
BEZDĚZ

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK ČESKOLIPSKA

27/2018

Tento svazek sborníku Bezděz byl vydán za finančního přispění:
– dotačního programu v oblasti kultury města České Lípy

Vlastivědný sborník Bezděz je odborným recenzovaným periodikem, v němž všechny práce v oddílu Články a studie jsou posuzovány dvěma odbornými nezávislými recenzenty.

Redakční rada sborníku Bezděz děkuje srdečně všem recenzentům, kteří se podíleli na odborném posouzení všech prací uveřejněných v oddílu Články a studie.

Všechny současné i budoucí autory sborníku prosíme o důsledné dodržování Pokynů pro úpravu příspěvků, otištěných na konci každého sborníku.

Redakční uzávěrka každého čísla sborníku pro přijímání historických příspěvků je 30. září, pro přírodovědné příspěvky 31. ledna následujícího roku.

Aktuální informace o Vlastivědném spolku Českolipska naleznete na internetových stránkách:

www.vscl.cz

ISBN 978-80-86319-31-5

ISSN 1211-9172

EDITORIAL

Letošní – pro nás v Česku typický – „osmičkový“ rok přináší celou řadu výročí, některá z nich s vyzněním pozitivním, jiná s negativním. K těm negativním bychom mohli zařadit 400. výročí druhé pražské defenestrace, počátku stavovského povstání a třicetileté války, které po bitvě na Bílé hoře přineslo Čechům následující léta rekatolizace spojované s obdobím „temna“. Termín zpopularizoval zvláště román Aloise Jiráska, ve kterém však autor toto období nelíčí jednostranně jen jako násilnou rekatolizaci a germanizaci českého národa, jak se mu později přisuzovalo. Jednoznačně negativně se však dnes díváme na tři další osmičková výročí: okupaci pohraničí po Mnichovské dohodě v roce 1938 a následující německou okupaci českých zemí, komunistický puč v roce 1948, po němž následovalo čtyřicet let komunistického režimu, a okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy v čele s armádou Sovětského svazu v roce 1968, po níž nastoupilo období normalizace.

K těm kladným výročím bychom mohli zařadit založení Karlovy univerzity v roce 1348, zrušení roboty a poddanství v roce 1848 a našla by se celá řada dalších. Nepochybně nejvýznamnější z nich však je 100. výročí vzniku prvního samostatného státu Čechů a Slováků – Československé republiky. K tomuto výročí je připravena plejáda akcí po celém Česku i Slovensku, které vyvrcholí při oslavách 28. října. Řada členů našeho vlastivědného spolku a zaměstnanců Vlastivědného muzea a galerie v České Lípě se podílí na přípravách velké muzejní výstavy k tomuto zásadnímu výročí.

Pro členy spolku je však významné ještě jedno datum, 10. duben 1878, kdy se konala ustavující schůze prvního vlastivědného spolku v České Lípě – Nordböhmischer Exkursions-Club, který pak v následujících desetiletích položil základy veškeré vlastivědné, badatelské, kulturní a sbírkotvorné práce na území Českolipska a přilehlých oblastí. Dalším jubileem pak je 90. výročí založení Českého muzejního spolku pro kraj českolipský v roce 1928 a 50. výročí založení Klubu přátel muzea v roce 1968. Z činnosti těchto našich předchůdců čerpáme a na ni navazujeme dodnes.

Na rok 2018 připadající 140. výročí založení nejstaršího vlastivědného spolku Nordböhmischer Exkursions-Club nás inspirovalo k uspořádání důstojných oslav. Přípravný výbor oslav pod patronátem výboru Vlastivědného spolku Českolipska připravil k tomuto výročí řadu akcí, které by je měly připomenout. Vedle akcí odborných a prezentačních (pamětní publikace, konference, výstavy) nebo edukativních (vlastivědná hra pro žáky a studenty, studentská architektonická soutěž) bylo záměrem využít i jiných kulturních akcí k připomenutí tohoto jubilea. Jako vhodné spojení se nabízela hudba a aktivity s tím spojené v rámci velmi úspěšného mezinárodního festivalu Lípa Musica, jehož komorní řadu obohatilo a rozšířilo připomenutí významných osobností z historie města. Jedny z těch pro Českou Lípou nejvýznamnější – Amand Paudler a Eduard Steffen – by se mohly dokonce dočkat v brzké době obnovení svých dřívějších pomníků v městském parku.

Jaroslav Panáček

ČLÁNKY A STUDIE

Část společenskovední

CÍRKEVNÍ ŽIVOT V ČESKÉ LÍPĚ PO HUSITSKÝCH VÁLKÁCH

Jaroslav Panáček

Jaroslav Panáček: *Clerical life in Česká Lípa after the Hussite Wars*

Česká Lípa, the domicile of local deanery, acquired prior to Hussite Wars besides the hospital church of St. Mary Magdalene four other churches. Among them were the churches of St. Peter & Paul and St. Nicholas in downtown Česká Lípa; another two churches, namely affiliated churches of Our Lady and of The Holy Cross were located in the suburbs. All altars inside the churches, administered by altarists, were amply sponsored by foundations.

The occupation of town by the Hussites on 19th May 1426 did not have – except probable destruction of hospital and church of St. Mary Magdalene – any destructive impact on other churches and clerical life. Nevertheless, town and manor owner Jindřich Berka of Dubá had all churches in Česká Lípa repaired in the 1460s. After the big fire of town in 1469 a repeated renovation of churches was completed, primarily that of parish church of St. Peter & Paul and the church of Holy Cross. The renovation process was crowned by their consecration in 1490 and 1491. In 1489 or 1492 the monastery of Plasy founded in outer Hrnčířská street cistercian provostry, in which the hospital tradition of Hradiště monastery continued. In the years 1514 to 1519 the church of St. Mary Magdalene was reconstructed or newly built into today's shape.

In 1515 the town was afflicted with another big fire, during which parish church, school and the town hall were burnt to ashes and the castle also sustained damage. The renovation of parish church was finished in 1520 with the repair of church tower by the municipal carpenter and builder Jost Möller of Görlitz.

Key words: dean's office in Česká Lípa, parish church, affiliated church, fire of the town, cistercian provostry, Česká Lípa.

Základy církevní správy města

V průběhu 14. století, na jehož počátku – pravděpodobně v letech 1305–1319 – byla Česká Lípa jako město založena,^{1/} se vyvinula ve významné poddanské město. Stala se skutečným centrem celych severních Čech mezi Labem na západě a Jizerou na východě až k zemským hranicím. Ruku v ruce s hospodářským vzestupem – neseným zejména hrnčířii,

soukeníky a dalšími řemesly – stoupal její význam i v církevní oblasti. Patrně hned v počátcích města v průběhu 1. třetiny 14. století došlo ke zřízení českolipského děkanátu, jenž je nepřímou doložen poprvé v roce 1341.^{2/} Děkanát obsahoval podle rejstříku papežských desátků z roku 1352 celkem 34 far na území, které sahalo od Labe na západě po Cvikov na východě a od Chřibské na severu po Drchlavu na jihu.^{3/} Mnohonásobně vyšší suma papežských desátků u lipské fary (1 kopa, tj. 60 grošů) proti ostatním plebániím je důkazem významného postavení lipské fary, což však nesouvisí s faktem existence lipského děkanátu. Během let 1388–1423 víme o šesti lipských děkanech, z nichž ani jeden nebyl lipským farářem, vždy se jednalo o plebány z okolních far lipského děkanátu (Mnichov, Benešov, Sloup, Žandov, Hostíkovice, Česká Kamenice).

Kromě farního kostela sv. Petra a Pavla, jehož existenci nepřímou dokládá již zmíněná listina z roku 1341, existovaly před husitskými válkami v České Lípě čtyři další kostely. Stejně jako u farního kostela sv. Petra a Pavla neznáme dobu vzniku kostela sv. Maří Magdaleny, který byl postaven na jižním předměstí Hrnčířské ulice pravděpodobně jako špitální hradištskými cisterciáky.^{4/} V poslední čtvrtině 14. století vznikly na předměstích dva filiální kostely. Kostel Panny Marie nechali postavit měšťané v roce 1381 na severním předměstí^{5/} a o několik let později, v roce 1389, postavila městská rada v čele s purkmistrem Jindřichem z Weitmile a pod patronací jeho rodiny kostel sv. Kříže na východním předměstí.^{6/} Posledním kostelem podřízeným farnímu kostelu a vzniklým před vypuknutím husitských bouří byl kostel sv. Mikuláše, který nechal zbudovat v roce 1418 tehdejší majitel města Hynek Berka z Dubé zvaný Hlaváč.^{7/} Všechny tři kostely vznikly za působení a s aktivním přispěním tehdejšího faráře, jímž byl po téměř 42 let, od roku 1380 do roku 1422, Kuník z Weitmile, člen nejvýznamnější českolipské měšťanské rodiny a synovec známého kronikáře doby Karla IV. Beneše Krabice z Weitmile.^{8/}

Nepočítáme-li pravděpodobně špitální kostel sv. Maří Magdaleny, sloužily tak obyvatelům města dva kostely v hradbách a dva na předměstích, všechny spravovány městským farářem a celou komunitou českolipské fary. Ta představovala nejméně půl druhé desítky osob (farář, oltářníci, choralista, tj. správce kúru, kostelník, hlavní učitel farní školy, zvoník aj.) a stále narůstala, čímž zařazovala zdejší farní kostel mezi ty nejvýznamnější.^{9/} Bohatství města našlo svůj odraz v počtu nadací k oltářům. Během let 1363–1418 ustanovili konšelé, měšťané, vrchnost i drobná šlechta z okolí celkem 22 nadací, z toho celkem 15 nových beneficíí v celkové peněžní

hodnotě více než 158 kop grošů pražských. Tato bohatá nadační aktivita zařadila Českou Lípu mezi nejpřednější města českého království.^{10/}

Období husitských válek

V prvních letech husitských válek 1421–1425 sice křižovala husitská vojska okolí České Lípy, o obsazení města se však nepokusila. Majitelem města byl v té době Hynek Berka Hlaváč, přední představitel katolické šlechty v zemi a od roku 1410 lužický fojt. O jeho význačném postavení svědčí papežská povolení Bonifáce IX. z roku 1404, podle nichž měl Hynek Hlaváč výsadu nechat si sloužit mši před rozedněním a i v místech, stížných papežským interdiktum.^{11/} Hlaváč roku 1423 zemřel, jeho nástupci byli Vilém z Ronova a Jan Berka Tolštejnský. Oba však zemřeli v roce 1425 a přes nároky bratrů Jana Berky Tolštejnského se Lípy ujal další z právoplatných majitelů – Jindřich Berka, zvaný Dubský, z linie milštejnské. Na začátku roku 1426 žádal „Herr Dubsky“ z Lipého v Lužici o pomoc. Koncem dubna již husité opanovali opět Bělou a 6. května se položili před Lípou a čekali na pomoc Pražanů a Táboritů. Mezitím vypálili Mimoň a pokoušeli se dobýt Ralsko, ale byli odrazeni. Majitel Ralska Jan st. z Vartenberka o tom informoval Zhořelecké: „*Synd als heute gerueckt vor dye Leyppen, und buernen umb und umb etc.*“ (*Dnes ale přitáhli k Lipému a páli-li okolo a v okolí*).^{12/} Podobně sděloval v květnu ze Žitavy Jan z Koldic knížeti Janu Zaháňskému: „... und haben sich mercklich geleet vor die Stat Leipe meynende sie zu gewinnen und zu vorterber, sie zu morden und zu vorbörnen ec.“ (*... a položili se patrně před město Lipé, zamýšleje je dobýt, zničit, vyvraždit a vypálit atd.*).^{13/}

Čtrnáct dnů Lípu obléhali a mezitím patrně vyplenili špitál i kostel sv. Maří Magdaleny, které ležely na předměstí. Původní špitál hradištských cisterciáků založený již někdy před rokem 1345, kdy se v osobě svého správce Petra poprvé připomíná,^{14/} tak zcela zanikl. Špitálníci patrně utekli, možná stejně jako jejich bratři z kláštera Hradiště vyvráceného husity již na počátku husitských válek 30. dubna 1420, kteří se prý uchýlili na Bezděz.^{15/} Ostatně, ještě v roce 1458 se v Bělé pod Bezdězem domáhali převor hradištského kláštera Jan a probošt lipského špitálu Martin vrácení knih a jiných věcí z majetku jejich hradištského kláštera.^{16/}

Dne 19. května 1426 pak padlo město do rukou husitů.^{17/} Staré letopisy české o dobytí či obsazení Lípy zprávu nepřinášejí, ale objevuje se v několika jiných relacích. Vévodkyně saská a markraběnka míšeňská Kateřina ve svém dopise z 26. května městské radě v Lipsku lakonicky sděluje,

že „*die ketczer die Lype slos unde stad gewonnen haben*“ (*kacíři Lipou zámek a město dobyli*),^{18/} stejně jako pisatel kroniky starého pražského kolegiáta: „*Eodem anno civitas Lippay una cum castro lucrata est*“ (*Téhož roku [1426] město Lipý spolu s hradem získáno [tj. dobyto] jest*).^{19/} Obširněji referuje pisatel jedné z českých kronik v kodexu pražské univerzity: „*A. D. 1426 in festo S. Spiritus Thaborzy civitatem Lypam acquisiverunt, depredaverunt et ultimo per ignem consumpserunt*“ (*Léta Páně 1426 na svátek sv. Duchy táboři město Lipé získali, vyplnili a nakonec ohněm zničili*).^{20/}

Přestože očekávání Jana st. z Vartenberka i Jana z Koldic, stejně jako poslední z uvedených pramenů, předpokládá úplné zničení a vypálení, žádné další prameny o nějakém katastrofickém scénáři obsazení města nesvědčí. Předpokládaný postup obsazení města pregnančně popsal ve své práci o husitských válkách v Horní Lužici R. Jecht: „Pravděpodobně nedošlo k obsazení města bezprostředně útokem, nýbrž dohodou; násilná činnost přitom ovšem jistě nechyběla.“^{21/} Jisté je, že do města byla vložena husitská posádka, jejímž velitelem byl Hynek z Valdštejna, zvaný Koldštejnský. Hejtmanem na lipském hradě se stal Jindřich Berka z Dubé na Jestřebí, zvaný stejně jako jeho vzdálený bratranec Hlaváč. Jako jediný z rodu Berků se přidal na stranu podobojí. Vzhledem k tomu, že se Lípa připojila k husitskému městskému svazu, dá se předpokládat příklon jisté části měšťanů k přijímání pod obojí, nejspíše těch z mladších generací. Podle dobových zpráv zůstávalo katolické měšťanstvo stále ve spojení s Lužicí, podporováno bratry Jindřichem a Jaroslavem Berkou, kteří se v té době uchýlili na pevný a katolické Lužici blízký Milštejn.

Církevní organizace v Čechách byla husitskými bouřemi rozvrácena a poslední předhusitský pražský arcibiskup Konrád z Vechty se 21. dubna 1421 přiklonil ke kališníkům. Pražská konsistoř v té době přesídlila do Žitavy, odkud řídili generální vikáři církevní správu až do roku 1436. Do blízkosti Žitavy na hrad Ojvín, tehdy celestinský klášter, byly v dubnu 1421 také převezeny ostatky svatých z chrámu sv. Víta v Praze. Jejich bezpečnost chránil při prevozu Hynek Berka z Dubé řečený Hlaváč, seděním v Lipém.^{22/} V České Lípě však, zdá se, církevní život pokračoval. Jisté poškození kostelů není vyloučeno, ale nebyly asi vypáleny, ani celé zničeny. Lipským farářem po Kuníkovi z Weitmile byl od roku 1422 Mikuláš Mordenbier, původně kněz z Budyšína v diecési míšeňské, pak oltářník u oltáře sv. Vavřince v lipském farním kostele.^{23/}

Zajímavou osobou v té době v České Lípě byl Gottfried von Rodenberg, fojt Řádu německých rytířů v Lipém.^{24/} Z Rodenbergova titulu na všech

čtyřech dochovaných dopisech se zdá, že byl jako fojt (preceptor) Řádu německých rytířů usazen v Lipém, důvod však neznáme. Faktem zůstává, že Rodenberg musel před příchodem husitů z Lipého odejít a uchýlil se do blízké Žitavy, kde jsou všechny jeho dopisy datovány. Dopisy, které ze Žitavy posílal, byly adresovány velmistrovi řádu, který tehdy sídlil v pruském Marienburgu (dnes Malbork v Polsku).^{25/}

Z České Lípy jsou však z doby husitských válek i těsně po nich zachovány zprávy o výměně oltářníků. V září 1427 byl prezentován za zemřelého Jana ze Svárova klerik Andreas Biener k oltáři sv. Vavřince ve farním kostele, který přijal konfirmaci prostřednictvím svého zástupce Václava Hotovce, přísežného zástupce pražské konsistoře.^{26/} Oltářníka podával Jaroslav Berka z Dubé, seděním na Milštejně. V roce 1431 rezignoval na svůj úřad kaplan Matouš, správce oltáře Panny Marie v kostele Panny Marie na předměstí lipském, a přijal funkci plebána v Kravařích.^{27/} V roce 1436 pak byl ještě konfirmován za zemřelého oltářníka Petra do kaple sv. Mikuláše nový kaplan Vít Konrádův. Prezentační právo tehdy ještě uplatnil Zikmund z Vartenberka na Děčíně, pán na Lipém.^{28/} V roce 1427 totiž získal sňatkem s Anežkou ze Šternberka, vdovou po Hynku Hlaváčovi Berkovi, právo na Lipém, Benešově a hrad Lityš. Do faktického držení Lipého se však dostal až někdy na přelomu let 1434–1435. Zdá se tedy, že katolické bohoslužby v kostelích v České Lípě nadále pokračovaly.

Obnova panství i svatostánků

Po bitvě u Lipan se všichni majitelé panství starali o nápravu a restituci svého majetku. Tak i Jindřich Berka z Dubé, zvaný Dubský. Již 15. března 1435 zapsal císař Zikmund Jindřichu Berkovi z Dubé na Milštejně všechno své právo k hradu a městu Lipému, které na něj spadlo po smrti Hynka Berky Hlaváče z Dubé a Viléma z Ronova.^{29/} Jindřich Berka se přihlásil v roce 1437 i o odúmrtí po Hynku Berkovi Hlaváčovi a Vilémovi z Ronova. Svého dědictví se však ještě dlouho nemohl ujmout, neboť v nastalých vartenbersko-lužických válkách, vyprovokovaných krutou popravou Jana z Ralska 17. prosince 1433 v Žitavě, se stále Lipého nechtěli Vartenberkové vzdát. Zikmund z Vartenberka byl v roce 1438 pro domnělou připravovanou zradu na králi Albrechtovi zajat a téhož roku ve vězení zemřel. Na Lipém však stále seděli jeho synové Jindřich a Jan. Teprve na jaře roku 1444 dosáhl Jindřich Berka Dubský Lípy, neboť z 8. března 1444 existuje zpráva o vyslání posla ze Zhořelce „k panu Dupczkému do Lípy.“^{30/} Stalo se tak buď soudní cestou nebo spíše násilným obsazením s vojenskou pomocí

Lužičanů, resp. Zhořeleckých. Po vypořádání všech drobných dědických nároků si teprve v roce 1455 mohl nechat Jindřich Berka Dubský zapsat Lipské panství do desk dvorských.^{31/} To však již nebyl onen majitel, který musel o své dědictví bojovat, neboť pravděpodobně někdy okolo roku 1447 Jindřich Dubský zemřel a po něm převzal vládu na Lipém jeho stejnojmenný syn (označovaný někdy jako Jindřich Dubský III.).

Po husitských válkách převládli v Čechách většinoví kališníci. Katolická církev doplatila na pohusitský vývoj těžkými ztrátami a její vnitřní organizace byla téměř rozvrácena. Přestože velké části Čech byly pod nadvládou nekatolíků, zůstala v některých regionech struktura církevní správy z velké části zachována. Velký vliv na to měla konfesijní příslušnost vrchnosti, jejíž postoj ovlivňoval přístup jejich poddaných k víře. Tak tomu také bylo v České Lípě, kde návrat měšťanů ke katolictví po husitských nepokojích byl patrně dílem obou Berků, Jindřicha otce i syna. Přestože měl Jindřich Dubský (III.) za manželku sestru pozdějšího zemského správce a od roku 1458 českého krále Jiřího z Poděbrad Elišku (Alžbětu), sám byl přísný katolík a církev také podporoval (obr. 1). Právě on to byl, kdo nechal po husitských válkách zpustošené kostely v České Lípě obnovit. Stalo se tak někdy okolo roku 1460, jak o tom svědčí zápis v dodnes dochovaném misálu kostela sv. Maří Magdaleny. V roce 1503 zapsal do misálu lipský probošt Tomáš ze Zbraslavi, že před více než 40 lety nejen „*kostel sv. Maří Magdaleny se hřbitovem byl po zpustošení obnoven*“ (*ecclesiam sancte Marie Magdalene cum cimiterio esse reconciliatam post desolacionem*), ale Jindřich Berka z Dubé „*nechal obnovit všechny kostely v Lípě*“ (*misisse omnes ecclesias in Lippa reconciliare*) (obr. 2).^{32/} To je také nejstarší známá písemná zpráva o kostele sv. Maří Magdaleny!

Bohoslužebný provoz ve farním kostele potvrzuje v roce 1464 donace Mathise Schneidera, toho času církevního otce ve farním kostele, a jeho ženy Margarethy, kteří darovali po své smrti kostelu sv. Petra a Pavla louky dříve Brennerovy, ležící pod skálou u obce se vším příslušenstvím. Za to si vymínili sloužení zpívaných zádušních mší za ně v každém ročním období.^{33/} Sloužení mší na základě odkazu z roku 1464 znovu reklamovali v roce 1485 sousedé Mathis Schneider a Mathe Krömer.^{34/}

Přestože byl pán města Jindřich Berka Dubský dobrý katolík, stál jako králův švagr vždy na jeho straně. Při bojích zemského správce proti škůdcům království zevnitř i proti vnějšímu nepříteli jej vždy podporoval při opovědích. Již zmíněné nepřátelství Vartenberků s Lužicí přerostlo v šedesátých letech v boje mezi přívrženci Jiřího Poděbradského s katolickou Lužicí.

V srpnu roku 1467 táhli Lužičané do Čech, přitom byl vypálen Ústěk. Straníci krále a s nimi Jindřich Dubský podnikli vzápětí jízdu do okolí Žitavy a na oplátku oblehli na začátku září Žitavští Jablonné, které patřilo také Jindřichu Berkovi. V lednu 1468 padlo do jejich rukou. Celý tento rok pak probíhala mírová jednání, Jindřich Berka při nich slíbil definitivní návrat svých lipských poddaných ke katolickému náboženství. Teprve 29. listopadu 1468 byl mezi Hornolužickými a Jindřichem Berkou Dubským spolu s jeho synem Jaroslavem uzavřen mír a došlo i k výměně zajatců.^{35/}

Požár města v roce 1469 a obnova kostelů po požáru

Radost Jindřicha Dubského z obnovených kostelů netrvala dlouho, neboť v roce 1469 postihl město požár. Dopad živlu na městskou zástavbu sice přesně neznáme, ale sám Jindřich v česky psaném listu z 18. srpna 1469 Hanušovi z Kolovrat, administrátorovi pražské diecéze a svému švagrovi,^{36/} uvádí: *„Z Božího dopuštění vyhořelo moje město Lipý i se dvěma kostely (... miesto me Lipy vyhořelo gest a kosteli dwa ...), takže ve farním kostele jsou pouze dva oltáře, hlavní a sv. Anny (... takto dwa oltáře, veliky a swatoanensky ...), kamenická výzdoba je popraskaná a poškozená. Přitom teprve nedávno byly tyto kostely a hřbitovy na mé náklady obnoveny a vysvěceny. Farář se svými kněžními pokládá z těchto důvodů kostel za znesvěcený, takže jej bude nutno znovu svěřenou vodou vykropit. Tyto církevní úkony budou učiněny s vůlí a dovolením vratislavského biskupa jako legáta Svatého otce. Nyní jsem se dozvěděl, že Vaše milost byla zvolena a potvrzena administrátorem pražské arcidiecéze. Prosím Vás proto, aby byl kostel co nejdříve vysvěcen, aby v něm mohly být konány bohoslužby. Dále prosím o potvrzení nového faráře podle církevních předpisů ke kostelu a na faru v Lipém.“*^{37/}

Zdá se, že boj Jindřicha Berky za návrat lipských měšťanů ke katolictví nebyl snadný. Na Kolovratovu odpověď reagoval Jindřich Berka 4. září 1469. Na dotaz, zda nepomáhá straně odporné, mu sděluje, že uzavřel příměří se Šestiměstím a celou jeho stranou až do ukončení sporu a že klid zbraní dodržuje. Žádá a prosí svého švagra o schválení relaxace (odvolání zákazu konání bohoslužeb), povolené již dříve legátem a jeho komisaři. Při průtazích se obává, že jeho poddaní upadnou do ještě větších omylů a neposlušností.^{38/} Hanuš z Kolovrat pak 7. září oznámil lipskému plebánovi, že povolil panu Jindřichu Berkovi z Dubé konání bohoslužeb do sv. Havla (tj. 16. října)^{39/} a poté bylo povoleno prodlouženo do Hromnic (tj. 2. února), ale s podmínkou, že žádný pomýlený ani kacír se nesmí mší zúčastnit.^{40/}

Dne 26. dubna 1470 pak konečně následovala confirmace nového lipského děkana Petra Mika, člena řádu dominikánů, a odvolání interdiktů (zákazu konání bohoslužeb) v lipském děkanátu do sv. Havla.^{41/} Patrně někdy během druhé poloviny roku 1470 však Jindřich Berka zemřel, protože v lednu následujícího roku 1471 již jako majitelé panství vystupují jeho synové. Po deseti letech od otcovy smrti 10. března 1480 ustanovili jeho synové Jaroslav, Jiří, Jan a Petr podle závěti svého otce nadaci pro lipského plebána Ondřeje z Benešova, jejich kaplana.^{42/} Pro nadaci byl určen peněžní plat ve vsi Častolovice, vyjma užitků z rybníka na pozemcích téže vsi. Fundátoři určili, jaké mše mají být slouženy ve farním kostele, mimo jiné též v Českém chóru u oltáře Patronů.^{43/}

Po požáru města přistoupil ještě jejich otec Jindřich Berka k nové opravě kostelů. Konkrétně šlo opět o kostel farní, kde živel poničil jeho kamenickou výzdobu a nepoškozeny zůstaly prý pouze dva oltáře, hlavní a sv. Anny. Snad z přestavby farního kostela před požárem či až po požáru pocházejí v roce 1972 nalezené architektonické články, z nichž dva nesly plasticky pojednaný erb: berkovské zkřížené ostrve a kunštátský erb se třemi břevny (obr. 3).^{44/} Pokud si správně vykládáme letopočet na zaniklém pozdně gotickém pastoforiu, známém z kresby J. Korba v děkanské pamětnici (obr. 4), jako 1475, spadal by jeho vznik právě do doby oprav kostela po požáru v roce 1469. Nedávno byla vyslovena hypotéza, že jeho autorem mohl být sochař a kameník Stefan Briccius zvaný Gauske (Gauszke; *ok. 1450–†po 1495), činný v letech 1471–1488 ve Zhořelci.^{45/} Je také pravděpodobné, že se oprava kostela protáhla a byla dokončena až roku 1490, kdy prý byl kostel znovu vysvěcen.

Který byl onen druhý vyhořelý kostel, nevíme. Nejedná se ale o kostel sv. Maří Magdaleny, neboť zápis v misálu se o požáru nezmiňuje. Buď tedy jde o druhý kostel uvnitř hradeb, tedy sv. Mikuláše, nebo spíše o kostel sv. Kříže, který svojí pozdně gotickou přestavbou spadá do této doby. Její dokončení, kromě pozdějšího písemného pramene o vysvěcení, exaktně datuje dendrochronologie krovu do doby těsně po roce 1489.^{46/} Při této zásadnější přestavbě byla patrně přestavěna loď se svými pozdně gotickými okenními kružbami a nad ní byl zřízen dodnes dochovaný krov stanové střechy, jejíž podobnost s jinými střechami tohoto druhu v Čechách sváděla vždy badatele ke spojení s osobou Benedikta Rieda. Pozdější bádání však možnost autorství Benedikta Rieda zcela odmítlo. Není však vyloučeno, že při této přestavbě vznikla předsíň, kladená jinak většinou do parlérovského období výstavby kostela. Podíl Jindřicha Berky a jeho manželky na obnově kostela

dokládají berkovský a kunštátský erb na jižním průčelí loďe (obr. 5). Stejně jako obnova farního kostela se i přestavba či obnova kostela sv. Kříže patrně protáhla, takže byla dokončena až po smrti Jindřicha Berky, o čemž svědčí jeho vysvěcení v roce 1491.

Vysvěcení obou kostelů, jak kostela sv. Petra a Pavla, tak i sv. Kříže, uvádí jediný, bohužel značně pozdní, pramen (obr. 6).^{47/} Práví se v něm:

De Ecclesia Filiali Ste Crucis.

Juxta autographum Scriptum suo tempore inventum, et Suae Episcopali Excellentia Ordinatio nostro dignissimo exhibitum consecrata fuerat ab Episcopo Petro Anno quantum memini 1491. Anno prorsus eodem, quo ab ipso met Episcopo Litoviensi Petro consecrata erat Ecclesia decanalís, quae nunc est per incendium diruta.

(O filiálním kostele sv. Kříže.

Podle rukopisného záznamu svého času nalezeného, a ustanovení jeho biskupské excelence naší důstojnosti vydané, byl vysvěcen biskupem Petrem léta, jak mnozí pamatují, 1491. Především roku byl tímtež biskupem litevským Petrem vysvěcen děkanský kostel, který je nyní [tj. 1788] požárem zničený.)

Zápis, vztahující se k tomuto roku, zapsal do děkanské pamětnice biskupský vikář a děkan Johann Christoph Preisler v roce 1788, tedy rok po osudném požáru města. Původní pramen pro vysvěcení kostela sv. Kříže uvádí J. N. Willomitzer^{48/} jako „Prot. memorab. II, 153, im Leitmitzer bischöfl. Consistorial-Archiv“. Na straně 153 této pamětní knihy v biskupském archivu se však zápis o vysvěcení kostela nenalézá. Je zde pouze dopis biskupa Schleinitze, v němž se hovoří o udělení odpustků kostelu sv. Kříže (viz dále). J. N. Willomitzer již dříve v jiném svém díle^{49/} spojuje vysvěcení s morovou epidemií, která si prý v České Lípě v roce 1490 vyžádala přes 900 obětí. Zde však došlo nepochybně k mylnému spojení s morem v roce 1496. Přesné datum vysvěcení farního kostela 16. června 1490 i osobu světicího biskupa „Peters von Littowien“ však uvádí z neznámého zdroje i jiná literatura.^{50/}

Osobu světicího biskupa je těžko identifikovat, patrně jde o některého z papežských legátů, kteří v době sedisvakance na pražském arcibiskupském stolci v letech 1421–1561 vykonávali při svých návštěvách Čech některé světicí úkony. Jisté je, že jím nemohl být žádný litevský biskup. V Litvě byla dvě biskupství – vilniuské (vilenské) a žemaitské (žmuďské). V žádném se však biskup Petr na konci 15. století nevyskytuje. Vilenským biskupem byl v této době Andrejus II. Goškovičius (do 1491), poté v letech

1491–1507 Vaitiekus Albert I. Taboras (Vojtěch Tabor). Žemaitskými biskupy byli v letech 1483–1492 Martynas Žemaitis a od roku 1492 do roku 1515 Martynas Lintfaras.^{51/}

Autor práce o farním kostele, českolipský děkan Theodor Schlegel^{52/} spojil osobu litevského biskupa s litoměřickým proboštem Benešem z Valdštejna, který prý byl poté biskupem kameneckým v Litvě. Zde jde však rovněž o omyl, neboť onen Schlegelův Kamenz je pozdější Cammin (někdy též Kammin), dnešní Kamień Pomorski, který však leží v Pomořanech severně od Štětína, nikoliv v Litvě. Přesto je spojení s Benešem z Valdštejna pravděpodobné.

Beneš (Benedikt) z Valdštejna byl 34. proboštem litoměřické kapituly v letech 1455–1485. Za jeho působení se začalo v roce 1460 se stavbou nového chrámu sv. Štěpána v Litoměřicích. Roku 1485 byl probošt Valdštejn jmenován biskupem v Kamminu (arcidiecéze štětínsko-kamieňská) v Pomořansku a byl jím až do roku 1495. Jmenování přijal a ihned rezignoval na všechna svá beneficia v Čechách. Na Litoměřice a Čechy však nezapomněl. Rád přijížděl z Kamminu do Čech, protože byl velký nedostatek vhodných a schopných světitelů. Valdštejn světil kostely, oltáře i zvony v době, kdy byl arcibiskupský stolec v Praze neobsazený. Tak např. v roce 1491 vysvětil kostel sv. Kateřiny v Jindřichově Hradci, kostel v Černici, kapli sv. Wolfganga v klášteře minoritů a klarisek v Českém Krumlově, kostel sv. Václava ve Velešíně, Šternberskou kapli kostela sv. Jiljí a Panny Marie Královny v Třeboni, v roce 1493 oltář Čtrnácti svatých pomocníků v klášteře františkánů v Kadani, kostel sv. Jana Křtitele v Klapém, zvon ve věži hradní kaple v Budyni nad Ohří, kostel sv. Mikuláše v Suchdole u Třeboně, konečně tohoto roku i nově postavený kapitulní kostel sv. Štěpána v Litoměřicích a dala by se najít ještě další svěcení.^{53/} Je tedy zřejmé, že biskup Beneš z Valdštejna přichází reálně jako světitel českolipských kostelů do úvahy.

Po dvou letech od vysvěcení kostela sv. Kříže, roku 1493, udělil papež Alexander VI. kostelu sv. Kříže za hradbami města Lipého zvláštní odpustky. Jejich platnost byla podle papežského výnosu a pražského synodu o odpustcích zrušena a anulována až v roce 1669.^{54/}

Plaské proboštství a kostel sv. Maří Magdaleny

Po celé období středověku i raného novověku si Českou Lípu nezvolil žádný mnišský řád za sídlo svého konventu. Až teprve po bitvě na Bílé hoře, v roce 1627, zřídil v České Lípě v rámci svých rekatolizačních snah

tehdejší majitel města Albrecht z Valdštejna augustiniánský klášter. Přesto nezůstalo město zcela nedotčeno monastickým úsilím.

Patrně brzy v počátcích města zde zřídil hradištský klášter svůj špitál, pravděpodobně ve spojitosti s existencí své hospodářské jednotky v nedalekém Jezvě.^{55/} Po jeho vyvrácení husity před obsazením města 19. května 1426 připadly zdejší majetky kláštera Hradiště tehdejším držitelům města – Berkům z Dubé. Až o více než šedesát let později, po uklidnění poměrů, se o ně přihlásil mateřský konvent hradištského kláštera, kterým byl klášter v Plasech. Přestože byl rovněž husity v roce 1421 vyplněn a ztratil velkou část majetku, navrátil se plaský konvent před rokem 1438 zpět do Plas a snažil se o restituci svého majetku. Zájem plaského kláštera o kostel sv. Maří Magdaleny je rovněž dokladem toho, že špitál hradištského kláštera tvořil s kostelem sv. Maří Magdaleny jednu lokálii!

Bohužel nemáme přímého svědectví o založení plaského probošství v České Lípě. Ani podrobná archivní rešerše při nedávném zpracování stavebněhistorického průzkumu kostela sv. Maří Magdaleny^{56/} neobjevila spolehlivý pramen k založení probošství. Jsme proto odkázáni pouze na údaj literatury z nám neznámého pramene. Podle jednoho z historiků plaského kláštera B. Scheinpfluga^{57/} k tomu došlo za opata Adama I. v roce 1489 nebo 1492. Probošství dostalo patrně vráceny původní špitální statky v okolí, tj. pole a louky v blízkosti probošství a vsi Loubí a Sedlec.^{58/} Osazeno bylo řeholníky z Plas a prvním proboštem se stal Tomáš ze Zbraslavi.

Protože kostel i jeho vnitřní zařízení bylo již patrně od své poslední obnovy ve špatném stavu, udělil v roce 1500 papež Alexandr VI. se sborem kardinálů stodenní odpustky každému, kdo navštíví na svátek sv. Maří Magdaleny, v Květnou neděli, na Zelený čtvrtek a při vigílii Nanebevstoupení Ježíše Krista kostel sv. Maří Magdaleny a přispěje na obnovu a údržbu tohoto kostela.^{59/} Výzva podpořená vypsáním odpustků se patrně neminula účinkem, jak svědčí zápisy probošta Tomáše ze Zbraslavi v již zmíněném misálu (obr. 7a, 7b), který byl z darů rovněž zakoupen za 4 kopy grošů.^{60/} Peněžní dary kostelu v letech 1500–1503 činily podle zápisů v misálu 101 kop a 44 grošů pražských, z nichž 61 kop a 9 grošů bylo zapláceno za obraz na hlavní oltář, stříbrný kalich, tři antependia (závěs zakrývající přední stranu oltáře), potvrzení odpustků a již zmíněný misál. Dále jsou uvedeny výdaje za zřízení hřbitova a postavení brány proti kostelu, zakoupení pacifikálu (kříž nebo destička s ostatky), skla, železného náradí na hřbitov a 47 talentů vosku (tj. asi 1400 kg, hodnota talentu bývala různá).^{61/}

Kdo následoval Tomáše ze Zbraslavi ve funkci českolipského probošta, nevíme. Zdá se pravděpodobné, že proboštsví pak zůstávalo trvale neobsazeno proboštem a jeho funkci vykonávali opati plaského kláštera.^{62/} Další dary kostelu jsou totiž v misálu zaznamenány za probošta Leonharda z Plas, který byl v letech 1521–1530 plaským opatem (obr. 8).^{63/}

Již předtím však došlo ke zcela zásadní přestavbě kostela. Nevíme, zda to nazývat přestavbou či stavbou nového kostela, prameny nehovoří zcela jednoznačně. Zápis z makovice věže kostela (obr. 9) říká:^{64/}

Fabrica hujus cedis seu Ecclesiae S. Mariae Magdalenaee Anno 1514 tempore Reverendissimi Domini Joannis Reiter, hujus nominae quinti, ordine vero Trigesinci Abbatiss Plassensis, ad perfectionem pervenit, ...

Stavba tohoto díla neboli kostela sv. Maří Magdaleny léta 1514 za časů nejctihodnějšího pána Johanna Reitera, toho jména pátého, v řadě třicátého opata plaského, dospěla k uskutečnění, ...

V každém případě v dnešní stavbě nenalzááme žádný hmatatelný doklad konstrukce nebo architektonického prvku, který by pro starší stavbu svědčil. Podobně jako u kostela sv. Kříže se objevilo nedoložené a také nepochybně neoprávněné tvrzení, že kostel z této doby je dílem Benedikta Rejta z Pístova (asi 1454–1534/1536).^{65/} Kromě toho bylo s touto přestavbou v literatuře také spojeno jméno významného saského stavitele Konráda Pflügera. Přestože řada detailů v architektuře kostela sv. Maří Magdaleny ukazuje na stavitele saského slohového okruhu, nelze autorství Konráda Pflügera dokázat a zprávy o něm mizí již po roce 1507. Ke spojení jména Konráda Pflügera s Českou Lípou došlo záměnou České Lípy za Český Dub (Böhmisch Leipa x Böhmisch Eicha), kde tento stavitel skutečně v roce 1490 působil.^{66/}

Zprávu z pamětního listu lze však patrně vykládat i jinak, totiž, že roku 1514 stavba kostela začala. S tím by souhlasilo dendrochronologické zkoumání krovu při nedávném stavebněhistorickém průzkumu, které ukázalo, že byl postaven ze dřeva pokáceného na přelomu let 1513/1514 až 1518/1519. Krov nad presbytářem byl stavěn v letech 1514–1516 a krov nad lodí ze dřeva pokáceného na přelomu let 1518/1519. V letech 1514–1519 tak vznikl patrně nový nevelký jednolodní kostel s přímo přiloženým pětibokým presbytářem završený jednotnou sedlovou střechou se štítem na západní straně (později nahrazeným valbou) a vystupující polygonální věžičkou uprostřed lodi. Architektura portálových ostění, okenních kružeb, klenby presbytáře a drobných sklípkových útvarů v místech přetínání výrazné podokenní římsy jasně ukazují, že autorem stavby

musel být velmi schopný mistr vyučený na stavbách v Sasku a Lužici přelomu 15. a 16. století.^{67/}

Požár města v roce 1515 a obnova farního kostela

Konec 15. a začátek 16. století byl pro Českou Lípou opět obdobím pohrom. Jak dokládají Staré letopisy české, vypukla v Čechách v létě 1495 morová epidemie. V Praze se objevila v září a trvala až do počátku února 1496, přičemž prý někteří páni utíkali před morem z města do města.^{68/} Tímto způsobem se také mohla dostat do dalších venkovských měst, mezi nimi i do České Lípy. Jak uvádí českolipská kronika pekařského mistra Hanse Kriescheho, zemřelo v roce 1496 zde ve městě na mor 924 osob. Na stejném foliu jeho kroniky (obr. 10) je pak zpráva o další živelní události, seslané na město o dvacet let později.^{69/}

Anno 1515 donnerstag nach Ostern ist abermales durch vorhencknuß Gottes durchs feiher vortorben und abgebrandt kirch und schul, das rat-hausß, item das schloß in brand gesteckt worden.

Léta 1515 ve čtvrtek po Velikonocích [tj. 12. dubna] opět z Božího dopuštění zhyrnulo ohněm město Lída a shořel kostel, škola, radnice a také zámek byl ohněm postižen.

Nejen Kriescheho kronika, ale i další prameny o požáru se shodují kromě města o vyhoření českolipského zámku (tehdy spíše ještě hradu), které bylo pravděpodobně hlavní příčinou jeho zásadní přestavby. Nepochybné je také značné poškození farního kostela sv. Petra a Pavla. Zásadní zprávy o jeho opravě bohužel nemáme. Jediný pramen se zmiňuje o opravě kostelní věže v roce 1520. Lipská městská rada se tehdy obrátila na městskou radu ve Zhořelci se žádostí o dočasné zapůjčení městského tesaře a stavitele Josta Möllera, aby „postavil špici na farní věži“ (*eine spietze auff den pfarrthurm zubawen*). Zhořelecká rada udělila staviteli Möllerovi dovolení nastoupit cestu do Lípy v Čechách, kde se o jeho pomoc ucházejí, ale s nařízením, aby zde svůj pobyt neprotahoval, neboť se jím řízené stavby ve Zhořelci bez něj neobejdou.^{70/} Podle týchž zhořeleckých analů pak nechali představení církevní obce zhotovit makovici věže měditepcem Andreasem Elfmarkem rovněž ve Zhořelci. Po téměř sto letech od husitských válek tak dostal kostel sv. Petra a Pavla pravděpodobně pozdně gotickou podobu, jakou měl až do osudného městského požáru v roce 1787.

O obnově farního kostela a jeho církevního života svědčí i snaha majitelů města o restituci platů k oltářům. V roce 1522 pohnali Zdislav Berka z Dubé a Beatrix z Kolovrat, poručníci dětí Petra Berky z Dubé, před

komorní soud Viléma z Ilburka na Ronově, že zadržuje vydávání ročního platu osmi kop grošů českých k oltáři Matky Boží v kostele v Lipém, který má plynout ze zboží Litice na statku Viléma z Ilburka.^{71/} Je více než pravděpodobné, že plat ze vsi Litice, která původně patřila k Lipskému panství, k oltáři Panny Marie (Matky Boží) ve farním kostele lipském pochází již z nadace lipských měšťanů Romana, Marka a Matouše Pflugových z roku 1396.^{72/} Po dalším jednání dal teprve 18. listopadu 1524 komorní soud žalobcům za pravdu a uložil Vilémovi z Ilburka plat odevzdávat.^{73/}

Nástup reformace ve městě

Reformace v českých zemích má na rozdíl od celoevropského pojetí svá specifika. První etapa reformace v českých zemích se zde datuje již od počátku 15. století, kdy došlo k celospolečenským událostem díky působení mistra Jana Husa, jež však měly celoevropské důsledky. Na ně navázaly husitské války v letech 1419–1434, jejichž důsledkem bylo charakterizování Českého království jako „království dvojího lidu“, rozdělené na katolíky a utrakvisty.

Přestože v České Lípě za století od husitských válek opět převládlo katolictví, začaly v té době do Čech pronikat vlivy saské reformace. Od vystoupení Lutherova v roce 1517 se rozhořelo mocné reformační hnutí. Blízké Sasko a zvláště Žitava přály ve velké míře pronikání učení wittenberského reformátora, takže se uchytilo nejprve v některých vsích v okolí a snažilo se zapustit kořeny i v Lipém. I některá okolní šlechta se přiklonila k novému proudu. V okolních městech, zvláště tam, kde protestanští majitelé přáli novému učení, začínali působit luteránští kazatelé, jako v Benešově od roku 1521,^{74/} v Kamenici (České) stejně jako v Děčíně od roku 1532, ve Frýdlantu a Grabštejně od roku 1534.^{75/}

Před polovinou 16. století získala reformace i Českou Lípou. Prvním luteránským pastorem v České Lípě byl od roku 1534 Balthasar Resinarius (Hartzer), děčínský rodák a slavný skladatel renesanční polyfonie, který zde také v roce 1544 zemřel.^{76/} Díky odporu katolických Berků na Lipém, hlavně v osobě Zdislava Berky z Dubé, však naplno nastoupil protestantismus do města až začátkem poslední třetiny 16. století. To však již by byla jiná kapitola.

POZNÁMKY

- 1/ Panáček 2002, s. 7–10.
- 2/ RBM IV, s. 405, č. 1012. Listina není sice dokladem o přenesení hradské správy z Děčína do České Lípy, jak správně poznamenal již J. Smetana (1985, s. 268, pozn. 69) a po něm další, ale svojí formulací „*Dyeczinensi, que nunc est Lippensis*“ naznačuje změnu v církevním správním uspořádání.
- 3/ Podrobně o vzniku a vývoji českolipského děkanátu viz Vaněk 2001, s. 44–46.
- 4/ Panáček 1999. Mylně, na základě staršího výkladu pramenů a bez účasti hradišského klášteřa, viz Buben 2004, s. 193–195.
- 5/ Gabriel – Panáček 1998, s. 35–40.
- 6/ Gabriel – Panáček 1997.
- 7/ Gabriel – Panáček 1998, s. 40–45.
- 8/ Panáček 2007, s. 14–21.
- 9/ Panáček 2007, s. 15.
- 10/ Panáček 2015, s. 6.
- 11/ MVB V/2, s. 1301, č. 2218, 2219.
- 12/ UB I, s. 454, č. 400.
- 13/ UB I, s. 455, č. 401.
- 14/ RBM IV, s. 808, č. 2074.
- 15/ Vodička 2013, s. 14.
- 16/ SOKA Mladá Boleslav, AM Bělá pod Bezdězem, Městská kniha (Liber consulum) z roku 1417, sign. IBI a 1, fol. 35b.
- 17/ Feistner 1881.
- 18/ CDSR II-8, s. 99, č. 152.
- 19/ FRA I, Scriptorum II, s. 89.
- 20/ FRA I, Scriptorum VI, s. 63.
- 21/ Jecht 1911, s. 104.
- 22/ APMK II, s. 15, č. 10.
- 23/ LC VIII–X, s. 10.
- 24/ UB I, s. 496, č. 433.
- 25/ UB I, s. 497–498, č. 434; s. 521–522, č. 452; s. 523–525, č. 454.
- 26/ LC VIII–X, s. 134.
- 27/ LC VIII–X, s. 162.
- 28/ LC VIII–X, s. 260.
- 29/ AČ. 36, s. 179, č. 199.
- 30/ CDL IV, s. 291.
- 31/ NA Praha, Desky dvorské království Českého XXIII, fol. 132v–133.
- 32/ VMG v České Lípě, knihovní fond Vzácné tisky, sign. VT–39, Misál z roku 1498 (Missale vetus), přír. č. 51 252, stará sign. 2220 A, rukopisný zápis na předním předeštlí. Misál s názvem „*Kalendarium oculis objectum cuilibet sacerdoti dioecesis*

Pragensis“ byl vydán Georgem Stuchsem ze Sulczpachu v Norimberku v roce 1498 a ještě před rokem 1500 zakoupen pro probošství plaských cisterciáků u sv. Maří Magdaleny v České Lípě. Lipští probošti pak v první čtvrtině 16. století do něj učinili několik zápisů. Podle soudobého zápisu na předním příděstí (viz obr. 2) byl misál v roce 1697 věnován do knihovny augustiniánského kláštera v České Lípě. Jako součást knihovny augustiniánů, deponované ve VMG v České Lípě, se misál dochoval dodnes.

- 33/ SOKA Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. č. 2367, č. elenchu 6/404, složka B. I/b. 8, Opis (asi soudobý z 15. století) nadačního zápisu z městské knihy ze 14. srpna 1464.
- 34/ Tamtéž, opis zápisu z 18. února 1485 na rubu písemnosti.
- 35/ Knothe 1885, s. 92–93.
- 36/ Jindřich Berka jej nazývá svým švagrem, ale nevíme, jaký svazek jej k tomu opravňoval, neboť jeho jedinou známou manželkou byla Eliška z Kunštátu, jež ho přežila. Není však vyloučeno, že Hanuš z Kolovrat měl za manželku, než nastoupil duchovní dráhu, nám neznámou sestru Jindřicha Berky.
- 37/ APH Praha, AMK, Acta sub Hilario decano et Hanušio de Kolovrat praeposito, sign. VI, 7, fol. 75, list na tuto stranu přilepen. Viz též Mařík 2004, s. 27.
- 38/ Tamtéž, fol. 85, list na tuto stranu přilepen.
- 39/ Tamtéž, fol. 86 (koncept odeslaného listu). Viz též Mařík 2004, s. 27.
- 40/ Bernau 1881, s. 9.
- 41/ APH Praha, AMK, Acta sub Hilario decano et Hanušio de Kolovrat praeposito, sign. VI, 7, fol. 105 a 115 (koncept odeslaného listu). Viz též Mařík 2004, s. 27.
- 42/ SOKA Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. č. 2367, č. elenchu 5/284, složka B. I/b. 8., Opis nadace z 10. března 1480.
- 43/ Panáček 2015, s. 10.
- 44/ Jeden soubor článků, jehož součástí byly články s erby, byl nalezen v roce 1972 v rozebraném oltářním stěpesu kostela sv. Maří Magdaleny. Články jsou dnes uloženy ve VMG v České Lípě, avšak článek s berkovským erbem již mezi nimi není. Jejich podrobný popis – viz Panáček M. – Panáček J. 2002.
- 45/ Panáček 2010, s. 40–42.
- 46/ Panáček, M. 2003, s. 84.
- 47/ SOKA Česká Lípa, fond Děkaný úřad Česká Lípa, k. 70, Pamětnice I, neinventarizováno, s. 51.
- 48/ Willomitzer 1887, s. 4.
- 49/ Willomitzer 1859, s. 9.
- 50/ Legis-Glückselig 1853, s. 121.
- 51/ Za informace děkuji doc. PhDr. Luboši Švecovi, CSc., pracovníku Institutu mezinárodních studií na Katedře ruských a východoevropských studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze.
- 52/ Schlegel 1927–1929, roč. 5 (1928), č. 14, s. 131.
- 53/ Většina z uvedených viz Kuthan 2010, s. 210–211, 285, 354, 398, 433; Kuthan 2013, s. 309.

- 54/ SOA Litoměřice, fond Biskupský archiv, nesignováno, Pamětní kniha (Prothocollum Scriptorum Memorabilium) 17. IX. 1660–16. III. 1683, fol. 153.
- 55/ Panáček 1999, s. 35–38.
- 56/ Panáček, J. – Panáček, M. 2016.
- 57/ Scheinpflug 1876, s. 98.
- 58/ Sedlec je kladen na místo Kozlího Rohu, náležejícího později rovněž k proboštví – viz Panáček 1984, s. 354–355.
- 59/ AČ. 8, s. 524–525, č. 183. Při opravě střechy kostela v roce 1958 byly vyňaty listiny uložené ve věžní makovici. Mezi nimi byl i pamětní zápis, který uvádí všechny hlavní události z dějin kostela a proboštví od roku 1500 včetně udělení odpustků až do roku 1729. Listiny byly ofotografovány, vráceny zpět a negativy jsou uloženy ve sbírce negativů VMG v České Lípě pod č. 760–768.
- 60/ VMG v České Lípě, knihovní fond Vzácné tisky, sign. VT-39, Misál z roku 1498 (Missale vetus), přír. č. 51 252, stará sign. 2220 A, rukopisný zápis na předposlední straně.
- 61/ Paudler 1878, s. 4.
- 62/ Schlegel 1919.
- 63/ VMG v České Lípě, knihovní fond Vzácné tisky, sign. VT-39, Misál z roku 1498 (Missale vetus), přír. č. 51 252, stará sign. 2220 A, rukopisný zápis na poslední straně.
- 64/ Pamětní zápis – viz VMG v České Lípě, sbírka negativů, č. 760–768.
- 65/ Paudler 1894, s. 104.
- 66/ Panáček, J. – Panáček, M. 2001.
- 67/ Panáček, J. – Panáček, M. 2016, s. 40–44.
- 68/ SLČ, s. 272.
- 69/ KHK, s. 46–47.
- 70/ Ratsarchiv Görlitz, Görlitzer Briefbücher, Bd. 4 (1517–1520); Sauppe 1908.
- 71/ AČ. 32, s. 127, č. 3450.
- 72/ LE IV, s. 438, č. 606.
- 73/ AČ. 33, s. 286–287, č. 6040.
- 74/ Willomitzer 1859, s. 11.
- 75/ Ernst 1864, s. 24.
- 76/ Paudler 1895; Paudler 1902, s. 132–133; Panáček 2018.

PRAMENY

- AČ: Archiv český 8. (ed. J. Kalousek), Praha 1888; 32. Registra soudu komorního z let 1519–1524 (ed. J. Čelakovský), Praha 1915; 33. Registra soudu komorního z let 1524–1526 (ed. J. Čelakovský a G. Friedrich), Praha 1918; 36. Třetí kniha provolací desk dvorských z let 1411–1448 (ed. G. Friedrich), Praha 1941.
- APMK: Archiv pražské metropolitní kapituly II (ed. J. Eršil – J. Pražák), Praha 1986.

- CDL: Codex diplomaticus Lusatiae superioris IV (1437–1454), ed. Richard Jecht. Görlitz, bez data.
- CDSR: Codex diplomaticus Saxoniae regiae II–8. Urkundenbuch der Stadt Leipzig I (ed. K. Fr. von Posern-Klett), Leipzig 1868.
- FRA I, Scriptores II: Fontes rerum Austriacarum I, Scriptores II. Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen I (ed. K. Höfler), Wien 1856.
- FRA I, Scriptores VI: Fontes rerum Austriacarum I, Scriptores VI. Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen II (ed. K. Höfler), Wien 1865.
- KHK: Kronika města České Lípy mistra Hanse Kriescheho (ed. J. Panáček), Litoměřice – Praha 2016.
- LC: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim VIII.– X. (ed. J. Emler), Pragae 1889.
- LE: Libri erectionum archidioecesis Pragensis saeculo XIV. et XV., IV. (ed. C. Borový), Pragae 1883.
- MVB: Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia V/2. (ed. C. Krofta), Pragae 1905.
- RBM: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae IV. (ed. J. Emler), Pragae 1892.
- RDP: Registra decimarum papalium (ed. V. V. Tomek), Praha 1873.
- SLČ: Ze starých letopisů českých (ed. J. Porák a J. Kašpar), Praha 1980.
- UB: Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges vom Jahre 1419 an. I. Band von den Jahren 1419–1428 (ed. F. Palacký), Prag 1873.

LITERATURA

- Bernau, F. 1881: Leipäer Kirchenangelegenheiten 1469, MNEC 4, s. 7–9.
- Buben, M. M. 2004: Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích. II. díl, II. svazek: Mnišské řády, Praha.
- Ernst, W. 1864: Böhm. Leipa vor und unter Wallenstein I, Jahres-Bericht der Ober-Real-schule in Böhmisch-Leipa für das Schuljahr 1864, s. 9–28.
- Feistner, W. 1881: Die Hussiten vor Böhm.-Leipa im Jahre 1426, MNEC 4, s. 150–152.
- Gabriel, F. – Panáček, J. 1997: Kostel Sv. Kříže na českolipském předměstí, Bezděz 6, s. 19–40.
- Gabriel, F. – Panáček, J. 1998: Českolipské kostely Panny Marie a Sv. Mikuláše, Bezděz 7, s. 35–55.
- Jecht, R. 1911: Der Oberlausitzer Hussitenkrieg und das Land der Sechsstädte unter Kaiser Sigmund I., Görlitz.
- Knothe, H. 1885: Zur Genealogie der Berka von der Duba aus dem Hause Mühlstein, MNEC 8, s. 81–100.
- Kuthan, J. 2010: Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců. Díl první. Král a šlechta, Praha.

- Kuthan, J. 2013: Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců. Díl druhý. Města, církev, korunní země, Praha.
- Legis-Glückselig, A. A. 1853: Böhmisches-Leipa. In: Illustrierte Chronik von Böhmen. Ein geschichtliches Nationalwerk. Erster Band, Prag, s. 48–54, 118–122, 177, 237–242.
- Mařík, A. 2004: Severní a severozápadní Čechy v aktech administrátorů podjednou doby Jiřího z Poděbrad, In: Ústecký sborník historický 2004. Gotické umění a jeho historické souvislosti III, Příloha na CD.
- Panáček, J. 1984: Místní jména na panství lipském (Česká Lípa) v 15. století, Onomastický zpravodaj (Zpravodaj místopisné komise ČSAV) 25, s. 349–362.
- Panáček, J. 1999: K dějinám špitálu v České Lípě, Bezděz 8, s. 35–50.
- Panáček, J. 2002: Založení České Lípy a městské právo, Bezděz 11, s. 5–30.
- Panáček, J. 2007: Kuník z Weitmile „plebanus in Lipa“ a jeho rod, Bezděz 16, s. 5–26.
- Panáček, J. 2010: Zaniklé památky ve farním kostele sv. Petra a Pavla v České Lípě, Bezděz 19, s. 35–60.
- Panáček, J. 2015: Kaple Čechů ve farním kostele sv. Petra a Pavla v České Lípě, Bezděz 24, s. 5–26.
- Panáček, J. 2018: Renesanční polyfonie v České Lípě, Bezděz 27, s. 309–320.
- Panáček, J. – Panáček, M. 2001: Konrád Pflüger v České Lípě?, Bezděz 10, s. 87–104.
- Panáček, J. – Panáček, M. 2016: Česká Lípa, okres Česká Lípa. Kostel sv. Maří Magdaleny. Standardní stavebněhistorický průzkum, Česká Lípa.
- Panáček, M. 2002: Stavebně historická analýza krovu kostela sv. Kříže v České Lípě, Ústí nad Labem (strojopis bakalářské práce PF UJEP).
- Panáček, M. 2003: Kostel sv. Kříže v České Lípě a stavebně historická analýza krovu jeho stanové střechy, Průzkumy památek X – I, s. 53–90.
- Panáček, M. – Panáček, J. 2002: Architektonické články ze zaniklého kostela v České Lípě, Průzkumy památek IX – I, s. 22–32.
- Paprocký z Hlohol, B. 1602: Diadochos, ist est successio, jinak posloupnost knížat a králův českých, biskupův a arcibiskupův pražských a všech stavův slavného království českého, to jest panského, rytířského a městského. Kn. 2. O stavu panském. Praha.
- Paudler, A. 1878: Studien zur nordböhmisches Specialgeschichte, Program des K. K. Ober-Gymnasiums zu B. Leipa am Schlusse des Schuljahres 1878, s. 1–32.
- Paudler, A. 1894: Ein deutsches Buch aus Böhmen I, Leipa.
- Paudler, A. 1895: Der Leipaer Pfarrer Resinarius, MNEC 18, s. 132–135.
- Paudler, A. 1902: Das Lutherthum in Leipa um 1550, MNEC 25, s. 132–134.
- Sauppe, P. 1908: Aus den Görlitzer Briefbüchern 1517–1520, MNEC 31, s. 208–210.
- Scheinpflug, B. 1876: Materialien zu einer Geschichte von Plaß und seiner Umgebung, Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 14, s. 94–125.
- Schlegel, T. 1919: Äbte des Klosters Plaß, welche als Pröbste der B. Leipaer Magdalenenkirche in Betracht kommen, MNEC 42, s. 68–71.
- Schlegel, T. 1927–1929: Die Kirche des hl. Apostel Petrus und Paulus in B. Leipa, Hausblätter für Böhm.-Leipa und Umgebung, roč. 4–6 (celkem 32 pokračování ve 3 ročnících novin).

- Smetana, J. 1985: K počátkům města Děčína. In: Z minulosti Děčína a Českolipska IV, s. 241–277.
- Vaněk, V. 2001: Sakrální architektura děkanátu lipského v písemných pramenech doby předhusitské. In: Ústecký sborník historický 2001. Gotické umění a jeho historické souvislosti I, s. 33–78.
- Vodička, O. 2013: Hrad Bezděz jako katolické centrum za husitských válek, Bezděz 22, s. 5–35.
- Willomitzer, J. N. 1859: Die alte oder Groß-Kirche St. Petri und Pauli in Böhmisch-Leipa, Leitmeritz.
- Willomitzer, J. N. 1887: Die Kreuzkirche in Leipa, MNEC 10, s. 1–9.

ZKRATKY

AM: Archiv města (archivní fond)

AMK: Archiv Metropolitní kapituly (archivní fond)

APH: Archiv Pražského hradu

MNEC: Mittheilungen des Nordböhmisches Excursions-Clubs, Česká Lípa

NA: Národní archiv

SOA: Státní oblastní archiv

SOkA: Státní okresní archiv

VMG: Vlastivědné muzeum a galerie

RESUMÉ

Kirchliches Leben in Česká Lípa nach den Hussitenkriegen

Jaroslav Panáček

Zu Beginn des 14. Jahrhunderts bildete sich das Dekanat Česká Lípa heraus, das 34 Pfarrkreise umfasste. In Česká Lípa existierten zudem neben der Pfarrkirche Peter und Paul weitere vier Kirchen. Wenn wir von der Spitalskirche St. Maria Magdalena in der Vorstadt an der Töpfergasse (Hrnčířská ulice) absehen, so entstanden sie als Filialkirchen die Marienkirche und Kreuzkirche in der Vorstadt und schließlich in der Stadt selbst noch Nikolauskirche. Mindestens 15 Personen (Pfarrer, Altardiener, Regens Chori, Küster, Hauptlehrer der Pfarschule, Glöckner u. a.) kümmerten sich um das religiöse Leben der Gemeinde und die Verpflichtungen für all die reichen Spenderaltäre.

Die Stadt fiel am 19. Mai 1426 in die Hände der Hussiten, aber trotz der wahrscheinlichen Zerstörung des Spitals mit der Kirche St. Maria Magdalena und des Übertritts vieler Bürger zum Hussitentum wurden keine weiteren Kirchen zerstört und das religiöse Leben fand weiter darin statt. Erst 1444, nach dem Ende der Hussitenkriege, nahm sich Jindřich Berka von Dubá der Domäne an und ließ in den sechziger Jahren des 15. Jahrhunderts als guter Katholik alle Kirchen in Česká Lípa renovieren.

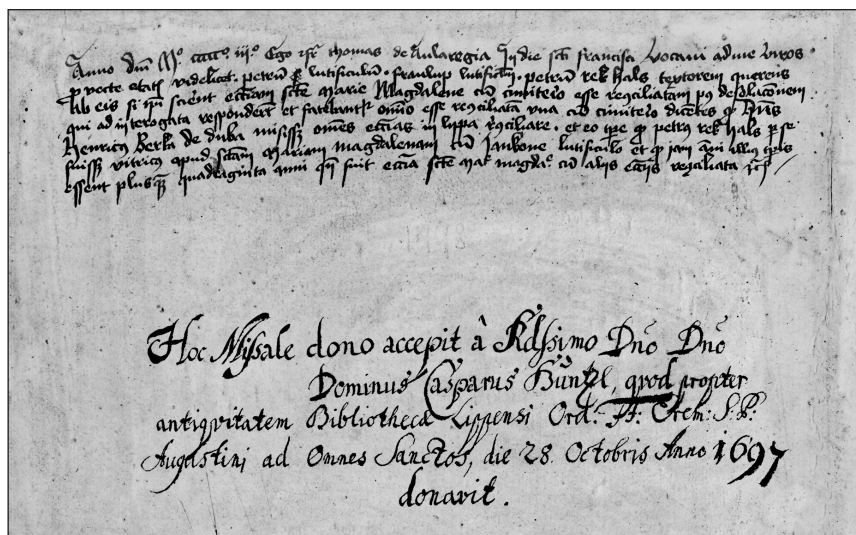
Seine Bemühungen machte das große Feuer zunichte, das die Stadt 1469 heimsuchte, so dass die Kirchen, insbesondere die Pfarrkirche St. Peter und Paul und die Kreuzkirche, erneut restauriert werden mussten. Diese Arbeiten zogen sich lange hin, so dass die Pfarrkirche erst 1490 und die Kreuzkirche ein Jahr später neu geweiht werden konnten. Zur gleichen Zeit, 1489 oder 1492, wurde in der Vorstadt der Töpfergasse durch das Kloster Plasy eine Zisterzienserpropstei gegründet, die an die Traditionen des Spitals des Klosters Hradiště anknüpfte. Der Verkauf von Ablassbriefen ermöglichte nach 1500 eine neue Ausstattung anzuschaffen und 1514–1519 wurde die Kirche St. Maria Magdalena von einem in Sachsen geschulften Baumeister um- bzw. in der heutigen Form neu gebaut..

1515 wütete in der Stadt erneut ein Großbrand, bei dem Pfarrkirche, Schule und Rathaus verbrannten und das Feuer sogar die Burg erfasste. Aus den Quellen können wir zwar nichts über eine Reparatur der Pfarrkirche entnehmen, aber für 1520 ist die Reparatur des Kirchturms durch den Zimmermann und Baumeister der Stadt Görlitz Jost Möller. Fast hundert Jahre nach den Hussitenkriegen bekam die Kirche Peter und Paul wahrscheinlich jene spätgotische Gestalt, die sie bis zum schicksalhaften Brand der Stadt 1787 hatte.

Übersetzt von Petra Sochová

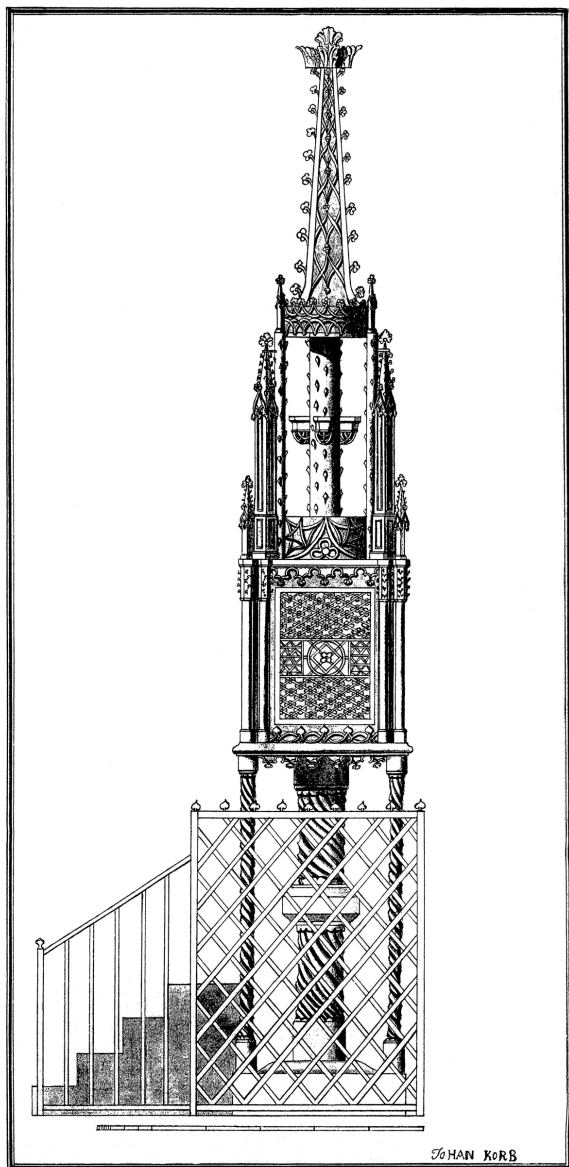
Obr. 1. Záznam o Jindřichu Berkovi Dubském a jeho manželce Alžbětě (v rámečku) v díle Bartoloměje Paprockého z Hlohov (Paprocký 1602, kn. 2, s. 156).

Obr. 2. Rukopisný záznam z roku 1503 na předním přidešti misálu z roku 1498 (VMG v České Lípě, knihovní fond Vzácné tisky, sign. VT-39, přír. č. 51 252, stará sign. 2220 A; foto J. Panáček).

Obr. 3. Architektonické články z rozebraného stipesu oltáře kostela sv. Maří Magdaleny v České Lípě v době nálezu v roce 1972. V pozadí články s erbovními štíty, vlevo berkovský, vpravo kunštátský (NPÚ ú. o. p. v Ústí nad Labem; foto B. Vojtíšek).

Obr. 4. Zaniklé pozdně gotické pastoforium z kostela sv. Petra a Pavla v České Lípě na kresbě Johanna Korba z roku 1788 (SOKA Česká Lípa, Děkanský úřad Česká Lípa, k. 70, Pamětnice I, neinventarizováno, mezi s. 4 a 5; foto J. Panáček).

Obr. 5. Kunštátský a berkovský erb na jižním průčelí lodě kostela sv. Kříže (foto M. Panáček).

54

†

De Ecclesia Siliaci & S. Crucis

In suburbio orientem versus sita est haec Ecclesia antiqui-
 & late relictissima cuius origo equidem, ac illius Ordi-
 naris indagari nequit. Quarta autographum scripturae
 suo tempore inventum, et ab Eplo Benedicto Ordinario
 nostro dignissimo exhibitum consecrata fuerat ab Eplo
 Petro Martino quantum memini 1777. Anteposita eadem,
 quo ab ipso met Eplo ditioribus consecrata erat Ecclesia
 decanalis, quae tunc est per interdictum diruta,
 Ab incendio, deo sumo laudes, emunis conservabatur
 haec Ecclesia, qua etiam ordinatione Eppli huius & nunc vices
 subdit Ecclesiae parochialis, in qua divinae & functiones
 praestantur parochiales. Digebatur illa post me-
 morabilem Siliaci Ecclesiae S. V. N. Benedicti foto Divinis

1491.

Obr. 6. Zápis v děkanské pamětnici z roku 1788 o přestavbě kostela sv. Kříže a jeho vysvěcení v roce 1491 (SOKA Česká Lípa, Děkanský úřad Česká Lípa, k. 70, Pamětnice I, neinventarizováno, s. 51; foto J. Panáček).

Sub anno Dni. m. c. l. anno tempore fidei Thome de Cantuarie
 Regis Anglie fuit
 Pro infirmis cclxxviii
 Pro febricitantibus cclxxxv
 Ad benedicendum sp̄as cclxxxv
 Pro amico vel famulo cclxxviii

In sub regimine fidei Thome de Cantuarie her fuit
 Legata ad fidei magistri magistri
 In Johannes fimitar melle dedit in p̄ et vii of
 In Hampel dedit p̄ p̄ In Cigmarstern i ff vi of
 In Lymanika dedit in p̄
 In Mytany de Sobram p̄ p̄
 In Petry de Culneston i ff vi of of
 In Hynaydar de derse i p̄
 In Graupel de Wessely i p̄ Die cor̄ in pace
 In Ande andreas altorista fuit in p̄
 In Harting piston dedit in p̄
 In Petrus Mantar i p̄ In pace
 In Johannes Striml i p̄
 In Katharina p̄on Lymanyn de in p̄ 2 vi of
 In Barthele dedit p̄ p̄ in p̄
 In Helmo futor ad fuit in p̄ dedit

Obr. 7a, 7b. Rukopisný záznam z let 1500–1503 na předposlední (a) a poslední (b) straně misálu z roku 1498 (VMG v České Lípě, knihovní fond Vzácné tisky, sign. VT-39, příř. č. 51 252, stará sign. 2220 A; foto J. Panáček).

Ich sub regimine fratris Leonhard, de p[ro]p[ri]o
 legata ad s[an]ctam Maria Magdalenam
 Ich rat[er] m[er] der Kauter CC B
 Ich reychhausm v. B.
 Ich puchheim d B und | alter tuch
 Ich Holzyg | B
 Ich Thomast glöser ij B
 Ich fran petere ij B
 Ich her dyflaw ij B
 Ich matzess rycker | vor handt
 Ich langhausym | alter tuch
 Ich peßweyßm | alter tuch und ij B
 Ich nikel mylner | vor handt
 Ich puchner legant | B
 Ich der Rycker von dyflaw | B
 Ich Margonem ij B
 Ich vo p[ro]p[ri]at | B
 Ich 11 hundert | B
 Die daten und v. ij geld
 geld

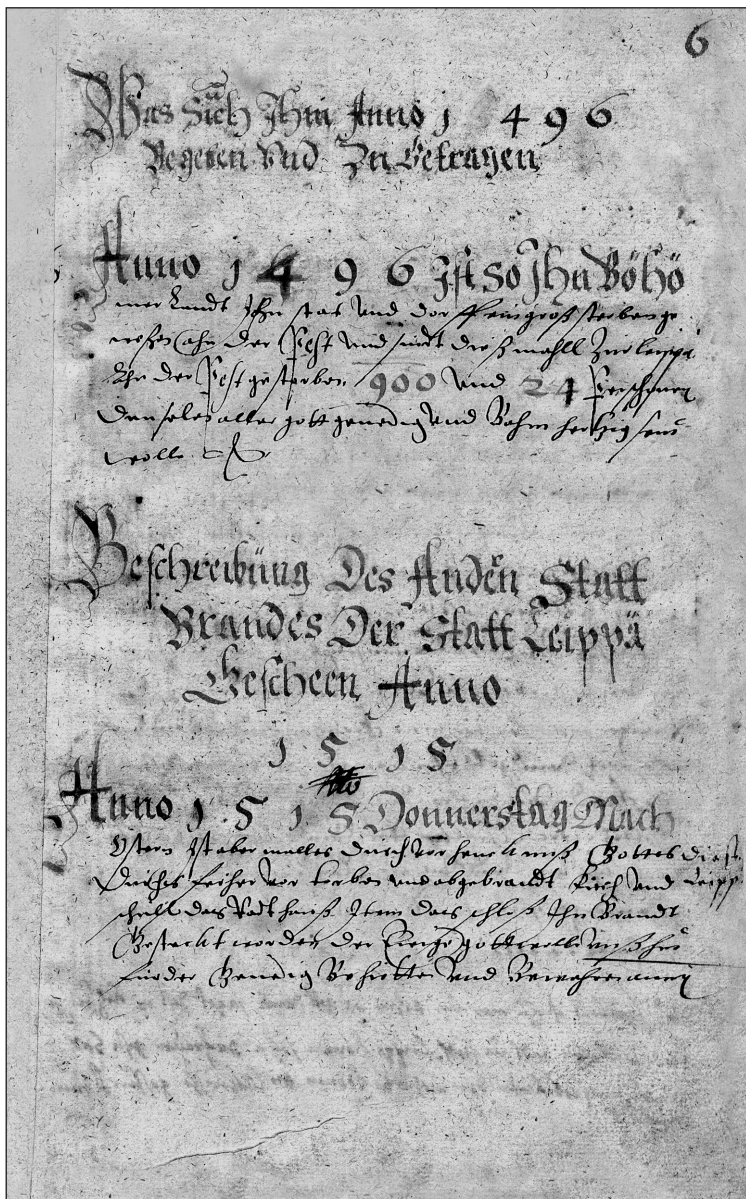
Obr. 8. Rukopisný záznam z let 1521–1530 na poslední straně misálu z roku 1498 (VMG v České Lípě, knihovní fond Vzácné tisky, sign. VT-39, přír. č. 51 252, stará sign. 2220 A; foto J. Panáček).

A viterno DEO, Incarnatae SAPIENTIAE
 et Summo SPIRITUS
 Perfectissimae TRINITATI
 in honorem.
 Sanctae MARIAE MAGDALENÆ.

Fabricam hanc Fabriculam primæva Benefactorum; Dominorum
 videlicet de Wartenberg in Nea Castro - et Botta de Duba, Epia et Reich
 Stadt, pietas Monasterij Pflænsij, ordinis Cisterciensis, pro Propositura
 non solum huc posuit; sed et Agrorum et Pratorum fundi, ab ipsa hac (De
 sacra usq; ad locum, heredes nuncupabam, seu usq; ad hunc gradum Galis
 / quæ adhuc in fundo Proposituræ hujus Pflænsij, stat; / se existenteribus,
 statuit.

Fabrica hujus ædij seu Ecclesie S. Mariæ Magdalene. Anno 1514to tempore
 Reverendissimi Viri Joannis Reitor, hujus nominis quinti, Ordinis vero Trige-
 nari Abbatis Pflænsij, ad perfectioram pervenit; in antecessum autem, jam
 Anno 1500. duodecim Cardines sub Summo Pontifice Alexandro Sexto, omni
 bus istis, qui pro Ecclesia hac struenda et conservanda aliquid contulerunt,
 Centum dierum Indulgentiarum largiti fuerunt; Ejusmodi Diploma Romanæ
 ad diem Martij, Martij 28to membranæ impressum, et 19. Aprilis cum relica
 Cetera in lapsulis laminæ munitum, hodie in Archivio Pflænsij, aservitur.
 Domini Abbatis, Monasterij Pflænsij habent in illa seu hac Propositura et Ecclesia
 Jus Patronatus, et plenissimam potestatem, inibi Cæs. seu Propositum instituendi,
 vel removendi, illiusq; beneficium cuiuscunque pro Libitu conferendi, ut supra.
 Ceteris hujus Proposituræ fundorum, quarundam domorum in Libarbis, et ex
 aqua, tunc temporis se ad 80. sp. seu 92. / abon: / d' / s' / cabenda sunt.
 Quos Cæs. Constituti tales a Vno Abbate Pflænsij, hujus Episcopatus, et
 ministrantes solum Proposit: / de iudicio Vni Abbatis et Conventus hujus
 solum Pflænsij, aliquo tempore parificabant, et in recognitionem hujus
 iudicij, Et idem duo Abbati et Conventui, tanquam Patroni et Collectori, censu
 annuum,

Obr. 9. Zápis o přestavbě kostela v roce 1514 (v rámečku) z makovice věže kostela sv. Maří
 Magdaleny (VMG v České Lípě, sbírka negativů, č. 760-768; foto V. Štěpánský).

Obr. 10. Zápis o moru v roce 1496 a požáru města v roce 1515 v kronice Hanse Kriescheho (Knihovna Národního muzea v Praze, sign. VII D 1, fol. 6r).

OKRAŠLOVACÍ SPOLEK V ZÁKUPECH (1895–1914)

Martin Aschenbrenner

Martin Aschenbrenner: *Beautifying Fellowship in Zákupy (1895–1914)*

This article deals with the origin and activity of The Beautifying Fellowship in Zákupy. First of all it clarifies the causes and mode of origin of this fellowship. It compares its code of rules with those of neighbouring fellowships. Furthermore it covers its main activities, namely setting out plants and subsequent care of them, as well as propagation of town with the goal of alluring summer visitors into it. It also pays attention to managing the fellowship and, as far as possible, to its prominent members. An almost exclusive source of this article is the record book of fellowship's meetings.

Key words: Zákupy, fellowships, beautifying fellowship, postcard, swimming pool, summer resort, memorable trees.

Úvod

Poslední čtvrtina 19. století je v našich zemích dobou vzniku a rozvoje mnoha místních spolků, a to nejen ve městech, ale i na vesnicích. V tomto sborníku jsme se již zabývali Okrašlovacím spolkem v Jablonném v Podještědí, který byl po obdobném spolku českolipském, pokud víme, na našem okrese nejstarší.^{1/} Zde zaměříme svou pozornost na Okrašlovací spolek v Zákupích.

Činnost tohoto spolku můžeme sledovat na základě zápisů, vedených v knize, která je dochována a uložena ve Státním okresním archivu v České Lípě.^{2/} Kromě ní se v příslušném archivním fondu nachází ještě několik ojedinelých archiválií. Podobně jako v případě Jablonného v Podještědí můžeme informace doplnit z dalších pramenů (obyvatelská evidence aj.).

Na rozdíl od Okrašlovacího spolku v Jablonném v Podještědí trval spolek zákupský pouze do počátku první světové války. Kryje se tedy s prvním obdobím činnosti spolku v Jablonném. Proto text začneme obdobně jako u spolku jablonského vznikem a stanovami, dále jej ale rozdělíme nikoliv podle období, ale podle druhů činnosti.

Založení a stanovy spolku

Hlavním cílem okrašlovacích spolků bylo, jak je zřejmé z názvu, vylepšování životního prostředí obyvatel příslušného města a obce, a to zejména vysazováním stromů, květin a jiné zeleně a péči o ně. Podnět k založení okrašlovacího spolku zákupského dala však snaha zdejších obyvatel o to, aby se město stalo přitažlivým pro návštěvníky a získalo pověst jako letovisko.

Dne 24. června 1895 se na pozvání předsedy Zábavního spolku Gemütlichkeit Zákupy Gustava Sauermanna shromáždili na radnici zástupci všech tehdy existujících zákupských spolků (celkem 8 spolků) a vedení města. Cílem shromáždění bylo poradit se o tom, jak zlepšit poměry ve městě zvýšením „cizineckého ruchu“. Gustav Sauermann požádal o předsedání starostu Karla Liebicha. „Po delší poradě“ došli přítomní k závěru, že nejlepším způsobem ke splnění tohoto cíle bude založit vysazovací a okrašlovací spolek, a ihned zvolili jeho provizorní vedení. Čestným předsedou se tehdy stal starosta Karel Liebich, předsedou MUDr. Karel Ullrich, pokladníkem Johan Niklasch, vedoucím účtů řídící učitel Bernhard Neuhauser a zapisovatelem Gustav Sauermann. Přípravou stanov spolku byl pověřen šestičlenný výbor skládající se z provizorního vedení spolku (zřejmě bez čestného předsedy, neboť se mluví pouze o čtyřech členech) a pánové Anton Elgar a Anton Schmidt. Hned bylo dohodnuto uspořádání shromáždění spolku, první lidé se zavázali ke konkrétní činnosti a od města a několika již existujících spolků obdržel okrašlovací spolek ihned peněžní dary (celkem 70 zl., tedy v tehdy již platné korunové měně 140 K).

K projednání stanov se výbor sešel 9. července 1895, mluví se však o deseti přítomných členech výboru. Několik navržených bodů stanov bylo změněno. Dochovaný opis stanov^{3/} nemá denní datum, obsahuje pouze měsíc, a to červenec 1895. V zápise ze zasedání výboru 14. srpna 1895 se však mluví o stanovách z 1. srpna, takže je možné, že máme k dispozici pouze první návrh. Na stejném zasedání výboru uvedl dr. Ullrich, že stanovy byly téhož dne potvrzeny, a je proto nutné svolat zakládající generální shromáždění. To se konalo 15. srpna 1895 v radničním sále.

Stanovy, které máme k dispozici, se skládají z celkem patnácti bodů označených římskými číslicemi a bez dalšího členění (ledaže se vypočítávají nějaké činnosti apod., to je pak značeno arabskými číslicemi, nebo malými písmeny).

Za účel spolku (bod I) je označeno okrášlení místa a pozvednutí „cizineckého ruchu“ (Fremdenverkehr) v místě a okolí. Účel spolku se má naplňovat

(bod II) osazováním vhodných míst stromy, květinami a keři, zřizováním a udržováním cest, parků a staveb (Baulichkeiten) a propagací dosud málo známých pamětihodností. Finanční prostředky na činnost spolku (bod III) poskytovaly roční příspěvky členů, pořádání veřejných zábav a dary. Členové (bod V) se dělili na skutečné, přispívající a čestné. Skutečným členem se mohl stát muž od 24 let, přispívajícím kdokoliv a čestným členem ten, kdo prokázal spolku mimořádnou službu (bod VII), o tom rozhodovalo hlavní shromáždění (bod X). Jinak se skupiny ve stanovách dále nepopisují. V článku o povinnostech členů (bod VI) jsou zároveň obsažena jejich práva. Povinností bylo podle svých sil přispívat k plnění cílů spolku a platit roční příspěvek nejméně jednu korunu. Všichni mužští členové, kteří dosáhli 24 let, měli právo volit a být voleni. Každý člen mohl ze spolku svobodně vystoupit, ale musel to sdělit výboru a zaplatit členský příspěvek na příslušný rok. Člen, který neplnil své povinnosti, mohl být také ze spolku vyloučen (bod VIII).

Řádné hlavní shromáždění se mělo konat vždy na začátku února, mimořádné v případě, že ho svolalo vedení spolku nebo o něj požádalo alespoň pět skutečných členů. Každé shromáždění bylo usnášeníschopné při dvaceti přítomných členech a usnesení se odhlasovávala většinou hlasů (bod IX). Hlavní shromáždění schvalovalo roční účetní zprávu, změnu stanov (dvoutřetinovou většinou přítomných skutečných členů, bod XV), volilo patnáctičlenný výbor a vedoucího účtů a jmenovalo čestné členy (bod X). Výbor spolku (bod XI) byl volen na tři roky, přičemž jeho členové mohli být do výboru zvoleni opakovaně. Výbor pak volil předsedu, místopředsedu, zapisovatele, jenž zajišťoval také korespondenci, a účetního (Zahlmeister), který také vybíral členské příspěvky. Výbor byl usnášeníschopný za přítomnosti nejméně devíti členů. Výbor mohl disponovat třemi čtvrtinami finančních prostředků, které měl spolek k dispozici. Účetní (bod XII) dohlížel na účetnictví spolku a podával o něm zprávu hlavnímu shromáždění. Spory mezi členy spolku rozhodoval rozhodčí soud složený ze zástupců obou sporných stran.

K rozpuštění spolku (bod XIV) by došlo při poklesu počtu jeho členů pod dvacet, nebo pokud jej odhlasovalo hlavní shromáždění při přítomnosti nejméně dvou třetin členů spolku a za podmínky, že svůj hlas rozpuštění spolku dají tři čtvrtiny přítomných. Poslední hlavní shromáždění by pak rozhodlo, jak se má naložit s majetkem spolku.

Při porovnání těchto stanov se stanovami okrašlovacích spolků v České Lípě a v Jablonném v Podještědí zjistíme, že se více podobají druhým z nich.

Existuje tu několik drobných rozdílů, nikoliv však zásadních. Jistě zaujme odlišné stanovení věkové hranice vstupu řádného člena do spolku, které bylo v Jablonném stanoveno již na 18 let. Výbor spolku se v Jablonném volil sice také na tři roky, ale byl pouze devítičlenný. U zákupského spolku chybí ustanovení, co počít ve chvíli, kdy by nebylo hlavní shromáždění usnášenischopné. Rovněž byla v Jablonném hranice počtu členů, pod níž spolek zanikl, stanovena pouze na deset. Toto srovnání činí dojem, že zákupský spolek byl podstatně početnější než spolek v Jablonném, nebo se cítil velmi sebejistě.

Zakládající hlavní shromáždění spolku se tedy konalo 15. srpna 1895 v radničním sále, a to za přítomnosti čtyřiceti skutečných členů. Vyslechlo si nejen schválené stanovy, ale také zprávy provizorního výboru o činnosti a o hospodaření. Pak byl zvolen první patnáctičlenný výbor a ten na své schůzi následujícího dne zvolil první řádné vedení spolku. Předsedou spolku se stal MUDr. Karel Ullrich, místopředsdou Anton Bürgermeister, zapisovatelem Gustav Saueremann a účetním Johan Niklatsch.

MUDr. Karlu Ullrichovi bylo v té době 32 let. S o rok mladší manželkou Annou a dvouletou dcerkou Marií bydlel v dnešní Mimoňské ulici čp. 186. Přesně rok po zakládajícím hlavním shromáždění okrašlovacího spolku se mu narodila druhá dcera, Greta.^{4/} Na shromáždění 24. června 1895 byl pozván jako předseda Spolku veteránů korunního prince Rudolfa, stejně jako traťmistr Anton Bürgermeister, který byl v tomto spolku velitelem.

Gustav Saueremann se uvádí jako formíř. Bylo mu 40 let a s manželkou Amálií a dvěma dcerami, Idou a Emilií, a snad i s bratrem-truhlářem bydlel v dnešní Borské ulici čp. 12.^{5/} Jak již bylo řečeno, byl zřejmě hlavním iniciátorem shromáždění 24. června 1895, kde vystupoval jako zástupce Zábavního spolku Gemüthlichkeit Zákupy, byl totiž jeho předsedou.

U Johanna Niklatsche neznáme povolání, byl každopádně významný, neboť na shromáždění 24. června 1895 vystupoval jako radní a spolu se starostou zastupoval město. Původně pocházel z Mimoně. Bylo mu 48 let a bydlel v dnešní ulici Benátky čp. 158. Jestli žila ještě jeho manželka Marie, nebo už byl ženat podruhé, s jistou Emilií, nevíme. Každopádně s nimi tehdy bydlela dcera z prvního manželství Berta, tehdy teprve jedenáctiletá, zatímco druhá, tehdy již dvaadvacetiletá Anna mohla být již vdaná.

Zatímco hlavní shromáždění se většinou konala v sále radnice, výbor se hned na svém zasedání 3. září 1895 domluvil, že se bude scházet každé čtyři týdny (což nebylo dodržováno, soudě alespoň podle zápisů), a to

ve vhodných hostincích, „jejichž pořadí bude ještě zvoleno“. Hostinští tuto aktivitu bezpochyby vítali, nejspíše byli i členy spolku, protože právě pro ně měla přinést jeho činnost největší zisk.

Poznámky k vývoji spolku

Po roce 1895 se volby výboru spolku a následně předsednictva konaly v letech 1898, 1902, 1906, 1909 a 1912. Předsedou byl pokaždé zvolen dr. Ullrich, zapisovatelem G. Sauermann a pokladníkem J. Niklatsch. Měnil se pouze místopředseda. Po Antonu Bürgermeisterovi se jím stal v roce 1903 Karl Liebich a po něm v roce 1906 Eduard Held.

K jakési krizi došlo na jaře 1896, kdy odstoupil ze své funkce předsedy dr. Ullrich. Toto své rozhodnutí oznámil výboru písemně a výbor kvůli tomu konal 23. dubna zvláštní schůzi. Tam bylo usneseno písemně požádat dr. Ullricha, aby svou rezignaci vzal zpět, což se evidentně stalo, avšak příslušné písemnosti se nedochovaly. O příčinách rezignace se nedozvíáme nic, v zápise se konstatuje, že „jsou známé“.

Hlavní shromáždění se konala v různých měsících od ledna do dubna, obvykle v radničním sále. Z roku 1899 máme doklad o přípravě takového shromáždění. Její popis se totiž ocitnul v zápise ze schůze výboru 7. února. Po skončení samotné schůze byla na programu zábavná část. Mužský pěvecký spolek byl požádán o přednesení několika písní a za to dostal od řídicího učitele a od dr. Ullricha po dvou zlatých. Karl Liebich obstaral bezplatné osvětlení a tesařský mistr Scholze, Anton Elger a Anton Bürgermeister postavili bezplatně pódium. Shromáždění se tehdy konalo, jako obvykle, v sále radnice.

Zápisů ze schůzí výboru postupně výrazně ubývá, což nemusí znamenat, že by se nekonaly, mohly být jen méně formální. Počet schůzí výboru v jednotlivých letech: 1895 – 9, 1896 – 7, 1897 – 5, 1898 – 4, 1899 – 2, 1900 – 3, 1901 – 4, 1906 – 1, 1908 – 1 (uvedena pouze na vloženém papíru nanečisto), 1909 – 2 (+ 1 uvedena pouze na vloženém papíru nanečisto). V ostatních letech se v knize zápisů žádný zápis ze schůze výboru nenachází. Schůze se konaly skutečně postupně v různých hostincích.

Celkové počty členů jsou bohužel zaznamenány jen v některých letech: 1896 – 156, 1897 – 127, 1898 – 106.

Údaje o hospodaření spolku se také nedochovaly v úplnosti, ale přesto je jich více než v případě počtu členů:

Příjmy a výdaje spolku (ze zápisů hlavních shromáždění, tj. ukazují vždy čísla za předchozí kalendářní rok; kromě roku 1898, kdy měna není uvedena, se jedná o koruny).

Rok hl. shromáždění	Příjmy	Výdaje	Zůstatek
1898	464	453	Neuvedeno
1899	748,60	789,89	48,29
1900	921,19	828,66	Neuvedeno
1901	446,57	545,59	Neuvedeno
1902	923,42	757,59	165,83
1903	322,37	251,70	70,67
1904	228,61	151,41	77,21
1905	259,12	142,63	135,99
1906	408,93	133,49	275,34
1907	67,80	67,84	Viz dále
1908	343,14	67,84	275,30
1909	398,85	75,47	Neuvedeno
1910	438,78	354,41	84,37
1911	259,97	77,54	182,43
1912	48	77,54	182,43
1913	242,01	87,40	154,61
1914	203,61	62,09	141,32

V roce 1907 se uvádí jako zůstatek hotovosti 4,03 K a zároveň uložené úspory 271,27 K. V roce 1909 se uvádí ještě dodatečné připsání úroků 18,30 K. V roce 1910 bylo uloženo 99,88 K do poštovní spořitelny a zůstala pokladní hotovost 4,49 K.

V knize zápisů se nachází také několik volně vložených listů psaných tužkou. Evidentně se jedná o poznámky zapisovatele nebo přímo o jeho nanečisto napsané zápisy, některé dokonce do knihy přepsány nebyly. Pochopitelně nejsou příliš dobře čitelné. Některé vykazují proti zápisům v knize drobné nebo větší rozdíly. K nim patří i zápis z jednání hlavního shromáždění v roce 1908, kde se kromě chybného data konání objevují i jiná čísla u příjmů a výdajů. To je sice částečně možno vysvětlit právě špatnou čitelností, ale bylo by podivné, kdyby špatně čitelná byla čísla všechna. K hospodaření spolku nemáme téměř žádné další údaje, které by mohly různé rozpory vysvětlit. Kromě toho, že neodpovídají některé uvedené zůstatky, nemůžeme vysvětlit ani náhlé snížení příjmů v roce 1907 a opětovně v roce 1912. V každém případě je zřejmé, že aktivita spolku v posledních letech klesala.

Vysazování rostlin a péče o veřejná prostranství

Vysazování stromů, keřů a květin (konkrétní zprávy máme jen o planých růžích), případně i trávy, patřilo pochopitelně k hlavním činnostem spolku. Vzhled města se tím měl stát příjemným, a tudíž atraktivním pro letní hosty. O vysazování se dovídáme ze zápisů ze zasedání výboru i hlavních shromáždění hned od počátku. Nejvíce asi dělalo všem starosti jakési místo u Wetterova hostince, protože o něm se hovořilo hned na prvním zasedání výboru, 9. července 1895, ještě před oficiálním založením spolku, a ještě několikrát i později.^{6/} Stejně tak se tam mluvilo také o nutnosti starat se o lípy „u pana A. Krause“ (byly zřejmě podepřeny) a Kellesberg „u paní Witschelové“, o těchto místech se však již v pozdějších letech nepíše.^{7/} Jen se ještě několikrát připomíná „ulička u Antona Krause“, kterou bylo třeba stále upravovat, aby zůstávala schůdná, zejména navážením šterku. Porůznu pak spolek vysazoval vhodné rostliny na různých neudržovaných rozích a drobných prostranstvích podobně, jako tomu bylo v případě spolku v Jablonném v Podještědí.

Již 14. srpna 1895 se výbor na návrh starosty města Karla Liebicha zavázal pečovat o sloup Nejsvětější Trojice a jeho okolí na náměstí. Květiny tam byly až do roku 1908 vysazovány do bývalých vodních nádrží, které již dávno nefungovaly, a posloužily tedy jako zvláštní druh květináčů. Opět se o okrašlení sloupu mluvilo až v roce 1914.

Asi vůbec nejvýznamnějším prostorem, který spolek vyzdobil a o nějž pečoval, bylo Klášterní náměstí. Jednalo se o něm již na zasedání výboru 3. září 1895 a setkáváme se s ním až do posledního zápisu z 8. března 1914, kdy se konstatuje, že je třeba přistříhnout tamější kaštany. Na toto místo také spolek plánoval v roce 1898 vysadit stromy k 50. výročí nástupu císaře Františka Josefa I., ale bohužel nevíme, zdali k tomu skutečně došlo. Podobně bylo usneseno na hlavním shromáždění 7. dubna 1908 o vysazení dubů na Klášterním náměstí k 60. výročí císařova nástupu na trůn. Tentokrát máme doloženo, že se tak stalo, a to v městské kronice. Podle ní spolek vysadil 10. května toho roku na Klášterním náměstí čtyři císařské duby.^{8/}

Od roku 1899 máme také zprávy o pěstování hrnkových květin spolkem. Tehdy bylo na zasedání výboru 19. dubna rozhodnuto o opatření květináčů „s monogramem“. O rok později, 20. dubna 1900, se mluví přímo o 200 květináčích.

Prakticky nic se nedovídáme o opatřování stromů, květin, semen atd. V roce 1899 se uvažovalo o zřízení studny na odpadní vodu z kláštera kapucínů, která by sloužila k zalévání květin a zároveň k čištění přilehlé cesty (Leihenweg). Od toho však bylo nakonec upuštěno.

Kdo přesně vykonával výsadbu, zalévání a další nutné práce, není vždy jasné. Zcela jistě si alespoň část prací zajišťoval spolek sám. Již na zasedání 11. dubna 1896 se výbor usnesl koupit motyku, lopatu a dvě konve na zalévání. Teprve 24. října 1896 se mluví o pracovníku Kurzweilovi a 21. ledna následujícího roku byl Anton Kurzweil výslovně přijat jako dělník spolku za plat 60 korun za rok 1897. Teprve 19. dubna 1899 na zasedání výboru „učinil pan předseda překvapující odhalení“, totiž že spolek nemá žádného skladníka, resp. správce náradí. O převzetí této funkce byl ihned požádán Ignác Kahls a ten ji přijal. Po 16. březnu 1902, kdy se na tom usnesl výbor spolku, byl založen také inventář skladiště; náradí a dalších předmětů potřebných k péči o květiny bylo tedy již zřejmě tolik, že bylo třeba je písemně evidovat. Tehdy se také mluví o odměně paní Pilzové (40 korun) za práce provedené v létě a na podzim. Tu a tam se také objevuje jméno zahradníka Wunscheho, který prováděl nějaké práce, ale v tomto případě se spíše asi jednalo o nové vysazování nebo dozor nad rostlinstvem.^{9/}

Několikrát se připomíná jakási dozorčí rada nad vysazováním, o jejich kompetencích se však nic nedovídáme. Kromě toho se občas na zasedáních výboru jeho členové podělili o dozor nad jednotlivými místy, o která se spolek staral. Bezpochyby se jednalo nejen o dohled nad tím, aby rostlinstvo

bylo zalito, vypleto apod., ale také aby je nikdo neničil. O ničení se mluvilo vícekrát, po celou dobu existence spolku. Problémem byly především pobíhající husy, ale i psi, kuřata a jiná zvířata. O příležitostném poškození zeleně lidmi svědčí snad pouze zmínka z 24. února 1896 o umístění výstražných tabulí „na vhodných místech“ navrženém řídícím učitelem Neuhauserem a o nutnosti oplotit rostliny „u Oesterreichera a Maie“.^{10/} V roce 1896 se ne zcela jasně mluví v souvislosti s dozorem nad vysazenými místy o řídícím učiteli Neuhauserovi, v roce 1899 kromě něj ještě o dvorním zahradníkovi Svobodovi, který byl zaměstnancem císařského velkostatku a pečoval o zámecký park a zahradu. V roce 1901 převzal „opět“ dozor nad rostlinstvem na náměstí a u Nádražní ulice Josef Wünsche. V roce 1908 převzal Josef Wünsche dozor nad rostlinstvem u sloupu Nejsvětější Trojice na náměstí, ostatní dostal na starosti jiný Wünsche, zahradník. Protože následujícího roku bylo od sázení květin u sloupu Nejsvětější Trojice upuštěno, zůstal dozor pouze zahradníku Wünschemu.

Na hlavním shromáždění 26. března 1911 byly dozory rozděleny mezi více osob, a tak se dovídáme o místech, o která spolek pečoval: p. Stubner – u kapucínského kláštera, p. ředitel Müller – na Klášterním náměstí, p. Stuchlik – u Oesterreichera mostu, p. Eichler – na Malé Straně, dr. Ullrich, Eduard Held a Josef Wünsche – u sloupu Nejsvětější Trojice, děkan Mauder a starosta Niklatsch – u kostela, W. Krause, Haase a Wetter v dolní oblasti (Niedergebiete).

Propagace města jako letoviska

Jak jsme několikrát výše viděli, bylo založení spolku motivováno především snahou pozvednout Zákupy jako letovisko, tedy přilákat sem více návštěvníků. Není tedy divné, že vedle samotného okrašlování se spolek hned od začátku snažil tento cíl naplnit.

Již na zakládajícím generálním shromáždění se konstatovalo, že byly podány inzeráty propagující město jako letovisko do Prager Abendblatt a Leipaer Zeitung. Dne 5. ledna 1896 byl na schůzi výboru spolku na návrh předsedy dr. Ullricha zvolen výbor, který se měl věnovat popularizaci města a jeho spolků. Tvořili ho dr. Ullrich, řídící učitel Neuhauser, Karl Liebich, Johan Kauler, Anton Elger a Gustav Sauermann. O další činnosti tohoto výboru nejsme zpraveni. Ale již 24. února téhož roku bylo na schůzi výboru dohodnuto začít s inzerováním Zákup jako letoviska. Dále měli být vlastníci bytů vyzváni, aby vytvářeli vhodné ubytovací prostory pro letní hosty. Byl zvolen další výbor, bytový, tentokrát pouze o dvou členech,

Wilhelmu Wünschem a Gustavu Sauermannovi, kteří měli nabízené letní byty navštěvovat a upozorňovat jejich majitele na případné nedostatky. Stejně tak měl výbor pomáhat při rozdělování letních hostů do těchto bytů. Další zprávu podobného druhu máme až z roku 1909. Tehdy na schůzi výboru 23. května navrhl Adalbert Pilz inzerovat letní byty v tisku. Bylo usneseno podat inzeráty do Bohemie, Reichenberger Zeitung a Prager Tagblatt, a to potřikrát. Orientačně byly prohlédnuty noviny Bohemia a inzerát zákupského okrašlovacího spolku objeven ve vydání 28. května.^{11/} Podle zmínky v zápise ze zasedání výboru 7. března 1896 na inzerci přispívali ti, k nimž spolek posílal letní hosty k ubytování.

Podle mnoha zmínek v různých zápisech bylo zřejmě velmi důležitou součástí propagace města vydávání pohlednic. Hned v létě 1895, ještě před konáním zakládajícího generálního shromáždění spolku, se o nich jednalo ve výboru, na návrh dr. Ullricha byl pověřen mimoňský fotograf Schlegel předložením fotografií, z nichž bylo šest vybráno ke zhotovení pohlednic. Zdá se, že Schlegel pak dodal od každé dvacet kusů a jejich výroba v počtu 1 000 kusů (není jasné, jestli dohromady, nebo každého; celkem měly přijít na 30 zlatých, tedy 60 korun) byla svěřena Eduardu Heldovi. Na zasedání výboru 24. října 1896 se konstatovalo, že pohlednice jsou vyprodány, a byla učiněna další objednávka. Pohlednice se prodávaly u Johana Kaulera a Gustava Sauermanna. Situace s pohlednicemi popisovaná v zápise z generálního shromáždění v roce 1897 je však bohužel poněkud nepřehledná. Ze zápisu z jednání výboru 18. června téhož roku se dozvídáme další podrobnosti. Pánové se tehdy usnesli, že přiojednají další pohlednice, a to s obrázky radnice, zámku (2 pohledy), Kamenice či Kamenického vrchu (Kamnitzgrund) a kostela. Mělo se zhotovit rovnou dva tisíce kusů, ale opět nevíme, zdali od každého, nebo dohromady. Dále bylo usneseno nabídnout je do prodeje i obchodům a hostincům; šly dobře na odbyt. Hlavní sklad držel Johan Kauler. Dne 9. července byly pak schváleny dodané předlohy, avšak není uvedeno, kdo je zhotovil. Konstatuje se, že se vyrobí podle vzoru „pohlednice Merana“, zjevně tedy někdo přišel s pohlednicí tohoto města, která se ostatním líbila, a chtěli mít pro Zákupy podobnou. O objednávce pohlednice se mluví ještě v roce 1898 a pak až v roce 1909, kdy se jako vydavatel výslovně uvádí Eduard Held.

Zákupy se tedy zařadily mezi města, která měla své pohlednice, velmi brzy. Právě období od poloviny devadesátých let 19. století (do první světové války) se pokládá za dobu největšího rozvoje pohlednic.^{12/} Bohužel prozatím nedokážeme spojit tyto zprávy s konkrétními pohlednicemi. Nejstarší,

jež dokážeme datovat, pocházejí z let 1898 a 1899. Jedinému popisu, z roku 1897, by nejlépe odpovídala kolorovaná pohlednice reprodukována v knize Zákupy a okolí na starých pohlednicích jako druhá na straně 24.^{13/} Nalezneme na ní dva pohledy na zámek (samotný zámek a park), radnici, kostel a místo u Jakubova pramene při silnici ze Zákup na Kamenici. Jejím vydavatelem byl Eduard Held. Podobná je reprodukována na téže straně, je na ní pohled na radnici, ale z jiného úhlu než na předchozí, stejný obrázek Jakubova pramene, dále pohled na část náměstí směrem k Mimoňské ulici a dvakrát okolní krajina. V uvedené knize je z těchto let publikováno ještě několik pohlednic, z nichž některé měly připomínat armádní manévry v roce 1899. Další pohlednice, které vznikly koncem 19. století, se nacházejí ve sbírce autora. Identifikace je složitá i proto, že datum odeslání bývá často nečitelné, že se nemusí shodovat s dobou vydání pohlednice, ale může být pozdější a že se pohlednice vydávaly v reedících.

Kromě toho se v letech 1909–1911 mluví o prospektech, respektive reklamních tiscích, avšak bohužel bez podrobností. Na zasedání výboru 7. března 1896 bylo odhlasováno, aby dva snímky Zákup byly dány do knihy „Sommerfrische Nordböhmen“.

Zbudování a provoz prostor ke koupání

Hned v lednu a únoru 1896 se na jednáních výboru objevil návrh dr. Ullricha zbudovat „říční lázně“, jak se označovalo upravené místo ke koupání v řece. Návrh byl dokonce přednesen na generálním shromáždění, tam bylo usneseno oslovit truhláře Scholzeho, aby vypracoval rozpočet, a uvažovalo se o levném nákupu dřeva od města. Na neděli 16. února byla určena vycházka členů výboru s cílem určit nejvhodnější místo, kde by „lázně“ mohly být zbudovány. Avšak na schůzi výboru 7. března byla otázka stavby lázní odložena „do lepších časů“.

Lepší časy zjevně nastaly o dva roky později, v roce 1898. Již 30. prosince předchozího roku nastolil otázku „říčních lázní“ znovu na schůzi výboru Eduard Held. Rozvinula se o nich živá debata, která pokračovala i na další schůzi výboru, kde se Anton Bürgermeister ujal úkolu vytvořit na „lázně“ projekt. Dohodnuté návrhy byly pak předneseny generálnímu shromáždění 1. března 1898. Hlavní shromáždění s návrhem souhlasilo a odsouhlasilo také vydání subskripčního listu, kam nejen členové spolku, ale i ostatní občané města mohli svým podpisem potvrdit, že přispějí 1 zlatý na stavbu. Za to měli dostat buď desetkrát zdarma koupání i s kabinou, nebo dvacetkrát zdarma pouze koupání.

Dne 15. dubna představil Anton Bürgermeister výboru svůj projekt, o dva dny později předložil tesařský mistr Scholze rozpočet (254 zlatých, tedy 508 korun) a byl pověřen do 20. května příslušné práce provést. Další zápisy z tohoto roku již nebyly pořízeny a v dalších letech se o „říčních lázních“ nezmiňují, ale zjevně vznikly a fungovaly až do roku 1900. V roce 1901 se totiž přistoupilo k jejich přeložení k Mlýnskému rybníku.

V roce 1901 se o zřízení koupaliště na Mlýnském rybníce jednalo velmi intenzívně, zabývají se jím (někdy výhradně) zápisy z generálního shromáždění i ze všech schůzí výboru (2. dubna, 10., 15. a 31. května). Musela být vyjednána nájemní smlouva s vlastníkem, jímž byl zákupský císařský velkostatek (možná proto byl tehdy jmenován správce statku Urbánek čestným členem spolku) a vyhledáno vhodné místo ke koupání. Na mapě stabilního katastru^{14/} není Mlýnský rybník zakreslen. Nicméně louka parcelní číslo 1644, kterou si spolek od císařského velkostatku pronajal, je tam vyznačena v těsné blízkosti horního mlýna. Smlouva byla uzavřena 31. března 1901 s platností od následujícího dne do konce roku 1907. Spolek měl zbudovat potřebné stavby a starat se nejen o ně, ale i o čistotu vody. Výpovědní lhůta byla stanovena pro obě strany na půl roku a spolek platil roční nájemné 20 K. Po uplynutí doby nájmu měl spolek všechny zřízené stavby zlikvidovat. Potřebné stavby opět zbuvoval truhlář Scholze. O nich se však dovídáme málo, dochoval se rozpočet na ně z 26. března 1901, celková částka činila 70,69 K, není však z něj patrné, co všechno zde vzniklo. Lze předpokládat kabiny k převlékání a jakési molo pro lodičky (viz dále). Zato se nám v zápisech dochovaly některé údaje o provozu koupaliště. Spolek zakoupil dvě loďky, jednu větší, ve Velenicích za 14 K, druhou menší, v Zákupcích za 2 K. K bezpečnému nastoupení na ně byl zbudován můstek. Dosavadní správce koupaliště, tedy oněch „říčních lázní“, Mai (nebo Maiová?), již ve své činnosti nechtěl/a pokračovat, a tak byl najat Wenzel Friedrich. Bylo dohodnuto, že bude dostávat 10% z plateb abonentů a 25% z přímých příjmů. Ceny byly stanoveny takto: sezónní karta člena (spolku ?) 2 K, rodinná 4 K, jednotlivá koupel 20 hal., volné koupání (tj. asi bez kabinky) 10 hal., učedníci a žáci 5 hal., školní děti v určené dny a hodiny volně, ½ hodiny jízdy v loďce na osobu 10 hal. Na koupací řád dodal E. Held bezplatně papír a pan Heller jej bezplatně vytiskl.

V roce 1902 se generální shromáždění usneslo na opravě hráze, zprávy o opravách, čištění a navážení písku jsou v zápise z generálního shromáždění v roce 1904, ale již následujícího roku bylo koupaliště zrušeno a dům měl být prodán (ač podle nájemní smlouvy měl být zlikvidován). O dalším

osudu domu a koupaliště se nedozvídáme. Ačkoliv koupání fungovalo pouze šest sezón, zdá se, že se jednalo o první takový podnik v Zákupcích. Jestli jej někdo provozoval poté, co se jej spolek zbavil, zatím nevíme. Vybudování doposud existujícího koupaliště na druhé straně města spadá až do doby mnohem pozdější, totiž do třicátých let 20. století.

Další činnosti spolku

Spolek se rozhodl umisťovat také na vhodná místa lavičky, avšak o této činnosti se nedovídáme tolik, jako u spolku jablonského. Hned v létě 1895, ještě před oficiálním založením spolku, byly umístěny tři lavičky na Klášterní náměstí, čtyři lavičky do Kostelní ulice a další dvě se do budoucna plánovaly. Pak se již mluví pouze o jejich natření a až v roce 1914 se plánovalo umístění čtyř laviček k zámku.

O dalších činnostech spolku jsme bohužel informováni jen útržkovitě. V zápisech se o nich sice mluví, ale s předpokladem, že každý ví, o co se jedná, tudíž že není třeba otázku dále rozvíjet. Řada činností se také zjevně dělala, aniž by se o nich psalo, pak se tedy jen při nějaké zvláštní příležitosti zápisem „mihnou“.

Jednou z takových činností byla výchova mládeže. Jistě zde působil i fakt, že členem výboru spolku býval řídící učitel Neuhauser. Dne 16. srpna 1895 bylo tedy rozhodnuto zřídit na školní zahradě pařeniště. Podstatnější však bylo vedení dětí k péči o květiny a zeleň. Na jednání výboru 7. února 1899 navrholo několik pánů, aby se děti podílely na běžné péči o květiny, a návrh byl ostatními uvítán. Pomoc při vysazování květin dětmi přislíbil dvorní zahradník Svoboda, o podporu byla požádána místní školní rada. Záměr se realizoval, protože v následujícím roce je zmínka o tom, že děti se opět budou podílet na péči o květináče. K této problematice se snad vztahuje i nejasná zmínka v roce 1904.

Z roku 1906 máme dvě zmínky o výstavě květin, patrně se jednalo o dvě akce. O první z nich se mluví v zápise z hlavního shromáždění, a to pouze v tom smyslu, že se má konat bez rozdělování cen. Na schůzi výboru 11. září se rokovalo o organizaci školní výstavy květin. Měla se konat 23. září a zřejmě hlavním organizátorem byl dvorní zahradník Svoboda. Eduard Held dodal papír k manžetám na květináče. Bylo vyměřeno i vstupné, a to na 20 hal., děti však měly vstup zdarma. Jednalo se o akci slavnou, protože na ni bylo pozváno nejen vedení chlapecké i dívčí školy v Zákupcích, ale i školní inspektor Lípa, vedení vyšší lesnické školy, správa zákupského císařského velkostatku a městské zastupitelstvo.

Spolek také pořádal různé slavnosti, nebo se na nich alespoň podílel. Zápisy se obvykle zmiňují o tom, že uspořádání takové slavnosti nebo podíl na ní někdo navrhnul, případně se objevuje zmínka o organizačních záležitostech. Zdali k akci skutečně došlo a jak probíhala, o tom zápisy bohužel mlčí. Můžeme sem zařadit už koncert, který uspořádal mužský pěvecký spolek na Kamenickém vrchu k dobru okrašlovacího spolku. Přislíbil ho na úvodním shromáždění 24. června 1895 dirigent pěveckého spolku Gustav Bertel. Měl se konat 11. srpna, ale nakonec byl přeložen na 1. září a na jeho přípravě se výrazněji podílela také manželka předsedy okrašlovacího spolku Anna Ullrichová. Dne 18. června 1897 se výbor spolku usnesl uspořádat slavnost slunovratu. Na hlavním shromáždění 16. března 1913 bylo usneseno uspořádat druhý den vatru u příležitosti 100. výročí bitvy u Lipska. O slavnostech k výročí vlády císaře Františka Josefa I. v roce 1898 a 1908 spojených s vysazováním stromů již byla řeč. V roce 1898 vzešel v té souvislosti od spolku návrh přejmenovat Klášterní náměstí na náměstí Císaře Františka Josefa I.

V letech 1909, 1911 a 1912 jsou v zápisech zmínky o kamenných pyramidách na Klášterním náměstí, není však jisté, že všechny tři zprávy mluví o tomtéž. V roce 1910 se jednalo o pomníku na hřbitově, a to na jižní straně, bezpochyby jednoho z těch starých, které dodnes zdobí ohradní zeď.

Podobně jako u okrašlovacího spolku v Jablonném došlo i u zákupského k umístování orientačních tabulí. Zmínka o nich je však pouze v roce 1909, kdy měly být připevněny na radnici a jejich zhotovení přenecháno za 16 K malíři Knoblochovi.

Spolupráce s dalšími organizacemi a institucemi

Jak vyplývá z úvodu, založili okrašlovací spolek především členové spolků ostatních. Jednotlivé spolky byly tedy svými členy provázány, každý měl jiné úkoly, ale v případě potřeby nebyl problém spolupracovat. To bylo vidět například při zajištění hudební vložky hlavního shromáždění pěveckým spolkem.

Významným partnerem okrašlovacího spolku bylo město. Jeho starostové (Karl Liebich a Eduard Held) byli ostatně členy spolkového výboru, takže i zde probíhala spolupráce hladce. Zmínka byla také o místní školní radě, která pomáhala spolku při různých aktivitách s dětmi (péče dětí o květiny, výstava květin).

Důležitá byla také spolupráce se správou císařského velkostatku. To se týkalo zřízení koupaliště na Mlýnském rybníce. Především byl však

aktivním členem spolku zahradník Franz Svoboda. Učil se v zahradnické škole knížete Schwarzenberka na Hluboké a pak prošel jakousi, téměř desetiletou praxí nejen jako zahradník u soukromníků včetně šlechticů, ale i jako zaměstnanec zahradnických obchodů. Do Zákup byl přeložen z jiného císařského velkostatku, ze Smiřic, kde pracoval jako zahradnický pomocník, v roce 1884.^{15/} Jako člen okrašlovacího spolku se nejen věnoval práci s dětmi, jak již bylo řečeno, ale také často zajišťoval objednávky různých zahradnických potřeb, protože jako dlouholetý výkonný zahradník měl o tom nejlepší přehled.

Zánik spolku

O zániku spolku nemáme žádné informace a s největší pravděpodobností proběhl jaksi „samovolně“. Zápis z hlavního shromáždění, které se konalo 8. března 1914 v hotelu Habsburk (pozdější hotel Burg a Orlík, secesní budova na nároží náměstí a dnešní Borské ulice), již nebyl přepsán do knihy zápisů, dochoval se nám pouze na jednom z papírů vložených v knize. Jedná se tedy spíše o jakési poznámky zapisovatele, jež mu pak sloužily k sepsání vlastního zápisu, jsou tudíž značně nečitelné. Především se konstatovalo, že spolek trvá právě dvacet let, a byl oslaven předseda dr. Ullrich, který spolek po celou dobu vedl. Pokladník Niklatsch kvůli svému zdravotnímu stavu na svou funkci rezignoval a na jeho místo byl zvolen p. Stubner. Už z toho je vidět, že se o rozpuštění spolku neuvažovalo. Naopak byly domluveny některé práce na další období (umístění čtyř laviček k zámku, péče o květiny u sloupu Nejsvětější Trojice, zastříhování kaštanů na Klášterním náměstí aj.). Další zápisy ani jiné zprávy však o spolku již nejsou.

Nabízí se tedy vysvětlení, že činnost spolku skončila s počátkem první světové války. Vůdčí osobnosti spolku měly bezpochyby najednou mnoho jiných, závažnějších starostí. Dr. Ullrich zajišťoval počáteční péči o raněné.^{16/} Eduard Held jako starosta města měl rovněž na starosti zajištění této péče, ovšem po stránce vyhledání a úpravy prostor, dále pak zajištění zásobování jak pro raněné, tak pro zdejší obyvatelstvo, přičemž dva jeho synové byli na frontách.^{17/} Rodiny dalších členů výboru spolku byly rovněž postiženy odvedením synů. Tato situace trvala částečně i po skončení války. Především Eduard Held organizoval pomoc zajatcům, aby se mohli vrátit domů.^{18/}

Závěr

Hlavní příčinou vzniku zákupského okrašlovacího spolku byla snaha o propagaci města jako letoviska, a tudíž o nalákání letních hostů. Tím se pravděpodobně značně liší od obdobných spolků, které zřejmě prvotně vznikaly spíše za účelem zlepšení prostředí, ve kterém jejich členové žili. Stanovy měl podobné jako Okrašlovací spolek v Jablonném v Podještědí. Proti němu však trval podstatně kratší dobu. Naproti tomu se činnost zákupského okrašlovacího spolku jeví poněkud mnohostrannější. Kromě vysazování rostlin a péči o ně se výrazně zasadil o vydávání pohlednic a propagačních materiálů a zřídil v Zákupích koupaliště. Ve své činnosti byl provázán jak s ostatními tamějšími spolky, tak s městskou samosprávou. Zanikl zřejmě v souvislosti s první světovou válkou.

POZNÁMKY

- 1/ Aschenbrenner, M., Okrašlovací spolek v Jablonném v Podještědí (1891–1938), Bezděz 25, 2016, s. 89–114.
- 2/ SOKA Česká Lípa, Okrašlovací spolek Zákupy, inv. č. 1, Kniha zápisů ze schůzí, kart. 99.
- 3/ SOKA Česká Lípa, Okrašlovací spolek Zákupy, inv. č. 2, Stanovy, kart. 99.
- 4/ SOKA Česká Lípa, AM Zákupy, inv. č. 54, Obyvatelská kniha 1860–1891, kart. 9, fol. 19.
- 5/ SOKA Česká Lípa, AM Zákupy, inv. č. 54, Obyvatelská kniha 1860–1891, kart. 9, fol. 11.
- 6/ Hned 8. srpna 1895 byly výborem schváleny peníze na ohrazení tohoto prostranství železným drátem a vysazení keřů a na zakládajícím hlavním shromáždění 15. srpna 1895 byli přítomni informováni, že na jaře tam budou zasazeny keře, tráva, stromy a okrasné rostliny.
- 7/ Uličkou u „A. Krause“ se patrně myslí ulička, která byla v dnešní Borské ulici mezi zdí ukončující zámecký park a sousedním domem.
- 8/ SOKA Česká Lípa, AM Zákupy, inv. č. 251, Městská kronika 1921–1941, kart 19, fol. 21.
- 9/ Kurzweilovi bydleli v domě dnešního čp. 160, kde je uvedeno více rodin, takže se patrně jednalo o dům nájemní a zřejmě také pro chudší lidi. Uvádí se i Anton, narozený však již v roce 1826; SOKA Česká Lípa, AM Zákupy, inv. č. 54, Obyvatelská kniha 1860–1891, kart. 9, fol. 46. Tamtéž se nachází mnoho rodin jménem Wünsche, a protože se v této obyvatelské knize neuvádějí povolání, nelze jmenovaného Wünscheho identifikovat. Stejně tak jméno Kahls patřilo více zákupským rodinám, Ignác se uvádí v dnešní čp. 192, malém domku za dnešní Mimoňskou ulicí. Rodina

Pilzů bydlela na tehdejším předměstí (za hospodářským dvorem pod Mariánskou výšinou) a žen se zde uvádí více.

- 10/ Österreicherovi bydleli v dnešní Borské ulici v dnešních čp. 122 a 123; co se však míní Österreicherovým mostem (viz dále v textu), není jasné. Maiovi byli nalezeni pouze na předměstí.
- 11/ Bohemia 1909, č. 146, s. 19, ranní vydání.
- 12/ Dulík, S., Dubá a okolí na starých pohlednicích, s. 12.
- 13/ Šimek, J. – Rydygr, Z. – Kirschner, B., Zákupy a okolí na starých pohlednicích, s. 24.
- 14/ http://archivnimapy.cuzk.cz/coc/9101-1/9101-1-003_index.html
- 15/ SOA Litoměřice – pobočka Děčín, Vs Zákupy, inv. č. 145, Kniha mezd od roku 1873, inv. č. 553, Služebnictvo 1918–1924, kart. 809; Národní archiv Praha, Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků v Praze 1848–1914, inv. č. 472, Obsazování míst zahradnických tovaryšů, kart. 1857, inv. č. 173, Osobní spisy zahradníků, kart. 1857.
- 16/ SOKA Česká Lípa, AM Zákupy, i. č. 641, Zřízení vojenského špitálu, podpora Červeného kříže, kart. 85.
- 17/ Tamtéž; Rydygr, Z., Historie výroby vánočního masopustního a karnevalového zboží v Zákupích, s. 5–6.
- 18/ Rydygr, Z., Historie výroby vánočního masopustního a karnevalového zboží v Zákupích, s. 6–7.

PRAMENY

Státní oblastní archiv Litoměřice – pobočka Děčín:

Velkostatek Zákupy

Státní okresní archiv Česká Lípa:

Archiv města Zákupy

Okrašlovací spolek Zákupy

Národní archiv Praha:

Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků v Praze 1848–1914

LITERATURA

Dulík, S., Dubá a okolí na starých pohlednicích, Hostivice 2009.

Rydygr, Z., Historie výroby vánočního masopustního a karnevalového zboží v Zákupích, Zákupy 2009.

Šimek, J. – Rydygr, Z. – Kirschner, B., Zákupy a okolí na starých pohlednicích, Hostivice 2010.

INTERNETOVÉ ZDROJE

http://archivnimapy.cuzk.cz/coc/9101-1/9101-1-003_index.html

ZKRATKY

AM: Archiv města (archivní fond)

hal.: haléře/ů

K: korun/y

SOA: Státní oblastní archiv

SOkA: Státní okresní archiv

Vs: Velkostatek (archivní fond)

RESUMÉ

Verschönerungsverein in Zákupy (1895–1914)

Martin Aschenbrenner

Der Verschönerungsverein wurde 1895 in Zákupy gegründet und bestand bis 1914, als seine Tätigkeit wohl wegen des Ausbruchs des Ersten Weltkriegs eingestellt wurde. Der Grund für sein Entstehen war das Bestreben der dortigen Einwohner, die Anzahl der Sommergäste zu erhöhen und Zákupy zu einer Sommerfrische zu machen. Das Statut war ähnlich dem des Verschönerungsvereins in Jablonné v Podještědí. Man pflanzte und kümmerte sich um die Pflege, am meisten machte sich der Verein um die Verschönerung des Klosterplatzes verdient. Auch die Werbung für die Stadt war ein wichtiger Bestandteil der Tätigkeit des Vereins. Er gab Ansichtskarten und Werbematerial heraus, suchte geeignete Unterkunft für die Sommergäste und empfahl den Eigentümern eventuelle Veränderungen und Verbesserungen, platzierte Reklameanzeigen für die Stadt in lokalen und landesweiten Zeitungen. Sechs Jahre lang betrieb er auch ein öffentliches Freibad, zunächst am Flüsschen, später am Teich. Über die anderen Aktivitäten erfahren wir nur wenig, denn unsere Quelle ist fast ausschließlich das Buch mit den Versammlungsprotokollen des Vereins. Vorsitzender des Vereins war in der ganzen Zeit seiner Existenz der Arzt Dr. med. Karl Ullrich aus Zákupy.

Übersetzt von Petra Sochová

REDAKTOR KARL ZIMMERMANN*Miloslav Sovadina*

Miloslav Sovadina: *Editor Karl Zimmermann*

This article is a review of fellowship but particularly editorial activity of Karl Zimmermann (24th October 1856 Vienna–21st January 1931 Česká Lípa). Since 1902 K. Zimmermann was a committee member of homeland-study fellowship *Nordböh-mischer Excursions-Club*. He employed himself especially with the issues of nature protection and support of tourism. In 1906 he became one of editors in the fellowship magazine *Mitteilungen des Nordböhmisches Excursions-Clubs*, which he edited as long as until 1929. As an editor he significantly shared in the contents of all magazine columns and participated in maintaining its high professional quality. He personally contributed into the magazine, and a selective bibliography of his articles is a part of this work. K. Zimmermann was also a member of City Council in Česká Lípa from 1907 to 1918.

Key words: homeland-study work, regional history, nature protection, care of historical monuments, geology, homeland-study magazine.

K neznámějším velikánům českolipské regionální vlastivědy před rokem 1945 patří bezesporu Amand Paudler a MUDr. Franz Hantschel. Možná bychom měli pořadí obou jmen obrátit, protože Franz Hantschel je opravdu dosti znám a hlavně ceněn i laickou veřejností jako autor monumentální, více než osmisetstránkové, vlastivědy českolipského okresu. Činnost a dílo Amanda Paudlera zase uvedl v širší známost Jaroslav Panáček zpracováním jeho archivní pozůstalosti.^{1/} Co do pracovitosti, publikační aktivity a organizačních schopností patří oba jmenovaní opravdu ke špičkovým regionálním pracovníkům.

Nahlédneme-li ale do obsahu vlastivědného časopisu *Mitteilungen des Nordböhmisches Excursions-Clubs* (dále jen MNEC) objevíme mnoho dalších regionálních autorů, z těch spojených s Českou Lípou a Českolipskem např. Wenzela Heimricha, Josefa Justa, Franze Wurma, Karla Josefa Bienerta, Iwana Brandstättera a také Karla Zimmermanna. Jeho činnost

vlastivědného pracovníka je těsně spojena s MNEC, neboť v letech 1906–1929, tedy po dobu dvaadvaceti let, byl jejich redaktorem, a to velmi dobrým redaktorem, a také pilným a plodným autorem. V obou těchto činnostech plně navázal na práci Amada Paudlera, jehož se stal důstojným nástupcem. Jen zatím patří k dosud nedoceneným a neznámým vlastivědným pracovníkům.

Českolipský občan Karl Zimmermann

Karl Zimmermann nebyl severočeským rodákem. Narodil se ve Vídni 24. října 1856^{2/} v rodině s velmi zajímavou historií. Rodina původně pocházela z Čech, ale v 17. století se odtud musela z náboženských důvodů vystěhovat do Německa. Zde se usadila v Hessensku, v městečku Göllheim jižně od Wiesbadenu. Na počátku 19. století se rodina Zimmermannů přestěhovala do Vídně. Otec Karla Zimmermanna, rovněž Karl (žil v letech 1827–1892), byl vysokým finančním úředníkem, byl viceguvernérem Rakousko-uherské banky a členem správní rady České komerční banky. Roku 1868 byl povýšen do rytířského stavu s predikátem „von Göllheim“.^{3/} Tento predikát používal i jeho syn, a to v různých formách. Nejčastěji jen ve zjednodušeném znění „Karl von Zimmermann“ nebo také „Karl von Zimmermann-Göllheim“.

Ve Vídni prožil náš Karl Zimmermann své mládí a vystudoval zde chemii na Technische Hochschule. Po absolvování školy pracoval jako chemik v různých továrnách nejprve v Dolním Rakousku, od roku 1888 pak v severních Čechách, v textilní továrně Arnolda Rosenthala v České Lípě. V Rosenthalově továrně se zabýval přípravou textilních barev.^{4/}

Ještě ve Vídni se Karl Zimmermann 27. září 1884 oženil. Jeho manželkou se stala Hermina Bittnerová, narozená v Neunkirchen 13. dubna 1858.^{5/} V Neunkirchen se také narodil 6. října 1885 jejich nejstarší syn Karel. Další tři synové se pak již narodili v České Lípě. Druhorozený syn Heinrich se narodil 28. srpna 1889, Friedrich 31. července 1893 a nejmladší Otto 17. listopadu 1895.^{6/}

Do severních Čech přišel Karel Zimmerman z Vídně, přestěhoval se tedy z hlavního města na venkov, do provinčního maloměsta až na severních hranicích monarchie. Šel sem za prací, nutno si ale položit otázku, proč právě až do severních Čech, když mohl vhodnou práci najít i rakouských zemích. Nelze vyloučit, že svoji roli zde hrála postava továrníka Arnolda Rosenthala, který se mohl s Zimmermannem znát z jeho dřívějšího zaměstnání v některé s dolnorakouských továren a přizvat jej k práci

do svého českolipského podniku. Rodina byla v České Lípě zřejmě dostatečně hmotně zajištěna, patřila k dobře situované střední vrstvě. Od začátku 20. století bydleli Zimmermannovi v moderní vilové čtvrti v ulici Franze Josefa čp. 550 (Franz-Josef -Straße), tedy v dnešní Mariánské ulici a všichni synové studovali na střední škole.

Karl Zimmermann v České Lípě rychle zdomácněl. Jistě k tomu přispělo nejen zdejší německé prostředí, takže zde snadno našel nové přátele, ale i politické ovzduší, které vyhovovalo jeho názorům a občanskému cítění. Svoji kladnou roli ve sžití se s českolipskou společností sehrála i skutečnost, že se pravděpodobně hned po svém příchodu do České Lípy stal členem zdejší evangelické náboženské obce.

V Rosenthalově továrně pracoval Karl Zimmermann jako vedoucí technický pracovník celkem třináct let, do roku 1901, kdy odešel na odpočinek. Přesto, že byl stále hlášen ve Vídni jako domovský příslušník, nevyužil této příležitosti a zpět do Vídně se nevrátil. Zůstal i nadále v České Lípě, protože si prý jednak oblíbil zdejší krajinu, jednak z důvodů rodinných, aby jeho synové, kteří v té době již studovali na českolipském reálném gymnáziu, nemuseli měnit ani školu, ani bydliště.^{7/}

Na odpočinek odešel Karl Zimmermann již ve svých 45 letech, ovšem nikoliv proto, aby žil poklidný a nevzrušivý život rentiéra. Naopak, teprve nyní se mohl plně věnovat činnosti, která jej těšila, vyhovovala jeho zvládnutému naturelu a která se zcela zřetelně stala jeho náplní života. Tou celoživotní zálibou byla geologie, které nyní mohl věnovat daleko více času, než dříve. Geologické vycházky jej sblížily s okruhem přírodovědeckých badatelů ve vlastivědném spolku Nordböhmischer Excursions-Club. Karl Zimmermann byl ale také člověk občansky aktivní, který byl zvyklý své názory veřejně prezentovat. Tato aktivita jej zcela pochopitelně přivedla také do veřejného života a do poslaneckých lavic na českolipskou radnici.

Pro volební období 1907–1909 byl Karl Zimmermann zvolen v prosinci 1906 do městského výboru a hned se stal i členem městské rady. Jako člen rady byl jmenován referentem pro plynárnu a veřejné osvětlení, veřejné sady a aleje. Současně spadalo do jeho kompetence i muzeum Heinricha Wedricha, které testamentárně připadlo roku 1904 městu Česká Lípa. Kromě své referentské funkce v městské radě byl Karl Zimmermann ještě zvolen členem hospodářského oddělení a členem zdravotní komise. Na druhém zasedání městského výboru 23. ledna 1907 byl navíc ještě zvolen do komise pro regulaci Ploučnice.^{8/} Byl tedy člověkem v městském výboru velmi vytíženým, ale je nutno si uvědomit, že v komisích a v hospodářském

oddělení byl pouze řadovým členem. Jinak tomu bylo s jeho jmenováním referentem pro plynárnu a veřejné osvětlení. Zde se K. Zimmermann opravdu z titulu své funkce zabýval modernizací plynárny a rozšiřováním plynovodní sítě a veřejného osvětlení ve městě. Na toto téma pak často referoval na schůzích rady. Jednou také, na schůzi 3. června 1908, vystoupil se zprávou o převzetí Wedrichova muzea městem.^{9/}

Do městského výboru byl Karl Zimmermann zvolen i pro další tříleté období 1910–1912. Zůstal i nadále členem městské rady a podržel si i svůj původní referát. Zůstal také členem obou komisí jako v minulém volebním období, ubylo mu jen členství v hospodářském oddělení. Nově byl ale zvolen 9. března 1910 do patnáctičlenného správního výboru českolipské spořitelny.^{10/} Potřetí zasedl Karl Zimmermann v městském výboru roku 1913 a zůstal poslancem až do roku 1919, neboť kvůli probíhající válce se obecní volby roku 1916 nekonaly. Tentokrát již nebyl členem rady, stal se ale členem finančního oddělení, byl vedoucím oddělení pro plynárnu a veřejné osvětlení a dále pak členem zdravotní komise a disciplinární komise.^{11/}

Když po ukončení první světové války vznikla Československá republika, pokusili se němečtí nacionalističtí poslanci v říšské radě vytvořit 29. října 1918 v odpověď na vznik republiky v pohraničí čtyři německé provincie, spojené do celku s názvem Deutsch Österreich, který se měl stát součástí Německa. Vytvoření těchto provincií bylo vyhlášeno ve Vídni 3. listopadu 1918. Pro oblast severních Čech byla ustavena provincie Deutschböhmen, která hned v prvních dnech své existence vyzvala obyvatelstvo k vytváření místních a okresních národních rad. Také v České Lípě se tedy postupně formovala v prvních listopadových dnech roku 1918 městská a okresní národní rada. Z českolipského městského zastupitelstva byli do předsednictva městské národní rady zvoleni JUDr. Max Kriegelstein a Rudolf Thume, dalšími třemi zástupci městského zastupitelstva v národní radě se stali ještě Karl Zimmermann, Rudolf Czirnich a českolipským učitelstvem nominovaný Josef Placht.^{12/} Karl Zimmermann byl tedy vnímán jako vhodný zástupce německého živlu a zastávce jeho separatistických snah. Celistvost československé republiky se však podařilo udržet a odtržení německých provincií bylo zmařeno. Není ale divu, že v novém volebním období, začínajícím rokem 1920, již Karl Zimmermann do městského zastupitelstva nekandidoval.

Politicky by se Karl Zimmermann dal nejspíše přiřadit k liberálům. Jistě měl silné německé nacionální cítění, pro něž máme i důkazy v jeho činnosti. Prosazoval německou jazykovou čistotu a brojil proti přejímání cizích slov.

Dokladem mínění o politické orientaci K. Zimmermanna jsou jistě i slova, která zazněla v jeho zprávě o práci redakce MNEC na výroční schůzi spolku 13. prosince 1908, kde mimo jiné řekl: „Dnes převládají v naší veřejné činnosti, mimo vlastního odborného života, dvě základní linie: Na jedné straně humanitní a sociálněpolitická, na druhé straně nacionální. Obě vyžadují obrovskou sumu práce, obětí a prostředků. Proto se musíme snažit, aby náš časopis sloužil hlavně složce nacionální, neboť probuzení a podpora lásky a zájmu o vlast rozšiřováním našich znalostí o ní je také národní činností.“^{13/} Nepatřil ale ke všenněmcům, jejichž vizí bylo spojit všechny Němce do jediné říše s německou hegemonií, naopak byl rakouským patriotem preferujícím centralizovanou říši s němčinou jako sjednocujícím jazykem. Jako člen správní rady českolipské spořitelny protestoval u purkmistra proti machinacím německé radikální strany ve složení správní rady po změnách v počtu mandátů v městské radě. Mluvil tehdy jménem německé národní strany, s níž zřejmě sympatizoval, ale nemůžeme prokázat, zda byl jejím členem.^{14/} Nepodlehł ani antisemitismu. Když v srpnu 1918 nabízel Německý árijský tiskový spolek úpisy na podíl na založení německých zemských novin, pochopitelně s protizidovským charakterem, byl Karl Zimmermann jedním z městských zastupitelů, kteří hlasovali proti úpisu. Spolu s ním takto hlasovali J. Östreicher, L. Gatter, W. Motz, W. Hoser, J. Schwarz, J. Beckert, A. Sommer, J. Wunsch, M. Altschul a A. Pechmann, tedy většina zastupitelů židovské národnosti.^{15/} Přes své německé nacionální cítění, a možno i říci sudetoněmecké cítění, neboť Zimmermann se sžil a ztotožnil s kulturními a jazykovými snahami německého obyvatelstva severních Čech, nikdy se nezapojil do nacionalistických štvanic a nepropůjčil k protičeským výrokům a polemikám.

O jeho sžití se severními Čechami jistě svědčí i skutečnost, že se po vzniku Československé republiky nevrátil do Rakouska, do Vídně, ale zůstal až do konce života v České Lípě a dokonce přijal i československé občanství. Je ovšem zajímavé, že ačkoliv po dvanáct let byl členem českolipského městského zastupitelstva, zachovával si stále domovskou příslušnost ve Vídni. Teprve roku 1919, zřejmě v souvislosti se vznikem nové Československé republiky, požádal o přijetí do domovského svazku České Lípy. Domovské právo České Lípy bylo Karlu Zimmermannovi uděleno na schůzi městského výboru 9. srpna 1919.^{16/}

Na rozhodnutí Karla Zimmermanna neopustit Českou Lípou tedy nic nezměnil ani rozpad Rakousko-Uherska po první světové válce a vznik Československé republiky. Všichni jeho synové, kteří sloužili v rakousko-uherské

armádě a kteří šťastně přežili první světovou válku, se po jejím konci postupně vrátili do Rakouska či Německa. Karl a Friedrich, oba bankovní úředníci, se odstěhovali do Vídně, zatímco Otto a Heinrich přesídlili do Německa, do Krefeldu u Düsseldorfu. Jejich otec ale zůstal v ČSR a požádal i se svojí manželkou o československé státní občanství. To jim bylo uděleno 14. června 1921 dekretem čj. 184.659 ai 1921.^{17/}

Ve dvacátých letech pracoval Karl Zimmermann již jen ve vlastivědném spolku Nordböhmischer Verein für Heimatforschung und Wanderpflege a zejména se věnoval redigování jeho vlastivědného časopisu. Ale roku 1929, tedy ve věku sedmdesáti tří let, se ze zdravotních důvodů vzdal i této poslední veřejné činnosti. Za dva roky na to, 21. ledna 1931, Karl Zimmermann zemřel. Jeho manželka Hermine jej ale přežila ještě o deset let a zemřela až 2. února 1941.^{18/}

Karl Zimmermann členem a činovníkem spolku Nordböhmischer Excursions-Club

Nejen celoživotní zájem o geologii, ale i vrozená činorodost přivedla Karla Zimmermanna hned po jeho příchodu do České Lípy do řad členů vlastivědného spolku Nordböhmischer Excursions-Club. A soudě podle jeho později projevované aktivity a pracovitosti, jistě nebyl členem pasivním. Nevíme ovšem, nakolik se mohl v době, kdy ještě pracoval v továrně, věnovat svému koníčku nebo aktivní činnosti ve spolku. Příznačné ovšem je, že až do roku 1901, tedy do doby, kdy odešel na odpočinek, zůstával jen prostým řadovým členem. Teprve po odchodu do důchodu mohl věnovat studiu geologie, vlastivědným vycházkám a dalším spolkovým aktivitám veškerý svůj volný čas. A výsledek na sebe nenechal dlouho čekat. Na výroční schůzi 7. prosince 1902 byl zvolen členem výboru spolku a posléze na schůzi výboru, konané o několik dní později, 18. prosince 1902, byl zvolen i do předsednictva jako spolkový knihovník.^{19/} V průběhu roku 1903 pak přednesl Karl Zimmermann na schůzích výboru řadu různých reformních návrhů. Z pozice knihovníka podal návrh, aby ve spolkovém časopisu byly otiskovány zprávy o získávání sbírek a o postupu práce na zpracovávání knihovního fondu. Doporučoval také doplnění názvu spolku o zpřesňující doplněk „Verein zur Durchforschung Nordböhmens“ a zasazoval se rovněž o přijetí vhodnějšího názvu spolkového časopisu nebo o znovuzavedení výjezdních zasedání spolku. Kromě zásadních návrhů, které by si vyžadovaly i změnu stanov (zejména změna či doplnění názvu), přišel i s řadou drobných praktických opatření. Navrhl třeba, aby oznámení výboru

spolku byla tištěna na obálku časopisu, zatímco by na obálku neměl být umístován obsah jednotlivých sešitů.^{20/}

Ne všechny Zimmermannovy podněty byly přijaty a promítly se do práce výboru nebo do redakce časopisu. Ale např. návrh na doplnění názvu nikoliv sice spolku nýbrž spolkového časopisu byl přijat a realizován od ročníku 31 (1908), kdy byl název Mitteilungen des Nordböhmisches Excursions-Club doplněn o podtitul Vierteljahrs-Zeitschrift für die Durchforschung Nordböhmens. Ke změně názvu spolku ale přece jen došlo na počátku roku 1915. Na závěr 38. výroční schůze Excursions-Clubu, která se konala 10. ledna 1915, se ujal slova K. Zimmermann a z pověření předsedy a jménem odstoupujícího výboru přednesl návrh na změnu názvu spolku a přirozeně i na příslušnou změnu spolkových stanov. Ve svém projevu (a také v úvodním článku 38. ročníku MNEC za rok 1915) zdůvodnil změnu názvu.^{21/} Uvedl, že po změně názvu spolku se volalo již řadu let, což byla do jisté míry pravda, protože sám K. Zimmermann navrhl změnu názvu spolku již před dvanácti lety. Jinou otázkou ovšem je, nakolik byl jeho tehdejší návrh podpořen míněním ostatních členů. Nový název, podle Zimmermannova zdůvodnění, lépe a přesněji vystihoval poslání spolku a hlavně to byl nyní vskutku čistě německý název. Navržený název Nordböhmischer Verein für Heimatforschung und Wanderpflege byl přítomnými členy spolku jednomyslně přijat.^{22/} V souvislosti se změnou názvu spolku byly místodržitelstvím na základě výnosu ministerstva vnitra č. 55846 ze dne 28. října 1915 změněny spolkové stanovy.^{23/}

Vzhledem k tomu, že návrhy na změny názvu časopisu a spolku byly prosazeny až s odstupem několika let a hlavně až po roce 1905, vnučuje se otázka, zda změnám nestály v cestě ohledy na výraznou osobnost duchovního otce a zakladatele spolku a redaktora spolkového časopisu Amanda Paudlera. Zimmermannovy návrhy mohly také narazit na Paudlerův přímý odpor, avšak ve spolkových dokladech žádnou výměnu názorů či polemiku na toto téma nenalzáme.

V prvních letech po volbě za knihovníka spolku věnoval Karl Zimmermann hodně času a energie pořádání knihovny. Knihovnu bylo třeba stěhovat z budovy reálné školy do chlapecké školy na dnešním Škroupově náměstí a opětovně pořádat. Při stěhování se spolek díky výhodným nápadům svého knihovníka zbavil řady publikací, ležících v knihovně již léta „skladem“. Přebytečné publikace byly nezištně věnovány učitelským spolkům v zájmovém území Excursions-Clubu a obecním lidovým knihovnám.^{24/} Po roce 1905 se musel knihovník vypořádat s převzetím části

knihovny zesnulého Amada Paudlera a knihovny sloupského agilního člena spolku Eduarda Gerthnera. Kromě práce knihovníka se Karl Zimmermann aktivně zapojil i do práce turistické sekce a spoluúčastnil se značkování turistických cest.^{25/}

To se již Karl Zimmermann osvědčil jako vynikající diskutér a zasvěcený znalec spolkových poměrů na severu Čech. Vyznačoval se zejména vynikajícím smyslem pro nalezení a pojmenování problému, jeho zařazením do dobových časových, prostorových a společenských souvislostí, schopností kritického rozboru daného problému a nadáním posléze zformulovat návrh na jeho řešení. Pro tyto své analytické i syntetické schopnosti se stal Karl Zimmermann vyhledávaným zástupcem spolku na různých spolkových jednáních a byl často delegován jako zástupce Excursions-Clubu na výměnné akce, včetně těch přeshraničních.

Roku 1908 se K. Zimmermann zúčastnil jako zástupce českolipského Excursions-Clubu libereckého lidového dne a téhož roku 2. července referoval o návštěvě u drážďanského horského spolku.^{26/} Hned v roce svého zvolení do výboru Excursions-Clubu 1903 byl spolkem delegován spolu s Josefem Justem mladším, Hugo Schwarzem a Rudolfem Waldou (kterého od roku 1910 vystřídal nový předseda klubu Ferdinand Dreßler) do výboru českolipského muzejního spolku, a v tomto poslání setrval pak po několik dalších let.^{27/} Zúčastnil se také v září téhož roku jednání českolipské zemědělské školy se zemskou zemědělskou radou o úmyslu školy zřídit na Špičáku meteorologickou stanicí a ve výboru Excursions-Clubu informoval o průběhu značení turistických cest.^{28/}

Již z krátkého přehledu Zimmermannovy činnosti je patrné, že se angažoval zejména v akcích, které souvisely s přírodou, což odpovídalo i jeho zájmovému zaměření. Geologický výzkum si žádal terénní prospekci, která ovšem těsně souvisela s turistikou. Odtud byl již jen krůček k rozšíření zájmu nejen na geologii, ale na krajinu jako takovou, krajinný ráz, významné terénní body nebo přírodní zajímavosti. Z dnešního hlediska je zajímavé, jak Karl Zimmermann zcela moderně pojímal ochranu přírody. Ochrana přírody pro něj byla ochranou přírodního prostředí. Tedy komplexní ochrana krajinného rázu včetně ochrany přírodních zajímavostí (stromy, studánky, skalní útvary apod.), tak i architektonických památek, s krajinou souvisejících (boží muka, kaple, lidová architektura, hrady). Z činnosti Karla Zimmermanna, hlavně z jeho článků v MNEC, lze soudit, že takto široce pojímaná ochrana přírody byla pro K. Zimmermanna naprosto samozřejmá. Dalším logickým rozšířením těchto zájmů byla ovšem i aktivní účast

na ochraně přírody a propagaci turistiky a cestovního ruchu. Dobrých znalostí K. Zimmermanna v těchto oborech a jeho rychlé orientace v dané problematice pak spolek ve své činnosti často využíval.

V dubnu 1912 se tak Karl Zimmermann opět zúčastnil s předsedou Excursions-Clubu Ferdinandem Dreßlerem společné schůze horských spolků severních Čech a příhraniční Lužice, konané v Žitavě. O měsíc později byl K. Zimmermann opět zástupcem spolku na valné hromadě Zemského svazu pro cizinecký ruch v německém pohraničí v Ústí nad Labem.^{29/} Excursions-Club byl, jak vyplývá ze zprávy o činnosti spolku za rok 1913, kolektivním členem tohoto sdružení, jehož originální název zněl Landesverband für Fremdenverkehr in Deutschböhmen a jehož sídlo bylo v Karlových Varech. Turistika a rozvoj cestovního ruchu se stávala v letech před první světovou válkou novým oborem podnikání a těšila se zájmu a podpoře i ze strany úřadů. K problematice cestovního ruchu v severních Čechách svolala roku 1913 liberecká Obchodní a živnostenská komora poradu, které se jako zástupce Excursions-Clubu zúčastnil Karl Zimmermann.^{30/}

Zájem o propagaci turistiky ostatně dokazoval Karl Zimmermann i praktickou činností, když třeba byl roku 1912 mluvčím spolku při jednání o zřízení čekárny na zastávce Nová Huť, pro něž vypracoval dvoustránkové dobrozdání. Dodejme, že jednání bylo úspěšné a v březnu 1913 byla čekárna předána veřejnosti.^{31/}

Ochrana přírody a přírodních památek byla od počátku činnosti Excursions-Clubu jednou z hlavních náplní jeho práce. Spolek osvědčil své poslání již roku 1878, kdy se zasazoval o záchranu čedičových „Varhan“ u Kamenického Šenova, nebo později roku 1881 při záchraně údolí Peklo před stavbou železnice. Zápas o záchranu a ochranu Varhan vrcholil právě v letech 1913 a 1914. Ochrana přírody se v této době stala opravdu již věcí veřejného zájmu a tak i stát přikročil k legislativním i organizačním opatřením, které měly ochranu přírodních památek garantovat. Roku 1912 vznikl úřad zemského konzervátora a o rok později byl za aktivní účasti zástupců Excursions-Clubu založen Německý zemský úřad pro ochranu památek, přírody a domoviny (Deutsche Landesstelle für Denkmalpflege, Natur- und Heimatschutz). Jeho místopředsedou byl zvolen Karl Zimmermann, který se schůzí výboru i v dalších letech aktivně zúčastňoval.^{32/}

Již od roku 1912 se Excursions-Club, reprezentovaný na příslušných jednáních jeho předsedou Ferdinandem Dreßlerem a právě Karlem

Zimmermannem, začal zasazovat o záchranu Čertovy zdi poblíž Českého Dubu. Karl Zimmermann vypracoval fundované dobrozdání, jež bylo zasláno nejen na okresní úřad Jablonec nad Nisou, ale též na ministerstvo veřejných prací, kam kompetenčně ochrana přírody spadala. Kromě toho sepsal Karl Zimmermann další obsírnou obecnou zprávu o ohrožení přírodních a kulturních památek v severních Čechách činností člověka, zejména činností lomů. Vezmeme-li v úvahu velikost tehdejších lomů, lze jen obdivovat Zimmermannovo citlivé vnímání krajiny a zejména jeho předvídavost. Tato zpráva byla zaslána na okresní hejtmanství, tentokrát v České Lípě. Zájmu Excursions-Clubu se v této době těšil i hrad Jestřebí, který v sobě slučoval jak přírodní, tak historickou památku. Roku 1914 stál Karl Zimmermann i u návrhu ochrany Tachovského vrchu, který chtěl Excursions-Club převzít pod svoji ochranu.^{33/}

Jako dlouholetý redaktor spolkového časopisu *Mitteilungen des Nordböhmisches Exkursions-Klubs*, respektive *Mitteilungen des Nordböhmisches Vereines für Heimatforschung und Wanderpflege*, pronikl Karl Zimmermann postupně i do oblasti historického bádání, zejména do památkové péče. Mohl tedy kvalifikovaně zastupovat spolek i na oslavách 50. výročí založení Spolku pro dějiny Němců v Čechách (*Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen*), které se konaly 27. května 1912 v Litoměřicích.^{34/}

23. října 1916 se konalo slavnostní zasedání výboru Excursions-Clubu, jehož se zúčastnili všichni jeho členové, na počest šedesátých narozenin Karla Zimmermanna. Jubilant byl již natolik na veřejnosti známou osobou, že na jeho narozeniny upozornily krátkým článkem i českolipské noviny *Deutsche Leipaer Zeitung*. Na zasedání předseda Excursions-Clubu Ferdinand Dreßler, který zhodnotil Zimmermannovu práci ve prospěch nejen spolku, ale hlavně ve prospěch severočeské vlastivědy, vyzdvihl jeho působení redaktora MNEC a zdůraznil, že právě díky jeho rozsáhlým vědomostem si časopis udržuje dlouhodobě velice dobrou odbornou úroveň. Popřál též jubilantovi, aby mohl ještě mnoho let užívat plody své neúnavné práce. Poté mu předal dar, plaketu českolipské umělkyně Johanny Meier-Michelové. Plaketa představovala bustu jubilanta s věnováním: „Zasloužilému redaktorovi *Mitteilungen des Nordböhmisches Vereines für Heimatforschung und Wanderpflege*, dříve *Mitteilungen des Nordböhmisches Exkursions-Klubs*, panu Karlu, rytíři von Zimmermann- Göllheim k 60. narozeninám z vděčnosti věnuje spolek. Česká Lípa 24. října 1916.“ Na závěr slavnostního zasedání byl jednohlasně schválen návrh člena

výboru Josefa Justa, aby byl Karl Zimmermann jmenován čestným členem spolku. Ke jmenování pak došlo na 40. výroční schůzi Excursions-Clubu 14. ledna 1917.^{35/}

V období 1. světové války byla aktivita spolku značně omezená, zejména kvůli politickým a hospodářským poměrům. Politickým problémem byla zejména skutečnost, že úřady státní správy věnovaly veškeré svoje pracovní úsilí zajištění mnohostranných válečných potřeb, takže jakákoliv péče o památky a přírodu nebo podpora turistiky a kulturní a osvětové činnosti šla stranou. A hospodářské problémy měly vlastně tytéž příčiny – všechny hmotné i finanční prostředky se soustředily zejména na vedení války. S válkou související potíže se pochopitelně projevíly i na spolkové práci Karla Zimmermanna. Svoje úsilí soustředil k jedinému cíli – aby zachoval nepřetržitou řadu spolkového časopisu. Problém s nedostatkem finančních prostředků na vydávání MNEC bohužel přetrvával i po válce a Karl Zimmermann se s ním potýkal až do konce své práce pro spolek roku 1929. Již v letech války se ale objevil i další nečekaný problém, a to úbytek článků, zasílaných redakci. Pochopitelně, lidé museli řešit hlavně své osobní záležitosti, své obavy, válečné tragedie a starosti o holé přežití. Spolkový časopis tak vycházel z obou nastíněných důvodů v téměř polovičním stránkovém rozsahu ve srovnání s předválečným obdobím. V letech 1923–1928 převzal Karl Zimmermann ve výboru spolku ještě agendu rozesílání spolkového časopisu do zahraničí. Ovšem ve druhé polovině 20. let již svoji činnost ve výboru spolku spíše omezoval. Svoji roli jistě sehrál jednak přibývajícím věkem, jednak ale také nástup mladých zdatných členů výboru. Jedním z posledních jednání, jehož se Karl Zimmermann zúčastnil jako zástupce Excursions-Clubu, byl sněm sudetoněmeckých vlastivědných badatelů v Mostě na podzim roku 1926.^{36/}

V průběhu první poloviny roku 1929 rezignoval Karl Zimmermann ze zdravotních důvodů na funkci ve výboru spolku a zejména na práci redaktora MNEC. Na konci 1. a 2. sešitu MNEC roku 1929 vyšlo krátké rozloučení Karla Zimmermanna se všemi spolupracovníky, čtenáři a přáteli spolkového časopisu: „Můj věk a různé choroby v poslední době mně donutily rezignovat na funkci redaktora našeho časopisu. Také na přípravě obsahu posledního sešitu jsem se již podílel jen částečně. V mé zamilované činnosti mě těšili cennou, nezištnou a přátelskou podporou četní spolupracovníci, jimž patří můj nemalý dík. Vzpomínky na společnou práci ve službách vlastivědy mě budou provázet po celý život. Prosím, aby i na mne jste si uchovali přátelskou vzpomínku. V České Lípě v květnu 1929.“^{37/}

Karl Zimmermann jako autor a redaktor vlastivědného časopisu.

Když 10. listopadu 1905 zemřel Amand Paudler, zůstal ve vedení MNEC pouze osamocený MUDr. Franz Hantschel. Na výroční schůzi Excursions-Clubu, konané 27. prosince byla proto redakční rada doplněna o Heinricha Ankerta. Problém ovšem byl, že ani jeden ze zvolených redaktorů nebyl přítomen v České Lípě. Franz Hantschel žil v Praze a později v Linci, Heinrich Ankert v Litoměřicích. Proto zvolil výbor spolku k vyřizování redakční agendy MNEC v České Lípě pětičlenný zvláštní výbor, protože žádný člen výboru se necítil být povolán převzít literární a odborné dědictví Amanda Paudlera. Do výboru byli zvoleni profesor gymnasia Georg Buchner, zubař MUDr. Richard Heinrich, majitel domu Hermann Herbrich, profesor reálky Josef Münzberger a chemik Karl Zimmermann. Tento výbor zvolil svého jednatele, který udržoval kontakt s F. Hantschelem a s H. Ankertem a v České Lípě spolupracoval s tiskárnou. Pro rok 1906 byl jednatelem výboru zvolen Karl Zimmermann.^{38/} Jeho jméno se také objevilo na titulním listu MNEC spolu se jmény Franze Hantschela a Heinricha Ankerta. K. Zimmermann byl tedy tím, kdo bývá někdy označován jako „výkonný redaktor“ – od obou mimočeskolipských redaktorů přijímal jejich korespondenci, konzultoval jejich názory s výborem Klubu a hlavně byl v kontaktu s tiskárnou Johanna Künstnera, která MNEC, ale také jiné tiskoviny klubu, tiskla.^{39/}

Ačkoliv se měl jednatel českolipského redakčního výboru zřejmě každoročně obměňovat (soudě podle obratu, že K. Zimmermann byl zvolen jednatelem „... für das Jahr 1906...“), zůstal Karl Zimmermann ve své funkci jednatele redakčního výboru i v následujícím roce 1907. Ovšem toto poněkud složité řešení v řízení redakce se v praxi neosvědčilo a roku 1908 již nebyl redakční výbor volen. A protože téhož roku odstoupil z vedení MNEC také Heinrich Ankert, stal se Karl Zimmermann spolu v dr. Franzem Hantschelem řádným redaktorem spolkového časopisu.^{40/} I nadále byl ale v podstatě hlavním redaktorem, protože na rozdíl od Franze Hantschela, který žil mimo Českou Lípou, zařizoval Karl Zimmermann styk s tiskárnou Johanna Künstnera. A nejen v záležitostech, týkajících se spolkového časopisu. Roku 1911 to byl právě Karl Zimmermann, kdo jednal jménem Excursions-Clubu s J. Künstnerem o vydání sbírek básní jednak Leo Nagela, jednak Karla Karafiata.^{41/} Právě bezprostřední styk s členy výboru ale i s řadovými členy spolku na straně jedné a s majitelem tiskárny na straně druhé činil Karla Zimmermanna pilířem redakční práce.

Na stránkách MNEC se Karl Zimmermann objevil poprvé jako autor roku 1903, když opublikoval článek „Diluviale Ablagerungen in der Umgebung von Leipa“ (MNEC 26, 1903, s. 305–318). Kromě toho byly v témže ročníku otištěny v rubrice „Aus Mitgliederbriefen“ jeho drobné příspěvky opět s geologickou tematikou (viz bibliografie článků Karla Zimmermanna). Další čtyři články pak uveřejnil i v letech 1904 a 1905.

K velké a nepřehlédnutelné změně v jeho publikační aktivitě došlo roku 1906, kdy byl zvolen do redakce časopisu. Karl Zimmermann se začal chovat jako zkušený a zejména velmi zodpovědný redaktor, vědomý si svých povinností vůči redigovanému časopisu a jeho dobré pověsti. Je zřejmé, že velkým učitelem a vzorem mu byl Amand Paudler, k jehož odkazu a práci se ostatně vždy hrdě hlásil. Karl Zimmermann totiž postupně začal pravidelně a systematicky přispívat do všech zavedených rubrik MNEC. Roku 1906 uveřejnil patnáct recenzí, přispěl do rubriky „Auskunft der Schriftleitung“ a publikoval tři články, ovšem jen jeden z oboru geologie. Ve zbývajících dvou příspěvcích podal jednak zprávu o činnosti Excursions-Clubu, jednak o problematice muzeí a sbírek obecně, ovšem s důrazem na českolipské poměry (viz bibliografie článků Karla Zimmermanna). Ve své činnosti redaktora tak Karl Zimmermann od počátku, a tedy zcela programově, překročil hranice svého oboru a začal svými příspěvky pokrývat celou škálu tematického zaměření Excursions-Clubu. Rozšíření tematického záběru je ještě lépe patrné ve 30. ročníku MNEC (1907), kde vedle třinácti recenzí najdeme také deset příspěvků do rubriky „Verschiedenes“ a dva samostatné články. Podíváme-li se na obsah jeho drobných článků z rubriky „Verschiedenes“, pak shledáme, že geologii je věnován pouze jeden příspěvek, dále zde najdeme zprávu o obnově dolování, o topolech, ale i o zakládání muzeí a o osvětových spolcích, o historických památkách, lidových zvycích, dále pak příspěvek k dějinám silniční dopravy a příspěvek k dějinám obce Velký Šenov. Zmíněné dva delší samostatné články se týkají dějin psychiatrického sanatoria ve Frankensteinu u Rumburka a obecně památkové péče a vlastivědy (viz bibliografie článků Karla Zimmermanna).

Nahlédnutím do tabulky „Příspěvky K. Zimmermanna do jednotlivých rubrik MNEC“ snadno zjistíme, že postupem času přispíval Zimmermann do všech stálých rubrik spolkového časopisu. Důležité je v tomto případě slovo „stálých“, protože to se nedá říci o rubrikách Neuere Nachrichten jakož i Touristisches a Persönliches. Jako redaktor samozřejmě vůbec nepřispíval do rubriky „Z dopisů členů spolků“ (Aus Mitgliederbriefen). Zajímavý je autorský podíl na nekrolozích (Totenschau). Ještě před první světovou

válkou přispěl K. Zimmermann do této rubriky jen ojedinele. Po dobu války nesl toto smutné břímě na svých bedrech plně Franz Hantschel. Výrazně začal K. Zimmermann psát nekrology až od roku 1919.

Po vzoru Amanda Paudlera tedy naplňoval i Karl Zimmermann jednotlivé rubriky svými příspěvky tak, aby byly pokud možno pravidelnou součástí spolkového časopisu.

A hoden svému vzoru byl Karl Zimmermann i ve své vlastní autorské činnosti. Pochopil totiž, že jako redaktor odborného vlastivědného časopisu nemůže zůstat úzce specializován jen na svoji oblíbenou geologii. Ta sice i nadále tvořila pravidelnou součást jeho odborné tvorby, ovšem výrazný podíl v jeho autorské produkci začala zaujímat i další témata. A to v dosti široké paletě.

Aby MNEC dostal svému programu a byl skutečným pojítkem mezi všemi členy Excursions-Clubu, začal Karl Zimmermann psát pravidelné zprávy o práci Excursions-Clubu a na druhé straně zase referoval o činnosti a výročích jiných příbuzných spolků jak v severočeské oblasti, tak i v celostátním a někdy i v celoříšském měřítku. Příkladem zpráv o Excursions-Clubu mohou být třeba „Wanderversammlungen des Nordböhmisches Exkursions-Klubs im Jahre 1911“ (MNEC, roč. 34, 1911, s. 287–292), nebo „Bericht über die 46. Jahres-Hauptversammlung des Nordböhmisches Vereines für Haimatforschung und Wanderpflege ...“ (MNEC, roč. 46, 1923, s. 65–69). Informace o jiných spolcích přinášejí třeba články „25 jährige Gründungsfeier des Gebirgsvereins für das nördlichste Böhmen“ (MNEC, roč. 33, 1910, s. 304–305), „Verschiedenes. Der Verein der Deutschen aus Böhmen in Innsbruck ...“ (MNEC, roč. 38, 1915, s. 63) a „Verschiedenes. Gebirgsverein für die Böhmisches Schweiz in Tetschen“ (MNEC, roč. 44, 1921, s. 60–61). Do této skupiny lze přiřadit také články věnované muzeím a jejich sbírkám (např. Verschiedenes. Das Stadtmuseum Gablonz a. N. ..., MNEC, roč. 34, 1911, s. 309).

Je také dobře vidět, jak časopisecké příspěvky Karla Zimmermanna korespondovaly s jeho veřejnou a spolkovou činností. V MNEC tak najdeme články o podpoře a propagaci cizineckého ruchu (Verschiedenes. Einführung von Fremdenverkehrs-Instruktoren, MNEC, roč. 33, 1910, s. 141; nebo Vom Fremdenverkehr und seiner Förderung, tamtéž, s. 269–282) a o ochraně přírodních a historických památek (Der Naturschutz und die Steinbrüche, MNEC, roč. 36, 1913, s. 207–221; Ein Beitrag zur Konservierung und Restaurierung alter Bauwerke, MNEC, roč. 45, 1922, s. 114–117). Uvedené příklady dokládají, že se K. Zimmermann zamýšlel nad ochranou

přírody i nad památkovou péčí v širších souvislostech. Jeho názory a náměty byly velice moderní a mnohdy se staly součástí ochranné praxe až ve druhé polovině 20. století. Příkladem může být jeho článek o ochraně historických jader měst (Verschiedenes. Aus der guten alten Zeit, MNEC, roč. 41, 1918, s. 130–131). Svoji pozornost ale věnoval i jednotlivým přírodním a historickým památkám, včetně archiválií (Verschiedenes. Schutz den Zunftarchivalien, MNEC, roč. 37, 1914, s. 246–247).

Odezvu Zimmermannových názorů můžeme najít i v dalších článcích, publikovaných v MNEC. Vzpomeňme, jak prosadil roku 1915 změnu názvu spolku a argumentoval tehdy mimo jiné tím, že by název měl být čistě německý. Přejímání cizích slov do němčiny věnoval svůj článek „Unsere Fremdwörter und anderes (MNEC, roč. 32, 1909, s. 184–192, pokračování článku MNEC, roč. 38, 1915, s. 241–280, třetí pokračování MNEC, roč. 46, 1923, s. 17–21). Jeho vyhraněný cit pro jazyk se pak projevil i v článcích, v nichž třeba vysvětloval původ místních a osobních jmen (Verschiedenes. Der Ausdruck „Sommerfrische“ ..., MNEC, roč. 35, 1912, s. 239; Verschiedenes. Der Name Prag, tamtéž, s. 315–316), nebo sbíral lidová pojmenování zvířat a rostlin (Volkstümliche Pflanzen- und Tiernamen, MNEC, roč. 31, 1908, s. 113–148, pokračování tohoto článku v příštím ročníku s. 45–53).

V široké paletě témat, jimž Karl Zimmermann věnoval svoji pozornost, ale stále převládala geologie. Ovšem i zde překročil od počátků své redakční práce její rámec a pole svého zájmu rozšířil i na další přírodní vědy, na botaniku a zoologii. Nejprve, v návaznosti na svoji angažovanost v práci na ochranu přírody, věnoval pozornost starým nebo i jinak významným či zajímavým stromům (Verschiedenes. Die vierstämmige Kiefer im „Gehege“ bei Brenn, MNEC, roč. 36, 1913, s. 168; Verschiedenes. Die alte Eibe in Krombach, tamtéž, s. 238; Verschiedenes. Ehemaliger Reichtum an Eiben in den Gebirgswäldern der Sudeten, tamtéž, s. 239). Později ale rozšířil své přírodovědné bádání i na byliny (Verschiedenes. Pflanzen, die dem Aussterben nahe sind, MNEC, roč. 44, 1921, s. 137) a dokonce i vstoupil i na pole zoologie a publikoval na toto téma řadu zajímavých článků (např. Verschiedenes. Zur wissenschaftlichen Vogelkunde, MNEC, roč. 42, 1919, s. 100; Verschiedenes. Massenwanderungen von Insekten, MNEC, roč. 50, 1927, s. 136; Verschiedenes. Tiefgehende Veränderungen in der Vogelwelt im Gefolge der menschlichen Kultur, MNEC, roč. 51, 1928, s. 70–71).

Své hluboké znalosti z oboru geologie dokázal Karl Zimmermann aplikovat tvůrčím a objevným způsobem i na jiné vědní obory. Nejbliže měl od geologie k archeologii, neboť při své terénní prospektorské práci občas

narazil i na pravěké kamenné výrobky nebo jiné památky. V MNEC tedy publikoval i články s archeologickou tematikou, např. „Naturgeschichtliche Notizen. Fossile Zähne“ (MNEC, roč. 31, 1908, s. 93), „Der Ursprung der Feuerstein-Geräte im nördlichen Böhmen“ (MNEC, roč. 43, 1920, s. 68–80) a obzvláště „Aus welchem Material wurden die Werkzeuge und Waffen der jüngeren Steinzeit im mittleren Nordböhmen angefertigt?“ (MNEC, roč. 34, 1911, s. 216–224).

Geologie také inspirovala Karla Zimmermanna ke zcela nečekaným výzkumům, které opět o mnoho desetiletí předběhly dobu. Položil si totiž otázku, na jakých skalách byly budovány středověké hrady a z jakého kamene byly stavěny (Verschiedenes. Der Burgfels Habichtstein, MNEC, roč. 38, 1915, s. 187; Burgenkunde und Geologie, MNEC, roč. 43, 1920, s. 20–29). A kámen vlastně stál i na počátku jeho epigrafických výzkumů, v nichž si všimal nápisů a značek na skalách (Verschiedenes. Sammeln von Inschriften und Sinnsprüchen, MNEC, roč. 36, 1913, s. 160; Inschriften und Sinnsprüche, MNEC, roč. 37, 1914, s. 65–78; pokračování MNEC, roč. 38, 1915, s. 20–29). Ze stejného zdroje zřejmě vycházel i jeho zájem o kamenné smírčí kříže (Zur Steinkreuzforschung, MNEC, roč. 42, 1919, s. 80–87).

Karl Zimmermann se ale nevyhýbal ani tématům ze společenských věd, konkrétně zejména z historie, národopisu, školství nebo hospodářských dějin. Ve svých historických člancích se zaměřoval zejména na dílčí problémy z dějin měst a obcí, zejména ovšem z dějin České Lípy. Nejčastěji rozebíral různé jednotlivé prameny (Eine Beschreibung der Stadt Böhm. Leipa aus dem Jahre 1780, MNEC, roč. 43, 1920, s. 80–82; Drei Lieder auf den Stadtbrand von Leipa am 12. Mai 1820, MNEC, roč. 48, 1925, s. 80–83), připomínal určité události (Verschiedenes. Zur Errichtung einer zweiten Apotheke in Leipa, MNEC, roč. 41, 1918, s. 128–129; Verschiedenes. Über einen Mord auf dem Oybin im Jahre 1624 ..., MNEC, roč. 32, 1909, s. 143), nebo upřesňoval a doplňoval již známé skutečnosti (Nochmals die Müllner von Mühlhausen, MNEC, roč. 45, 1922, s. 124–132). Ale i k historickým tématům dokázal přistupovat inovativně a řešit na svou dobu a v regionálních podmínkách pozoruhodná témata, jako třeba v článku „Die Ansiedlung der verschiedenen Zünfte in bestimmten Gassen“ (MNEC, roč. 51, 1928, s. 94–96) a nevyhýbal se ani teoretickým úvahám (Verschiedenes. Die Hundskirchen alte Kultusstätten? MNEC, roč. 41, 1918, s. 192–193). Nadání a cit K. Zimmermanna pro vlastivědnou práci byly opravdu obdivuhodné. Jeho rozsáhlé vědomosti a rutinou nesvázané myšlení dokázalo

nahlížet na vlastivědu z nejrůznějších úhlů pohledu a objevovat překvapivé souvislosti a vztahy. Na svoji dobu objevná byla třeba stať „Heimatkunde auf der Postkarte“ (MNEC, roč. 32, 1909, s. 107–114), v níž představuje pohlednice jako pramen vlastivědného bádání a jako vzdělávací prostředek, a to nejen po stránce ikonografické, obrazové, ale i z hlediska tištěných textů, často veršiků, které na některých pohlednicích obraz doprovázejí.

Naprosto ojedinělá byla Zimmermannova redakční práce v letech 1. světové války. Časopis pochopitelně reagoval na válku, zprvu publikováním vlasteneckých básní, z nichž ovšem postupem doby mizelo nadšení válkou a začal se vkrádat elegický tón, který souzněl s rubrikou Totenschau, v níž přibývalo nekrologů za padlé členy spolku. Karl Zimmermann přispíval jednak psaním zpráv o zřizování válečných památníků a pomníků a o charitativních akcích ve prospěch válečných invalidů, vdov a sirotků, jednak také obsáhlými statěmi, v nichž ukazoval, kde hledat a jak využívat náhražkové suroviny a potraviny (Der Krieg als Erzieher. Wirkungen des Krieges in der Heimat, MNEC, roč. 39, 1916, s. 126–152; Verschiedenes. Kriegsgemüse, tamtéž, s. 166–167; Verschiedenes. Zur Sammeltätigkeit im Jahre 1918, MNEC, roč. 40, 1917, s. 181–183).

Karl Zimmermann se jako redaktor Mitteilungen des Nordböhmischer Verein für Heimatforschung und Wanderpflege nevěnoval výhradně jen péči o obsahovou náplň časopisu. Stejně starostlivě pečoval také o kontinuitu a pravidelnost jeho vydávání. Tento problém se poprvé objevil v průběhu 1. světové války. Již výše jsme probrali důvody, které vedly k omezení finančních prostředků na spolkovou činnost všeobecně, a tedy i na vydávání časopisu. Karl Zimmermann, aby vůbec udržel vydávání MNEC, musel výrazně snížit jeho cenu. Nejsnazší cestou bylo omezení jejich stránkového rozsahu. Jestliže před válkou vycházely MNEC ve čtyřech sešitech ročně a každý z nich měl přibližně sto stran, pak celkový ročník čítal kolem 400 stran. V době války v letech 1916–1918 vycházely MNEC jen ve třech sešitech ročně a jejich stránkový rozsah činil jen asi 80 stran. S těmito omezeními tak časopis válku přečkal bez přerušení vydávání.

Po skončení války ale starosti finančního rázu přetrvávaly dále. Byly způsobeny jednak tím, že spolek měl uloženy své finance ve vídeňské bance, jednak změnou cen a měnovou raformou. Pokračovalo tedy vydávání časopisu jen ve třech sešitech za rok a od roku 1921 dokonce jen ve dvou sešitech. Jejich stránkový rozsah se ještě dále snížil na 60–80 stran, takže celý jeden ročník MNEC měl nyní pouze 120–160 stránek. Ale i za tuto cenu vycházel časopis i v nové Československé republice až do roku 1938.

Otázky související s financováním další činnosti spolku a zejména s vydáváním spolkového časopisu se po roce 1920 pravidelně řešily jak ve schůzích výboru spolku, tak i jeho výročních schůzích. Karl Zimmermann se trvale bránil myšlence zastavit vydávání MNEC. Cítil se povinován vůči všem věrným a obětavě pracujícím spolupracovníkům a autorům časopis udržet. Není ale vyloučeno, že se objevily i názory, že časopis je zbytečný a vše podstatné již bylo publikováno. Ve svém vystoupení o vydávání MNEC na výroční schůzi 9. ledna 1921 totiž řekl: „Naše území ještě dlouho nebude zcela popsáno, jak by se mohlo po 43 bohatě naplněných ročních Mitteilungen zdát, neboť nové nazírání přináší nové otázky a mnohá témata a některá území čekají na další zpracování.“^{42/} Z výroku lze kromě argumentu pro nezbytnost dalšího pokračování MNEC vyčíst i Zimmermannovo pochopení, že po vzniku republiky došlo v důsledku společenských změn i ke změně vnímání světa a společnosti a tedy i ke změně nazírání na mnohé historické, kulturní, náboženské, národnostní a zejména politické problémy. Poznal také, že i Němci v Čechách budou muset tyto nové problémy také nově řešit. A pro tuto práci je tedy potřeba časopis i autorový okruh zachovat.

Časopis *Mitteilungen des Nordböhmisches Vereines für Heimatforschung und Wanderpflege* měl tedy štěstí na velice zdatné redaktory. Díky Amandu Paudlerovi získaly MNEC vysokou odbornou úroveň a s ní spojený vzhlas, který překračoval hranice severních Čech. Díky dalším redaktorům, a mezi nimi zejména díky Karlu Zimmermannovi, se podařilo tuto úroveň a prestiž zachovat. A nejen to, podařilo se zachovat i existenci časopisu, který díky Karlu Zimmermannovi přečkal 1. světovou válku i vznik nového státu, v němž se začlenil mezi stabilní odborná periodika.

Již jsme viděli, jak se Karl Zimmermann vzdal roku 1929 všech svých spolkových aktivit. Za čtvrt století pilné a neúnavné ať již autorské nebo redakční činnosti vykonal však pro vlastivědu Českolipska a Děčínka (tedy „klubového území“) veliké množství záslužné práce. Po právu jej tedy lze přiřadit po bok Amanda Paudlera a dr. Franze Hantchela.

POZNÁMKY

- 1/ Pozůstalost Amanda A. Paudlera. Zpracoval Jaroslav Panáček. Edice inventářů 1. Okresní archiv Česká Lípa, 1973.
- 2/ Státní okresní archiv Česká Lípa, fond Archiv města Česká Lípa, inv. č. 1212: Kniha domovských příslušníků, s. 1355.

- 3/ Mašek, Petr: Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. Díl II., N–Ž. Praha, Argo, 2010, s. 497.
- 4/ Hantschel, F.: Unserem verehrten Schriftleiter Herrn Karl von Zimmermann-Göllheim zum 60. Geburtstage! MNEC 39, 1916, s. 167.
- 5/ Státní okresní archiv Česká Lípa, fond Archiv města Česká Lípa, inv. č. 1212: Kniha domovských příslušníků, s. 1355.
- 6/ Všechny údaje o narození synů viz SOkA Česká Lípa, fond Okresní úřad Česká Lípa, obywatelská kartotéka, kartón Z-Zu.
- 7/ Hantschel, F.: Unserem verehrten Schriftleiter Herrn Karl von Zimmermann-Göllheim zum 60. Geburtstage! MNEC 39, 1916, s. 167.
- 8/ SOkA Česká Lípa, fond Městský úřad Česká Lípa, inv. č. 1051: Zápisy ze zasedání obecního výboru v České Lípě, 1907–1909.
- 9/ SOkA Česká Lípa, fond Městský úřad Česká Lípa, inv. č. 1051: Zápisy ze zasedání obecního výboru v České Lípě, 1907–1909.
- 10/ SOkA Česká Lípa, fond Městský úřad Česká Lípa, inv. č. 1052: Zápisy ze zasedání obecního výboru v České Lípě, 1910–1912.
- 11/ SOkA Česká Lípa, fond Městský úřad Česká Lípa, inv. č. 1053: Zápisy ze zasedání obecního výboru v České Lípě, 1913–1919.
- 12/ SOkA Česká Lípa, fond Městský úřad Česká Lípa, inv. č. 1053: Zápisy ze zasedání obecního výboru v České Lípě, 1913–1919.
- 13/ Bericht über die 32. Jahreshauptversammlung des Nordböhmisches Exkursions-Klubs, MNEC, 32, 1909, s. 69.
- 14/ SOkA Česká Lípa, fond Městský úřad Česká Lípa, inv. č. 1053: Zápisy ze zasedání obecního výboru v České Lípě, 1913–1919.
- 15/ SOkA Česká Lípa, fond Městský úřad Česká Lípa, inv. č. 1053: Zápisy ze zasedání obecního výboru v České Lípě, 1913–1919.
- 16/ SOkA Česká Lípa, fond Městský úřad Česká Lípa, inv. č. 1053: Zápisy ze zasedání obecního výboru v České Lípě, 1913–1919.
- 17/ SOkA Česká Lípa, fond Městský úřad Česká Lípa, inv. č. 1212: Kniha domovských příslušníků, č. 1355.
- 18/ SOkA Česká Lípa, fond Městský úřad Česká Lípa, inv. č. 1212: Kniha domovských příslušníků, č. 1355.
- 19/ Vom Nordböhmisches Exkursions-klub. MNEC 26, 1903, s. 106.
- 20/ Vom Nordböhmisches Exkursions-Klub. MNEC 27, 1904, s. 106–107.
- 21/ Zimmermann, Karl von: Ein neuer Name für unseren alten Verein. MNEC, 38, 1915, s. 1.
- 22/ Bericht über die 38. Jahreshauptversammlung des Nordböhmisches Exkursions-Klubs. MNEC 38, 1915, s. 49. Zimmermannova argumentace na schůzi výboru 29. října 1914 byla natolik nacionalisticky vypjatá, že neváhal označit název „Excursions.Club“ jako neněmecký, a tedy neprospěšný a škodlivý pro reprezentaci spolku. Viz SOkA Česká Lípa, fond Spolky – Exkursions-Klub, inv. č. /104/9: Zápisy ze zasedání 1907–1916, s. 465.

- 23/ Bericht über die 39. Jahreshauptversammlung des Nordböhmisches Vereines für Heimatforschung und Wanderpflege. MNEC, 39, 1916, s. 43.
- 24/ Vom Nordböhmisches Exkursions-Klub. MNEC 28, 1906, s. 100.
- 25/ Bericht über die 30. Jahreshauptversammlung des Nordböhmisches Exkursions-Klubs. MNEC 30, 1907, s. 63, 66.
- 26/ SOKa Česká Lípa, fond Spolky – Exkursions-Klub, inv. č. /104/9: Zápisy ze zasedání 1907–1916, s. 21, 47.
- 27/ Vom Nordböhmisches Exkursions-Klub. MNEC 27, 1904, s. 106; MNEC 28, 1905, s. 101; Bericht über die 29. Jahreshauptversammlung des Nordböhmisches Exkursions-Klubs, MNEC 29, 1906, s. 95; Bericht über die 30. Jahreshauptversammlung des Nordböhmisches Exkursions-Klubs MNEC, 30, 1907, s. 66; Bericht über die 31. Jahreshauptversammlung des Nordböhmisches Exkursions-Klubs, MNEC 31, 1908, s. 64; Bericht über die 32. Jahreshauptversammlung des Nordböhmisches Exkursions-Klubs, MNEC 32, 1909, s. 67; Bericht über die 34. Jahreshauptversammlung des Nordböhmisches Exkursions-Klubs, MNEC 34, 1911, s. 66. Ve výboru českolipského muzejního spolku doložen ještě roku 1911 a 1920, viz SOKa Česká Lípa, fond Spolky – Exkursions-Klub, inv. č. /104/ 9: Zápisy ze zasedání 1907–1916, s. 229; inv. č. /105/ 10: Zápisy ze zasedání 1916–1927.
- 28/ SOKa Česká Lípa, fond Spolky – Exkursions-Klub, inv. č. /104/9: Zápisy ze zasedání 1907–1916, s. 123.
- 29/ Bericht über die 35. Jahreshauptversammlung des Nordböhmisches Exkursions-Klubs. MNEC, 36, 1913, s. 53. Oba pánové se společných schůzí zástupců horských spolků severních Čech a příhraniční Lužice zúčastňovali pravidelně, např. o rok později 7. 6. 1914 v Jablonci nad Nisou. Bericht über die 38. Jahreshauptversammlung des Nordböhmisches Exkursions-Klubs, MNEC, 38, 1915, s. 46.
- 30/ Bericht über die 37. Jahreshauptversammlung des Nordböhmisches Exkursions-Klubs. MNEC, 37, 1914, s. 109.
- 31/ SOKa Česká Lípa, fond Spolky – Exkursions-Klub, inv. č. /162/67: Spisová agenda 1912.
- 32/ O záchraně Panské skály a o vzniku státem organizované památkové péče viz Kühn, Petr: Panská skála u Kamenického Šenova. Kapitola z počátků ochrany přírody, *Bezděz* 19, 2010, s. 61–91, zejména s. 77–78. O volbě K. Zimmermanna do výboru Zemského úřadu pro ochranu památek a přírody viz Bericht über die 37. Jahreshauptversammlung des Nordböhmisches Exkursions-Klubs, MNEC, 37, 1914, s. 108; jeho účast na schůzích Bericht über die 38. Jahreshauptversammlung des Nordböhmisches Exkursions-Klubs, MNEC, 38, 1915, s. 46, též SOKa Česká Lípa, fond Spolky – Exkursions-Klub, inv. č. /104/9: Zápisy ze zasedání 1907–1916, s. 427.
- 33/ Bericht über die 37. Jahreshauptversammlung des Nordböhmisches Exkursions-Klubs, MNEC, 37, 1914, s. 107–108. K ochraně Čertovy zdi doklady též SOKa Česká Lípa, fond Spolky – Exkursions-Klub, inv. č. /162/67: Spisová agenda 1912.

- O ochraně Tachovského vrchu viz SOKA Česká Lípa, fond Spolky – Exkursions-Klub, inv. č. /104/9: Zápisy ze zasedání 1907–1916, s. 427.
- 34/ Bericht über die 35. Jahreshauptversammlung des Nordböhmisches Exkursions-Klubs, MNEC, 36, 1913, s. 53.
- 35/ Průběh oslavy shodně líčí jednak Dreßler, Ferd.: Aus dem Vereine. Zum 60. Geburtstage unseres Schriftleiters Herrn Karl von Zimmermann-Göllheim, MNEC 39, 1916, s. 214–216, jednak F. D.: Personalnachricht, Deutsche Leipae Zeitung, roč. 66, 1916, č. 243. Zápis o slavnostním zasedání je obsažen v SOKA Česká Lípa, fond Spolky – Exkursions-Klub, inv. č. /105/10, Zápisy ze zasedání 1916–1927, nestránkováno, zápis se 16. schůze výboru dne 23. 10. 1916. Jmenování čestným členem viz Bericht über die 40. Jahreshauptversammlung des Nordböhmisches Vereines für Heimatforschung und Wanderpflege. MNEC, 40, 1917, s. 37; též SOKA Česká Lípa, fond Spolky – Exkursions-Klub, inv. č. /105/10, Zápisy ze zasedání 1916–1927, nestránkováno, zápis ze 14. 1. 1917.
- 36/ SOKA Česká Lípa, fond Spolky – Exkursions-Klub, inv. č. /105/10, Zápisy ze zasedání 1916–1927, nestránkováno, zápis se 7. 12. 1926.
- 37/ Zimmermann, Karl: An die geehrten Mitarbeiter, Leser und Freunde unserer „Mitteilungen“. MNEC 52, 1929, s. 56.
- 38/ Bericht über die 29. Jahreshauptversammlung des Nordböhmisches Exkursions-Klubs, MNEC, 29, 1906, s. 99.
- 39/ O kontaktech s J. Künstnerem podává zprávy výboru spolku, SOKA Česká Lípa, fond Spolky – Exkursions-Klub, inv. č. /103/8, Zápisy ze zasedání 1902–1908, s. 250; inv. č. /104/9, Zápisy ze zasedání 1907–1916, s. 17.
- 40/ Bericht über die 31. Jahreshauptversammlung des Nordböhmisches Exkursions-Klubs, MNEC, 31, 1908, s. 62, 68.
- 41/ SOKA Česká Lípa, fond Spolky – Exkursions-Klub, inv. č. /104/9, Zápisy ze zasedání 1907–1916, s. 227, 252.
- 42/ Bericht über die 44. Jahreshauptversammlung des Nordböhmisches Vereines für Heimatforschung und Wanderpflege, MNEC, 44, 1921, s. 52.

PRAMENY A LITERATURA

- Archiv města Česká Lípa, fond v SOKA Česká Lípa.
- Dreßler, Ferd.: Aus dem Vereine. Zum 60. Geburtstage unseres Schriftleiters Herrn Karl von Zimmermann-Göllheim, MNEC 39, 1916, s. 214–216.
- F. D.: Personalnachricht, Deutsche Leipae Zeitung, roč. 66, 1916, č. 243.
- Hantschel, F.: Unserem verehrten Schriftleiter Herrn Karl von Zimmermann-Göllheim zum 60. Geburtstage! MNEC 39, 1916, s. 167–168.
- K. Sch.: Zwei unvergeßliche Tote. MNEC, 54, 1931, s. 1–5 (Karl Zimmermann-Göllheim s. 3–5)

- Kühn, Petr: Panská skála u Kamenického Šenova. Kapitola z počátků ochrany přírody, Bezděz 19, 2010, s. 61– 91.
- Mašek, Petr: Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti, díl II. , N-Ž, Argo, Praha, 2010.
- SOKA: Státní okresní archiv.
- Spolky. Exkursions-Klub, fond v SOKA Česká Lípa.
- Zimmermann, Karl: An die geehrten Mitarbeiter, Leser und Freunde unserer „Mitteilungen“. MNEC 52, 1929, s. 56.

RESUMÉ

Redakteur Karl Zimmermann

Miloslav Sovadina

Karl Zimmermann wurde am 24. Oktober 1856 in Wien geboren. Nach dem Studium des Fachs Chemie an der Wiener Technischen Hochschule arbeitete er ab 1888 in Česká Lípa in der Textilfabrik von Arnold Rosenthal, wo er sich mit der Vorbereitung der Textilfarben beschäftigte. 1901 ging er in Rente und begann sich seinem Hobby, der Geologie, zu widmen. Er wurde Mitglied im Heimatverein Nordböhmischer Excursions-Club, der ihn 1902 in den Vorstand berief und mit der Funktion des Bibliothekars betraute. Wegen seiner fachlichen und diplomatischen Fähigkeiten war er Vertreter und Sprecher des Excursions-Clubs bei zahlreichen Kontakten mit Vereinen ähnlicher Ausrichtung und bei Verhandlungen mit verschiedenen Ämtern und Organisationen zu Fragen des Naturschutzes und der Förderung des Fremdenverkehrs. Er beteiligt sich daran, den Schutz der Teufelsmauer bei Český Dub durchzusetzen und die Burg Jestřebí instand zu setzen, und äußerte sich bei der Einrichtung neuer Steinbrüche kritisch zum Eingriff in die Landschaftsgestalt. Er war auch 1903–1911 unter den Vertretern des Excursions-Clubs im Vorstand des Museumsvereins von Česká Lípa. Wegen seiner Fähigkeiten wurde er ab 1906 auch als Stadtverordneter und in den Rat der Stadt Česká Lípa gewählt. Im Rat, wo er sich hauptsächlich mit dem Gaswerk, der öffentlichen Beleuchtung und der Regulierung der Ploučnice befasste, blieb er bis 1918.

Die größten Verdienste um die nordböhmisches Heimatkunde erwarb sich Karl Zimmermann als Redakteur der heimatkundlichen Zeitschrift Mitteilungen des Nordböhmisches Excursions-Clubs, die er von 1906 bis 1929 leitete. Er knüpfte konsequent an die bewährte Konzeption seines Vorgängers Amand Paudler an und redigierte die Zeitschrift mit großem persönlichem Einsatz. Er publizierte zwar schon seit 1903 in den Mitteilungen, aber nachdem er Redakteur wurde, hat sich der von ihm stammende Anteil am Inhalt der Zeitschrift beträchtlich erhöht. Er brachte Beiträge in fast allen traditionellen Rubriken (s. Tabelle) und bemühte sich, diese zu einem regelmäßigen Bestandteil der

Vereinszeitschrift werden zu lassen. In seiner Redakteurstätigkeit überschritt er von Beginn an die Grenzen seines Fachgebiets (Geologie) und begann mit seinen Beiträgen die ganze Skala der thematischen Ausrichtung des Excursions-Clubs abzudecken.

Zunächst waren das Berichte über die Tätigkeiten anderer touristischer, naturkundlicher und historischer Vereine und Artikel zum Naturschutz. Später erweiterte er seine Fachartikel auf weitere naturkundliche Bereiche, Botanik und Zoologie, besonders Ornithologie und Entomologie. Seine kundige Aufmerksamkeit widmete er linguistischen Themen, alten Ortsnamen und volkstümlichen Bezeichnungen von Tieren und Pflanzen, Karl Zimmermann wich aber auch Themen der Geisteswissenschaften nicht aus, insbesondere Geschichte, Volkskunde, Schulwesen und Wirtschaftsgeschichte. In seinen Artikeln zur Historie konzentrierte er sich vor allem auf spezielle Probleme der Geschichte der Städte und Gemeinden, besonders der von Česká Lípa. Während des Ersten Weltkriegs berichteten seine Beiträge in den Mitteilungen einerseits über die Errichtung von Kriegsgedenksteinen und Denkmälern und über Wohltätigkeitsveranstaltungen zu Gunsten von Kriegsinvaliden, Witwen und Waisen und widmete andererseits umfangreiche Artikel Hinweisen, wo man Ersatz für Rohstoffe und Lebensmittel findet und wie sie benutzt werden. Eine ausgewählte Bibliografie der Artikel und Berichte von Karl Zimmermann ist diesem Artikel als Anlage beigelegt.

Während des Ersten Weltkriegs musste Karl Zimmermann viel Kraft darauf verwenden, die Auflagenkontinuität der Vereinszeitschrift aufrecht zu erhalten. Die finanziellen und materiellen Einschränkungen hatten eine Verringerung der Seitenzahl zur Folge. Mit diesem Problem musste er sich aber auch nach der Gründung der Tschechoslowakischen Republik während der ganzen zwanziger Jahre herumschlagen. Dank seiner Fähigkeiten und seines Engagements gelang es ihm die Herausgabe der Mitteilungen sowie die Reichhaltigkeit des Inhalts und das hohe fachliche Niveau weiterhin zu sichern.

Als fleißiger heimatkundlicher Autor und fähiger Redakteur der heimatkundlichen Zeitschrift reiht er sich neben seine bekannten Vorgänger Amand Paudler und Dr. Franz Hantschel ein.

Übersetzt von Petra Sochová

Přílohy.

Příloha 1: Příspěvky K. Zimmermanna do jednotlivých rubrik MNEC

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1906	15		1						1
1907	13	10							
1908	18	8	8		1				

1909	23	14							
1910	17	10		1					
1911	20	5							
1912	10	14		1					
1913	23	17				1			
1914	18	10							
1915	21	10							
1916	20	7							
1917	13	14							
1918	19	19							
1919	15	12		4					
1920	16	14		9					9
1921	23	19	5	13					
1922	36	5		16					
1923	47	2		5					
1924	35	5		7					
1925	20	1					2		
1926	47	6		11			1		
1927	27								
1928	28								
1929	15								
Celkem	540	202	14	67	1	1	3		10

- Komentář k tabulce: 1 – Recenze
2 – Verschiedenes
3 – Naturgeschichtliche Notizen
4 – Totenschau
5 – Neuere Nachrichten
6 – Touristisches
7 – Persönliches
8 – Aus Mitgliederbriefen
9 – Auskunft der Schriftleitung

Příloha 2:

Bibliografie článků Karla Zimmermanna, které byly publikovány v Mitteilungen des Nordböhmisches Exkursions-Klubs a Mitteilungen des Nordböhmisches Verein für Heimatforschung und Wanderpflege v letech 1903–1929.

Do této bibliografie nebyly zahrnuty Zimmermannovy recenze a dále pak nekrology a laudatia k životním a pracovním výročí různých osobností. Obsahuje tedy pouze delší i kratší články, úvahy a zprávy.

MNEC, roč. 26, 1903

Diluviale Ablagerungen in der Umgebung von Leipa; s. 305–318.

Aus Mitgliederbriefen. Leipa, den 18. Juli 1903. Trachyt. Rußbutte. Hundorfer Beile; s. 378–380.

Aus Mitgliederbriefen. Leipa, 12. September 1903. Nachschrift; s. 384–386.

MNEC, roč. 27, 1904

Von unseren Bäumen; s. 324–326.

Aus Mitgliederbriefen. Leipa, den 21. Juli 1904. Wachturm; s. 393–394.

MNEC, roč. 28, 1905

Steinwiesen und Bilfertstein; s. 312–316.

Über den Gänsweg in die Daubaer Schweiz; s. 444–447.

MNEC, roč. 29, 1906

Über Museen und Sammlungen im Allgemeinen und das Leipaer Museum im Besonderen; s. 183–190.

Auskunft der Schriftleitung. Von Bruno Förster erschien ...; s. 208.

Vom Nordböhmisches Exkursions-Klub; s. 284–285.

Geologische Streifzüge zwischen Mittelgebirge und Jeschken; s. 321–356.

Naturgeschichtliche Notizen. Eine geologisch merkwürdige Schießstätte; s. 385–386.

MNEC, roč. 30, 1907

Die Kuranstalt Frankenstein-Rumburg; s. 75–78.

Verschiedenes. Zur Frage der Entstehung des Christbaumes; s. 78.

Verschiedenes. Ältere Gesteine im Gebiete des Kreidesandsteins; s. 78.

Ziele und Wege für den Heimatschutz; s. 169–209.
Verschiedenes. Türhammer. Klopfer; s. 246–247.
Verschiedenes. Radschlittschuhe; s. 247.
Verschiedenes. Stellenvermittlung; s. 247.
Verschiedenes. Osterreiten; s. 247.
Verschiedenes. Wiedereröffnung alter Bergwerke; s. 336–337.
Verschiedenes. Museumsgründungen; s. 337–338.
Verschiedenes. Die Ortschaft Schönau (polit. Bezirk Schluckenau) zur Stadt erhoben;
s. 339.
Verschiedenes. Anzucht der Pappel; s. 339–340.

MNEC, roč. 31, 1908

Direktor Joh. A. Willomitzer an Professor A. Paudler; s. 41–43.
Verschiedenes. Ein Andenken aus dem Jahre 1813; s. 83–84.
Verschiedenes. Rauhreif; s. 84–85.
Verschiedenes. Abfischung des Großteiches in Hirschberg; s. 85.
Naturgeschichtliche Notizen. Albinos in der Vogelwelt; s. 92–93.
Naturgeschichtliche Notizen. Fossile Zähne; s. 93.
Volkstümliche Pflanzen- und Tiernamen; s. 113–148
Verschiedenes. Nistgelegenheiten für unsere Singvögel; s. 174–175.
Verschiedenes. Die geistige Bildung des Landwirtes; s. 175.
Verschiedenes. Instandsetzung der durch den Bergbau verwüsteten Grundstücke in
Nordwestböhmen; s. 175–176.
Verschiedenes. Alte Wegmarken an Steinblöcken oder Felswänden; s. 176.
Ein deutschösterreichisches Nationalmuseum in Wien; s. 219–223.
Peschkabner Berg und Steinberg im Bezirke Dauba; s. 306–314.
Naturwissenschaftliche Notizen. Besondere Ausbildung von Basalt; s. 322–323.
Naturwissenschaftliche Notizen. Blitzschläge in Bäume; s. 323–325.
Naturwissenschaftliche Notizen. Der Naturwissenschaftliche Verein an der Universität
Wien ...; s. 325–326.
Naturwissenschaftliche Notizen. Eisenoxydreiche Kugeln im Sandstein; s. 326.
Naturwissenschaftliche Notizen. Aus Hirschberg; s. 327.
Naturwissenschaftliche Notizen. Tannenhäher in Nordböhmen; s. 327.

MNEC, roč. 32, 1909

Das Schwerfuhwerk auf der Landstraße; s. 27– 32.
Volkstümliche Pflanzen- und Tiernamen II; s. 45–53.
Verschiedenes. Gipskristalle in Lehm oder Letten; s. 82–83.
Heimatkunde auf der Postkarte; s. 107–114.
Verschiedenes. Über einen Mord auf dem Oybin im Jahre 1624 ...; s. 143.
Verschiedenes. Pflanzenschutz; s. 143.
Verschiedenes. Einen Naturpark großen Stils ...; s. 143–144,
Verschiedenes. Das Bespucken des Handgeldes ...; s. 144.
Verschiedenes. Lobetanz; s. 144–145.
Verschiedenes. Der Anpflanzungs- und Verschönerungsverein in Niemes ...; s. 145.
Verschiedenes. Zum 60jährigen Bestande der Färberei Karl Grohmann u. Sohn in Lin-
denau bei Zwickau ...; s. 145–146.

- Verschiedenes. Segen und Fluch; s. 146.
- Verschiedenes. Der Forstmeister Kurt Loos in Liboch ...; s. 146–148.
- Verschiedenes. Der Marienberg bei Dürchel im Daubaer Bezirk; s. 148–150.
- Unsere Fremdwörter und Anderes; s. 184–192.
- Unser Wald und seine Zukunft; s. 217–284.
- Die Absonderung des Sandsteines in Säulen oder Prismen; s. 330–334.
- Verschiedenes. Irtenmeister; s. 348.
- Verschiedenes. Die sogenannte „Schwefelquelle“ bei Neuhütte; s. 348–349.
- MNEC, roč. 33, 1910**
- Verschiedenes. Vorkommen von Kohle in den Mergeltonen unserer Kreidesandsteine; s. 73–74.
- Verschiedenes. Arbeitsplan des Vereins für Sächsische Volkskunde vom Jahre 1908; s. 74–76.
- Verschiedenes. Einführung von Fremdenverkehrs-Instruktoren; s. 141.
- Verschiedenes. Die Wünschelrute; s. 141–142.
- Verschiedenes. Osterreiten in Liebenau; s. 142.
- Jugendwanderungen durch den Wohnort; s. 161–166.
- Verschiedenes. Aus der Vor- und Frühgeschichte unserer Heimat; s. 208.
- Die Aschendorfer Felsenzüge und die Künaster Gründe bei Leipa; s. 227–235.
- Vom Fremdenverkehr und seiner Förderung; s. 269–282.
- Verschiedenes. 25jährige Gründungsfeier des Gebirgsvereins für das nördlichste Böhmen; s. 304–305.
- Verschiedenes. Heimatschutz; s. 306–307.
- Verschiedenes. Naturdenkmalpflege; s. 308–309.
- MNEC, roč. 34, 1911**
- Nochmals „Die alte Hacke“; s. 8–11.
- Über die Kuhreime; s. 44–48.
- Tagung der Gebirgsvereine des nördlichen Böhmens und das angrenzenden Sachsens am 2. April 1911 in Leipa; s. 139–142.
- Verschiedenes. Radetzky-Erinnerungen im Schloß Neufalkenburg bei Deutsch-Gabel; s. 143.
- Der Einfluß des Gesteins auf das Landschaftsbild; s. 173–178.
- Verschiedenes. Flurnamen; s. 203–204.
- Verschiedenes. Die Ausnützung des Tageslichtes für unsere Wohnräume; s. 206–207.
- Aus welchem Material wurden die Werkzeuge und Waffen der jüngeren Steinzeit im mittleren Nordböhmen angefertigt?; s. 216–224.
- Der Kampf ums Dasein und die Landschaftspflege. Ein Beitrag zur Naturschutzfrage; s. 250–275.
- Zur Vollendung der Heimatkunde des politischen Bezirkes B. Leipa; s. 285–287.
- Wanderversammlungen des Nordböhmisches Exkursions-Klubs im Jahre 1911; s. 287–292.
- Verschiedenes. Etwas von „Bornkinnl“; s. 306.
- Verschiedenes. Das Stadtmuseum Gablonz a. N. ...; s. 309.

MNEC roč. 35, 1912

Verschiedenes. Schmekostern; s. 99.

Verschiedenes. Ein uralte Spiegelzeug in B. Kamnitzer Stadtmuseum; s. 99–100.

Verschiedenes. Der Verein der Deutschen aus Böhmen in Innsbruck ...; s. 103.

Tagung der Gebirgsvereine des nördlichen Böhmens und des angrenzenden Sachsens am 28. April 1912 in Zittau i. S; s. 159–165.

Lesefrüchte und Anderes; s. 210–214.

Der Nordböhmisches Exkursions-Klub im Verkehr mit anderen Vereinen; s. 225–227.

Die Restaurierung des Grabsteines für Bürgermeister Michael Dorn in Reichstadt; s. 229–232.

Verschiedenes. In den Herbsttagen dieses Jahres ...; s. 235.

Verschiedenes. Der Ausdruck „Sommerfrische“ ...; s. 239.

Zum 50jährigen Jubiläum des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen; s. 294–295.

Verschiedenes. Das Sprachgrenzfest in Hauska; s. 312.

Verschiedenes. Die Humboldtbaude auf dem Schlechteberge in Ebersbach in Sachsen; s. 312–313.

Verschiedenes. Die Abteilung „Bensen“ des Gebirgsvereines für die Böhmisches Schweiz; s. 313–315.

Verschiedenes. Der Name Prag; s. 315–316.

Verschiedenes. Die Wirtpflanzen der Mistel (*Viscum album*); s. 316–317.

Verschiedenes. K.k. Zentral-Kommission für Denkmalpflege. Kirchliche Erweiterungsbauten; s. 317–318.

Verschiedenes. Aus Groß-Grünau; s. 318–319.

Verschiedenes. Wanderfreunde; s. 319–320.

MNEC, roč. 36, 1913

Die naturwissenschaftlichen Sammlungen Deutschböhmens; s. 39–45.

Der Garten in der Stadt; s. 57–68.

Verschiedenes. Zum Naturschutz; s. 88.

Verschiedenes. Zum Sammeln der Pilze; s. 89.

Vnser Lieber herr auf der wiss; s. 113–117.

Verschiedenes. Ein Denkmal für Dr. Alois von Funke in Leitmeritz; s. 159–160.

Verschiedenes. Sammeln von Inschriften und Sinnsprüchen; s. 160.

Verschiedenes. Obige Ausführungen ...; s. 162.

Verschiedenes. Eine Berichtigung nach § 19 des Preßgesetzes; s. 164–165.

Verschiedenes. Die vierstämmige Kiefer im „Gehege“ bei Brenn; s. 168.

Der Naturschutz und die Steinbrüche; s. 207–221.

Vom Nordböhmisches Exkursions-Klub. Besuch des deutschen Gewerbe- und Museumsvereins Gablonz in Leipa; s. 226–227.

Verschiedenes. Auszeichnung; s. 237.

Verschiedenes. Die alte Eibe in Krombach; s. 238.

Verschiedenes. Ehemaliger Reichtum an Eiben in den Gebirgswäldern der Sudeten; s. 239.

Verschiedenes. Meteor; s. 240.

Festfeier anlässlich der Enthüllung einer Gedenktafel für den am 6. August 1910 ver-

schiedenen Schulrat Wenzel Ernst an dessen Geburtshause in Röhrsdorf bei Hain-
sach im nördlichsten Böhmen am 3. August 1913; s. 311–315.

Touristisches; s. 315–319.

Verschiedenes. Zum 13. deutschen Historikertag in Wien; s. 321–322.

Verschiedenes. 50jährige Jubelfeier der k.k. Staats-Oberrealschule in B. Leipa; s. 323.

Verschiedenes. 100jährige Bestandesfeier des k.k. privilegierten bürgerlichen Scharfschützen-Korps B. Leipa; s. 323–324.

Verschiedenes. Pflanzenschutz; s. 325–326.

Verschiedenes. Eine bedauerliche Wahrnehmung; s. 327.

MNEC, roč. 37, 1914

Verschiedenes. Eine Schulprüfung vor 100 Jahren; s. 60.

Verschiedenes. Die Gebirgsvereinsabteilung Kunnersdorf bei Zwickau ...; s. 60–61.

Verschiedenes. Das Wort Parchen = Zwinger; s. 61–62.

Inschriften und Sinnsprüche; s. 65–78.

Verschiedenes. Steinbruchbetrieb am Pihler Berg; s. 124.

Verschiedenes. Maibaum-Aufrichtung im Stadtel Hohlen; s. 125.

Verschiedenes. Von der Koselspitze; s. 125.

Verschiedenes. Für den Pflanzenschutz; s. 128.

Etwas von der Pilzen; s. 142–150.

Fremdenindustrie und Reiseandenken; s. 178–195.

Vertreter-Versammlung der freien Vereinigung Nordböhmischer und Südläusitzer Gebirgsvereine am 7. Juni 1914 in Gablonz a. d. N; s. 229–233.

Verschiedenes. Irte = Zeche, Zehrung; s. 244.

Verschiedenes. Schutz den Zunftarchivalien; s. 246–247.

MNEC, roč. 38, 1915

Ein neuer Name für unseren alten Verein; s. 1–7.

Inschriften und Sinnsprüche. II; s. 20–29.

Vom Gebirgsverein für die Böhmisches Schweiz; s. 37–39.

Verschiedenes. Der Verein der Deutschen aus Böhmen in Innsbruck ...; s. 63.

Verschiedenes. Die biologische Station in Hirschberg i. B; s. 63.

Verschiedenes. Barchan – Parchen; s. 180–181.

Verschiedenes. Khaa, nicht Kühau; s. 181–182.

Verschiedenes. Das Schwerfuhrwerk auf der Landstraße; s. 182–183.

Verschiedenes. Der Burgfelsen Habichtstein; s. 187.

Verschiedenes. Die Zerstörung der Fabrikanlagen Hielle und Dittrich in Zyrardow; s. 187.

Verschiedenes. Grabspruch; s. 239.

Verschiedenes. Kriegstagung für Denkmalpflege in Brüssel; s. 240.

Verschiedenes. Heimatschutzstätte und ortsgeschichtliche Sammlung der Stadt Reichenberg; s. 240.

Unsere Fremdwörter und anderes. II; s. 241–280.

MNEC, roč. 39, 1916

Verschiedenes. Der Wehrmann in Eisen in Leitmeritz für die 9er Landwehr; s. 60–61.

Verschiedenes. Instruktion und Lehr für einen jeden Kriegsmann; s. 63.

Verschiedenes. Spruchdichtung in der Feldpost; s. 64.

Volkskundliches – Kinderpredigten; s. 93–95.
Zum 30jähr. Bestande der Berggesellschaft in Reichstadt; s. 110.
Der Krieg als Erzieher. Wirkungen des Krieges in der Heimat; s. 126–152.
Verschiedenes. Der Einsturz des Leitmeritzer „Alten Rathhauses“.; s. 162–163.
Verschiedenes. Kriegsgemüse; s. 166–167.
Verschiedenes. Ohorn-Feier; s. 212.
Verschiedenes. Heimatkundliche Ausstellung in der Schule; s. 212–213.
Gedenkhallen – Heldenhaine – Kriegerdenkmäler; s. 217–248.

MNEC, roč. 40, 1917

Die Erhaltung der Moore als Naturdenkmäler. Das Habsteiner Wiesenmoor „Der wüste Teich“; s. 22–31.
Verschiedenes. Die Benagelung des Wehrschildes für die Witwen und Waisen der 10er Landwehr; s. 45–47.
Verschiedenes. Die Kunst im Dienste der Kriegerehrung; s. 47.
Verschiedenes. Die Bisamratte ...; s. 48.
Verschiedenes. Zur Erklärung des Wortes Boches; s. 48.
Verschiedenes. Sage oder Volksmärchen; s. 49–50.
Das Kaiserlied; s. 90–92.
Verschiedenes. 100jähriger Bestand der Firma Ignaz Richter und Söhne; s. 110–111.
Verschiedenes. Säuglingsfürsorge in Deutschböhmen; s. 111–112.
Verschiedenes. Einhornchen als Braten; s. 114.
Vom alten und vom neuen Wesen; s. 157–167.
Verschiedenes. Die heilige Kümmernis; s. 179–180.
Verschiedenes. Zur Sammeltätigkeit im Jahre 1918; s. 181–183.
Verschiedenes. Thermalerscheinungen auf dem Boretzer Berge bei Lobositz; s. 183–184.
Verschiedenes. Eine Bestandesaufnahme unserer Naturdenkmäler; s. 185–187.

MNEC, roč. 41, 1918

Ein Nachtrag zu den Weihnachtsspielen; s. 17–23.
Die Kriegergedenktafeln in unseren Kirchen; s. 47–52.
Verschiedenes. Der „Laufpaß“ vor 110 Jahren; s. 60–61
Verschiedenes. Nochmals „die alte Hacke“; s. 61.
Verschiedenes. Rücktritt des Bürgerschuldirektors Franz Merbs in Auscha vom Lehr-
amte; s. 61–62.
Verschiedenes. Die Aufgabe der Geschichte; s. 62–63,
Verschiedenes. Die alten Wohnhäuser und die städtische Museen; s. 63–64.
Mehr Land, mehr Brot! s. 109–115.
Verschiedenes. Der Weltkrieg und die Wachteln; s. 125–126.
Verschiedenes. Auch ein Beitrag zum Naturschutz; s. 126.
Verschiedenes. Der „Weihnachtsberg“ in Lößnitz; s. 126.
Verschiedenes. Zur Errichtung einer zweiten Apotheke in Leipa; s. 128–129.
Verschiedenes. Aus der guten alten Zeit; s. 130–131.
Verschiedenes. Grünes Laubfutter und Laubheu; s. 132.
Eiszeitliche Spuren im Polzen-Gelände; s. 159–180.
Verschiedenes. Die Hundskirchen alte Kultusstätten? S. 192–193.
Verschiedenes. Schutz der Aussicht; s. 193.

Verschiedenes. Eine neue landwirtschaftliche Mittelschule in Böhm.-Leipa; s. 193–194.
Verschiedenes. Ein Jubiläum der Gasbeleuchtung in Österreich; s. 194.
Verschiedenes. 30jähriges Jubiläum der Schülerwerkstätte in Niemes; s. 194–195.
Verschiedenes. Die Bisamratte in Böhmen; s. 195–196.
Verschiedenes. Die sieben mageren Jahre in – Ägypten; s. 196.

MNEC, roč. 42, 1919

Lieder zum Preise der Kartoffel; s. 9–12.
Verschiedenes. Läuterung; s. 43.
Verschiedenes. Scherzhafte Redewendungen; s. 43–44.
Verschiedenes. Ein bemerkenswertes Schreiben des Jahres 1697 aus Leipa; s. 44–45.
Verschiedenes. Heimische Dichter und Tonsetzer; s. 45.
Verschiedenes. Eselsgeschrei – Hundsgeschrei; s. 45–46.
Verschiedenes. Der Jesuitengraben und das „Frische Brünnel“ bei Kundratitz als Naturdenkmal; s. 47–48.
Verschiedenes. Sollen die Krähen verfolgt werden? s. 48.
Nochmals die Kartoffellieder; s. 74–76.
Zur Steinkreuzforschung; s. 80–87.
Verschiedenes. Zur wissenschaftlichen Vogelkunde; s. 100.
Verschiedenes. Die wiedergekehrte Glocke; s. 100–101.
Verschiedenes. Volksaberglaube im Feldbau; s. 101–102.

MNEC, roč. 43, 1920

Zwölf Gebote des Heimatschutzes; s. 19.
Burgenkunde und Geologie; s. 20–29.
Verschiedenes. Leipaer Kolonisten; s. 44–45.
Verschiedenes. Wie weit reicht die Fernsicht von unseren Aussichtstürmen? s. 46.
Auskunft der Schriftleitung. Anlässlich der Kanalisierungsarbeiten ...; s. 48.
Auskunft der Schriftleitung. Die vom hiesigen Ortsrate ...; s. 48.
Auskunft der Schriftleitung. Die im Herbst 1919 in Nordböhmen ...; s. 48.
Auskunft der Schriftleitung. Das Scheibenwäldchen in Meistersdorf ...; s. 48.
Der Ursprung der Feuerstein-Geräte im nördlichen Böhmen; s. 68–80.
Eine Beschreibung der Stadt Böhm. Leipa aus dem Jahre 1780; s. 80–82.
Aberglaube im Feldbau und anderes; s. 83–86.
An unsere geehrten Mitarbeiter und Mitglieder; s. 93.
Verschiedenes. Arzneilaboranten; s. 95.
Verschiedenes. Kapuzinerlinde, *Tilia cucullata*; s. 95–96.
Verschiedenes. Der Begriff „Naturdenkmäler“; s. 96.
Sammelt Volkslieder!; s. 115–117.
Verschiedenes. Der große Stadtbrand in Zwickau vor 100 Jahren; s. 131.
Verschiedenes. Das Leipaer Kloster als Zufluchtsort; s. 133–134.
Verschiedenes. Steinkreutze; s. 134.
Verschiedenes. Die Landvolk-Tagung des „Bundes der Landwirte“ in Böhm. Leipa ... ; s. 135.
Verschiedenes. Gesang- und Musikvereien Leipa; s. 135.
Auskunft der Schriftleitung. Die Deutsche landwirtschaftliche Akademie ...; s. 136.

Auskunft der Schriftleitung. Zwischen Roll und Bösig ...; s. 136.
Auskunft der Schriftleitung. Die Sommerfrische Kummer ...; s. 136.

MNEC, roč. 44, 1921

Zum Vorkommen der Mistel, *viscum album*; s. 24–25.
Verschiedenes. Ausschuß zur Gründung und Erhaltung eines Bezirksmuseum in Dautzsch; s. 58–59.
Verschiedenes. Gebirgsverein für die Böhmisches Schweiz in Tetschen; s. 60–61.
Verschiedenes. Volkstümliche Vorträge; s. 61.
Verschiedenes. Die Renovierung der Pestsäule auf dem Marktplatze von Böhm. Leipa; s. 61–62,
Verschiedenes. Von der Spitzbergwarte; s. 62–63.
Verschiedenes. Wie weit reicht die Fernsicht von unseren Aussichtstürmen?; s. 64.
Unsere Zeitschrift, die Gemeinde-Büchereien und die Bildungsausschüsse; s. 65–67.
Naturwissenschaftliche Notizen. Naturschliffe; s. 105–106.
Naturwissenschaftliche Notizen. Roter Fingerhut; s. 106–107.
Naturwissenschaftliche Notizen. Eine Ehrenrettung für den Fuchs; s. 107–108.
Naturwissenschaftliche Notizen. Sphaerosiderit-Konkretionen; s. 108–109.
Naturwissenschaftliche Notizen. Diluviale Ablagerungen beim Tollenstein; s. 109–111.
Verschiedenes. Glockenweihen; 134–135.
Verschiedenes. Landwirtschaftliche Landes- Mittelschule in Böhm. Leipa; s. 136.
Verschiedenes. Die Schulausflüge des Jahres 1921; s. 135–136.
Verschiedenes. Alte Lanzespitze; s. 136.
Verschiedenes. Pflanzen, die dem Austerben nahe sind; s. 137.
Verschiedenes. Zweiter Lehrgang der Nordböhmisches Volkshochschule in Reichstadt, 6. August bis 10. September 1921; s. 138–139.
Verschiedenes. Ein Leitmeritzer Studentenheim; s. 139.
Verschiedenes. Zeidelweide; s. 139–140.
Verschiedenes. Vertreter-Versammlung der Gebirgsvereine Nordböhmens und der Südlasitz in Warnsdorf; s. 140.

MNEC, roč. 45, 1922

Wasserförderungswerke auf dem Lande; s. 43–44.
Einheimische Felsblöcke mit rätselhaften Zeichen und Inschriften; s. 49–56.
Verschiedenes. Glassand im Inland oder Bezug aus dem Ausland; s. 70.
Verschiedenes. Aus der Nachbarschaft; s. 70–71.
Volksfeste im Jahre 1921; s. 71–72.
Ein altes Müllerlied; s. 93–95.
Ein Beitrag zur Konservierung und Restaurierung alter Bauwerke; s. 114–117.
Zur Sammlung von Flurnamen; s. 121–124.
Nochmals die Müllner von Mühlhausen; s. 124–132.
Die Vogelbeere; s. 134–135.
Verschiedenes. Absturz an der Felsenburg Habichtstein a. d. Böhm. Nordbahn; s. 148.
Verschiedenes. Ortsgruppe des „Metznerbundes“ in der Städten Haida, Leipa, Steinschönau und deren Umgebung; s. 148.
Allerlei Sammelgut. Die „Weiße Frau“ bei Bürgstein; s. 148–149.
Allerlei Sammelgut. Die Sandsteinsäulen im Hohlstein bei Zwickau; s. 149–150.

Allerlei Sammelgut. Feuersegen; s. 150.
Allerlei Sammelgut. Pelztiere; s. 150–151.
Festliche Veranstaltungen; s. 151–152.

MNEC, roč. 46, 1923

Volkstümliche Pflanzen- und Tiernamen. III.; s. 17–21.
Für und wider die Wegmarkierung; s. 29–34.
Die Rätsel des Vogelzuges. Eine Besprechung; s. 51–54.
Bericht über die 46. Jahres-Hauptversammlung des Nordböhmisches Vereines für Heimatforschung und Wanderpflege, abgehalten am 14. Jänner 1923 nachmittags 3 Uhr im „Deutschen Hof“ in Böhm. Leipa; s. 65–69.
Schaustellungen der Nordböhmisches Glasindustrie; s. 109–113.
Die „Eisenerze“ in der Umgebung von Niemes, ihre Entstehung und ehemalige Verhüttung; s. 116–128.

MNEC, roč. 47, 1924

Volkstümliche Heimatpoesie; s. 20–21.
Verschiedenes. Steinhammer; s. 63–64.
Ein volkstümlicher Dichter; s. 86–87.
Die Eisenerze bei Niemes und ihre Verhüttung. II. ; s. 87–88.
Das Kriegerdenkmal in Böhm. Leipa; s. 108–110.
Verschiedenes. Steinhammer; s. 124–125.

MNEC, roč. 48, 1925

Ein altes Weihnachtslied. II.; s. 7–11.
Ein volkstümlicher Dichter; s. 26–28.
Verschiedenes. Khaa, Kaue, Kouwe; s. 65–66.
Drei Lieder auf den Stadtbrand von Leipa am 12. Mai 1820; s. 80–83.

MNEC, roč. 49, 1926

Wie Überlieferungen und Märchen wandern; s. 35–36.
Der weißblütige Safran auf der Kirchwiese in Sonneberg; s. 45–48.
Bericht über die 49. Jahreshauptversammlung des Nordböhmisches Vereines für Heimatforschung und Wanderpflege, abgehalten am 24. Jänner 1926, nachmittags 3 Uhr, im Vereinshause „Gasthof Breite“, Böhm. Leipa, Kreuzgasse; s. 54–56.
Verschiedenes. Kunstausstellung in Leipa; s. 68–69.
Verschiedenes. Ortsneckereien, Namenscherze u. dergl.; s. 70–71.
Verschiedenes. Das Auftreten der Bisamratte und ihre Bekämpfung; s. 71–72.
Kerbhölzer; s. 77–80.
Läßt sich das alte Spinnrad wieder zu Ehren bringen?; s. 88–89.
Naturspiele; s. 102–107.
Trapa natans L. Die Wassernuß; s. 108–109.
Die Tausendjahrfeier in Deutsch-Gabel vom 7. bis 15. August 1926; s. 131–132.
Verschiedenes. Mutterstämme; s. 132–133.
Verschiedenes. Nochmals die Kerbhölzer; s. 134–135.

MNEC, roč. 50, 1927

Wie Sprüche und Lieder wandern; s. 31–32.
Kerbhölzer und Rowisch. II.; s. 33–36.

Bericht über die 50. Jahreshauptversammlung des Nordböhmischen Vereines für Heimatforschung und Wanderpflege, abgehalten am 6. Feber 1927 in Gasthof Breite, Böhm. Leipa, Kreuzgasse; s. 44–46.

Verschiedenes. Zum 700 jährigen Jubiläum der Elbestadt Leitmeritz; s. 60.

Verschiedenes. Deutsche Studentenherbergen und deutsche Jugendherbergen; s. 60–61.

Verschiedenes. Zum Naturschutz; s. 61.

Verschiedenes. Bleibt hibsch ei Gott's Nam'! s. 61.

Verschiedenes. Die Post in Nordböhmen; s. 61.

Verschiedenes. Zum Wachstum der Moore; s. 61–62.

Verschiedenes. Die mittelalterliche Totschlagsühne; s. 62–63.

Verschiedenes. Altertümliche Lehmwandmuster aus Nordwestsachsens Grenzdörfern; s. 64.

1878–1927; s. 65–67.

Ein altes Hochzeitlied von 1612; s. 103–105.

Zur Doppelfeier von Augustiner-Kloster und Gymnasium in Böhm. Leipa, 2. bis. 4. Juli 1927; s. 105–109.

Die 700-Jahrfeier der Stadt Leitmeritz; s. 109–114.

Verschiedenes. Knierleiter Liedchen; s. 134.

Verschiedenes. Massenwanderungen von Insekten; s. 136.

MNEC, roč. 51, 1928

Wanderwesen und Naturschutz; s. 12–13.

Alte und neue Standesanschauungen; s. 26–28.

Unsere Zeitschrift und die Landwirtschaft; s. 36–41.

Tischgebete; s. 45–48.

Die Welschen, Venediger, Walen und Schatzsucher; s. 48–50.

Bericht über die 50. Jahreshauptversammlung zugleich 50-Jahrfeier des Nordböhmischen Vereines für Heimatforschung und Wanderpflege, abgehalten am 22. Jänner 1928 in Gasthof Breite, Böhm. Leipa, Kreuzgasse; s. 50–54.

Räuberromantik im Lied; s. 54–55.

Verschiedenes. Eine Erwiderungen; s. 65–66.

Verschiedenes. Leipaer Kolonisten; s. 66–67.

Verschiedenes. Zur Industriegeschichte Nordböhmens; s. 68–69.

Verschiedenes. Böhmen, eine wüste Gegend am Meer; s. 69–70.

Verschiedenes. Die heilige Kümmernis; s. 70.

Verschiedenes. Tiefgehende Veränderungen in der Vogelwelt im Gefolge der menschlichen Kultur; s. 70–71.

Verschiedenes. Erinnerungen an die Grenzsteinbegehung; s. 72.

Die Ansiedlung der verschiedenen Zünfte in bestimmten Gassen; s. 94–96.

Erinnerung an die Grenzsteinbegehung; s. 102–107.

Verschiedenes. Lehrgang für Gemeinde-Gedenkbuchführer; s. 131–132.

Verschiedenes. Etwas über den Dreifaltigkeitssonntag, den Kreuzschnabel und die Turteltaube; s. 133–134.

MNEC, roč. 52, 1929

Verschiedenes. Museum für Geschichte Oybin, der südlichen Lausitz und des nördlichen Böhmen (Oybin-Museum); s. 44.

Verschiedenes. Kerbhölzer; s. 45.

Verschiedenes. Nebelkrähen beim Muschelsuchen; s. 46.

Bericht über die 52. Jahreshauptversammlung des Nordböhmischen Vereines für Heimatforschung und Wanderpflege, abgehalten am 24. Februar 1929 im Gasthof Breite, Böhm. Leipa, Kreuzgasse; s. 49–51.

An die geehrten Mitarbeiter, Leser und Freunde unserer „Mitteilungen“; s. 56.

Karl Zimmermann-Göllheim gestorben.

Wieder ist ein Mitbürger von uns gegangen, dessen Name für alle Zeiten mit der Geschichte der Stadt Leipa und der nordböhmisches Heimat unlösbar verbunden bleiben wird. Heute um 3 Uhr früh verschied in 77. Lebensjahre der Fabrikdirector i. R. Herr Karl Zimmermann-Göllheim.

Es wird Aufgabe einer späteren Würdigung sein, all der Verdienste zu gedenken, die sich der Heimgegangene um die Stadt, um die evangelische Zweiggemeinde und den Verein für Heimatforschung und Wanderpflege erworben hat. — Für heute seien nur kurze Daten aus seinem Leben und Wirken genannt.

Er wurde am 24. Oktober 1856 in Wien geboren, kam nach Abolvierung der chemischen Studien nach B.-Leipa und nahm hier alsbald regen Anteil am öffentlichen Leben. Er gehörte der Gemeindevertretung an und war Mitglied des Stadtrates, er war Kurator der evangelischen Zweiggemeinde durch lange Jahre und hat sich unvergängliche Verdienste um den nordböhmisches Verein für Heimatforschung und Wanderpflege erworben, dessen „Mitteilungen“ er gewissenhaft und mustergültig durch viele, viele Jahre leitete.

An seiner Bahre trauern die Witwe, drei Söhne und eine Tochter. — Ein Mensch von lauterstem Charakter, ein Mann von echten Seelenadel, ein Deutscher, den echter Mannesmut zierte, ist mit ihm in ein besseres Jenseits eingegangen und die Nachwelt wird ihn und sein Wirken nie vergessen. Ehre seinem Andenken!

Mitteilungen
des
Nordböhmisches Vereines
für
Heimatsforschung und Wanderspfege

(vormals: Nordböhmischer Exkursions-Klub)

Schriftleitung:
Karl Zimmermann, Emil Neger.

43. Jahrgang

Leipa. 1920

Im Selbstverlage des Vereines
Im Buchhandel bei Josef Samann, Leipa, Marktplat

Druck von Joh. Kühner, Leipa.

Obr. 2. Titulní strana roč. 43 z roku 1920, kde je K. Zimmermann uveden jako redaktor (MNEC 43, 1920, titulní strana).

**An die geehrten Mitarbeiter, Leser und Freunde
unserer „Mitteilungen“.**

Die Zahl meiner Jahre und mehrfache Erkrankung in der letzten Zeit nötigen mich, mein Amt in der Schriftleitung unserer Zeitschrift niederzulegen. Ich habe mich auch nur mehr teilweise an der Stoffsammlung für das vorliegende Heft beteiligt.

In der mir liebgewordenen Tätigkeit konnte ich mich der wertvollen, uneigennütigen und freundschaftlichen Unterstützung so vieler trefflicher Mitarbeiter erfreuen, daß ich meinen innigen Dank nicht in wenigen Worten aussprechen kann. Die Erinnerung an die gemeinsame Arbeit im Dienste der Heimatforschung wird mich durch die mir noch beschiedene Lebenszeit begleiten.

Ich bitte, auch mir eine freundliche Erinnerung zu bewahren.

Böhm. Leipa, im Mai 1929.

Karl Zimmermann.

Obr. 3. Rozloučení K. Zimmermanna se čtenáři (MNEC 52, 1929, s. 56).

Obr. 4. Fotografie K. Zimmermanna, uveřejněná v MNEC 54, 1931, u jeho nekrologu.

DOKSKÉ PROPAGAČNÍ MATERIÁLY Z PRVNÍ POLOVINY 20. STOLETÍ A JEJICH VYUŽITÍ PŘI VÝZKUMU MĚSTSKÉHO IMAGE

Martin Klement – Renata Mauserová

Martin Klement – Renata Mauserová: *Promotion materials of Doksy of the first half of 20th century and their utilization in the research of town image*

Since the late 1800s the North Bohemian town Doksy (in German: Hirschberg) and its incorporated village Staré Splavy (in German: Thammühl) would attempt to use growing popularity of tourism to overcome their peripheral character. Therefore, like many other towns of that time, Doksy strove to become well-known as a spa. In order to create its new image prior to WWII, Doksy employed various strategies, of which only printed promotion matter is presented in this paper, namely advertisements, guidebooks, leaflets and various pictures. In particular the study focuses on how these means of publicity would develop in the first half of the 20th century and how the correlation between text and pictures would vary. Since this resources have not been sufficiently considered in the historiographical research until now, the study also refers to the possibilities of their using for future exploration of various issues of the town's image. Thus the research conclusions can be inspirational also for explorers outside of Česká Lípa region.

Key words: image of towns, spa, Doksy, Staré Splavy, advertisements, guidebook, leaflets, postcards.

I. Image měst

S rozmachem cestovního ruchu v 19. století vypukl mezi evropskými městy boj o návštěvníky. Brzy nebylo pochyb, že města v nastalé konkurenci obstojí jedině tehdy, budou-li systematicky utvářet a popularizovat svůj obraz. Čím lepší obraz, v současné odborné literatuře nazývaný jako „image“, se městu podařilo zformovat, tím větší byly jeho šance, že v něm potenciální klienti stráví dovolenou. Práce na vlnadném a všemožně šířeném imagi se proto neustále profesionalizovala a postupně se z ní vyvinula neodmyslitelná součást městské politiky.^{1/} Když soutěžení mezi městy dosáhlo v druhé polovině 20. století globální úroveň, byla politika utváření

městského image zahrnuta do konceptu city-marketingu, usilujícího o celkové zatraktivnění lokality nejen pro turisty, ale i pro investory, podnikatele a samotné obyvatele.^{2/} Jak velkou pozornost dnes města sebezprezentaci přikládají, prokazuje exemplárně Rio de Janeiro. Před mistrovstvím světa ve fotbale (2014) a olympijskými hrami (2016) všemi prostředky zatajovalo své chudinské čtvrti, aby celému světu představilo „bezchybný, idealizovaný, pohlednicově dokonalý image, který je vizuálně přitažlivý“.^{3/} Organizátorům se mimo jiné podařilo přimět společnost Google, aby z aplikace „Google maps“ vymazala městské slumy. Také fotografie pro oficiální propagační materiály byly pečlivě retušovány ve Photoshopu.^{4/}

Nemenší důmyslnost projevovala města při tvorbě vlastního image již před více jak sto lety. Rozlišit lze celkem čtyři typy nástrojů, jimiž byl od konce 19. století do první poloviny 20. století generován a zprostředkován idealizovaný městský obraz. Prvním typem byla cílevědomá výstavba, propůjčující městu působivý vzhled. Velmi dobře se dá tento proces pozorovat třeba ve východočeském Potštejnu, který se snažil připodobnit ideálu lázeňského městečka. Pro „pohodlí letních hostů“^{5/} zde byly postaveny říční lázně, tenisové kurty i krytý kuželník v parčíku.^{6/} Další důležitý nástroj utváření městského image představovaly různé akce. Například Frankfurt nad Mohanem si mezinárodními veletrhy budoval v době Výmarské republiky renomé internacionálního hospodářského centra a ve 30. letech 20. století mu takzvané „Reichshandwerktag“ zase sloužily k utužení nového image coby „Města německého řemesla“.^{7/} Třetí typ nástrojů označují dobové německé prameny jako „Propaganda“, „Reklame“ či „Werbung“. Těmito termíny, v českém jazyce dnes povětšinou nahrazenými pojmem propagace, byly míněny zejména turistické průvodce, inzeráty, prospekty, plakáty, různé letáky a pohlednice. Ve 20. století byly tištěné materiály rozšířeny o reklamní šoty a reklamu v rádiu, o přednášky, provádění městem a poskytování informací v kancelářích cestovního ruchu.^{8/} Souhrn těchto mediálních a personálních propagačních mechanismů se blíží moderní veřejné komunikaci, pro niž se v současnosti užívá obratu „public relations“, respektive komunální PR.^{9/} Ke čtvrtému typu nástrojů patří upomínkové předměty se symboly a slogany měst. Koncem 19. a počátkem 20. století se čtvrtý typ částečně překrýval s předchozím typem, neboť to byly nezřídka právě různé brožurky a obrázky, které si návštěvníci brávali domů jako suvenýr.

Zájem bude v předkládané studii věnován pouze třetímu typu nástrojů, a to konkrétně těm propagačním metodám, jež před druhou světovou vál-

kou sloužily k šíření proslulosti severočeských Doks (německy Hirschberg) a jejich osady Staré Splavy (německy Thammühl). Doksy, do 80. let 19. století zaměřené primárně na agrární produkci, lze považovat za typické periferní město usilující prolomit hranice své provinčnosti pomocí cestovního ruchu. V jeho podpoře vykazovala tato obec paralely jak s Potštejnem, tak s Frankfurtem. Všechna tři města využila pro svůj nový image dobové obliby lázeňství. Z Frankfurtu se pořádáním promenádních koncertů a otevřením vřídla mělo již v 70. letech 19. století vyvinout opravdové „Kurstadt“,^{10/} Potštejn zase lákal hosty na říční, „sluneční, vzduchové a pískové“^{11/} lázně. Voda, slunce, vzduch a písek byly k léčbě nabízeny i v Doksech, jež ale díky Máchovu jezeru (německy Großer Teich či Hirschberger See) byly charakterizovány jako jezerní, nikoli říční lázně.^{12/} Doksy se kromě toho od roku 1906 chlubily lázeňskou budovou, v níž si návštěvníci dokonce mohli vybírat mezi bahenními, jehličnatými, uhličitými a solnými kúrami.^{13/} Potštejn, Frankfurt i Doksy se dále připodobňovaly v institucích, jež výrazně určovaly vzhled městského image – nejdříve to byly spolky na zkrášlení okolí,^{14/} po první světové válce orgány města. V Doksech se o propagaci města jako první staral roku 1888 založený Okrašlovací spolek (německy Verschönerungsverein), jehož některé kompetence poté převzala speciální komise, ustanovená v roce 1920 pod patronací městské rady. O osm let později se tato komise transformovala do Lázeňské správy (německy Badeverwaltung), které předsedal starosta města. Název nové instituce byl programatický. Zatímco překotně se rozvíjející Frankfurt svůj image poklidných lázní brzy zavrhl, Potštejn a mnohem intenzivněji Doksy se lázeňským větrem pokoušely navnadit klienty ještě ve 20. a 30. letech minulého století. Jejich snahu přerušila až druhá světová válka.

Pro období od počátku 20. století do druhé světové války nebyly sice nalezeny žádné indicie, podle nichž by byl propagovaný obraz „lázeňských“ Doks konstruován pomocí filmu, rádia nebo přednášek, zato se ke studiu dochovaly četné inzeráty, turistické brožury, prospekty a obrázky, které se dnes nacházejí převážně ve Státním okresním archivu Česká Lípa, v knihovně českolipského Vlastivědného muzea a galerie a v soukromém vlastnictví Renaty Mauserové. Každý z následujících čtyř oddílů sleduje vývoj jednoho druhu dokských propagačních tiskovin během první poloviny minulého století a snaží se v první řadě rozpoznat, jaký vztah v daném materiálu vládł mezi obrazovou a textovou částí. Zároveň se jednotlivé oddíly ptají po ohlasu, jehož se různým typům propagace svého času mohlo dostat. V poslední, teoreticko-metodologické pasáži je poukázáno

na potenciál, který v sobě analyzované a v historiografii dosud málo zohledněné prameny skrývají pro další výzkum rozličných aspektů městského image. Díky svému zevšeobecnujícímu charakteru obsahují závěrečné teze podněcující impulsy jak pro historiky z Českolipska, tak pro badatele z jiných regionů i ze zahraničí.

II. Inzeráty

K žádnému způsobu dokské tiskové propagace neukrývá českolipský archiv tolik pramenů jako k novinovým inzerátům. Ze studovaných písemností lze vyčíst, že periodikům byla v procesu formování a šíření městského image přikládána mimořádná váha. Podoba anoncí se tudíž zajisté nepochybně náhodě. Obecně se ve vývoji dokských inzerátů rýsuje tendence nahradit širokocodeché popisy krajiny účelnými informacemi o ubytování a schematickými obrázky přírody. Jestliže tedy reklama v „Prager Blatt“ z dubna 1904 ještě v rozvitých větách básnila o smaragdově zelené bučině a o perle přírodní krásy čili Velkém rybníku,^{15/} v „Národních listech“ z 31. května 1930 se už objevila značně věcnější anonce, doplněná navíc logem Lázeňské správy (viz obr. 1). Novou kvalitu inzerátů s sebou následně přinesla takzvaná kolektivní reklama, na níž Doksy ve 30. letech 20. století pravděpodobně z důvodů úspory financí participovaly s okolními letovisky Hamrem na Jezere, Stráží pod Ralskem a Hradčany. Na umělecké ztvárnění anoncí vyhledávali zástupci jmenovaných lokalit konkurz, kterého se účastnily specializované reklamní agentury.^{16/} Výsledkem byly novinové upoutávky, jež kontakty na lázeňské centrály a některé ubytovatele kombinovaly s výraznou ilustrací „severočeských pláží“ v záhlaví (viz obr. 2). O kráse okolní krajiny už nepadlo ani slovo. I tak se Doksy později v inzerátech nezdálo spoléhat více na text než na vizuální propagaci, jak dokládá psaní z roku 1938 Lázeňské správě. Liberecká reklamní agentura Rudolfa Mosseho, která o dva roky dříve městu koncipovala kolektivní reklamu,^{17/} v něm zaujímá stanovisko k dokskému inzerátu v periodiku „Illustrierte Presse“ a navrhuje „také těmto novinám dodat nějakou fotografii (...), protože úprava anonce není z propagačního hlediska dostatečně působivá“.^{18/}

Z odhadu nákladů, které Doksům za kolektivní reklamu předložily reklamní agentury Merkur, Piras a Rudolf Mosse, je možné usuzovat, že inzerce měla značný dosah. Příložené seznamy totiž zahrnují jak noviny z Českých Budějovic či Varnsdorfu, tak z Mostu i Brna.^{19/} Mosseho agentura dokonce Lázeňskou správu podněcovala inzerovat ještě v „Národní politice“ a nedělním „Českém slovu“, protože by se do Doks nezvala jen

„široká masa, nýbrž lépe situovaná vrstva“. ^{20/} A o rok dříve agentura „z čistě obchodního hlediska“ Lázeňské správě doporučovala publikovat inzeráty v „Israelitisches Blatt“, aby se k Máchovu jezeru, pokud to Doksy „z jiného důvodu“ neodmítají, vydalo „ještě více Židů“. ^{21/}

Po připojení pohraničních oblastí k Německé říši v roce 1938 a proklamací protektorátu o několik měsíců později již čtenáři „Israelitisches Blatt“ rozhodně nepatřili k žádané klientele. Nyní šlo podle jednoho reklamního ateliéru z Ústí nad Labem především o to, aby se Doksy svou propagací prosadily vůči velkoněmecké konkurenci. ^{22/} Příležitostí dozajista nebylo málo. Na Lázeňskou správu se náhle obracely vlivné říšskoněmecké noviny a vyzývaly ji k objednání inzerce, která by Doksy představila do té doby nevídanému počtu čtenářů. V novinách „Fränkische Tageszeitung“, úředním orgánu NSDAP v okolí Norimberku, se prý Doksům nabízela možnost zaujmout téměř na tři čtvrtě miliónů čtenářů, ^{23/} dolnosaské území zase sliboval pokrýt „Hannoversche Anzeiger“ s nákladem přes 100 000 exemplářů. ^{24/} Kromě toho zamýšlela speciální periodika přiblížit Doksy vybraným kruhům. Například noviny „Brücke zum Erfolg“ slibovaly, že jejich inzerce osloví „desetitisíce šéfů z provozoven německého exportního průmyslu“. ^{25/} Leč Doksy nebyly s to vyjít nabídkám vstříc. Starosta Doks si v dopise liberetské reklamní agentuře ALA posteskl, že pro nedostatek financí Doksy v roce 1939 zařadí do periodik pouze kolektivní reklamu. ^{26/}

III. Turistické průvodce

O Doksech a jejich okolí informovaly návštěvníky nejpodrobněji četné turistické průvodce, z nichž většina byla publikována ve 20. a 30. letech 20. století. Svým rozsahem se jednotlivé exempláře navzájem značně liší. Některá díla obsahují krátce shrnuté, převážně praktické informace. K průvodcům tohoto typu přináležejí kupříkladu Franzem Hantschelem vydané brožury „Führer durch die Sommerfrische Hirschberg und deren Umgebung“ ^{27/} a „Hirschberger und Daubaer Land“ ^{28/} zřejmě z let 1912 a 1930, dále nedatovaná, pravděpodobně z roku 1926 pocházející knížečka „Hirschberg und Thammühl“, ^{29/} o dva roky starší dílko „Die Binnenseebäder Hirschberg-Thammühl und Umgebung“ ^{30/} Josefa Quaißera či roku 1931 uveřejněná publikace Gustava Lercha „Deutsche Kurorte und Sommerfrischen in Nordböhmen“. ^{31/}

Jiné turistické průvodce jsou naopak mnohem obsáhlejší a poskytují čtenářům kromě nezbytných údajů o dopravě, ubytování, stravování a volnočasových aktivitách rovněž detailní líčení dějin města a zevrubný popis

dokské přírody. Nejedna kapitola tak připomíná malé vědecko-populární pojednání. Touto charakteristikou se vyznačuje téměř dvoustránková kniha Fritze Günthera „Hirschberg, die Perle Nordböhmens“^{32/} z přelomu 20. a 30. let, dále v roce 1931 vydaný průvodce Bohumila Kinského „Doksy, Bezděz a Máchovo jezero s okolím“^{33/} a široce pojatá publikace téhož autora z roku 1936 „Dubské Švýcarsko“.^{34/} V díle „Unterm Altperstein. Eine kleine Heimatkunde des Daubaer und Hirschberger Landes“^{35/} shrnula o 14 let dříve autorská dvojice Josef Quaißer a Ernst Steinitz veškeré pro návštěvníky relevantní informace jen na posledních dvou stranách a zbylý prostor vyplnila národopisnými příspěvky. V případě sborníku „Hirschberg und sein Teichgebiet“^{36/} z druhé poloviny 30. let už jakékoli turistické informace ustoupily zcela do pozadí před učenými články o Máchově jezeře.

Oproti inzerátům se v turistických průvodcích nabízelo více místa k otisknutí propagačně vhodných obrázků a fotografií, přesto bylo město a jeho okolí ve zmíněných publikacích prezentováno zejména textem. Černobílé fotografie a obrázky povětšinou sloužily pouze jako doprovodné ilustrace (viz obr. 3). Jedinou výjimku zde představuje brožura „Hirschberg und Thammühl“, v níž se prostor pro text vyrovnal prostoru pro obrázky, ba na některých dvoustranách fotografie dokonce dominují nad textem (viz obr. 4). V „Hirschberg und Thammühl“ tak byla uplatněna zásada, kterou dva roky nato výstižně formulovali berlínští vydavatelé velkolepě koncipovaného a bezmála tisícovkou obrázků vyzdobeného Říšského lázeňského adresáře – „Reichsbäderadressbuch“: trefně a úspěšně pracuje prý jen ta reklama, „která psané slovo podporuje pěkným obrázkem“.^{37/}

Od roku 1925 vycházející a neustále aktualizovaný „Reichsbäderadressbuch“ rozhodně nebyl turistickým průvodcem, který by se cestovateli vešel do kapsy, nýbrž komplexním, několikasetstránkovým kompendiem, provázejícím po všech městech německého cestovního ruchu. Zájemce si při listování mohl učinit konkrétní představu o vzhledu, infrastruktuře a servisu veškerých říšskoněmeckých lázní a letovisek. Například vydání z roku 1929 dosáhlo již takové úrovně, že u jednotlivých oblastí nezřídka stála i jména tamějších lékařů, zubařů či lékárníků. Na změněné politické poměry v roce 1938 reagovala redakce přípravou doplňujícího svazku o „Východní marce“, k němuž následně ještě narychlo připojila přílohu o „Sudetech“.^{38/} Teprve ve vydání z roku 1940, pojímajícím Německo a jeho anektované středoevropské oblasti jako jednodílnou velkoněmeckou turistickou oblast, byl Doksům věnován příspěvek s krátkým, ale informativně

velmi bohatým textem o historii města, pamětihodnostech, výletních cílech a možnostech ubytování. Text prominentně doplňovaly čtyři fotografie, z nichž dvě zabíraly téměř půl strany.^{39/} Srovnatelným rozsahem propagace se v příručce nemohla pochlubit například ani Česká Lípa, ani Jablonec nad Nisou. Svědčilo to o mimořádném postavení Doks v oblasti cestovního ruchu, neboť z velikosti a počtu obrázků měl být čtenáři zjevný význam dané destinace pro dovolenou a turistiku.^{40/}

Zahrnutí do gigantické obrázkové knihy znamenalo pro Doksy vyvrcholení meziválečné propagace. „Reichshandbuch der deutschen Fremdenverkehrsorte. Wegweiser durch Deutschland für Kur, Reise und Erholung“, jak zněl v roce 1940 oficiální název vededla, byl totiž vlajkovou lodí státně kontrolované propagace cestovního ruchu. Předchozí stejnojmenné vydání leželo k nahlédnutí v cestovních a informačních kancelářích, v hotelích, čítárnách, na konzulátech i zahraničních parnicích.^{41/} Kvůli válce se vydání z roku 1940 na všechna tato veřejná místa asi nedostalo, přesto alespoň v rámci nacionálně-socialistického Německa muselo po určité době značně ovlivňovat německojazyčnou klientelu. V jakém nákladu byly publikovány ostatní zmiňované brožury a s jakým úspěchem byly prodávány, nelze s určitostí říci. Je však možné předpokládat, že po nich byla vysoká poptávka, protože české i německé návštěvníky Doks určitě zajímalo, kde se dá dobře najíst, co vše si v Doksech prohlédnout a kam se vydat na výlet.

IV. Prospekty

Z funkčního hlediska tvoří dokské prospekty přechod od inzerátů k turistickým průvodcům. Podobně jako novinová inzerce měly prospekty za úkol navnadit hosty k cestě do Doks. Zároveň však byly přímo v Doksech zadarmo poskytovány návštěvníkům, kteří se chtěli letmo obeznámit s městem a okolím – tímto účelem se zase blížily turistickým brožurám. Od novinových anoncí a knižních průvodců se prospekty odlišovaly formou leporela a především propojením textu s bohatým obrázkovým materiálem, jehož smysl už nespočíval jen v doplnění psaného slova, nýbrž v okamžitém upoutání zájmu. Zde má svůj původ také označení dokumentu, neboť latinské „prospectare“ v překladu znamená mimo jiné „pozorovat“.

Kromě zobrazovaných motivů zvýrazňoval působivost prospektů dynamický design. Například v prospektu „Die nordböhmisches Binnenseebäder Hirschberg-Thammühl“, potažmo v jeho české době „Severočeské jezerní lázně Doksy-Staré Splavy“,^{42/} se obrázky liší svými tvary a velikostí,

navzájem se překrývají a často přesahují z jedné stránky na druhou, zatímco text se určitým tématům věnuje vždy jen na jedné stránce a je ve svém toku nucen respektovat formáty fotografií či kreseb (viz obr. 5). Slovo se tak dostalo do područí obrazu, jehož dominance ještě sílila v prospektech menšího rozsahu. Autoři v nich omezili údaje o městu a okolí na nejzákladnější informace a přitažlivost Doks zprostředkovali za využití přesvědčivé obrazové dokumentace. Mezi zkoumanými prameny dosahuje v tomto vývoji nejzazšího mezníku prospekt z konce 30. let 20. století s názvem „Hirschberg-Thammühl am See. Sudetenland“.^{43/} Obecně formulovaný text byl vtěsnán do malých rámečků při dolním okraji, aby většinu místa na ploše prospektu uvolnil propagačně atraktivní vizualizaci Doks a jejich okolí.

Zdá se, že prospekty představovaly velice účinný nástroj dokské propagace. Jen poslední jmenovaný prospekt vyšel z tiskárny v 50 000 kusech^{44/} a v roce 1932 zaznamenal kronikář české školy v Doksech, že město pořídilo „nové ilustrované prospekty německé i české“, jichž bylo „natištěno a rozesláno na tisíce kusů“.^{45/} Bylo by překvapivé, kdyby se ostatní prospekty dočkaly výrazně skromnějšího nákladu. K šíření jednotlivých propagačních skládanek byly využívány rozličné logistické mechanismy. Jak již bylo uvedeno výše, ležely hostům na radnici volně k dispozici^{46/} a Lázeňská správa byla dokonce ochotná zaslat je zájemcům už předem.^{47/} Po odstoupení pohraničních oblastí Německé říši poskytla liberecká reklamní agentura ALA městu adresy německých cestovních kanceláří, kterým by Doksy mohly distribuovat své prospekty – maximálně 20 kusů prý pro začátek postačí, píše se v dopise. Zda se Doksy v této záležitosti obrátily na jistého dodavatele z Vratislavi, doporučeného agenturou ALA,^{48/} nebo zda navázaly spolupráci s mimoňským podnikem A. Bienerta, který městu nabízel obálky k rozeslání prospektů,^{49/} z dochovaných pramenů nevyplývá. Ať už expedice propagačního materiálu probíhala jakkoli, jeden z prospektů se koncem 30. let 20. století dostal až na stůl saské pobočky organizace „Kraft durch Freude“ a možná přispěl k jejímu rozhodnutí uspořádat v Doksech a ve Starých Splavech letní dovolené.^{50/} O tom, že prospekty ale nemusely vždy narazit na pozitivní reakci, svědčí dopis zasláný Lázeňské správě v červnu roku 1940 rodinou Lorekových. Lorekovi děkují za dodaný prospekt – pravděpodobně „Hirschberg-Thammühl am See. Sudetenland“, stěžují si však, že z něj nedokázali mnoho vyčíst, natož aby v něm našli jakýkoli odkaz, komu by mohli adresovat své dotazy ohledně ubytování.^{51/}

V. Obrázky

Odhlédne-li se od některých raných novinových anoncí, které sestávaly výhradně z textu, byl dokský propagační materiál vždy doplněn kresbami a fotografiemi. Obrázky však mohly být k propagaci nasazovány i odděleně od textu, čímž se stávaly ve zviditelňování Doks samostatným médiem. Bylo tomu tak například roku 1939 v březnovém čísle periodika „Deutsches Wandern“, které otisklo fotografii s lapidárním popiskem „Hirschberg-Thammühl am See (Sudetenland) Freibad“, aniž by se zobrazený motiv vztahoval k okolnímu článku.^{52/} Příspěvek „Unser Sudetenland“, v němž padla letmá zmínka rovněž o Doksech, byl zařazen již do předchozího čísla časopisu,^{53/} takže březnovou fotografii lze vnímat jako jistou formu doplnění. Fyzicky vzdálená od původního textu a vsazená do nového kontextu plnila ovšem fotografie autonomní propagační funkci, kterou se jinak vyznačovaly zejména obrázky na pohlednicích.

Účelnost pohlednic pro popularizaci Doks byla rozpoznána velice záhy. Motivy dokského okolí jsou na korespondenčních lístečích známy od 90. let 19. století. Když se na počátku 20. století podoba lístků změnila tak, že celá jedna strana byla vyhrazena pro obrázek, začaly rovněž Doksy produkovat pohlednice ať už kolorované nebo černobílé, kreslené nebo reprodukcující fotografii, s jedním okénkem nebo s více malými (viz obr. 6a, 6b, 6c). Co bylo v inzerátech, turistických průvodcích a prospektech rozvedeno slovy, musely pohlednice vypovědět svým vyobrazeným motivem, neboť veškerý tištěný text se omezil pouze na popisek a i ten někdy chyběl. Propagační potenciál pohlednic se však navýšil, pokud sami odesílatelé dokázali k obrázku nalézt vhodná slova. Žádný jiný propagační nástroj nemohl na konzumenta působit přesvědčivěji než autentické dojmy, zachycené kupříkladu na jedné pohlednici ze sbírky Renaty Mauserové: „Na druhý rok dáli Bůh půjdeme společně sem na letní byt. Mně se to zde ukrutně líbí.“^{54/}

Jakou silou disponuje v propagaci měst obrázků, toho si byli dobře vědomi Gustav Leimer z Varnsdorfu a Arno Scheunert z Lipska. Koncem 30. let 20. století se obrátili na Doksy s nabídkou výroby nálepek – zatímco Leimer doporučoval pečetní nálepky, které údajně již četné lázně Sudetské župy využívaly k propagaci,^{55/} Scheunert chtěl městu dodávat „městské a reklamní známky a etikety k nalepení na kufr“.^{56/} Hostům by obě dvě formy nálepek byly milou vzpomínkou na Doksy a Doksům zase vynikající propagací, pakliže by na dopisech a zavazadlech putovaly po celém světě. Jestli ale město Scheunerta či Leimera pověřilo zakázkou, prameny

neprozrazují a není ani zřejmé, zda Leimerovo další vyjednávání s Doksy ohledně výroby speciálních plakátů dospělo ke zdárnému konci.^{57/}

Obtížně lze taktéž nalézt odpověď na otázku, do jaké míry bylo otištění fotografie bez kontextu v „Deutsches Wandern“ ojedinělou, ne-li náhodnou událostí, či pravidelnou propagační strategií. Jelikož však Doksy udělovaly různým fotografům povolení zhotovovat na pláži fotografie pro hosty^{58/} a v roce 1939 poskytly tiskovému a propagačnímu oddělení organizace „Kraft durch Freude“ osm lesklých fotografií k propagaci dovolených v „Bad Hirschberg-Thammühl“,^{59/} lze učinit závěr, že výmluvně, od textu oddělené obrázky představovaly častou formu reklamy. O něco snáze se určuje rozšíření pohlednic. Sbírká Renaty Mauserové skýtá pro období od konce 19. do poloviny 20. století množství německy i česky psaných pohlednic adresovaných do všech částí tehdejšího území Čech. Vyloučit nelze ani hojnou korespondenci do zahraničí, ačkoli v této sbírce není příliš zastoupena.

VI. Propagační materiály východiskem navazujícího výzkumu

Od počátku 20. století do druhé světové války produkovaly Doksy s ohledem na své finanční možnosti četné novinové inzeráty, turistické průvodce, skládací prospekty a různé obrázky, pomocí nichž konstruovaly svůj image lázeňského města a letoviska. V každém z těchto čtyř typů propagace se odlišným způsobem nakládalo s textovou a obrázkovou částí. Jestliže v inzerátech a průvodcích bylo většinou slovo nadřazeno obrázku, v prospektech se poměr obrátil a pohlednice či některé fotografie v periodících se již téměř úplně bez textu obešly. Víra v propagační účinnost obrázků se navíc stupňovala, jak dokazují prameny z konce 30. let 20. století, mezi nimi třeba říšské adresáře cestovního ruchu, prospekt „Hirschberg-Thammühl am See. Sudetenland“ a návrhy samolepek. Ohlas propagačního materiálu se ovšem nesnadno zjišťuje. Ne u každého produktu je znám počet vydání a i když některé publikace a prospekty náklad uvádějí, nelze říci, do kolika rukou se skutečně dostaly a především zda byly chápány tak, jak si jejich tvůrci přáli. Zajisté se mnoho lidí reklamou v novinách nebo líbivou pohlednicí nechalo zlákat k návštěvě Doks, avšak výše zmiňovaný dopis rodiny Lorekových Lázeňské správě je skvělým příkladem, že se určité propagační strategie Doks zcela míjely účinkem – místo hezkých obrázků by někteří klienti v materiálech cestovního ruchu přeci jen byli uvítali více praktických informací.

Pro budoucí bádání o image Doks a jiných měst mají analyzované prameny ze tří důvodů značný význam. Propagační materiály jsou totiž zaprvé

jedinečným zdrojem pro rekonstrukci městského image a pro sledování jeho proměn, které vyplývaly z nových trendů v cestovním ruchu a z politicko-sociálních zvrátů. Již před rokem 1945 se například dokský image neustále vyvíjel a poté byl několikrát přetvořen – z mondénních lázní se nejdříve stalo rekreační středisko ROH, v 90. letech cíl baťůžkářů a nejnověji ráj turistů a cyklistů. O kontinuitách a diskontinuitách v propagovaném imagi vypovídá nejen textový materiál, ve kterém je žádoucí podoba města a okolí vyjadřována slovně, ale také obrázky, jež záměrným vyobrazováním určitých stereotypních motivů, jejich kombinací a inscenací vždy a nezřídka bez ohledu na text napomáhaly image spoluutvářet. O čem se v propagačních materiálech psalo a co se v nich ukazovalo, má však stejnou váhu jako to, o čem se v nich úmyslně mlčelo a co se zatajovalo. Na malebných pohlednicích Doks třeba nikdy nejsou vidět „3 řady odporných stodol“^{60/} cestou od nádraží a z patetických popisů v průvodcích nikterak nevyvěrají finanční potíže budovy městských lázní,^{61/} ani technické problémy parníků na Máchově jezeře^{62/} a už vůbec ne urputné hádky mezi Dokskými, kdo bude jaké zboží prodávat v kioscích u pláže.^{63/} Image tedy většinou není nic než šalebná stylizace města, popřípadě toužebný cíl, jemuž se město chtělo přiblížit. Zohlednění tohoto potěmkinovského rysu propagačních tiskovin má o to větší význam, uváží-li se, jak například staré, domněle objektivní fotografie Doks a Máchova jezera na pohlednicích či v prospektech dodnes sugerují představu o tehdejší maloměstské selance.

V pohraničních oblastech bylo nadto ve 30. letech 20. století vyvíjeno eminentní úsilí propůjčit imagi nacionálně podbarvený ráz. Z propagačního materiálu lze tudíž zadruhé vyvodit, jak se konstruované obrazy měst a jejich okolí stávaly jedním z mechanismů nacionální interpretace a symbolického přivlastnění krajiny. Při studiu dokských průvodců či prospektů vychází najevo, že ve skutečnosti existovaly dva image. Společným jmenovatelem jim byla inscenace Doks do podoby lázní a letoviska. Jestliže však německojazyčné materiály tuto podobu města vsazovaly do etnický a historicky německé krajiny,^{64/} v podkladech psaných českým jazykem se Doks nacházejí uprostřed máchovské romantické přírody.^{65/} K formování národně adekvátního image přitom sloužily i tak subtilní sémantické detaily, jakými bylo třeba záměrné užívání pojmu „Hirschberger See“ v německých textech a „Máchovo jezero“ v českých textech. Propagované obrazy města měly podle všeho esenciální vliv na dlouhodobé, národnostně diferenciované chápání oblasti. Severočeským Němcům po vysídlení přetrval ve vzpomínkách obraz Doks, jenž se nápadně shoduje s imagem

formovaným do roku 1945 pomocí německy psaných propagačních materiálů,^{66/} zatímco v českém prostředí se bezesporu i díky turistickým průvodcům Bohumila Kinského z 30. a 40. let postupně do paměti vryl image města Karla Hynka Máchy. Není divu, že vysídlení Němci původem z okolí Doks chovají pro obraz Máchovy krajiny stejně málo pochopení jako Češi pro dřívější image „Kur- und Badeort Hirschberg-Thammühl“.^{67/}

Vedle podoby a identifikačního účelu městského image jsou tvůrci tohoto konstruovaného obrazu třetí důležitou tematickou oblastí, k níž studované materiály dodávají cenné indicie. V úvodu byl za hlavního organizátora dokské propagace označen Okrašlovací spolek, který po první světové válce přenechal mnoho svých kompetencí specializovaným komisím či odborům městského úřadu. I když od spolku a poté od orgánů města vycházely hlavní podněty pro utváření lázeňského image Doks, angažovalo se v městské propagaci, jak naznačily další stránky studie, mnohem více aktérů. Jejich okruh zahrnoval nejen osoby z Doks (členy městské rady, hoteliéry, provozovatele restaurací), ale i další subjekty lokální a nadregionální provenience (svazy cestovního ruchu, reklamní agentury, říšsko-německá periodika či nacionálně-socialistické úřady). Městský image se rodil z jejich vzájemné spolupráce a podpory, která se přímo v Doksech projevovala kupříkladu i tak, že turistický průvodce Franze Hantschela byl inzerován v knize „Unter Altpernstein“^{68/} a obě dvě publikace byly zase doporučovány v průvodci „Binnenseebäder Hirschberg-Thammühl“.^{69/} Pokud se při rozboru městského image vezmou v potaz jeho tvůrci, přestává být modelovaný obraz bezejmenným amorfním fenoménem a počíná nabývat kontur lidského produktu, do kterého jednotliví aktéři projektovali kromě svých nacionálních představ i čistě ekonomické zájmy.

K propagačním textům a obrázkům Doks i jiných turisticky atraktivních oblastí lze přistoupit s četnými otázkami, jejichž zodpovězení prohlubuje dosavadní poznatky o tom, jak vznikalo jisté sebezpetí měst, jaký dopad na vnímání krajiny měly národnostní konflikty a jaké formy získávala regionální kooperace v oblasti mediálního zviditelňování dané lokality. Rozbor inzerátů, průvodců, prospektů, obrázků a dalších tištěných reklamních produktů tak napomáhá nejen k pochopení fenoménu městské propagace v širších souvislostech, ale též k lepšímu porozumění strategiím, kterými jsou návštěvníci do měst lákáni dnes.

POZNÁMKY

- 1/ Giese, T.: Moderne städtische Imagepolitik in Frankfurt am Main, Wiesbaden und Offenbach, (Studien zu Frankfurter Geschichte, Bd. 57) Frankfurt am Main 2010, s. 11–14, 163.
- 2/ Grabow, B. – Hollbach-Grömig, B.: Ziele, Aktivitäten und Erfolgsfaktoren von Stadtmarketing. In: Birk, F. – Grabow, B. – Hollbach-Grömig, B.: Stadtmarketing – Status quo und Perspektiven, (Difu-Beiträge zur Stadtforschung, Bd. 42) Berlin 2006, s. 35–60; Giese, T., Moderne städtische Imagepolitik, s. 14, 58–59; Frank, S.: Stadtmarketing. In: Löw, M. – Terizakis, G. (Hrsg.): Städte und ihre Eigenlogik. Ein Handbuch für Stadtplanung und Stadtentwicklung, (Interdisziplinäre Stadtforschung, Bd. 11) Frankfurt am Main 2011, s. 37–46, zde s. 41–42.
- 3/ Broudehoux, A.-M.: Mega-events, urban image construction, and the politics of exclusion. In: Gruneau, R. – Horne, J. (eds.): Mega Events and Globalization. Capital and Spectacle in the Changing World Order, (Routledge Research in Sport, Culture and Society, Vol. 52) London 2016, s. 113–130, zde s. 113.
- 4/ Tamtáž, s. 122–123.
- 5/ Kokešová, H.: Klimatické lázně v Potštejně a sportovní využití letních hostů. In: Blümelová, D. – Kubát, P. a kol.: Čas zdravého ducha v zdravém těle. Kapitoly z kulturních dějin přelomu 19. a 20. století, České Budějovice 2009, s. 354–368, zde s. 359.
- 6/ Tamtáž, s. 360.
- 7/ Giese, T.: Moderne städtische Imagepolitik, s. 186, 188, 191, 198, 239, 241, 306, 307.
- 8/ Tamtáž, s. 57, 86, 285–291.
- 9/ Liebert, T.: Berufsfeld Kommunen/kommunale PR. In: Bentele, G. – Fröhlich, R. – Szyszka, P. (Hrsg.): Handbuch der Public Relations. Wissenschaftliche Grundlagen und berufliches Handeln, Wiesbaden 2008, s. 482–492, zde s. 488–489; Lange, M.: Zwischen Demokratie und Diktatur. Unternehmerische Öffentlichkeitsarbeit in Deutschland 1929–1936, Frankfurt am Main 2010, s. 2–3.
- 10/ Giese, T.: Moderne städtische Imagepolitik, s. 62–63, 65.
- 11/ Kokešová, H.: Klimatické lázně, s. 359.
- 12/ Obrazová služba správy lázní (vyd.): Severočeské jezerní lázně Doksy-Staré Splavy, Praha [1932].
- 13/ Státní okresní archiv (SOKA) Česká Lípa, Archiv města (AM) Doksy, karton 129, i. č. 603, dopis Zemského úřadu v Praze Městskému úřadu v Doksech z 23. 11. 1932.
- 14/ Giese, T.: Moderne städtische Imagepolitik, s. 61, 68, 79; Kokešová, H.: Klimatické lázně, s. 356.
- 15/ SOKA Česká Lípa, Okrašlovací spolek Doksy, karton 77, i. č. 933/35, výstřížek z novin Prager Blatt, 14. 4. 1904, Nr. 104, s. 8.
- 16/ SOKA Česká Lípa, AM Doksy, karton 173, i. č. 739, korespondence s reklamními agenturami Piras, Merkur a Rudolf Mosse z roku 1937.

- 17/ SOKA Česká Lípa, AM Doksy, karton 173, i. č. 739, korespondence s agenturou Rudolfa Mosseho z roku 1936.
- 18/ SOKA Česká Lípa, AM Doksy, karton 173, i. č. 739, dopis Rudolfa Mosseho Lázeňské správě z 16. 5. 1938.
- 19/ SOKA Česká Lípa, AM Doksy, karton 173, i. č. 739, např. dopis agentury Rudolfa Mosseho Lázeňské správě z 12. 5. 1936, agentury Merkur témuž příjemci z 19. 2. 1937 či agentury Piras témuž příjemci z 20. 2. 1937.
- 20/ SOKA Česká Lípa, AM Doksy, karton 173, i. č. 739, dopis agentury Rudolf Mosse Lázeňské správě z 9. února 1937.
- 21/ SOKA Česká Lípa, AM Doksy, karton 173, i. č. 739, dopis Williho Justa starostu Quaißerovi z 2. 4. 1936.
- 22/ SOKA Česká Lípa, AM Doksy, karton 183, i. č. 775, dopis ateliéru Fischer úřadu starosty z 28. 4. 1939.
- 23/ SOKA Česká Lípa, AM Doksy, karton 183, i. č. 775, dopis periodika Dopravnímu úřadu (Verkehrsamt) z 27. 4. 1939.
- 24/ SOKA Česká Lípa, AM Doksy, karton 183, i. č. 775, dopis periodika Dopravnímu spolku (Verkehrsverein) v Doksech a Starých Splavech z 25. 4. 1939.
- 25/ Srov. SOKA Česká Lípa, AM Doksy, karton 183, i. č. 775, dopis periodika Lázeňské správě z 11. 5. 1939.
- 26/ SOKA Česká Lípa, AM Doksy, karton 183, i. č. 775, dopis starosty agentuře ALA z 28. 4. 1939.
- 27/ Hantschel, F.: Führer durch die Sommerfrische Hirschberg und deren Umgebung, Böhmisches Leipa [po roce 1910].
- 28/ Hantschel, F.: Das Hirschberger und Daubaer Land, (Nordböhmisches Touristenführer, Teilführer Nr. 4) Böhmisches Leipa [1931].
- 29/ Hirschberg und Thammühl. Für Touristen und Gäste herausgegeben von der Großteichkommission der Stadt Hirschberg s. l. [1926].
- 30/ Quaißer, J.: Die Binnenseebäder Hirschberg-Thammühl und Umgebung, (Künsters Reiseführer, Nr. 5) Böhmisches Leipa 1928.
- 31/ Lerch, G.: Deutsche Kurorte und Sommerfrischen in Nordböhmen, Böhmisches Leipa 1931.
- 32/ Günther F.: Hirschberg, die Perle Nordböhmens, Böhmisches Leipa [1930].
- 33/ Kinský, B.: Doksy, Bezděz a Máchovo jezero s okolím, Česká Lípa 1931.
- 34/ Kinský, B.: Dubské Švýcarsko. Okolí Dubé, Doks, Máchova jezera, Bezděze, Mšena, Kokořina, Liběchova, Štětí, Úštěku a České Lípy, Semily 1936.
- 35/ Steinitz, E. – Quaißer, J.: Unterm Altperstein. Eine kleine Heimatkunde des Daubaer und Hirschberger Landes, Böhmisches Leipa 1922.
- 36/ Badeverwaltung Hirschberg-Thammühl (Hrsg.), Hirschberg und sein Teichgebiet, Haida [1937].
- 37/ Reichs-Bäder-Adressbuch nach amtlichen Quellen bearbeitet. Handbuch der deutschen Heilbäder, Seebäder, Kur- und Erholungsorte eingeteilt nach den Gebieten

- der Fremdenverkehrsverbände. Führer durch deutsche Städte mit Fremdenverkehr, fünfte Ausgabe, Berlin 1929, s. IX.
- 38/ Reichs-Handbuch der deutschen Fremdenverkehrsorte. Wegweiser durch Deutschland für Kur, Reise und Erholung. Ostmark-Band mit Anhang Sudetenland (während der Drucklegung ergänzt), Ergänzungsband zur 10. Ausgabe, Berlin 1939.
- 39/ Reichs-Handbuch der deutschen Fremdenverkehrs-Orte. Wegweiser durch Deutschland für Kur, Reise und Erholung, 11. Ausgabe, Band 1, Berlin 1940, s. 1221–1222.
- 40/ SOKa Česká Lípa, AM Doksy, karton 183, i. č. 775, oficiální oznámení Říšského svazu cestovního ruchu (Reichsfremdenverkehrsverband) z 18. 10. 1938 o přípravě nového vydání příručky.
- 41/ SOKa Česká Lípa, AM Doksy, karton 183, i. č. 775, Der Fremdenverkehr. Zvláštní otisk z č. 11, strana 6 z 18. 3. 1939.
- 42/ Bilddienst der Badeverwaltung (Hrsg.): Die nordböhmisches Binnenseebäder Hirschberg-Thammühl, Prag [1932]; *Obrazová služba správy lázní (vyd.): Severočeské jezerní lázně Doksy-Staré Splavy, Praha [1932].*
- 43/ Verkehrsamt Hirschberg-Thammühl am See (Hrsg.): Hirschberg-Thammühl am See. Sudetenland, s. 1. [1939].
- 44/ Tamtéž, s. [6].
- 45/ SOKa Česká Lípa, Obecná a měšťanská škola (česká) Doksy, inv. č. 1, s. 110.
- 46/ Kinský, B.: Doksy, Bezděz a Máchovo jezero s okolím, Česká Lípa 1931, s. 20.
- 47/ SOKa Česká Lípa, AM Doksy, karton 183, i. č. 775, dopis Lieselotte a Günthera Lorekových Lázeňské správě z 6. 6. 1940.
- 48/ SOKa Česká Lípa, AM Doksy, karton 183, i. č. 775, dopis agentury ALA Lázeňské správě z 22. 2. 1939.
- 49/ SOKa Česká Lípa, AM Doksy, karton 183, i. č. 775, dopis A. Bienerta Dopravnímu spolku (Verkehrsverein) z 22. 6. 1939.
- 50/ SOKa Česká Lípa, AM Doksy, karton 183, i. č. 775, dopis organizace Lázeňské správě ze 4. 1. 1939.
- 51/ SOKa Česká Lípa, AM Doksy, karton 183, i. č. 775, dopis Lieselotte a Günthera Lorekových Lázeňské správě z 6. 6. 1940.
- 52/ Deutsches Wandern 6, 1939, Nr. 3, s. 36.
- 53/ Brechensbauer, J.: Unser Sudetenland. In: Deutsches Wandern 6, 1939, 2, s. 17–20, zde s. 18.
- 54/ Sbirka Renaty Mauserové, korespondenční lístek „Gruss aus Hirschberg i. B.“ (Verlag des Anpflanzungs- und Verschönerungsvereines Hirschberg i. B.), adresovaný 11. 8. 1919 Anežce Libichové z Velvar.
- 55/ SOKa Česká Lípa, AM Doksy, karton 183, i. č. 775, nedatovaný dopis Gustava Leimera Úřadu pro propagaci cestovního ruchu v Doksech (Werbeamt für Fremdenverkehr) pravděpodobně ze začátku roku 1939.
- 56/ SOKa Česká Lípa, AM Doksy, karton 183, i. č. 775, dopis Arna Scheunerta Lázeňské správě ze 4. 5. 1939.

- 57/ SOKA Česká Lípa, AM Doksy, karton 183, i. č. 775, korespondence mezi Gustavem Leimerem a Lázeňskou správou z 5. 1. 1939, 23. 1. 1939, 25. 1. 1939 a 4. 2. 1939.
- 58/ SOKA Česká Lípa, AM Doksy, Karton 173, i. č. 739, např. dopis Karla Zimmera Lázeňské správě z 15. 9. 1930, dopis Městského úřadu Karlu Zimmerovi ze 7. 5. 1931, dopis téhož adresáta Emilu Lorenzovi ze 7. 5. 1931.
- 59/ SOKA Česká Lípa, AM Doksy, Karton 183, i. č. 775, dopis organizace Lázeňské správě ze 4. 1. 1939 a odpověď z 11. 1. 1939.
- 60/ SOKA Česká Lípa, Obecná a měšťanská škola (česká) Doksy, s. 295.
- 61/ SOKA Česká Lípa, AM Doksy, Karton 129, i. č. 603, dopis starosty Doks Okresní správě v Dubé z 21. 8. 1922.
- 62/ SOKA Česká Lípa, AM Doksy, Karton 194, i. č. 813, Quaißer, J.: Gemeinde-Gedenkbuch, s. 152, 156.
- 63/ SOKA Česká Lípa, AM Doksy, Karton 173, i. č. 739, např. dopis Hermanna Haertelta Lázeňské správě z 25. 5. 1930, dopis Käthe Fehrle úřadu starosty z 3. 5. 1931, dopis Josefa Fritsche témuž příjemci z 9. 5. 1931.
- 64/ Lerch, G.: Deutsche Kurorte, s. 1, 4.
- 65/ Průvodce Bohumila Kinského je signifikantně uvozen Máchovými verši z Máje: Kinský, B.: Doksy, s. [7].
- 66/ Waldstein, A. (Hrsg.): 700 Jahre Hirschberg am See, 1264–1964. Ein Heimatbuch, Dillingen [1964]; Streer, K. – Porsch, E. – Prinke, E. (Hrsg.): Heimat – Daubaer Bergland gestern und heute, 2. Auflage, Regensburg 1997.
- 67/ Např. John, E.: „Hirschberg im 20. Jahrhundert, Gedanken und Erinnerungen“, In: Streer, K. – Porsch, E. – Prinke, E. (Hrsg.): Heimat – Daubaer Bergland gestern und heute, 2. Auflage, Regensburg 1997, s. 157–161, zde s. 157–158; Bruch, W.: Mácha-See (?). In: Heimatnachrichten 55, 2005, 1, s. 39–40.
- 68/ Steinitz, E. – Quaißer, J.: Unterm Altperstein, vnitřní vazba publikace.
- 69/ Quaißer, J.: Die Binnenseebäder, s. 7, 24.

PRAMENY A LITERATURA

Archivní prameny

Sbírka Renaty Mauserové, sbírka pohlednic.

Státní okresní archiv (SOKA) Česká Lípa

Archiv města (AM) Doksy

karton 129, i. č. 603.

karton 173, i. č. 739.

karton 183, i. č. 775.

karton 194, i. č. 813.

Obecná a měšťanská škola (česká) Doksy.

Okrašlovací spolek Doksy

karton 77, i. č. 933/35.

Vydané prameny

- Badeverwaltung Hirschberg-Thammühl (Hrsg.), Hirschberg und sein Teichgebiet, Haida [1937].
- Bilddienst der Badeverwaltung (Hrsg.): Die nordböhmisches Binnenseebäder Hirschberg-Thammühl“, Prag [1932].
- Brechensbauer, J.: Unser Sudetenland. In: Deutsches Wandern 6, 1939, 2, s. 17–20.
- Bruch, W.: Mácha-See (?). In: Heimatnachrichten 55, 2005, 1, s. 39–40.
- Deutsches Wandern 6, 1939, Nr. 3.
- Günther F.: Hirschberg, die Perle Nordböhmens, Böhmisch Leipa [1930].
- Hantschel, F.: Führer durch die Sommerfrische Hirschberg und deren Umgebung, Böhmisch Leipa [po roce 1910].
- Hantschel, F.: Das Hirschberger und Daubaer Land, (Nordböhmische Touristenführer, Teilführer Nr. 4) Böhmisch Leipa [1931].
- Hirschberg und Thammühl. Für Touristen und Gäste herausgegeben von der Großsteichkommission der Stadt Hirschberg, s. l. [1926].
- John, E.: „Hirschberg im 20. Jahrhundert, Gedanken und Erinnerungen“. In: Streer, K. – Porsch, E. – Prinke, E. (Hrsg.): Heimat – Daubaer Bergland gestern und heute, 2. Auflage, Regensburg 1997, s. 157–161, zde s. 157–158.
- Kinský, B.: Doksy, Bezděz a Máchovo jezero s okolím, Česká Lípa 1931.
- Kinský, B.: Dubské Švýcarsko. Okolí Dubé, Doks, Máchova jezera, Bezděze, Mšena, Kokořina, Liběchova, Štětí, Úštěku a České Lípy, Semily 1936.
- Lerch, G.: Deutsche Kurorte und Sommerfrischen in Nordböhmen, Böhmisch Leipa 1931.
- Národní Listy, 31. 5. 1930, č. 149.
- Národní Listy, 17. 5. 1934, č. 135.
- Obrazová služba správy lázní (vyd.): Severočeské jezerní lázně Doksy-Staré Splavy, Praha [1932].
- Quaißer, J.: Die Binnenseebäder Hirschberg-Thammühl und Umgebung, (Künsters Reiseführer, Nr. 5) Böhmisch Leipa 1928.
- Reichs-Bäder-Adressbuch nach amtlichen Quellen bearbeitet. Handbuch der deutschen Heilbäder, Seebäder, Kur- und Erholungsorte eingeteilt nach den Gebieten der Fremdenverkehrsverbände. Führer durch deutsche Städte mit Fremdenverkehr, fünfte Ausgabe, Berlin 1929.
- Reichs-Handbuch der deutschen Fremdenverkehrs-Orte. Wegweiser durch Deutschland für Kur, Reise und Erholung, 11. Ausgabe, Band 1, Berlin 1940.
- Reichs-Handbuch der deutschen Fremdenverkehrsorte. Wegweiser durch Deutschland für Kur, Reise und Erholung. Ostmark-Band mit Anhang Sudetenland (während der Drucklegung ergänzt), Ergänzungsband zur 10. Ausgabe, Berlin 1939.
- Steinitz, E. – Quaißer, J.: Unterm Altperstein. Eine kleine Heimatkunde des Daubaer und Hirschberger Landes, Böhmisch Leipa 1922.
- Streer, K. – Porsch, E. – Prinke, E. (Hrsg.): Heimat – Daubaer Bergland gestern und heute, 2. Auflage, Regensburg 1997.

- Verkehrsamt Hirschberg-Thammühl am See (Hrsg.): Hirschberg-Thammühl am See. Sudetenland, s. 1. [1939].
- Waldstein, A. (Hrsg.): 700 Jahre Hirschberg am See, 1264–1964. Ein Heimatbuch, Dillingen [1964].

Odborná literatura

- Broudehoux, A.-M.: Mega-events, urban image construction, and the politics of exclusion. In: Gruneau, R. – Horne, J. (eds.): Mega Events and Globalization. Capital and Spectacle in the Changing World Order, (Routledge Research in Sport, Culture and Society, Vol. 52) London 2016, s. 113–130.
- Frank, S.: Stadtmarketing. In: Löw, M. – Terizakis, G. (Hrsg.): Städte und ihre Eigenlogik. Ein Handbuch für Stadtplanung und Stadtentwicklung, (Interdisziplinäre Stadtforschung, Bd. 11) Frankfurt am Main 2011, s. 37–46.
- Giese, T.: Moderne städtische Imagepolitik in Frankfurt am Main, Wiesbaden und Offenbach, (Studien zu Frankfurter Geschichte, Bd. 57) Frankfurt am Main 2010.
- Grabow, B. – Hollbach-Grömig, B.: Ziele, Aktivitäten und Erfolgsfaktoren von Stadtmarketing. In: Birk, F. – Grabow, B. – Hollbach-Grömig, B.: Stadtmarketing – Status quo und Perspektiven, (Difu-Beiträge zur Stadtforschung, Bd. 42) Berlin 2006, s. 35–60.
- Kokešová, H.: Klimatické lázně v Potštejně a sportovní využití letních hostů. In: Blümelová, D. – Kubát, P. a kol.: Čas zdravého ducha v zdravém těle. Kapitoly z kulturních dějin přelomu 19. a 20. století, České Budějovice 2009, s. 354–368.
- Lange, M.: Zwischen Demokratie und Diktatur. Unternehmerische Öffentlichkeitsarbeit in Deutschland 1929–1936, Frankfurt am Main 2010.
- Liebert, T.: Berufsfeld Kommunen/kommunale PR. In: Bentele, G. – Fröhlich, R. – Szyska, P. (Hrsg.): Handbuch der Public Relations. Wissenschaftliche Grundlagen und berufliches Handeln, Wiesbaden 2008, s. 482–492.

RESUMÉ

Hirschberger Werbematerialien aus der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts und ihr Wert für die Untersuchung des Stadtimages^{1/}

Martin Klement – Renata Mauserová

Um möglichst viele Besucher anzulocken, arbeiten sowohl große als auch kleinere Städte seit mehr als hundert Jahren an ihrem Image. Für den Zeitabschnitt vom Ende des 19. Jahrhunderts bis zu den 1940er Jahren lassen sich vier Strategien der Imagebildung unterscheiden: Es wurden repräsentative Gebäude erbaut, besondere Veranstaltungen organisiert, zahlreiche Werbemittel eingesetzt und Souvenirs verkauft. Viele Städte, unter ihnen auch die nordböhmische, überwiegend agrarorientierte Stadt Hirschberg (heute Doksy), wollten sich damals als Kurort vermarkten. Die vorliegende Studie konzentriert sich auf die Ausgestaltung und mögliche Verbreitung der gedruckten Werbemittel, mit denen Hirschberg sein Kurort-Image diskursiv konstruierte.

Für die Gestaltung des Hirschberger Stadtimages spielten die Zeitungsinserate eine zentrale Rolle. Auch wenn diese im Laufe der Zeit zunehmend mit Bildern illustriert wurden, waren manche dennoch bis in die 1930er Jahre hinein eher textlastig. Dies gilt auch für die Reiseführer. Ihre Kapitel informierten den Leser detaillierend über die Stadt und die umliegende Landschaft, während die sporadischen Fotografien lediglich als Ergänzung des gedruckten Wortes dienten. Nur in wenigen Fällen waren Text und Bilder gleichmäßig vertreten. Ganz anders ist das Verhältnis zwischen dem textlichen und bildlichen Teil in den Prospekten, in denen zahlreiche Fotografien und Zeichnungen den Betrachter in ihren Bann zogen. Einige Abbildungen, wie etwa Ansichtskarten und die wohl nie realisierten Siegel- und Werbemarken, vermittelten das gewünschte Stadtimage auch völlig unabhängig vom Text.

Die Zeitungsannoncen sowie die Prospekte fanden eine massenhafte Verbreitung. Den Quellen ist zu entnehmen, dass die Inserate in dutzenden tschechoslowakischen Blättern veröffentlicht wurden und dass einige Prospekte eine Auflage von 50 000 Stück hatten. Die Auflage der Reiseführer ist nicht bekannt, aber eine große Nachfrage nach ihnen ist sehr wahrscheinlich. Auch die Ansichtskarten erfreuten sich steigender Beliebtheit. Ob all diese Werbematerialien stets so rezipiert wurden, wie es sich die Herausgeber wünschten, ist aber schwer zu beantworten. Einige überlieferte Briefe an die Hirschberger Badeverwaltung lassen vermuten, dass die Kunden mit dem Inhalt der herausgegebenen Produkte nicht immer restlos zufrieden waren.

Die Quellen der Hirschberger Imagestätigkeit in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts sind bis heute noch nicht ausreichend erschlossen worden und bieten viele Anknüpfungspunkte für weitere Forschungen. Die Texte und Bilder der einzelnen Werbemittel geben Antwort auf die Frage, wie das damals propagierte Image der Stadt aussah.

Da die analysierten Materialien sowohl von den deutschen, als auch von den tschechischen Akteuren verfasst wurden und dadurch unterschiedliche Perspektiven reflektieren, sind sie unentbehrlich, wenn der Zusammenhang zwischen den Stadtimages und den jeweiligen nationalen Identitäten untersucht werden soll. Schließlich beinhalten die Inserate, Reiseführer, Prospekte und Ansichtskarten zahlreiche Informationen über ihre Urheber, sodass anhand dieser Quellen das Netzwerk der Personen rekonstruiert werden kann, die an der Imagebildung aus diversen Gründen mitwirkten.

Übersetzt von Martin Klement

1/ Za pomoc s překladem textu do němčiny náleží srdečný dík Anně Gnauschové.

8 NÁRODNÍ LISTY 31. května 1930. Číslo 149.

ZARUČENÉ
NENÍ LEPIŠNÝ NEŽ

Tato vyřizávací podstěna se sálavě sálavě proti ostudě...
OBKAL BŘICH, HING, ŽANNA, ČEK, 24.

Novinovou makulaturu
valky formát, čistotu, ve větším množství
prodám.
Náb. pod n. "Čistá makulatura" do s. L.

Lausanne Institut Lémania
(Franc. Švýcarsko)
Moder, učeb. text a oboje. Kated. obchod. a provozní...
Alpský výchovný ústav na venkově Champéry
Výchovné Atry 260 m. s. m.)
pro hochy a dívky od 8 let. Hovaký vzhled a čistá...
Zemská životní pojišťovna moravská v Brně, Mozartova č. 3.
vypisuje tímto

TURISTOM
doporučujeme naše sportovní
pokočky a prvohodí dult-boku.

Anita
Kč 69
Kč 99

Divní pensionát des Esarts
Champ-d'Esarts (Švýcarsko)
Děti, vyzobovat hromadně, řuška, obavy...
Sřelecký ostrov. (Horní vesnice u Kocourků...)
Kaučkové vlnitý povrch...
komerčního ředitele
LÁZNE BOHDANEČ
PŘEDNÍ JEZERNÍ LÁZNE SEVERNÍHO ČECH
DOKSY-STARÉ SPLAVY
v lesnatém, prameniálním prostředí...
Dopravní a Grand Hotel, lázeň. st. Lázeň. JSD lahut, lázeň. st. Lázeň. JSD lahut, lázeň. st. Lázeň. JSD lahut, lázeň. st.

Obr. 1: Národní Listy, 31. 5. 1930, č. 149, s. 8 (Digitální knihovna Kramerius NK ČR).

8 NÁRODNÍ LISTY 17. května 1934. Číslo 135.

**Održíte dražší oceli,
ale nikoliv lepší než**

OCEL POLDI

PRODEJNÍ SKLADY POLDINY HUTI:

**PRAHA II, LUTZOWOVA 27
VEDLE AUTOKLUBU**
Telefon: 23251, 23252, 23253

BRNO, BRATISLAVSKÁ 7
Telefon: 44293

**M. OSTRAVA,
NADRAŽNÍ 6**
Telefon: 3622

Hledáme soukromníka... LÉKÁRI

NEKUPŠEJŠÍ DOVOLENA, NEJLEPŠÍ ZOTAVENÍ

**PARADE HOTEL
LUHAČOVICE**

250 pokojů a prvotřídním komfortem - samostatné kuchyně
TV lázeň a červná denatí parné, KČ. Ubytování od Kč 35,- Kotel Břídiho, hotelový

fisk PRO HOSPODÁŘE
TAŠKY s dvojitou držádkou
1 m² = Kč 9.50
Bratři Fischerové a spol., Letky-Libčice.

SEVEROČESKÉ pláže ZVOU!

Doksy - Staré Splavy Staré Splavy, nejkrásnější moře... PRAHA II, Lutzowova 27 Telefon 14	Havní a jez. Čistá, svaz a sportovní... PRAHA II, Lutzowova 27 Telefon 14	Stráž nad Ralskem Státní severské, krásná a... Stráž nad Ralskem Telefon 11	Kummeř Příjemná, krásná,... Kummeř Telefon 11
---	---	---	---

Hotel Petelka - Staré Splavy, nejkrásnější moře...
Vila „VERA“ - Havní a jez. - Čistá, svaz a sportovní...
SLOUP v Čechách - Slavná, krásná...
Lázně JELEČ - Slavná, krásná...

Obr. 2: Národní Listy, 17. 5. 1934, č. 135, s. 8 (Digitální knihovna Kramerius NK ČR).

»Tento zvon k Czti a Slawie Swatych Muczednikow Jana a Pawla v Praze Roku 1764 s Nakladem chramu Panie Hirschsberského S. Bartolomeje za Panowaní Jeho Excellenz Pana Vinzenze Hrabiete z Waldsteina a Wartenbergu a za Czasu P. Adama Schöppia Faraře.«

Na umíráčku:

»Dal mlie Pož. Muž Jan Swoboda sladek Hirschsbersky z swou Manž. Johannou na jich vlasni Naklad ze Slybu lvi Roku 1747 za Czasu Veleb. P. Matege Kupschiny, faraře Hirschsberského a za Rzižení heytmanna Pana Jana Semitska.«

Další zvon je z r. 1774 s latinským nápisem, velký zvon sv. Bartoloměje z r. 1752, který v r. 1848 zvonář Pavel v Č. Lípě přelil, měl Valdštýnov znak; menší zvon, z Bezdězu přenesený, byl ulit v r. 1655, Sanktusník z r. 1523.

Okolo kostela býval dříve **hrbitov** až do r. 1816. Branka nového hrbitova pochází asi z bezděžského kláštera a jeví známky velmi pěkné fomesině práce.

Fara bývala do r. 1750 před kostelem tam, kde je nyní dům č. 39. V této fara se také ubytoval Karel IV. za svého no-bytu v Doksech. R. 1714 byla to ještě dřevěná budova. Kostel i fara pocházejí asi ze XIV. století, neboť z 10. října 1363 jest známka o farději »z Dogaša«, jenž uváděl plebana v Kufirvodech na jeho prebendu. Prvním známým farářem jest Jan a po něm r. 1392 Václav z Czastev. Fara měla i faráře podobojí a teprve r. 1620 se stala oněť katolickou (Bernau, 281). R. 1738-40 byl farářem Karel Worzichowsky z Kundratice; r. 1740-49 Karel Kupschma, dále Jan Lutta, Matyáš Baudantczek a r. 1879 A. Jelinek. Neříkají nám tato česká jména dosti?

Jedinečným ústavem jest zdejší **státní hydrobiologická výzkumná stanice**. Řízena jest věborným odborníkem, prof. Dr. Viktorem Langhausem, jest velmi účelně zařízena, a proto se v ní rozvinul čitý vědecký ruch. Byla založena r. 1909 s místy, přístupnými badatelům a učencům celého světa. R. 1920 byla sestavena a převzata do správy ministerstva zemědělství. Porfádá kursy, má 4-5 pracovních místností, laborovnu oddělení chemické a akvarijní a k usnadnění bytu badatelům jest k použití 6 ložtek. Na ostrově Kačíně (Eicheninsel) na Máchově jezeře jest bouda pro činy s lapacím nářadím a v boudě pracovní stůl. Ve stanici pracuje Čech, p.

Ing. E. Svoboda, Ruska a občas p. prof. Jedlička z Čes. Lípvy. Návštěva stanice jest možna po předchozím ohlášení.

Vrchmostenská budova bývala do r. 1840 přádelnou česanté přize, první t. druhu v bývalém Rakousku. V městě jest

3. Sousoší na náměstí v Doksech.

i starobylý **špitál** s kaplí sv. Jana, na náměstí **sousoší** z r. 1685 a pomník Jahmův, jenž byl zakladatelem německého turnerstva a zároveň českým exulantem. Domy na náměstí mívaly podlouhly.

Stadtkirche mit dem Grabenbilde der Schwarzen Muttergottes von Montferat. (Vor 1788 auf Kloster Böllg.) Zu hervorragenden Gebäuden gehören das Waldsteinische Schloß, der alte Spittel und das ehemalige Wohnhaus. Ausgebau des Krügerhauses an der Seidenmühlstraße liegt der Neubau des Hofmann-Konikers, einer ausblühenden Straße für junge Mädchen. In der nächsten Umgebung der Stadt blühen im letzten Jahrzehnt und in neuerer Zeit viele Neubauten eines böhmisches Ortsbewohners und in der Gegend nach Seidenmühl reißt sich in schöner Lage das herrliche ein schmales Stein aus andere. Kreisförmige Bauweise rarer auch zur Befriedung des Waldlandes beim Vogelweib am und die Höhe des Seiches des Waldlandes rufen für die Entfaltung des Waldviertels an der Bahnhofstraße und in der Gasse „Garde“ maßgebend.

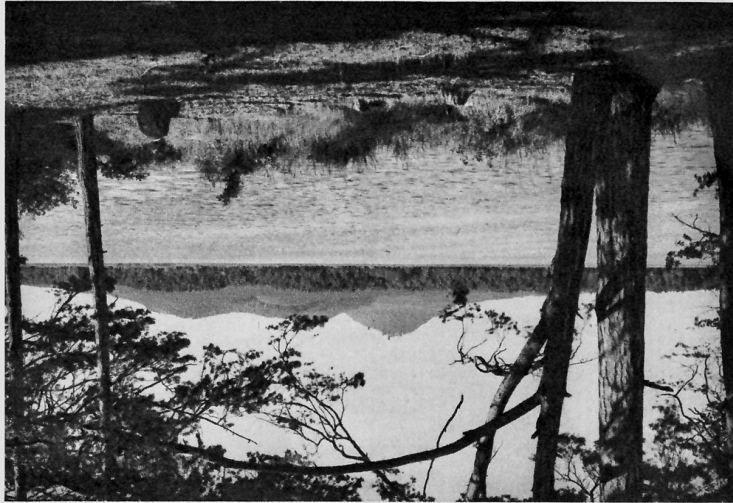
Das Klima

Ist in den Sommermonaten warm, trotzdem aber erfrischend. Durch die bewaldeten Höhenrücken des Sommergebietes sind Hirschberg, Thaumsmühl und Seidenmühl gegen den rauhen Nordwind vortrefflich geschützt. Die ausgebeinten Höhenrücken mit ihrer milden, reinen Luft, die stets trocken, windstillschützend, Karthause in den städtischen Anlagen und am Großsteinsee können von Kranten, Kränklichen und Ermüdeten ohne Schwierigkeiten erreicht werden.

Seidenmühl.

6

Seidenmühl mit Böllg.

7

Obr. 4: Hirschberg und Thammühl. Für Touristen und Gäste herausgegeben von der Großsteinchkommission der Stadt Hirschberg, s. 1. [1926], s. 6-7.

České Lido na Velkém jezeře v Doksech

J. Rimpel

Walter Bernth

(Máchovo jezero)

Dokské Velké jezero v severních Čechách (350 ha) je nejvýznamnější z vodních hladin, jež se rozkládají na 30° 20' vých. délky a 50° 35' sev. šířky kolem Doksy s přilehlými místy Starými Splavy a Břehyní.

Kraj křídového útvaru okolí Doksy je v důsledku existence četných sopečných vrchů (až do výše 605 m) bohatě rozčleněn. Jezero samo (264 m n. m.) je chráněno proti severu roklinatým Kummerským pohořím (v délce 18 km, v šířce 3 km). Pobřežní kraj a jeho rázovité kopcovité formy jsou zalesněny a tvoří k jezeru plochý, přirozený a daleko se táhnoucí pobřežní pás, sestávající z hluboké vrstvy jemného písku, takže i nejmenší dítky se mohou bez nebezpečí od břehu vzdáliti a koupati.

Návštěva v posledních letech průměrně ročně 8000 letních hostů a 92.000 návštěvníků pobřeží.

ch. Fr. Heibich

Walter Bernth

Doksy — Staré Splavy, severočeské jezerní lázně,

nechtějí býti žádnými mondenními zábavními místy. V nich má host nalézt klid, zotavení a osvěžení z denního zaměstnání. Není tu žádné společenské povinnosti, nýbrž host najde tu dle svého zvyku a přání příjemný společenský styk a stejně i možnost sblížit se stranou letního lázeňského viru v idyllických samotáčích jezera s racky a větrem.

Hotely, pensiony a poměry ubytovací

vyhovují každé potřebě. Je velmi dobře pamatováno i na ony lázeňské hosty, kteří kladou váhu na komfort a pohodlí a nemohou postrádati jistou míru moderních zábav. Jsou tu nádherné hotely, elegantní taneční síně a bary, velké cukrárny a kavárny, stejně jako četné sportovní podniky, tenisová hřiště a pohodlné promenády.

Obr. 5: Obrazová služba správy lázní (vyd.): Severočeské jezerní lázně Doksy-Staré Splavy, Praha [1932].

Obr. 6a, 6b 6c: Sbírnka Renaty Mauserové, pohlednice „Doksy-Staré Splyvy. Myší zámek“ (Nakladatelství Karel Streer, Dubá 1932), pohlednice „Gruss aus Sommerfrische Hirschberg“ (Verlag J. M. Pusch, Dauba s.d.), pohlednice „Sommerfrische Hirschberg – Seebad, Blick vom Badeplatz“ (Verlag Ernst Böhm, Hirschberg, před rokem 1914).

Sommerfrische Hirschberg
Schraubenberg

Seebad, Blick vom Badeplatz
Eichberg

ČLÁNKY A STUDIE

Část přírodovědná

**BROUCI (COLEOPTERA) ČELEDÍ ELATERIDAE,
EUCNEMIDAE A THROSCIDAE
VYBRANÝCH PÍSKOVEN ČESKOLIPSKA**

Petr Brůha – Lukáš Blažej

Petr Brůha, Hynaisova 448/11, 400 01 Ústí nad Labem, e-mail: pbruha@volny.cz

Lukáš Blažej, Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě, Náměstí Osvobození 297, 470 01 Česká Lípa, e-mail: blazalukas@gmail.com

Petr Brůha – Lukáš Blažej: *Beetles (Coleoptera) of the families Elateridae, Eucnemidae and Throscidae of selected sand quarry in the Česká Lípa district (northern Bohemia).*

The occurrence of 26 species of click beetles (Elateridae), 1 species of the family Eucnemidae and 6 species of the family Throscidae were confirmed at the selected sand quarry in Česká Lípa district in the years 2015–2017. Important psamophilous and primarily ripicolous species of click beetles *Dicronychus equisetioides*, *Negastrius sabulicola* and *Paracardiophorus musculus* are commented, as well as rare *Hylis olexai* (Eucnemidae) and two other regionally important click beetles *Cardiophorus ebeninus* and *C. nigerrimus* and throscid beetle *Trixagus carinifrons*.

Key words: Coleoptera, Elateridae, Eucnemidae, Throscidae, faunistics, sand quarry, Česká Lípa district, Northern Bohemia, Czech Republic.

Úvod

V regionu Českolipska není dosud v recentním pojetí k dispozici žádná publikace o druhové skladbě brouků pískoven. Souhrnné práce se týkají hlavně sběratelsky atraktivních broučích čeledí, např. krascovitých (Honců & Kašpar 2003, 2008), střevlíkovitých (např. Honců & Pulpán 1974, Honců & Vonička 1997) či tesaříkovitých (např. Honců et al. 2011, 2012), kde hlavně v případě střevlíků je uváděna přítomnost velmi významných psamofilů. Řada dílčích údajů významnějších druhů kovaříků z Českolipska je uváděna v práci Mertlika (2011a), v případě zástupců čeledi Throscidae pak v práci Mertlika & Leseigneura (2007). V rámci průzkumu hmyzu CHKO

Kokořínsko předkládá Honců (2006) rozsáhlý seznam brouků, kde mezi běžnějšími kovaříky uvádí také druhy *Cardiophorus atramentarius* Erichson, 1840 a *C. rufipes* (Goeze, 1777), u nichž je však předpokládána chybná determinace (cf. Mertlik 2011a). V rámci průzkumu staré jírovcové aleje v oboře Vřísek uvádí Blažej et al. (2016) výskyt nejen vzácných saproxylických druhů kovaříkovitých brouků, ale také zástupců dalších dvou řešených čeledí Throscidae a Eucnemidae.

Jelikož jsou písčiny významnou součástí přírody Českolipska s jedinečným výskytem psamofilních druhů hmyzu (cf. Mertlik 2011b), byla pozornost během zdejších entomologických průzkumů (cf. Blažej 2017, Blažej & Tyrner 2017) zaměřena také na tyto broučí čeledi. Především mezi kovaříky jsou známé druhy s přímou vazbou na biotopy vátých a aluviálních písků, kde se jejich larvální stadia živí hlavně jako predátoři nebo mrchožrouti. Informace o bionomii kovaříků jsou převzaty z monografie Laibnera (2000) a prací Mertlika (2009, 2011a). Zástupci čeledi Eucnemidae jsou bionomicky vázáni na staré lesní porosty, kde se larvy vyvíjejí v odumřelé dřevní hmotě prostoupené myceliemi dřevokazných hub, jimiž se zřejmě živí (Hůrka 2005). O bionomii pojednávají Vávra & Škorpík (2013). Vývoj larev zástupců čeledi Throscidae dle Hůrky (2005) probíhá v humusu při kořenech stromů, kde se živí tekutinou z ektomykorhizických hub. O ekologických nárocích vybraných druhů a výskytu v ČR a SR pojednávají Mertlik & Leseigneur (2007) a Mertlik (2008).

Popis a charakter území

Sledované písčiny (Obr. 9–12) neboli dobývací prostory (dále uváděno jen DP) jsou popisovány také v pracích Blažeje (2017) a Blažeje & Tyrnera (2017). V regionu Provoďínska jsou situovány písčiny při obci Provoďín (DP Provoďín, resp. sledovaná část pod provoďínským hřbitovem) a v okolí osady Srní u České Lípy (DP Okřešice a DP Veselí). Na okraji zástavby v Srní byla sledována také trasa vedení vysokého napětí (VVN) v těsné blízkosti DP Okřešice pro potřeby srovnání zdejších kontinuálních stanovišť. Nadmořská výška lokalit je ca 300 m n. m. Všechny jsou součástí kvadrátu faunistického mapování 5353d (podle Pruner & Míka 1996). DP Provoďín leží v současnosti na území CHKO Kokořínsko a Máchův kraj.

Písčiny na Provoďínsku patří dle geomorfologického členění ČR (Demek 1987) k okrsku Jestřebské kotliny, jsou součástí Severočeské tabule, celku Ralská pahorkatina, podcelku Dokeská pahorkatina. Úzkou sníženinu Jestřebské kotliny, tvořenou hlavně středoturanskými písčinci, oddělují

na severu od Českolipské kotliny (podcelku Zákupské pahorkatiny v denudační sníženině středního toku řeky Ploučnice) Provodínská a Hradčanská pahorkatina a na jihu sousedí s rozsáhlejší oblastí Polomených hor. Tyto jsou základní geomorf. jednotkou Dokeské pahorkatiny, která je z velké části na území CHKO Kokořínsko a Máchův kraj. Geologicky se jedná o území složitě a na mnoha místech značně se prolínající. Svrchnokřídové mořské sedimenty jsou v regionu Provodínska dlouhodobě a velkoplošně těženy jako sklářské a slévárenské písky.

Pískovna v Žizníkově se nachází na okraji osady Žizníkov, východně od České Lípy. Dle Prunera & Míky (1996) je součástí kvadrátu pro síťové mapování 5353a. Nadmořská výška lokality je ca 260 m n. m. Dle Demka (1987) je součástí podcelku Zákupské pahorkatiny, okrsku Českolipské kotliny, který ohraničuje sníženina středního toku řeky Ploučnice a tvoří ji především svrchnoturonské až koniacké slínovce a vápnité jílovce. Těžební prostor pískovny se nachází na glaciofluviálním sedimentu, který je materiálem (štěrky, vč. skandinávského pazourku) značně odlišný od homogenních písků na Provodínsku. Vzhledem k velké části tělesa pískovny využívané pro deponie stavebních sutí se uplatňují nejen travníky písčín a mělkých půd (T5), ale také ruderní bylinná vegetace mimo sídla (X7). V rámci žizníkovské pískovny byla zvlášť sledována také trasa VVN, která pískovnou prochází.

Klimatická charakteristika celé sledované oblasti je převzata z práce Tolasze (2007). Klimatická oblast je mírně teplá, okrsku B1, tj. mírně teplý, suchý, s mírnou zimou. Průměrná roční teplota je 7–8°C (15°C v letním období), průměr ročních srážek je 650 mm. Potencionální přirozenou vegetací jsou acidofilní doubravy (Neuhäuslová 2001). Dle katalogu biotopů (Chytrý et al. 2001) jsou původními lesními porosty Subkontinentální borová doubrava (L7.3) a Boreokontinentální bor (L8.1). Velká část území je rekultivacemi i lesním hospodařením přeměněna na borové monokultury. V pískovných samotných tvoří bylinné patro jednoletá vegetace písčín (T5. 1) a otevřené travníky s paličkovcem *Corynephorus canescens* (T5.2). V trasách VVN a vzácněji na okrajích pískoven také s kostravovými travníky (T5.3), příp. acidofilními travníky mělkých půd (T5.5).

Materiál a metodika

Materiál byl zpracován v rámci entomologického výzkumu Vlastivědného muzea a galerie v České Lípě zaměřeného na psamofilní společenstva pískoven Českolipska. Během prvotních sběrů druhého autora v letech

2006 a 2007 se zaměřením hlavně na blanokřídlý hmyz bylo v DP Veselí a DP Okřešice využito různobarevných, tzv. Moerieckeho misek. V letech 2007 a 2009 probíhal sběr také na části DP Provodín, v místech pod provodínským hřbitovem. V letech 2015 a 2016 bylo využito v DP Provodín také Malaiseho nárazových pastí instalovaných v letovém koridoru s intervaly výběrů 2–3 týdny. V roce 2016 a 2017 se průzkum rozšířil také do okolí České Lípy na pískovnu v Žizníkově, kde byly instalovány v roce 2016 dvě Malaiseho pastí a v obou letech 10ks zemních pastí s octem jako konzervační tekutinou a ca 2–3 týdenní expozicí. Sběr byl během návštěv dále doplňován smykem vegetace a v případě psamofilních druhů také individuálním sběrem na povrchu deponií písku, pod kameny a dalším materiálem, popř. v okolí rekultivační výsadby, kde krom vysazované borovice byli kovařici sbírání hlavně v okolí mladých dubů.

Nálezová data jsou řazena v pořadí název pískovny, datum či interval expozice, počet zachycených jedinců a způsob sběru, který je případně doplněn o údaj umístění pasti v trase VVN. Pokud není uvedeno jinak, platí L. Blažej lgt., P. Brůha det., Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě coll. Řazení jednotlivých druhů je v rámci čeledi dle abecedy. Nomenklatura je převzata z palearktického katalogu brouků (Löbl & Smetana 2007) s výjimkami v případě druhů *Cardiophorus atramentarius* Erichson, 1840, *Negastrius sabulicola* (Boheman, 1852) a *Trixagus meybohmi* Leseigneur, 2005, kde byly zohledněny práce Mertlika (2009 a 2011) a Mertlika & Leseigneura (2007). Zařazení do kategorie Červeného seznamu ohrožených druhů bezobratlých ČR je provedeno v případě kovaříků dle Zbuzka (2017) a v případě zástupců čeledi Eucnemidae dle Vávry (2017). Kategorie ohrožení Červeného seznamu je uvedena za jménem druhu. Zobrazeny jsou významné druhy v ilustrační fotografii či perokresbě L. Blažeje (Obr. 1–6).

Zkratky kategorií Červeného seznamu: **CR** – kriticky ohrožený druh (Critically Endangered), **EN** – ohrožený druh (Endangered), **NT** – téměř ohrožený druh (Near Threatened), **VU** – zranitelný druh (Vulnerable).

Ostatní použité zkratky: LB – Lukáš Blažej, MT – Malaiseho nárazová past (Malaise trap), NP – národní park, VMG – Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě, VVN – vedení vysokého napětí, YPT – Moerieckeho barevné misky (yellow pan traps), PT – zemní pastí (pitfall traps).

Výsledky a komentáře

Celkem bylo zpracováno 531 ks z čeledi Elateridae, 23 ks z čeledi Eucnemidae a 197 ks z čeledi Throscidae. Komentáře jsou uvedeny u faunisticky nebo ekologicky významných nálezů.

Elateridae

Adrastus pallens (Fabricius, 1792)

Nálezová data: Provodín, 16. 7.–14. 8. 2015, 1 ex., MT, 17. 6.–15. 7. 2016, 1 ex., MT, 15. 7.–4. 8. 2016, 2 ex., MT.

Adrastus rachifer (Geoffroy, 1785)

Nálezová data: Provodín, 10. 6.–16. 7. 2015, 1 ex., MT; Žizníkov, 17. 6.–15. 7. 2016, 1 ex., MT, 15. 7.–4. 8. 2016, 2 ex., MT.

Agriotes obscurus (Linnaeus, 1758)

Nálezová data: Okřešice, 17. 5.–8. 6. 2017, 1 ex., PT; Provodín, 23. 5. 2016, 1 ex., indiv.; Žizníkov, 2.–23. 6. 2017, 1 ex., trasa VVN, PT.

Agriotes sputator (Linnaeus, 1758)

Nálezová data: Žizníkov, 6.–30. 5. 2016, 6 ex., PT, 30. 5.–17. 6. 2016, 2 ex., MT, 17. 6.–15. 7. 2016, 1 ex., MT, 15. 7.–4. 8. 2016, 1 ex., PT, 10. 5.–2. 6. 2017, 2 ex., PT, 2.–23. 6. 2017, 2 ex., trasa VVN, PT.

Agriotes ustulatus (Schaller, 1783)

Nálezová data: Provodín, 4. 8.–9. 9. 2016, 1 ex., MT; Žizníkov, 17. 6.–15. 7. 2016, 18 ex., MT, 17. 6.–15. 7. 2016, 2 ex., PT, 15. 7.–4. 8. 2016, 10 ex., MT, 15. 7.–4. 8. 2016, 1 ex., PT, 4. 8. 2016, 4 ex., smyk, 2.–23. 6. 2017, 1 ex., PT, 23. 6.–18. 7. 2017, 1 ex., PT, 18. 7. 2017, 11 ex., smyk, 7. 8. 2017, 1 ex., smyk.

Agrypnus murinus (Linnaeus, 1758)

Nálezová data: Okřešice, 17. 5.–8. 6. 2017, 1 ex., PT, 8.–20. 6. 2017, 1 ex., PT; Provodín, 23. 5.–7. 6. 2016, 1 ex., MT; Srní u České Lípy, 29. 4.–17. 5. 2017, 1 ex., trasa VVN, PT, 8.–20. 6. 2017, 1 ex., trasa VVN, PT, 20. 6.–17. 7. 2017, 1 ex., trasa VVN, MT; Veselí, 17. 7.–1. 8. 2017, 1 ex., PT; Žizníkov, 30. 5.–17. 6. 2016, 1 ex., MT, 10. 5.–2. 6. 2017, 7 ex., PT, 10. 5.–2. 6. 2017, 11 ex., trasa VVN, PT, 2.–23. 6. 2017, 2 ex., PT, 2.–23. 6. 2017, 8 ex., trasa VVN, PT, 23. 6.–18. 7. 2017, 1 ex., PT.

Ampedus balteatus (Linnaeus, 1758)

Nálezová data: Okřešice, 17. 5. 2017, 2 ex., indiv.; Srní u České Lípy, 4.–29. 4. 2017, 2 ex., trasa VVN, PT, 29. 4.–17. 5. 2017, 4 ex., trasa VVN, PT, 8.–20. 6. 2017, 1 ex., trasa VVN, PT, 20. 6.–17. 7. 2017, 2 ex., trasa VVN, MT; Veselí, 29. 4.–17. 5. 2017,

1 ex., PT, 17. 5.–8. 6. 2017, 1 ex., PT, 8. 6. 2017, 1 ex., smyk; Žizníkov, 30. 5.–17. 6. 2016, 1 ex., MT.

Ampedus elongatulus (Fabricius, 1787)

Nálezová data: Žizníkov, 10. 5.–2. 6. 2017, 2 ex., trasa VVN, PT, 2.–23. 6. 2017, 1 ex., trasa VVN, PT.

Athous haemorrhoidalis (Fabricius, 1801)

Nálezová data: Provodín, 20. 5.–10. 6. 2015, 1 ex., MT.

Athous subfuscus (O. F. Müller, 1764)

Nálezová data: Provodín, 30. 4.–20. 5. 2015, 1 ex., MT, 10. 6.–16. 7. 2015, 1 ex., MT; Srní u České Lípy, 8.–20. 6. 2017, 1 ex., trasa VVN, MT; Žizníkov, 30. 5.–17. 6. 2016, 1 ex., MT.

Cardiophorus ebeninus (Germar, 1824) – **NT**

Nálezová data: Okřešice, 17. 5. 2017, 1 ex., indiv.; Veselí, 8. 6. 2017, 1 ex., smyk.

Termofilní euroasijský druh, rozšířený od Itálie po Mongolsko (Laibner 2000). Na území České republiky se vyskytuje velmi lokálně, ale na zachovalých písčitých biotopech mnohdy vytváří bohaté populace (Mertlik 2011a). Biotopem tohoto druhu jsou osluněné písčité půdy na hřbetech pískovcových skal nebo silně osluněné svahy na jejich úpatí, popř. drobná vápencová štěrkoviště na ostrých hřbetech vápencových pohoří.

Cardiophorus nigerrimus Erichson, 1840 (Obr. 1)

Nálezová data: Provodín, 20. 5.–10. 6. 2015, 1 ex., MT, 10. 6.–16. 7. 2015, 3 ex., MT, 7. 6.–15. 7. 2016, 1 ex., MT, LB coll.; Žizníkov, 30. 5.–17. 6. 2016, 2 ex., MT.

Evropský druh s absencí na severu (Laibner 2000). V ČR je dobře adaptovaným a široce rozšířeným druhem (Mertlik 2011a). Jeho biotopem jsou světlé listnaté i jehličnaté lesy. Osidluje suchou písčitou půdu pod korunami stromů. Vyskytuje se v nížinách a pahorkatinách a některými údolími proniká dosti vysoko do hor.

Cardiophorus ruficollis (Linnaeus, 1758)

Nálezová data: Provodín, 30. 4.–20. 5. 2015, 7 ex., MT, 20. 5.–10. 6. 2015, 6 ex., MT, 10. 6.–16. 7. 2015, 2 ex., MT, 23. 5.–7. 6. 2016, 1 ex., MT, 7. 6.–15. 7. 2016, 3 ex., MT; Srní u České Lípy, 17. 5.–8. 6. 2017, 2 ex., trasa VVN, PT.

Cidnopus pilosus (Leske, 1785)

Nálezová data: Žizníkov, 2.–23. 6. 2017, 1 ex., trasa VVN, PT.

Dalopius marginatus (Linnaeus, 1758)

Nálezová data: Provodín, 20. 5.–10. 6. 2015, 2 ex., MT, 23. 5. 2016, 1 ex., indiv.; Srní u České Lípy, 4.–29. 4. 2017, 1 ex., trasa VVN, PT, 8.–20. 6. 2017, 2 ex., trasa VVN, MT.

Denticollis linearis (Linnaeus, 1758)

Nálezová data: Provodín, 20. 5.–10. 6. 2015, 1 ex., MT.

Dicronychus equisetioides Lohse, 1976 – **VU** (Obr. 2)

Nálezová data: Provodín, 23. 5. 2016, 1 ex., indiv., LB coll.

Středoevropský druh (Laibner 2000), jehož biotopem jsou volné písky dun nebo osluněných svahů pískoven. Mertlik (2011b) uvádí nálezy také z písčitých náplavů velkých řek. Podle Dolina (1988) jsou larvy nekrofágní. Na území ČR se vyskytuje velmi lokálně, ale na zachovalých biotopech může vytvářet bohaté populace. Jde o nejvýznamnějšího psamofila mezi českými kovaříky (Mertlik 2011a).

Ectinus aterrimus (Linnaeus, 1761)

Nálezová data: Provodín, 30. 4.–20. 5. 2015, 1 ex., MT.

Hemicrepidius niger (Linnaeus, 1758)

Nálezová data: Provodín, 20. 5.–10. 6. 2015, 1 ex., MT, 7. 6.–15. 7. 2016, 1 ex., MT.

Negastrius sabulicola (Boheman, 1852) – **EN** (Obr. 4)

Nálezová data: Provodín, 27. V.–21. VI. 2007, 1 ex., YPT, LB coll., 10.–16. 6. 2013, 3 ex., YPT; Veselí, 17. 5. 2017, 1 ex., indiv., LB coll., 8.–20. 6. 2017, 1 ex. . PT.

Evropský druh (Laibner 2000) v ČR lokálně rozšířený především v blízkosti velkých řek. Primárním biotopem jsou nezatravněné písčité náplavy na březích nebo v blízkosti břehů řek a potoků a na jejich ostrůvcích v nížinných oblastech, velmi vzácně osidluje také pískovny (Mertlik 2009).

Oedostethus quadripustulatus (Fabricius, 1792) – **VU** (Obr. 5)

Nálezová data: Žizníkov, 17. 6.–15. 7. 2016, 1 ex., MT, LB coll.

Holarktický, v ČR pouze lokálně rozšířený druh (Laibner 2000). Vhodným biotopem jsou periodicky zaplavované zatravněné půdy v okolí řek, někdy i podmáčené louky v okolí rybníků (Mertlik 2009). Imaga jsou aktivní na nižších stéblech travin od konce května do počátku srpna.

Paracardiophorus musculus (Erichson, 1840) – **CR** (Obr. 3, 7 a 8)

Nálezová data: Okřešice, 27. 5.–21. 6. 2007, 1 ex., YPT, 21. 4.–23. 5. 2016, 1 ex., PT, 4.–29. 4. 2017, 1 ex., PT, 17. 5. 2017, 1 ex., indiv., 17. 5.–8. 6. 2017, 13 ex., PT,

8. 6. 2017, 1 ex., smyk, 8.–20. 6. 2017, 12 ex., PT, 20. 6.–17. 7. 2017, 3 ex., PT; Provodín, 29. 4. 2006, 2 ex., indiv., Správa NP České Švýcarsko coll., 27. 5.–21. 6. 2007, 4 ex., YPT, 10.–16. 6. 2013, 20 ex., YPT, 20. 5.–10. 6. 2015, 4 ex., MT, 21. 4.–23. 5. 2016, 1 ex., PT, 23. 5. 2016, 33 ex., indiv., VMG et LB coll., 7. 6.–15. 7. 2016, 1 ex., MT; Veselí, 17. 5. 2017, 7 ex., indiv., 17. 5.–8. 6. 2017, 8 ex., PT, 8. 6. 2017, 9 ex., indiv., 8. 6. 2017, 1 ex., smyk, 8.–20. 6. 2017, 23 ex., PT, 20. 6.–17. 7. 2017, 10 ex., PT, 17. 7.–1. 8. 2017, 1 ex., PT; Žizníkov, 6. 5. 2016, 1 ex., indiv., 6.–30. 5. 2016, 9 ex., MT, 6.–30. 5. 2016, 25 ex., PT, 30. 5. 2016, 14 ex., indiv., VMG et LB coll., 30. 5.–17. 6. 2016, 10 ex., MT, 30. 5.–17. 6. 2016, 10 ex., PT, 17. 6.–15. 7. 2016, 2 ex., MT, 17. 6.–15. 7. 2016, 2 ex., PT, 15. 7.–4. 8. 2016, 1 ex., MT, 9. 5. 2017, 27 ex., indiv.

Palearktický (Laibner 2000), primárně ripikolní druh volných šterkových a písčitých břehů a ostrovů vodních toků je v současnosti v ČR rozšířen hlavně na druhotných stanovištích v pískovnách a na okrajích lesů v písčitých oblastech, např. na Dokesku (Mertlík 2011a). Larvy jsou dravé a nekrofágní (Dolin 1988). Hojně populace tohoto výrazně psamofilního kovaříka na Českolipsku jsou v rámci ČR jedny z nejvýznamnějších!

Pheletes aeneoniger (DeGeer, 1774)

Nálezová data: Okřešice, 27. 5.–21. 6. 2007, 1 ex., YPT, 8. 6. 2017, 9 ex., smyk, 17. 5.–8. 6. 2017, 1 ex., PT; Provodín, 10. 6.–16. 7. 2015, 4 ex., MT, 20. 5.–10. 6. 2015, 10 ex., MT, 23. 5.–7. 6. 2016, 6 ex., MT, 30. 4.–20. 5. 2015, 3 ex., MT; Srní u České Lípy, 29. 4.–17. 5. 2017, 14 ex., trasa VVN, PT, 4.–29. 4. 2017, 9 ex., trasa VVN, PT, 17. 5.–8. 6. 2017, 1 ex., trasa VVN, PT; Žizníkov DP, 30. 5.–17. 6. 2016, 2 ex., MT, 6.–30. 5. 2016, 1 ex., MT.

Prosternon tessellatum (Linnaeus, 1758)

Nálezová data: Okřešice, 20. 6.–17. 7. 2017, 1 ex., PT; Provodín, 30. 4.–20. 5. 2015, 1 ex., MT, 7. 6.–15. 7. 2016, 1 ex., MT, 15. 7.–4. 8. 2016, 2 ex., MT; Srní u České Lípy, 4.–29. 4. 2017, 1 ex., trasa VVN, PT, 20. 6.–17. 7. 2017, 3 ex., trasa VVN, MT, 20. 6.–17. 7. 2017, 1 ex., trasa VVN, PT, 17. 7.–1. 8. 2017, 2 ex., trasa VVN, PT, 1.–18. 8. 2017, 2 ex., trasa VVN, PT.

Selatosomus aeneus (Linnaeus, 1758)

Nálezová data: Veselí, 17. 5.–8. 6. 2017, 1 ex., PT.

Sericus brunneus (Linnaeus, 1758)

Nálezová data: Okřešice, 8. 6. 2017, 1 ex., smyk; Srní u České Lípy, 29. 4.–17. 5. 2017, 2 ex., trasa VVN, PT, 17. 5.–8. 6. 2017, 1 ex., trasa VVN, PT; Veselí, 8. 6. 2017, 1 ex., smyk.

Throscidae

Trixagus carinifrons (Bonvouloir, 1859)

Nálezová data: Žizníkov, 15. 7.–4. 8. 2016, 3 ex., MT, J. Mertlik det.

Mertlik (2008) na základě minima recentních údajů z ČR zmiňuje možnost ústupu tohoto druhu. Z Českolipska (obora Vřesek) jej z poslední doby uvádějí Blažej et al. (2016). Především samičky jsou velmi obtížně odlišitelné od příbuzného *T. meyhohmi* Leseigneur, 2005. Bionomie druhu zatím není přesně známa.

Trixagus dermestoides (Linnaeus, 1767)

Nálezová data: Provodín, 20. 5.–10. 6. 2015, 1 ex., MT, 10. 6.–16. 7. 2015, 3 ex., MT, 23. 5.–7. 6. 2016, 3 ex., MT, 7. 6.–15. 7. 2016, 6 ex., MT, 15. 7.–11. 8. 2016, 1 ex., MT; Srní u České Lípy, 8.–20. 6. 2017, 5 ex., trasa VVN, MT, 20. 6.–17. 7. 2017, 10 ex., trasa VVN, MT, 17. 7.–1. 8. 2017, 3 ex., trasa VVN, MT, 1.–18. 8. 2017, 3 ex., trasa VVN, MT, Žizníkov, 30. 5.–17. 6. 2016, 5 ex., MT, 17. 6.–15. 7. 2016, 1 ex., MT, 15. 7.–4. 8. 2016, 1 ex., MT.

Trixagus elateroides (Heer, 1841)

Nálezová data: Provodín, 4. 8.–9. 9. 2016, 1 ex., MT; Žizníkov, 15. 7.–4. 8. 2016, 3 ex., MT.

Trixagus leseignouri Muona, 2002

Nálezová data: Okřešice, 17. 5.–8. 6. 2017, 1 ex., PT; Srní u České Lípy, 8.–20. 6. 2017, 5 ex., trasa VVN, MT, 20. 6.–17. 7. 2017, 6 ex., trasa VVN, MT, 17. 7.–1. 8. 2017, 3 ex., trasa VVN, MT; Provodín, 30. 4.–20. 5. 2015, 1 ex., MT, 20. 5.–10. 6. 2015, 11 ex., MT, 10. 6.–16. 7. 2015, 3 ex., MT, 16. 7.–4. 8. 2015, 2 ex., MT, 23. 5.–7. 6. 2016, 8 ex., MT, 7. 6.–15. 7. 2016, 3 ex., MT, 4. 8.–9. 9. 2016, 6 ex., MT; Žizníkov, 6.–30. 5. 2016, 13 ex., MT, 6.–30. 5. 2016, 3 ex., PT, 30. 5.–17. 6. 2016, 39 ex., MT, 17. 6.–15. 7. 2016, 3 ex., MT, 15. 7.–4. 8. 2016, 16 ex., MT, 4. 8.–9. 9. 2016, 1 ex., MT.

Trixagus meyhohmi Leseigneur, 2005

Nálezová data: Okřešice, 14. 8.–4. 9. 2015, 1 ex., PT; Srní u České Lípy, 8.–20. 6. 2017, 2 ex., trasa VVN, MT, 20. 6.–17. 7. 2017, 3 ex., trasa VVN, MT, 17. 7.–1. 8. 2017, 6 ex., trasa VVN, MT, 1.–18. 8. 2017, 8 ex., trasa VVN, MT; Žizníkov, 17. 6.–15. 7. 2016, 1 ex., MT, 4. 8.–9. 9. 2016, 1 ex., MT.

Trixagus obtusus (Curtis, 1827)

Nálezová data: Žizníkov, 15. 7.–4. 8. 2016, 2 ex., MT, J. Mertlik det.

Eucnemidae

Hylis olexai (Palm, 1955) – **EN** (Obr. 6)

Nálezová data: Provodín, 10. 6.–16. 7. 2015, 3 ex., MT, VMG et LB coll., 16. 7.–14. 8. 2015, 4 ex., MT, 7. 6.–15. 7. 2016, 4 ex., MT, VMG et LB coll., 15. 7.–4. 8. 2016, 8 ex., MT, VMG et LB coll.; Srní u České Lípy, 20. 6.–17. 7. 2017, 3 ex., trasa VVN, MT; Žizníkov, 17. 6.–15. 7. 2016, 1 ex., MT, J. Mertlík rev., LB coll.

Velmi vzácný druh známý v ČR dosud především z Moravy (Mertlík & Pelikán 2013). V poslední době však přibývají nálezy právě ze severozápadních Čech (cf. Blažej et al. 2016). Vývoj probíhá především v listnatých dřevinách, ale i v jehličnanech. Dle Vávry & Škorpíka (2013) vyhledává zachovalé porosty pralesního charakteru. Zde uvedené nálezy dokládají vývoj také na lokalitách antropogenních, ovlivněných lidskou činností, neboť veškeré sledované pískovny i jejich okolí je tvořeno pouze hospodářskými kulturami borovice, navíc často velmi mladými, s minimálním zastoupením ostatních druhů dřevin (hlavně dubu a břízy).

Shrnutí a diskuze

Zpracováním materiálů získaných jak systematickým průzkumem pískoven Českolipska v letech 2016–2017, tak dílčích materiálů z let předchozích, bylo potvrzeno 26 druhů kovařikovitých brouků, 1 druh z čeledi Eucnemidae a 6 druhů z čeledi Throscidae.

Z ekologicky zajímavých druhů je významný početný výskyt stenotopního *Paracardiophorus musculus*, který byl přítomen hojně na všech sledovaných lokalitách. Primárně ripikolní druh *Negastrius sabulicola* byl nalezen pouze velmi lokálně na dvou lokalitách v provodínském regionu. Hygrofilní druh *Oedostethus quadripustulatus* byl zachycen do MT v jediném exempláři v Žizníkovské pískovně a jeho hlavní výskyt předpokládáme v nivě a podmáčených loukách řeky Ploučnice. Ve zjištěné druhové skladbě jsou ve velké míře zastoupeny eurytopní druhy, např. *Agrypnus murinus*, *Ampedus balteatus* a *Athous subfuscus*. Z pravidelně nalézaných druhů lze jmenovat krom dominantního psamofila *Paracardiophorus musculus* také *Agriotes ustulatus*, *Cardiophorus ruficollis*, *Pheletes aeneoniger*, *Prosternon tessellatum*, *Trixagus dermestoides*, *T. leseigneuri* a *T. meybohmi*.

Významné psamofilní druhy (*Dicronychus equisetioides*, *Negastrius sabulicola* či *Paracardiophorus musculus*) nebyly zaznamenány na trasách VVN, přestože byly pasti (hlavně PT) umísťovány v místech povrchových disturbancí s obnaženým písčitým substrátem. Vyloučení jejich výskytu zde zřejmě nebude úplně možné, ale upřednostnění volných písčín v pís-

kovnách těmito druhy je jednoznačné. Druhá skladba tras VVN je výrazně ovlivňována zástinem okolní vzrostlé kultury borovic. Přítomnost druhů lesních okrajů je tak velmi častá, a to i pro ideální letový koridor (hlavně v případě MT).

Z druhů, které by potencionálně mohly být na českolipských pískovnách nalezeny, lze jmenovat primárně ripikolní druh *Negastrius pulchellus* (Linnaeus, 1761), který se dle Jagemanna (1955) i Mertlika (2009) vyskytuje často společně s *N. sabulicola*. Mertlik (2009) uvádí také možný druhotný výskyt dalších primárně ripikolních druhů v pískovnách a lomových tělesech, např. *Zorochochros dermestoides* (Herbst, 1806), *Z. flavipes* (Aubé, 1850) či *Z. meridionalis* (Laporte de Castelnau, 1840).

Závěr

Systematickým průzkumem brouků nadčeledi Elateroidea vybraných pískoven Českolipska v letech 2015–2017 bylo potvrzeno 26 druhů kovaříkovitých brouků, 1 druh z čeledi Eucnemidae a 6 druhů z čeledi Throscidae. Z významných druhů kovaříků jsou komentovány psamofilní a primárně ripikolní druhy *Dicronychus equisetioides*, *Negastrius sabulicola* či *Paracardiophorus musculus*. Z ostatních regionálně významnějších druhů jsou komentováni kovaříci *Cardiophorus ebeninus*, *C. nigerrimus*, *Oedostethus quadripustulatus* a dále *Hylis olexai* (Eucnemidae) a *Trixagus carinifrons* (Throscidae).

Poděkování

Za pročtení a poznámky k rukopisu bychom rádi poděkovali kolegům J. Ch. Vávrovi a B. Zbuzkovi, za překlad cizojazyčné části také M. Trýznovi a K. Steinovi.

LITERATURA

- Blažej L. 2017: Kutilky a vosy (Hymenoptera: Aculeata: Spheciformes a Vespidae) žitníkovské pískovny (Česká Lípa). *Bezděz*, 26: 153–174.
- Blažej L., Kadlec J., Brůha P., Matúšových P. & Čapek L. 2016: Brouci (Coleoptera) jírovcové aleje v oboře Vřísek (Zahrádka u České Lípy). *Bezděz*, 25: 117–158.
- Blažej L. & Tyrner P. 2017: Zlatěnky (Hymenoptera: Aculeata: Chrysididae) vybraných pískoven Českolipska (severní Čechy). *Sbor. Severoč. Muz., Přír. vědy*, Liberec, 35: 99–120.
- Demek J. (ed.) 1987: *Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny*. Academia, Praha, 584 pp.
- Dolin V. G. 1988: Fauna Ukrajiny. (Elateridae subf. Cardiophorinae, Elaterinae). *Akad. Nauk. Ukr. RSR*, 19 (4): 1–202.
- Honců M. 2006: Brouci (Coleoptera) CHKO Kokořínsko I. *Bohemia centralis*, Praha, 27: 515–547.
- Honců M., Chvalkovský J., Kadlec J., Klapka V., Matúšových P., Petrželka M., Rak J. & Všečetka J. 2011: Tesaříkovití (Cerambycidae) Českolipska. 1. část. *Bezděz*, 20: 325–367.
- Honců M., Chvalkovský J., Kadlec J., Kašpar L., Klapka V., Matúšových P., Petrželka M., Rak J. & Všečetka J. 2012: Tesaříkovití (Cerambycidae) Českolipska. 2. část. *Bezděz*, 21: 129–170.
- Honců M. & Kašpar L. 2003: Krasci (Buprestidae) Českolipska. *Bezděz*, 12: 279–302.
- Honců M. & Kašpar L. 2008: Krasci (Buprestidae) Českolipska. Dodatek I. *Bezděz*, 17: 175–185
- Honců M. & Pulpán J. 1974: Střevlíkovití (Coleoptera, Carabidae) Českolipska. *Sbor. Severoč. Muz., Ser. Natur.*, Liberec, 6: 93–149.
- Honců M. & Vonička P. 1997: Střevlíkovití (Carabidae) bývalého VVP Ralsko. *Bezděz*, 5: 295–357.
- Húrka K. 2005: *Brouci České a Slovenské republiky*. Kabourek, Zlín, 390 pp.
- Chytrý M., Kučera T. & Kočí M. (eds) 2001: *Katalog biotopů České republiky*. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha, 307 pp.
- Jagemann E. 1955: *Kovaříkovití – Elateridae. Fauna ČSR. Svazek 4. Československá akademie věd*, Praha, 302 pp.
- Laibner S. 2000: *Elateridae of the Czech and Slovak Republics*. Kabourek, Zlín, 292 pp.
- Löbl I. & Smetana A. (eds.) 2007: *Catalogue of Palaearctic Coleoptera, Vol. 4: Elateroidea, Derodontoidea, Bostrichoidea, Lymexyloidea, Cleroidea, Cucujoidea*. Apollo Books, Stenstrup, 935 pp.
- Mertlík J. 2008: Příspěvek k poznání bionomie druhů čeledi Throscidae (Coleoptera: Elateroidea). *Elateridarium*, 2: 172–192.
- Mertlík J. 2009: Druhy podčeledi Negastrinae (Coleoptera: Elateridae) České a Slovenské republiky. *Elateridarium*, 3: 41–136.
- Mertlík J. 2011a: Druhy podčeledi Cardiophorinae (Coleoptera: Elateridae) České repub-

- liky a Slovenska. *Elateridarium*, 5: 59–204.
- Mertlik J. 2011b: Příspěvek k ochraně písčitých biotopů východních Čech s uvedením nálezů devíti vzácných psamofilních brouků. *Elateridarium*, 5: 5–42.
- Mertlik J. & Leseigneur L. 2007: Druhy čeledi Throscidae (Coleoptera: Elateroidea) České a Slovenské republiky. *Elateridarium*, 1: 1–55.
- Mertlik J. & Pelikán J. 2013: Nové údaje o *Hylis olexai* (Coleoptera: Eucnemidae) pro území České republiky a Slovenska. *Elateridarium*, 7: 45–54.
- Neuhäselová Z. (ed.) 2001: *Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky*. Academia, Praha, 341 pp.
- Pruner L. & Míka P. 1996: Seznam obcí a jejich částí v České republice s čísly mapových polí pro síťové mapování fauny. *Klapalekiana*, 32 (Suppl.): 1–115.
- Tolasz R. (ed.) 2007: *Atlas podnebí Česka*. Český hydrometeorologický ústav, Praha, 255 pp.
- Vávra J. Ch. 2017: Eucnemidae (dřevomilovití). 354–355. In: Hejda R., Farkač J. & Chobot K. (eds.): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí. *Příroda*, Praha, 36: 1–612.
- Vávra J. Ch. & Škorpík M. 2013: Dřevomilovití brouci (Coleoptera: Eucnemidae) v Národním parku Podyjí a jeho blízkém okolí, s poznámkami k jejich bionomii. *Thayensia*, Znojmo, 10: 53–90.
- Zbuzek B. 2017: Elateridae (kovaříkovití): 343–347. In: Hejda R., Farkač J. & Chobot K. (eds.): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí. *Příroda*, Praha, 36: 1–612.

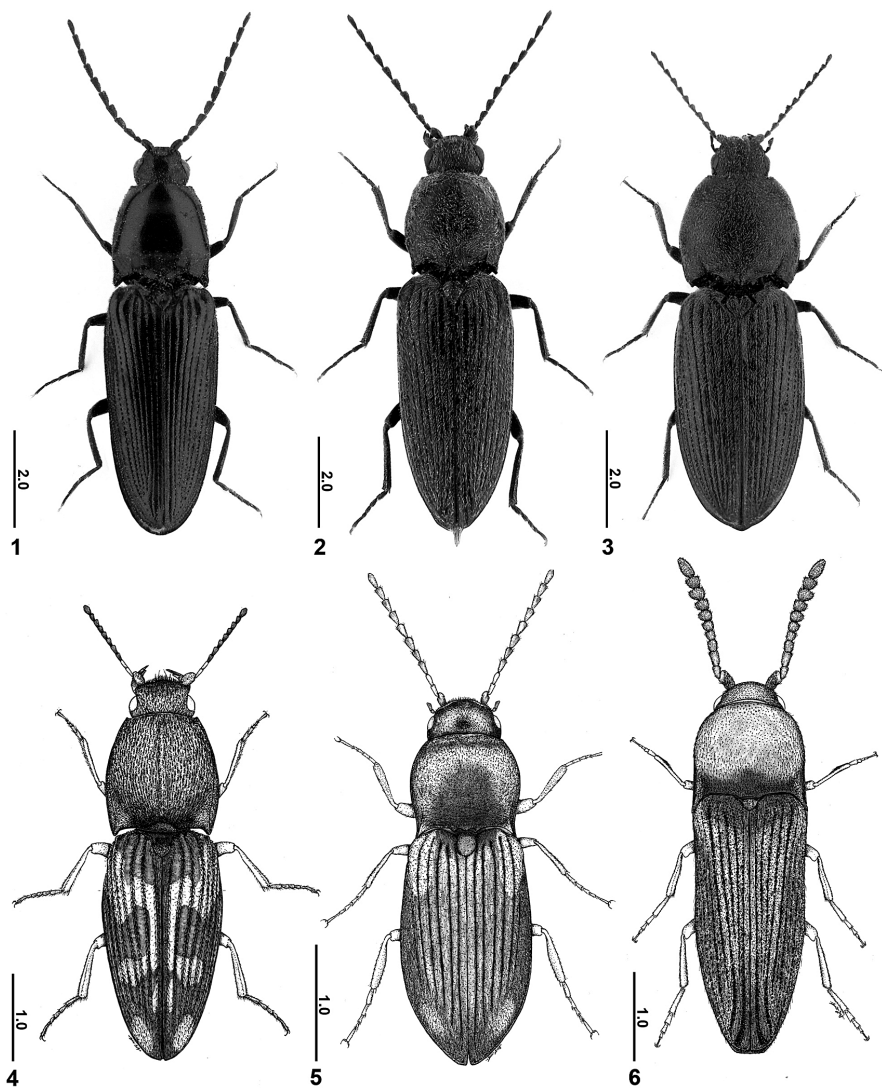
RESUMÉ

Elateridae, Eucnemidae und Throscidae aus ausgewählten Sandgruben in der Region Česká Lípa (Böhmisch Leipa)

Petr Brůha – Lukáš Blažej

Durch die systematische Untersuchung von Käfern der Überfamilie Elateroidea in ausgewählten Sandgruben der Umgebung von Česká Lípa konnten in den Jahren 2015–2017 Vorkommen von 26 Käfer-Arten (Elateridae) bestätigt werden sowie eine Art aus der Familie Eucnemidae und 6 Arten aus der Familie Throscidae. An bedeutenden Schnellkäfer-Arten wurden die psammophilen und primär ripicolen Arten *Dicronychus equisetioides*, *Negastrius sabulicola* oder *Paracardiophorus musculus* kommentiert. An weiteren regional bedeutenden Arten werden kommentiert die Schnellkäferarten *Cardiophorus ebeninus*, *C. nigerrimus* sowie *Oedostethus quadripustulatus* und im weiteren *Hyllis olexai* (Eucnemidae) und *Trixagus carinifrons* (Throscidae).

Übersetzt von Karel Stein

Tab. I

Významné druhy kovaříkovitých a brouků z čeledi Eucnemidae pískoven Českolipska. Měřítka v mm. Obr. 1 – *Cardiophorus nigerrimus* Erichson, 1840, Obr. 2 – *Dicronychus equisetioides* Lohse, 1976, Obr. 3 – *Paracardiophorus musculus* (Erichson, 1840), Obr. 4 – *Negastrius sabulicola* (Boheman, 1852), Obr. 5 – *Oedostethus quadripustulatus* (Fabricius, 1792), Obr. 6 – *Hylis olexai* (Palm, 1955).

Tab. II

Obr. 7 a 8. Rojení kovařika *Paracardiophorus musculus* probíhá v jarním období na vrcholcích štěrkopísčitých hald s řídkými porosty trav. Žizníkov, 9. 5. 2017, foto L. Blažej.

Tab. III

Obr. 9. Provodín, červen 2013, trávniky písčín s dvouletými výsadbami borovice. Obr. 10. Okřešice, srpen 2015, činná pískovna (vlevo) a čerstvá výsadba borovice (vpravo), foto L. Blažej.

Tab. IV

Obr. 11. Veselí, červen 2006, dočasně nečinná část pískovny. Obr. 12. Žizníkov, srpen 2016, trávniky písčín na svahu na okraji pískovny, foto L. Blažej.

**KATALOG SBÍRKY MOTÝLŮ (INSECTA: LEPIDOPTERA)
VÁCLAVA KLIŠTĚ
ULOŽENÉ VE VLASTIVĚDNÉM MUZEU A GALERII
V ČESKÉ LÍPĚ**

Miroslav Žemlička – Pavel Moravec

Miroslav Žemlička, Peškova 532, CZ – 403 31 Ústí nad Labem, e-mail: zemlicka.mir@seznam.cz

Pavel Moravec, Jezuitská 6, CZ – 412 01 Litoměřice, e-mail: pavel.moravec@nature.cz

Miroslav Žemlička – Pavel Moravec: *Catalogue of butterfly collection (Insecta: Lepidoptera) of Václav Kliešť deposited in the Regional Muzeum and Gallery in Česká Lípa.*

The contribution describes and evaluates the regional collection of butterfly of the entomologist Václav Kliešť (1920–1996) deposited at the Regional Muzeum and Gallery in Česká Lípa. Altogether 3971 specimens, belonging to 955 species and 34 families were catalogued. Majority of the specimens was collected in České středohoří (Central Bohemian Uplands) and devoted state of the butterfly fauna in the regions Ústí nad Labem and Litoměřice during the 1960s and 1970s. The recorded spectrum of species is compared with the recent faunistic data of this region. Species *Lycaena hippothoe*, *Cupido argiades*, *Phengaris alcon*, *Polyommatus dorylas*, *Hyponephele lycaon*, *Lemonia dumi* extinct here in the 1960s and 1970s. Other species, as *Thyris fenestrella*, *Pyrgus serratulae*, *Melitaea cinxia*, have been missing since the turn of the millennium. On the other hand, some rare and local species still live in this area (*Pseudophilotes vicrama*, *Minois dryas*, *Melitaea aurelia*, *Lemonia taraxaci*, *Coenocalpe lapidata*, *Phlogophora scita*, *Hydraecia petasitis*), or survive in residual populations in other parts of the Central Bohemian Uplands, in Louny district specifically (*Polyommatus damon*, *Hipparchia semele* and *Chazara briseis*). Species *Ypsolopha persicella*, *Apamea oblonga*, *Atethmia ambusta*, *Conistra ligula*, *Dichagyris candelisequa*, *Dichagyris signifera* and *Noctua orbona* are evaluated as faunistically important ones.

Key words: Lepidoptera, V. Kliešfs collection, Museum in Česká Lípa, Czech Republic

Úvod

Entomolog Václav Kliešť (obr. 1) se narodil 29. září 1920 v obci Harvelka v okrese Čadca v dnešní Slovenské republice. Již v mládí jej velmi zajímala příroda, ale až od roku 1960 započal s aktivním sběratelstvím zaměřeným především na motýly. To již nějaký čas bydlel v Březí u Ústí nad Labem, odkud pochází převážná část jeho raných sběrů. Poté se přestěhoval do Pokratic, dnes součásti Litoměřic, kde dále pracoval v zemědělství a pokračoval ve své sběratelské činnosti. Přelomem v jeho životě se stal rok 1966, kdy podstoupil velmi těžkou operaci krční páteře, po níž byl dán do invalidního důchodu a sběratelství se tak mohlo stát jeho hlavní životní náplní. U malého domku s dvorkem na horním okraji Pokratic lovil motýly na světlo, v sezóně prakticky každou noc. Při nočních lovech na přilehlých lokalitách používal benzínovou tlakovou lampu. V rámci zdravotní rehabilitace mu byla doporučena intenzivní chůze, a tak využil každé příležitosti k pěším exkurzím do blízkého okolí, zejména na blízké a v botanických kruzích proslulé Bílé stráně u Pokratic, dále do Hervertova údolí, vrch Radobýl, bílé stráně u Knoblošky a mnohé další. Spolu se svými kolegy sběrateli uskutečnil několik entomologických výprav na Moravu a na Slovensko a jednu cestu na černomořské pobřeží Bulharska. V rámci návštěv své vdané dcery sbíral také ve východních Čechách. Při výstavbě pokratického sídliště v 80. letech byl jeho domek srovnán se zemí a musel se nuceně přestěhovat do Litoměřic. Jeho zdravotní stav mu již nedovoloval plně se věnovat terénní práci, a tak vedl mnoho let přírodovědný kroužek při Domě mládeže, zorganizoval a svými sbírkami motýlů podpořil několik zdařilých výstav, věnoval se chovu cizokrajných motýlů a dalšího terarijního hmyzu a občas vypomáhal jiným entomologům s preparací úlovků. Když před více než dvaceti lety dne 23. prosince 1996 zemřel, tak jeho sbírku po čase odkoupilo Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě, kde je uložena dodnes (obr. 2). Další údaje a podrobnosti lze nalézt v práci Kolečky (1998).

Zatímco biografická data o osobě sběratele jsou dostatečně známá a veřejně dostupná, tak o obsahu a významu jeho sbírky není známo téměř nic. Sám V. Kliešť totiž nebyl publikačně činný a jiní autoři využívali výsledky jeho výzkumů jen výjimečně. Takovou výjimku představuje práce o fauně motýlů okresu Ústí nad Labem (Vysoký et al. 1986), kde sice byly zveřejněny některé sběratelovy poznatky z Ústeckého regionu (zejména z lokality Březí), avšak vesměs bez konkrétních nálezových okolností. Objev píďalky *Idaea degeneraria* (Hübner 1799), nového druhu pro Čechy, byl publikován s velkým časovým odstupem až v průběhu zpracovávání sběratelovy sbírky

(Šumpich et al. 2005). Autoři tohoto článku jsou přesvědčeni, že zhodnocením informací obsažených v této regionální sbírce dojde k zásadnímu obohacení vědomostí o historii a vývoji fauny motýlů na území Českého středohoří, konkrétně na Litoměřicku a Ústecku.

Materiál a metodika

Excerpce lokálních údajů spojená s revizí originálních determinací byly M. Žemličkou provedeny v rámci patnácti návštěv uskutečněných v období 5. února 2002 až 20. prosince 2006. Při třech návštěvách byl nápomocen také kolega ing. Jan Šumpich.

Každý lokální údaj je v seznamu druhů prezentován v následujícím pořadí: název lokality (podrobnosti k doplnění a identifikaci lokalit viz dále), nadmořská výška nálezu (pokud je uvedena), datum nálezu, počet dokladovaných jedinců (pokud není uvedeno jinak, platí vždy 1 ex.), jméno autora nálezu (pokud není uvedeno jinak, platí vždy V. Kliešť lgt., podrobnosti viz dále), jméno autora determinace (pokud není uvedeno jinak, platí V. Kliešť det., resp. M. Žemlička, J. Šumpich revid. et det.). Pokud je uvedeno jméno jiného autora nálezu, je označován zkratkou „lgt.“ pouze v případě, že je uveden současně jiný autor determinace (označený zkratkou „det.“), pro jejich vzájemné rozlišení. Název lokality je u každého taxonu uveden jen jednou u prvního nálezu, u dalších nálezů ze stejné lokality se název již neopakuje. Nálezy z různých lokalit jsou u každého taxonu odděleny středníkem a uvedeny v abecedním pořadí. Nomenklatura a systematické řazení jsou převzaty ze seznamu Laštůvky & Lišky (2011). Nomenklatura druhů v České republice nežijících je převzata z práce Karsholta & Nieuwerkerken (2013). Obrazovou přílohu tvoří vybraní jedinci a celkový pohled na některé muzejky ve fotografii L. Blažeje.

Název lokality je uveden v původním znění opsaném z lokálního štítku. Téměř polovina z celkového počtu sbírkových exemplářů však nebyla lokálními štítky vůbec opatřena a tyto položky musely být vyřazeny jako nepoužitelné. Pouze v případě, kdy pod prvním exemplářem opatřeným lokálním štítkem byly v neporušených řadách seřazeny neoznačené exempláře a nemohlo tudíž dojít k omylu, bylo přistoupeno k jejich dodatečnému označení. Takto uložený materiál se nacházel hlavně v zásobních krabicích. Avšak také značné množství lokalizovaných exemplářů bylo opatřeno štítky s neúplnými údaji, většinou chyběla vlastní lokalizace nebo autor nálezu. Přesto mohlo být u některých neúplných štítků, ovšem teprve po zevrubném seznámení s obsahem sbírky, se stylem jejího uspořádání a vedení

lokalitních štítků a jen v nesporných a jasných případech, přistoupeno k dodatečnému doplnění chybějících údajů. Pokud byly na lokalitním lístku jen lokalita a datum, byl autor (v naprosté většině V. Kliešť) doplněn na základě porovnání s jinými štítky ze stejného dne. Pokud bylo na lokalitním lístku jen datum, byly lokalita a autor (v naprosté většině Pokratice a V. Kliešť) doplněny stejným způsobem. V těchto konkrétních případech jsou údaje o lokalizaci a autorovi nálezu uvedeny v hranatých závorkách. V případě, že autor nálezu není na lokalitním lístku uveden a s jistotou se nejedná o V. Klieště, anebo je jméno autora nečitelné, je tato skutečnost uvedena taktéž v hranatých závorkách.

Jedním z hlavních výstupů této práce by měly být relevantní faunistické údaje, a tak snahou autorů článku bylo v co možná největší míře zabránit omylům, které by s jistotou vznikly chybnou nebo rozdílnou interpretací toponym. Byla provedena excerptce všech místopisných údajů (viz Tab. 1) s tím, že u jmen pocházejících z České republiky a ze Slovenska byla provedena specifikace pomocí faunistických čtverců (Pruner & Míka 1996). V případech, kdy ani přibližná identifikace nebyla možná, např. kvůli existenci více jak dvou homonym v jednom ze států nebo v obou státech dohromady, je použito označení „?“. Pokud to bylo možné, tak upřesnění pomístních jmen bylo provedeno také u lokalit v zemích mimo Českou a Slovenskou republiku.

Tabulka 1. Originální lokalizace použitá ve sbírce motýlů a její specifikace.

Použité zkratky: occ. – západní, or. – východní, mer. – jižní, bor. – severní, c. – střední, pr. – u, poblíž, Mt., Mts. – hora, pohoří, Prov. – provincie / kraj, PP – přírodní památka; AG – Algeria, AU – Austria, BU – Bulgaria, CR – Croatia, EG – Egypt, GE – Germany, GG – Georgia, HU – Hungary, IT – Italy, KZ – Kazakhstan, LB – Libya, MN – Montenegro, RO – Romania, RU – Russia, SK – Slovakia, SL – Slovenia, SP – Spain, SZ – Switzerland, UK – Ukraine.

Originální lokalizace	Specifikovaná a interpretovaná lokalizace
Algeria sept., Blida – Tipaza	AG bor., Blida – Tipaza
Austria, Vorarlberg, Silvretta Vermunt, Klostertal, 2050m.	AU, Vorarlberg Prov., Silvretta Mts.: Vermunt Mt.
Babiny I	České středohoří: Babiny I (5350/5450)
Belanské Tatry	SK, Belianske Tatry (6787)

Belanské Tatry, Skal. vrata	SK, Belianske Tatry: hora Skálne vráta (6787)
Bídnice	České středohoří: vrch Bídnice pr. Litoměřice (5450)
Bohemia „BRD“	?
Bratislava	SK, Bratislava (7868/7869)
Brdy – Všenory	Všenory (6051)
Brno	Brno (6765 – 6766/6865 – 6866)
Břeclav	Břeclav (7267)
Březí	České středohoří: Březí (5350)
Budov	České středohoří: Budov (5350)
Bulgaria	–
Bulgaria mer., Smoljan – Pamporovo, Snežanka 1600–1938 m	BU, Mursalica planina Mts.: Pamporovo, Snežanka Mt.
Bulgaria mer., Vichren	BU, Pirin Mts.: Vichren Mt.
Bulgaria, Burgas	BU or., Burgas
Bulgaria, kemp Albena	BU or., Albena pr. Balčik
Bulgaria, kemping „Juk“	BU or., Lozenec, camping „Jug“
Bulgaria, Melnik	BU, Pirin Mts.: Melnik
Bulgaria, Sozopol	BU or., Sozopol
Bulgaria, Varna	BU or., Varna
Bulgaria, Zlatni Pjasaci	BU or., Zlatni pjasci (=Golden Sands) pr. Varna
Carniolia, nemora ad Savum prope Labacum	SL, Ljubljana, Sava River
Církvice	České středohoří: Církvice (5450)
Čenkov	SK, Čenkov (8277)
Černovír	Olomouc – Černovír (6369)
Česká Lípa	Česká Lípa (5353)
Č. Novina	Černá Novina (=bývalá obec) pr. Hamr na Jezeře (5355)
DDR – Sachsen, Dübener Heide, Torfhaus	GE, Sachsen Prov., Torfhaus pr. Bad Döben
Děčínský Sněžník	Labské pískovce: vrch Děčínský Sněžník (5250)
Dolšinky	?
Düsseldorf	GE, Nordrhein – Westfalen Prov., Düsseldorf
Dvorníky	SK, Dvorníky (7391)

Dvůr Králové nad Labem	Dvůr Králové nad Labem (5560)
Hamr na Jezeře	Hamr na Jezeře (5255)
Hazlice	České středohoří: Haslice (5351)
Hlinná	České středohoří: Hlinná (5450)
Hodonín	Hodonín (7168)
Horní Zálezly	České středohoří: Horní Zálezly (5350)
Hungaria c., Dabas	HU c., Dabas
Hungaria, Gresnedias	?
Hungaria, Tatabánya	HU bor., Tatabánya
Chlaba	SK, Chlaba (8178)
Chomutov	Chomutov (5546)
Chříby	-
Chvojnica	SK, Biele Karpaty: Chvojnica (7270) nebo Strážovske vrchy: Chvojnica (7177)
Istria, Piran	SL, Istria: Piran
Istria, Soča	SL, Julijske Alpe Mts.: Soča
Italia (Arguata Sefivia?)	IT, Appennino Ligure Mts.: Arquata Scrivia
Italia, Alpi – Dolomitiche, Civeta	IT, Dolomiti Mts.: Monte Civetta
Italien	-
Jablonec nad Nisou	Jablonec nad Nisou (5256/5257)
Jestřebí	Jestřebí (5353)
Jugoslavia (Gradec?)	?
Jugoslavia, Brač – Milna	CR, Brač Island: Milna
Jugoslavia, Burda	?
Jugoslavia, ostrov Krk	CR, Krk Island
Jugoslavia, Paklenica	CR, Velebit Mts.: Paklenica Gorge
Jugoslavia, Sl. Požeга	?
Jugoslavia, Zadar	CR, Zadar
Jugoslávie, ostrov Hvar – Starý (god?)	CR, Hvar Island, Stari Grad
K. Hora – Soběšín	Soběšín (6255)
Kahira	EG, Kahira

Kahira – Gezira	EG, Kahira – Gezira
Kamenica nad Hronom	SK, Kamenica nad Hronom (8178)
Kamenín	SK, Kamenín (8177)
Kamýk	České středohoří: Kamýk (5450)
Káraný	Káraný (5854)
Karlovy	?
Karlštejn	Český kras: Karlštejn (6051)
Kařez	Kařez (6148)
Kazachstan, Alma – Atinskaya region, Tian – Shan	KZ, Kungej Alatau Mts.: Almaty Distr.
Klentnice	Pavlovské kopce: Klentnice (7165)
Klokočov	SK, Vihorlat: Klokočov (7198)
Knobložka	České středohoří: Knobloška (5450)
Koda	Český kras: Koda (6050)
Korozluky	České středohoří: Korozluky (5548)
Kosov	?
Kouřim –Ždánice	Ždánice pr. Kouřim (6055)
Kováčov	SK, Kováčov (8178)
Krásné Březno	České středohoří: Krásné Březno (5350)
Krč	Praha – Krč (5952)
Kresnensko – defile	BU mer. occ., Kresnensko Defile (=Kresna Gorge)
Krkonoše	–
Krym, Foroz	UK, Krym, Foros pr. Sevastopol
Kundratice	České středohoří: Kundratice (5450)
Kundratice – Lázně	Osečná – Lázně Kundratice (5355)
Kúty	SK, Kúty (7368)
Květná	Květná (vrch) pr. Příbram (6349/6350)
Lbín	České středohoří: Lbín (5450)
Lednice	Lednice (7166/7266)
Lenártov, Čerchovské pohorie	SK, Čergov: Lenartov (6692/6792)
Leningrad, Komarovo	RU occ., Komarovo pr. Sankt – Peterburg
Lenora	Šumava: Lenora (7048)

Libčeves	České středohoří: Libčeves (5548)
Libišany	Libišany (5860)
Libochovany	České středohoří: Libochovany (5450)
Libya, Sahara, Ghadames	LB occ., Ghadames
Litoměřice	České středohoří: Litoměřice (5450)
Lovečkovice	České středohoří: Lovečkovice (5351)
Luhov	Luhov pr. Stráž pod Ralskem (5254)
Lušovice	?
Luštěnice	Luštěnice (5655)
Lysá nad Labem – Litol	Lysá nad Labem – Litol (5855)
Malá nad Hronom	SK, Malá nad Hronom (8178)
Malacky	SK, Malacky (7567/7568)
Malečov	České středohoří: Malečov (5350)
Mariánské Lázně	Mariánské Lázně (6042)
Mimoň	Mimoň (5354)
Mimoň – Stráž	Stráž pod Ralskem (5354)
Mimoň – Boreček	Boreček pr. Mimoň (5354)
Miřejovice	České středohoří: Miřejovice (5450)
Modrý vrch	SK, Hegyfárok (=Velký vrch) pr. Štúrovo (8177)
Montenegro, Budva – Bečići	MN, Bečići pr. Budva
Moravia, Doloplazy	Doloplazy pr. Olomouc (6470) nebo Doloplazy pr. Prostějov (6668/6669)
Moravia, Nové Město	Nové Město na Moravě (6462)
Moravia – Pánov	PP Pánov pr. Hodonín (7168)
Němčí	České středohoří: Němčí (5350)
Nitra	SK, Nitra (7674/7774)
Nízké Tatry, Dem. dolina	SK, Nízke Tatry: Demänovská dolina (6983/7083)
Nová Bystrica	SK, Nová Bystrica (6680)
Nová Loděnice	?
Nová Role	Nová Role pr. Karlovy Vary (5742)
Nová Ves, Čes. Středohoří	České středohoří: Nová Ves pr. UL – Střekov (5350)
Oleško	Oleško (5551)

Osečná	Osečná (5355)
Pálava	Pavlovské kopce (7165/7166)
Palohlavy	Palohlavy (=bývalá obec) pr. Hamr na Jezeře (5355)
Pavlovské kopce	Pavlovské kopce (7165/7166)
Pernink, Západní Čechy	Krušné hory: Pernink (5642)
Pirin	BU, Pirin Mts.
Písečná, Bohemia bor.	Písečná pr. Česká Lípa (5353)
Plešivec	České středohoří: vrch Plešivec pr. Kamýk (5450)
Podkriváň	SK, Podkriváň pr. Detva (7482)
Pokratice	České středohoří: Litoměřice – Pokratice (5450)
Pod. Biskupice	SK, Bratislava – Podunajské Biskupice (7869)
Poštorná	Břeclav – Poštorná (7267)
Praděd	Hrubý Jeseník: hora Praděd (5969)
Praha	–
Praha – Prokop	Praha – Prokopské údolí (5952)
Primorsko	BU or., Primorsko
Proboštov	České středohoří: Proboštov (5350)
Příbram	Příbram (6349/6350)
Průč. rokle	České středohoří: Průčelská rokle pr. UL – Brná (5350)
R. Hámre	SK, Vihorlat: Remetské Hámre (7199)
Radějov	Bílé Karpaty: Radějov (7170)
Radobýl	České středohoří: vrch Radobýl pr. Litoměřice (5450)
Radzovce	SK, Cerová vrchovina: Radzovce (7784/7785)
Rakousko, Innsbruck	AU, Tirol Prov., Innsbruck
Ralsko	Ralsko (5454)
Roháče, Lúčna	SK: Západné Tatry (Roháče): hora Lúčna (1652m)
Rohatec	Rohatec pr. Hodonín (7169)
Romania, Mamaia	RO or., Mamaia pr. Constanța
Romania, Maebashi	RO, ?
Romania, Muntii Rodnei, [Valea Vinului]	RO, Rodnei Mts.: Valea Vinului

Romania, [Muntii Rodnei, Valea Lalei]	RO, Rodnei Mts.: Valea Lalei
Rumunsko, Fagarašch	RO, Făgăraşului Mts.
Rychnov nad Kněžnou	Rychnov nad Kněžnou (5863)
Sedlo	České středohoří: Sedlo pr. Malečov (5350)
Severní Čechy – u tří domů	České středohoří: Michalovice – Třídolí (5450)
Skalice u Litoměřic	České středohoří: Skalice pr. Litoměřice (5450)
Slovakia, M. Kosihy	SK, Malé Kosihy (8078)
Slovakia or., Plešivec	SK, Plešivec (7488)
Soběslav	Soběslav (6754)
Sozopol – Kavacite	BU or., Kavaci pr. Sozopol
Spain, Andalusia	SP mer., Andalucia Prov.
Srbsko	Český kras: Srbsko (6050)
Srbsko – Koda	Český kras: Koda pr. Srbsko (6050)
SSSR Bajkal, Listvjanka 500 m.	RU c., Bajkal Lake, Listvjanka pr. Irkutsk
SSSR Kavkaz, Dombaj 2200 m.	RU occ., Kavkaz Mts.: Dombaj pr. Teberda
Staňkovice	České středohoří: Staňkovice (5450/5451)
Stará Boleslav	Stará Boleslav (5754/5854)
Straškov	Straškov – Vodochody (5651)
Střední Povltaví, Třtí	Třtí (6351)
Střekov	České středohoří: Ústí nad Labem – Střekov (5350)
Suisse, Flueta pass	SZ, Rätische Alpen: Pass dal Flüela
Sv. Prokop	Praha – Prokopské údolí (5952)
Svádov	České středohoří: Svádov (5350)
Šiatorská Bukovinka, Cérová vrchovina	SK, Cerová vrchovina: Šiatorská Bukovinka (7784/7785)
Štúrovo	SK, Štúrovo (8178/8278)
Šumava	-
Šumava, Černý Kříž	Šumava: Černý Kříž pr. Stožec (7149)
Šumava, Chvalšiny	Šumava: Chvalšiny (7151)
Šumava, Malá Niva	Šumava: PP Malá niva pr. Lenora (7048)
Tašov	České středohoří: Tašov (5350)

Terezín	Terezín (5450)
Trnovany	České středohoří: Trnovany (5451)
Třebošín	České středohoří: Třebošín (5351/5451)
USSR – Georgia occ., Abchasia, Suchumi	GG, Abchazia Prov., Suchumi
Ústí nad Labem	České středohoří: Ústí nad Labem (5350)
Úštěk	Úštěk (5452)
V. Kotel	Hrubý Jeseník: Vysoká hole – Velký kotel (5969)
V. Tatry, Skalnaté plesá, suf na vých. 1800 m. n. m.	SK, Vysoké Tatry: Skalnaté pleso (6887)
V. Tatry, Slavk. štít, trav. stráň 2000 m. n. m.	SK, Vysoké Tatry: Slavkovský štít (6887)
Velké Žernoseky	České středohoří: Velké Žernoseky (5450)
Vihorlat	–
Vihorlat, Kusín	SK, Vihorlat: Kusín (7198)
Vihorlat, Vinné	SK, Vihorlat: Vinné (7197)
Vihorlat, [Remetské Hámre]	SK, Vihorlat: Remetské Hámre (7199)
Vitošov	Vitošov pr. Zábřeh (6167)
Vráž u Písku	Vráž (6650)
Vychylovka	SK, Vychylovka (6680)
Vysoká nad Labem	Vysoká nad Labem (5860/5861)
Vysoké nad Jizerou	Vysoké nad Jizerou (5358)
Wien	AU, Wien
Zagreb	CR, Zagreb
Zlatník	České středohoří: vrch Zlatník pr. České Zlatníky (5448)
Žloutkovice	Křivoklátsko: Žloutkovice (5949)

Druhový seznam

V seznamu jsou použity zkratky: ex. – exemplář, eo. (ex ovo) – vychováno z vajíčka, el. (ex larva) – vychováno z housenky, ep. (ex pupa) – vychováno z kukly, im. – imago, prep. gen. – druhová příslušnost ověřena prohlídkou znaků na vypreparovaných genitáliích, [bez a.] – autor neuveden, [a. nečitelný] – autor uveden, ale jméno nečitelné, [VK] – zkratka jména V. Kliešř, neuvedeno na originálním lokální štítku.

Hepialidae

- Triodia sylvina* (Linnaeus, 1761): Pokratice, 19. 8. 1974 [VK], [Pokratice] 20. 8. 1978 [VK].
Pharmacis lupulina (Linnaeus, 1758): Břeží, 25. 6. 1961, 19. 5. 1962, 8. 6. 1965;
Pokratice, 16. 6. 1977 [VK].
Pharmacis fusconebulosa (De Geer, 1778): [Libišany] 3. 7. 1977 [VK].
Phymatopus hecta (Linnaeus, 1758): Pokratice, 12. 6. 1973 [VK].
Hepialus humuli (Linnaeus, 1758): Břeží, 12. 6. 1962; Vychylovka, 26. 6. 1977 [VK].

Psychidae

- Epichnopteryx plumella* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 12. 5. 1980; Vysoká nad Labem, 30. 5. 1980 [VK].
Megalophanes viciella (Denis & Schiffermüller, 1775): Modrý vrch, 7. 6. 1978 [VK].
Sterrhopterix fusca (Haworth, 1809): Libišany, 13. 6. 1977.

Tineidae

- Euplocamus anthracinalis* (Scopoli, 1763): Chlaba, 13. 5. 1976 [VK]; Modrý vrch, 3. 6. 1976, 2 ex. [VK].
Euplocamus ophisus (Cramer, 1779): Bulgaria, 23. 6. 1977 [bez a.].

Yponomeutidae

- Yponomeuta evonymella* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 9. 7. 1973 [VK], 24. 7. 1974 [VK].
Yponomeuta sedella Treitschke, 1832: Pokratice, 7. 8. 1973 [VK].

Ypsolophidae

- Ypsolopa persicella* (Fabricius, 1787): [Pokratice] 4. 10. 1977 [VK].
Ypsolopa sequella (Clerck, 1759): Pokratice, 15. 7. 1975 [VK].

Oecophoridae

- Harpella forficella* (Scopoli, 1763): Pokratice, 10. 8. 1973 [VK], 14. 8. 1975 [VK], 15. 8. 1975 [VK].

Chimabachidae

- Diurnea fagella* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 18. 4. 1961 [VK], 10. 5. 1961, 1. 4. 1962 [VK], 8. 5. 1962.

Elachistidae

- Depressaria douglasella* Stainton, 1849: Pokratice, 16. 8. 1975 [VK].
Depressaria radiella (Goeze, 1783): Pokratice, 23. 8. 1973 [VK].
Ethmia bipunctella (Fabricius, 1775): Pokratice, 29. 6. 1975 [VK], 15. 7. 1975 [VK].

Pterophoridae

- Platyptilia nemoralis* Zeller, 1841: Pokratice, 5. 7. 1968.
Platyptilia gonodactyla (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 28. 5. 1968, J. Liška det.
Gillmeria pallidactyla (Haworth, 1811): Pokratice, 18. 6. 1967, 2 ex.

Stenoptilia pterodactyla (Linnaeus, 1761): Pokratice, 26. 8. 1967.
Cnaemidophorus rhododactyla (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 2. 7. 1967,
7. 7. 1967.
Oxyptilus pilosellae (Zeller, 1841): Knobložka, 13. 7. 1967, 2 ex., J. Liška det., prep.
gen. 1x.
Capperia trichodactyla (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 11. 8. 1967, 2 ex.,
J. Skyva det., prep. gen.
Pterophorus pentadactyla (Linnaeus, 1758): Břeží, 5. 7. 1963; Pokratice, 29. 6. 1967.
Merrifieldia baliodactylus (Zeller, 1841): Pokratice, 16. 7. 1967, 2 ex.
Oidaematophorus lithodactyla (Treitschke, 1833): Pokratice, 13. 7. 1967, 2 ex.
Emmelinea monodactyla (Linnaeus, 1758): Pokratice, 21. 9. 1967, 30. 9. 1967, 2 ex.

Tortricidae

Agapeta hamana (Linnaeus, 1758): Pokratice, 21. 8. 1973 [VK].
Eugnosta lathoniana (Hübner, 1800): Bulgaria (kemping „Juk“), 22. 6. 1974 [VK].
Aethes hartmanniana (Clerck, 1759): Břeží, 29. 5. 1962 [VK].
Tortrix viridana (Linnaeus, 1758): Břeží, 15. 6. 1965, 16. 6. 1965; [Pokratice] 3. 7.
1978 [VK].
Tortricodes alternella (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 3. 4. 1962, 2 ex. [VK].
Pandemis corylana (Fabricius, 1794): Pokratice, 21. 8. 1973 [VK].
Pseudosciaphila branderiana (Linnaeus, 1758): Sedlo, 11. 6. 1964.
Rhyacionia pinicolana (Doubleday, 1849): Pokratice, 8. 8. 1973 [VK].
Cydia pomonella (Linnaeus, 1758): Břeží, 15. 6. 1965; Pokratice, 7. 8. 1973, 2 ex. [VK].

Cossidae

Zeuzera pyrina (Linnaeus, 1761): Břeží, 23. 6. 1962; Bulgaria, Varna, 16. 7. 1969
[Pospíšil]; Pokratice, 5. 7. 1967.
Cossus cossus (Linnaeus, 1758): Bulgaria, Varna, 17. 7. 1969, Pospíšil; Pokratice,
23. 6. 1967, 14. 6. 1968.
Parahypopta caestrum (Hübner, 1808): Modrý vrch, 24. 6. 1979 [VK].

Sesiidae

Sesia apiformis (Clerck, 1759): Libišany, 3. 8. 1976 [VK].
Paranthrene tabaniformis (Rottemburg, 1775): Bulgaria, kemping „Juk“, 17. 6. 1974.
Synanthedon vespiformis (Linnaeus, 1761): Babiny I, 15. 6. 1973 [VK].
Synanthedon myopaeiformis (Borkhausen, 1789): Pokratice, 26. 5. 1971.

Limacodidae

Apoda limacodes (Hufnagel, 1766): Břeží, 4. 7. 1962, 10. 7. 1962; Libišany, 13. 6. 1977
[VK]; Pokratice, 7. 7. 1973, 3 ex., 1. 7. 1975 [VK].

Zygaenidae

Rhagades pruni (Denis & Schiffermüller, 1775): Lbín, 2. 7. 1967; Pokratice, 28. 7. 1970
[VK].
Jordanita globulariae (Hübner, 1793), Obr. 6: [Pokratice] 1. 7. 1976, [VK], prep. gen.

- Adscita statices* (Linnaeus, 1758): Břeží, 6. 6. 1961 [VK], 17. 6. 1962, 2 ex.; Horní Zálezly, 6. 6. 1961 [VK]; Lbín, 18. 6. 1978 [VK], 6. 6. 1979 [VK].
- Zygaena carniolica* (Scopoli, 1763): Modrý vrch, 22. 6. 1979 [VK]; Radobýl, 20. 7. 1967, 3 ex., 28. 7. 1967, 30. 7. 1967, 14. 7. 1968, 3 ex.
- Zygaena osterodensis* Reiss, 1921: Břeží, 20. 6. 1963, 12. 6. 1965.
- Zygaena loti* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 20. 6. 1963; Kamýk, 16. 6. 1968, 3 ex.; Pokratice, 23. 6. 1976.
- Zygaena exulans* (Hohenwarth, 1792): Austria, Vorarlberg, Silvretta Vermunt, Klostertal, 2050m, 6. 8. 1977, 3 ex., C. Brandstetter.
- Zygaena viciae* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 30. 7. 1962; Pokratice, 1. 7. 1970 [VK], 12. 7. 1975 [VK]; Skalice u Litoměřic, 24. 6. 1970, 2 ex. [VK].
- Zygaena ephialtes* (Linnaeus, 1767): Pokratice, 26. 7. 1965, 24. 7. 1967, 25. 7. 1967, 19. 7. 1968, 23. 7. 1968; Radobýl, 16. 7. 1968; Vihorlat, 26. 7. 1978, 2 ex.; Vychylovka, 27. 7. 1978 [VK].
- Zygaena filipendulae* (Linnaeus, 1758): Břeží, 12. 6. 1963, 20. 6. 1963, 12. 6. 1965; Pokratice, 11. 6. 1967, 12. 6. 1968.
- Zygaena trifolii* (Esper, 1783): Břeží, 4. 7. 1961; Libišany, 27. 6. 1970 [VK].
- Zygaena loniceræ* (Scheven, 1777): Břeží, 12. 6. 1961, 13. 7. 1961, 12. 7. 1964, 16. 7. 1965; Pokratice, 15. 7. 1967.
- Zygaena laeta* (Hübner, 1790): Dvorníky, 1. 8. 1975, Fuchs; Zlatník, 5. 8. 1977, M. Bouma.
- Zygaena punctum* Ochsenheimer, 1808: Bulgaria, kemping „Juk“, 24. 6. 1974, 25. 6. 1974, 2 ex., 27. 6. 1974, 1974 [VK]; Krym, Foroz, 10. 7. 1969, J. Havelka.
- Zygaena purpuralis* (Brünnich, 1763), Obr. 7: Břeží, 26. 6. 1963, prep. gen.; Pokratice, 6. 7. 1967, prep. gen., 22. 6. 1968, prep. gen.

Thyrididae

- Thyris fenestrella* (Scopoli, 1763): Bratislava, 17. 6. 1972; Modrý vrch, 23. 6. 1979; Pokratice, 23. 5. 1975.

Hesperiidae (Obr. 3)

- Erynnis tages* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 10. 5. 1977, 22. 5. 1979.
- Carcharodus alceae* (Esper, 1780): Libišany, 6. 8. 1976; Pokratice, 21. 7. 1968, 23. 7. 1968.
- Carcharodus lavatherae* (Esper, 1783): Bulgaria, Burgas, 9. 7. 1977 [bez a.].
- Carcharodus flocciferus* (Zeller, 1847): Modrý vrch, 10.–12. 6. 1980 [VK].
- Carcharodus orientalis* Reverdin, 1913: Bulgaria, kemping „Juk“, 17. 6. 1974.
- Spialia sertorius* (Hoffmannsegg, 1804): Radobýl, 11. 5. 1968, 2 ex.
- Pyrgus malvae* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 27. 5. 1975, 10. 10. 1976.
- Pyrgus serratulae* (Rambur, 1839): Pokratice, 7. 6. 1977, 27. 5. 1975.
- Pyrgus carthami* (Hübner, 1813): Zlatník, 16. 6. 1978, J. Volák, 17. 6. 1978, J. Volák.
- Pyrgus sidae* (Esper, 1784): Bulgaria, kemping „Juk“, 17. 6. 1974, 2 ex.
- Heteropterus morpheus* (Pallas, 1771): Bulgaria, kemping „Juk“, 19. 6. 1974; Klentnice, 12. 7. 1974 (V. Renner).
- Carterocephalus palaemon* (Pallas, 1771): Břeží, 10. 5. 1962, 20. 5. 1962.

Thymelicus sylvestris (Poda, 1761): Pokratice, 6. 7. 1970, 2 ex.
Thymelicus lineola (Ochsenheimer, 1808): Bídnice, 2. 8. 1968; Pokratice, 29. 7. 1977.
Thymelicus acteon (Rottemburg, 1775): Pokratice, 12. 8. 1967, 29. 7. 1977.
Hesperia comma (Linnaeus, 1758): Pokratice, 12. 6. 1966, 8. 8. 1967.
Ochlodes sylvanus (Esper, 1777): Pokratice, 13. 6. 1974; Poštorná, 11. 6. 1978.

Papilionidae

Zerynthia cerisyi (Godart, 1824): Bulgaria, kemping „Juk“, 17. 6. 1974, 6 ex.
Parnassius apollo (Linnaeus, 1758): Istria, Soča, 28. 6. 1979, 2 ex., J. Volák.
Parnassius mnemosyne (Linnaeus, 1758): Lenártov, Čerchovské pohorie, 16. 6. 1970, B. Zvarič; Poštorná, 11. 6. 1978 [VK].
Iphiclides podalirius (Linnaeus, 1758): Březí, 24. 5. 1965; Pokratice, 9. 5. 1968, 11. 5. 1977; Radobýl, 6. 8. 1979 [VK].
Papilio machaon Linnaeus, 1758: Březí, 14. 7. 1961; Bulgaria, kemping „Juk“, 19. 6. 1974; Libišany, 29. 7. 1976; Radobýl, 14. 7. 1968.

Pieridae

Leptidea sinapis (Linnaeus, 1758), Obr. 8: Bulgaria, kemping „Juk“, 26. 6. 1974, prep. gen.; Pokratice, 28. 6. 1973, prep. gen.
Leptidea juvernica Williams, 1946: Pokratice, 13. 7. 1975, prep. gen., 5. 5. 1977, prep. gen., 7. 8. 1987, prep. gen.
Anthocharis cardamines (Linnaeus, 1758): Březí, 19. 5. 1961, 19. 5. 1962; Pokratice, 11. 5. 1967, 28. 5. 1975.
Aporia crataegi (Linnaeus, 1758): Březí, 16. 6. 1963; Bulgaria, kemping „Juk“, 16. 6. 1974, 4 ex.; Lbín, 16. 6. 1966, 22. 6. 1966.
Pieris brassicae (Linnaeus, 1758): Březí, 1. 6. 1961; Pokratice, 12. 7. 1968, 2 ex., 3. 7. 1975, 30. 7. 1987, 2 ex.
Pieris rapae (Linnaeus, 1758): Pokratice, 26. 8. 1968, 20. 8. 1976, 2. 5. 1977, 15. 7. 1977, 30. 7. 1987, 3. 8. 1987, 2 ex. [VK], 7. 8. 1987.
Pieris manni (Mayer, 1851): Istria, Piran, 25. 6. 1979, 2 ex., J. Volák.
Pieris napi (Linnaeus, 1758): Březí, 17. 4. 1961, 30. 4. 1961, 15. 5. 1965; Pokratice, 3. 10. 1976.
Pontia edusa (Fabricius, 1777): Kamenica nad Hronom, 20. 8. 1976 [bez a.]; Pokratice, 21. 7. 1968, 23. 7. 1968, 6. 8. 1968.
Colias phicomone (Esper, 1780): Italien, 20. 7. 1979, Salatka.
Colias palaeno (Linnaeus, 1761): Lenora, 6. 7. 1969, V. Renner; 10. 7. 1971, Březina.
Colias hyale (Linnaeus, 1758): Pokratice, 28. 5. 1967, 21. 7. 1968, 25. 8. 1973, 25. 8. 1974.
Colias alfacariensis Ribbe, 1905: Březí, 10. 6. 1962, 18. 6. 1963; Pokratice, 15. 6. 1967, 14. 8. 1975.
Colias myrmidone (Esper, 1781): Radějov, 9. 6. 1976 [bez a.], 10. 6. 1978.
Colias crocea (Fourcroy, 1785): Bulgaria, kemping „Juk“, 30. 6. 1974, 2 ex.; Kresnensko defile, 6.–9. 6. 1973, B. Zvarič; Pokratice, 23. 7. 1968.
Colias erate (Esper, 1805): Romania, Mamaia, 10. 9. 1978 [bez a.].
Gonepteryx rhamni (Linnaeus, 1758): Pokratice, 2. 8. 1973, 7. 8. 1977, 3 ex.

Riodinidae

Hamearis lucina (Linnaeus, 1758): Břeží, 8. 5. 1961; Pokratice, 11. 5. 1975, 2 ex., 19. 5. 1975, 5. 5. 1977.

Lycaenidae (Obr. 3)

Lycaena helle (Denis & Schiffermüller, 1775): Černovír, larva, 8. 1973, R. Schwarz.

Lycaena phlaeas (Linnaeus, 1761): Břeží, 15. 8. 1961, 14. 8. 1964; Bulgaria, kemping „Juk“, 22.–25. 6. 1974, 4 ex.; Litoměřice, 5. 8. 1972; Pokratice, 5. 7. 1969, 7. 8. 1977; Radobýl, 12. 5. 1968.

Lycaena dispar (Haworth, 1803): Bulgaria, kemping „Juk“, 20.–22. 6. 1974, 3 ex.; Modrý vrch, 3. 6. 1976.

Lycaena virgaureae (Linnaeus, 1758): Břeží, 3. 7. 1962, 2 ex.; Lbín, 2. 7. 1967.

Lycaena ottomanus (Lefebvre, 1830): Bulgaria, kemping „Juk“, 23. 6. 1974, 4 ex.

Lycaena tityrus (Poda, 1761): Břeží, 12. 8. 1963; Chlaba, 26. 5. 1977; Jestřebí, 4. 6. 1974, I. Solovka; Libišany, 1. 8. 1976, 2 ex.

Lycaena alciphron (Rottemburg, 1775): Bulgaria, kemping „Juk“, 20. 6. 1974; Kresnensko defile, 6.–9. 6. 1975, B. Zvarič; Šumava, Černý Kříž, 11. 7. 1971 [Březina]; Vychylovka, 26. 6. 1977.

Lycaena hippothoe (Linnaeus, 1761): Břeží, 17. 6. 1964; Jestřebí, 22. 6. 1974 [I. Solovka]; Lbín, 7. 7. 1970, 18. 6. 1978.

Lycaena thersamon (Esper, 1784): Bulgaria, 20. 8. 1979, 2 ex. [bez a.].

Thecla betulae (Linnaeus, 1758): Miřejovice, 11. 8. 1968; Pokratice, 12. 8. 1967, 11. 8. 1968, 27. 7. 1977, 8. 8. 1979.

Favonius quercus (Linnaeus, 1758): Břeží, 28. 7. 1963, 2 ex.; Jestřebí, 12. 7. 1979 [bez a.].

Satyrrium pruni (Linnaeus, 1758): Pokratice, 17. 6. 1967, 3 ex.

Satyrrium w – album (Knoch, 1782): Vihorlat, Vinné, 27. 7. 1978.

Satyrrium spini (Denis & Schiffermüller, 1775): Knobložka, 13. 7. 1967.

Satyrrium acaciae (Fabricius, 1787): Bulgaria, kemping „Juk“, 22. 6. 1974, 4 ex.; Knobložka, 6. 7. 1968; Pokratice, 7. 7. 1975, 3 ex.

Callophrys rubi (Linnaeus, 1758): Břeží, 18. 5. 1963; Bulgaria, kemping „Juk“, 26. 6. 1974; Pokratice, 18. 5. 1973, 19. 5. 1978.

Lampides boeticus (Linnaeus, 1767): Kahira, 18. 4. 1971, V. Zouhar; Kahira – Gezira, 8. 8. 1974, V. Zouhar.

Cupido minimus (Fuessly, 1775): [Lbín] 6. 6. 1979 [VK]; Pokratice, 14. 8. 1967, 2 ex., 27. 5. 1975, 2 ex., [Pokratice] 29. 6. 1979 [VK], [Pokratice] 6. 7. 1979 [VK].

Cupido argiades (Pallas, 1771): Děčínský Sněžník, 18. 5. 1974; Chlaba, 13. 5. 1976. Knobložka, 14. 6. 1967; Palohlavý, 1. 8. 1975, 2 ex.; Pokratice, 12. 7. 1970, 21. 7. 1970, 27. 5. 1975; Velké Žernoseky, 5. 5. 1978, 2 ex.

Cupido decoloratus (Staudinger, 1886): Pavlovské kopce, 5. 6. 1976, 2 ex.; Radzovce, 26. 5. 1979, J. Volák; Vihorlat, Vinné, 27. 7. 1978.

Celastrina argiolus (Linnaeus, 1758): Břeží, 11. 5. 1965.

Pseudophilotes vicrama (Moore, 1865): Radobýl, 11. 5. 1968, 3 ex.; Vihorlat, Vinné, 25. 7. 1978, 26. 7. 1978.

Scolitantides orion (Pallas, 1771): Radobýl, 11. 5. 1968, 2 ex., 27. 7. 1975, 4. 5. 1978, 2 ex.

Glaucopsyche alexis (Poda, 1761): Knobložka, 9. 5. 1968; Malá nad Hronom, 25. 5. 1977; Modrý vrch, 11. 6. 1980 [VK]; Pokratice, 15. 5. 1968, 2 ex.

Iolana iolas (Ochsenheimer, 1816): Bulgaria, Melnik, 1. 6. 1979 2 ex. [bez a.].

Phengaris alcon (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 23. 7. 1970, 24. 7. 1971.

Phengaris arion (Linnaeus, 1758): Palohlavý, 27. 6. 1974, I. Solovka; Vihorlat, 26. 7. 1978, 3 ex. [VK].

Phengaris teleius (Bergsträsser, 1779): Libišany, 6. 8. 1976, 3 ex., 14. 7. 1970.

Phengaris nausithous (Bergsträsser, 1779): Libišany, 6. 8. 1976; Osečná, 1. 8. 1975.

Plebeius argus (Linnaeus, 1758): Malá nad Hronom, 25. 5. 1977; Modrý vrch, 23. 5. 1977, 26. 5. 1977; Vihorlat, Vinné, 17. 7. 1973, I. Solovka.

Plebeius argyrognomon (Bergsträsser, 1779), Obr. 9: Pokratice, 8. 7. 1967, prep. gen., 14. 7. 1968, 15. 7. 1968; Radobýl, 8. 7. 1967, prep. gen.

Plebeius optilete (Knoch, 1781): Pernink, Západní Čechy, 25. 7. 1978 [a. nečitelný]; Šumava, Černý Kříž, 5.–9. 7. 1993, 3 ex., M. Zemlička.

Aricia agestis (Denis & Schiffermüller, 1775): Libišany, 6. 8. 1976, 2 ex.; Pokratice, 8. 7. 1967, 13. 7. 1967.

Aricia eumedon (Esper, 1780): Pokratice, 5. 7. 1975, 13. 7. 1975, 1. 7. 1976, 2 ex.

Cyaniris semiarctus (Rotenburg, 1775): Bulgaria, kemping „Juk“, 26. 6. 1974; Pokratice, 9. 7. 1967, 9. 7. 1970, 11. 7. 1970.

Polyommatus damon (Denis & Schiffermüller, 1775): [Knobložka] 28. 7. 1979 [VK]; Litoměřice, 24. 7. 1979 [VK].

Polyommatus dorylas (Denis & Schiffermüller, 1775): Chvojnice, 30. 6. 1980 [bez a.]; Pokratice, 24. 7. 1967, 12. 8. 1974.

Polyommatus amandus (Schneider, 1792): Lbín, 7. 7. 1968, 2 ex.; Pokratice, 23. 6. 1967, 24. 6. 1975.

Polyommatus thersites (Cantener, 1834): Pokratice, 27. 7. 1967, 7. 8. 1974.

Polyommatus icarus (Rotenburg, 1775): Pokratice, 18. 7. 1966, 26. 7. 1967, 18. 6. 1968, [Pokratice] 7. 8. 1977 [VK].

Polyommatus coridon (Poda, 1761): Knobložka, 1. 8. 1966; Pokratice, 15. 7. 1967, 28. 7. 1968, 19. 7. 1974, [Pokratice] 30. 7. 1979 [VK].

Polyommatus bellargus (Rotenburg, 1775): Jugoslavia, Paklenica, 19. 7. 1969 [bez a.]; Kamenica nad Hronom, 5. 6. 1978; Malá nad Hronom, 25. 5. 1977; 28. 5. 1977.

Polyommatus daphnis (Denis & Schiffermüller, 1775): Knobložka, 6. 7. 1967; Pokratice, 10. 7. 1967, 2 ex., 13. 7. 1975, 2 ex., [Pokratice] 12. 7. 1975 [VK], [Pokratice] 7. 8. 1979 [VK].

Nymphalidae (Obr. 4)

Libythea celtis (Laicharting, 1782): Kresnensko defile, 6.–9. 6. 1973, 4 ex., B. Zvarič.

Argynnis paphia (Linnaeus, 1758): Bulgaria, kemping „Juk“, 24. 6. 1974; Průč. rokle, 29. 7. 1978 [bez a.]; Vihorlat, 27. 7. 1978 [VK], Vysoká nad Labem, 5. 7. 1973, 2 ex., 3. 7. 1976.

Argynnis pandora (Denis & Schiffermüller, 1775): Bulgaria, kemping „Juk“, 26. 6. 1974, 3 ex.

Argynnis aglaja (Linnaeus, 1758): Břeží, 23. 6. 1964, 7. 7. 1964, 10. 7. 1964; Plešivec, 2. 7. 1972.

- Argynnis adippe* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 20. 7. 1964; Mariánské Lázně, 12. 8. 197, 2 ex.; Vysoká nad Labem, 4. 7. 1973, 2 ex., 3. 7. 1976 [VK].
- Argynnis niobe* (Linnaeus, 1758): Chvojnica, 30. 6. 1980, 3 ex. [bez a.].
- Argynnis laodice* (Pallas, 1771): Klokočov, 23. 8. 1978, V. Pavelčík; R. Hámre, 21. 8. 1978 [bez a.].
- Issoria lathonia* (Linnaeus, 1758): Břeží, 21. 5. 1963, 30. 7. 1964 [VK]; Bulgaria, kemping „Juk“, 26. 6. 1974; Libišany, 28. 7. 1976; Pokratice, 14. 8. 1975.
- Brenthis daphne* (Denis & Schiffermüller, 1775): Bulgaria, kemping „Juk“, 16. 6. 1974, 4 ex.
- Brenthis hecate* (Denis & Schiffermüller, 1775): Bulgaria, kemping „Juk“, 17. 6. 1974, 2 ex.
- Brenthis ino* (Rottemburg, 1775): Lbín, 2. 7. 1967, 14. 7. 1968; Luhov, 3. 7. 1975.
- Boloria selene* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 5. 9. 1961, 28. 7. 1963, 12. 8. 1963; Lbín, 18. 6. 1978.
- Boloria euphrosyne* (Linnaeus, 1758): Příbram, 4. 6. 1975, B. Malý, 7. 6. 1975, B. Malý, 15. 6. 1975, B. Malý, 7. 6. 1978, B. Malý, 2. 6. 1979, B. Malý, 12. 6. 1980, B. Malý, 14. 6. 1980, 2 ex., B. Malý; Radějov, 10. 6. 1978.
- Boloria titania* (Esper, 1793): Italia, Alpi – Dolomitiche, Civeta, 6. 8. 1974, V. Bičíště.
- Boloria dia* (Linnaeus, 1767): Pokratice, 7. 6. 1970, 2 ex., 17. 5. 1977, 2 ex.
- Boloria pales* (Denis & Schiffermüller, 1775): Belanské Tatry, 9. 8. 1968, J. Havelka.
- Boloria graeca* (Staudinger, 1870): Bulgaria mer., Vichren, 20. 7. 1976, M. Bouma.
- Boloria eunomia* (Esper, 1799): Lenora, 27. 6. 1969, 3 ex. [V. Renner], 28. 6. 1969, V. Renner.
- Nymphalis polychloros* (Linnaeus, 1758): Břeží, 16. 7. 1961; Bulgaria, kemping „Juk“, 30. 6. 1974, 3 ex.; Slovakia, M. Kosihy, 24. 6. 1971, Novotný.
- Nymphalis vaualbum* (Denis & Schiffermüller, 1775): Kazachstan, Alma – Atinskaya region, Tian – Shan, 4.–9. 7. 1980, J. Volák.
- Nymphalis antiopa* (Linnaeus, 1758): Břeží, 20. 9. 1963, 27. 8. 1964; Bulgaria, kemping „Juk“, 30. 6. 1974.
- Inachis io* (Linnaeus, 1758): Břeží, 28. 8. 1965, 2 ex.; Pokratice, 26. 8. 1973.
- Aglais urticae* (Linnaeus, 1758): Břeží, 15. 7. 1961, 24. 4. 1962, 21. 7. 1962, 29. 7. 1962; Pokratice, 24. 8. 1973, 2 ex., 6. 8. 1975, 7. 8. 1987.
- Vanessa atalanta* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 16. 8. 1967, 2 ex., 20. 8. 1976, 2 ex.
- Vanessa cardui* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 6. 8. 1967, 27. 7. 1968, 1. 8. 1968, 28. 7. 1975, 14. 8. 1978.
- Polygonia c – album* (Linnaeus, 1758): Bulgaria, kemping „Juk“, 23. 6. 1974; Lbín, 6. 7. 1968, 14. 7. 1968; Pokratice, 3. 10. 1976, 9. 10. 1977.
- Polygonia egea* (Cramer, 1775): Jugoslavia, Burda, 17. 9. 1977, V. Malý; Jugoslavia, ostrov Krk, 14. 7. 1969 Rozboud.
- Araschnia levana* (Linnaeus, 1758): Břeží, 10. 5. 1962, 11. 5. 1962, 26. 7. 1963, 18. 5. 1964; Jestřebí, 12. 7. 1978, 2 ex.; Pokratice, 11. 5. 1970, 17. 5. 1970, 17. 5. 1972, 30. 7. 1974; Třebušín, 23. 7. 1967, 2 ex.
- Apatura iris* (Linnaeus, 1758): Břeží, 16. 7. 1961, 18. 7. 1964, 2 ex., 15. 7. 1962; Kundratice – Lázně, 17. 7. 1978.

- Apatura ilia* (Denis & Schiffermüller, 1775): Lbín, 6. 7. 1968; Libišany, 2. 7. 1977, 3 ex.; Vysoká nad Labem, 4. 7. 1973.
- Charaxes jasius* (Linnaeus, 1767): Jugoslavia, Burda, 17. 9. 1977, V. Malý.
- Limnitis populi* (Linnaeus, 1758): Břeží, 21. 6. 1962, 17. 6. 1963, 2 ex.
- Limnitis reducta* Staudinger, 1901: Rakousko, Insbruck, 20. 7. 1965, J. Havelka.
- Limnitis camilla* (Linnaeus, 1764): Břeží, 1. 8. 1970; Srbsko, el., 14. 6. 1968 [bez a.].
- Neptis sappho* (Pallas, 1771): Jugoslavia, Sl. Požega, 18. 7. 1973, M. Bouma; Romania, Maebashi, 10. 8. 1953 [bez a.].
- Neptis rivularis* (Scopoli, 1763): Karlštejn, 28. 6. 1981, Šmelhaus, 24. 6. 1982, Šmelhaus, 25. 6. 1982, 2 ex., Šmelhaus; Soběslav, 28. 6. 1972, Z. Mráček.
- Melitaea cirxia* (Linnaeus, 1758): Břeží, 5. 6. 1961; Bulgaria, kemping „Juk“, 22. 6. 1974, 3 ex.; Kamýk, 19. 5. 1968, 2 ex.; Lbín, 6. 6. 1979, 2 ex.
- Melitaea phoebe* (Denis & Schiffermüller, 1775): Bulgaria, kemping „Juk“, 19. 6. 1974, 4 ex.; Chlaba, 26. 5. 1977.
- Melitaea didyma* (Esper, 1779): Bulgaria, kemping „Juk“, 27. 6. 1974, 5 ex.
- Melitaea trivialis* (Denis & Schiffermüller, 1775): Bulgaria, kemping „Juk“, 17. 6. 1974, 2 ex.; Modrý vrch, 23. 5. 1977, 2 ex.; Pirin, 9. 7. 1972 [bez a.].
- Melitaea diamina* (Lang, 1789): Hamr na Jezeře, 16. 6. 1968 [VK]; Luhov, 3. 7. 1975, 3 ex.
- Melitaea athalia* (Rottemburg, 1775): Břeží, 25. 6. 1961, 29. 6. 1964; Lbín, 2. 7. 1967; Pokratice, 10. 7. 1976; Vysoká nad Labem, 21. 7. 1974, 3 ex.
- Melitaea aurelia* Nickerl, 1850: Kamenica nad Hronom, 5. 6. 1978, 2 ex.; Pokratice, 8. 7. 1975.
- Melitaea interrupta* Kolenati, 1846: SSSR, Kavkaz, Dombaj, 2200m, 24.–28. 7. 1981, 2 ex., J. Klír lgt., V. Tshikolovets det.
- Melitaea latonigena* Eversmann, 1847: SSSR, Bajkal, Listvjanka, 500m, 15. 7. 1982, 3 ex., J. Klír lgt., V. Tshikolovets det.
- Melitaea sutschana* Staudinger, 1892: SSSR, Bajkal, Listvjanka, 500m, 15. 7. 1982, J. Klír.
- Euphydryas maturna* (Linnaeus, 1758): Štúrovo, 23. 5. 1977, 4 ex., 4. 5. 1977 [VK], 25. 5. 1977 [VK].
- Euphydryas aurinia* (Rottemburg, 1775): Bulgaria, kemping „Juk“, 23. 6. 1974, 2 ex.; Kařez, 18. 6. 1967, V. Renner; Nová Role, 8. 6. 1969, Březina, 10. 6. 1969, 2 ex., Březina.
- Kirinia roxelana* (Cramer, 1777): Bulgaria, kemping „Juk“, 23.–26. 6. 1974, 4 ex.
- Pararge aegeria* (Linnaeus, 1758): Břeží, 14. 5. 1961; Bulgaria, kemping „Juk“, 26. 6. 1974; Pokratice, 9. 5. 1987 [VK]; Sedlo, 7. 5. 1961 [VK]; Skalice u Litoměřic, 18. 5. 1967, 2 ex., 18. 5. 1968; Vihorlat, 26. 7. 1978 [VK].
- Lasiommata megera* (Linnaeus, 1767): Břeží, 12. 8. 1962; Pokratice, 10. 8. 1968, 6. 8. 1974, 14. 8. 1975, 8. 5. 1976, 6. 8. 1976.
- Lasiommata maera* (Linnaeus, 1758): Břeží, 17. 6. 1961, 5. 7. 1965; Nová Bystrica, 10. 7. 1962, 2 ex. [bez a.]; Vychylovka, 5. 6. 1976, 3 ex., 26. 6. 1977, 3 ex.
- Lopinga achine* (Scopoli, 1763): Břeclav, 17. 6. 1974, L. Biebel; Poštorná, 12. 6. 1974, P. Moravec, 11. 6. 1978, 3 ex., 13. 6. 1980, 4 ex.
- Coenonympha pamphilus* (Linnaeus, 1758): Břeží, 2. 6. 1961; Lbín, 18. 6. 1978; Pokratice, 22. 8. 1978, [Pokratice] 25. 5. 1979 [VK], [Pokratice] 12. 8. 1979 [VK].

- Coenonympha tullia* (Müller, 1764): Luhov, 3. 7. 1975, 2 ex.; Mimoň – Boreček, 11. 7. 1976, I. Solovka, 13. 7. 1978, I. Solovka.
- Coenonympha arcania* (Linnaeus, 1761): Břeží, 11. 6. 1961, 2 ex., 15. 6. 1965; Pokratice, 16. 6. 1976, 30. 6. 1978; Lbín, 18. 6. 1978.
- Coenonympha glycerion* (Borkhausen, 1788): Lbín, 22. 6. 1966, 18. 6. 1978, 2 ex.; Luhov, 3. 7. 1975, 2 ex.
- Pyronia tithonus* (Linnaeus, 1767): Bulgaria, Varna, 17. 7. 1968 [a. nečitelný]; Jugoslavia, Brač – Milna, 6. 8. 1978, F. Fiedler; Primorsko, 9. 7. 1970, J. Matěna; Zagreb, 7. 8. 1969, M. Kaftan.
- Aphantopus hyperantus* (Linnaeus, 1758): Břeží, 25. 6. 1961; Lbín, 30. 7. 1967, 6. 7. 1968; Pokratice, 6. 8. 1971, 8. 7. 1977, 30. 6. 1978, 2 ex.
- Maniola jurtina* (Linnaeus, 1758): Břeží, 28. 6. 1961; Lbín, 14. 6. 1968; Pokratice, 21. 6. 1975, 19. 6. 1976; Vychylovka, 26. 6. 1977, 26. 6. 1977, 2 ex.
- Hyponephele lycaon* (Rottenburg, 1775): Libčeves, 26. 8. 1980 [VK]; Radobýl, 14. 7. 1968, 20. 7. 1974.
- Erebia ligea* (Linnaeus, 1758): Břeží, 18. 7. 1963; Pernink, 31. 7. 1973, Březina; Vihorlat, [Remetské Hámre] 12. 7. 1973, 2 ex., P. Moravec.
- Erebia euryale* (Esper, 1805): Jablonec nad Nisou, 28. 7. 1973, V. Bičíště; [Romania] Muntii Rodnei, [Valea Vinului] 3 – 5. 7. 1977, 3 ex., P. Moravec.
- Erebia manto* (Denis & Schiffermüller, 1775): Belanské Tatry, 9. 8. 1968, J. Havelka lgt., M. Petrů det.
- Erebia epiphron* (Knoch, 1783): Praděd, 5. 8. 1978, 4 ex., Fuchs; Roháče, Lúčná, 16. 8. 1972, Březina lgt., M. Petrů det.
- Erebia pharte* (Hübner, 1804): Belanské Tatry, 19. 7. 1973, 3 ex., L. Bieber lgt., M. Petrů det.
- Erebia melampus* (Fuessly, 1775): Romania, Muntii Rodnei [Valea Vinului] 3. 7. 1977, P. Moravec lgt., M. Petrů det.; Romania [Muntii Rodnei, Valea Lalei] 5. 7. 1977, P. Moravec lgt., M. Petrů det.
- Erebia sudetica* Staudinger, 1861: V. Kotel, 22. 7. 1967 [bez a.].
- Erebia aethiops* (Esper, 1777): Karlštejn, 31. 7. 1969, Weidenhoffer; Nízké Tatry, Dem. dolina, 10. 8. 1967, A. Vrzal; Vráž u Písku, 3. 8. 1971, Březina, 5. 8. 1971, Březina.
- Erebia medusa* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 10. 6. 1962, 11. 5. 1964; Kamýk, 14. 5. 1968, 25. 5. 1968; Pokratice, 6. 6. 1970, 8. 5. 1977.
- Erebia albertanus* (de Prunner, 1798): Suisse, Flueta pass, 19. 7. 1957, 2 ex., Delnoye lgt., M. Petrů det.
- Erebia gorge* (Hübner, 1804): V. Tatry, Skalnaté plesá, suť na vých., 1800m. n. m., 4. 7. 1976, M. Fuksa lgt., M. Petrů det.
- Erebia ottomana* Herrich – Schäffer, 1847: Bulgaria mer., Smoljan – Pamporovo, Sněžanka, 1600 – 1938m, 20. 7. 1976, 2 ex., V. Felix; Bulgaria mer., Vichren, 20. 7. 1976, 2 ex., M. Bouma.
- Erebia pandrose* (Borkhausen, 1788): Belanské Tatry, 17. 7. 1975, 2 ex., Hluchý; Rumunsko, Fagarašch, 17. 7. 1970 [a. nečitelný]; V. Tatry, Slavk. štít, trav. stráň, 2000m. n. m., 4. 7. 1976, M. Fuksa.
- Melanargia galathea* (Linnaeus, 1758): Břeží, 16. 7. 1961, 2 ex.; Bulgaria, kemping „Juk“, 24.–26. 6. 1974; Pokratice, 10. 7. 1976, 27. 7. 1977.

- Melanargia larissa* (Geyer, 1828): Kresnensko defile, 6.–9. 6. 1973, 2 ex., B. Zvarič, V. Tshikolovets det.
- Minois dryas* (Scopoli, 1763): Církvice, 15. 8. 1993, M. Žemlička; Nová Ves, Čes. středohoří, 26. 7. 1965, 3. 8. 1968, 2 ex.
- Hipparchia fagi* (Scopoli, 1763): Jugoslavia, ostrov Krk, 13. 7. 1969, Rozboud; Vihorlat, 25. 7. 1978, 2 ex. [VK].
- Hipparchia hermione* (Linnaeus, 1764): Oleško, 9. 7. 1982 [VK]; Vysoká nad Labem, 5.–12. 7. 1972, 4 ex.
- Hipparchia semele* (Linnaeus, 1758): Miřejoyice, 1. 8. 1968; Radobýl, 7. 8. 1975, 6. 8. 1979, 2 ex., [Radobýl] 13. 8. 1979 [VK].
- Hipparchia statilinus* (Hufnagel, 1766): Jugoslavia, Zadar, 3. 8. 1973, 2 ex., M. Bouma; Jugoslavia (Gradec ?), 27. 8. 1978 [bez a.]; Malacky, VIII. 76, Krob.
- Arethusa arethusa* (Denis & Schiffermüller, 1775): Čenkov, 29. 7. 1980, L. Mniško, 7. 8. 1980, L. Mniško; Hodonín, VIII. 77, Cvrček; Hungaria, Tatabánya, 20. 8. 1973, V. Bičiště; Chlaba, 8. 8. 1980, L. Mniško; Italia (Arguata Sefivia ?), 4. 8. 1947, Stovace; Malacky, 15. 8. 1982 [bez a.], 13. 8. 1983 [bez a.]; Moravia – Pánov, 11.–21. 8. 1979, 4 ex., Volák; Pálava, 14. 8. 1975, I. Solovka; Pavlovské kopce, 1. 8. 1967, Weidenhoffer.
- Brintesia circe* (Fabricius, 1775): Bulgaria, kemping „Juk“, 19.–23. 6. 1974, 2 ex.; Jugoslavia, ostrov Krk, 12. 7. 1969, Rozboud; Klentnice, 26. 7. 1975, M. Fuksa.
- Chazara briseis* (Linnaeus, 1764): Radobýl, 14. 7. 1968, 2 ex., 4. 8. 1974, 6. 8. 1976 [VK].
- Pseudochazara anthelea* (Hübner, 1824): Kresnensko defile, 6.–9. 6. 1973, 2 ex., B. Zvarič.

Pyralidae

- Aphomia zelleri* (Joannis, 1932): Pokratice, 23. 7. 1976 [VK].
- Galleria mellonella* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 24. 8. 1967, 2 ex., 26. 8. 1967 [VK], 20. 8. 1973, 10. 7. 1975, 25. 8. 1975 [VK].
- Synaphe moldavica* (Esper, 1794): Bulgaria, kemping „Juk“, 24. 6. 1974 [VK].
- Synaphe punctalis* (Fabricius, 1775): Pokratice, 22. 7. 1974 [VK]; Vihorlat, 23. 7. 1978 [VK].
- Pyralis farinalis* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 15. 7. 1975 [VK], 5. 8. 1975 [VK].
- Aglossa pinguinalis* (Linnaeus, 1758): Březí, 19. 6. 1962, 12. 6. 1964; Pokratice, 1. 7. 1975 [VK].
- Hypsopygia glaucinalis* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 14. 9. 1967 [VK], 30. 7. 1973 [VK], 14. 8. 1975 [VK].
- Selagia spadicella* (Hübner, 1796): Hlinná, 16. 8. 1975 [VK].
- Oncocera semirubella* (Scopoli, 1763): Pokratice, 24. 7. 1973 [VK], 31. 7. 1973 [VK].
- Dioryctria abietella* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 16. 8. 1968, 9. 7. 1973 [VK], 26. 8. 1975 [VK].
- Phycita roborella* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 9. 8. 1973 [VK], [Pokratice] 7. 7. 1975 [VK].
- Hypochalcia ahenella* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 6. 6. 1967, 2 ex.
- Hypochalcia decorella* (Hübner, 1810): Radobýl, 11. 5. 1968.
- Acrobasis repandana* (Fabricius, 1798): Pokratice, 9. 7. 1973 [VK].
- Myelois circumvoluta* (Fourcroy, 1785): Pokratice, 2. 7. 1967, 2 ex., 27. 7. 1974 [VK].

Crambidae

- Chilo phragmitella* (Hübner, 1810): Libišany, 2. 8. 1976 [VK].
Calamotropha paludella (Hübner, 1824): Libišany, 1. 8. 1976 [VK].
Crambus lathoniellus (Zincken, 1817): Pokratice, 22. 7. 1974 [VK].
Agriphila tristella (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 11. 8. 1975 [VK].
Catoptria pinella (Linnaeus, 1758): Pokratice, 9. 7. 1973 [VK], 31. 7. 1973, 2 ex. [VK], 27. 7. 1974, 2 ex. [VK].
Xanthocrambus saxonellus (Zincken, 1821): Velké Žernoseky, 3. 8. 1978 [VK].
Elophila nymphaeata (Linnaeus, 1758): Pokratice, 9. 7. 1973 [VK].
Cynaeda dentalis (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 23. 7. 1967, 2 ex.; Vihorlat, 3. 7. 1978 [VK].
Eurrhysis pollinalis (Denis & Schiffermüller, 1775): Modrý vrch, 3. 6. 1976, 3 ex. [VK]; 7. 6. 1978 [VK].
Evergestis frumentalis (Linnaeus, 1761): Pokratice, 9. 7. 1973 [VK].
Evergestis forficalis (Linnaeus, 1758): Břeží, 29. 5. 1962, 2 ex.; Pokratice, 8. 8. 1975 [VK].
Evergestis extimalis (Scopoli, 1763): Pokratice, 15. 7. 1967, 30. 7. 1973 [VK], 5. 8. 1975 [VK], 8. 8. 1975 [VK].
Evergestis pallidata (Hufnagel, 1767): Břeží, 15. 7. 1963, 2 ex.
Loxostege sticticalis (Linnaeus, 1761): Pokratice, 13. 7. 1975, 2 ex. [VK], 15. 7. 1975 [VK], 13. 9. 1975 [VK].
Pyrausta despicata (Scopoli, 1763): Libišany, 3. 8. 1976 [VK].
Pyrausta aurata (Scopoli, 1763): Břeží, 4. 8. 1965, 2 ex.; Pokratice, 5. 8. 1979.
Pyrausta purpuralis (Linnaeus, 1758): Břeží, 10. 5. 1962, 17. 6. 1965; Pokratice, 13. 7. 1975 [VK].
Sitochroa palealis (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 10. 7. 1967, 2 ex., 11. 7. 1973 [VK].
Sitochroa verticalis (Linnaeus, 1758): Modrý vrch, 6.–7. 6. 1978 [VK].
Anania lancealis (Denis & Schiffermüller, 1775): Velké Žernoseky, 24. 6. 1976 [VK].
Anania coronata (Hufnagel, 1767): Břeží, 16. 6. 1964; Pokratice, 31. 7. 1975 [VK].
Anania hortulata (Linnaeus, 1758): Břeží, 14. 6. 1964, 2 ex.; Pokratice, 13. 7. 1975 [VK].
Psammotis pulveralis (Hübner, 1796): Úštěk, 11. 7. 1977 [VK].
Ostrinia nubilalis (Hübner, 1796): Břeží, 20. 7. 1963; Pokratice, 16. 7. 1967, 9. 7. 1973 [VK], 10. 7. 1975, 3 ex. [VK], 11. 7. 1975 [VK], 15. 7. 1975 [VK].
Udea prunalis (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 1. 7. 1975 [VK].
Pleuroptya ruralis (Scopoli, 1763): Břeží, 12. 7. 1964, 2 ex.
Mecyna flavalis (Denis & Schiffermüller, 1775): Korozluky, 12. 7. 1965, 2 ex.

Drepanidae

- Falcaria lacertinaria* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 20. 5. 1967, 6. 8. 1977.
Watsonalla binaria (Hufnagel, 1767): Břeží, 5. 8. 1961; Pokratice, 16. 5. 1967, 2 ex., 7. 7. 1973, 16. 6. 1975, 15. 8. 1975, 3. 5. 1977.
Watsonalla cultraria (Fabricius, 1775): Břeží, 27. 5. 1962; Pokratice, 8. 5. 1977.
Drepana falcataria (Linnaeus, 1758): Břeží, 14. 6. 1962, 17. 6. 1962; Pokratice, 12. 7. 1976, 18. 7. 1976; Úštěk, 11. 7. 1977.

Drepana curvatula (Borkhausen, 1790): DDR – Sachsen, Dübener Heide, Torfhaus, 14. 4. 1980, Offennauer.

Sabra harpagula (Esper, 1786): Radějov, 7. 6. 1980, 2 ex., J. Hladký.

Cilix glaucatus (Scopoli, 1763): Pokratice, 13. 5. 1967, 1 ex., 8. 5. 1977, 12. 5. 1977, 15. 5. 1983, [Pokratice] 15. 8. 1979 [VK].

Thyatira batis (Linnaeus, 1758): Pokratice, 8. 7. 1970, 25. 6. 1976.

Habrosyne pyritoides (Hufnagel, 1766): Břeží, 2. 7. 1961 [VK]; Pokratice, 18. 7. 1972, 27. 7. 1974, 3. 7. 1977; Úštěk, 11. 7. 1977 [VK].

Tethea ocularis (Linnaeus, 1767): Pokratice, 6. 8. 1967, 16. 6. 1975.

Tethea or (Denis & Schiffermüller, 1775): Česká Lípa, 17. 8. 1977 [VK]; Č. Novina, 25. 5. 1979, I. Solovka; Pokratice, 22. 6. 1976, 12. 5. 1977, 22. 5. 1978; Vychylovka, 25. 5. 1977.

Tetheella fluctuosa (Hübner, 1803): Břeží, 14. 6. 1964; Pokratice, 25. 7. 1973.

Ochropacha duplaris (Linnaeus, 1761): Pokratice, 12. 7. 1967, [Pokratice] 29. 5. 1978 [VK]; Úštěk, 11. 7. 1977 [VK].

Polyplocia ridens (Fabricius, 1787): Břeží, 24. 4. 1964; Pokratice, 14. 5. 1974.

Achlya flavicornis (Linnaeus, 1758): Břeží, 21. 4. 1964; [Pokratice] 27. 3. 1979 [VK].

Lasiocampidae

Malacosoma neustria (Linnaeus, 1758): Břeží, 4. 7. 1961, 10. 7. 1961, 12. 7. 1961; Bulgaria, kemping „Juk“, 24. 6. 1974; Lednice, 17. 6. 1979 [VK]; Pokratice, 1. 7. 1967, 2 ex., 8. 7. 1967, 10. 7. 1967, 9. 7. 1968, 12. 7. 1968, 2. 7. 1972, 30. 7. 1974, 29. 6. 1975, [Pokratice] 12. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 28. 6. 1979 [VK], [Pokratice] 2. 8. 1979 [VK].

Malacosoma castrense (Linnaeus, 1758): Nová Loděnice, el., 7. 7. 1966 [bez a.].

Eriogaster lanestris (Linnaeus, 1758): Pokratice, 26. 3. 1967, 5 ex., 31. 3. 1978, [Pokratice] 3. 4. 1980 [VK].

Lasiocampa trifolii (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 29. 8. 1961, 2 ex., 15. 8. 1965; Malečov, 15. 8. 1963; Mírejovice, 22. 8. 1966; Pokratice, 20. 8. 1974, 12. 8. 1975, 22. 8. 1978.

Lasiocampa quercus (Linnaeus, 1758): Vihorlat, 29. 7. 1978, V. Kliešť.

Macrothylacia rubi (Linnaeus, 1758): Břeží, 26. 5. 1961, 1. 6. 1961, 2 ex., 12. 6. 1962, 26. 5. 1964; Pokratice, 25. 6. 1967, 18. 6. 1968, 18. 6. 1973, 12. 6. 1975, 18. 6. 1976, 21. 6. 1977, [Pokratice] 10. 6. 1979 [VK]; Velké Žernoseky, 29. 5. 1979 [VK].

Poecilocampa populi (Linnaeus, 1758): Břeží, 8. 10. 1961, 11. 10. 1961, 4. 10. 1962, 2 ex., 8. 10. 1962, 8. 10. 1965; Pokratice, 2. 11. 1975, 2 ex., 15. 10. 1976 [VK], 7. 11. 1976, 5 ex., 18. 10. 1977, 5 ex.

Dendrolimus pini (Linnaeus, 1758): Lysá nad Labem – Litol, 21. 7. 1982, S. Mareš, 22. 7. 1982, S. Mareš, 25. 7. 1982, S. Mareš, 26. 7. 1982, S. Mareš, 28. 7. 1982, 2 ex., S. Mareš; Pokratice, 12. 6. 1966, 17. 6. 1968, 1. 7. 1975, [Pokratice] 29. 6. 1966 [VK]; Vychylovka, 26. 6. 1977.

Psilogaster loti (Ochsenheimer, 1810): Spain, Andalusia, 1917 [bez a.].

Euthrix potatoria (Linnaeus, 1758): Česká Lípa, 8. 8. 1977; Kundratice – Lázně, 2. 8. 1975; Libišany, 5. 8. 1976, 2 ex., 6. 8. 1976, 2 ex., 3. 8. 1976, 4 ex.; Mimoň – Stráž,

6. 8. 1972, M. Bouma; Pokratice, 18. 6. 1966, 22. 6. 1966, 24. 7. 1973; Ústěk, 11. 7. 1977 [VK]; Vihorlat, 24. 7. 1978 [VK], 26. 7. 1978 [VK], 29. 7. 1978 [VK].
Cosmotriche lobulina (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 2. 8. 1974; Vychylovka, 26. 6. 1977.
Phyllodesma tremulifolium (Hübner, 1810): Pokratice, 20. 5. 1976, 22. 5. 1976, 19. 5. 1978, 16. 5. 1979 [VK].
Gastropacha quercifolia (Linnaeus, 1758): Pokratice, 24. 6. 1966, 3. 7. 1967, 2 ex., 19. 6. 1968, 21. 6. 1968, 28. 6. 1968, 2. 7. 1972, 24. 6. 1973, 20. 7. 1973, 15. 7. 1975, 2 ex., 1. 7. 1976, 22. 7. 1976, 23. 7. 1976, 2 ex. [VK], 30. 6. 1977, 5. 7. 1977.
Gastropacha populifolia (Denis & Schiffermüller, 1775): Düsseldorf, 9. 8. 1933, O. Bellin; Slovakia or., Plešivec, 12. 10. 1963 [bez a.].
Odonestis pruni (Linnaeus, 1758): Pokratice, 20. 6. 1966, 22. 6. 1966, 14. 6. 1967, 14. 7. 1973, 25. 6. 1975, 20. 6. 1976, 2 ex., 25. 6. 1976, 13. 7. 1976, 25. 7. 1977, 2 ex., [Pokratice] 10. 6. 1979 [VK].

Lemoniidae

Lemonia taraxaci (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 14. 8. 1961, 19. 8. 1961, 28. 8. 1965, 2 ex.; Pokratice, 14. 8. 1967, 19. 8. 1972, 20. 8. 1975.
Lemonia dumi (Linnaeus, 1761): Břeží, 11. 10. 1961, 12. 10. 1961.

Endromidae

Endromis versicolora (Linnaeus, 1758): Malečov, 14. 5. 1965; Dvůr Králové nad Labem, 17. 4. 1976, J. Matěna, eo., 11. 1. 1977, J. Matěna; Žloukovice, 30. 4. 1972, P. Moravec.

Saturniidae

Aglia tau (Linnaeus, 1758): Břeží, 10. 5. 1962, 12. 5. 1963 [VK], 8. 5. 1964 [VK]; Vysoká nad Labem, 6. 5. 1976, 2 ex.
Saturnia pyri (Denis & Schiffermüller, 1775): Bulgaria, kemp Albena, 9. 6. 1974, 2 ex., Filandr.
Saturnia pavonia (Linnaeus, 1758): Miřejevica, 1. 5. 1966, 3 ex., 30. 4. 1967, 6 ex.; Pokratice, el., 28. 4. 1966, 3 ex., el., 28. 4. 1967, 2 ex., el., 30. 4. 1967, 4. 5. 1967, el., 30. 4. 1976, el., 29. 4. 1978, 2 ex.

Sphingidae

Marumba quercus (Denis & Schiffermüller, 1775): Bulgaria, kemping „Juk“, 29. 6. 1974; Jugoslávie, ostrov Hvar – Starý (god ?), 10. 6. 1968, Neuman; Spain, Andalusia, 15. 6. 1978, Fuchs; Štúrovo, 25. 5. 1977, Fuchs.
Mimas tiliae (Linnaeus, 1758): Malečov, 25. 5. 1964, 28. 5. 1964; Pokratice, 10. 6. 1966, 6. 6. 1967, 23. 4. 1968, 4. 6. 1973, 16. 5. 1976, 19. 6. 1976, 30. 5. 1977, 3 ex., [Pokratice] 25. 5. 1979 [VK].
Smerinthus ocellatus (Linnaeus, 1758): Břeží, 26. 5. 1963, 8. 6. 1963, 8. 7. 1965; Libišany, 2. 7. 1977; Pokratice, 24. 6. 1966, 19. 7. 1967, 9. 7. 1975, 12. 7. 1977.
Laothoe populi (Linnaeus, 1758): Břeží, 27. 5. 1962, 22. 6. 1962, 3. 7. 1965, 2 ex., 12. 7. 1965; Hlinná, 9. 8. 1975; Malečov, 27. 5. 1961; Pokratice, 9. 7. 1975, 21. 6.

- 1976, 17. 7. 1976, 19. 7. 1976; Úštěk, 11. 7. 1977, 3 ex.; Vychylovka, 26. 6. 1977.
- Agrilus convolvuli* (Linnaeus, 1758): Brno, 22. 9. 1960; Bulgaria, kemping „Juk“, 22. 6. 1974, 2 ex.; Břeží, 17. 8. 1964, M. Budilová; Libochovany, 23. 8. 1973; Libya, Sahara, Ghadames, 1970, 2 ex., L. Rektořík; Staňkovice, 6. 10. 1981; Střekov, 15. 8. 1963; Úštěk, 11. 9. 1983, R. Hudec.
- Acherontia atropos* (Linnaeus, 1758): Krásné Březno, 22. 9. 1965; Libya, Sahara, Ghadames, 1970, L. Rektořík; Malečov, 11. 10. 1961, M. Houfek.
- Sphinx ligustri* Linnaeus, 1758: Břeží, 12. 6. 1965, 22. 6. 1965; Pokratice, 12. 6. 1966, 2 ex., 15. 6. 1966, 13. 6. 1968; Skalice u Litoměřic, 9. 6. 1979 [VK]; Tašov, 6. 6. 1967; Vihorlat, 27. 7. 1978.
- Sphinx pinastri* Linnaeus, 1758: Břeží, 28. 6. 1965, 3. 7. 1965, 4. 7. 1965, 5. 7. 1965; Pokratice, 30. 6. 1972, 20. 7. 1973, 21. 6. 1976, 28. 6. 1976, 12. 7. 1977, 2 ex.; Vysoká nad Labem, 22. 7. 1974.
- Dolbina elegans* A. Bang – Haas, 1912: Bulgaria, 17. 8. 1975 [bez a.].
- Hemaris tityus* (Linnaeus, 1758): Budov, 22. 6. 1969; Jablonec nad Nisou, 18. 6. 1956, V. Bičíště.
- Hemaris fuciformis* (Linnaeus, 1758): Střekov, 24. 5. 1963, 2 ex.
- Hemaris croatica* (Esper, 1800): Jugoslavia, ostrov Krk, 11. 7. 1969, Rozboud.
- Macroglossum stellatarum* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 12. 9. 1966, 13. 9. 1966, 2 ex.
- Daphnis nerii* (Linnaeus, 1758): USSR – Georgia occ., Abchasia, Suchumi, 11. 8. 1983, V. Felix.
- Hyles euphorbiae* (Linnaeus, 1758): Bulgaria, kemping „Juk“, 22.–23. 6. 1974, 4 ex.; Pokratice, 8. 6. 1966, 16. 6. 1967, 2. 6. 1968, 17. 6. 1968, 16. 5. 1976.
- Hyles gallii* (Rottentburg, 1775): Luštěnice, el., 8. 1987, 5 ex., M. Bouma, el., 8. 1987, Krček; Pokratice, 20. 8. 1976.
- Hyles livornica* (Esper, 1780): Bulgaria, kemping „Juk“, 23.–25. 6. 1974, 5 ex.; Bulgaria, Zlatni Pjasaci, 27. 8. 1969, V. Bičíště; Libya, Sahara, Ghadames, 1970, L. Rektořík.
- Deilephila elpenor* (Linnaeus, 1758): Bulgaria, kemping „Juk“, 23. 6. 1974; Malečov, 19. 6. 1961, J. Kahoun; Pokratice, 25. 5. 1967, 29. 5. 1967, 7. 6. 1967, 2 ex., 10. 6. 1967, 2 ex., 23. 6. 1967, 8. 7. 1967.
- Deilephila porcellus* (Linnaeus, 1758): Břeží, 15. 6. 1962, 18. 6. 1965; Pokratice, 6. 6. 1970, 12. 6. 1975, 18. 6. 1975, 9. 6. 1976, 20. 6. 1976, 23. 6. 1976, 2 ex. 7. 6. 1977, 12. 6. 1977, 2 ex., 16. 6. 1977.
- Hippotion celerio* (Linnaeus, 1758): Bulgaria, kemping „Juk“, 26. 6. 1974; Libya, Sahara, Ghadames, 1970, 2 ex., L. Rektořík.

Geometridae

- Alsophila aescularia* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 7. 4. 1964; Pokratice, 11. 3. 1975 [VK], 11. 3. 1977, 28. 3. 1978, 6 ex.
- Alsophila aceraria* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 9. 11. 1978, [Pokratice] 15. 11. 1979 [VK].
- Archiearis parthenias* (Linnaeus, 1761): Břeží, 9. 3. 1961, 2 ex.; Plešivec, 1. 4. 1978, 4 ex., 7. 4. 1978, 14. 4. 1980 [VK].
- Boudinotiana notha* (Hübner, 1803): Břeží, 3. 4. 1962, 2 ex.; Nová Role, 28. 3. 1968 [Březina]; Plešivec, 1. 4. 1978, 7 ex.

- Boudinotiana puella* (Esper, 1787): Pod. Biskupice, 16. 3. 1972, V. Renner.
- Abraxas grossulariatus* (Linnaeus, 1758): Kováčov, 11. 6. 1977, P. Janovský; Modrý vrch, 21. 6. 1979 [VK].
- Abraxas sylvatus* (Scopoli, 1763): Ralsko, 4. 6. 1977, 2 ex. [bez a.].
- Ligdia adustata* (Denis & Schiffermüller, 1775): Březí, 24. 5. 1964, 19. 5. 1965; Modrý vrch, 3. 6. 1976 [VK]; Pokratice, 14. 7. 1975 [VK], [Pokratice] 14. 4. 1976 [VK], [Pokratice] 26. 4. 1977 [VK].
- Angerona prunaria* (Linnaeus, 1758): Březí, 15. 7. 1962; Modrý vrch, 21. 6. 1979; [Pokratice] 11. 7. 1976 [VK]; Velké Žernoseky, 24. 6. 1976, 5 ex. [VK], 28. 6. 1976 [VK].
- Aspitates gilvaria* (Denis & Schiffermüller, 1775): Nová Ves, 19. 8. 1965; Radobýl, 6. 8. 1967, 2 ex., 13. 8. 1979 [VK].
- Dyscia conspersaria* (Fabricius, 1775): Modrý vrch, 5. 6. 1978, 7. 6. 1978 [VK], 20. 6. 1979 [VK]; Pálava, 5. 6. 1976 [VK].
- Lomographa bimaculata* (Fabricius, 1775): Libišany, 13. 6. 1977 3 ex. [VK].
- Lomographa temerata* (Denis & Schiffermüller, 1775): Březí, 11. 5. 1961 [VK], 20. 4. 1963; Hlinná, 31. 5. 1978 [VK]; Tašov, 24. 4. 1961; Vihorlat, 23. 7. 1978 [VK], 24. 7. 1978 [VK].
- Aleucis distinctata* (Herrich – Schäffer, 1839): [Pokratice] 28. 4. 1977 [VK], [Pokratice] 10. 4. 1978, 2 ex. [VK], [Pokratice] 24. 4. 1978 [VK], [Pokratice] 4. 5. 1978 [VK]; Severní Čechy – u tří domů, 29. 4. 1968.
- Apocheima hispidaria* (Denis & Schiffermüller, 1775): Březí, 3. 4. 1964, 2 ex.; Pokratice 28. 3. 1978.
- Phigalia pilosaria* (Denis & Schiffermüller, 1775): Březí, 31. 3. 1962, 13. 4. 1963, 10. 4. 1964; Malečov, 26. 2. 1961; Pokratice, 12. 2. 1974, 2 ex., 26. 3. 1977.
- Lycia hirtaria* (Clerck, 1759): Březí, 15. 4. 1961; Pokratice, 30. 3. 1968, 18. 4. 1970, 21. 4. 1970, 25. 4. 1978, 29. 4. 1978; Terezín, 16. 4. 1986 [VK].
- Lycia zonaria* (Denis & Schiffermüller, 1775): Březí, 17. 3. 1961; Malečov, 24. 4. 1964; Měřejovice 19. 7. 1966; Velké Žernoseky, 12. 4. 1967.
- Lycia isabellae* (Harrison, 1914): Květná, 20. 3. 1972, J. Nekolný; Příbram, 25. 3. 1973, J. Nekolný.
- Biston strataria* (Hufnagel, 1767): Březí, 26. 4. 1962, 7. 5. 1962, 1. 5. 1965; Pokratice, 8. 5. 1970, 26. 3. 1977, 28. 3. 1978, 4 ex.
- Biston betularia* (Linnaeus, 1758): Březí, 5. 7. 1962, 7. 7. 1962, 3. 6. 1964, 7. 7. 1965; Hlinná, 26. 6. 1976, 2 ex. [VK]; Pokratice, 20. 6. 1966, 8. 6. 1967, 9. 6. 1967, 10. 6. 1967, 17. 6. 1967, 5. 7. 1967, 10. 7. 1967, 16. 6. 1976, 8. 6. 1975 [VK]; Vihorlat, 24. 7. 1978, 25. 7. 1978.
- Agriopis leucophaearia* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 28. 3. 1976, 3 ex., 29. 3. 1976, 4 ex.
- Agriopis bajaria* (Denis & Schiffermüller, 1775): [Pokratice] 16. 10. 1979 [VK], [Pokratice] 22. 10. 1979 [VK].
- Agriopis aurantiaria* (Hübner, 1799): Březí, 1. 11. 1963, 2 ex.; Pokratice, 4. 11. 1975, [Pokratice] 21. 10. 1979, 2 ex. [VK].
- Agriopis marginaria* (Fabricius, 1776): Březí, 3. 4. 1962, 2 ex., 11. 4. 1962; Pokratice, 13. 3. 1975 [VK], [Pokratice] 17. 3. 1977, 2 ex. [VK].

- Erannis defoliaria* (Clerck, 1759): Břeží, 29. 10. 1963, 3. 11. 1963; Pokratice, 7. 11. 1976 [VK], [Pokratice] 2. 10. 1978 [VK], [Pokratice] 13. 10. 1978 [VK], [Pokratice] 30. 10. 1979 [VK].
- Synopsia sociaria* (Hübner, 1799): Pálava, 5. 6. 1976 [VK].
- Peribatodes rhomboidaria* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 17. 6. 1967, 18. 6. 1967, 19. 6. 1967, 4. 7. 1967, 2 ex., 16. 6. 1968, 18. 6. 1968, 5. 9. 1973 [VK], 14. 8. 1975 [VK], 19. 6. 1976 [VK], 7. 10. 1976 [VK], 5. 8. 1977, [Pokratice] 17. 8. 1979 [VK].
- Peribatodes secundaria* (Denis & Schiffermüller, 1775): Libišany, 2. 8. 1976 [VK]; Pokratice, 7. 8. 1978, 4. 8. 1979.
- Selidosema brunnearia* (Villers, 1789): [Pokratice] 15. 8. 1978 [VK], [Pokratice] 14. 8. 1979 [VK].
- Cleora cinctaria* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 22. 5. 1962, 24. 5. 1962, 28. 4. 1965; Malečov, 2. 5. 1961; Pokratice, 16. 4. 1967, 22. 4. 1968, 28. 4. 1968, 2 ex., 3. 5. 1968, 11. 5. 1968, [Pokratice] 17. 4. 1980 [VK], [Pokratice] 29. 4. 1978 [VK], [Pokratice] 6. 6. 1977 [VK].
- Deileptenia ribeata* (Clerck, 1759): Břeží, 18. 6. 1964.
- Alcis repandata* (Linnaeus, 1758): Břeží, 20. 6. 1962, 23. 6. 1962, 6. 7. 1962, 26. 6. 1964, 4. 7. 1965, 7. 7. 1965; Hlinná, 5. 7. 1975 [VK]; Malečov, 27. 6. 1961; Pokratice, 17. 6. 1966, 12. 7. 1976 [VK], 6. 7. 1978; Velké Žernoseky, 24. 6. 1976, 2 ex. [VK], 28. 6. 1976 [VK], 11. 6. 1979 [VK].
- Arichanna melanaria* (Linnaeus, 1758): Mimoň, 27. 6. 1979, M. Bouma, 1. 7. 1979, 2 ex., M. Bouma; Pokratice, 27. 6. 1967, 2 ex. [VK], 13. 7. 1967 [VK], [Pokratice] 26. 6. 1968, 2 ex. [VK].
- Hypomecis roboraria* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 15. 6. 1964; Libišany, 13. 6. 1977 [VK]; Velké Žernoseky, 24. 6. 1976, 2 ex. [VK].
- Hypomecis punctinalis* (Scopoli, 1763): Břeží, 26. 6. 1963 [VK]; Libišany, 13. 6. 1977 [VK]; Pokratice, 2. 6. 1967, 6. 6. 1968.
- Ascotis selenaria* (Denis & Schiffermüller, 1775): Modrý vrch, 7. 6. 1978 [VK], 12. 6. 1980 [VK]; Stúrovo, 7. 5. 1973, J. Fajt.
- Ectropis crepuscularia* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 21. 4. 1962; Pokratice, 4. 4. 1967, 15. 5. 1970 [VK], 30. 7. 1977, 5. 8. 1977, 6. 8. 1979, 17. 4. 1980, [Pokratice] 12. 5. 1977 [VK], [Pokratice] 7. 7. 1977 [VK], [Pokratice] 17. 7. 1977 [VK]; Vihorlat, 26. 7. 1978 [VK].
- Parectropis similaria* (Hufnagel, 1767): Libišany, 13. 6. 1977, 2 ex. [VK]; Velké Žernoseky, 24. 6. 1976 [VK].
- Aethalura punctulata* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 18. 4. 1961, 6. 5. 1962; Pokratice, 26. 4. 1977 [VK], [Pokratice] 3. 5. 1975 [VK]; Velké Žernoseky, 5. 5. 1978 [VK].
- Ematurga atomaria* (Linnaeus, 1758): Břeží, 29. 5. 1962; Proboštov, 7. 7. 1961.
- Bupalus piniarius* (Linnaeus, 1758): Břeží, 22. 6. 1965; Pokratice, 20. 6. 1966, 22. 6. 1966, 18. 6. 1967, 24. 6. 1967.
- Cabera pusaria* (Linnaeus, 1758): Břeží, 19. 6. 1962, 11. 6. 1964, 20. 8. 1964; Chvojnica, 28. 6. 1980 [bez a.]; [Pokratice] 10. 7. 1976 [VK].
- Cabera exanthemata* (Scopoli, 1763): Česká Lípa, 17. 8. 1977 [VK].

- Campaea margaritata* (Linnaeus, 1767): Břeží, 27. 6. 1962, 23. 6. 1964, 5. 9. 1963 [VK]; Pokratice, 24. 6. 1967, 27. 6. 1967, 5. 7. 1975 [VK], 4. 7. 1977; Velké Žernoseky, 24. 6. 1976, 3 ex. [VK].
- Hylaea fasciaria* (Linnaeus, 1758): Libišany, 3. 8. 1976 [VK], 13. 6. 1977, 2 ex. [VK]; Malečov, 1. 7. 1961; Velké Žernoseky, 24. 6. 1976 [VK], 28. 6. 1976 [VK]; Vychylovka, 12. 6. 1972 [bez a.].
- Lomaspilis marginata* (Linnaeus, 1758): Břeží, 14. 5. 1964, 17. 5. 1965; Hlinná, 31. 5. 1979 [VK]; Pokratice, 25. 6. 1976 [VK].
- Stegania dilectaria* (Hübner, 1790): Modrý vrch, 12. 6. 1980, 2 ex. [VK].
- Colotois pennaria* (Linnaeus, 1761): Břeží, 8. 10. 1961 [VK], 3. 10. 1962, 6. 10. 1962, 4. 10. 1964; Nová Role, 8. 10. 1970 [Březina]; [Pokratice] 4. 10. 1977 [VK], [Pokratice] 15. 10. 1977 [VK], [Pokratice] 17. 10. 1978 [VK].
- Apeira syringaria* (Linnaeus, 1758): Velké Žernoseky, 24. 6. 1976, 2 ex. [VK].
- Ennomos autumnaria* (Werneburg, 1859): Břeží, 17. 9. 1961.
- Ennomos quercinaria* (Hufnagel, 1767): Břeží, 20. 8. 1965; Pokratice, 3. 8. 1975.
- Ennomos alniaria* (Linnaeus, 1758): Břeží, 17. 8. 1964, 25. 8. 1965.
- Ennomos fuscantaria* (Haworth, 1809): Pokratice, 9. 9. 1975, [Pokratice] 26. 7. 1967 [VK], [Pokratice] 10. 8. 1973 [VK], [Pokratice] 24. 8. 1973, 2 ex. [VK], [Pokratice] 12. 7. 1975 [VK].
- Selenia dentaria* (Fabricius, 1775): Břeží, 25. 4. 1962, 2 ex.; Pokratice, 6. 8. 1979, 7. 8. 1979.
- Selenia lunularia* (Hübner, 1788): Pokratice, 26. 4. 1967, 23. 4. 1968, 6. 8. 1979, 7. 8. 1979, [Pokratice] 4. 5. 1977 [VK].
- Selenia tetralunaria* (Hufnagel, 1767): Břeží, 18. 7. 1961; Pokratice, 10. 5. 1975, [Pokratice] 24. 4. 1978 [VK]; Úštěk, 11. 7. 1977, 2 ex. [VK]; Vihorlat, 23. 7. 1978 [VK], 24. 7. 1978 [VK].
- Artiora evonymaria* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 21. 8. 1963; Pokratice, 22. 8. 1975, [Pokratice] 15. 8. 1976, 2 ex. [VK].
- Opisthograptis luteolata* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 23. 5. 1967, 23. 6. 1967, [Pokratice] 16. 6. 1976 [VK], [Pokratice] 1. 6. 1978 [VK].
- Epione repandaria* (Hufnagel, 1767): Libišany, 1. 8. 1976, 2 ex. [VK], 3. 8. 1976 [VK].
- Epione vespertaria* (Linnaeus, 1767): Vihorlat, 24. 7. 1978 [VK].
- Therapis flavicaria* (Denis & Schiffermüller, 1775): Modrý vrch, 6. 6. 1978 [VK], 11. 6. 1980, 2 ex. [VK].
- Pseudopanthera macularia* (Linnaeus, 1758): Břeží, 8. 6. 1962, 9. 6. 1962, 2 ex.; [Pokratice] 18. 5. 1978 [VK].
- Hypoxystis pluviaria* (Fabricius, 1787): Vihorlat, 23. 7. 1978, 2 ex. [VK].
- Gnophos fuvata* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 24. 7. 1967, 19. 7. 1976 [VK]; Radobýl, 21. 7. 1967, 3. 8. 1978 [VK].
- Charissa obscurata* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 17. 8. 1975 [VK], 7. 8. 1977, 3 ex. [VK], 6. 8. 1979, 7. 8. 1979, [Pokratice] 22. 8. 1978 [VK].
- Elophos dilucidaria* (Denis & Schiffermüller, 1775): Dolšinky, 5. 8. 1967 [bez a.]; Hamr na Jezeře, 13. 8. 1980, 10 ex. I. Solovka.
- Elophos vittaria* (Thunberg, 1788): Šumava, Chvalšiny, 20. 6. 1978 [P. Moravec].
- Siona lineata* (Scopoli, 1763): Břeží, 9. 6. 1962, 5. 6. 1965.

- Odontopera bidentata* (Clerck, 1759): Č. Novina, 25. 5. 1979, I. Solovka; Osečná, 2. 6. 1979, I. Solovka.
- Crocallis elinguaría* (Linnaeus, 1758): Březí, 10. 8. 1963; Pokratice, 6. 8. 1973, [Pokratice] 15. 8. 1976 [VK].
- Plagodis pulveraria* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 21. 6. 1966 [VK], 5. 6. 1968.
- Plagodis dolabraria* (Linnaeus, 1767): Březí, 14. 6. 1965; Pokratice, 26. 5. 1967 [VK], 9. 6. 1967, 24. 6. 1970 [VK]; Velké Žernoseky, 28. 6. 1978 [VK].
- Cepphis advenaria* (Hübner, 1790): Březí, 7. 6. 1961; Libišany, 2. 7. 1976 [VK], 13. 6. 1977; [Pokratice] 22. 6. 1976 [VK].
- Petrophora chlorosata* (Scopoli, 1763): Písečná, Bohemia bor., 18. 5. 1979, 3 ex. [bez a.].
- Heliomata glarearia* (Denis & Schiffermüller, 1775): Modrý vrch, 5. 6. 1978; Radobýl, 11. 5. 1968, 2 ex.
- Macaria notata* (Linnaeus, 1758): Libišany, 3. 8. 1976 [VK]; Velké Žernoseky, 24. 6. 1976 [VK].
- Macaria alternata* (Denis & Schiffermüller, 1775): Březí, 20. 6. 1962, 27. 6. 1963; Pokratice, 1. 7. 1967, 3. 7. 1967, 22. 6. 1978, 2 ex.; Velké Žernoseky, 24. 6. 1976 [VK].
- Macaria liturata* (Clerck, 1759): Pokratice, 23. 7. 1968, 2 ex., 17. 7. 1975 [VK]; Vihorlat, 22. 7. 1978 [VK].
- Macaria brunneata* (Thunberg, 1784): Pokratice, 24. 6. 1967, 24. 7. 1967, 4. 8. 1968, [Pokratice] 25. 6. 1976 [VK]; Vihorlat, 21. 7. 1978 [VK].
- Macaria wauaria* (Linnaeus, 1758): Březí, 8. 6. 1961; [Pokratice] 7. 7. 1977 [VK], [Pokratice] 9. 7. 1977 [VK]; Velké Žernoseky, 28. 6. 1976 [VK].
- Chiasmia clathrata* (Linnaeus, 1758): Hlinná, 8. 8. 1975 [VK]; Knobložka, 25. 7. 1980, 3 ex. [VK]; Malečov, 5. 5. 1961; Pokratice, 14. 5. 1968, 2 ex., 1. 8. 1979, [Pokratice] 19. 5. 1978 [VK]; Radobýl, 11. 5. 1968, 20. 7. 1968.
- Isturgia roraria* (Fabricius, 1776): Vihorlat, 21. 7. 1978 [VK].
- Isturgia arenacearia* (Denis & Schiffermüller, 1775): Bulgaria, 15. 7. 1979, 2 ex. [bez a.]; Modrý vrch, 12. 6. 1980 [VK].
- Isturgia murinaria* (Denis & Schiffermüller, 1775): Modrý vrch, 26. 5. 1977 [VK].
- Ourapteryx sambucaria* (Linnaeus, 1758): Březí, 10. 7. 1961 [VK], 17. 7. 1963 [VK]; [Pokratice] 5. 7. 1978 [VK].
- Theria rupicapraría* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 30. 3. 1976, [Pokratice] 9. 3. 1977 [VK], [Pokratice] 11. 3. 1977 [VK], [Pokratice] 12. 3. 1977 [VK], [Pokratice] 17. 3. 1977 [VK].
- Thetidia smaragdaria* (Fabricius, 1787): Modrý vrch, 20. 6. 1979; Pokratice 14. 7. 1967, 15. 7. 1967, 22. 7. 1974, 7. 7. 1975 [VK], 15. 7. 1975, 27. 6. 1978.
- Geometra papilionaria* (Linnaeus, 1758): Březí, 4. 7. 1964 [VK]; Pokratice, 1. 7. 1976.
- Hemistola chrysoprasaria* (Esper, 1795): Pokratice, 17. 7. 1968, 16. 7. 1975.
- Hemisthea aestivaria* (Hübner, 1799): Březí, 8. 7. 1961, 3. 7. 1964.
- Chlorissa viridata* (Linnaeus, 1758): Březí, 4. 6. 1961; Modrý vrch, 12. 6. 1980 [VK]; Pokratice, 10. 6. 1971.
- Pseudoterpna pruinata* (Hufnagel, 1767): Česká Lípa, 8. 8. 1977 [VK]; Pokratice, 25. 7. 1970.
- Thalera fimbrialis* (Scopoli, 1763): Březí, 15. 7. 1964; Pokratice, 22. 7. 1974 [VK], 12. 7. 1976, 7. 8. 1979.

Venusia blomeri (Curtis, 1832): Mimoň, 10. 6. 1979, M. Bouma, 6. 6. 1981, M. Bouma.
Euchoeca nebulata (Scopoli, 1763): Pokratice, 29. 5. 1971.
Asthena albulata (Hufnagel, 1767): Břeží, 19. 5. 1963; Modrý vrch, 11. 6. 1980 [VK];
 Velké Žernoseky 11. 6. 1979 [VK].
Hydrelia flammeolaria (Hufnagel, 1767): Česká Lípa, 8. 8. 1977 [VK]; Ústěk, 11. 7. 1977
 [VK]; Velké Žernoseky, 24. 6. 1976 [VK], 24. 6. 1977 [VK].
Minoa murinata (Scopoli, 1763): Břeží, 22. 5. 1962; [Modrý vrch] 24. 6. 1979 [VK];
 Pokratice, 18. 5. 1979; Vysoká nad Labem, 29. 5. 1980 [VK].
Cataclysmes rigata (Hübner, 1813): Knobložka, 11. 5. 1966; Modrý vrch, 6. 6. 1978,
 2 ex. [VK]; Pokratice, 12. 6. 1967; Velké Žernoseky, 3. 8. 1978 [VK].
Chesias legatella (Denis & Schiffermüller, 1775): Litoměřice, 8. 10. 1966 [VK];
 [Pokratice] 2. 10. 1968 [VK].
Chesias rufata (Fabricius, 1775): Hazlice, 6. 5. 1963 [VK].
Carsia sororiata (Hübner, 1813): Leningrad, Komarovo, 8. 7. 1979, V. Felix, 30. 7.
 1979, V. Felix.
Aplocera plagiata (Linnaeus, 1758): Pokratice, 14. 9. 1976 [VK], 16. 9. 1976 [VK],
 [Pokratice] 8. 6. 1977 [VK].
Aplocera praeformata (Hübner, 1826): Břeží, 7. 7. 1965; Pokratice, 2. 8. 1973 [VK].
Odezia atrata (Linnaeus, 1758): Lbín, 2. 7. 1967.
Lithostege griseata (Denis & Schiffermüller, 1775): Lednice, 17. 6. 1980 [VK].
Lithostege farinata (Hufnagel, 1767): Miřejovice, 6. 6. 1967; Pokratice, 19. 5. 1975 [VK].
Lampropteryx suffunata (Denis & Schiffermüller, 1775): [Pokratice] 18. 6. 1976 [VK].
Cosmorhoe ocellata (Linnaeus, 1758): [Pokratice] 20. 5. 1978 [VK], [Pokratice] 9. 9.
 1978 [VK].
Eulithis prunata (Linnaeus, 1758): Břeží, 25. 6. 1964; [Pokratice] 7. 8. 1977 [VK].
Eulithis testata (Linnaeus, 1761): Libišany, 3. 8. 1976 [VK]; Pokratice, 2. 8. 1967,
 [Pokratice] 19. 8. 1976 [VK]; Osečná, 11. 8. 1979, I. Solovka; 22. 8. 1979, I. Solovka.
Eulithis populata (Linnaeus, 1758): Břeží, 20. 7. 1963; Pokratice, 27. 7. 1977.
Eulithis mellinata (Fabricius, 1787): [Pokratice] 20. 6. 1976 [VK], [Pokratice] 22. 6. 1978
 [VK].
Gandaritis pyraliata (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 17. 7. 1961; Lednice, 18. 6.
 1979, 2 ex.
Ecliptopera silaceata (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 22. 5. 1962; Velké Žernoseky,
 3. 8. 1978, 2 ex. [VK].
Chloroclysta siterata (Hufnagel, 1767): Břeží, 28. 10. 1963; Pokratice, 12. 3. 1975,
 [Pokratice] 5. 10. 1978 [VK].
Dysstroma citrata (Linnaeus, 1761): [Pokratice] 16. 8. 1976 [VK]; Vychylovka, 26. 6.
 1977 [VK].
Dysstroma truncata (Hufnagel, 1767): Pokratice, 12. 7. 1968.
Cidaria fulvata (Forster, 1771): [Pokratice] 30. 6. 1978 [VK], [Pokratice] 3. 7. 1978 [VK].
Plemyria rubiginata (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 26. 6. 1975, 12. 8. 1979.
Thera obeliscata (Hübner, 1787): Libišany, 13. 6. 1977 [VK]; Velké Žernoseky 24. 6.
 1976 [VK].
Thera variata (Denis & Schiffermüller, 1775): Česká Lípa, 2. 9. 1977 [bez a.]; Pokratice,
 23. 6. 1967, 16. 10. 1979, 2 ex., [Pokratice] 9. 9. 1978 [VK].

Thera juniperata (Linnaeus, 1758): Pokratice, 16. 10. 1979, 14. 7. 1973 [VK].

Eustoma reticulatum (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 21. 7. 1962 [VK]; Rychnov nad Kněžnou, 28. 7. 1982, M. Bouma.

Electrophaes corylata (Thunberg, 1792): Břeží, 20. 6. 1963; Velké Žernoseky, 24. 6. 1976 [VK].

Colostygia olivata (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 10. 8. 1965; [Pokratice] 18. 6. 1976 [VK]; Vychylovka, 26. 6. 1977 [VK].

Colostygia pectinataria (Knoch, 1781): Břeží, 14. 6. 1961; Skalice u Litoměřic, 20. 6. 1970; Šumava, Chvalšiny, 26. 6. 1978, P. Moravec; Úštěk, 11. 7. 1977 [VK].

Euphyia biangulata (Haworth, 1809): Velké Žernoseky, 3. 8. 1978 [VK].

Euphyia unangulata (Haworth, 1809): Úštěk, 11. 7. 1977 [VK]; Velké Žernoseky, 24. 6. 1976 [VK], 11. 6. 1979.

Euphyia frustata (Treitschke, 1828): Hlinná, 26. 6. 1976 [VK].

Eupithecia abietaria (Goeze, 1781): Pokratice, 4. 6. 1979, 20. 6. 1979.

Eupithecia linariata (Denis & Schiffermüller, 1775): Hlinná, 8. 8. 1975 [VK]; Pokratice, 30. 8. 1973 [VK], 17. 7. 1975 [VK], 9. 8. 1975 [VK], 11. 7. 1976 [VK].

Eupithecia venosata (Fabricius, 1787): Břeží, 1. 7. 1964; Modrý vrch, 5. 6. 1978 [VK]; Pokratice, 12. 6. 1975 [VK]; Svádov, 6. 7. 1962 [VK].

Eupithecia tantillaria Boisduval, 1840: Břeží, 25. 5. 1962; Pokratice, 27. 5. 1975 [VK].

Eupithecia sinuosaria (Eversmann, 1848): Břeží, 15. 6. 1962, 2 ex., 20. 6. 1962 [VK]; Libišany, 2. 7. 1977 [VK]; Pokratice, 17. 7. 1975 [VK].

Eupithecia innotata (Hufnagel, 1767): Hlinná, 8. 8. 1975, 2 ex. [VK], 15. 8. 1975 [VK].

Eupithecia simplicata (Haworth, 1809): Pokratice, 31. 7. 1973 [VK], 21. 7. 1976 [VK], 16. 8. 1976 [VK].

Eupithecia centaureata (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 10. 5. 1964, Pokratice, 16. 8. 1968.

Eupithecia vulgata (Haworth, 1809): Břeží, 19. 6. 1964, 2 ex.

Eupithecia assimilata Doubleday, 1856: Břeží, 22. 6. 1964; Pokratice, 10. 8. 1975 [VK].

Eupithecia intricata (Zetterstedt, 1839): Libišany, 13. 6. 1977 [VK]; Osečná, 7. 9. 1979, I. Solovka.

Eupithecia absinthiata (Clerck, 1759): Pokratice, 24. 7. 1974 [VK], 19. 7. 1976 [VK]; Velké Žernoseky, 3. 8. 1978 [VK].

Eupithecia millefoliata Rössler, 1866: [Pokratice] 15. 7. 1976, 2 ex. [VK]; Velké Žernoseky, 3. 8. 1978 [VK]; Vihorlat, 27. 7. 1978 [VK].

Eupithecia succenturiata (Linnaeus, 1758): Kunderatice – Lázně, 27. 6. 1975 [VK]; Pokratice 9. 7. 1973 [VK], 15. 7. 1975 [VK], 17. 7. 1975 [VK], [Pokratice] 11. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 22. 7. 1976 [VK].

Eupithecia icterata (Villers, 1789): Hlinná, 8. 8. 1975, 4 ex. [VK]; Pokratice, 24. 7. 1974 [VK], 10. 8. 1975 [VK], 1. 8. 1979 [VK], 2. 8. 1979 [VK].

Pasiphila rectangulata (Linnaeus, 1758): Libišany, 2. 7. 1976 [VK].

Pasiphila chloerata (Mabille, 1870): Pokratice, 23. 6. 1980.

Hydriomena furcata (Thunberg, 1784): Kunderatice – Lázně, 1. 8. 1975 [VK]; Pokratice, 23. 6. 1967, 25. 6. 1967, 18. 7. 1967, 20. 7. 1967, 26. 7. 1967, 15. 7. 1975 [VK], [Pokratice] 6. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 9. 7. 1977 [VK].

Hydriomena impluviata (Denis & Schiffermüller, 1775): Kunderatice – Lázně, 27. 6. 1975

[VK]; Libišany, 13. 6. 1977 [VK]; Pokratice, 29. 5. 1967, [Pokratice] 7. 6. 1977 [VK], [Pokratice] 28. 7. 1977, 2 ex. [VK], [Pokratice] 19. 8. 1978 [VK].

Entephria cyanata (Hübner, 1809): Belanské Tatry, Skal. Vrata [bez datumu], A. Láska.

Entephria caesiata (Denis & Schiffermüller, 1775): Šumava, Chvalšiny, 24. 6. 1978, 2 ex., P. Moravec.

Anticlea derivata (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 22. 4. 1961; Severní Čechy – u tří domů, 16. 4. 1967, 17. 4. 1967.

Earophila badiata (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 12. 4. 1964; Pokratice, 24. 4. 1979, 2 ex., 17. 4. 1980.

Mesoleuca albicillata (Linnaeus, 1758): Libišany, 11. 9. 1967; Šumava, 22. 6. 1979, P. Moravec.

Pelurga comitata (Linnaeus, 1758): Pokratice, 18. 8. 1976 [VK], 2. 8. 1979 [VK], 6. 8. 1979, 2 ex., 7. 8. 1979, 9. 8. 1979, 2 ex., [Pokratice] 12. 8. 1978 [VK].

Spargania luctuata (Denis & Schiffermüller, 1775): Kundratice – Lázně, 1. 8. 1975, 2 ex. [VK].

Lythria purpuraria (Linnaeus, 1758): Pokratice, 8. 8. 1969 [VK], 8. 8. 1973 [VK], 10. 8. 1975 [VK], [Pokratice] 10. 5. 1977 [VK].

Lythria cruentaria (Hufnagel, 1767): Mimoň, 13. 7. 1979 [bez a.].

Coenocalpe lapidata (Hübner, 1809): Litoměřice, 24. 9. 1975, 2 ex., 4. 10. 1981 [VK].

Horisme vitalbata (Denis & Schiffermüller, 1775): Pálava, 5. 6. 1976 [VK].

Horisme tersata (Denis & Schiffermüller, 1775): Chvojnica, 28. 6. 1980 [bez a.]; Lednice, 14. 6. 1980 [VK]; Pálava, 5. 6. 1976 [VK].

Horisme corticata (Treitschke, 1835): Litoměřice, 20. 6. 1968, 2 ex.

Melanthia procellata (Denis & Schiffermüller, 1775): Modrý vrch, 21. 6. 1979; [Pokratice] 17. 5. 1976 [VK].

Epirrita dilutata (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 7. 10. 1961, 10. 10. 1961 [VK]; Pokratice, 10. 10. 1976 [VK], [Pokratice] 10. 10. 1977 [VK].

Operophtera brumata (Linnaeus, 1758): Pokratice, 10. 11. 1968, 9. 11. 1973, 2 ex. [VK].

Perizoma alchemillata (Linnaeus, 1758): Česká Lípa, 8. 8. 1977 [VK]; Mimoň, 19. 7. 1979; Pokratice, 1. 8. 1979.

Perizoma blandiata (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 5. 8. 1979, [Pokratice] 10. 7. 1976 [VK].

Perizoma albulata (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 16. 5. 1961, 12. 5. 1963.

Perizoma flavofasciatum (Thunberg, 1792): Pokratice, 23. 6. 1980; Velké Žernoseky, 3. 8. 1978 [VK].

Mesotype didymata (Linnaeus, 1758): Břeží, 15. 7. 1963; Osečná, 25. 8. 1979, F. Solovka.

Mesotype parallelolineata (Retzius, 1783): Pokratice, 31. 8. 1973 [VK], 15. 9. 1975 [VK]; Vysoké nad Jizerou, 5. 9. 1979 [bez a.].

Mesotype verberata (Scopoli, 1763): Belanské Tatry, 30. 7. 1978, 2 ex. [bez a.].

Philereme vetulata (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 24. 6. 1966, 2 ex. [Pokratice] 22. 6. 1978 [VK], [Pokratice] 3. 7. 1978 [VK].

Philereme transversata (Hufnagel, 1767): Pokratice, 7. 7. 1967, 16. 6. 1968.

Pareulype berberata (Denis & Schiffermüller, 1775): Velké Žernoseky, 11. 6. 1979 [VK].

Rheumaptera hastata (Linnaeus, 1758): Lušovice, 2. 6. 1970, 2 ex., V. Malý.

- Hydria undulata* (Linnaeus, 1758): Osečná, 15. 6. 1979 I. Solovka; Pokratice, 7. 7. 1976 [VK].
- Triphosa dubitata* (Linnaeus, 1758): Březí, 20. 7. 1961, 21. 4. 1962, 6. 7. 1963; Malečov, 17. 4. 1961 [VK]; [Pokratice] 10. 4. 1978 [VK], [Pokratice] 14. 8. 1978 [VK].
- Lobophora halterata* (Hufnagel, 1767): Březí, 11. 5. 1963; [Pokratice] 2. 5. 1978, 2 ex. [VK]; Tašov, 5. 5. 1961; Vysoká nad Labem, 28. 5. 1980 [VK].
- Trichopteryx carpinata* (Borkhausen, 1794): Březí, 30. 4. 1962, 2 ex.; Pokratice, 17. 4. 1980.
- Pterapherapteryx sexalata* (Retzius, 1783): Úštěk, 11. 7. 1977 [VK]; Vychylovka, 25. 6. 1977 [VK].
- Nothocasis sertata* (Hübner, 1817): [Pokratice] 17. 9. 1979 [VK]; Vysoké nad Jizerou, 1. 9. 1979 [bez a.], 7. 9. 1979 [bez a.].
- Scotopteryx moeniata* (Scopoli, 1763): Pokratice, 11. 8. 1967, 26. 8. 1973 [VK], [Pokratice] 7. 8. 1979 [VK].
- Scotopteryx bipunctaria* (Denis & Schiffermüller, 1775): Korozluky, 12. 7. 1965 [VK]; [Pokratice] 30. 7. 1977 [VK].
- Scotopteryx chenopodiata* (Linnaeus, 1758): Březí, 27. 6. 1964; Pokratice, 6. 8. 1979; Vihorlat, 25. 7. 1978 [VK].
- Scotopteryx luridata* (Hufnagel, 1767): Plešivec, 22. 6. 1976 [VK]; Pokratice, 26. 6. 1967.
- Orthonama vittata* (Borkhausen, 1794): Libišany, 3. 8. 1976, 2 ex. [VK].
- Nycterosea obstipata* (Fabricius, 1794): Libišany, 2. 7. 1977.
- Xanthorhoe biriviata* (Borkhausen, 1794): Libišany, 13. 6. 1977, 2 ex. [VK].
- Xanthorhoe spadicearia* (Denis & Schiffermüller, 1775): Březí, 15. 5. 1963; [Pokratice] 19. 5. 1978 [VK]; Skalice u Litoměřic, 18. 5. 1967.
- Xanthorhoe ferrugata* (Clerck, 1759): Velké Žernoseky, 3. 6. 1978 [VK];
- Xanthorhoe quadrifasciata* (Clerck, 1759): Hlinná, 26. 6. 1976, 2 ex. [VK]; Pokratice, 18. 5. 1968, 11. 7. 1976 [VK], 18. 7. 1976 [VK]; Velké Žernoseky, 24. 6. 1976 [VK], 28. 6. 1976 [VK].
- Xanthorhoe montanata* (Denis & Schiffermüller, 1775): Březí, 12. 7. 1964, 14. 6. 1977 [VK].
- Xanthorhoe fluctuata* (Linnaeus, 1758): Libišany, 13. 6. 1977 [VK]; [Pokratice] 10. 5. 1977 [VK].
- Catarhoe cuculata* (Hufnagel, 1767): Pokratice, 11. 7. 1975 [VK], [Pokratice] 7. 8. 1977 [VK].
- Epirrhoe tristata* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 3. 8. 1975 [VK], 8. 8. 1979; Vysoká nad Labem, 27. 5. 1980 [VK].
- Epirrhoe alternata* (Müller, 1764): Pokratice, 19. 5. 1978, 2 ex.
- Epirrhoe rivata* (Hübner, 1813): Malečov, 13. 6. 1961.
- Epirrhoe molluginata* (Hübner, 1813): Pokratice, 9. 7. 1973 [VK], 21. 7. 1976.
- Epirrhoe galiata* (Denis & Schiffermüller, 1775): [Pokratice] 10. 7. 1976 [VK]; Vihorlat, 28. 7. 1978 [VK].
- Campptogramma bilineatum* (Linnaeus, 1758): Hlinná, 16. 8. 1975 [VK]; [Pokratice] 11. 8. 1978 [VK].
- Cyclophora annularia* (Fabricius, 1775): Modrý vrch, 11. 6. 1980, 2 ex. [VK].
- Cyclophora punctaria* (Linnaeus, 1758): Modrý vrch, 23. 6. 1979; Pokratice, 18. 5. 1967, 14. 5. 1968, 17. 5. 1976, 14. 6. 1976.

Cyclophora linearia (Hübner, 1799): Pokratice, 4. 6. 1979; Sedlo, 11. 6. 1964.
Idaea dimidiata (Hufnagel, 1767): Libišany, 3. 8. 1976 [VK]; Pokratice, 12. 7. 1976 [VK], 15. 7. 1976 [VK].
Idaea aureolaria (Denis & Schiffermüller, 1775): Vihorlat, 28. 7. 1978, 2 ex.
Idaea serpentata (Hufnagel, 1767): Břeží 2. 6. 1964; Pokratice 29. 6. 1975, 5. 7. 1979, 8. 7. 1979; Ústěk 11. 7. 1977; Libišany 3. 8. 1976; Modrý vrch 26. 5. 1977.
Idaea rufaria (Hübner, 1799): Břeží, 6. 7. 1963; Modrý vrch, 20. 6. 1979 [VK], 21. 6. 1979, 22. 6. 1979, 2 ex.; Velké Žernoseky, 3. 8. 1978, 2 ex.
Idaea ochrata (Scopoli, 1763): Modrý vrch, 21. 6. 1979, 2 ex.
Idaea dilutaria (Hübner, 1799): Vihorlat, 26. 7. 1978.
Idaea humiliata (Hufnagel, 1767): Modrý vrch, 21. 6. 1979; Pokratice, 7. 7. 1977.
Idaea biselata (Hufnagel, 1767): Pokratice, 16. 7. 1976; Vihorlat, 24. 7. 1978 [VK].
Idaea rusticata (Denis & Schiffermüller, 1775): [Pokratice] 10. 7. 1976, 2 ex. [VK].
Idaea emarginata (Linnaeus, 1758): Pokratice, 30. 7. 1975, 2 ex.
Idaea degeneraria (Hübner, 1799): Česká Lípa, 8. 8. 1977 (Šumpich et. al. 2005).
Idaea aversata (Linnaeus, 1758): Pokratice, 16. 7. 1976, [Pokratice] 9. 7. 1977 [VK]; Ústěk, 11. 7. 1977 [VK].
Idaea deversaria (Herrich – Schäffer, 1847): Modrý vrch, 21. 6. 1979, 2 ex.
Idaea moniliata (Denis & Schiffermüller, 1775): Šiatorská Bukovinka, Cérová vrchovina, 15. 7. 1975, J. Skýpala.
Rhodostrophia vibicaria (Clerck, 1759): Břeží, 18. 6. 1963; Pokratice, 1. 7. 1976, 4. 7. 1977.
Rhodostrophia calabra (Petagna, 1786): Bulgaria, kemping „Juk“, 23. 6. 1974.
Scopula immorata (Linnaeus, 1758): Břeží, 16. 6. 1963; Pokratice, 22. 5. 1978.
Scopula nigropunctata (Hufnagel, 1767): Pokratice, 16. 7. 1976.
Scopula virgulata (Denis & Schiffermüller, 1775): Modrý vrch, 5. 6. 1978, 2 ex. [VK].
Scopula ornata (Scopoli, 1763): Břeží, 10. 6. 1964.
Scopula decorata (Denis & Schiffermüller, 1775): Modrý vrch, 8. 6. 1978 [VK].
Scopula rubiginata (Hufnagel, 1767): Libišany, 2. 8. 1976 [VK]; Pokratice, 15. 7. 1976.
Scopula marginepunctata (Goeze, 1781): Břeží, 17. 6. 1964; Pokratice, 31. 8. 1973 [VK], 20. 6. 1976 [VK], 6. 8. 1977 [VK].
Scopula incanata (Linnaeus, 1758): Pokratice, 15. 7. 1976, 16. 7. 1976, 18. 7. 1976, 21. 7. 1976, 16. 8. 1976, 6. 6. 1977; Velké Žernoseky, 3. 8. 1978 [VK].
Scopula immutata (Linnaeus, 1758): Česká Lípa, 8. 8. 1977; Pokratice, 16. 7. 1976.
Scopula floslactata (Haworth, 1809): Vihorlat, 26. 7. 1978 [VK].
Timandra comae Schmidt, 1931: Pokratice, 15. 8. 1979, 2 ex., 17. 8. 1979.

Notodontidae

Clostera curtula (Linnaeus, 1758): Břeží, 12. 8. 1961 [VK]; Pokratice, 11. 7. 1968, 22. 7. 1976, [Pokratice] 18. 8. 1976 [VK].
Clostera anachoreta (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 25. 7. 1967, 16. 7. 1976.
Clostera anastomosis (Linnaeus, 1758): Lednice, 15. 6. 1980 [VK]; Libišany, 13. 6. 1977; [Pokratice] 8. 8. 1979 [VK].
Clostera pigra (Hufnagel, 1766): Kundratice – Lázně, 1. 8. 1975 [VK]; Pokratice, 10. 8. 1973; Vihorlat, 26. 7. 1978 [VK].

- Notodonta dromedarius* (Linnaeus, 1767): Pokratice, 6. 8. 1973, 14. 8. 1973, 20. 8. 1975, [Pokratice] 27. 7. 1979 [VK], [Pokratice] 4. 8. 1979 [VK].
- Notodonta tritophus* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 24. 6. 1967, 3 ex., 24. 6. 1971, 18. 7. 1976.
- Notodonta ziczac* (Linnaeus, 1758): Březí 16. 6. 1962; Malečov, 8. 6. 1961; Pokratice, 8. 6. 1973, 8. 8. 1975, 22. 5. 1978, 2 ex.
- Drymonia dodonaea* (Denis & Schiffermüller, 1775): Březí, 16. 5. 1964; Hlinná, 31. 5. 1978 [VK]; Malečov, 14. 5. 1964; Pokratice, 25. 5. 1976; Velké Žernoseky, 29. 5. 1979 [VK].
- Drymonia ruficornis* (Hufnagel, 1766): Kouřim – Ždánice, 13. 5. 1962; Březí 13. 5. 1964, 2 ex.; Písečná, Bohemia bor., 19. 4. 1978, J. Volák; Pokratice 25. 5. 1976.
- Drymonia querna* (Denis & Schiffermüller, 1775): Vihorlat, 25. 7. 1978, 2 ex. [VK].
- Drymonia obliterata* (Esper, 1785): Vihorlat, 26. 7. 1978, 2 ex. [VK].
- Pheosia gnoma* (Fabricius, 1776): Březí, 4. 6. 1965; Kundračice – Lázně, 1. 8. 1975.
- Pheosia tremula* (Clerck, 1759): Březí, 4. 6. 1965; Pokratice, 8. 6. 1975, 18. 7. 1976.
- Pterostoma palpinum* (Clerck, 1759): Březí, 2. 6. 1961; Hlinná, 26. 6. 1976; Pokratice, 18. 8. 1973 [VK], 8. 8. 1975, 11. 8. 1975, 18. 7. 1976, 6. 8. 1976, 12. 5. 1977, 2 ex., 28. 7. 1977, 12. 8. 1977.
- Ptilophora plumigera* (Denis & Schiffermüller, 1775): Březí, 18. 10. 1963, 20. 10. 1963, 11. 10. 1965; Pokratice, 14. 10. 1974, 15. 10. 1974, 18. 10. 1977, 4 ex.; Srbsko, 12. 11. 1960, Pavelčík.
- Leucodonta bicoloria* (Denis & Schiffermüller, 1775): Libišany, 13. 6. 1977; Stará Boleslav, el., 15. 4. 1974 [bez a.].
- Ptilodon capucina* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 14. 5. 1968, 22. 8. 1978.
- Ptilodon cucullina* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 11. 6. 1967, 10. 8. 1976, 29. 6. 1977.
- Odontosia carmelita* (Esper, 1798): Březí, 12. 5. 1964, 8. 5. 1965.
- Odontosia sieversii* (Ménétriés, 1856): Chřiby, 17. 3. 1974, M. Janovský; Moravia, Doloplazy, 1. 4. 1964, M. Janovský.
- Cerura vinula* (Linnaeus, 1758): Březí, 11. 5. 1964; Pokratice, 7. 5. 1975; Vychylovka, 25. 6. 1977.
- Cerura erminea* (Esper, 1783): Březí, 2. 7. 1965; Klentnice, 30. 3. 1976, V. Renner.
- Furcula bicuspis* (Borkhausen, 1790): Kundračice – Lázně, 1. 8. 1975; Osečná, 31. 5. 1979, I. Solovka.
- Furcula furcula* (Clerck, 1759): Pokratice, 31. 7. 1975, [Pokratice] 27. 7. 1979 [VK].
- Furcula bifida* (Brahm, 1787): Březí, 9. 6. 1961, 8. 6. 1964, 25. 6. 1965; Malečov, 10. 6. 1962; Pokratice, 4. 8. 1975, 9. 8. 1975.
- Phalera bucephala* (Linnaeus, 1758): Libišany, 13. 6. 1977; Pokratice, 16. 7. 1970, 13. 6. 1975, 2. 7. 1975 [VK], 13. 7. 1975, 16. 7. 1975, 8. 7. 1977; Velké Žernoseky, 24. 6. 1976, 2 ex.; Vychylovka, 26. 6. 1977, 3 ex.
- Phalera bucephaloides* (Ochsenheimer, 1810): Bulgaria, kemping „Juk“, 26. 6. 1974.
- Peridea anceps* (Goeze, 1781): Březí, 26. 5. 1963; Pokratice, 18. 5. 1977, 22. 5. 1978.
- Stauropus fagi* (Linnaeus, 1758): Březí, 16. 6. 1965, 18. 6. 1965.
- Harpylia milhauseri* (Fabricius, 1775): Pokratice, 27. 5. 1975, 18. 5. 1977.
- Spatalia argentina* (Denis & Schiffermüller, 1775): Sozopol – Kavacite, 24. 7. 1971, V. Felix; Vihorlat, 28. 7. 1978 [VK]

Erebidae

- Lymantria monacha* (Linnaeus, 1758): Kunderatice – Lázně, 1. 8. 1975 [VK]; Libišany, 29. 7. 1976, 2 ex.; Litoměřice, 15. 7. 1967; Mimoň, 9. 9. 1976; Pokratice, 10. 8. 1966, 20. 7. 1976, 28. 7. 1975, 27. 7. 1977; Vysoká nad Labem, 10. 7. 1972.
- Lymantria dispar* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 25. 8. 1967, 20. 8. 1972, 14. 8. 1973, 16. 8. 1973, 7. 8. 1975, 10. 8. 1975, 15. 8. 1975, 16. 8. 1976, 12. 8. 1977.
- Ocneria rubea* (Denis & Schiffermüller, 1775): Algeria sept. Blida – Tipaza, III gen., ovo, 5. 6. 1981, larva, 15. 6., im., 6. 12 1981, V. Felix; Algeria sept. Blida – Tipaza, im., 10. 12. 1981, V. Felix; Hungaria, Gresnedias, 7. 8. 1980, M. Fuksa.
- Dicallomera fascelina* (Linnaeus, 1758): Pokratice, ep., 27. 6. 1966, 29. 6. 1966, 18. 7. 1972; Straškov, 20. 7. 1975, 4 ex.
- Calliteara pudibunda* (Linnaeus, 1758): Břeží, 12. 5. 1961, 14. 5. 1961, 21. 5. 1962, 10. 6. 1962, 2 ex., 16. 5. 1962; Libišany, 13. 6. 1977; Pokratice, 16. 5. 1967, 10. 5. 1968, 14. 5. 1968, 19. 5. 1968, 2 ex., 19. 5. 1975, 2 ex., [Pokratice] 21. 5. 1978, 4 ex. [VK].
- Calliteara abietis* (Denis & Schiffermüller, 1775): Moravia, Nové Město, el., 8. 7. 1979, 2 ex., L. Bieber; Vihorlat, ep., 27. 6. 1979 [VK].
- Orgyia antiqua* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 15. 8. 1974 [VK], 1. 7. 1976, 16. 7. 1976, 17. 10. 1976.
- Penthophera morio* (Linnaeus, 1767): Bratislava, 19. 6. 1972, 4 ex.; Chvojnice, 30. 6. 1980, 2 ex. [bez a.]; Kamenín, 6. 6. 1978, 5 ex.
- Arctornis l-nigrum* (Müller, 1764): Břeží, 12. 7. 1964; Hlinná, 26. 6. 1976.
- Leucoma salicis* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 10. 7. 1968, 12. 7. 1977.
- Euproctis chryorrhoea* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 11. 7. 1967, 14. 7. 1967.
- Euproctis similis* (Fuessly, 1775): Libišany, 28. 7. 1976; Vihorlat, 28. 7. 1978 [VK].
- Thumatha senex* (Hübner, 1808): Libišany, 3. 8. 1976, 2 ex. [VK]; Pokratice, 17. 7. 1975 [VK].
- Mitochrista miniata* (Forster, 1771): Vihorlat, 23. 7. 1978, 2 ex. [VK].
- Cybosia mesomella* (Linnaeus, 1758): Libišany, 1. 8. 1976 [VK], 13. 6. 1977.
- Atolmis rubricollis* (Linnaeus, 1758): Vychylovka, 25. 6. 1977, 2 ex. [VK].
- Lithosia quadra* (Linnaeus, 1758): Bulgaria, kemping „Juk“, 18. 6. 1974; Pokratice, 12. 7. 1976.
- Eilema lutarella* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 5. 8. 1979; Radobýl 6. 8. 1967.
- Eilema palliatella* (Scopoli, 1763): Srbsko, 21. 8. 1970, 2 ex., J. Havelka.
- Eilema complana* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 23. 7. 1977, 2. 8. 1979.
- Eilema lurideola* (Zincken, 1817): Břeží, 24. 6. 1961; Pokratice, 15. 7. 1975 [VK].
- Eilema depressum* (Esper, 1787): Mimoň, 9. 9. 1976 [VK].
- Setina irrorella* (Linnaeus, 1758): Vychylovka, 25. 6. 1977 [VK].
- Setina roscida* (Denis & Schiffermüller, 1775): Praha, 18. 5. 1961 [bez a.]; Sv. Prokop, 7. 6. 1962 [bez a.].
- Amata phegea* (Linnaeus, 1758): Velké Žernoseky, 14. 6. 1990 [VK].
- Dysauxes ancilla* (Linnaeus, 1767): Velké Žernoseky, 24. 6. 1973; Vihorlat, 25. 7. 1978.
- Dysauxes famula* (Freyer, 1836): Bulgaria, kemping „Juk“, 19. 6. 1974.
- Watsonarctia casta* (Esper, 1785): Srbsko, el., 13. 5. 1969 [bez a.], el., 7. 5. 1970 [bez a.].

- Phragmatobia fuliginosa* (Linnaeus, 1758): Břeží, 7. 8. 1961, 8. 8. 1961; Pokratice, 25. 7. 1967, 6. 8. 1967, 17. 7. 1974, 12. 5. 1977, 2 ex., 29. 7. 1977, 5. 8. 1977, 2 ex., 9. 8. 1977.
- Parasemia plantaginis* (Linnaeus, 1758): Kosov, eo., 14. 9. 1977, B. Malý, eo., 29. 9. 1977, B. Malý; Sedlo, 11. 6. 1964.
- Spilosoma lubricipeda* (Linnaeus, 1758): Chlaba, 13. 5. 1976, 2 ex; Pokratice, 2. 6. 1970, 8. 6. 1970, 23. 5. 1974, 25. 5. 1976, 2 ex., 25. 6. 1976, 18. 6. 1977.
- Spilosoma luteum* (Hufnagel, 1766): Břeží, 5. 6. 1961, 18. 6. 1961; Pokratice, 22. 6. 1967, 28. 6. 1972, 13. 6. 1975, 2 ex., 7. 7. 1975, 30. 6. 1976, 4. 7. 1976, 29. 6. 1977.
- Spilosoma urticae* (Esper, 1789): Lednice, 25. 6. 1979 [VK].
- Hyphantria cunea* (Drury, 1773): Hungaria c., Dabas, ep., 3. 4. 1976, 2 ex., M. Bouma; Kúty, 28. 5. 1977, S. Mareš; Nitra, 10. 5. 1978, S. Mareš; Štúrovo, 1983, M. Kaftan.
- Diaphora mendica* (Clerck, 1759): Břeží, 20. 5. 1962, 27. 5. 1962, 3 ex.; Pokratice, 19. 5. 1971, 27. 5. 1971, 18. 5. 1976, 2 ex., 10. 5. 1977, 11. 5. 1977, 12. 5. 1977.
- Rhyparia purpurata* (Linnaeus, 1758): Bulgaria, kemping „Juk“, 19.–24. 6. 1974, 8 ex.; Střední Povltaví, Třetí, 7. 5. 1988, F. Mácha.
- Diacristia sannio* (Linnaeus, 1758): Kundratice, 12. 6. 1962; Lbín, 1. 6. 1967; Luhov, 3. 7. 1975, 3 ex. [VK]; Malá nad Hronom, 25. 5. 1977; Pokratice, 12. 6. 1967, 8. 6. 1976; Sedlo, 11. 6. 1964.
- Hypophora aulica* (Linnaeus, 1758): Káraný, el., 9. 10. 1978, S. Mareš; Štúrovo, 11. 5. 1972 [bez a.]; Vitošov, el., 15. 11. 1978, S. Mareš.
- Arctia caja* (Linnaeus, 1758): Břeží, 8. 8. 1961, 2. 8. 1962, 6. 8. 1962, 31. 7. 1963, 30. 8. 1963, 28. 8. 1965; Horní Zálezly, 2. 8. 1961; Libišany, 5. 8. 1976, 2 ex.; Pokratice, 5. 8. 1967, 28. 7. 1968, 11. 8. 1973, 12. 8. 1973, 4. 8. 1975, 12. 7. 1976, 4. 7. 1977, 29. 7. 1977, 4. 8. 1978, [Pokratice] 26. 6. 1979 [VK], [Pokratice] 8. 8. 1979 [VK].
- Arctia villica* (Linnaeus, 1758): Bulgaria, kemping „Juk“, 16. 6. 1974, 2 ex., 21. 6. 1974; Modrý vrch, 8. 6. 1978, 2 ex.; Poštorná, 12. 6. 1980 [bez a.]; Štúrovo, 13. 6. 1970 [bez a.].
- Arctia festiva* (Hufnagel, 1766): Hungaria c., Dabas, 5. 5. 1978, M. Bouma.
- Callimorpha dominula* (Linnaeus, 1758): Libišany, 14. 7. 1970; Pokratice, 5. 7. 1983; Vysoká nad Labem, 4. 7. 1973, 5 ex., 22. 7. 1974, 2 ex.
- Euplagia quadripunctaria* (Poda, 1761): Pokratice, 6. 8. 1975, 2. 8. 1974, 3. 8. 1987.
- Tyria jacobaeae* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 17. 5. 1976.
- Coscinia striata* (Linnaeus, 1758): Bulgaria, kemping „Juk“, 6. 6. 1974, 19. 6. 1974, 24. 6. 1974.
- Coscinia cribraria* (Linnaeus, 1758): Osečná, 22. 7. 1975, I. Solovka.
- Idia calvaria* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 4. 7. 1964; 15. 7. 1973.
- Simplicia rectalis* (Eversmann, 1842): Libišany, 2. 7. 1977.
- Paracolax tristalis* (Fabricius, 1794): Modrý vrch, 23. 6. 1979 [VK], 23. 6. 1979; Vihorlat, 25. 7. 1978 [VK].
- Herminia tarsicrinalis* (Knoch, 1782): Pokratice, 30. 5. 1978, 2 ex.
- Herminia grisealis* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 12. 6. 1979, 2 ex.
- Herminia tarsipennalis* (Treitschke, 1835): Pokratice, 20. 6. 1976.

Polypogon tentacularia (Linnaeus, 1758): Břeží, 29. 6. 1963; Pokratice, 12. 6. 1977.
Hyperna crassalis (Fabricius, 1787): Kundratice – Lázně, 27. 6. 1975; Pokratice, 1. 7. 1976.
Hyperna rostralis (Linnaeus, 1758): Břeží, 18. 6. 1961; Pokratice, 16. 6. 1966.
Hyperna proboscidalis (Linnaeus, 1758): Pokratice, 8. 6. 1976, 5. 6. 1979; Velké Žernoseky, 29. 5. 1979 [VK].
Rivula sericealis (Scopoli, 1763): Břeží, 8. 7. 1965; Hlinná, 9. 8. 1975 [VK], 9. 8. 1975 [VK]; Libišany, 3. 8. 1976 [VK]; Pokratice, 10. 8. 1973 [VK], 14. 8. 1975 [VK].
Scoliopteryx libatrix (Linnaeus, 1758): Břeží 9. 9. 1964; Lednice, 17. 6. 1979 [VK]; [Pokratice] 10. 5. 1977 [VK].
Parascotia fuliginaria (Linnaeus, 1761): Pokratice, 31. 7. 1973 [VK], 17. 7. 1975, [Pokratice] 12. 7. 1976 [VK].
Laspeyria flexula (Denis & Schiffermüller, 1775): Velké Žernoseky, 24. 6. 1976, 2 ex.
Eublemma purpurina (Denis & Schiffermüller, 1775): Modrý vrch, 3. 6. 1976 [VK].
Phytometra viridaria (Clerck, 1759): Břeží, 17. 6. 1965; Pokratice, 18. 6. 1967, 27. 5. 1975 [VK].
Colobochyla salicalis (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 2. 7. 1964.
Trisateles emortualis (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 25. 6. 1976, 4. 6. 1979.
Lygephila pastinum (Treitschke, 1826): Pokratice, 28. 6. 1980, 2 ex.
Lygephila craccae (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 21. 6. 1964; Pokratice, 4. 7. 1968, 23. 7. 1973, 16. 7. 1975, 18. 7. 1976 [VK], 9. 8. 1976 [VK], [Pokratice] 2. 8. 1979 [VK].
Euclidia glyphica (Linnaeus, 1758): Břeží, 21. 5. 1962, 9. 7. 1965; [Pokratice] 21. 7. 1976 [VK].
Euclidia mi (Clerck, 1759): Lovečkovice, 28. 5. 1979 [VK]; Pokratice, 18. 5. 1979.
Euclidia triquetra (Denis & Schiffermüller, 1775): Modrý vrch, 6.–8. 6. 1978 [VK], 12. 6. 1980, 2 ex. [VK]; Štúrovo, 20. 5. 1973 [bez a.].
Catephia alchymista (Denis & Schiffermüller, 1775): Bulgaria, kemping „Juk“, 28. 6. 1974, 2 ex.
Minucia lunaris (Denis & Schiffermüller, 1775): Modrý vrch, 3. 6. 1976 [VK], 7. 6. 1978 [VK].
Dysgonia algira (Linnaeus, 1767): Montenegro, Budva – Bečici, 30. 8. 1980, V. Felix.
Catocala fraxini (Linnaeus, 1758): Břeží, 21. 8. 1963, 1. 9. 1965; Česká Lípa, 24. 8. 1977 [bez a.]; Libišany, 11. 9. 1967, Jančařík; Libochovany, 2. 9. 1973; Pokratice, 7. 9. 1973 [VK].
Catocala sponsa (Linnaeus, 1767): Libišany, 2. 8. 1971, 7 ex.
Catocala promissa (Denis & Schiffermüller, 1775): Libišany, 2. 8. 1971, 4 ex.
Catocala nupta (Linnaeus, 1767): Břeží, 4. 9. 1963, 28. 8. 1965; Česká Lípa, 17. 8. 1977 [VK]; Libišany, 2. 8. 1971, 3 ex.; Pokratice, 14. 8. 1973 [VK], 15. 8. 1980, [Pokratice] 21. 8. 1979 [VK]; Trnovany, 30. 8. 1967.
Catocala elocata (Esper, 1787): Libišany, 10. 9. 1977 [VK]; Litoměřice, 30. 8. 1967, 20. 8. 1972; Pokratice, 9. 9. 1972, 5. 9. 1973 [VK], 19. 8. 1976 [VK].
Catocala puerpera (Giorna, 1791): Bulgaria, Varna, 16. 7. 1969, Pospíšil.
Catocala nymphagoga (Esper, 1787): Kamenica nad Hronom, 22. 8. 1973, V. Renner; Kováčov, 10. 7. 1975, S. Mareš.
Catocala fulminea (Scopoli, 1763): Srbsko, 16. 7. 1976, 2 ex. [bez a.].

Nolidae

Meganola albula (Denis & Schiffermüller, 1775): Modrý vrch, 22. 6. 1979 [VK].

Bena bicolorana (Fuessly, 1775): Pokratice, 17. 6. 1976, 1. 7. 1976 [VK].

Pseudoips prasinana (Linnaeus, 1758): Pokratice, 15. 7. 1975.

Earias clorana (Linnaeus, 1761): Pokratice, 10. 8. 1973 [VK].

Noctuidae

Abrostola tripartita (Hufnagel, 1766): Pokratice, 10. 8. 1973 [VK], 21. 5. 1975 [VK].

Abrostola triplasia (Linnaeus, 1758): Pokratice, 27. 7. 1967, 19. 7. 1968.

Macdunnoughia confusa (Stephens, 1850): Pokratice, 1. 8. 1973, [Pokratice] 6. 8. 1979 [VK].

Diachrysia chrysitis (Linnaeus, 1758): Pokratice, 12. 6. 1975, 2 ex.

Diachrysia chryson (Esper, 1789): Wien, 1910 [bez a.].

Euchalcia variabilis (Piller, 1783): Klentnice, el., 7. 6. 1979, V. Renner.

Euchalcia consona (Fabricius, 1787): Karlštejn, 17. 6. 1976, J. Fajt; Srbsko – Koda, 7. 6. 1979, V. Renner, 19. 8. 1979, V. Renner.

Polychrysia moneta (Fabricius, 1787): Lenora, el., 5. 7. 1972 [bez a.], el., 23. 7. 1972 [bez a.].

Plusidia cheiranthi (Tauscher, 1809): Carniolia, nemora ad Savum prope Labacum, el., 16. 6. 1937 [bez a.].

Autographa gamma (Linnaeus, 1758): Pokratice, 8. 9. 1975.

Autographa pulchrina (Haworth, 1809): Břeží, 14. 6. 1964; Hlinná, 26. 6. 1976 [VK]; Skalice u Litoměřic, 9. 6. 1979 [VK].

Autographa jota (Linnaeus, 1758): Břeží, 16. 6. 1963.

Autographa bractea (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 1. 7. 1964; Osečná, 24. 7. 1970 [I. Solovka].

Syngrapha ain (Hochenwarth, 1785): Krkonoše, 3. 8. 1980 [bez a.].

Plusia festucae (Linnaeus, 1758): Kunderatice, 23. 9. 1969.

Plusia putnami (Grote, 1873): [Pokratice] 8. 8. 1979 [VK].

Deltote bankiana (Fabricius, 1775): Modrý vrch, 12. 6. 1980 [VK]; Pokratice, 20. 6. 1976 [VK]; Velké Žernoseky, 28. 6. 1976 [VK].

Deltote deceptorata (Scopoli, 1763): Břeží, 19. 6. 1962, 2 ex.; Pokratice, 7. 6. 1977, [Pokratice] 28. 5. 1978 [VK].

Deltote uncula (Clerck, 1759): Břeží, 20. 6. 1964; Pokratice, 6. 6. 1966, 10. 7. 1976 [VK].

Deltote pygarga (Hufnagel, 1766): Břeží, 10. 7. 1963, 2 ex.; Kunderatice – Lázně, 27. 6. 1975 [VK]; Pokratice, 13. 7. 1973 [VK].

Acontia lucida (Hufnagel, 1766): Bulgaria, kemping „Juk“, 17.–23. 6. 1974, 4 ex.

Acontia titania (Esper, 1798): Bulgaria, kemping „Juk“, 17. 6. 1974.

Emmelia trabealis (Scopoli, 1763): Pokratice, 12. 6. 1967, 16. 6. 1967, 10. 8. 1973 [VK], 24. 7. 1974, 2 ex., 9. 7. 1975 [VK], 15. 7. 1975 [VK], 21. 7. 1976.

Aedia funesta (Esper, 1786): Bratislava, 16. 6. 1972; Bulgaria, kemping „Juk“, 26. 6. 1974.

Panthea coenobita (Esper, 1785): Karlov, 20. 6. 1968 [bez a.]; Vychylovka, 26. 6. 1977.

Trichosea ludifica (Linnaeus, 1758): Mariánské Lázně, 19. 6. 1972 [bez a.].

Colocasia coryli (Linnaeus, 1758): Pokratice, 20. 5. 1975, 19. 5. 1976.

- Diloba caeruleocephala* (Linnaeus, 1758): Břeží, 4. 10. 1962; Pokratice, 12. 10. 1976, 18. 10. 1976, 14. 10. 1979, [Pokratice] 17. 10. 1978 [VK].
- Oxicesta geographica* (Fabricius, 1787): Hungaria c., Dabas, eo., 8. 5. 1979, M. Bouma; Pálava, 24. 6. 1978 [bez a.].
- Moma alpium* (Osbeck, 1778): Poštorná, 13. 6. 1980 [VK], 14. 6. 1980 [VK].
- Acronicta alni* (Linnaeus, 1767): Lenora, 20. 5. 1971, E. Lehečka, 11. 6. 1977, E. Lehečka.
- Acronicta psi* (Linnaeus, 1758): Břeží, 19. 6. 1963 [VK]; Pokratice, 2. 8. 1967, 16. 6. 1975, 4. 7. 1975, 24. 6. 1976, [Pokratice] 3. 8. 1979 [VK].
- Acronicta aceris* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 8. 7. 1976, 2 ex.
- Acronicta leporina* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 1. 7. 1967, 16. 6. 1976, 19. 5. 1978.
- Acronicta auricoma* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 19. 6. 1963; Pokratice, 19. 8. 1978, [Pokratice] 16. 8. 1978 [VK].
- Acronicta rumicis* (Linnaeus, 1758): Břeží, 26. 6. 1963; Pokratice, 11. 6. 1976, 18. 6. 1977, [Pokratice] 9. 8. 1979 [VK].
- Subacronicta megacephala* (Denis & Schiffermüller, 1775): Měřejovice, 21. 5. 1966; Pokratice, 18. 6. 1977.
- Craniophora ligustri* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 7. 6. 1967, 4. 8. 1973, 17. 6. 1976.
- Tyta luctuosa* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 10. 6. 1965, 11. 6. 1965; Pokratice, 1. 6. 1968, 2 ex., 9. 8. 1975 [VK], 21. 7. 1976, [Pokratice] 19. 8. 1976 [VK], [Pokratice] 3. 7. 1978 [VK], [Pokratice] 6. 7. 1978 [VK].
- Panemeria tenebrata* (Scopoli, 1763): Břeží, 18. 5. 1962, 20. 7. 1962; Pokratice, 15. 5. 1980, 2 ex.
- Aegle kaekeritziana* (Hübner, 1799): Modrý vrch, 12. 6. 1980 [VK].
- Cucullia fraudatrix* Eversmann, 1837: Pokratice, 14. 7. 1975, [Pokratice] 13. 7. 1976 [VK].
- Cucullia absinthii* (Linnaeus, 1761): Pokratice, 2. 8. 1967, 2 ex.
- Cucullia artemisiae* (Hufnagel, 1766): Pokratice, 3. 8. 1968, 8. 7. 1976 [VK].
- Cucullia lucifuga* (Denis & Schiffermüller, 1775): Vysoké nad Jizerou, 4. 9. 1979 [bez a.].
- Cucullia umbratica* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 19. 5. 1967, 2 ex., 15. 7. 1967 [VK], 5. 7. 1968, 12. 8. 1973, 10. 7. 1975.
- Cucullia chamomillae* (Denis & Schiffermüller, 1775): Chomutov, 15. 5. 1969, 2 ex.
- Cucullia asteris* (Denis & Schiffermüller, 1775): [Břeží] 13. 6. 1963 [VK].
- Cucullia scrophulariae* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 11. 6. 1964; Pokratice, 4. 6. 1968, 25. 5. 1976, 2 ex.
- Amphipyra cinnamomea* (Goeze, 1781): Bulgaria, Sozopol, 18. 7. 1979, M. Vitek.
- Amphipyra pyramidea* (Linnaeus, 1758): Břeží, 4. 9. 1963, 1. 8. 1965; [Pokratice] 28. 7. 1977 [VK].
- Amphipyra tragopoginis* (Clerck, 1759): Pokratice, 29. 7. 1967, 4. 8. 1968, 3. 9. 1973 [VK], 31. 7. 1975 [VK], [Pokratice] 28. 7. 1977 [VK].
- Asteroscopus sphinx* (Hufnagel, 1766): Břeží, 4. 9. 1961; Pokratice, 15. 10. 1974 [VK], 24. 10. 1975 [VK], 15. 10. 1976 [VK], [Pokratice] 8. 10. 1979 [VK].
- Brachionycha nubeculosa* (Esper, 1785): Chříby, 20.–23. 3. 1974, 2 ex., V. Renner.
- Allophyes oxyacanthae* (Linnaeus, 1758): Břeží, 9. 9. 1961, 3 ex., 4. 10. 1962 [VK], 30. 9. 1976, 2 ex. [VK]; Pokratice, 29. 9. 1976 [VK], 10. 10. 1976 [VK], [Pokratice] 8.

10. 1977 [VK], [Pokratice] 12. 10. 1978 [VK], [Pokratice] 8. 10. 1977 [VK], [Pokratice] 23. 9. 1978 [VK], [Pokratice] 12. 10. 1978 [VK], [Pokratice] 16. 10. 1978, 2 ex. [VK]. *Calophasia lunula* (Hufnagel, 1766): Modrý vrch, 12. 6. 1980 [VK]; Pokratice, 15. 8. 1973 [VK], 19. 5. 1975 [VK].

Omphalophana antirrhini (Hübner, 1803): Modrý vrch, 26. 5. 1977 [VK], 7. 6. 1978, 2 ex. [VK]; Pálava, 5. 6. 1976 [VK], 6. 6. 1976 [VK].

Calliergis ramosa (Esper, 1786): Pokratice, 21. 6. 1967.

Eucarta virgo (Treitschke, 1835): Modrý vrch, 5. 6. 1978 [VK], 12. 6. 1980, 2 ex. [VK].

Eucarta anethystina (Hübner, 1803): Bohemia, el., „BRD“, 24. 6. 1979, Z. Mráček, 28. 6. 1979, Z. Mráček.

Protoschinia scutosa (Denis & Schiffermüller, 1775): Bulgaria, Sozopol, 16. 7. 1979, 2 ex. [bez a.].

Heliothis viroplaca (Hufnagel, 1766): Břeží, 22. 6. 1964; Pokratice, 15. 8. 1975, 15. 7. 1976 [VK], 16. 7. 1976 [VK].

Heliothis adaucta Butler, 1878: Břeží, 22. 6. 1964.

Heliothis peltigera (Denis & Schiffermüller, 1775): Bulgaria, kemping „Juk“, 23. 6. 1974.

Pyrrhia umbra (Hufnagel, 1766): Pokratice, 7. 8. 1968, 2 ex., 27. 7. 1974, 14. 7. 1975, 6. 7. 1976 [VK].

Cryphia algae (Fabricius, 1775): Pokratice, 21. 7. 1976.

Bryophila ereptricula (Treitschke, 1825): Pokratice, 7. 7. 1976, [Pokratice] 10. 7. 1977 [VK].

Bryophila raptricula (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 30. 7. 1972, 2 ex., [Pokratice] 2. 8. 1979, 2 ex. [VK].

Bryophila domestica (Hufnagel, 1766): Pokratice, 7. 7. 1967, 7. 8. 1973 [VK], 1. 8. 1979, 2 ex., 2. 8. 1979, [Pokratice] 23. 7. 1979 [VK].

Pseudeustrotia candidula (Denis & Schiffermüller, 1775): Modrý vrch, 7. 6. 1978, 2 ex. [VK], 12. 6. 1980, 2 ex. [VK].

Elaphria venustula (Hübner, 1790): Libišany, 13. 6. 1977 [VK]; Modrý vrch, 11. 6. 1980, 2 ex. [VK].

Caradrina morpheus (Hufnagel, 1766): Pokratice, 23. 7. 1968, 11. 7. 1975 [VK], 25. 6. 1978, 2 ex. [Pokratice] 5. 7. 1978 [VK].

Caradrina selini (Boisduval, 1840): Pokratice, 7. 7. 1977.

Caradrina clavipalpis (Scopoli, 1763): Břeží, 21. 5. 1962; Modrý vrch, 10. 6. 1980 [VK]; Pokratice, 19. 5. 1968, 2. 9. 1973 [VK], 22. 8. 1975 [VK], 2. 9. 1975 [VK], 4. 9. 1975 [VK], 5. 9. 1975 [VK], 23. 9. 1975 [VK], [Pokratice] 25. 9. 1975 [VK], [Pokratice] 16. 8. 1976 [VK]; Skalice u Litoměřic, 21. 6. 1968.

Hoplodrina octogenaria (Goeze, 1781): Břeží, 21. 6. 1964; Pokratice, 17. 7. 1973 [VK], 24. 6. 1975 [VK], 5. 7. 1975 [VK], 10. 7. 1975 [VK], 7. 7. 1977, [Pokratice] 3. 7. 1978 [VK].

Hoplodrina blanda (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 13. 7. 1975 [VK], 14. 7. 1975 [VK], [Pokratice] 9. 7. 1977 [VK].

Hoplodrina respersa (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 7. 7. 1975 [VK], 17. 7. 1975 [VK], [Pokratice] 4. 7. 1977 [VK], [Pokratice] 29. 6. 1978 [VK]; Velké Žernoseky, 28. 6. 1976 [VK].

Hoplodrina ambigua (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 27. 5. 1967, 6. 6. 1968, 17. 8. 1973 [VK], 23. 8. 1973 [VK], 15. 8. 1975, 2 ex. [VK], 2. 9. 1975 [VK], 5. 9. 1975 [VK], 25. 6. 1976 [VK], [Pokratice] 4. 8. 1979 [VK].

- Charanyca trigrammica* (Hufnagel, 1766): Břeží, 12. 6. 1961, 13. 6. 1961 [VK], 3. 7. 1961 [VK], 13. 6. 1964; Velké Žernoseky, 28. 6. 1976 [VK]; Vychylovka, 25. 6. 1977, 2 ex. [VK].
- Charanyca ferruginea* (Esper, 1785): Břeží, 3. 7. 1961, 6. 7. 1961; Kundratice – Lázně, 27. 6. 1973 [VK]; Libišany, 13. 6. 1977 [VK]; Pokratice, 3. 7. 1975 [VK], 16. 6. 1976 [VK], [Pokratice] 12. 7. 1976 [VK].
- Athetis pallustris* (Hübner, 1808): Břeží, 16. 6. 1963.
- Dypterygia scabriuscula* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 26. 7. 1967, 29. 7. 1968, [Pokratice] 25. 7. 1973 [VK], 12. 7. 1975 [VK], 13. 7. 1975 [VK], 18. 8. 1976 [VK], [Pokratice] 16. 6. 1976 [VK], [Pokratice] 25. 6. 1976 [VK], [Pokratice] 10. 7. 1977 [VK], [Pokratice] 18. 8. 1978 [VK].
- Trachea atriplicis* (Linnaeus, 1758): Břeží, 10. 7. 1961, 20. 7. 1961, 14. 7. 1963 [VK], 13. 6. 1964; Hlinná, 5. 7. 1975 [VK]; Pokratice, 6. 7. 1967.
- Polyphaenis sericata* (Esper, 1787): Vihorlat, Kusín, 28. 7. 1978, 2 ex.
- Thalpophila matura* (Hufnagel, 1766): Břeží, 29. 7. 1962 [VK], 24. 7. 1963, 7. 8. 1963 [VK], 14. 8. 1963 [VK], 29. 7. 1965; Pokratice, 22. 8. 1973, [Pokratice] 22. 8. 1978 [VK].
- Hypa rectilinea* (Esper, 1788): Osečná, 31. 5. 1979, 2 ex., I. Solovka, 5. 6. 1979, I. Solovka; Pokratice, 28. 5. 1968; Vychylovka, 25. 6. 1977, 4 ex. [VK].
- Actinotia polyodon* (Clerck, 1759): Břeží, 26. 5. 1963; Č. Novina, 25. 5. 1979, 2 ex., I. Solovka; Hlinná, 26. 6. 1976 [VK]; Pokratice, 7. 6. 1968, 23. 8. 1973 [VK], 27. 5. 1975 [VK]; Vychylovka, 25. 6. 1977 [VK].
- Actinotia radiosa* (Esper, 1804): Rohatec, 11. 5. 1975, 2 ex., P. Janovský.
- Chloantha hyperici* (Denis & Schiffermüller, 1775): Němčí, 11. 8. 1965 [VK].
- Phlogophora meticulosa* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 1. 7. 1967, 3. 7. 1967, 5. 9. 1973 [VK], 28. 8. 1975, 2. 9. 1975, 4. 9. 1975, 7. 9. 1975 [VK], [Pokratice] 15. 10. 1977 [VK], [Pokratice] 18. 9. 1978 [VK].
- Phlogophora scita* (Hübner, 1790): Břeží, 5. 7. 1963, 8. 7. 1963.
- Euplexia lucipara* (Linnaeus, 1758): Libišany, 2. 7. 1977, 2 ex. [VK]; Pokratice, 15. 7. 1967, 2 ex., 20. 5. 1975; [Pokratice] 2. 6. 1978 [VK], [Pokratice] 12. 6. 1979 [VK];
- Auchmis detersa* (Esper, 1787): Srbsko – Koda, 30. 7. 1970, V. Renner, 9. 8. 1974, V. Renner, 10. 8. 1974, V. Renner.
- Calamia tridens* (Hufnagel, 1766): Pokratice, 25. 7. 1967, 9. 8. 1975, 4. 8. 1979, [Pokratice] 15. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 19. 7. 1976 [VK].
- Crypsedra gemmea* (Treitschke, 1825): Mariánské Lázně, 14. 9. 1970; Pokratice, 15. 9. 1976.
- Staurophora celsia* (Linnaeus, 1758): Karlštejn, 2. 10. 1965, J. Fajt, 1. 10. 1974, 2 ex. J. Fajt; Srbsko, 5. 10. 1972, Kalina, 1. 10. 1977, P. Číla.
- Celaena haworthii* (Curtis, 1829): Šumava, Malá niva, 14. 9. 1980, E. Lehečka.
- Helotropa leucostigma* (Hübner, 1808): Pokratice, 16. 8. 1973 [VK], 7. 7. 1975 [VK].
- Gortyna flavago* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 21. 9. 1968, 2 ex., 10. 9. 1975, 4. 10. 1976 [VK], [Pokratice] 15. 9. 1977 [VK], [Pokratice] 6. 10. 1977 [VK], [Pokratice] 9. 10. 1977 [VK], [Pokratice] 23. 9. 1978 [VK], [Pokratice] 6. 9. 1978 [VK], [Pokratice] 25. 9. 1978 [VK].
- Hydraecia micacea* (Esper, 1789): Břeží, 16. 7. 1961, 26. 9. 1961 [VK], 14. 7. 1962, 14. 10. 1976 [VK]; Hlinná, 5. 8. 1975 [VK], 6. 8. 1975, [VK]; Kundratice – Lázně,

1. 8. 1975 [VK]; Pokratice, 20. 8. 1966, 21. 8. 1973, 26. 8. 1973, 11. 8. 1975, 25. 8. 1975, 26. 8. 1975 [VK], 2. 9. 1975, 8. 9. 1975, 2 ex., [Pokratice] 20. 8. 1975 [VK], [Pokratice] 15. 9. 1978 [VK].
- Hydraecia petasitis* Doubleday, 1847: Pokratice, 23. 8. 1982.
- Amphipoea oculae* (Linnaeus, 1761): Česká Lípa, 17. 8. 1977 [VK]; Hlinná, 5. 8. 1975 [VK]; Pokratice, 15. 7. 1967, 2 ex., 10. 8. 1973; [Pokratice] 11. 7. 1974 [VK];
- Amphipoea fucosa* (Freyer, 1830): Pokratice, 12. 7. 1967, 2 ex., 15. 7. 1975, 2 ex., 11. 8. 1975, 3 ex., 9. 7. 1976 [VK], 17. 7. 1976 [VK], 1. 8. 1979, 2 ex., [Pokratice] 16. 7. 1975 [VK], [Pokratice] 4. 8. 1975 [VK], [Pokratice] 12. 7. 1977 [VK], [Pokratice] 5. 8. 1978 [VK], [Pokratice] 6. 7. 1978 [VK].
- Luperina testacea* (Denis & Schiffermüller, 1775): Březí, 25. 8. 1965; Pokratice, 11. 8. 1975 [VK], 12. 8. 1975, 13. 8. 1975 [VK], 15. 8. 1975, 2 ex., 17. 8. 1975 [VK], 18. 8. 1975, 2 ex., 20. 8. 1975 [VK], 22. 8. 1975 [VK], [Pokratice] 18. 8. 1978 [VK].
- Luperina nickerlii* (Freyer, 1845): Praha, 10. 9. 1979, V. Renner; Praha – Prokop, 6. 9. 1979, V. Renner; Srbsko, 1. 9. 1977, V. Renner.
- Rhizodra lutosa* (Hübner, 1803): Pokratice, 17. 9. 1968, 28. 9. 1973, 29. 9. 1973, 29. 9. 1975, 3 ex., [Pokratice] 5. 9. 1973 [VK], [Pokratice] 12. 10. 1976 [VK], [Pokratice] 15. 10. 1976 [VK]; Ústí nad Labem, 26. 9. 1961 [VK], 4. 10. 1961; [Úštěk] 28. 8. 1973 [VK].
- Nonagria typhae* (Thunberg, 1784): Pokratice, 11. 8. 1966, 9. 8. 1967, 11. 8. 1973.
- Lenisa geminipuncta* (Haworth, 1809): Pokratice, 19. 8. 1968, 1. 8. 1973, 6. 8. 1973, 23. 8. 1973 [VK], 10. 8. 1975.
- Globia sparganii* (Esper, 1790): Libišany, 3. 8. 1976 [VK], 6. 8. 1976 [VK]; Pokratice, 21. 8. 1973, 15. 8. 1987, [Pokratice] 16. 8. 1976 [VK], [Pokratice] 12. 10. 1976 [VK]; Praha, 19. 7. 1968, el., 31. 7. 1968 [bez a.], 2. 8. 1968 [bez a.].
- Oria musculosa* (Hübner, 1808): Pokratice, 28. 7. 1970, 15. 7. 1974, 31. 7. 1974 [VK], 4. 8. 1975, 2 ex. [VK], 7. 8. 1975, 2 ex., 8. 8. 1975, 4 ex., 9. 8. 1975, 3 ex., 22. 7. 1976, 2 ex., 26. 8. 1976, [Pokratice] 16. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 19. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 9. 8. 1974 [VK], [Pokratice] 10. 7. 1976 [VK].
- Photodes fluxa* (Hübner, 1809): Modrý vrch, 7. 6. 1978 [VK]; Pokratice, 15. 7. 1975 [VK], 21. 7. 1976, 4. 8. 1979.
- Photodes minima* (Haworth, 1809): Libišany, 30. 7. 1976 [VK]; Pokratice, 21. 7. 1976, 2 ex.; Úštěk, 11. 7. 1977 [VK].
- Apamea remissa* (Hübner, 1809): Pokratice, 9. 6. 1979.
- Apamea crenata* (Hufnagel, 1766): Osečná, 2. 6. 1979, I. Solovka; Pokratice, 25. 6. 1967, 11. 6. 1979, 2 ex., 12. 6. 1979, [Pokratice] 30. 5. 1978 [VK].
- Apamea anceps* (Denis & Schiffermüller, 1775): [Lbín], 18. 6. 1978, 2 ex. [VK]; Úštěk, 11. 7. 1977, 2 ex. [VK].
- Apamea sordens* (Hufnagel, 1766): [Pokratice] 21. 6. 1968 [VK], [Pokratice] 22. 6. 1978 [VK].
- Apamea scolopacina* (Esper, 1788): Pokratice, 30. 6. 1967, 24. 7. 1979, 4. 8. 1979.
- Apamea oblonga* (Haworth, 1809): Pokratice, 14. 8. 1973 [VK].
- Apamea monoglypha* (Hufnagel, 1766): Březí, 19. 7. 1962, 2 ex.; Hlinná, 5. 7. 1975 [VK]; Pokratice, 1. 7. 1967, 10. 7. 1976, [Pokratice] 17. 6. 1977 [VK], [Pokratice] 7. 7. 1977 [VK].
- Apamea lithoxyla* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 6. 7. 1975 [VK], 16. 7. 1975 [VK], [Pokratice] 5. 8. 1977 [VK].

Apamea sublustris (Esper, 1788): Pokratice, 10. 6. 1979, [Pokratice] 10. 7. 1977 [VK].
Apamea furva (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 26. 6. 1979, 16. 7. 1980.
Apamea lateritia (Hufnagel, 1766): Pokratice, 12. 7. 1976, 2 ex. [VK], [Pokratice] 18. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 17. 6. 1977 [VK], [Pokratice] 7. 7. 1977 [VK].
Apamea rubrrena (Treitschke, 1825): Pokratice, 10. 8. 1969.
Laterotigia ophiogramma (Esper, 1794): [Pokratice] 22. 7. 1977 [VK]; Vychylovka, 25. 6. 1977 [VK].
Mesapamea secalis (Linnaeus, 1758): Kundratice – Lázně, 1. 8. 1975 [VK]; Pokratice, 2. 7. 1967, 19. 7. 1968, prep. gen., 31. 7. 1973, prep. gen., 8. 8. 1973 [VK], prep. gen.
Mesapamea secalella Remm, 1983: Břeží, 11. 7. 1965, prep. gen.; Pokratice, 22. 6. 1968., prep. gen., 15. 7. 1975 [VK], prep. gen.
Mesoligia furuncula (Denis & Schiffermüller, 1775): Libišany, 6. 8. 1976 [VK]; Pokratice, 12. 6. 1972, 3. 8. 1975, 2 ex. [VK], 21. 7. 1976 [VK], 9. 8. 1976 [VK].
Oligia strigilis (Linnaeus, 1758): Pokratice, 27. 5. 1975 [VK], [Pokratice] 21. 6. 1978 [VK].
Episema glaucina (Esper, 1789): Břeží, 2. 9. 1961; Srbsko, 7. 9. 1974, V. Renner, 14. 9. 1974, V. Renner, 14. 9. 1975, 4 ex., V. Renner, 19. 9. 1975, V. Renner.
Brachyolomia viminalis (Fabricius, 1776): Břeží, 12. 7. 1961, 29. 7. 1962, 30. 7. 1962, 17. 8. 1965; Kundratice – Lázně, 1. 8. 1975, 2 ex. [VK]; Pokratice, 4. 7. 1972, 23. 7. 1973 [VK], 8. 8. 1973 [VK].
Parastichtis suspecta (Hübner, 1817): Malečov, 26. 7. 1962 [VK].
Apterogenum ypsilon (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 20. 6. 1965; Lednice, 17. 6. 1979 [VK], Pokratice, 16. 7. 1973 [VK], 22. 7. 1973 [VK], [Pokratice] 10. 7. 1977 [VK], [Pokratice] 25. 7. 1977 [VK].
Atypha pulmonaris (Esper, 1790): Pokratice, 15. 7. 1975 [VK], 10. 7. 1976 [VK].
Tiliacea citrigo (Linnaeus, 1758): Břeží, 8. 10. 1961 [VK], 4. 10. 1962, 2 ex.
Tiliacea aurago (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 14. 9. 1963, 7. 9. 1964, 9. 9. 1965; Pokratice, 4. 10. 1973, 5. 10. 1973 [VK], 30. 9. 1976, 15. 10. 1979, 2 ex., [Pokratice] 5. 10. 1977 [VK], [Pokratice] 6. 9. 1978 [VK].
Xanthia togata (Esper, 1788): Břeží, 24. 9. 1963 [VK], 4. 9. 1965.
Xanthia icteritia (Hufnagel, 1766): Břeží, 30. 8. 1962, [Břeží] 16. 8. 1964 [VK].
Xanthia ocellaris (Borkhausen, 1792): Břeží, 30. 9. 1976 [VK]; Pokratice, 3. 10. 1968, [Pokratice] 25. 9. 1978 [VK], [Pokratice] 29. 9. 1978 [VK].
Agrochola lychnidis (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 21. 9. 1967, 23. 9. 1967, 30. 9. 1967, 6. 10. 1967, 2. 10. 1974 [VK], 24. 9. 1975 [VK], 26. 9. 1975 [VK], 6. 10. 1975 [VK], 12. 10. 1979 [VK], [Pokratice] 16. 10. 1978 [VK].
Agrochola nitida (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 6. 9. 1963, 2 ex.; Pokratice, 4. 9. 1973, 27. 8. 1975 [VK], 11. 9. 1975, [Pokratice] 15. 9. 1978 [VK].
Agrochola humilis (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 22. 9. 1968, 5. 9. 1973 [VK], 23. 9. 1975 [VK], [Pokratice] 15. 9. 1976 [VK].
Agrochola litura (Linnaeus, 1761): Břeží, 6. 10. 1961, 30. 9. 1964; Pokratice, 4. 9. 1973 [VK], 3. 9. 1975 [VK], 5. 9. 1975 [VK], 11. 9. 1975 [VK]; Ústí nad Labem, 3. 10. 1961.
Agrochola helvola (Linnaeus, 1758): Břeží, 18. 9. 1962, 2. 10. 1964, 3. 10. 1964; Pokratice, 5. 10. 1973, 25. 9. 1975 [VK], 28. 9. 1975 [VK].
Agrochola lota (Clerck, 1759): Pokratice, 6. 10. 1978, 2 ex.
Agrochola macilenta (Hübner, 1809): Břeží, 5. 10. 1961; [Pokratice] 15. 10. 1979 [VK].

- Agrochola circellaris* (Hufnagel, 1766): Břeží, 10. 9. 1963 [VK]; Pokratice, 14. 8. 1966, 2 ex., 12. 10. 1978, 2 ex., [Pokratice] 16. 10. 1978 [VK].
- Conistra vaccinii* (Linnaeus, 1761): Břeží, 6. 4. 1962 [VK], 9. 5. 1962 [VK], 2. 10. 1964, 4. 10. 1964, 6. 10. 1964; Pokratice, 9. 10. 1967, 2 ex., 29. 10. 1976 [VK], 10. 10. 1977.
- Conistra ligula* (Esper, 1791): Pokratice, 10. 10. 1978.
- Conistra rubiginosa* (Scopoli, 1763): Břeží, 6. 4. 1961; Pokratice, 30. 3. 1968, 11. 3. 1974 [VK], 15. 10. 1974 [VK], 3. 11. 1975, 2. 11. 1976 [VK], 9. 10. 1977, [Pokratice] 17. 10. 1978 [VK].
- Conistra rubiginosa* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 1. 4. 1962, 4. 10. 1964 [VK]; Pokratice, 22. 4. 1968.
- Lithophane socia* (Hufnagel, 1766): Nitra, 10. 8. 1976, J. Kirnig; Pokratice, 9. 10. 1968.
- Lithophane ornitopus* (Hufnagel, 1766): Bídnice, 4. 10. 1967; Břeží, 14. 10. 1976 [VK]; Pokratice, 12. 10. 1975.
- Lithophane furcifera* (Hufnagel, 1766): Břeží, 13. 4. 1962, Pokratice, 30. 9. 1967.
- Lithomoia solidaginis* (Hübner, 1803): Šumava, Malá Niva, 14. 9. 1980, 2 ex., E. Lehečka; Úštěk, 28. 8. 1973 [VK].
- Xylena vetusta* (Hübner, 1813): Břeží, 12. 10. 1965; Pokratice, 6. 8. 1967.
- Xylena exsoleta* (Linnaeus, 1758): Břeží, 14. 10. 1964 [VK].
- Eupsilia transversa* (Hufnagel, 1766): Břeží, 24. 4. 1962, 21. 4. 1964; Pokratice, 5. 10. 1973, 14. 9. 1976 [VK], 17. 10. 1978, 3 ex.
- Enargia paleacea* (Esper, 1788): Břeží, 18. 7. 1965, 2 ex. [VK]; Česká Lípa, 26. 8. 1977 [bez a.]; Pokratice, 13. 7. 1968, 10. 8. 1973 [VK], 17. 8. 1976, [Pokratice] 28. 7. 1977 [VK]; Úštěk, 11. 7. 1977 [VK].
- Ipimorpha retusa* (Linnaeus, 1761): Pokratice, 3. 8. 1968, 8. 8. 1973 [VK].
- Ipimorpha subtusa* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 6. 8. 1968, 2 ex., 14. 8. 1973, 2 ex. [VK]; Úštěk, 11. 7. 1977 [VK].
- Cosmia diffinis* (Linnaeus, 1767): Hlinná, 5. 8. 1975 [VK]; Pokratice, 12. 7. 1967, 22. 7. 1974, 4. 8. 1975 [VK], 19. 7. 1976 [VK], 2. 8. 1974, [Pokratice] 30. 7. 1977 [VK].
- Cosmia affinis* (Linnaeus, 1767): Břeží, 8. 8. 1963; Pokratice, 4. 9. 1974 [VK], 10. 8. 1976 [VK], [Pokratice] 29. 7. 1977 [VK].
- Cosmia trapezina* (Linnaeus, 1758): Břeží, 4. 8. 1964; Pokratice, 1. 8. 1968, 21. 6. 1973, 14. 7. 1975, 3. 7. 1979, [Pokratice] 5. 8. 1977 [VK].
- Cosmia pyralina* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 10. 7. 1963, 11. 7. 1965, 2 ex.
- Dicycla oo* (Linnaeus, 1758): Štůrovo, 25. 6. 1979 [bez a.].
- Atethmia centrago* (Haworth, 1809): Klentnice, 1.–6. 9. 1975, 3 ex., J. Fajt.
- Atethmia ambusta* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 14. 8. 1973 [VK], 15. 8. 1973 [VK], 17. 8. 1973 [VK], 18. 8. 1973 [VK], 22. 8. 1975, 2 ex. [VK].
- Mesogona acetosellae* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 5. 10. 1973, 3. 10. 1976; Srbsko, 14. 9. 1974, 2 ex., V. Renner.
- Griposia aprilina* (Linnaeus, 1758): Krč, 22. 9. 1945 [bez a.].
- Antitype chi* (Linnaeus, 1758): Miřejovice, 14. 9. 1967 [VK]; Pokratice, 11. 10. 1967, 9. 10. 1968, 5. 9. 1976 [VK], 26. 9. 1978.
- Ammoconia caecimacula* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 3. 9. 1964; Pokratice, 5. 9. 1967, 29. 9. 1975, 6. 10. 1975, [Pokratice] 24. 9. 1975 [VK], [Pokratice] 2. 9. 1978 [VK], [Pokratice] 22. 9. 1978, 3 ex. [VK].

Dasypolia templi (Thunberg, 1792): Lenora, 8. 10. 1970 [bez a.].

Polymixis xanthomista (Hübner, 1819): Brdy – Všenory, 15. 9. 1972, V. Renner; Kamenica nad Hronom, 4. 9. 1967, V. Renner; Pokratice, 4. 10. 1968.

Mniotype adusta (Esper, 1790): Pokratice, 6. 7. 1968.

Mniotype satura (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 26. 8. 1963, 28. 8. 1963, 1. 9. 1965 [VK]; Pokratice, 29. 8. 1973, 16. 8. 1975 [VK], 11. 9. 1975 [VK], 22. 9. 1976, [Pokratice] 26. 8. 1975 [VK], [Pokratice] 2. 9. 1978 [VK], [Pokratice] 4. 9. 1978, 2 ex. [VK].

Panolis flammea (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 19. 4. 1963; Pokratice, 20. 4. 1966, 10. 4. 1974 [VK], 15. 4. 1979, 2 ex.

Orthosia incerta (Hufnagel, 1766): Břeží, 12. 4. 1964; Pokratice, 15. 4. 1967, 30. 3. 1968, 2 ex., 28. 4. 1968, 2 ex., 31. 3. 1976, 2 ex., [Pokratice] 30. 3. 1978 [VK].

Orthosia miniosa (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 19. 4. 1963; Měřejovice, 30. 4. 1967, 2 ex.

Orthosia cerasi (Fabricius, 1775): Pokratice, 22. 4. 1968, 2 ex., 24. 3. 1974, 3 ex. [VK], 11. 5. 1975 [VK], 31. 3. 1976, 2 ex.

Orthosia cruda (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 14. 5. 1968, 2 ex., 24. 3. 1977, 4 ex. [VK], 13. 4. 1980, 2 ex.

Orthosia gracilis (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 22. 4. 1962; Malečov, 24. 4. 1961 [VK]; Pokratice, 23. 4. 1968, 2 ex., [Pokratice] 4. 5. 1977 [VK], [Pokratice] 28. 4. 1978 [VK].

Orthosia gothica (Linnaeus, 1758): Břeží, 22. 4. 1962, 3 ex.; Pokratice, 14. 4. 1980, 2 ex.

Anorthoa munda (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 28. 3. 1964, 24. 4. 1962; Pokratice, 24. 3. 1973 [VK], [Pokratice] 29. 3. 1978 [VK], [Pokratice] 14. 4. 1980 [VK].

Egira conspiciellaris (Linnaeus, 1758): Břeží, 25. 4. 1962 [VK], 26. 4. 1962, 30. 4. 1962; Pokratice, 20. 4. 1967, 16. 5. 1967, 23. 4. 1968, 3. 5. 1977 [VK].

Cerapteryx graminis (Linnaeus, 1758): Břeží, 20. 7. 1961 [VK], 24. 7. 1963, 2 ex.; Česká Lípa, 17. 8. 1977 [VK]; Kunderatice – Lázně, 1. 8. 1975, 2 ex. [VK]; Pokratice, 11. 7. 1967, 2 ex., 5. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 9. 7. 1976 [VK]; Vihorlat, 26. 7. 1978 [VK].

Tholera decimalis (Poda, 1761): Břeží, 28. 8. 1964; Pokratice, 1. 9. 1973, 27. 8. 1975 [VK].

Tholera cespitis (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 9. 9. 1975 [VK]; Vysoké nad Jizerou, 30. 8. 1979 [bez a.].

Calocestra trifolii (Hufnagel, 1766): Pokratice, 18. 8. 1975 [VK], [Pokratice] 16. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 29. 5. 1978 [VK].

Anarta myrtilli (Linnaeus, 1761): Kunderatice – Lázně, 1. 8. 1975 [VK].

Coranarta cordigera (Thunberg, 1788): Lenora, 6. 6. 1971 [bez a.].

Polia bombycina (Hufnagel, 1766): Pokratice, 8. 7. 1967, 10. 7. 1967, 9. 7. 1975, 2 ex. [VK], 8. 7. 1976 [VK]; Velké Žernoseky, 28. 6. 1976 [VK].

Polia hepatica (Clerck, 1759): Pokratice, 9. 6. 1970, [Pokratice] 9. 7. 1976 [VK].

Polia nebulosa (Hufnagel, 1766): Břeží, 23. 6. 1962, [Břeží] 7. 7. 1962 [VK]; Pokratice, 27. 7. 1968, 3. 7. 1975 [VK], 6. 7. 1975 [VK], [Pokratice] 22. 6. 1976 [VK], [Pokratice] 1. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 17. 6. 1977 [VK], [Pokratice] 30. 6. 1978 [VK], [Pokratice] 2. 7. 1978 [VK]; Velké Žernoseky 28. 6. 1976, 5 ex. [VK]; Vychylovka 25.–26. 6. 1977 [VK].

Polia serratilinea Ochseneheimer, 1816: Srbsko, 7. 7. 1986 [bez a.]; Sv. Prokop, 24. 6. 1977 [bez a.].

- Pachetra sagittigera* (Hufnagel, 1766): Břeží, 4. 6. 1961, 16. 6. 1963, 16. 6. 1965 [VK], 19. 6. 1965; Pokratice, 16. 6. 1970, 21. 6. 1976 [VK], [Pokratice] 17. 6. 1976 [VK], [Pokratice] 17. 6. 1977, 2 ex. [VK]; Radobýl, 11. 5. 1968.
- Lacanobia w – latinum* (Hufnagel, 1766): [Lbín] 18. 6. 1978 [VK]; Pokratice, 21. 5. 1967, 23. 5. 1967, 14. 5. 1968, 27. 5. 1975, [Pokratice] 18. 5. 1978 [VK], [Pokratice] 20. 6. 1978 [VK], [Pokratice] 10. 6. 1979 [VK].
- Lacanobia thalassina* (Hufnagel, 1766): Břeží, 14. 6. 1961, 18. 6. 1961, 2 ex. [VK], 16. 6. 1962, 11. 6. 1963; Pokratice, 8. 7. 1967, 10. 7. 1975, [Pokratice] 18. 6. 1977 [VK].
- Lacanobia contigua* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 21. 6. 1964, 28. 6. 1964; Hlinná, 26. 6. 1976, 4 ex. [VK]; Pokratice, 21. 7. 1976 [VK], 10. 6. 1979; Velké Žernoseky, 28. 6. 1976, 3 ex. [VK].
- Lacanobia suasa* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 27. 7. 1967, 22. 6. 1968, 2 ex., 14. 8. 1968, 2 ex., 17. 7. 1975, 19. 7. 1975, 7. 8. 1975.
- Lacanobia oleracea* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 25. 8. 1967, 10. 7. 1975, 13. 8. 1975, [Pokratice] 30. 6. 1978 [VK], [Pokratice] 10. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 13. 8. 1977 [VK], [Pokratice] 18. 5. 1978 [VK].
- Lacanobia aliena* (Hübner, 1809): Hlinná, 26. 6. 1976 [VK]; Pokratice, 4. 7. 1967, 7. 7. 1968, 9. 8. 1969, 25. 7. 1970, 29. 6. 1975, [Pokratice] 21. 6. 1976 [VK].
- Melanchnra persicariae* (Linnaeus, 1761): Břeží, 4. 6. 1961; Pokratice, 12. 7. 1967, 2 ex., 14. 5. 1968, 29. 6. 1975, 26. 6. 1979, [Pokratice] 9. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 30. 6. 1978, 2 ex. [VK], [Pokratice] 24. 7. 1979 [VK]; Velké Žernoseky, 24. 6. 1976.
- Ceramica pisi* (Linnaeus, 1758): Břeží, 14. 6. 1961; Č. Novina, 25. 5. 1979, I. Solovka; Hlinná, 26. 6. 1976, 4 ex. [VK]; [Pokratice] 8. 7. 1976 [VK]; Velké Žernoseky 28. 6. 1976 [VK].
- Hada plebeja* (Linnaeus, 1761): Osečná, 2. 6. 1979, I. Solovka; Pokratice, 23. 5. 1967, 26. 5. 1967, 14. 7. 1967, 2 ex., 10. 7. 1971, 28. 5. 1975; Velké Žernoseky, 28. 6. 1976 [VK]; Vychylovka, 25. 6. 1977 [VK].
- Hyssia cavernosa* (Eversmann, 1842): Modrý vrch, 27. 5. 1977 [VK]; Štůrovo, 25. 7. 1972 [bez a.].
- Mamestra brassicae* (Linnaeus, 1758): Pokratice, 23. 5. 1967, 25. 5. 1967, 14. 7. 1967, 7. 8. 1967 [VK], 17. 5. 1968, 5. 6. 1968, 7. 7. 1975 [VK], 14. 7. 1975, 30. 8. 1975, [Pokratice] 17. 6. 1976 [VK], [Pokratice] 4. 7. 1977 [VK], [Pokratice] 2. 7. 1978, 2 ex. [VK], [Pokratice] 5. 7. 1978 [VK].
- Sideridis rivularis* (Fabricius, 1775): Pálava, 5. 6. 1976 [VK]; Pokratice, 17. 7. 1975, [Pokratice] 6. 8. 1979 [VK]; Vihorlat, 27. 7. 1978 [VK].
- Sideridis reticulatus* (Goeze, 1781): Pokratice 5. 7. 1975 [VK], [Pokratice] 7. 6. 1977 [VK].
- Conisania luteago* (Denis & Schiffermüller, 1775): Klentnice, 12.–17. 7. 1974, V. Renner, 5.–21. 7. 1975, V. Renner.
- Hecatera dysodea* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 15. 7. 1975 [VK], 12. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 22. 7. 1976 [VK].
- Hadena capsincola* (Denis & Schiffermüller, 1775): [Pokratice] 13. 8. 1977 [VK], [Pokratice] 18. 8. 1978 [VK].
- Hadena compta* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 9. 7. 1964; Pokratice, 12. 6. 1975 [VK], 15. 7. 1975 [VK], 9. 6. 1979, 26. 5. 1979.
- Hadena filograna* (Esper, 1788): Pokratice, 1. 8. 1966.

- Hadena perplexa* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 2. 7. 1966; Tašov, 10. 6. 1962 [VK].
- Mythimna turca* (Linnaeus, 1761): Pokratice, 14. 7. 1975 [VK].
- Mythimna pudorina* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 2. 7. 1961, 5. 7. 1962; Libišany, 2. 7. 1976, 3 ex. [VK]; Pokratice, 9. 7. 1975, 10. 7. 1975, [Pokratice] 8. 7. 1976 [VK]; Ústěk, 11. 7. 1977, 2 ex. [VK].
- Mythimna conigera* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 4. 7. 1961 [VK], 16. 8. 1964; Pokratice, 7. 7. 1967, 2 ex., 11. 7. 1975 [VK], 14. 7. 1975 [VK], 10. 7. 1977, 2 ex. [Pokratice] 12. 7. 1977 [VK], [Pokratice] 2. 7. 1978 [VK], [Pokratice] 23. 7. 1979 [VK].
- Mythimna pallens* (Linnaeus, 1758): Břeží, 23. 6. 1961 [VK]; Hlinná, 5. 7. 1975 [VK]; Libišany, 3. 8. 1976 [VK]; Modrý vrch, 3. 6. 1976 [VK]; Pokratice, 2. 6. 1967, 2 ex., 12. 6. 1975, 2 ex. [Pokratice] 20. 8. 1975 [VK], [Pokratice] 20. 6. 1978 [VK].
- Mythimna impura* (Hübner, 1808): Kundratice – Lázně, 2. 8. 1975 [VK]; Pokratice, 17. 8. 1967, 19. 8. 1967, 1. 8. 1979, 2 ex., [Pokratice] 3. 7. 1978 [VK], [Pokratice] 4. 8. 1979 [VK]; Ústěk 11. 7. 1977 [VK].
- Mythimna albipuncta* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 20. 7. 1966, 28. 7. 1968 [VK], 23. 8. 1973, 2 ex. [VK], 23. 8. 1973 [VK], 24. 8. 1973 [VK], 19. 5. 1975 [VK], 7. 8. 1975 [VK], 3. 9. 1975 [VK], 22. 9. 1975, 15. 6. 1976 [VK], [Pokratice] 11. 8. 1975 [VK], [Pokratice] 1. 8. 1979 [VK].
- Mythimna ferrago* (Fabricius, 1787): Břeží, 30. 6. 1965; Pokratice, 5. 7. 1969, 13. 7. 1975, 2 ex. [VK], 8. 7. 1976, 4. 7. 1977, [Pokratice] 21. 7. 1976 [VK]; Ústěk, 11. 7. 1977 [VK].
- Mythimna l – alburn* (Linnaeus, 1767): Břeží, 21. 8. 1963, 23. 8. 1963; Pokratice, 25. 8. 1973, 27. 8. 1975, 10. 8. 1976, [Pokratice] 19. 8. 1975 [VK].
- Leucania obsoleta* (Hübner, 1803): Hlinná, 5. 7. 1975 [VK]; Libišany, 2. 7. 1977 [VK]; Osečná, 31. 5. 1979, I. Solovka; Pokratice, 10. 8. 1967.
- Leucania comma* (Linnaeus, 1761): Břeží, 9. 6. 1963; Hlinná, 5. 7. 1975, 2 ex. [VK]; Kundratice – Lázně, 27. 6. 1975, 2 ex. [VK]; Osečná, 5. 6. 1979, I. Solovka; Vychylovka, 25. 6. 1977 [VK].
- Lasionycta imbecilla* (Fabricius, 1794): Břeží, 30. 9. 1964, 2 ex.; Hlinná, 5. 7. 1975 [VK], 26. 6. 1976, 2 ex. [VK]; Pokratice, 10. 7. 1975 [VK], 17. 6. 1976 [VK]; Vychylovka, 26. 6. 1977 [VK].
- Dichagyris musiva* (Hübner, 1803): Srbsko, 10. 8. 1974, V. Renner, 11. 8. 1974, V. Renner.
- Dichagyris candelisequa* (Denis & Schiffermüller, 1775): [Pokratice] 9. 7. 1977 [VK].
- Dichagyris forcipula* (Denis & Schiffermüller, 1775): Koda, 3. 8. 1974 [bez a.]; Velké Žernoseky, 28. 6. 1976 [VK].
- Dichagyris signifera* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 3. 7. 1967; Velké Žernoseky, 24. 6. 1976, 28. 6. 1976 [VK].
- Euxoa vitta* (Esper, 1789): Praha – Prokop, 6. 9. 1976, V. Renner, 11. 9. 1977, V. Renner, 10. 9. 1979, V. Renner, 1. 9. 1980, V. Renner.
- Euxoa tritici* (Linnaeus, 1761): [Pokratice] 7. 7. 1977 [VK].
- Euxoa nigricans* (Linnaeus, 1761): Pokratice, 8. 8. 1973 [VK], 14. 8. 1973, 2 ex. [VK], 17. 8. 1973, 2 ex. [VK], 30. 7. 1975 [VK], 7. 8. 1975, 2 ex. [VK], 10. 8. 1975 [VK], 11. 8. 1975 [VK], 14. 8. 1975 [VK], 15. 8. 1975 [VK], 20. 8. 1975 [VK], 19. 7. 1976 [VK], 13. 8. 1976 [VK], 17. 8. 1976 [VK], [Pokratice] 12. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 18. 7. 1976 [VK].
- Euxoa aquilina* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 15. 8. 1967, 18. 8. 1967,

8. 8. 1973, 17. 7. 1975, 2 ex., 9. 8. 1975, 2 ex. [VK], 11. 8. 1975, 2 ex., 16. 8. 1975, 2 ex. [VK], 11. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 16. 7. 1975 [VK], [Pokratice] 26. 8. 1975 [VK], [Pokratice] 9. 7. 1976, 2 ex. [VK], [Pokratice] 16. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 18. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 21. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 22. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 24. 8. 1976 [VK], [Pokratice] 26. 8. 1976 [VK], [Pokratice] 10. 7. 1977 [VK], [Pokratice] 22. 7. 1977 [VK], [Pokratice] 25. 7. 1977 [VK], [Pokratice] 29. 7. 1977, 3 ex. [VK], [Pokratice] 5. 8. 1977 [VK], [Pokratice] 12. 8. 1977, 2 ex. [VK], [Pokratice] 18. 8. 1978, 3 ex. [VK], [Pokratice] 22. 8. 1978, 2 ex. [VK].
- Agrotis cinerea* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 4. 8. 1967, 2 ex.; Vychylovka, 25. 6. 1977.
- Agrotis segetum* (Denis & Schiffermüller, 1775): Březí, 2. 7. 1964, 6. 7. 1964; Libišany, 2. 7. 1977 [VK]; Pokratice, 7. 6. 1967, 2 ex., 2. 7. 1967, 8. 7. 1967, 23. 8. 1973, 29. 6. 1975, 8. 9. 1975, [Pokratice] 28. 8. 1976 [VK], [Pokratice] 4. 10. 1976 [VK], [Pokratice] 18. 6. 1977 [VK], [Pokratice] 4. 7. 1977 [VK], [Pokratice] 9. 7. 1977, 2 ex. [VK], [Pokratice] 10. 10. 1977 [VK], [Pokratice] 1. 6. 1978 [VK], [Pokratice] 21. 6. 1978 [VK]; [Radějov] 10. 6. 1978 [VK].
- Agrotis clavis* (Hufnagel, 1766): Hlinná, 26. 6. 1976 [bez a.]; Pokratice, 21. 6. 1976, 3 ex. [VK], [Pokratice] 17. 6. 1976 [VK], [Pokratice] 1. 7. 1976, 2 ex. [VK], [Pokratice] 9. 7. 1977 [VK];
- Agrotis exclamatoris* (Linnaeus, 1758): Březí, 14. 6. 1964; Libišany, 2. 7. 1976 [VK], [Libišany] 13. 6. 1977 [VK]; Pokratice, 26. 5. 1967, 23. 7. 1967, 6. 6. 1968, 7. 6. 1968, 12. 6. 1975, 15. 9. 1976 [VK], [Pokratice] 8. 7. 1975 [VK], [Pokratice] 19. 6. 1976, 2 ex. [VK], [Pokratice] 7. 6. 1977 [VK], [Pokratice] 18. 6. 1977, 2 ex. [VK], [Pokratice] 4. 7. 1977, 2 ex. [VK], [Pokratice] 9. 7. 1977, 2 ex. [VK], [Pokratice] 20. 6. 1978 [VK], [Pokratice] 30. 6. 1978, 3 ex. [VK], [Pokratice] 3. 7. 1978 [VK]; Velké Žernoseky 28. 6. 1976 [VK].
- Agrotis ipsilon* (Hufnagel, 1766): Pokratice, 12. 8. 1975, [Pokratice] 10. 10. 1977 [VK], [Pokratice] 25. 9. 1978 [VK].
- Agrotis bigramma* (Hübner, 1803): Pokratice, 8. 8. 1969, 14. 8. 1973, 7. 8. 1975 [VK], 8. 8. 1975, 2 ex., 9. 8. 1975 [VK], 12. 8. 1977 [VK], [Pokratice] 26. 8. 1975, 2 ex. [VK], [Pokratice] 30. 7. 1977, 2 ex. [VK], [Pokratice] 22. 8. 1978 [VK]; Srbsko, 3. 8. 1952 [bez a.].
- Axylia putris* (Linnaeus, 1761): [Hlinná], 31. 5. 1978 [VK]; Pokratice, 30. 5. 1979, 2 ex., [Pokratice] 29. 5. 1978 [VK], [Pokratice] 30. 5. 1978 [VK].
- Ochroleura plecta* (Linnaeus, 1761): Hungaria, Tatabánya, 20. 8. 1973, V. Bičičtš; Libišany, 3. 8. 1976 [VK]; Pokratice, 28. 5. 1975 [VK], 30. 5. 1979, [Pokratice] 4. 8. 1975 [VK], [Pokratice] 21. 5. 1978 [VK].
- Diaris mendica* (Fabricius, 1775): Kundratice – Lázně, 27. 6. 1975 [VK]; Mimoň, 14. 6. 1975, M. Bouma.
- Diaris brunnea* (Denis & Schiffermüller, 1775): Kundratice – Lázně, 1. 8. 1975 [VK]; Pokratice, 11. 6. 1979, 26. 6. 1979, 2 ex.
- Diaris rubi* (Vieweg, 1790): Březí, 11. 6. 1964, 22. 6. 1964; Kundratice – Lázně, 27. 6. 1975 [VK], 1. 8. 1975 [VK]; Pálava, 5. 6. 1976 [VK]; Pokratice, 15. 6. 1968, 20. 8. 1973 [VK], 19. 8. 1974, 27. 8. 1975, [VK], [Pokratice] 7. 8. 1975 [VK], [Pokratice] 14. 8. 1975 [VK], [Pokratice] 10. 10. 1977 [VK].

- Diarsia florida* (Schmidt, 1859): Kundratice – Lázně, 27. 6. 1975 [VK]; [Pokratice] 12. 6. 1976 [VK].
- Cerastis rubricosa* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 14. 4. 1963, 15. 4. 1963; Pokratice, 31. 3. 1976, 15. 4. 1980, 2 ex.
- Cerastis leucographa* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 28. 4. 1961, 27. 4. 1962 [VK], 21. 4. 1964; [Pokratice] 14. 4. 1979, 2 ex. [VK], [Pokratice] 10. 4. 1978 [VK], [Pokratice] 20. 4. 1978 [VK].
- Lycophotia porphyrea* (Denis & Schiffermüller, 1775): Kundratice – Lázně, 1. 8. 1975 [VK]; Pokratice, 7. 7. 1973 [VK].
- Epipsilia latens* (Hübner, 1809): Hlinná, 5. 8. 1975 [VK]; Pokratice, 6. 7. 1975 [VK].
- Rhyacia lucipeta* (Denis & Schiffermüller, 1775): Litoměřice, 29. 9. 1985 [VK]; Pokratice, 4. 9. 1974 [VK], [Pokratice] 26. 6. 1979 [VK].
- Chersotis multangula* (Hübner, 1803): [Pokratice] 12. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 28. 7. 1977 [VK].
- Chersotis cuprea* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 23. 8. 1963; [Pokratice] 20. 8. 1976 [VK].
- Noctua pronuba* (Linnaeus, 1758): Břeží, 23. 6. 1961, 2 ex., 12. 7. 1961, 14. 7. 1961, 7. 7. 1962 [VK]; Malečov, 18. 7. 1961 [VK]; Pokratice, 24. 6. 1967, 18. 7. 1973 [VK], 5. 8. 1973, 3 ex. [VK], 15. 8. 1973 [VK], 20. 8. 1973 [VK], [Pokratice] 4. 7. 1975, 5 ex. [VK], [Pokratice] 9. 7. 1975, 2 ex. [VK], [Pokratice] 13. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 17. 6. 1977, 3 ex. [VK], [Pokratice] 7. 7. 1977, 2 ex. [VK], [Pokratice] 2. 7. 1978 [VK], [Pokratice] 22. 8. 1978 [VK]; Úštěk, 11. 7. 1977, 6 ex. [VK].
- Noctua orbona* (Hufnagel, 1766): Pokratice, 26. 8. 1975, [Pokratice] 7. 9. 1978 [VK].
- Noctua interposita* (Hübner, 1790): Břeží, 4. 9. 1965; Podkriváň, 22. 7. 1985, 2 ex., M. Bouma; Pokratice, 4. 8. 1973, 29. 8. 1976 [VK].
- Noctua comes* Hübner, 1813: Pokratice, 16. 8. 1967, 24. 9. 1967, 20. 8. 1975, 2 ex., 23. 8. 1975 [VK], 20. 7. 1981, 3 ex., [Pokratice] 9. 7. 1977 [VK], [Pokratice] 26. 7. 1977 [VK], [Pokratice] 27. 7. 1977 [VK], [Pokratice] 28. 7. 1977, 4 ex. [VK], [Pokratice] 30. 7. 1977, 4 ex. [VK], [Pokratice] 7. 8. 1978, 2 ex. [VK], [Pokratice] 18. 8. 1978 [VK], [Pokratice] 20. 8. 1978 [VK], [Pokratice] 22. 8. 1978 [VK]; Vihorlat, 28. 7. 1978, 2 ex. [VK].
- Noctua fimbriata* (Schreber, 1759): Břeží, 18. 7. 1961; Pokratice, 14. 7. 1966, 11. 7. 1967, 4. 7. 1975 [VK], 8. 8. 1975 [VK], 22. 7. 1976, 2 ex. [VK], [Pokratice] 7. 8. 1973, 2 ex. [VK], [Pokratice] 14. 8. 1975, 2 ex. [VK], [Pokratice] 9. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 4. 7. 1977 [VK], [Pokratice] 7. 7. 1977, 2 ex. [VK], [Pokratice] 12. 7. 1977, 2 ex. [VK], [Pokratice] 26. 7. 1977 [VK], [Pokratice] 29. 7. 1977 [VK]; Úštěk, 11. 7. 1977 [VK].
- Noctua janthina* Denis & Schiffermüller, 1775: Pokratice, 19. 7. 1966, 2. 8. 1973, 6 ex., 29. 8. 1973 [VK], 19. 8. 1976 [VK], [Pokratice] 25. 7. 1973 [VK], [Pokratice] 10. 8. 1973 [VK], [Pokratice] 14. 7. 1975 [VK], [Pokratice] 12. 8. 1976 [VK], [Pokratice] 28. 7. 1977, 2 ex. [VK], [Pokratice] 22. 8. 1978 [VK].
- Spaelotis ravida* (Denis & Schiffermüller, 1775): [Pokratice] 29. 7. 1977 [VK].
- Opigena polygona* (Denis & Schiffermüller, 1775): Pokratice, 14. 7. 1966, 2 ex., 1. 8. 1973, 8. 8. 1975, 22. 9. 1975, [Pokratice] 7. 7. 1977 [VK], [Pokratice] 25. 7. 1977 [VK], [Pokratice] 12. 8. 1977, 2 ex. [VK].

- Eurois occulta* (Linnaeus, 1758): Břeží, 8. 7. 1962 [VK]; Mimoň, 22. 6. 1979, M. Bouma; Pokratice, 22. 6. 1967.
- Graphiphora augur* (Fabricius, 1775): Břeží, 10. 7. 1964 [VK]; Pokratice, 11. 6. 1979, 2 ex., [Pokratice] 9. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 10. 7. 1977 [VK].
- Anaplectoides prasinus* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 23. 6. 1962, 8. 7. 1962, 27. 6. 1965; Kundratice – Lázně, 27. 6. 1973 [VK]; Libišany, 13. 6. 1977 [VK]; [Pokratice] 9. 7. 1976, 2 ex. [VK]; Vihorlat, 28. 7. 1978 [VK].
- Xestia c – nigrum* (Linnaeus, 1758): Břeží, 18. 8. 1963; Pokratice, 13. 8. 1967, 15. 8. 1968, 14. 8. 1973, 2 ex., 9. 8. 1975, 10. 8. 1975 [VK], 14. 8. 1975 [VK], [Pokratice] 21. 8. 1973 [VK], [Pokratice] 14. 8. 1975 [VK], [Pokratice] 15. 6. 1976 [VK], [Pokratice] 16. 8. 1976 [VK], [Pokratice] 24. 8. 1976 [VK], [Pokratice] 29. 8. 1976 [VK], [Pokratice] 18. 6. 1977 [VK], [Pokratice] 6. 8. 1977 [VK], [Pokratice] 12. 8. 1977 [VK], [Pokratice] 20. 6. 1978 [VK], [Pokratice] 20. 8. 1978 [VK], [Pokratice] 4. 9. 1978, 3 ex. [VK], [Pokratice] 13. 10. 1978 [VK].
- Xestia ditrapezium* (Denis & Schiffermüller, 1775): Kundratice – Lázně, 1. 8. 1975 [VK]; [Pokratice] 16. 7. 1975 [VK], [Pokratice] 12. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 18. 7. 1976, 2 ex. [VK]; Vychylovka, 25. 6. 1977 [VK].
- Xestia triangulum* (Hufnagel, 1766): Libišany, 2. 7. 1977; [Pokratice] 12. 6. 1976 [VK], [Pokratice] 30. 6. 1978 [VK].
- Xestia ashworthii* (Doubleday, 1855): Vychylovka, 25. 6. 1977 [VK].
- Xestia baja* (Denis & Schiffermüller, 1775): Hlinná, 16. 8. 1975 [VK]; Kundratice – Lázně, 1. 8. 1975, 2 ex. [VK]; Pokratice, 2. 8. 1968, 1. 8. 1973, [Pokratice] 10. 8. 1976 [VK], [Pokratice] 30. 7. 1977 [VK], [Pokratice] 5. 8. 1977 [VK], [Pokratice] 20. 8. 1978 [VK].
- Xestia stigmatica* (Hübner, 1813): [Pokratice] 30. 7. 1977 [VK], [Pokratice] 18. 8. 1978 [VK], [Pokratice] 20. 8. 1978 [VK], [Pokratice] 22. 8. 1978 [VK].
- Xestia castanea* (Esper, 1798): [Břeží] 19. 8. 1962 [VK].
- Xestia sexstrigata* (Haworth, 1809): Česká Lípa, 17. 8. 1977, 2 ex. [VK]; Pokratice, 15. 8. 1973 [VK], 21. 8. 1973 [VK], 3. 9. 1973 [VK], [Pokratice] 24. 8. 1976 [VK].
- Xestia xanthographa* (Denis & Schiffermüller, 1775): Česká Lípa, 17. 8. 1977, 3 ex. [VK]; Hlinná, 16. 8. 1975 [VK]; Pokratice, 14. 8. 1973 [VK], 21. 8. 1973 [VK], 24. 8. 1973, 3 ex. [VK], 25. 8. 1973 [VK], 26. 8. 1973, 4 ex. [VK], 4. 9. 1973, 2 ex. [VK], 22. 8. 1975 [VK], 30. 8. 1975, 2 ex. [VK], 31. 8. 1975 [VK], [Pokratice] 12. 7. 1976 [VK], [Pokratice] 6. 8. 1977, 5 ex. [VK], [Pokratice] 20. 8. 1978 [VK], [Pokratice] 21. 8. 1978, 3 ex. [VK].
- Eugraphe sigma* (Denis & Schiffermüller, 1775): Břeží, 24. 6. 1964 [VK], 21. 6. 1965 [VK]; Pokratice, 26. 6. 1978.
- Coenophila subrosea* (Stephens, 1829): Lenora, 8. 8. 1973, J. Fajt, 11. 8. 1973, J. Fajt.
- Eugnorisma depuncta* (Linnaeus, 1761): Pokratice, 14. 8. 1973, [Pokratice] 22. 8. 1978 [VK].
- Eugnorisma glareosa* (Esper, 1788): K. Hora – Soběšín, 8. 9. 1978, V. Felix.
- Protolampra sobrina* (Duponchel, 1843): [Břeží] 21. 7. 1962 [VK].
- Naenia typica* (Linnaeus, 1758): Břeží, 16. 6. 1961, 18. 6. 1961, 2. 7. 1961 [VK], 17. 6. 1962 [VK], 19. 6. 1962 [VK], 20. 6. 1962 [VK].

Shrnutí a diskuze

Předmětná sbírka motýlů je uložena přibližně v padesáti krabicích a skládá se ze systematické sbírky (2100 ex.) a ze zásobních krabic (5726 ex.), viz Obr. 2–5. Celkem je ve sbírce uloženo 7826 exemplářů motýlů. V systematické sbírce jsou druhy řazeny za sebou převážně po čtyřech exemplářích a označeny psanou nebo tištěnou cedulkou s názvem druhu. Tato jména jsou z velké části již neplatná a značná část jich ve skutečnosti náleží jiným druhům, než představují. Výjimkou nejsou ani případy, kdy se pod jedním jménem nachází více druhů. Největším problémem jsou však neúplné nebo zcela chybějící lokální štítky. Přes značné problémy a po vynaložení velkého úsili se nakonec celkem 3971 exemplářů podařilo lokalizovat a zároveň determinovat do úrovně druhu (viz Tab. 2). Téměř polovina veškerého materiálu (přesně 3855 ex.) ovšem není lokálními štítky označena vůbec a z vědeckého hlediska je tato část sbírky bohužel bezcenná. Vyjmutí a oddělení tohoto nelokalizovaného materiálu by bylo do budoucna žádoucí.

Tabulka 2. Přehled zastoupení druhů a kusů dle jednotlivých čeledí.

Čeď	Počet druhů	Počet kusů	Čeď	Počet druhů	Počet kusů
Hepialidae	5	10	Riodinidae	1	5
Psychidae	3	4	Lycaenidae	43	170
Tineidae	2	4	Nymphalidae	85	364
Yponomeutidae	2	3	Pyralidae	15	33
Ypsolophidae	2	2	Crambidae	27	63
Oecophoridae	1	3	Drepanidae	15	48
Chimabachidae	1	4	Lasiocampidae	15	133
Elachistidae	3	4	Lemoniidae	2	9
Pterophoridae	11	20	Endromidae	1	4
Tortricidae	9	14	Saturniidae	3	26
Cossidae	3	7	Sphingidae	20	131
Sesiidae	4	4	Geometridae	232	812
Limacodidae	1	7	Notodontidae	31	116
Zygaenidae	15	65	Erebidae	80	320
Thyrididae	1	3	Nolidae	4	5

Hesperiidae	17	32	Noctuidae	279	1466
Papilionidae	5	18	Celkem 34	955	3971
Pieridae	17	62			

Z hlediska možnosti přesné identifikace sbírkových dokladů by bylo vhodné opatřit vybrané exempláře duplikáty lokalitních štítků s uvedením všech obvykle používaných údajů. Např. stávající štítek „Pokratice 24. 6. 70“, navíc značně poškozený, by se mohl doplnit (nikoliv nahradit!) duplikátem s údaji „Bohemia bor., Pokratice (5450), 24. 6. 1970, V. Kliešř lgt.“ a štítkem „coll. Vlastivědné muzeum a galerie Česká lípa“. Také by bylo vhodné sbírku v souladu s tímto katalogem přetřídít dle obecně užívaného systému a série jednotlivých druhů opatřit jmenovkami a ve vybraných případech opatřit determinačním štítkem. Tuto práci by měl provést pouze odborník po důkladném seznámení se systémem ukládání motýlů ve sbírce a celkovém rozložení sbírky. Při neodborném zacházení se sbírkou může dojít k nevratné ztrátě velmi cenných údajů a k výraznému snížení vědecké hodnoty sbírky.

Jen malá část z plně lokalizovaných a determinovaných druhů pochází z jiných sbírek a od jiných sběratelů. Často se jedná o vzácné druhy z lokalit, které mnohdy představují jejich jediný známý výskyt v České republice, např. z lokalit v okolí Prahy jsou ve sbírce zastoupeny druhy *Luperina nickerlii*, *Polia serratilinea*, *Euxoa vitta* a ze šumavských lokalit *Boloria eunomia* a *Celaena haworthii*.

Naprostá většina vlastních sběrů V. Kliešře však pochází z regionů, kde sběratel v 60. a 70. letech 20. století bydlel, tedy z Ústecka a Litoměřicka. Tomu také odpovídá skutečnost, že z celkového počtu 3971 použitelných exemplářů pocházejí plně tři čtvrtiny (přesně 73%) z lokalit ležících přímo v Českém středohoří. Mezi nejhodnotnější patří nálezy druhů, které se již v Českém středohoří nepodařilo na lokalitách dřívějšího výskytu dohledat a můžeme je proto považovat za prokazatelně vyhynulé. Jedná se zejména o druhy *Lycaena hippothoe*, *Cupido argiades*, *Phengaris alcon*, *Polyommatus dorylas*, *Hyponphele lycaon*, *Lemonia dumi*. Podobné je to s druhy, které se na příslušných lokalitách sice podařilo ještě na přelomu tisíciletí ověřit, ale v současnosti jsou nezvěstné a s největší pravděpodobností vyhynuly také (*Thyris fenestrella*, *Pyrgus serratulae*, *Melitaea cinxia*). Na druhou stranu se ve sbírce nachází nezanedbatelné množství druhů, které dosud žijí na svých původních lokalitách výskytu (*Pseudophilotes vicrama*,

Minois dryas, *Melitaea aurelia*, *Lemonia taraxaci*, *Coenocalpe lapidata*, *Phlogophora scita*, *Hydraecia petasitis*) nebo z těchto původních lokalit sice mezitím zmizely, ale stále přežívají v Lounském středohoří (*Polyommatus damon*, *Hipparchia semele*, *Chazara briseis*). Z dalších významných druhů, které v Českém středohoří žijí dodnes lze jmenovat *Ypsolopha persicella* a *Dichagyris signifera* (oba se v Čechách vyskytují jen v labském údolí v úseku mezi Litoměřicemi a Ústím nad Labem). Dále to jsou obecně vzácné druhy, např. *Apamea oblonga*, *Atethmia ambusta*, *Conistra ligula*, *Dichagyris candelisequa* a *Noctua orbona*. Zajímavé jsou také doklady o výskytu pro České středohoří atypických druhů, např. *Arichanna melanaria*, *Deltole uncula*, *Mythimna turca* a *Lycophotia porphyrea*. Z uvedeného přehledu jednoznačně vyplývá vysoká dokumentační hodnota sbírky, která daleko přesahuje její regionální charakter. Údaje o historickém výskytu některých druhů v přírodně cenných lokalitách mají nemalý význam pro nastavení účinného managementu při jejich současné ochraně a údržbě.

Závěr

Ve sbírce motýlů entomologa Václava Klieště (1920–1996) uložené ve Vlastivědném muzeu a galerii v České Lípě bylo katalogizováno celkem 955 druhů v 3971 exemplářích náležejících do 34 čeledí. Z nich píďalka *Idaea degeneraria* byla již publikována jako nový druh pro Čechy (Šumpich et al. 2005). Bylo prokázáno vysoké regionální zaměření sbírky na České středohoří, plných 73% z celkového počtu spolehlivě lokalizovaných exemplářů pochází z tohoto regionu. Ve sbírce je uložena řada chorologicky, faunisticky i ochránářsky významných druhů, zčásti již vyhynulých či neznámých (*Thyris fenestrella*, *Pyrgus serratulae*, *Lycaena hippothoe*, *Cupido argiades*, *Phengaris alcon*, *Polyommatus dorylas*, *Hyponephele lycaon*, *Melitaea cinxia*, *Lemonia dumii*), zčásti ovšem v Českém středohoří dodnes žijících (*Ypsolopha persicella*, *Pseudophilotes vicrama*, *Polyommatus damon*, *Hipparchia semele*, *Chazara briseis*, *Minois dryas*, *Melitaea aurelia*, *Lemonia taraxaci*, *Coenocalpe lapidata*, *Apamea oblonga*, *Atethmia ambusta*, *Conistra ligula*, *Dichagyris candelisequa*, *Dichagyris signifera*, *Hydraecia petasitis*, *Noctua orbona* a *Phlogophora scita*).

Poděkování

Za neocenitelnou pomoc při sepsání příspěvku, cenné připomínky a determinaci patří náš velký dík J. Šumpichovi (Česká Bělá), kolegům J. Liškovi, J. Skyvovi (oba Praha), V. Tshikolovetsovi (Kyjev) a v neposlední řadě také zesnulému M. Petru děkujeme za determinaci vybraných druhů.

LITERATURA

- Karsholt O. & Nieuwerkerken E. J. van 2013: *Lepidoptera (Moths)*. Fauna Europaea, version 2. 6, <http://www.fauna-eu.org>
- Koleška Z. 1998: Seznam biografí československých entomologů (entomologové nežijící) II. Dodatky, doplňky a opravy biografických hesel „Seznamu biografí čs. entomologů (entomologové nežijící) I“ ve svazcích 1–15 z let 1979–1995. *Klapalekiana* 34 (Supplementum): 1–238.
- Laštůvka Z. & Liška J. 2011: *Komentovaný seznam motýlů České republiky. Annotated checklist of moths and butterflies of the Czech Republic (Insecta: Lepidoptera)*. Biocont Laboratory, Brno, 148 pp.
- Pruner L. & Míka P. 1996: Seznam obcí a jejich částí v České republice s čísly mapových polí pro síťové mapování fauny. *Klapalekiana* 32 (Supplementum): 1–115.
- Šumpich J., Žemlička M., Dobrovský T., Dvořák I. & Moravec J. 2005: Faunistic records from the Czech Republic – 184. Lepidoptera: Gelechiidae, Tortricidae, Geometridae, Noctuidae. *Klapalekiana* 41: 85–87.
- Vysoký V., Klír J. & Fuksa M. 1987: Motýli okresu Ústí nad Labem. Lepidoptera of the district Ústí nad Labem in north Bohemia. *Přírodovědný Sborník Okresního Vlastivědného Muzea v Ústí nad Labem* 1 (1986): 1–93.

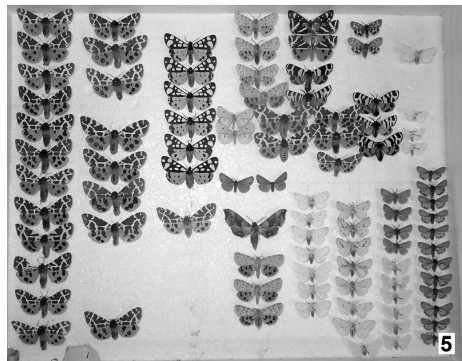
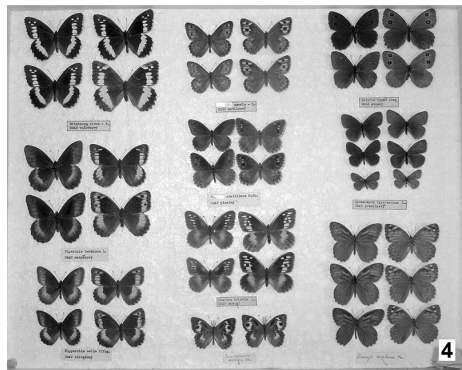
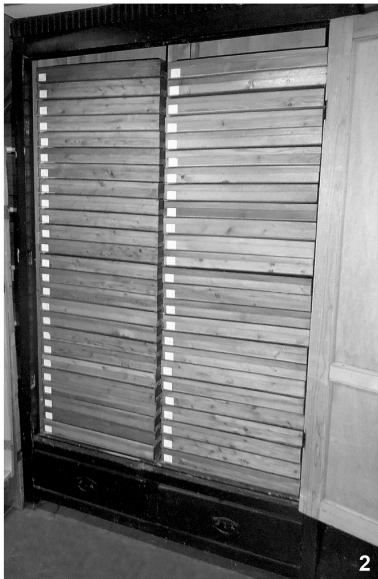
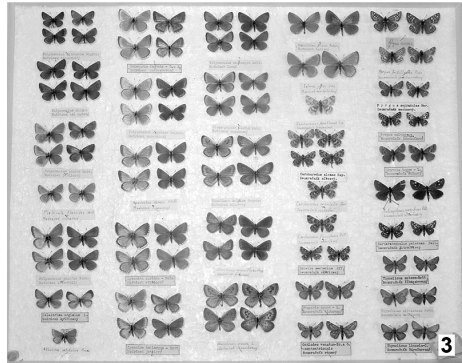
RESUMÉ

Katalog der Schmetterlingsammlung (Insecta: Lepidoptera) von Václava Kliešř befindlich im Heimatkundlichen Museum und Galerie in Āeská Lřpa

Miroslav Źemliĉka – Pavel Moravec

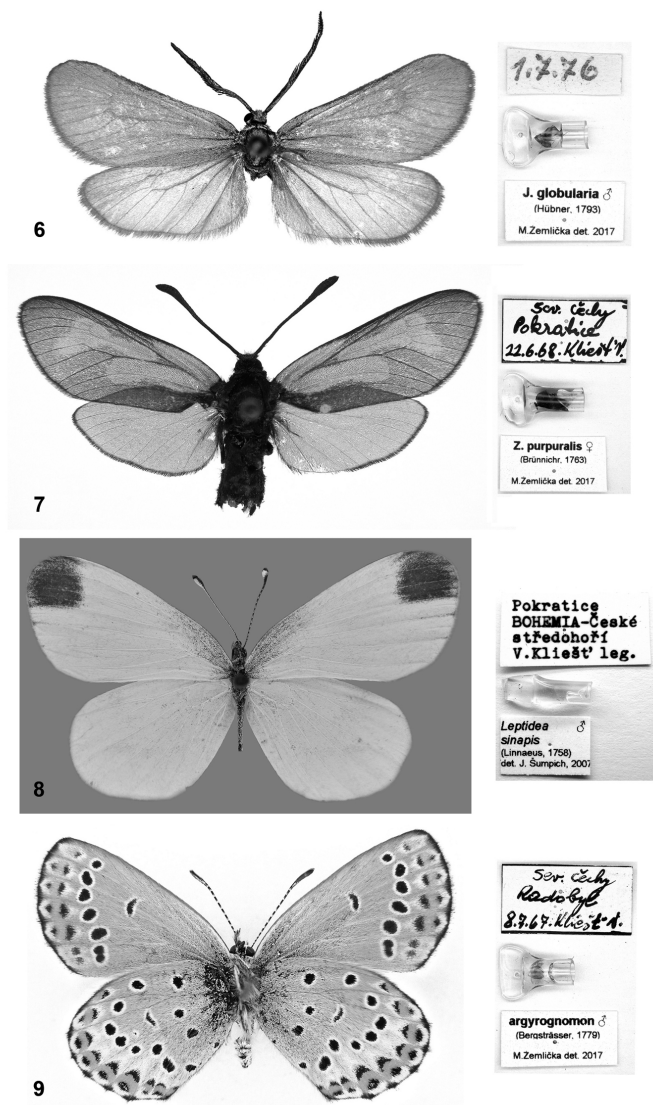
In der Schmetterlingsammlung des Entomologen Václav Kliešř (1920–1996), die im heimatkundlichen Museum und in der Galerie in Āeská Lřpa hinterlegt ist, befinden sich insgesamt 955 katalogisierte Arten in 3971 Exemplaren, die zu 34 Familien gehoren. Davon wurde *Idaea degeneraria* schon als neue Art für Böhmen publiziert (Šumpich et al. 2005). Die Sammlung ist im Wesentlichen auf das Böhmisches Mittelgebirge konzentriert – 73% der Gesamtzahl der verlässlich lokalisierbaren Exemplare stammen aus dieser Region. Die Sammlung enthält eine Reihe von Arten, die chorologisch, faunistisch oder aus Sicht des Naturschutzes bedeutend sind. Einige der Arten gelten als ausgestorben oder nicht mehr auffindbar (*Thyris fenestrella*, *Pyrgus serratulae*, *Lycaena hippothoe*, *Cupido argiades*, *Phengaris alcon*, *Polyommatus dorylas*, *Hyponephele lycaon*, *Melitaea cinxia*, *Lemonia dumř*). Teilweise kommen sie noch im Böhmisches Mittelgebirge vor (*Ypsolopha persicella*, *Pseudophilotes vicrama*, *Polyommatus damon*, *Hipparchia semele*, *Chazara briseis*, *Minois dryas*, *Melitaea aurelia*, *Lemonia taraxaci*, *Coenocalpe lapidata*, *Apamea oblonga*, *Atethmia ambusta*, *Conistra ligula*, *Dichagyris candelisequa*, *Dichagyris signifera*, *Hydraecia petasitis*, *Noctua orbona* a *Phlogophora scita*).

Übersetzt von Karel Stein

Tab. I

Obr. 1. Václav Kliešť, upr. L. Blažej; Obr. 2. Uložení systematické sbírky motýlů v depozitáři Vlastivědného muzea a galerie v České Lípě. Obr. 3. Systematická sbírka modráskovitých (Lycaenidae) a soumrácníkovitých (Hesperidae). Obr. 4. Systematická sbírka okáčů (Nymphalidae: Satyrini). Obr. 5. Zásobní muzejka s přástevníky (Erebiidae).

Tab. II

Ukázka sbírkovaných jedinců spolu s lokalitními a determinačními lístky a uchováním preparovaného genitálu v 5% glycerolu: Obr. 6. Vřetenuška *Jordanita globulariae* (Hübner, 1793). Obr. 7. Vřetenuška *Zygaena purpuralis* (Brünnich, 1763). Obr. 8. Bělásek *Leptidea sinapis* (Linnaeus, 1758). Obr. 9. Modrásek *Plebeius argyrognomon* (Bergsträsser, 1779).

MAKROFAUNA A PALEOEKOLOGIE OSTROVSKÝCH VRCHŮ (RALSKO)

Petr Mužák

Petr Mužák, Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě, náměstí Osvobození 297, 470 01 Česká Lípa, e-mail: muzak@muzeumcl.cz

Petr Mužák: *Macrofauna and palaeoecology of the Ostrov Hills (northern Bohemia, Ralsko)*

The paleontological research, carried out from 2014 to 2017, resulted in determination of two species of ichnofossils, six mollusc species and one brachiopod genus. The most frequent are oysters *Rhynchostreon suborbiculatum* (Lamarck, 1801). Biostratigraphically significant is presence of inoceramid mollusk *Inoceramus inaequivalvis* (Schlüter, 1877). The unique finds include *Funalichnus strangulatus* (Frič 1883), which is a new species for paleocommunity in the area of Ralsko. sandstones are stratigraphically classed to the upper part of the Middle Turonian.

Key words: Bohemian Cretaceous Basin, Middle Turonian, Ralsko Upland, Trace fossils, Mollusca, Brachiopoda, palaeoecology.

Úvod

Z dřívějších mapování nebyla lokalita Ostrov předmětem zájmu. Většina autorů prováděla průzkumy širšího území okolí Ralska, konkrétně ve Svěbořicích, Hamru na Jezeře, Děvinu, Černé Novině, na Kozím hřbetu a dále pak směrem k Osečné na lokalitě Zábrdí (např. Jókely 1859, Krejčí 1870, Zahálka 1916 a Andert 1929). V části zvané bývalý Ostrov narazil autor vlastním průzkumem přibližně v 600m dlouhé linii na vápnité polohy jemno- až střednozrnných křemenných pískovců obsahující fosilní živočichy a ichnofosilie (stopy zanechané činností živočichů). Tato práce se zabývá taxonomickým zařazením zjištěných druhů a zároveň paleoekologickou charakteristikou jejich životního prostředí.

Popis a geologie lokality

Lokalita Ostrovské vrchy se nachází cca 5 km j. až jv. směrem od Hamru na Jezeře (bývalý okres Česká Lípa, Liberecký kraj). Na řadě mapových podkladů je nazýváno úzké okolí také jako „býv. Ostrov“. Vlastní naleziště leží 600 m jz. směrem od vrcholu v rozmezí nadmořské výšky 338–387 m n. m. (Obr. 1, 2).

Z geomorfologického hlediska náleží území k České křídové tabuli, celku Ralské pahorkatiny, podcelku Zákupské pahorkatiny, okrsku Kotelské vrchoviny (Demek 1987). Reliéf má charakter plošiny směřující do roklí se skalními výchozy na svazích.

Z výsledků vrtného průzkumu v oblasti Ostrovských vrchů vyplývá, že v podloží se uplatňují metamorfity (fylity), dále cenomanské, spodnoturonské a střednoturonské horniny České křídové pánve (Anonymus 1987). Vlastní průzkum se zaměřil na jemně až středně zrnité křemenné pískovce s vápnitými polohami. Ty jsou v některých částech překryty kvarterní sprašovou hlínou. Mocnost křemenných pískovců zde dosahuje 123 m, poté přechází v písčité prachovce až prachovce. Křemenné pískovce řadíme k svrchní části středního turonu jizerského souvrství.

Metodika

Paleontologický průzkum probíhal v letech 2014–2017. Dle odebraného paleontologického materiálu byla stanovena stratigrafie a paleoekologická charakteristika prostředí. Determinaci většiny materiálu provedl autor. Určení druhu *Inoceramus inaequalis* Schlüter, 1877 provedl S. Čech. Taxonomické zařazení ichnofosilií a ramenonožců bylo konzultováno s R. Mikulášem a J. Sklenářem. Pro zařazení mlžů (Bivalvia) byly použity taxonomické práce Trögera & Niebuhrové (2014) a Niebuhrové et al. (2014). Materiál je uložen ve Vlastivědném muzeu a galerii v České Lípě. V obrazové části jsou využity makrosnímky autora.

Výsledky

Údaje k nálezům jsou uváděny v tomto pořadí: zařazení do zoologického systému, jméno druhu, počet nalezených exemplářů (ve všech případech platí lgt. P. Mužák, coll. Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě) a popis.

Ichnofosilie

***Funalichnus strangulatus* (Frič, 1883)** – Tab. I, Obr. 3

Materiál: 1 exemplář.

Tento ichnodruh vytváří vertikální až subvertikální, rovné chodby s oválným průřezem. Nalezený exemplář se vyznačuje několika paralelními chodbami uspořádanými vedle sebe. Na povrchu jsou výrazná, těsně rozložená zduřelá žebra orientovaná šikmo k ose. Pískovcová výplň je homogenní, bez struktury. Délka fragmentu chodby je 49 mm a průměr 7 mm.

***Thalassinoides suevicus* (Rieth, 1932)** – Tab. I, Obr. 4

Materiál: 3 exempláře.

Chodby se skládají ze svislých šachet a vodorovných jednoduchých nebo složitě rozvětvených tunelů. Tvarově se větví do podoby písmene „Y“ nebo „T“. Průřez hlavní šachty je oválný, v místě větvení se výrazně rozšiřuje. Místy může vytvářet i rozsáhlé labyrinty, což na vlastním materiálu není pozorováno.

Animalia: Mollusca: Bivalvia: Myalinida: Inoceramidae

***Inoceramus inaequalvis* Schlüter, 1877** – Tab. II, Obr. 5–8

Materiál: 2 exempláře.

Obě schránky jsou podlouhle vejčitého tvaru. Přední část je rovná, strmě vysoká, v anterodorzální oblasti zakřivená. Ventrální okraj je široce zaoblený a zadní okraj je krátký, konkávní. Přírůstkové linie jsou úzké, zaoblené, široce rozmístěné. Nejvíce pozorovatelné jsou v přední části, směrem k vrcholu ubývají nebo jsou nezřetelné. Jemnější skulptura se ani u jednoho exempláře nezachovala, proto je zřejmé, že se jedná o vnitřní jádra.

Animalia: Mollusca: Bivalvia: Ostreida: Gryphaeidae

***Rhynchostreon suborbiculatum* (Lamarck, 1801)** – Tab. III, Obr. 9

Materiál: 35 exemplářů (32 levých misek, 1 pravá a 1 kompletní exemplář).

Nalezené exempláře vykazují tvarovou variabilitu. Inekvivalvní exempláře jsou okrouhlého tvaru, někdy protaženy do výšky. Levé misky jsou výrazně klenuté s opistogyrními vrcholy exogyroidně stočenými k zadnímu okraji.

Pravé misky jsou naopak ploché nebo slabě konvexní. Vnější povrch misek je hladký, ale u několika exemplářů jsou patrné přírůstkové linie. Vzdálenost od okraje misek k apexu je v rozmezí 20–90 mm.

Animalia: Mollusca: Bivalvia: Arcida: Cucullaeidae

cf. *Cucullaea* sp. – Tab. III, Obr. 10

Materiál: 7 exemplářů na 3 vzorcích (vnitřních jader). Rodové zařazení není dosud jistě potvrzeno.

Misky středních rozměrů do 45 mm, oválného až trojúhelníkovitého tvaru. V přední části jsou výrazně konvexní, snižující se směrem k vrcholu. Vrchol se zužuje, ale zachovává si oblý tvar. Povrch je hladký a bez skulptury. Přírůstkové linie jsou nezřetelné.

Animalia: Mollusca: Bivalvia: Limida: Limidae

***Lima canalifera* Goldfuss, 1835** – Tab. IV, Obr. 11

Materiál: 20 exemplářů (17 pozitivů a 3 negativy, resp. 8 pravých misek, 5 levých misek a 7 fragmentů).

Schránky jsou malých až středních rozměrů v relaci 25–70 mm. Levé a pravé misky jsou téměř souměrné. Tvar je šikmo protáhlý (až trojúhelníkovitý), mírně vypouklý. Povrch je asymetricky vyklenutý s radiálními žebry v počtu okolo 20. Při spodním oválném okraji jsou pozorovatelné i soustředné linie (zejména u starších exemplářů). Přední i zadní okraj je téměř rovný. Ligament je pozorovatelný z části u dvou exemplářů. Je uložený v žlábků pod zakulaceným vrcholem. Ouška se nezachovala.

Animalia: Mollusca: Bivalvia: Pectinoida: Neitheidae

***Neithea quinquecostata* (Sowerby, 1814)** – Tab. IV, Obr. 12–13

Materiál: 8 exemplářů (6 levých misek a 1 pravá miska).

Schránky jsou menších rozměrů 15–40 mm. Pravá miska je výrazně klenutá, levé misky jsou ploché až mírně konkávní. Povrch bývá tvořen radiálním žebrováním, které u starších exemplářů více vystupuje nad povrch. Pravá miska mívá okolo 26, levá kolem 27 žeber. Na nalezeném materiálu můžeme pozorovat šest velkých radiálních žeber, mezi které jsou vložena další čtyři stejně široká žebra. Mezižební prostor levých misek je mírně konkávní. Ouška jsou malá, rovnocenná, s jemným žebrováním.

U několika exemplářů se částečně zachoval perleťový efekt druhotně vzniklý postdiagenetickou mineralizací.

***Neithea regularis* (Schlotheim, 1813)** – Tab. IV, Obr. 14

Materiál: 1 exemplář.

Exemplář tvoří pouze kamenné jádro, které je zploštělé. Spodní okraj má šest hran, které jsou méně výrazné než u druhu *N. quinquecostata*, takže se jeví jako zaoblený. Povrch je tvořen radiálním žebrováním s šesti velkými žebry, které skoro splývají s dalšími, mezi ně vnořenými žebry. Celkem je na jádru patrných 26 žeber. Ouška jsou malá, rovnocenně vyvinutá.

Animalia: Brachiopoda: Rhynchonellata: Rhynchonellida: Tetrarhynchiidae
***Cretirhynchia* sp.** – Tab. V, Obr. 15–17

Materiál: 2 exempláře (2 schránky).

Schránky jsou nestejnocenně bikonvexní (s ramenní miskou výrazně hlubší než téměř planátní miskou stvolovou), zaobleně pětiúhelného obrysu, s příkloněným vrcholem stvolové misky. Délky schránek jsou v rozmezí 15–20 mm a šířky 11–17 mm. Zámkový okraj je krátký a obloukovitě prohnutý. Povrch je žebernatý s výraznými, při přední komisuře ostrými žebry zejména v mediálním valu.

Tabulka. Přehled dosud potvrzených druhů z širšího okolí Ralska a Osečné a jejich zařazení do zoologického systému. Tučně jsou vyznačeny druhy potvrzené vlastním průzkumem na Ostrovských vrších. Historické nálezy jsou citovány v posledním sloupci.

Ichnofosilie

***Funalichnus*
strangulatus (Frič, 1883)**

***Thalassinoides suevicus*
(Rieth, 1932)**

Krejčí (1870): pod synonymem *Spongites saxonicus* (Geinitz, 1842), Dívín; Zahálka (1916): pod syn. *S. saxonicus*, Svěbořice; Andert (1929): pod syn. *S. saxonicus*, Dívín

Animalia

Mollusca

Gastropoda

Sorbeoconcha

Turritellidae *Turitella* sp. Krejčí (1870), Koží hřbet

Bivalvia

Myalinida

Inoceramidae ***Inoceramus inaequalis***
Schlüter, 1877 Andert (1929): *Inocera-*
mus sp., Černá Novina,
Zábrdí

Ostreoida

Gryphaeidae

Rhynchostreon
suborbiculatum
(Lamarck, 1801) Jókely (1859): pod syn.
Exogyra columba La-
marck, 1819, Svěbořice;
Krejčí (1870): pod syn.
E. columba, Koží hřbet;
Andert (1929): pod syn.
E. columba, Děvín a Svě-
bořice

Rhynchostreon obliquatum
(Pulteney, 1813) Zahálka (1916): pod syn.
Exogyra conica (Sowerby,
1813), Svěbořice; Andert
(1929): pod syn. *Exogyra*
cornu arietis Nilsson,
1827, Děvín. Výskyt to-
hoto druhu je dále řešen
v diskuzi.

Gryphaeostrea
canaliculata (Sowerby,
1813) Andert (1929): pod syn.
Ostrea canaliculata So-
werby, 1813, Černá No-
vina, Zábrdí

Pycnodonte vesicularis
(Lamarck, 1806) Krejčí (1870): pod syn.
Ostrea vesicularis (La-
marck, 1806), Koží hřbet;
Andert (1929): pod syn.
O. vesicularis, Děvín

Arcida		
Cucullaeidae	cf. <i>Cucullaea</i> sp.	Andert (1929): pod syn. <i>Cucullaea subglabra</i> (d'Orbigny, 1850), Černá Novina, Zábrdí
Limida		
Limidae	<i>Lima canalifera</i> Goldfuss, 1835	Jókely (1859): pod syn. <i>Lima multcostata</i> (Geinitz, 1843), Svěbořice; Krejčí (1870): <i>Lima canalifera</i> (Goldfuss, 1835), Kozí hřbet; Zahálka (1916): pod syn. <i>L. multcostata</i> , Svěbořice
	<i>Pseudolimea granulata</i> (Nilsson, 1827)	Andert (1929): pod syn. <i>Lima granulata</i> (Nilsson, 1934), Děvín
Pectinoida		
Neitheidae	<i>Neithea quinquecostata</i> (Sowerby, 1814)	Jókely (1859): pod syn. <i>Pecten quinquecostatus</i> Sowerby, 1814, Svěbořice
	<i>Neithea regularis</i> (Schlotheim, 1813)	Krejčí (1870): pod syn. <i>Pecten quardicostatus</i> Sowerby, 1814, Kozí hřbet; Andert (1929): pod syn. <i>Neithea gryphaeata</i> (Schlotheim, 1820), Děvín
Anomidae	<i>Anomia pseudoradiata</i> (d'Orbigny, 1850)	Andert (1929): pod syn. <i>Anomia subtruncata</i> d'Orbigny, 1850, Svěbořice
Entoliidae	<i>Syncyclonema haggi</i> (Dhondt, 1971)	Andert (1929): pod syn. <i>Pecten laevis</i> (Nilsson, 1827), Děvín

Brachiopoda

Rhynchonellata

Rhynchonellida

Tetrarhynchiidae ***Cretirhynchia* sp.**

Jókely (1859): pod syn. *Rhynchonella octoplicata* (Sowerby, 1816), Svěbořice; Krejčí (1870): pod syn. *Rhynchonella* sp., Kozí hřbet; Andert (1929): pod syn. *Rhynchonella plicatilis* (Sowerby, 1825), Děvín

Paleoekologie

Paleospolečenstvo Ostrovských vrchů tvoří převážně mlži. Za biostratigraficky důležité považujeme nálezy zejména inoceramidních měkkýšů, v tomto případě druhu *Inoceramus inaequivalvis*. Obecně je řadíme k epifauně (Crampton 1996), tj. mezi živočichy trvale přisedlé na mořském dně. Tito obývali otevřené mělkovodní subtidální zóny (pod linií odlivu).

Ústřice *Rhynchostreon suborbiculatum* patřila mezi obecně ekologicky tolerantní druhy. Řadíme ji mezi sesilní bentos, tj. druh přisedlý ke dnu. Živila se fytoplanktonem. Z tvarové i velikostní variability schránky lze usuzovat, že obývala intertidální (mezi přílivem a odlivem) a subtidální zóny. Vyhledávala převážně klidné, mělké a teplé příbřežní zóny, ale byla schopna přežít i v poměrně dynamickém prostředí.

K mobilní epifauně náleží i zástupci z čeledí Limidae a Pectinidae. *Lima canalifera*, *Neithea quinquecostata* a *N. regularis* byly žebrované formy, které žily převážně volně na mořském dně, kde si hloubily mělké prohlubně, ale byly schopny i poměrně rychlého aktivního pohybu.

Posledním zástupcem měkkýšů je druh rodu *Cucullaea* patřící k mobilní infauně, tj. bentickým organizmům zahrabaným v substrátu. Obývají různá stanoviště od příbřežních zón až ke vzdáleným hlubokomořským prostředím.

Z dalších přítomných zástupců je ramenonožec rodu *Cretirhynchia* náležející k sesilní epifauně či semiinfauně a žil trvale stvolem připevněný k nesoudržnému podkladu mořského dna. Druh byl filtrátorem, který se živil planktonem a organickými zbytky.

V předchozí tabulce jsou porovnány vlastní sběry z Ostrova s publikovanými nálezy z území mezi Ralskem a Osečnou, konkrétně z lokalit Svěbořice, Hamr na Jezeře, Děvín, Černá Novina a Zábrdí (Jókely 1859, Krejčí 1870, Zahálka 1916 a Andert 1929).

Diskuse

Paleontologická lokalita Ostrov poskytla fosilní materiál z řad běžných i stratigraficky významných druhů. K nejpočetnějším patří doložená ústřice *Rhynchostreon suborbiculatum* ze svrchnokřídových usazenin oblastí skoro ve všech historických pracích (viz tabulka). Druh se vyznačuje výraznou tvarovou variabilitou schránky a také schopností obývat prostředí různých litologických poměrů.

Výskyt příbuzné ústřice *R. obliquatum* uváděné Zahálkou (1916) a Andertem (1929) je v pískovcích diskutabilní. Dle J. Sklenáře (pers. comm.) je velká pravděpodobnost chybné determinace juvenilních jedinců *R. suborbiculatum*. Jelikož autorovi nebyly k dispozici materiály k revizi, je v druhé skladbě širšího okolí Ralska počítáno s původní determinací.

K významným objevům patří nález inoceramové fauny umožňující přesnější biostratigrafické datování křemenných pískovců. Již Andert (1929) uvádí inoceramovou faunu bez bližšího taxonomického zařazení z lokality Zábrdí. Podle nově nalezeného druhu *Inoceramus inaequivalvis* můžeme území přiřadit k svrchní části středního turonu.

Zcela nově determinovaným druhem pro paleospolečenstvo Ralska byla ichnofosilie *Funalichnus strangulatus*. Tato fosilní stopa byla v rámci Českolipska nalezena v roce 2002 v okolí Doks a nově pro vědu stanoven Pokorným (2008) rod *Funalichnus*. Předpokládá se, že je vytvořili bezobratlí živočichové, zřejmě kroužkovci (Annelida) a jedná se pravděpodobně o obytnou strukturu (domichnion) typickou pro písčité litorální zóny. Nalezený exemplář je ojedinělý tím, že je zde zachováno několik paralelních chodeb.

Na této lokalitě doplňuje její výskyt další ichnofosilie *Thalassinoides suevicus*. Tento druh vytváří systémy vertikálních i nakloněných válcovitých šachet či vodorovné, osamocené nebo složitě rozvětvené tunely. Většinou s typickým dichotomickým větvením.

Makrofosilie patří k sesilnímu bentosu přizpůsobenému k životu na nesusodržném (písčitém) dně. Nalezené paleospolečenstvo žilo v mělkovodním prostředí příbřežní zóny, ovlivňované přínosem materiálu z pevniny.

Závěr

Paleontologickým průzkumem Ostrovských vrchů v letech 2014–2017 byl potvrzen výskyt sedmi druhů fosilní fauny (*Inoceramus inaequalis*, *Rhynchostreon suborbiculatum*, *Cucullaea* sp., *Lima canalifera*, *Neithea quinquecostata*, *N. regularis* a *Cretirhynchia* sp.) a dvou druhů fosilních stop (*Funalichnus strangulatus*, *Thalassinoides suevicus*). Zcela nově byl pro oblast Ralska zjištěn mlž *I. inaequalis* a v případě ichnofosilie *F. strangulatus* se na Českolipsku jedná teprve o druhý zaznamenaný výskyt. V paleospolečenstvech pískovců Ralska byly tedy dosud zjištěny dvě ichnofosilie a 14 platných taxonů bentosu, který z poloviny zastupuje mobilní epifauna mělkých a spíše příbřežních vod. Vápnité polohy křemenných pískovců byly na základě zjištěné inoceramové fauny biostratigraficky zařazeny k svrchní části středního turonu.

Poděkování

Na tomto místě by autor rád poděkoval Mgr. Stanislavu Čechovi, Mgr. Janu Sklenáři, Ph.D. a RNDr. Radkovi Mikulášovi, DSc. za pomoc při determinacích některých druhů.

LITERATURA

- Andert H. 1929: Die Kreideablagerungen zwischen Elbe und Jeschken. II. Die nordböhmisches Kreide zwischen Elbsandsteingebirge und Jeschken und das Zittauer Sandsteingebirge. *Abh. Der Preuss. Geol. Landesanstalt*, Neue Folge, Berlin, 117: 1–227.
- Anonymus 1987: Vrt HLPC–57. Msc. Depon. In DIAMO, sp, Stráž pod Ralskem. 1 p.
- Crampton, J. S. (1996). Inoceramid bivalves from the Late Cretaceous of New Zealand, Monograph 14. Msc. depon. In. Institute of Geological and Nuclear Sciences, Lower Hutt. 188 pp.
- Demek J. (ed.) 1987: *Hory a nížiny. Zeměpisný lexikon ČSR*. 1. vyd. Praha, Academia, 584 pp.
- Jokély J. 1859: Umriss über die Verbreitung und Gliederung der Kreide-, Tertiär- und Diluvial-Ablagerungen im nördlichen Theile des Leitmeritzer und Bunzlauer Kreises. *Jb. d. k. - k. geol. Reichsanstalt*, Wien. 10: 60–64.
- Krejčí J. 1870: Studie v oboru křídového útvaru v Čechách. I. Všeobecné a horopisné poměry, jakož i rozčlenění křídového útvaru v Čechách. *Archiv pro přírodovědecké proskoumání Čech, díl I, sekce II*, Praha: 35–161.

- Niebuhr B., Schneider S. & Wilmsen M. 2014: Muscheln. Bivalves. pp. 83–168. In: Niebuhr B. & Wilmsen M. (eds.) 2014: Kreide – Fossilien in Sachsen, Teil 1. *Geologica Saxonica. Journal of Central European Geology*, Dresden, 60 (1): 1–254 pp.
- Pokorný R. 2008: *Funalichnus*, a new Ichnogenus and its type ichnospecies *Funalichnus strangulatus* (Fritsch, 1883), Upper Cretaceous of the Bohemian Cretaceous Basin, Czech Republic. *Ichnos* 15 (2): 51–58.
- Tröger K. A. & Niebuhr B. 2014: Inoceramide Muscheln. Inoceramid bivalves. pp. 169–199. In: Nienuhr B. & Wilmsen M. (eds.) 2014: Kreide – Fossilien in Sachsen, Teil 1. *Geologica Saxonica. Journal of Central European Geology*, Dresden, 60 (1): 1–254.
- Zahálka Č. 1916: *Severočeský útvar křídový z Rudohoří až pod Ještěd*. Zahálka Č., vl. nákl., Roudnice n. L. 98 pp.

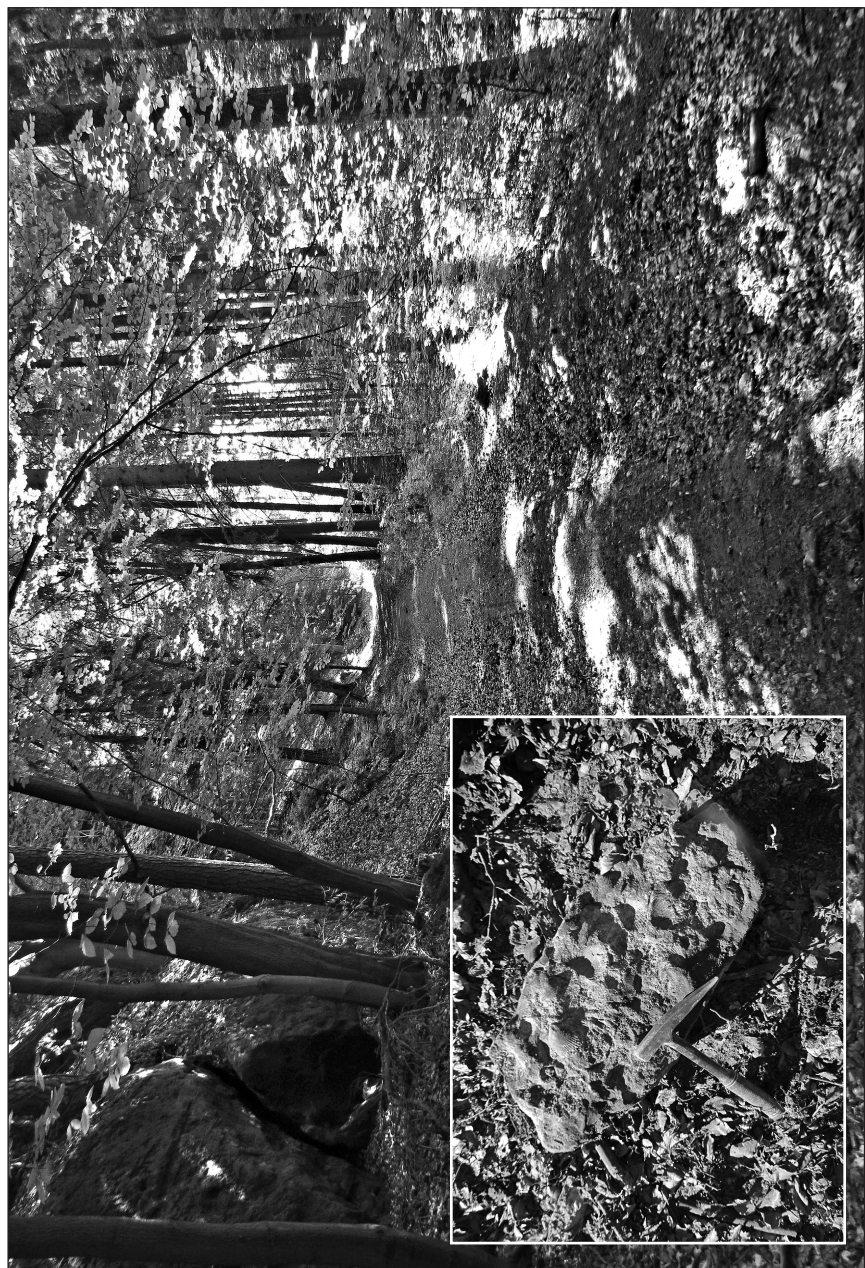
RESUMÉ

Makrofauna und Paläoökologie der Ostrovské vrchy (Nordböhmen, Ralsko)

Petr Mužák

Bei der paläontologischen Untersuchung der Berge Ostrovské vrchy 2014–2017 wurden 9 Arten fossiler Fauna gefunden (*Funalichnus strangulatus*, *Thalassinoides suevicus*, *Inoceramus inaequivalvis*, *Rhynchostreon suborbiculatum*, *Cucullaea* sp., *Lima canalifera*, *Neithea quinquecostata*, *N. regularis* und *Cretirhynchia* sp.). Erstmals wurde für die Gegend Ralsko die Muschel *I. inaequivalvis* gefunden und das Ichnofossil *F. strangulatus* wurde im Gebiet um Česká Lípa erst zum zweiten Mal gefunden. Für die Paläogemeinschaften von Ralsko fand man bisher 2 Ichnofossilien und 14 gültige Taxone von Benthos, bestehend vor die Hälfte aus der mobilen Epifauna des flachen und warmen Milieus der Uferzone. Die kalkhaltigen Lagen der Quarzsandsteine wurden auf der Basis der festgestellten inoceramen Fauna biostratigrafisch dem oberen Teil des mittleren Turon zugeordnet.

Übersetzt von Petra Sochová

Obr. 1. Přístupová lesní cesta budovaná z křemenných pískovců s fosiliferními polohami, detail exempláře s větším množstvím kamenných jader druhu *Lima canalifera*. Foto P. Mužák.

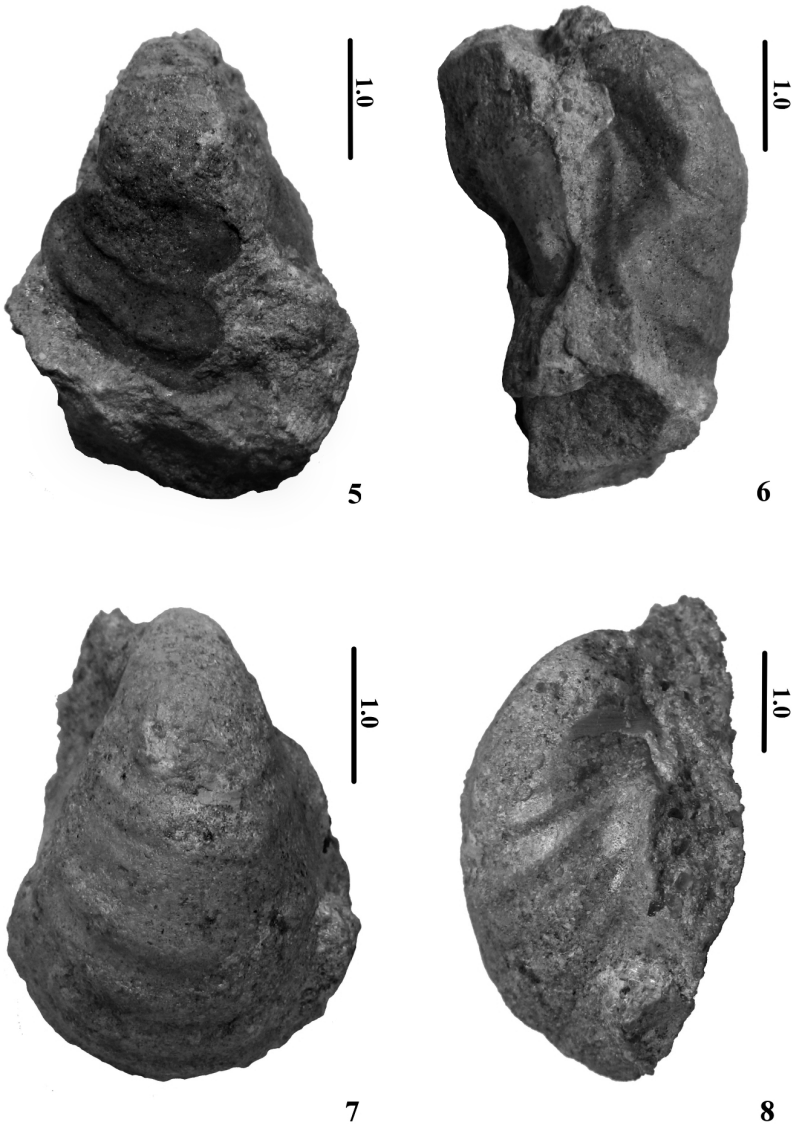

Obr. 2. Opracované křemenné pískovce s vápnitými polohami v zářezu lesní cesty. Foto P. Mužák.

Tab. I

Obr. 3. *Funalichnus strangulatus*, Obr. 4. *Thalassinoides suevicus*. Měřítka v cm.

Tab. II
Obr. 5-8. *Inoceramus inaequalis*. Měřítka v cm.

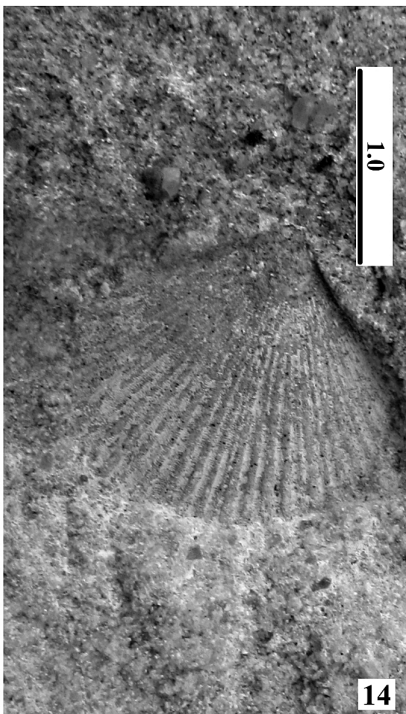
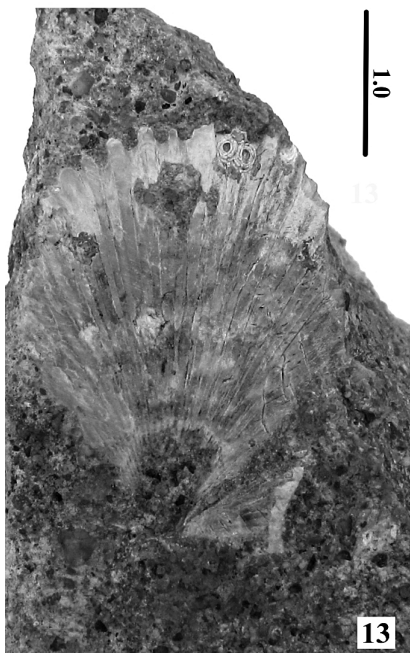
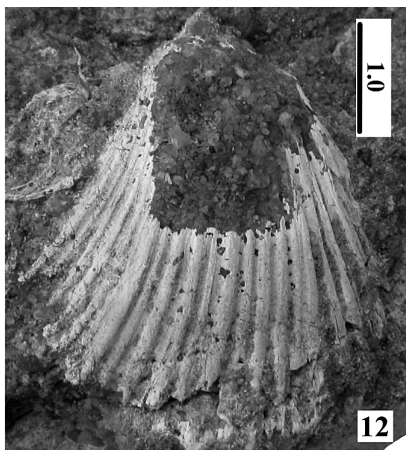
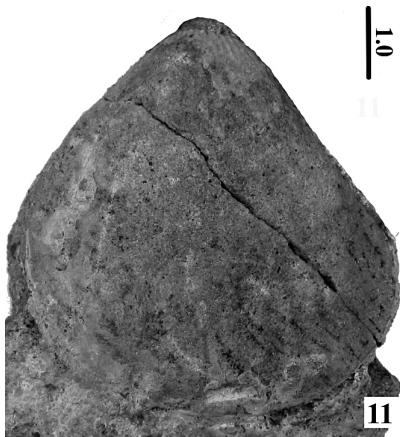

1.0
9

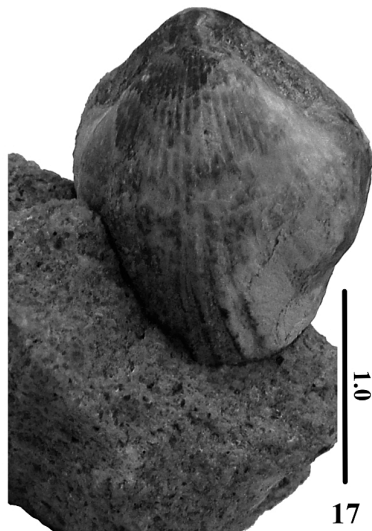
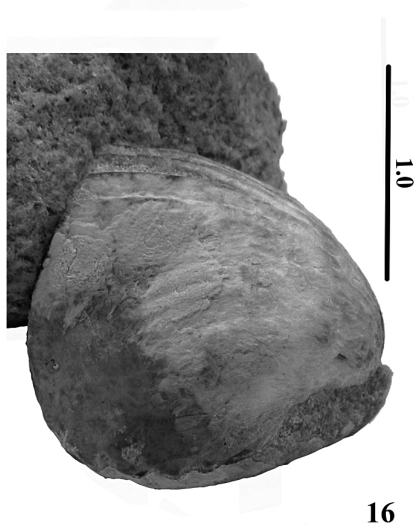
1.0
10

Tab. III
Obr. 9. *Rhynchostreon suborbiculatum*, Obr. 10. *Cucullaea* sp. Měřítka v cm.

Tab. IV

Obr. 11. *Lima canalifera*, Obr. 12–13. *Neithea quinquecostata*, Obr. 14. *Neithea regularis*.
Měřítka v cm.

Tab. V
Obr. 15–17. *Cretirhynchia* sp. Měřítka v cm.

KRUHOVÉ STRUKTURY V PÍSKOVČÍCH JIZERSKÉHO SOUVRSTVÍ U DOKS

Jiří Adamovič – Josef Peroutka

Jiří Adamovič, Geologický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i.,
Rozvojová 269, 165 00 Praha 6, e-mail: adamovic@gli.cas.cz

Josef Peroutka, Okružní 2101, 470 01 Česká Lípa

Jiří Adamovič – Josef Peroutka: *Ring structures in sandstones of the Jizera Formation in the Doksy area*

Two ring structures, manifested by circular sandstone ridges 150–200m in diameter, are described from the Doksy area. This area lies in the southeastern shoulder of the Ohře Rift graben, where sedimentary fill of the Bohemian Cretaceous Basin is faulted and penetrated by products of alkaline volcanism of Late Cretaceous and Tertiary age. The origin of the studied ring structures was enigmatic as no volcanic outcrops are visible on the ridges.

Besides various forms of ferruginization, sandstone outcrops on the ridge at Čihadlo show pervasive quartz cementation, which follows a zone of tectonic brecciation/shearing dipping steeply towards the ring centre. Sandstone outcrops at U Černých kalů show a much weaker hydrothermal alteration. The distribution of hidden subvolcanic bodies at both sites was revealed by surface geomagnetic survey. Both structures were found to be limited by multiple-offset basaltic dykes in the east. Magnetic anomalies in ring centres are interpreted as bodies of basaltic intrusive breccia. These central intrusions are circumscribed by thin cone sheets, roughly coinciding with the apical parts of the ridges in their course. The cone sheet at Čihadlo is probably of phonolitic composition and does not reach the present surface, while the basaltic cone sheets at U Černých kalů reach the surface, showing a deeper erosion level of the plumbing system at the latter site.

Compared to other phreatomagmatic structures in the Doksy area, the described ring structures reflect early stages in their development. The ascent of magma came to arrest after it had reached the level of porous sandstone, when the magmatic pressure was spent on explosive reaction with the pore waters, and on brecciation and faulting of the roof sediments. The latter stage was marked by an injection of limited magma batches into centrally-dipping fractures in sandstone and the accompanying hydrothermal fluid circulation.

Key words: ring structure, phreatomagmatic explosion, cone sheet, vent breccia pipe, hydrothermal fluid, sandstone, silicification, Bohemian Cretaceous Basin

Úvod

Projevy hydrotermálního proželeznění a silicifikace pískovců jizerského souvrství v okolí Doks byly v minulosti popsány již mnohokrát (např. Müller 1914, 1928a, Kühn 1999a, Adamovič 2002). Již od počátku jsou tyto jevy připisovány tepelnému účinku žil terciérních (případně ještě svrchnokřídových) vulkanitů. Vedle bazaltoidů se v menší míře proželeznění vyskytuje i podél žil fonolitových hornin, poměrně chudých na minerály obsahující železo. Tato skutečnost je jedním z dokladů pro poznatek, že železo nepochází přímo z vulkanitů, ale spíše z hlouběji uložených hornin včetně těch z křídového podloží (cf. Adamovič 2001), odkud bylo transportováno do vyšších pater spolu s ohřátými fluidy podél kontaktů vulkanických těles. Na vnější kontakty těles fonolitového složení jsou pak na Českolipsku vázány projevy silné hydrotermální silicifikace okolního pískovce s přechodem do křemenců (Havránek & Adamovič 2005). Hydrotermální silicifikaci nižší intenzity lze však pozorovat i podél žil bazaltoidů, a to zejména podél ultrabazických hornin polzenitové řady (Kühn 2002). Společné účinky proželeznění a silicifikace pískovce mají za následek jeho zvýšenou odolnost vůči zvětvávání, proto jsou žíly vulkanitů v terénu často zvýrazněné lineárně protaženými pískovcovými hřbety. Dosud však nebyly z Českolipska popsány kruhové, půlkruhové nebo eliptické hřbety uvedené geneze. Tato práce uvádí dva takové případy a diskutuje okolnosti jejich vzniku na základě geologických a petrografických pozorování a geofyzikálních měření.

Geologická stavba okolí Doks

Geologické stavbě Doks dominují rozsáhlé výchozy křídových sedimentů s průniky terciérních vulkanitů. Zdejší geologie byla poprvé podrobně popsána Müllerem (1914) v monografii, jejíž součástí je i geologická mapa v měřítku 1:25 000. Práce poskytla kvalitní popis mnoha lokálních geologických jevů, celkové geologické pojetí bylo však zatíženo chybnou představou existence složité příkopové propadliny, v níž by ležela celá rybníční soustava Mlýnského potoka (Máchovo jezero, Břežňanský rybník) i Okenského potoka. Tuto představu pak Müller (1933) sám korigoval na základě výsledků hlubokého vrtu ve Starých Splavech. Strůžlivější koncepci geologické stavby okolí Doks vytvořil Klein (1963) v geologické mapě list Doksy 1:25 000 a v doprovodném textu. Potvrdily ji pozdější vrty do podloží křídý, provedené v rámci průzkumu na uran (cf. Rutšek & Kučera 1995) nebo na zdroje podzemních vod. K jejímu dalšímu zpřesnění došlo při geologickém mapování v 90. letech 20. století (Coubal et al. 1993, Adamovič 1997).

Ze sedimentární výplně české křídové pánve se na Dokesku plošně zachovaly jen tři nejnížší litostratigrafické jednotky: perucko-korycanské souvrství (stáří cenoman), výše pak bělohorské souvrství (spodní až střední turon) a jizerské souvrství (střední až svrchní turon). Prachovité, převážně jemnozrnné pískovce perucko-korycanského souvrství o mocnosti kolem 40m jsou skryté pod mladšími sedimenty; nejbliže vycházejí na povrch v tektonicky vyzdvižené kře Maršovického vrchu 6km západně od Doks. Podobně nepřístupné jsou i slínovce až prachovce bělohorského souvrství, kde jejich jediný plošný výchoz leží na severním svahu Maršovického vrchu. Jejich mocnost je 45–55m a do nadloží přecházejí pozvolným přibýváním písčité složky. Jizerské souvrství je tvořeno třemi nahoru hrubnoucími cykly od jemnozrnných prachovitých pískovců až do hrubozrnných pískovců se slepencovými polohami. Ty jej člení na spodní, střední a svrchní část (Adamovič 1997). U Doks je z velké části erodované. Jeho zachovaná mocnost celkově roste směrem na jihovýchod, protože do tohoto směru se všechny geologické jednotky mírně uklánějí, a to pod úhlem asi 1°. V úplné mocnosti 260m se jizerské souvrství zachovalo jen v okolí výrazných vulkanických kup. Na svazích Bezdězu a Malého Bezdězu je v nadmořské výšce kolem 410m patrná jeho ostrá hranice vůči nadložním vápnitým prachovcům teplického souvrství (svrchní turon až coniak). Na Tachovském vrchu leží nejnížší sedimenty teplického souvrství již v nadmořské výšce kolem 370m a výše, až do 430m n.m., jsou v lomové stěně odkryté světle šedé hrubozrnné pískovce březenského souvrství (stáří coniak). Celá kra křídových sedimentů přiléhající k tělesu fonolitu je však vulkanotektonicky zakleslá, jak naznačuje její úklon 34° k SZ. Drobná zakleslá kra písčitých sedimentů březenského souvrství jako součást tělesa intruzivní brekcie bazaltoidu byla také zdokumentována Kleinem (1963) v umělém odkryvu jz. od železniční stanice Doksy.

Nejvýznamnější zlomovou strukturou v křídě okolí Doks je úštěcký zlom, jehož východní větev přichází od Jestřebí přes hájovnu Horní Tenlesík u Starých Splavů a dál k VJV sleduje jižní patu Kumerského pohoří. Na zlomu relativně poklesla severní kra až o 65m, podle odskočení žil bazaltoidů byl zlom později aktivován jako levostranný horizontální posun (Coubal et al. 1993, Adamovič 1997). Na základě odskočení žil bazaltoidů a průběhu lineárních sníženin v reliéfu lze předpokládat další, méně významné zlomy rovnoběžné s úštěckým zlomem a ležící poněkud dále na jih. Na jednom z nich (Obr. 1) je na jižní patě Havířského vrchu náhle ukončen průběh žíly

rozloženého bazaltoidu. Tato skupina zlomů může být „prokopírováním“ zlomu v podloží křídly, který podle vrtných údajů omezuje nejsevernější výběžek permokarbonské mšenské pánve a prochází ve směru SZ–JV zhruba přes Staré Splavy (Kučera & Pešek 1982).

Terciérní vulkanity pronikající křídovými sedimenty na Dokesku mají podobu pravých žil, pňů a těles intruzivní brekcie. Jedná se výhradně o subvulkanická tělesa bazaltoidů a fonolitoidů, utuhlá v hloubce ještě předtím, než byly svrchní členy křídového vrstevního sledu erodovány. Povrchové produkty terciérního vulkanismu nebyly zatím na Dokesku doloženy.

Bazaltoidní horniny bývají do velké míry hydrotermálně rozložené na jílové minerály a oxihydroxidy železa. V okolí Doks byly na více místech dobývány jako železná ruda (okolí vrchu Borný, východně od Břehyně aj.). Těžba na Havířském vrchu byla ukončena až roku 1792 nebo krátce poté (Reuss 1797, Kühn 1999a). Vzorky méně rozložené horniny lze získat jen ze středu mocnějších žil a z pňů. Podle L. Kopeckého in Klein (1956, 1963) lze většinu těchto hornin řadit k olivinickým bazaltům, tefritům (např. analcimitům, hauynitům) a k nefelinitům. Pískovce na kontaktu žil bývají postiženy hydrotermálním proželezněním, případně i silicifikací. Díky tomu je průběh většiny žil v terénu zvýrazněn hřbetem, převyšujícím okolí o několik metrů. Pro potřeby této studie je zvláště významná skupina žil směru SSV–JJZ v prostoru Máchova jezera. Jsou to žíly na vrchu Borný a na Havířském vrchu, pokračující na jižní břeh na poloostrov Klůček a do prostoru vlakového nádraží (např. Müller 1914), viz Obr. 1. Nejvýznamnější mezi nimi je žíla hauynitu v hrázi Máchova jezera (Müller 1914, 1928b, Adamovič 1997, 2017, Adamovič et al. 2017), místy zdvojená až ztrojená, sledovatelná severním směrem až na Malý Dub v Kumerském pohoří. Morfologicky nápadná je i 2 m mocná žíla alkalického lamprofyru – wesselitu (tzv. střelníční žíla) směru SV–JZ na jihovýchodním okraji Doks (Müller 1914, Ulrych et al. 1998, 2014, Kühn 1999b) a žíly v oblasti Králova stolce (Adamovič et al. 2017) v jejím pokračování. Z jihovýchodního okolí Oken bylo již dříve známo několik solitérních výskytů bazaltoidu, vystupujících na návrších *Wantscher Berg*, *Täubner Hübel* a na západní patě Židovského vrchu (Müller 1914, Klein 1963, 1964). Jak ukázalo nové geomagnetické měření (Adamovič et al. 2017), jsou tyto výskyty více či méně souvisle propojené do elipsy asi 500 × 1200 m, obepínající Dlouhý vrch (Obr. 2). Současně byla asi 1 km dále na východ zjištěna žíla bazaltoidu směru SSV–JJZ, procházející přes východní okraj Kukaččích skal a západní okraj Vřesového kopce (Obr. 2). Nově zjištěná tělesa nejsou na většině svého průběhu příliš

morfologicky nápadná, což lze vysvětlit jejich častým příčným porušením zlomy směru ZSZ–VJV a doprovodnými puklinami.

Zhruba izometrická tělesa intruzivní brekcie bazaltoidu jsou v terénu i při geomagnetickém průzkumu snadno přehlédnutelná. Je to proto, že nejsou-li doprovázena žilami pevného bazaltoidu, nevyznačují se příliš výrazným reliéfem ani silným magnetickým projevem. Jedno z takových těles bylo zjištěno Kleinem (1963) v tehdejší výkopu jihozápadně od železniční stanice Doksy, další tvoří návrší místně zvané „Kamčatka“ (kóta 290) severně od Oken (Klein 1963, nově ověřeno geomagnetickým průzkumem Adamoviče et al. 2017). Další tělesa byla zjištěna v Kumerském pohoří (Coubal et al. 1993). Charakter brekcie má místy i bazaltoid na východním svahu Bezdězu (Adamovič et al. 2017).

Fonolit tvoří v okolí Doks především mohutné těleso Tachovského vrchu, interpretované jako rozsedlinová žíla směru SV–JZ (Jablonský 1984, Fediuk 1995). Geologický obraz (Klein 1963) i geofyzikální obraz (Jablonský 1984) ale spíše ukazují na mohutné „trychtýřovité“ těleso typu *cone sheet*, v jehož středu se nachází jak vytržený a vyzdvižený blok permského ryolitového ignimbitu (Fediuk 1996), tak poněkud zakleslá kra křídových sedimentů (viz výše). Tvar fonolitových těles Bezdězu a Malého Bezdězu lze obtížně určit pro velkou mocnost sutí. Spíše než o lakolit (Klein 1963) jde o dvojici žil směru SV–JZ (Bezděz) a S–J (Malý Bezděz), které mohou být ve větší hloubce propojené. Tefrifonolitové složení má žíla směru SSV–JJZ na Mlýnském vrchu u Břehyně a žíla spojující vrch Skalka (*Städtereil*) a Loupežnický vršek (*Schächerberge*) na západním okraji Doks (Müller 1914, Klein 1963). Tyto žíly vyplňují stejné struktury jako již zmíněné žíly bazaltoidů v prostoru Máchova jezera. Masivní hydrotermální silicifikace pískovců na kontaktu s fonolitem, podobná té z Milštejna (Havránek & Adamovič 2005), je na Dokesku známa jen z Holého vrchu 4,6 km sz. od města (Müller 1914, Klein 1962). Na Tachovském vrchu a Malém Bezdězu jsou uváděny projevy příkontaktní silicifikace z pískovců březenského souvrství (Klein 1962), tyto pískovce zde však mají jen omezený rozsah.

Obloukovité hřbety podmíněné hydrotermální přeměnou pískovce

V blízkosti Doks byly nalezeny dvě lokality, na nichž tvoří slabě nebo i silně silicifikované pískovce jizerského souvrství obloukovitě protažené hřbety, propojitelné do tvaru kružnic. Tento průběh druhotné cementace nemá v sedimentech české křídové pánve obdobu a odráží přítomnost zatím neznámých kruhových geologických struktur.

Lokalita **Čihadlo** leží 2 km ssv. od středu Doks, na severním břehu Máchova jezera. Její střed má polohu 50,58273°N a 14,67014°E (systém WGS84), Obr. 1. Nejnápadnější prvky geologické stavby, a to různé jevy proželeznění a silicifikace pískovců, odtud popsali již Zimmermann (1906) a Müller (1914). Dávali je do souvislosti s jižním pokračováním bazaltoidní žíly Havířského vrchu směru SSV–JJZ. Samotné lokalitě dominuje věž Čihadlo (*Taubenfels*, horolezci nazývaná Havířská věž – Kolektiv 2005), jejíž pískovec je zčásti prosycený křemitým tmelem (Balatka et al. 1969, Cílek et al. 1996, Adamovič 2002), Obr. 3. V jejím jižním okolí se na vyvýšeném hřbetu nachází několik dalších balvanů a skalek, na nichž je pískovec intenzivně silicifikovaný. Hřbet převyšuje okolní terén až o 7 m a jeho průběh opisuje více než poloviční kružnici o průměru 150–160 m. Obloukovitý průběh hřbetu nebyl v zalesněném terénu donedávna zřejmý.

Autoři tohoto článku se geologickou stavbou lokality zabývali nejprve v rámci geologického mapování jihozápadního okolí ložiska Stráž v letech 1993–1995 (viz např. Adamovič 1997), později pak při studiu projevů proželeznění na Havířském vrchu (Adamovič 2002). Rozšíření projevů hydrotermální přeměny pískovce a jejich vztah k drobnějším tělesům vulkanitů ale nebyly popsány dostatečně podrobně a nejbližším známým tělesem vulkanitu zůstávala žíla Havířského vrchu.

V roce 2011 došlo k odlesnění území, k nasnímání nové sady leteckých ortofotografií a k jejich umístění na webové stránky Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního (ČÚZK). V říjnu 2011 upozornil prvního z autorů pan Vladimír Daněček (in litt.) na přítomnost obloukovitě protaženého hřbetu, na který se soustředí všechny výchozy i balvany prokřemenělých a proželeznělých pískovců v okolí věže Čihadlo. Předpokládal souvislost s žilou Havířského vrchu, na niž svým protažením míří jedna ze skalek v západní části oblouku. Oblouk byl tehdy naprosto zjevný jak na ortofotografiích, tak v terénu. V mapách 1:10 000 ČÚZK kartograficky zachycen nebyl, zato byl naznačen v několika mapách pro orientační běh z různé doby, např. Novák (2003). Obloukovitá, téměř kruhová struktura je také zcela jasně patrná na digitálním modelu reliéfu, vytvořeném na základě leteckého laserového skenování (Obr. 4A).

Řadu podobných znaků má lokalita **U Černých kalů**, ležící 6 km jv. od středu Doks, jv. od Oken. Její střed má polohu 50,51448°N a 14,69309°E (systém WGS84) (Obr. 2). Lokalita byla nalezena při hledání obdoby lokality Čihadlo, a to nejprve v mapě 1:10 000 ČÚZK a v mapě pro orientační běh

(Novák et al. 2005). V těchto mapách i v digitálním modelu reliéfu (Obr. 4B) jsou patrné dva obloukovité hřbety, tvořící segmenty kružnice o průměru 200 m. Hřbet na severovýchodě je necelých 100 m dlouhý a převyšuje své okolí o 5 m. Hřbet na západě až jihozápadě je 270 m dlouhý, terén vně kruhu převyšuje o 6 m a terén uvnitř kruhu o 4,5 m. Pískovcové skalky, nepřesahující výškou 1 m, jsou jen na jihozápadním hřbetu; severovýchodní hřbet je bez výchozů. V nejnižším místě blízko středu kruhu jsou dvě oválné deprese zaplněné vodou, větší o průměru 25 m (Obr. 5). Na severovýchodním hřbetu zaznamenal Müller (1914) drobné těleso bazaltoidu, v textu k mapě ho však blíže nekomentuje. Další poznatky k této lokalitě nebyly v geologické literatuře zjištěny.

Metodika

Geologický a geofyzikální průzkum se zaměřil především na dvě uvedené lokality, v menším detailu byl ale proveden i v jejich širším okolí (viz nově zjištěné žíly bazaltoidu na Obr. 2). Cílem bylo popsat morfologii terénu i jednotlivých skalních výchozů, litologii a petrografii zjištěných hornin, jevy křehké tektoniky, projevy hydrotermální přeměny pískovce a především zjistit průběh těles vulkanitů a jejich vztah k morfologicky nápadným kruhovým strukturám. Na terénní geologický průzkum navazoval povrchový geomagnetický průzkum. Terénní geologický průzkum na lokalitě Čihadlo byl proveden v letech 2011, 2015 a 2017, orientační magnetometrická měření byla provedena v roce 2012, podrobná pak v roce 2016. Terénní geologický průzkum na lokalitě U Černých kalů byl proveden v letech 2014 a 2017, magnetometrická měření v letech 2015 a 2016.

Použití povrchové magnetometrie pro určení průběhu a tvaru těles vulkanitů ospravedlňuje kontrast mezi magnetickou susceptibilitou (MS) vulkanických hornin a pískovce. Typické hodnoty MS pro bazaltoidy se pohybují mezi $20\text{--}80 \times 10^{-3}$ [SI] v důsledku přítomnosti ferromagnetického magnetitu Fe_3O_4 , případně dalších magnetických minerálů. Hodnoty MS pro fonolity dosahují $0,8\text{--}12 \times 10^{-3}$, pro železitý pískovec $0\text{--}0,4 \times 10^{-3}$, pro křemenný pískovec jsou hodnoty blízké nule. Vysokých hodnot MS dosahují i přeměněné (zjilovělé) vulkanity, v nichž většinou nedošlo k úplnému rozkladu magnetitu.

Na profilech byla měřena intenzita magnetického pole pomocí proto-nového magnetometru Geometrics G 816. Krajní body profilů stejně jako zjištěné magnetické anomálie byly zaměřovány pomocí GPS, profily byly krokovány a vzdálenosti později zpřesňovány interpolací na údaje z GPS.

Základní krok měření byl 5 m, v místech zjištěných anomálií se zahustil až na 0,5 m. Základní krok na zpřesňujících profilech byl 2,5 m. Po změření každého profilu byla přeměřena hodnota v referenčním bodě, aby byl možný přepočítání na variace magnetického pole. V místě zjištěné magnetické anomálie byl stanoven lokální směr jejího protažení, aby bylo možné snáze interpretovat směr žilných těles mezi profily, případně též identifikovat odskočení průběhu žíly. Jednotlivé magnetické indikace byly vynášeny do mapy 1:5000 nebo podrobnější, pro lokalitu Čihadlo byla sestavena pracovní izoliniová mapa intenzity magnetického pole s krokem 5 nT v měřítku 1:1500. Bodové magnetické anomálie v místech zjevných lidských zásahů do terénu (navážky, synantropní vegetace, posedy a krmelce) byly vyhodnoceny jako antropogenní a při interpretaci nebyly zohledněny (lokality U Černých kalů).

Vzorky rozložených vulkanitů a silicifikovaného pískovce z lokality Čihadlo byly předmětem petrografického studia leštěných výbrusů s použitím polarizačního mikroskopu Olympus BX51 v optické laboratoři Geologického ústavu AV ČR, v. v. i. Fotografie byly pořizovány s pomocí digitální kamery Olympus DP 70.

U rozložených vulkanitů a křemitých hmot z lokality Čihadlo byly také provedeny analýzy fázového složení metodou práškové RTG difrakce. Analýzy byly provedeny v rentgenové laboratoři Geologického ústavu AV ČR, v. v. i. na difraktometru Bruker D8 Discover. Použitý byl silikonový lineární detektor LynxEye a germaniový primární monochromátor, poskytující záření $\text{CuK}\alpha_1$ ($\lambda = 1.54056 \text{ \AA}$). Sběr dat byl proveden v rozsahu $2\theta = 5\text{--}80^\circ$ s krokem 0.019° a načítáním 1 s na každý krok. Interpretace minerálních fází byla provedena s pomocí programu Diffract Evaluation (Bruker AXS GmbH, Karlsruhe, Německo; 2011).

Geologická stavba lokality Čihadlo

Celková situace na lokalitě a výsledky geomagnetických měření jsou znázorněny na Obr. 6. Skalní výchozy jsou tvořené středně zrnitým pískovcem s podílem hrubých zrn, který je řazený ke spodní části jizerského souvrství. Jak vyplývá ze situace ve vrtech PV-2 600 m sv. od lokality, 664011 1,3 km sv. od lokality a 776020 1,6 km jz. od lokality, leží báze pískovců na lokalitě v nadmořské výšce kolem 186 m n. m., tedy asi 90 m pod terénem. Pískovec je vrstevnatý a šikmo zvrstvený, ve vyšší části věže Čihadlo obsahuje i křemenné valouny o velikosti 5 mm, soustředěné do neostrých slepencových poloh.

Severně od lokality prochází zlom směru ZSZ-VJV, na kterém bylo zjištěno levostranné odskočení bazaltoidní žíly Havířského vrchu asi o 100 m (Obr. 1). Segmentovaná žíla směru SSV-JJZ pak pokračuje dále k jihu do prostoru lokality. Vulkanit jednoho z těchto segmentů, zcela rozložený, byl zastížen v cestě ve východní části lokality (na mapě na Obr. 6 označen křížkem). Kontakt vulkanitu s okolním pískovcem zde byl ověřen mělkou kopanou sondou do hloubky 80 cm: uklání se 80° k západu a je doprovázený vnitřní i vnější železitou výstelkou. Samotná vulkanická hornina má vzhled okrově žlutého hrudkovitého materiálu zrnitosti prachu až jílu.

I v dalším jižním pokračování je žíla nesouvislá a jednotlivé segmenty se projevují magnetickými anomáliemi do max. +16 nT. V digitálním modelu reliéfu (Obr. 4A) se tato žíla projevuje jako velmi mírná terénní vlna, v terénu nepostřehnutelná. Západně od ní byl ve vzdálenosti 50 m zaznamenán magnetický projev (max. +26 nT) další krátké žíly směru SSV-JJZ, ležící uvnitř kruhové struktury. Nejvýraznější magnetická anomálie (max. +43 nT) se táhne ve směru přibližně V-Z přes střed kruhové struktury. Spojnice maximálních hodnot má mírně zvlněný průběh a na západním konci se větví a nakonec stáčí do směru SSV-JJZ. V digitálním modelu reliéfu se tato anomálie projevuje jako poměrně ostrá, ale mělká sníženina. Lze ji interpretovat jako žílu bazaltoidu, ale stejně tak jako apofýzu hlouběji založeného tělesa intruzivní brekcie bazaltoidu. Samotnému obloukovitému hřbetu byla věnována při magnetometrických měřeních zvláštní pozornost (detailní profily D1-D5 na Obr. 6), přesto nebyla v jeho ose zjištěna žádná kladná magnetická anomálie. Po obou stranách hřbetu byly nicméně zaznamenány pásy mírně snížených (max. o -6 nT) hodnot intenzity magnetického pole.

Obloukovitý hřbet je nejvýraznější na severu a západě struktury (Obr. 7). Na jeho západním okraji je skalní věžička (č. 1 na Obr. 6) o základně asi 2 × 2 m a výšce 3,2 m. Je tvořená slabě silicifikovaným pískovcem, intenzita silicifikace je nejvyšší v zóně S-J, procházející středem výchozu. V západní i východní stěně jsou strmé pukliny směru SSV-JJZ, doprovázené drcením. Produkty drcení jsou tmelené oxidem křemičitým (Obr. 8). Projevy proželeznění jsou jen slabé.

O 15 m dál na sever leží střed skály (č. 2 na Obr. 6) o rozměrech 9,5 × 1,6 m a výšce 2,7 m, protažené ve směru 20°. Je tvořená pískovcem, který je v 80 cm široké svislé zóně v ose skály masivně silicifikovaný. Oxidem křemičitým jsou místy vyplněny i pukliny zhruba rovnoběžné s osou skály nebo na ni kolmé. Na subvertikálních puklinách směru SSV-JJZ ve východní stěně jsou tenké povlaky oxihydroxidů železa.

Skála 3 leží 10m od okraje skály 2, je nápadná svou bílou barvou. Je protažená do směru 29°, má rozměry 3,3 × 1,5m a výšku 1,5m. Bílá barva je způsobená masivní silicifikací, jejíž intenzita roste k jihovýchodu. V jihovýchodní stěně se v křemenci vytvořily korozní dutiny až 8cm v průměru, vyplněné oxidem křemičitým (Obr. 9). Jinak je celá jihovýchodní stěna vyhlazená, s náznaky subhorizontálních striací.

Nejvýraznější projev silicifikace představuje věž Čihadlo (č. 4 na Obr. 6) na severním okraji kruhové struktury (Obr. 3). Tato skalní zeď je 11m dlouhá, 9m vysoká (na jihu 10 m), ale jen 1,5–2,2m široká. Její půdorys je protažený do směru 93° (V–Z), mírně obloukovitý s vyklenutím směrem k severu. Osní plocha zdi není přesně vertikální, ale ukloněná k jihu pod úhlem 85°. Severní stěna je silicifikací téměř nepostížená, jen s ojedinělými svazky bělavých deformačních proužků. Jižní stěna má zcela jiný charakter: tvoří ji drcené pásmo s napadanými křemennými valouny o velikosti až 2,5cm a četnými svazky deformačních proužků. Produkty drcení jsou druhotně stmelené oxidem křemičitým, místy lze pozorovat okatou texturu vzniklou srážením oxidu křemičitého uvnitř dříve vytvořených korozních dutinek v pískovci (Obr. 10). Směrem dolů, t.j. k patě jižní stěny věže, přecházejí místy brekciovitá a okatá textura do masivní textury: póry pískovce jsou zde souvisle vyplněny křemítem tmelem a horninu lze označit za křemenec. Při pohledu v ose skalní zdi je zřejmý pokles intenzity silicifikace v příčném směru od jihu k severu. Několik křemencových balvanů s korozními dutinkami a se stopami větrné abraze na horním povrchu je roztroušeno kolem východní paty věže.

Plochy skalní výchoz (č. 5 na Obr. 6) 30m vsv. od věže Čihadlo je na svém západním okraji protkán smykovými puklinami, druhotně vyhojenými oxidem křemičitým. Uklánějí se k VJV pod úhlem 71°, a směrově tedy odpovídají žíle bazaltoidu zjištěné v cestě o dalších 35m dále na jihovýchod. K puklinám z východu přiléhají korozní dutiny toulcovitého tvaru (Obr. 11).

Na samotném obloukovitém hřbetu lze pozorovat výraznější projevy proželeznění jen místy: jako povlak na puklině SSV–JJZ na skalním výchozu č. 2 (viz Obr. 6) a v severní stěně věže Čihadlo (č. 4 na Obr. 6), kde je ve výšce 2,7m plochá trubice železitého pískovce s téměř horizontální osou směru 97°. Hojně vnější i vnitřní železité výstelky (tedy proželeznělý pískovec i vulkanit) se soustřeďují kolem žil bazaltoidu ve východní části lokality. Nápadný nárůst četnosti úlomků železitých pískovců byl v době úplného odlesnění také zaznamenán na vnějším svahu obloukovitého hřbetu v západní části lokality, kde nebyla zjištěna žádná kladná magnetická anomálie.

Petrografické studium silicifikovaných pískovců a křemenců z lokality Čihadlo ve výbrusech ukázalo, že klastická zrna křemene jsou většinou monokrystalická, hrubá zrna až valouny jsou pak tvořeny polykrystalickým křemenem, někdy s metamorfní stavbou, nebo křemencem. Zrna jsou na sebe těsně nahloučená, jejich kontakty jsou převážně liniové, vzácné ale nejsou ani konvexo-konkávní kontakty. Objem volných prostor (pórů) v hornině je minimální, protože prakticky všechna křemenná zrna jsou navíc lemovaná syntaxiálními obrůsty novotvořeného (hydrotermálního) křemene. Shoda optické osy původního zrna a jeho krystalového obrůstu způsobuje, že hranice je někdy obtížně identifikovatelná i v polarizovaném světle, v mnoha případech je však zvýrazněná linií nečistot na obvodu původního zrna – tzv. *dust line* (Obr. 12). Tam, kde novotvořený křemen dorůstal do volného prostoru, jsou obrůsty v průřezu střechovitě zakončené. Hnědošedá, střípkovitě rozpadavá výplň jedné z korozních dutin na skalním výchozu 3 byla podrobena fázové analýze metodou RTG difrakce: amorfní fáze SiO_2 nebyly zjištěny a naprostá většina hmoty je tvořena krystalickým křemenem. V obsazích pod 5 % byla indikována slída a wollastonit (CaSiO_3), který vzniká při kontaktní přeměně vápnitých sedimentů.

Ve výbrusech železitých hmot z kontaktu žíly ve východní části lokality lze pozorovat klasickou lupenitou vnitřní výstelku: rozložený vulkanit přeměněný na směs goethitu a jílového minerálu. „Lupínky“ o tloušťce 0,2–0,4 mm jsou odděleny rovnoběžnými, mírně zvlněnými prasklinami. Jejich průběh je narušen tam, kde hornina uzavírá křemenná zrna, pocházející z okolního pískovce (Obr. 13). Ojedinele lze v hornině rozeznat kostrovité, téměř zcela rozložené vyrostlice pyroxenu a amfibolu o velikosti 300–400 μm . Místo hojná jsou izometrická opakní zrna (magnetit) o velikosti 20–100 μm , zčásti rozložená. Fázová analýza prokázala u vzorku vnitřní výstelky z vyhloubené sondy křemen (kolem 50 %), jílový minerál kaolinit (20 %) a dále hydratované a bezvodé oxidy železa: goethit (FeOOH , 19 %), magnetit (Fe_3O_4 , 6 %) a hematit (Fe_2O_3 , 4 %). V obsahu kolem 2–3 % byl zjištěn též anatas (TiO_2). Jde o typické společenstvo minerálů z okrajů bazaltoidních žil postižených hydrotermální přeměnou (srv. Adamovič 2001). Vulkanit ze středu žíly – žlutý hrdkovitý materiál – obsahuje křemen jen v malém množství (7 %) a naprostou většinu vzorku tvoří kaolinit (70–80 %). Z minerálů železa je nejvíce zastoupen goethit (5–10 %), následovaný magnetitem (do 6 %) a hematitem (kolem 2 %). Obsah anatasu nepřesahuje 5 %. Živce, zejména draselný živec sanidin, který je často detekován v rozložených žilách fonolitoidů (Adamovič 2001, Adamovič et al. 2017), se nepodařilo zjistit.

Zjištěná geologická stavba na lokalitě jasně ukazuje na endogenní geologické procesy coby příčinu vzniku geomorfologicky nápadné kruhové struktury. S průběhem obloukovitého hřbetu prostorově koresponduje průběh zóny intenzivní hydrotermální silicifikace, ale i směry puklin a brekciovaných zón v pískovci. Z časového hlediska lze na základě zjištěných skutečností odlišit tři fáze vývoje kruhové struktury, které na sebe zřejmě plynule navazovaly:

1. vytvoření smykových puklin a zón brekciace pískovce, prostorově sledujících povrch svislého, směrem dolů se zužujícího válce,
2. průnik alkalických fluid podél těchto diskontinuit, doprovázený rozpouštěním křemene za vzniku korozních dutin a zpětným vysrážením oxidu křemičitého na puklinách, v pórech pískovce i ve vzniklých dutinách,
3. vysrážení oxihydroxidů železa na puklinách v pískovci.

Fáze 1 a zčásti i fáze 2 nepochybně souvisejí s intruzí žil vulkanitů, které byly na lokalitě zdokumentovány nebo interpretovány na základě povrchových geomagnetických měření. Průnik železem bohatých roztoků ve fázi 3 souvisí s prohřátím horninového masivu a mobilizací fluid; vzhledem k fyzikální podstatě takového procesu (např. Adamovič 2001) lze odhadnout, že fáze 3 trvala řádově mnohem déle než fáze 1 a 2.

Jak jsme již uvedli v úvodu, masivní redistribuce oxidu křemičitého není ani tak typická pro bazaltoidy, jako spíše pro fonolitoidy. Jejich průniky jsou doprovázené uvolněním fluid o vyšších hodnotách pH, při nichž dochází k rozpouštění krystalického křemene ($\text{pH} > 9$). Při průniku fonolitových magmat, která jsou viskóznější než bazaltová magmata, lze také v mnohem větší míře pozorovat smykové porušení pískovce v předpolí pronikající žíly, jako např. podél žíly tefrifonolitu v hrázi Břežyňského rybníka (Adamovič et al. 2017). Výše uvedené fáze 1 a 2 vzniku a vývoje kruhové struktury na lokalitě Čihadlo by tak spíše odpovídaly intruzi fonolitového magmatu. Ačkoliv nebyl na lokalitě žádný úlomek fonolitu nalezen a žíla na jejím východním okraji je prokazatelně bazaltoidní, mohl by existenci obloukovité pravé žíly fonolitu/tefrifonolitu odpovídat magnetický obraz samotného obloukovitého hřbetu mezi skalními výchozy č. 1 a č. 4 (viz Obr. 6). Svislá žíla, vyклиňující mělce pod povrchem, by se mohla projevovat nevýraznou zápornou magnetickou anomálií po každé straně, ale žádnou kladnou magnetickou anomálií. Přítomnosti „skryté“ žíly v tomto úseku, ať už bazaltoidní nebo fonolitoidní, by naznačovalo i velké množství

úlomků železitých výsterek na vnějších svazích hřbetu (viz výše), pro které jinak není žádné vysvětlení.

K celkové geometrii kruhové struktury u Čihadla lze ještě dodat, že nebyly zjištěny žádné indikace, geologické nebo geofyzikální, o pokračování struktury na východ od cesty se zdokumentovaným výchozem žíly bazaltoidu, přicházející sem od Havířského vrchu (křížek na mapě Obr. 6). Intruze této žíly bazaltoidu tedy podle toho mohla časově předcházet vzniku kruhové struktury a na východě ji omezovat. Celý kruh by se tak zredukoval na asi 2/3 kruhu.

Geologická stavba lokality U Černých kalů

Celková situace na lokalitě a výsledky geomagnetických měření jsou znázorněné na Obr. 14. Skalní výchozy jsou jen na jihozápadním hřbetu a jsou tvořené středně zrnitým pískovcem, který je řazený ke střední části jizerského souvrství. Pískovec je šedý nebo rezavý a poměrně rozpadavý, bez nápadných jevů tektonického porušení. Silicifikovaný pískovec se vyskytuje jen v podobě úlomků na hřbetu. Jak vyplývá z výsledků vrtu 908266 1 km jz. od lokality, leží báze pískovců na lokalitě v nadmořské výšce kolem 190 m n. m., tedy asi 100 m pod terénem.

I na této lokalitě lze identifikovat nepochoybnou žílu bazaltoidu směru SSV–JJZ, příčně několikrát odskočenou levostranně na zlomech směru V–Z nebo pravostranně na zlomech směru JV–SZ. Na svém průběhu dále k severu se přítomnost žíly projevuje železitémi výplněmi puklin a výskytem úlomků železitě rozloženého bazaltoidu i čerstvého bazaltoidu. Geofyzikálně ji lze severním směrem vymapovat na vzdálenost minimálně 1,6 km (Obr. 2). Analogicky s lokalitou Čihadlo i zde tvoří tato žíla východní okraj studované kruhové struktury. V místě, kde žíla strukturu tečuje, naroste její magnetický projev na +180 nT, což lze vysvětlit naduřením její mocnosti. V detailu se rozložení magnetických anomálií uvnitř struktury poněkud liší od lokality Čihadlo (Obr. 14). Magnetické pole uvnitř kruhu (nebo mírné elipsy) se zde obecně projevuje hodnotami asi o 5 nT vyššími než v oblasti vně kruhu. Lineární magnetické anomálie o amplitudě do +13 nT uvnitř kruhové struktury jsou krátké a prohnuté. Kromě nich byly ale ve východní části kruhu zjištěny dvě plošné anomálie (amplitudy +10 a +120 nT), které interpretujeme jako prstovité výběžky hlubšího intruzivního tělesa.

Zvláštní pozornost byla opět věnována průběhu magnetického pole nad pískovcovými hřbety (detailní profily D1–D7 na obr. 14). V ose severovýchodního hřbetu byla zjištěna anomálie směru zhruba SZ–JV, nepřesahující

+10 nT a stáčeající se v jv. pokračování k J až JJZ. Podobná lineární anomálie sleduje i osu delšího, jihozápadního hřbetu; nejvyšší hodnoty intenzity magnetického pole leží přímo na hřbetnici nebo jsou posunuté o 5–10 m směrem ke středu kruhové struktury. Anomálie na obou hřbetech interpretujeme jako žíly vulkanitu. Asymetrický tvar křivek naměřených na jednotlivých profilech napříč hřbety s mírnějším poklesem hodnot směrem dovnitř struktury naznačuje, že žíly jsou ukloněné centroklinálně (t.j. ke středu kruhu).

Časový sled geologických procesů na lokalitě U Černých kalů nelze odvodit s takovou jistotou jako na lokalitě Čihadlo. Je to způsobeno vyšší mocností kvartérních sedimentů a malým počtem výchozů. Vegetační pokryv toho času neumožňuje potvrdit přítomnost bazaltoidního vulkanitu uváděnou Müllerem (1914) ze severovýchodního hřbetu, ani kvantifikovat četnost úlomků vnitřních a vnějších železitých výsterek v terénu. Přínosný je zvláště geofyzikální obraz lokality, jenž odpovídá hlubšímu řezu intruzivní strukturou než na lokalitě Čihadlo, a je proto čitelnější z hlediska její interpretace. Dokládá přítomnost centrálního intruzivního tělesa a centroklinálních obvodových žil.

Model vzniku kruhových struktur

Ačkoliv se obě lokality v detailu liší, mají z geologického hlediska řadu společných znaků:

1. Jde o kruhové až mírně eliptické struktury, morfologicky zvláště obloukovitými hřbety zpevněných pískovců. Kruhový tvar je určován kruhovým průběhem drcených pásem a puklin (to je zřejmé alespoň na lokalitě Čihadlo), podél nichž lze pozorovat výrazné účinky hydrotermálních fluid, sycených skrytým magmatickým systémem (Čihadlo) nebo přímo průniky magmatu (U Černých kalů). Obvodové intruze lze popsat jako svislé kruhové žíly (*ring dykes*) nebo spíše kuželové žíly nálevkovitého tvaru (*cone sheets*).

2. Kruhové struktury na obou lokalitách jsou ve své východní části v dotyku s žilou bazaltoidu směru SSV–JJZ. Tato žíla je v obou případech příčně segmentovaná a některá odskočení jsou prokazatelně způsobena pohybem na příčných zlomech. Příčná segmentace žíly je patrná i v místě kruhové struktury na obou sledovaných lokalitách.

3. Uvnitř kruhové struktury lze v obou případech interpretovat další tělesa vulkanitů. Na lokalitě Čihadlo ukazují lineární magnetické anomálie spíše na přítomnost subvertikálních žil přímého nebo mírně zvlněného

průběhu. Na lokalitě U Černých kalů ukazují lineární anomálie na krátké žíly obloukovitého průběhu a plošná anomálie na přítomnost většího, izometrického tělesa vulkanitu hlubšího uložení.

Podle obecného modelu vznikají kuželové žíly v nadloží intruzivních těles ve stádiu, kdy se tato tělesa vlivem nárůstu magmatického tlaku zvětšují (Anderson 1936). V nadložní hornině se po obvodu intruze vytvoří systém puklin kolmých na osu σ_1 napěťového elipsoidu (tedy na směr stlačení). Tyto pukliny mají tendenci se rozevírat a vzápětí jsou využity pro průnik magmatu. V horizontálním řezu mají takto vzniklé žíly zhruba kruhový tvar a uklánějí se ke středu intruze (*cone sheets*), v pozdější fázi může dojít i ke vzniku opačně ukloněných nebo svislých puklin (*ring dykes*) v důsledku subsidence oblasti nad intruzí (Acocella 2007, Tibaldi 2015). Centrální intruzí může být lakolita, ložní žíla nebo izometrické těleso intruzivní brekcie. Kuželové žíly nálevkovitého tvaru (tedy *cone sheets*) primárně vznikají v případech, kdy není centrální intruze kryta velkou mocností nadloží a kdy dochází k rychlému nárůstu magmatického tlaku (Galland et al. 2014). V opačném případě dochází spíše k vytvoření pravých žil lineárního průběhu.

V případě kruhových struktur u Doks mají centrální tělesa malý rozsah a slabý magnetický projev – nebyla ani indikována aeromagnetickým průzkumem (Šalanský 2004). Uvažujeme-li o jejich tvarech, můžeme prakticky vyloučit ložní žíly, lakolity, případně lopolity. V okolí obou lokalit nejsou tato tělesa známa ani na výchozech, ani z vrtů. Naopak je velmi pravděpodobné, že jde o tělesa intruzivní brekcie bazaltoidu, která jsou v okolí běžná (viz kapitola Geologická stavba okolí Doks). Jde o komínová tělesa kruhového nebo eliptického průřezu o průměru několika desítek až několika set metrů. Jsou vždy doprovázena brekciací okolního pískovce (např. Pazdírek 1992) a mohou být spojená s intruzemi žil a mobilizací hydrotermálních fluid. Například eliptické těleso brekciovaného bazaltoidu o rozměrech 600 × 430 m na Pitrově vrchu u Provodína je doprovázené systémem koncentrických kruhových žil uvnitř tělesa, po jeho obvodu i vně tělesa (Coubal et al. 1993, Adamovič 1997), a lze jej tedy považovat za rozměrnější a hlouběji erodovanou analogii kruhových struktur u Doks.

Z hlediska genetického jsou tělesa intruzivní brekcie freatomagmatickými strukturami. To znamená, že na jejich vzniku se vedle pronikajícího magmatu podílely i přehřáté vodní páry. V našem případě pronikalo bazaltoidní magma po vertikální dráze, definované například křížením puklin

nebo zlomů, skrz horniny s nízkým obsahem vody (krystalinické horniny, prachovce, jílovce). V okamžiku, kdy magma dostoupilo na úroveň zvodnělých pískovců jizerského souvrství, došlo vlivem vysoké teploty k masivní přeměně pórových vod na páru. Ta rychle expandovala a fragmentovala jak tuhnoucí magma samotné, tak i sedimentární plášť tělesa. V důsledku exploze došlo k takovému uvolnění magmatického tlaku, že se výstup magmatu přerušil, ať už těleso brekciovaného bazaltoidu svým stropem dosáhlo zemského povrchu, nebo nikoliv. Stejná výstupová dráha mohla být ale využita pozdějšími intruzemi včetně průniků fonolitového magmatu; známky dvoufázového vývoje od intruzivní brekcie bazaltoidu po mohutné fonolitové intruze, příp. extruze, nacházíme na Tachovském vrchu nebo Bezdězu, ze vzdálenějších lokalit na Luži (Wenger et al. 2017).

Situace na lokalitách Čihadlo a U Černých kalů ukazuje na drobnější tělesa intruzivní brekcie bazaltoidu, která dostoupila jen několik desítek metrů nad bázi pískovců jizerského souvrství (Obr. 15A). Kruhové pukliny v nadloží tělesa byly pak zčásti vyplněny bazaltoidem (U černých kalů) nebo snad i fonolitoidem (Čihadlo) ve formě kruhových až kuželových žil. Tyto pozdější intruze byly doprovázeny proželezněním a silicifikací okolního pískovce. Hydrotermální fluida mohla pronikat podél kontaktů centrální intruze i brekciovaným pískovcem v jejím nadloží až na zemský povrch v podobě termálních vývěrů, ačkoliv pro to nelze získat žádné důkazy z důvodu pozdějšího snížení reliéfu o desítky až stovky metrů. Podle magnetického obrazu lze nynější hloubkovou úroveň vrcholu centrálního tělesa na lokalitě U Černých kalů odhadnout na první desítky metrů, na lokalitě Čihadlo na vyšší desítky metrů (Obr. 15B).

Závěr

Geologický a geofyzikální obraz kruhových struktur na obou lokalitách v okolí Doks jasně ukazuje na endogenní vznik těchto struktur a souvislost s terciérním vulkanismem. Kruhové struktury, na povrchu se projevující obloukovitým průběhem pískovcových hřbetů s projevy proželeznění a silicifikace, se skládají ze skrytého centrálního intruzivního tělesa a ze systému kruhových žil (*ring dykes*) či spíše kuželových žil nálevkovitého tvaru (*cone sheets*). Na lokalitě U Černých kalů u Oken zasahuje centrální intruze prstovitými výběžky až do blízkosti dnešního povrchu a kuželové žíly bazaltového složení vystupují až na povrch, ačkoliv se nepodařilo najít jejich výchoz. Na lokalitě Čihadlo na severním břehu Máchova jezera je celý soubor intruzí uložen poněkud hlouběji pod povrchem, ale na četných

výchozech lze dobře sledovat strukturní poměry v nadložních pískovcích včetně zón brekciace. Projevem centrálního tělesa může být lineární, ale zvlněná a větvená magnetická anomálie ve středu kruhu, obvodová žíla se magneticky téměř neprojevuje a nelze vyloučit, že je tvořená horninou blízkou fonolitu. Tomu by napovídala intenzivní silicifikace pískovce v jejím nadloží, typická pro kontakty fonolitových těles. Centrální intruze obou struktur lze nejspíše považovat za tělesa intruzivní brekcie bazaltoidu. Z okolí jsou známy další kruhové freatomagmatické struktury, z nichž některé dostoupily blíže tehdejšímu povrchu (např. Pitřův vrch) nebo byly druhotně proniknuty značnými objemy fonolitového magmatu (pravděpodobně Tachovský vrch, Bezděz).

Kruhové struktury u Doks jsou zajímavým dokladem raného stádia vývoje freatomagmatických struktur v sedimentární výplni české křídové pánve. Lze na nich dokumentovat úzké vazby mezi vulkanickou činností, hydrotermální přeměnou okolních pískovců a tvorbou specifických tvarů dnešního reliéfu.

Poděkování

Autoři děkují Vladimíru Daněčkovi (Český úřad zeměměřičský a katastrální Praha) za upozornění na existenci obloukovitého pískovcového hřbetu na lokalitě Čihadlo. Výzkum probíhal v rámci výzkumného záměru RVO 67985831 Geologického ústavu AV ČR, v. v. i. Výsledky geofyzikálních prací jsou částečně výstupem studie „Ověření geologických poměrů podél čedičových žil zadržujících povrchové a podzemní vody na území CHKO Kokořínsko – Máchův kraj“, vypracované pro Agenturu ochrany přírody a krajiny ČR v letech 2016–2017.

LITERATURA

- Acocella V. 2007: Understanding caldera structure and development: An overview of analogue models compared to natural calderas. *Earth-Science Reviews* 85: 125–160.
- Adamovič J. 1997: Vývoj poznání geologické stavby západní části VVP Ralsko. Geology of the W part of the Ralsko Military Reserve, its knowledge past and present. *Bezděz* 5: 85–146.
- Adamovič J. 2001: *Ferruginization in sandstones of the Bohemian Cretaceous Basin*. Msc., Kand. dis. práce, depon. in Geologický ústav AV ČR Praha, 148 pp.
- Adamovič J. 2002: Českolipsko. In Adamovič J. & Cílek V. (eds.): Katalog vybraných významných geologických lokalit pískovcových oblastí. Železovce české křídové pánve. *Knih. Čes. speleol. Spol.* 38: 37–46.

- Adamovič J. 2017: Geologický základ rybníků Máchova kraje. *Ochrana přírody* 72(3): 29–32.
- Adamovič J., Ulrych J., Rohovec J., Rajlichová J. & Peroutka J. 2017: *Ověření geologických poměrů podél čedičových žil zadržujících povrchové a podzemní vody na území CHKO Kokořínsko–Máchův kraj. Závěrečná zpráva. Msc., depon. in Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha, 100 pp.*
- Anderson E.M. 1936: The dynamics of the formation of cone-sheets, ring-dykes, and caldron-subsidences. *Proc. Royal Soc. Edinburgh* 56: 128–163.
- Balatka B., Loučková J. & Sládek J. 1969: Vývoj pískovcového reliéfu České tabule na příkladu Polomených hor. *Rozpr. Českosl. Akad. Věd, Ř. mat. – přír. Věd* 79(5): 1–39.
- Cílek V., Mikuláš R., Ložek V., Jarošová L., Svoboda J., Škrdla P. & Karlík M. 1996: Výzkum pískovcových převisů v sz. části CHKO Kokořínsko. Část III. *Ochrana přírody* 51(4): 104–108.
- Coubal M., Klein V., Adamovič J. & Pazdírek O. 1993: *Geologické a geofyzikální mapování jihozápadního předpolí ložiska Stráž, Etapa II. – 1993. Geologické mapování a závěrečné geologické zhodnocení výsledků. Radium Liberec. Msc., depon. in Diamo, s. p., Stráž pod Ralskem.*
- Fediuk F. 1995: *Záchranný výzkum vnitřní stavby krajinné dominanty Tachov u České Lípy destruované těžbou kamene. Zpráva za Úkol odboru ochrany horninového prostředí Ministerstva životního prostředí České republiky. Msc., depon. in Geohelp Praha, 64 pp.*
- Fediuk F. 1996: Permian ignimbritic rhyolite on Tachov Hill near Doksy, N-Bohemia. *Věst. Čes. geol. Úst.* 71(2): 145–150.
- Galland O., Burchardt S., Hallot E., Mourgues R. & Bulois C. 2014: Dynamics of dikes versus cone sheets in volcanic systems. *J. Geophys. Res. Solid Earth* 119: 6178–6192.
- Havránek P. & Adamovič J. 2005: Prokřemenění pískovců na Milštejně v Lužických horách. *Bezděz* 14: 133–162.
- Jablonský P. 1984: *Závěrečná zpráva úkolu Tachov u Doks. Geoindustria Praha, Msc., depon. in Česká geologická služba – Geofond P 46 728.*
- Klein V. 1956: *Zpráva o podrobném geologickém mapování na území spec. mapy Česká Lípa za rok 1953–1955. Ústřední ústav geologický Praha, Msc., depon. in Česká geologická služba – Geofond P 7984.*
- Klein V. 1962: *Geologické poměry území jižně a jihovýchodně od České Lípy. Msc., Kand. dis. práce, depon. in Česká geologická služba, Praha, 313 pp.*
- Klein V. 1963: *Základní geologická mapa 1:50 000, list M 33-54-A Doksy. Ústřední ústav geologický Praha, Msc., depon. in Česká geologická služba – Geofond FZ 3605, P 15 916.*
- Klein V. 1964: *Zpráva o výzkumu na lokalitách Bezděz – Okna, Brenná, Veselí a žižkův vrch (list 1:50 000 – list M 33-54-A Doksy). Surovina: Sklářské a slévárenské písky*

- kateg. zásob D. Stav zásob ku dni 30.6.1964.* Ústřední ústav geologický Praha, Msc., depon. in Česká geologická služba – Geofond P 16 379.
- Kolektiv 2005: *Horolezecký průvodce Dubské skály. Kokořínsko a přilehlé oblasti.* Vod-ka a.s., Litoměřice, 422 pp.
- Kučera M. & Pešek J. 1982: Geologické poměry v českokamenické svrchnopaleozoické pánvi a jejím okolí. *Acta Univ. Carol., Geol., Poucha Vol. 3:* 285–295.
- Kühn P. 1999a: Povaha železných rud, těžných v minulosti na Českolipsku. *Bezděz 8:* 181–207.
- Kühn P. 1999b: Střelníční žíla v Doksech. *Bull. mineral. – petrolog. Odd. Nár. Muz. 7:* 169–172.
- Kühn P. 2002: K předmětu ochrany v CHPV Dutý kámen u Cvikova. *Bezděz 11:* 157–180.
- Müller B. 1914: Der Grossteich bei Hirschberg in Nord- Böhmen. Der Geologische Aufbau des Hirschberger Teichgebietes. *Monographien und Abh. zur Internationalen Revue der gesamten Hydrobiologie und Hydrographie* Bd. 5/III: 1–81.
- Müller B. 1928a: Der Einfluss der Vererzungen und Verkieselungen auf die Sandsteinlandschaft. *Firgenwald 1(4):* 145–155.
- Müller B. 1928b: Die geologischen Grundlagen der nordböhmisches Teichwirtschaft. *Firgenwald 1(2):* 65–76.
- Müller B. 1933: Die neue Tiefbohrung am Hirschberger Großteiche und ihre geologischen Ergebnisse. *Mitteil. Verein. Naturfr. Reichenberg 55:* 65–74.
- Novák T. 2003: *Borný 1:15 000 [mapa pro orientační běh].* Prokart Doksy.
- Novák T., Hrubý L. & Bílý M. 2005: *Enkláva 2005, 1:10 000 [mapa pro orientační běh].* SK Kotlářka Praha.
- Pazdírek O. 1992: *Geologické posouzení nadloží ložiska v ploše Hamerského jezera.* Msc., depon. in Diamo, s. p., Stráž pod Ralskem, 23 pp.
- Reuss F. A. 1797: *Mineralogische Geographie von Böhmen II. Mineralogische Beschreibung des Bunzlauer Kreises in Böhmen.* Dresden, 498 pp.
- Rutšek J. & Kučera M. 1995: *Závěrečné zpracování prací Uranového průzkumu v české křídové pánvi za léta 1959–1990. Část II. Geologická charakteristika svrchnokřídových sedimentů.* Msc., depon. in Diamo, s. p., Stráž pod Ralskem, 129 pp.
- Šalanský K. 2004: Neovulkanity České republiky a jejich geofyzikální projevy. *Práce České geologické služby 17:* 1–176.
- Tibaldi A. 2015: Structure of volcano plumbing systems: A review of multi-parametric effects. *J. Volcanol. Geotherm. Res. 298:* 85–135.
- Ulrych J., Cajz V. & Adamovič J., eds. 1998: *Magmatism and rift basin evolution. Excursion Guide. Abstracts. IGCP 369 Workshop, Liblice, September 7-11, 1998.* Český geologický ústav, Praha.
- Ulrych J., Adamovič J., Krmíček L., Ackerman L. & Balogh K. 2014: Revision of Scheumann's classification of melilitic lamprophyres and related melilitic rocks in light of new analytical data. *J. Geosci. 59:* 3–22.

- Wenger E., Büchner J., Tietz O. & Mrlina J. 2017: The polycyclic Lausche Volcano (Lausitz Volcanic Field) and its message concerning landscape evolution in the Lausitz Mountains (northern Bohemian Massif, Central Europe). *Geomorphology* 292: 193–210.
- Zimmermann K. 1906: Geologische Streifzüge zwischen Mittelgebirge und Jeschken. *Mitteil. Nordb. Exk.-Klubs* 29(4): 321–356.

RESUMÉ

Ringstrukturen in den Sandsteinen der Iser-Schichten bei Doksy

Jiří Adamovič – Josef Peroutka

Die Gruppe verkieselter Sandsteinfelsen am Nordufer des Mácha-Sees (Hirschberger Großteich), die von dem Turm Čihadlo (Taubenfels) dominiert wird, wurde bereits vor mehr als hundert Jahren in der geologischen Literatur beschrieben. Aber erst vor sieben Jahren, nachdem dieses Gebiet entwaldet wurde, zeigte es sich, dass diese Felsen auf einem halbkreisförmigen Sandsteinrücken mit 150m Durchmesser liegen, der seine Umgebung um sieben Meter überragt. Die Entstehung dieser Ringstruktur wurde nicht erklärt. Kürzlich wurde eine weitere ähnliche Ringstruktur mit 200m Durchmesser bei U Černých kalů südöstlich von Okna (Woken) gefunden. An beiden Orten wurde eine detaillierte Dokumentation angefertigt, eine geophysikalische Oberflächenmessung (Magnetometrie), ein petrographisches Studium von Gesteinsproben und eine Analyse der vorhandenen Mineralphasen durchgeführt. Dabei wurde festgestellt, dass es sich um freatomagmatische Strukturen handelt, die mit dem tertiären Vulkanismus zusammenhängen.

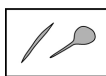
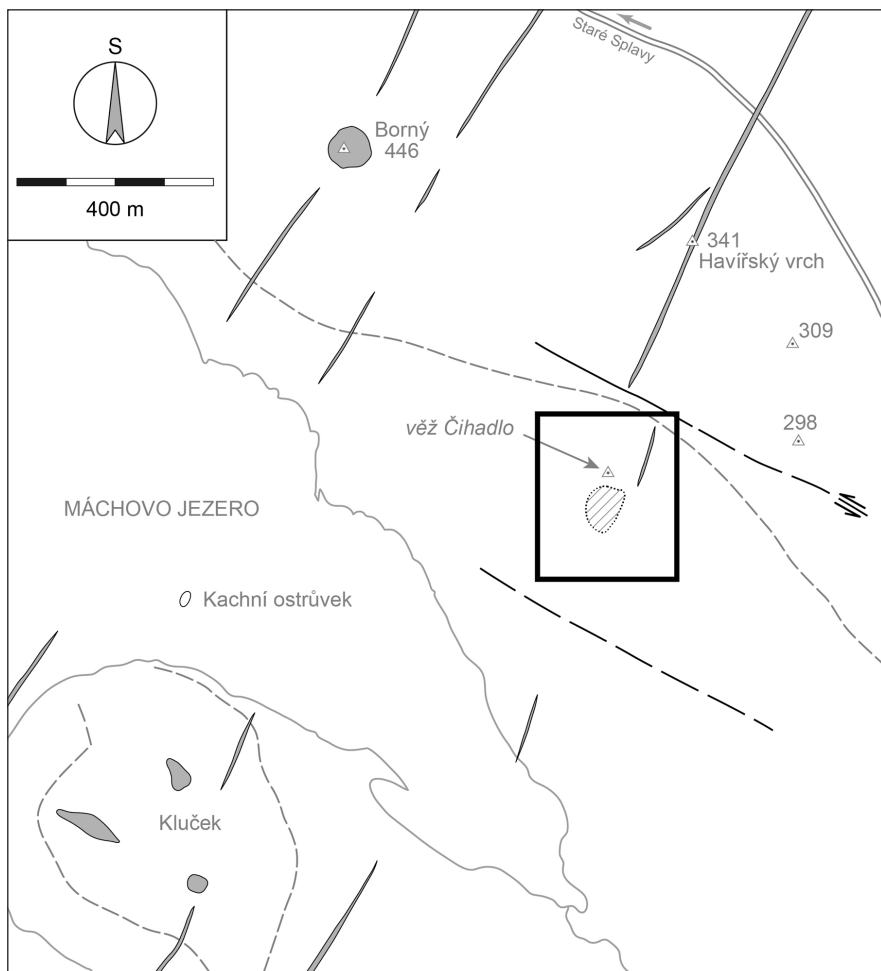
Der geologische Aufbau beider Lokalitäten hat viele gemeinsame Züge. Die Sandsteine gehören zur Iserschichten des Böhmisches Kreidebeckens (Alter: mittlerer Turon) und sind an diesen Stellen in der Mächtigkeit von 90–100m erhalten. Bei Čihadlo waren sie einer markanten hydrothermalen Umwandlung ausgesetzt – Verkieselung und Imprägnierung mit Eisen(hydr)oxiden, wobei die Verkieselungszone mit dem Verlauf des kreisförmigen Rückens zusammenfällt und an Elemente der Bruchtektonik gebunden ist – Scherklufte und Klufzonen. An der Lokalität U Černých kalů ist die Intensität der Umwandlungen geringer. Die geomagnetische Messung ergab, dass am östlichen Rand der Ringstruktur am Čihadlo vom Havířský vrch (Schachtenberg) aus einem Gang basaltischen Gesteins in Nord/Nordost-Süd/Südwest Richtung verläuft, die quer mehrfach abgesprungen ist. Ein über 2km langer basaltischer Gang gleicher Ausrichtung verläuft auch über den Ostrand der Ringstruktur an der Lokalität U Černých kalů. Innerhalb beider Ringstrukturen wurden verzweigte lineare bzw. flache magnetische Anomalien festgestellt, die eine Ausdruck zentraler Intrusion sind. Im betreffenden regionalen

Kontext interpretieren wir diese Intrusionen als Körper intrusiver Brekzie des Basaltoids. An der Lokalität Čihadlo indizieren Bänder schwach negativer magnetischer Anomalie zu beiden Seiten des kreisförmigen Rückens einen kreisförmigen Gang offensichtlich aus Phonolith. Auf den Sandsteinrücken bei U Černých kalů wurden magnetisch dünne kegelförmige basaltische Gänge indiziert, die sich zur Mitte der Struktur neigen und bis zur heutigen Oberfläche aufsteigen.

Der ermittelte Aufbau und die beobachtete Sukzession der geologischen Prozesse lässt auf folgendes mehrphasiges Entstehen der Ringstrukturen schließen: 1. An der Kreuzung von Klüften kommt es zum Austritt basaltartigen Magmas, nach dem Erreichen der Ebene der Sandsteine der Iersschichten reagiert das Magma explosiv mit dem im Sandstein eingeschlossenen Wasser. Der Mantel des Körpers und das Hangende darüber werden gesprengt und es entstehen zentroklinale-geneigte Klüfte. 2. Der Zentralkörper der intrusiven Brekzie steigt nicht weiter auf und an seinem Hangende kann es ganz im Gegenteil zu Subsidenz kommen. Eine geringe Menge von Magma kann jedoch an der Peripherie des ursprünglichen Körpers austreten und in die neu entstandenen Klüfte eindringen und kegelförmige Gänge bilden. An der Fläche dieser Gänge schlägt sich Kieselsäure nieder und es kommt zur Verkieselung des Sandsteins. Jetzt und auch später kommt es beim Kontakt mit dem vulkanischen Körper zum Ausfällen von Eisen(hydr)oxid aus hydrothermalen Lösungen. 3. Im Verlaufe der folgenden rund 25 Millionen Jahre kommt es zu einer Niederung der Erdoberfläche um -zig bis hunderte Meter und zur Herausbildung von kreisförmigen Rücken entlang der verkieselten Zonen im Sandstein.

Die Körper intrusiver Basatoid-Brekzie mit bis zu einigen hundert Metern Durchmesser sind in der Umgebung von Doksy typischerweise an Brüche gebunden, die von Südosten den Egergraben begrenzen. Einige kommen auch mit einem System von ringförmigen Gängen vor (Pitřuv vrch bei Provodín – Pitterberg bei Mickenhan). Die hier angeführten Beispiele sind deshalb interessant, weil sich hier die Frühstadien der Entstehung solcher Strukturen ablesen lassen und weil sie die hydrothermale Umwandlung des umgebenden Sandsteins dokumentieren.

Übersetzt von Petra Sochová

žíly a pně
bazaltoidů

zlomy ověřené a předpokládané;
smysl pohybu podle odskočení
žil bazaltoidů

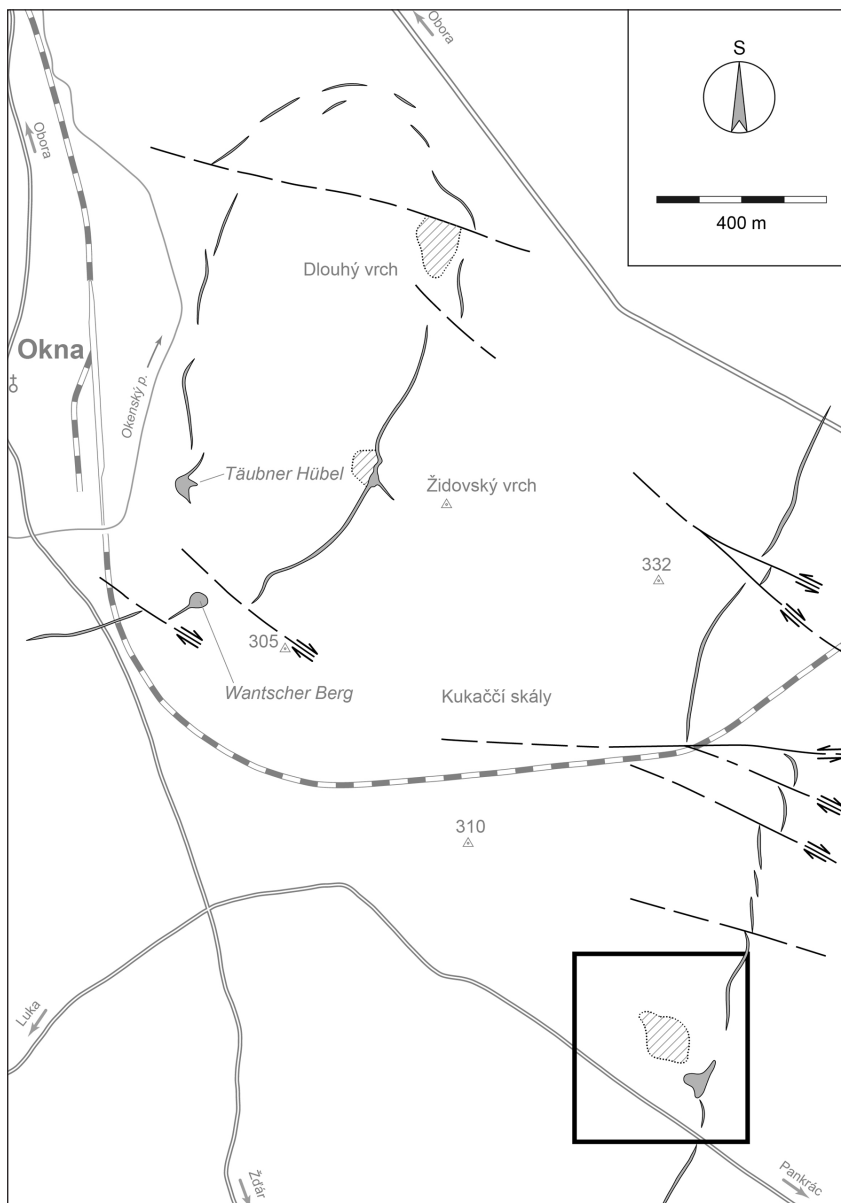

oblasti se zvýšeným
magnetickým polem
(o 10-20 nT)

oblast podrobného průřezu

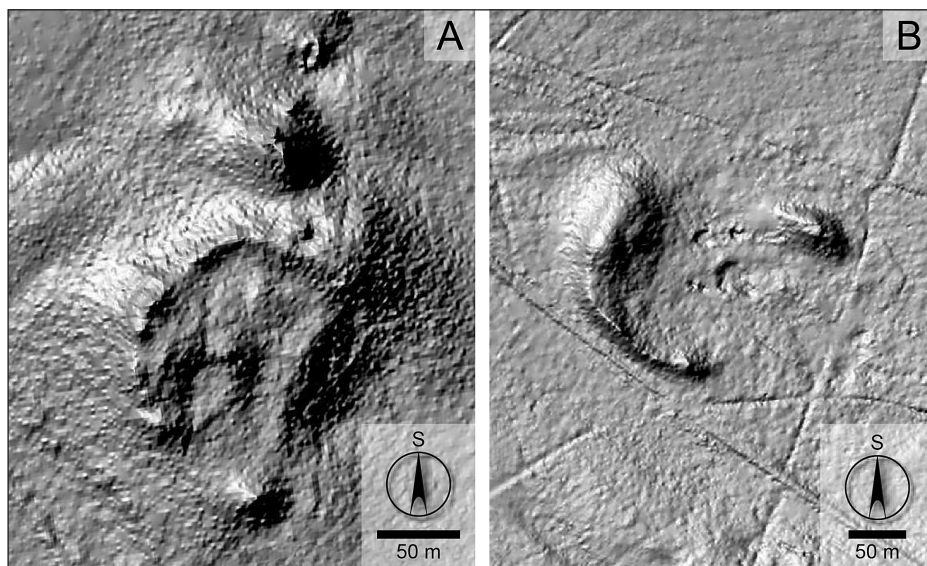
Obr. 1. Zjednodušená geologická mapa okolí lokality Čihadlo na severním břehu Máchova jezera.

Obr. 2. Zjednodušená geologická mapa území východně a jihovýchodně od Oken s lokalitou U Černých kalů. Legenda viz Obr. 1.

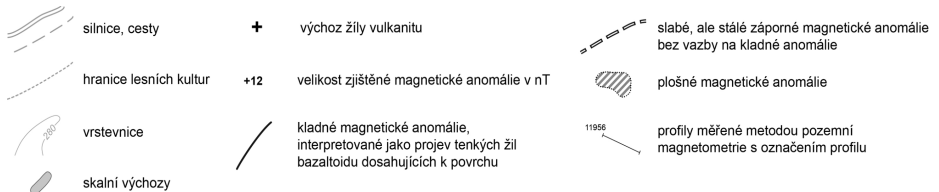
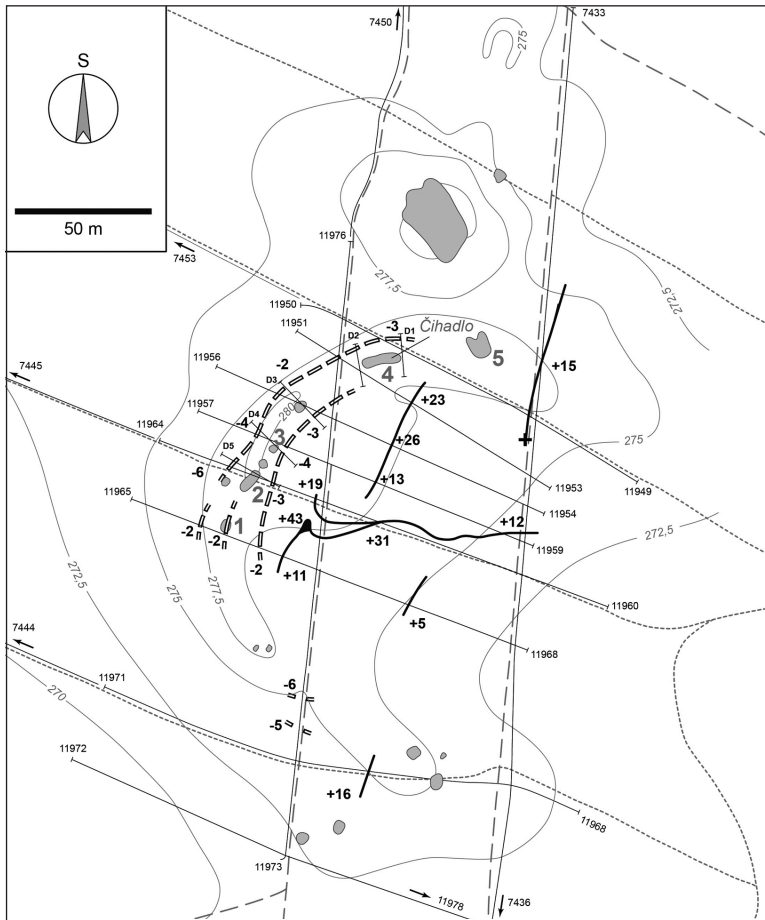
Obr. 3. Věž Čihadlo, tvořená silicifikovaným pískovcem, je nejvýraznějším skalním výchozem na stejnojmenné lokalitě. Při pohledu od VJV je dobře patrný úklon skalní zdi k jihu i její mírně obloukovitý průběh. Foto J. Adamovič.

Obr. 4. Digitální model reliéfu sestavený na základě leteckého laserového skenování (LIDAR 5G), nasvícený od severozápadu, převýšení 10x. A. Lokalita Čihadlo. B. Lokalita U Černých kalů. Na obou modelech je jasně patrný obloukovitý průběh pískovcových hřbetů. Zdroj: Český úřad zeměměřičský a katastrální.

Obr. 5. Větší z jezírek ve středu kruhové struktury na lokalitě U Černých kalů. Pohled od jihu. Foto J. Adamovič.

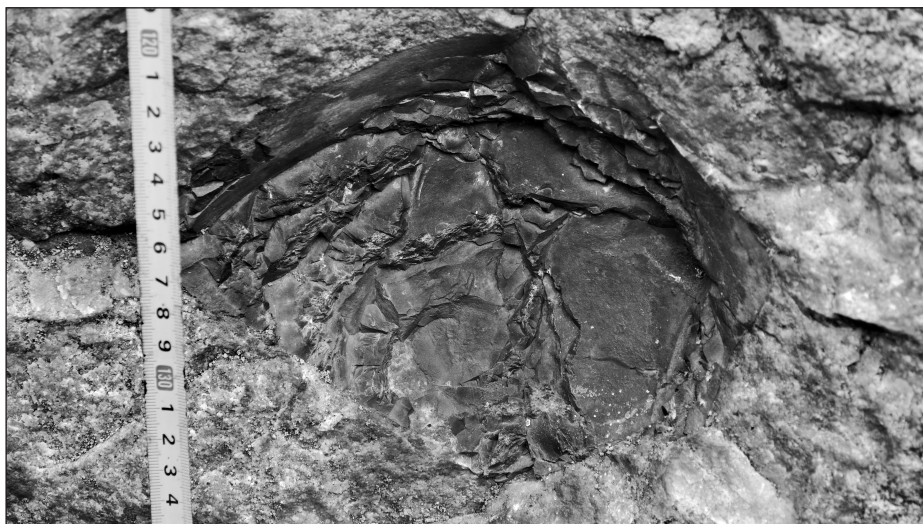
Obr. 6. Výsledky podrobného geologicko-geofyzikálního průzkumu na lokalitě Čihadlo s vyznačením celkové situace a průběhu kladných a záporných magnetických anomálií. Dokumentované skalní výchozy jsou označeny šedými čísly 1–5. Zpracování topografické situace vychází z mapy pro orientační běh „Borný“ (Novák 2003).

Obr. 7. Obloukovitý hřbet na lokalitě Čihadlo: pohled od skalního výchozu č. 2 (vlevo) ke skalnímu výchozu č. 4 (věž Čihadlo, vpravo). Uprostřed snímku je svědecká skála *Taubenstein*, ležící severně od kruhové struktury. Stav v listopadu 2011. Foto J. Adamovič.

Obr. 8. Zóna brekciace v západní stěně skalního výchozu č. 1 na lokalitě Čihadlo. Orientace zóny je $285/85^\circ$. Produkty drcení jsou druhotně zpevněné oxidem křemičitým. Foto J. Adamovič.

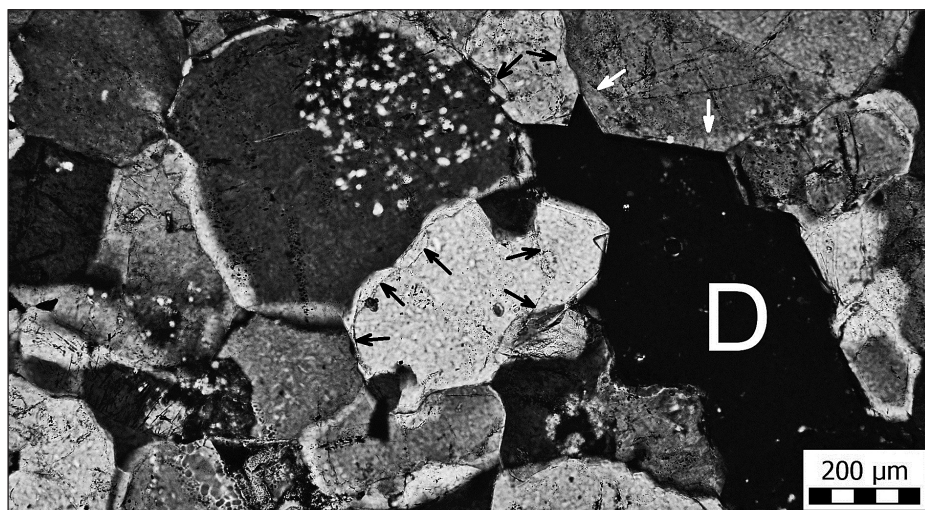
Obr. 9. Jedna z korozních dutin na skalním výchozu č. 3 na lokalitě Čihadlo, vyplněných hnědošedou křemitou hmotou. Foto J. Adamovič.

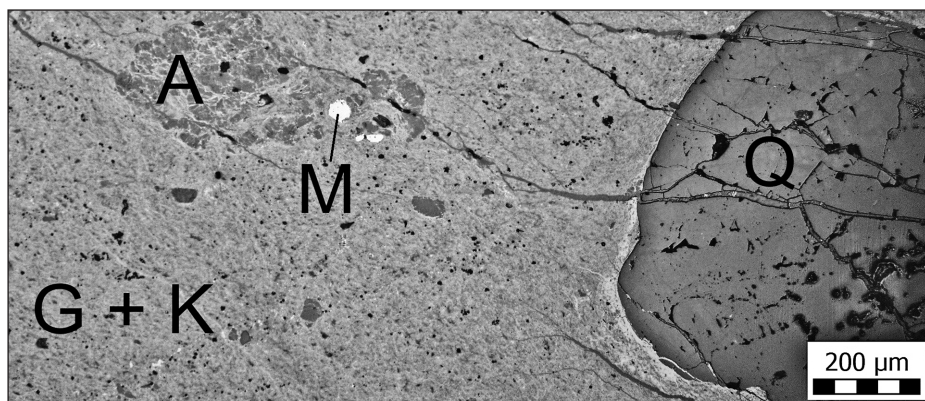
Obr. 10. Okatá textura uvnitř brekciované a silicifikované zóny v jižní stěně věže Čihadlo. „Oka“ jsou dutiny vytvořené alkalickou korozí pískovce, zčásti vyplněné novotvořenou křemitou hmotou. Foto J. Adamovič.

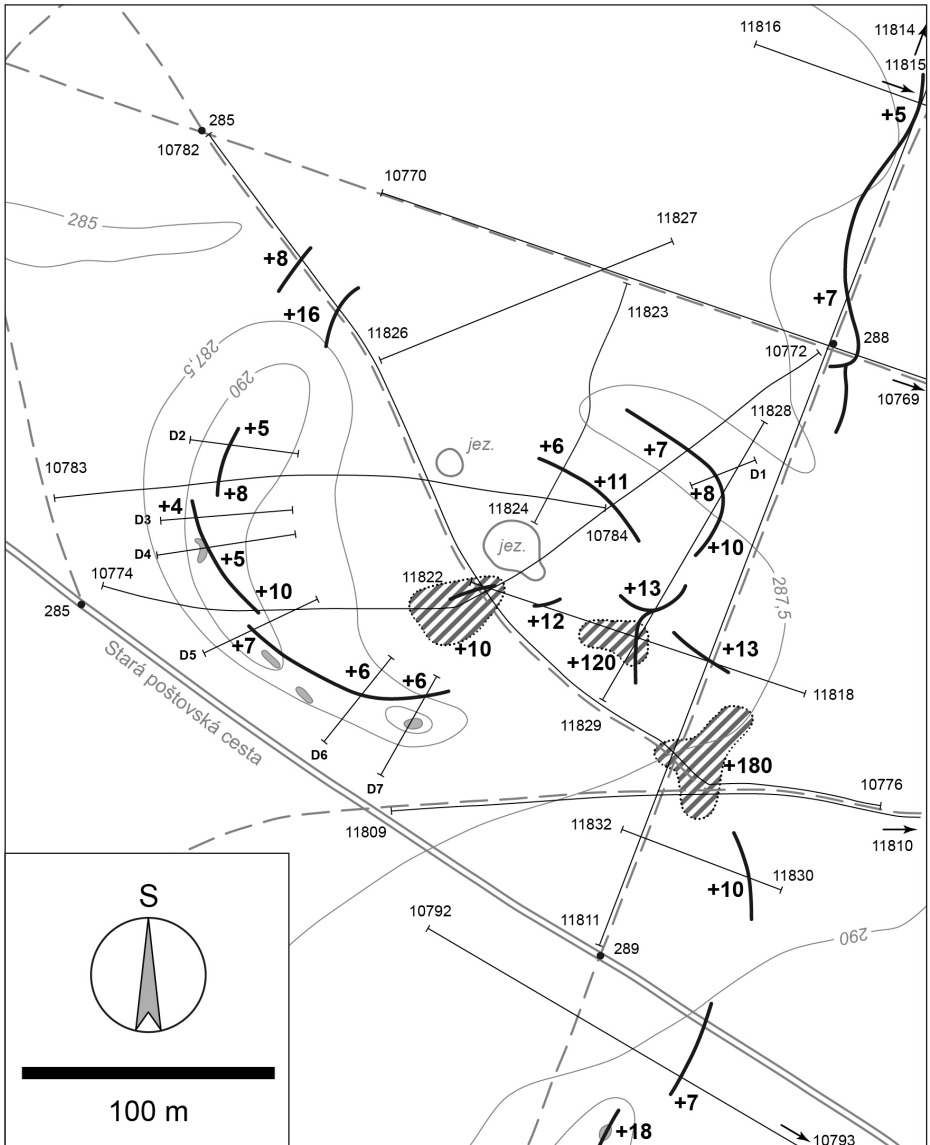
Obr. 11. Skalní výchoz č. 5 na lokalitě Čihadlo. Na západním okraji skály je silicifikovaná puklina orientace $117/71^\circ$, na jejíž východní straně se vytvořily korozní dutiny, protažené zhruba kolmo na puklinu. Tvary některých dutin jsou dotvořené větrnou abrazí. Pohled k SV. Foto J. Adamovič.

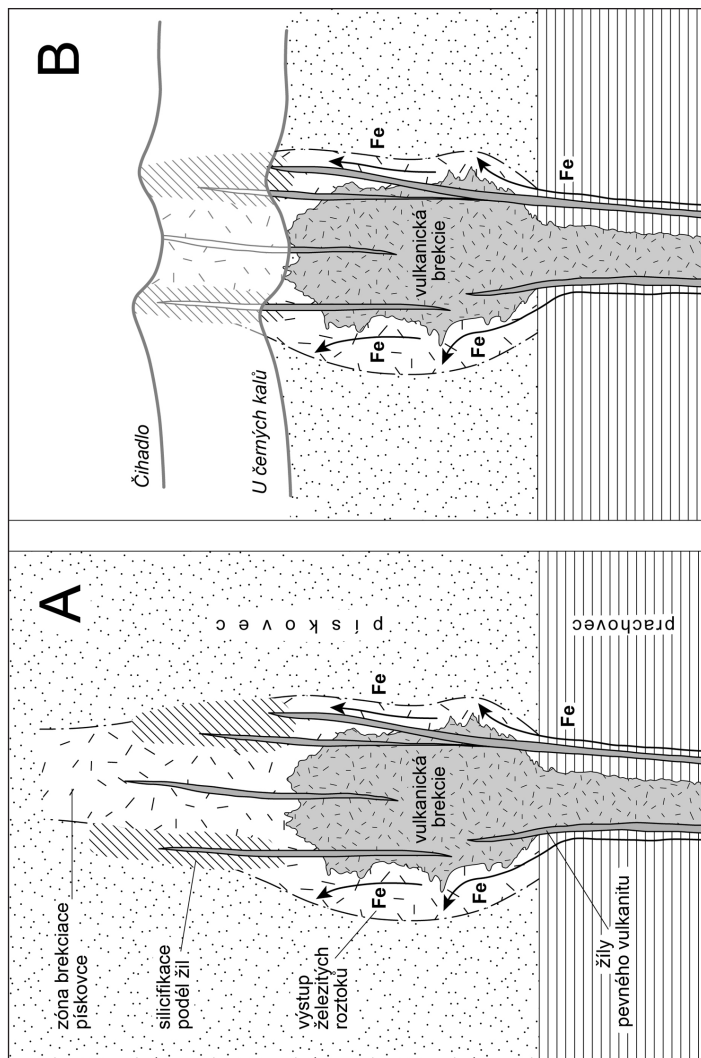
Obr. 12. Mikrofotografie výbrusu křemence ze skalního výchozu č. 3 z lokality Čihadlo. Zrna jsou na sebe těsně nahlouchena tak, že ponechávají jen minimum volných prostor. Na několika zrnech křemene jsou patrné tzv. *dust lines* (označené šipkami), představující okraje původních klastů. Vnější část zrn je tvořená hydrotermálním krystalickým křememem. V horní části dutinky (černá plocha – D) jsou dobře vidět střechovité průřezy krystalů novotvořeného křemene. Procházející světlo, zkřížené nikoly. Foto J. Adamovič.

Obr. 13. Mikrofotografie výbrusu vnitřní železité výstelky rozložené bazaltoidní žíly ze sondy na východním okraji lokality Čihadlo. Šikmé praskliny určují lupenitou stavbu výstelky. Rozložený bazaltoid je tvořený směsí goethitu a kaolinitu (G + K) a obsahuje i křemenná zrna (Q), vytržená z okolního pískovce. V levé části snímku je téměř zcela rozložená vyrostlice amfibolu (A) a drobná zrna magnetitu (M). Odražené světlo. Foto J. Adamovič.

Obr. 14. Výsledky podrobného geologicko-geofyzikálního průzkumu na lokalitě U Černých kalů s vyznačením celkové situace a průběhu kladných a záporných magnetických anomálií. Zpracování topografické situace vychází z mapy 1:10 000 ČÚZK a z mapy pro orientační běh „Enkláva 2005“ (Novák et al. 2005). Legenda viz Obr. 6.

Obr. 15. Představa geologické stavby kruhových struktur u Doks, sestavená na základě geologické dokumentace a geofyzikálních (geomagnetických) měření. A. Těleso intruzivní brekcie, vytvořené průnikem bazaltoidního magmatu do prostředí zvodněných pískovců jizerského souvrství. Pískovec v pláští tělesa a v jeho nadožlží je brekciován a rozpukán. Po obvodu tělesa promítko bazaltoidní nebo fonolitoidní magma v podobě tenkých kruhových/kuželových žil, doprovázených silicifikací okolního pískovce. Po kontaktu intruzivních těles pronikají vzhůru teplé, železem bohaté roztoky. B. Dnešní stav po snížení povrchu o desítky až stovky metrů. Silné šedé čáry označují současnou úroveň eroze na lokalitách Čihadlo a U Černých kalů. Podle přítomnosti plošných magnetických anomálií a výraznějších magnetických projevů žil vulkanitů na lokalitě U Černých kalů lze usuzovat na hlubší erozi nadožlží tělesa intruzivní brekcie ve srovnání s lokalitou Čihadlo.

MATERIÁL

SCHÜREROVÉ Z WALDHEIMU NA KROMPACHU A JEJICH HUŤ

Jaroslav Panáček – Michal Gelnar

Úvod

Rodina Schürerů, nobilitovaných „z Waldheimu“ v roce 1592, byla jednou z nejvýznamnějších rodin v dějinách sklářství v českých zemích. Její předkové přišli koncem 15. století z Wernesgrünu a Aschbergu v Sasku a díky četnému potomstvu (až desítky členů některých generací) se při zakládání a provozování sklářských hutí rozšířili v severních, severovýchodních, středních a jižních Čechách, na Moravě, ve Slezsku, ale i v Kladsku a Horní Falcí. Jejich podnikatelské umění a technologická vynalézavost z nich učinily v 16. a 17. století nejmocnější huftmistrovský rod a svým působením ovlivnili v uvedených oblastech hospodářský a kulturní život své doby. Přestože byla tomuto rodu často věnována v literatuře pozornost, nebylo tomu v míře odpovídající jeho významu.

Díky početnému potomstvu se ani nikdy nepodařilo sestavit jejich podrobný rodokmen a přiznejme hned, že to ani patrně není možné. Byly publikovány dva důležité prameny ke genealogii rodu, pocházející od jeho mladších příslušníků, a sice Rodinná kronika Schürerů (*Familienchronik der Familie Schürer von Waldheim*),^{1/} psaná čtyřmi příslušníky rodu od roku 1504 do roku 1776 a Genealogie rodu (*Genealogia des Georg Schürer von Waldheim*)^{2/} z pera Georgova syna Johanna Georga Schürera z Waldheimu z roku 1685. Obě genealogické práce se primárně nezabývají krompašskou větví rodu. V souvislosti s Krompachem však o rodu Schürerů pojednávají tři významnější práce: E. Gerthnera z roku 1897, J. Friedricha z roku 1922 a zejména přímo k huti v Krompachu zaměřený článek F. Zumana z roku 1939. Přesto však nejsou souvislosti mezi jednotlivými členy a větvemi rodu jasné a vzhledem k období 16. století, které je pro rozšíření rodu v severních Čechách podstatné, nemůžeme očekávat rozhojnění pramenů studiem původních archiválií (městské knihy, konšelské knihy – tzv. Schöppenbuchy, knihy převodů nemovitostí – tzv. Grundbuchy, matriky). V této oblasti severních Čech se žádné nedochovaly a nevíme, kde skončily.

Dochované matriky pro Falknov (sídlo nejstaršího předka rodu, dnes část obce Kytlice), který v té době patřil pod faru v České Kamenici, začínají rokem 1630, matriky pro Krompach (sídlo námi sledované linie), který náležel pod faru Cvikov, začínají až rokem 1650. Pro rozrod rodu v 16. a 1. polovině 17. století tedy matriční prameny schází. Nehledě k faktu, že Schürerové na Krompachu byli protestanti a jejich matriční záležitosti patřily pod protestantskou faru v Žitavě. Jsme tedy odkázáni pouze na sdělení starší literatury, jejíž autoři ještě měli aspoň zčásti k dispozici potřebné prameny.

Schürerové na Krompachu

Zaměřme se nyní pouze na spojení Schürerů s Krompachem. Téměř veškerá literatura považuje za prvního známého předka hlavní větve (Hauptäste, jak ji nazývá K. R. Fischer) Schürerů na Krompachu Valentina. První zpráva o něm sděluje, že dcera „mistra Valtena Schirera“ měla 14. února 1585 v Žitavě ohlášky se Zachariasem Gelberem.^{3/} S tím již nesouhlasí údaj Rodinné kroniky, podle něhož se měl Valentin narodit 25. května 1576 z prvního manželství svého otce Christopa, jenž byl synem Paula staršího (*1504), v roce 1530 zakladatele falknovské huti.^{4/} Podle Genealogie se měl narodit v roce 1568 jako syn Dominica Schürera (*1540–†1616),^{5/} ale ani to nesouhlasí, jak již bylo doloženo dříve a Genealogie byla v tomto ohledu shledána za nedůvěryhodnou.^{6/} Ponechme stranou mínění E. Gerthnera, že Valentin byl synem Paula st., zakladatele falknovské huti.^{7/} Autor sice odkazuje na Rodinnou kroniku, ale jde zjevně o omyl. Situaci ještě zkomplikoval F. Zuman, který podle zápisu z roku 1654 uvádí jako Valentinova otce jakéhosi Jörga (tedy Georga) Schürera^{8/} a J. Friedrich,^{9/} který považuje Valentina (†1602) podle jeho označení Magister za luteránského predikanta. To je však patrně rovněž omyl, neboť „*Magister vitrorum*“ znamená sklářského mistra, tedy hufmistra! Valentin měl být také jedním z pěti členů rodu Schürerů, kteří obdrželi v roce 1592 šlechtický titul s predikátem „z Waldheimu.“ Pokud by se však narodil v roce 1576, bylo by mu v době udělení šlechtického titulu teprve 16 let! Ani údaje biografického lexikonu o Schürerech,^{10/} stejně jako nejnovější pokus o rozrod Schürerů v populárním časopise,^{11/} nejsou bez chyb, ba dá se říci, že jsou úplně zavádějící, neboť vnášejí do genealogie množství dalších chyb. Mnohem blíže skutečnosti se zdá být genealogická tabulka rakouské provenience, publikovaná však v tuzemsku.^{12/}

Existuje také informace o „mšenské rodinné kronice Schürerů, kteroužto vzácnou památku chová nyní ve svých sbírkách českolipské muzeum.“^{13/}

První pokus objevit tuto „vzácnou památku“ ve fondu Vlastivědného muzea a galerie v České Lípě nebo ve fondu Státního okresního archivu Česká Lípa, který v době publikování této informace (1963) sídlil spolu s muzeem v objektu augustiniánského kláštera, nebyl úspěšný. Nabízela se domněnka, zda nedošlo k záměně za Biblii svatou, v níž jsou rodopisné zápisky jiné sklářské rodiny – Kittelů, a která byla později vystavena v expozici muzea.^{14/} Nicméně tomu nenasvědčují podrobnosti z kroniky, které autor této informace V. Sacher uvádí.

V době přípravy této statě do tisku bylo nejprve zjištěno, o jakou kroniku se jedná. V pozůstalosti českolipského profesora a historika Amanda Paudlera se nalézá rukopis jeho nepublikované práce *Familienchronik der Schürer von Waldheim*.^{15/} Obsah tohoto rukopisu a poznámka v díle Edmunda Schebeka osvětlují okolnosti vzniku této práce. Jak uvádí E. Schebek,^{16/} rodinná kronika Schürerů, kterou publikoval, byla v majetku pana Raimunda Weiße z České Kamenice. Amand Paudler zprostředkoval její zapůjčení E. Schebekovi k publikování a sám zřejmě napsal výše uvedenou práci, která zůstala v rukopise. Poté se ve sbírce negativů VMG v České Lípě podařilo objevit tři fotografie zachycující titulní stranu a následující dvě strany kroniky. A těsně před odevzdáním statí do tisku se podařilo v historickém fondu muzea nalézt i originál uvedené kroniky.^{17/} Jedná se o rodinnou kroniku Schürerů, o níž pojednává Paudlerův rukopis a kterou celou publikoval E. Schebek! Pod označením „rodinná kronika“ si však nesmíme představovat v kůži vázanou starou knihu. Jde pouze o konvolut 43 jednolistů a dvojlistů na ručním papíře s filigránem benešovské papírny, na nichž byly postupně doplňovány zápisy od roku 1504 do roku 1776. Podle razítka Nordböhmischer Excursions-Clubu na titulní straně je zřejmé, že se kronika dostala do majetku klubu, a touto cestou pravděpodobně i do sbírek českolipského muzea (obr. 1). Ještě nutno dodat, že označením „mšenská rodinná kronika“ je míněno Mšeno nad Nisou, dnes část Jablonce nad Nisou, původně německy Grünwald. Rodinná kronika (i rukopis Paudlerův a práce E. Schebeka) totiž pojednává o hlavní rodové linii falknovské a o navazujících větvích rodu ve Mšeně nad Nisou a Hutí (část obce Pěčnín u Jablonce nad Nisou, něm. Labau), bohužel nikoliv o větvi krompašské.

Na základě rozboru všech dostupných pramenů se nyní pokusme uvést získané informace do vzájemného souladu. Tento pokus nemusí být sto procentně dokonalý, ale snaží se o objektivní postižení souvislostí podle známých skutečností (obr. 2). Nejstarším známým předkem krompašské

větve Schürerů byl pravděpodobně Kaspar, vyskytující se v letech 1497–1536 v Aschbergu (dnes Ansprung, Sasko, SRN) jako „*Caspar Glaser*“.^{18/} Z manželství s Annou se kromě dalších potomků narodil v roce 1504 syn Paul, nazývaný později „*der Ältere*“, tj. starší († ok. 1594), který postavil v roce 1530 huť ve Falknově (dnes část obce Kytlice).^{19/} Manželkou Paula staršího byla od roku 1526 dcera Lorenze Hesse z Wolfersdorfu (Volfartice u České Lípy?). Početné potomstvo Paula Schürera staršího, které drželo až do roku 1729 jím založenou huť v Falknově, nejlépe zpracoval ve své práci o falknovské huti V. Sacher, byť bez udání pramenů.^{20/} Paulovými bratry snad byli Georg (Jörg), zmiňovaný písemnými prameny na Krompachu,^{21/} a Hans, zakladatel sklářské tradice v Huti (něm. Labau; část obce Pěnčín v okrese Jablonec nad Nisou). Podle konfirmace říšského šlechtického stavu z roku 1663 získal Paulův syn Paul ml. na Rejdicích (část obce Kořenov v okrese Jablonec nad Nisou), kde postavil před rokem 1577 sklárnu, již v roce 1559 vlastní erb a povýšení do šlechtického stavu, patrně však nikoliv dědičně.^{22/} Sklárnu ve Falknově převzal po otci v roce 1570 syn Christoph († po 1599)^{23/} a Georg snad založil sklářskou huť na Krompachu.

Dobu založení sklářské huti na Krompachu již patrně nezjistíme. Nejstarší prameny, zmiňující skláře na Krompachu, pocházejí z období let 1549–1551, jméno hutníka však neuvádějí.^{24/} Podle mladšího zápisu z roku 1654 zde již měl být v té době Georg (Jörg) Schürer, který prý okolo poloviny 16. století skoupil tři drobné statečky a jejich spojením vytvořil hutní statek („*Hüttengut*“).^{25/} Ze 60. let 16. století pochází urbář zákupského panství, v němž je ve vsi „*Krumpach*“ mezi osedlými uveden na prvním místě „*Valten Schurer der Glaser*“, který platil na sv. Jiří a sv. Havla 3 kopy grošů (tedy mnohem více než ostatní osedlí, jejichž platy se počítaly v groších, nikoliv na kopy gr.), dále 9 grošů „*auff Iden Tagh vom Hain Erbe*“ (tj. každý den z dědictví na Hainu, vsi u hranic na německé straně) a také začal platit „*vom Schu Holtz auff Iden tagh*“ (tj. za stopu dřeva každý den) na sv. Jiří v roce 1559 jednu kopy grošů. Kromě něho je zde ještě hned za ním uveden Lorenz Schurer, patrně nikoliv sklář, který podobně jako ostatní osedlí platil na sv. Jiří a sv. Havla po 4 groších a 2 denárech, dával jednu slepici na Vánoce a byl povinen třemi dny roboty.^{26/}

Uvedený Valentin (I.), pravděpodobně syn Georga, byl patrně oním Valentinem, který v roce 1585 vdával dceru v Žitavě. Narodil se patrně okolo roku 1530 a byl většinou historiků považován za zakladatele krompašské huti.^{27/} V roce 1589, v neděli po Třech králich (tj. 8. ledna), obdržel

od zákupské vrchnosti Jindřicha Berky z Dubé hutní privilegium, obnovené pak roku 1637.^{28/} V roce 1592 byl jedním z pěti členů rodu Schürerů, kteří obdrželi šlechtický diplom a přídomek „z Waldheimu“.

Diplom vydal 1. července 1592 císař Rudolf II. pro Valentina, Kaspara, Dominika a Paula staršího i pro Valentinova syna Martina, který byl patrně iniciátorem žádosti.^{29/} V listině jsou kromě Valentina uvedeni Kaspar (†1607–1608), Valentinův bratranec a syn Hansův, po němž převzal roku 1590 sklárnu v Huti (něm. Labau, část obce Pěnčín u Jablonce nad Nisou), dále již zmíněný Valentinův strýc Paul starší († ok. 1594), zakladatel huti ve Falknově, a Martin (†1594), Valentinův syn, od roku 1590 sekretář Viléma z Rožmberka a po jeho smrti v roce 1592 Petra Voka z Rožmberka. Posledním na listině uvedeným Schürerem byl Dominik, což byl pravděpodobně Valentinův vnuk, potomek jeho syna Georga († ok. 1630), huftmistr v Mlýnickém Dvoře u Červené Vody (něm. Mährisch Rothwasser, okr. Ústí nad Orlicí).^{30/} Za jejich zásluhy byli všichni zmínění povýšeni do dědičného šlechtického stavu s predikátem „*von Walthaimb*“ a bylo jim uděleno právo užívat erb, jehož polcený štít má levou polovinu pětkrát dělenou, na níž jsou položena na červeném poli odspodu tři modrá vodorovná břevna, v pravé polovině pětkrát dělené jsou na zlatém poli shora tři šikmá černá břevna. Nad štítem leží turnajská přilba s helmovní korunkou a přikryvadla jsou vlevo zlatá a černá, vpravo modrá a červená. Nad korunkou je klenot v podobě tzv. tatarského klobouku s pěti příčnými pruhy, střídavě červenými a modrými, s bílým hermelínovým obložím a s chocholem ze čtyř per, odleva (heraldicky) modrého, červeného, zlatého a černého (obr. 3).^{31/}

Valentin (I.) Schürer z Waldheimu byl luterán a jeho manželkou byla Anna, jež ho přežila (†1607) a s níž měl pravděpodobně čtyři syny: Valentina (II.), Georga, Wilhelma a Martina. Vzhledem k náboženskému vyznání byly záznamy o rodině uchovány v matrikách fary v Žitavě.^{32/} Valentin zemřel 29. ledna 1602 v Krompachu a byl pochován na hřbitově v Mařenicích. Patrně si zde Schürerové zřídili malou dřevěnou kapli se svojí hrobkou s kamennými náhrobky.^{33/} Ty nechal v letech 1920–1924 přemístit Státní památkový úřad do haly křížové chodby u kostela.^{34/} Samotnou náhrobní desku Valentina Schürera pak v roce 1968 daroval Farní úřad ve Cvikově Okresnímu vlastivědnému muzeu v České Lípě. Zde je náhrobní deska zazděna v 1. patře muzea v historické expozici (obr. 4).^{35/} Reliéf představuje stojícího starého vousatého muže v renesančním oděvu, držícího v rukách pohár renesančního charakteru jako obvyklé znamení sklářského řemesla. Spodní část náhrobku, která dnes chybí, nesla patrně erb zemřelého.

Opis na zvýšeném okraji desky není dnes čitelný, pouze písmena V. S. – V. W. (Valentin Schürer von Waldheim) po obou stranách huftmistrový hlavy. Vzhledem ke zmíněným iniciálám a poškození náhrobku však nemůžeme vyloučit ani možnost, že náhrobek nepatřil Valentinu I. Schürerovi z Waldheimu, ale jeho stejnojmennému synovi

Jak již bylo zmíněno, měl Valentin (I.) nejspíše čtyři syny. Stejnojmenný syn Valentin (II.) převzal po otci sklárnu, ale tři jeho bratři odešli z domova. Syn Georg (* ok. 1550–† po 1610) koupil v roce 1590 sklárnu v Rokytnici v Orlických horách,^{36/} kterou však po krátké době prodal a odešel jako huftmistr do Starého Města na panství Branná (dříve Kolštejn, něm. Goldenstein), poté se přesunul do nedaleké Malé Moravy (něm. Klein Mohrau).^{37/} Jeho bratr Wilhelm byl obchodníkem v Praze a poslední z bratrů Martin (* př. 1570–†1594) se stal v roce 1590, nevíme jak, sekretářem Viléma z Rožmberka s ročním platem 60 kop grošů. Po Vilémově smrti v roce 1592 pak byl sekretářem jeho bratra Petra Voka, který mu příjem zvýšil na 80 kop a věnoval mu dům v Českém Krumlově v Zadní ulici.^{38/} Svěho pána doprovázel na válečném tažení do Uher, kde se nakazil „uherskou nemocí“ (skvrnitý tyfus) a po návratu do Krumlova z blouznění v nemoci skočil 11. listopadu 1594 do studně na zámeckém nádvoří a utopil se.^{39/}

Valentin (II., *1568) převzal v roce 1602 po smrti otcově, s nímž již dlouho spolupracoval, sklářskou huť i hutní statek v Krompachu. V letech 1602–1625 se jeho jméno i jména obou jeho manželek objevují ve farních matrikách kostelů v okolí.^{40/} Jeho první manželkou byla Christine Kochová z Lindavy (nebo z Prahy?), s níž měl několik dětí. Christine zemřela 4. dubna 1611 a Valentin se podruhé oženil v roce 1613 s Annou Sibyllou Neumannovou, která jej o mnoho let přežila a zemřela až v roce 1657 ve Cvikově.^{41/} Navzdory svému evangelickému vyznání věnoval Valentin v roce 1609 do dřevěné zvonice u (původního) katolického kostela v Mařenicích velký zvon sv. Magdaleny, odlitý Hansem Zinkerem v Jáchymově, a roku 1631 prostřední zvon, nazvaný „Valentin“, který odlil zvonař Wiesenbauer v Žitavě. Malý zvon byl odlit týmž zvonařem v roce 1618 v Žitavě.^{42/} V roce 1614 byl také Valentin jedním ze svědků při stanovování hranic mezi panstvím Zákupy a Žitavskem čili současně zemské hranice.^{43/} Protože rychtář a huftmistr Valentin (II.) přišel za třicetileté války o otcovo privilegium z roku 1589, z něhož měl jen ověřený opis, požádal tehdejší vrchnost Annu Magdalenu z Lobkovic, kněžnu sasko-lauenburskou, o obnovení privilegia. Přes jeho vyznání, odlišné od většiny poddaných na panství, mu bylo uděleno 2. září 1637 privilegium na provozování svobodného umění sklářského

s podrobným vypsáním jeho práv a povinností včetně vaření piva a čepování na jeho rychtě v Kropáčku.^{44/} Pod pojmem sklářská huť si však nesmíme představovat pouze samotnou sklárnu. Huťmistr býval majitelem panství často nadán privilegii, která mu umožňovala vystavět vlastní statek, domky sklářů a dělníků, pilu, provozovat mlýn, šenk, vařit pivo, péct chleba a porážet dobytek pro potřeby osadníků. Nesmíme zapomenout ani na louky, pastviny a především les, jenž poskytoval dřevo na otop i výrobu potaše (tzv. hutní statek, něm. Hüttengut či Glashüttengut; někdy je tak nazýván i les patřící ke sklářské huti). Na sklárnu se nevztahovala žádná cechovní omezení, huťmistr mohl zaměstnat tolik lidí, kolik uživil a vyrobit tolik skla, kolik dokázal prodat, sám byl svobodný a jeho lidé byli osvobozeni od roboty. Jednou ročně však musel panstvu odvést sjednaný nájem a případně další poplatky, například za rybolov. Disponoval též omezenou soudní pravomocí. Valentin zemřel těsně po udělení privilegia, v září 1637, „an der engen Brust“ (zánět pohrudnice nebo zápal plic) ve věku 69 let.

Ze tří Valentinových synů, kteří se dožili dospělosti, byl nejstarší syn Paul právníkem dvorské kanceláře ve Vídni, poté pobýval u svého strýce Wilhelma v Praze a pak opět u císařského dvora ve Vídni, kde přestoupil ke katolickému náboženství. Jeho bratr Kaspar se učil obchodníkem u strýce Wilhelma v Praze, pak působil v Hamburku, a nakonec v Amsterdamu, kde v pouhých 27 letech zemřel na zánětlivou horečku.^{45/}

Vedení hutě převzal syn Georg (* 1604) právě v časech válečných, nepříznivých podnikání. Přesto však bývalo v huti zatopeno s přestávkami a vyráběly se převážně malé okenní tabulky. Navíc huťmistr jako protestant zaměstnával ve sklárně ještě asi 10 dalších protestantů ze Žitavy.^{46/} Jediný spolehlivý pramen o Georgovi je zápis ve cvikovské matrice narozených z 2. srpna 1650, v němž byl jako Pate (kmostr při křtu) dítěte Christoffa Hauptmanna z Dolní Světlé uveden „George Schier Hitten M. zu Grombach.“^{47/} V letech 1651–1652 nastoupila reformační komise na cvikovskou část zákupského panství, kde bylo nejvíce nekatolíků soustředěno v Kropáčku, celkem 31 osob. Nejvíce vzdorovala přestupu na katolickou víru Georgova žena, která v případě nouze utíkala do Žitavy.^{48/} Huťmistr Schürer neviděl jiného východiska a žádal vrchnost, aby mohl být ponechán nějaký čas bez dotčení náboženství na huti nebo aby mohl prodat byt, huť i živnost katolickému hospodáři. Vrchnost žádosti vyhověla, a tak po dlouhém vyjednávání prodal Georg Schürer svůj dům, dvůr a celou živnost s hutí 26. srpna 1652 za 2000 kop českých grošů svému švagrovi Johannu Hertelovi (též Härtel), katolíkovu a mydláři v Jiřetíně, když sám

Georg s rodinou odešel již 5. května tohoto roku do Žitavy.^{49/} Tak skončila po 100 letech éra Schürerů na krompašské huti.

Johann Hertel sice huť a statek koupil, ale až do roku 1655 se táhly spory mezi ním a jeho švagrem Georgem Schürerem o dodržení podmínek prodeje. V roce 1653 odňala vrchnost Johannu Hertelovi právo vařit a čepovat pivo a předala tato práva rychtáři v Krompachu. Z dalšího jednání vyplynulo, že obě tato práva nebyla součástí prodeje, takže přes urgenci u vrchnosti se Hertelovi nedostalo zadostiučinění. V roce 1655 byl nařízen nový odhad nemovitostí a konečně až 21. července 1670 byl hutní statek prodán za 600 kop míš. Georgu Gottemu (též Gothe), jemuž byl výčep piva povolen. Ale již od doby Johanna Hertela pravděpodobně huť sklo netavila a nic nevyráběla.^{50/}

Poslední krompašský huťmistr Georg Schürer se usadil jako exulant v Žitavě, zakoupil zde ve Weberstraße dům,^{51/} nakonec přestoupil na katolickou víru a věnoval se obchodu plátnem. Se svou domovskou obcí však patrně rodina udržovala kontakty, protože Georgova žena Elisabeth je zapsána 31. ledna 1668 jako kmotra při křtu dítěte cvikovského ševce Hanse Fischera: „*Fraw Elisabeth, des Herrn Geörge schierers Ehegemahlin vndt gewesene Hittenmeisterin zu Krombach aus der statt Zittaw.*“^{52/} Georg Schürer zemřel 18. května 1679 ve věku nedožitých 75 let. Jeho epitafium, tedy dřevěný památník, se prý dříve nalézal v Žitavě v kostele Nejsvětější Trojice (Dreifaltigkeitskirche).^{53/} S manželkou Elisabeth Hertelovou z České Kamenice měl syna Johanna Georga (*1645–†1714), který měl ze dvou manželství, pokud víme, 15 dětí, z nichž se však pouze 7 (z toho 4 dcery) dožilo dospělosti. Dva synové pocházeli z prvního manželství, Johann Christian (*1673), později notář ve Friedebergu v Slezsku, a Karl Wilhelm (*1687), obchodník. Jediný syn z druhého manželství, který se dožil dospělého věku, byl Ernst Friedrich (*1700), v roce 1734 polský poručík.^{54/}

Krompašská sklářská huť

LOKALIZACE HUTI

Pokusy o nalezení pozůstatků schürerovské sklářské hutě se datují již od konce 19. století. Literatura ji situovala buď do intravilánu obce či někam na její katastr. Ze začátku následujícího století pak pocházejí první písemné zprávy o nalezení hmotných pramenů po její činnosti. Starší literatura^{55/} posléze lokalizovala schürerovskou huť na tzv. Hutní louku (něm. *Hüttenwiese*) mezi Krompachem a Mařenicemi. Měla ležet při trase tzv. staré lipské cesty (něm. *Alte Leip'sche Straße*), která směřovala od Krompachu

lesem po tzv. Dlouhé řadě (něm. *Lange Reihe*). Na této Hutní louce bývala sklářská huť a prý se zde ještě na počátku 20. století ukazovalo místo, kde stála tavicí pec a při kopání se narazilo na základy zdí a množství popela. Počátkem 70. let 19. století viděl zde prý J. Friedrich v tzv. Kotli (něm. *Kessel*) modré, zelené, červené a bílé skleněné perly lehce zarostlé trávou. Pod hutí ležel malý rybník zvaný Hutní (něm. *Hüttenteiche*). Nedaleko se nalézal na Zippeho lesní trati propadlý sklep. Skláři, kteří pracovali na huti, bydleli prý západně odtud v nedalekém Čtyřdomí (něm. *Vierhäuser*). V autorově době (tj. J. Friedricha) byl majitelem Hutní louky sedlák Anton Knobloch z čp. 1 v Kropmachu.^{56/}

Na mapě I. josefského vojenského mapování z let 1764–1768, list 11, je východně od Čtyřdomí (zde jako „*Vierhaut*“) vyznačeno pomístní jméno „*Hamer Wiese*“ a podél něho probíhá drobná vodoteč (obr. 5).^{57/} Pomístní jméno *Hüttenwiese* nalézáme pouze na topografické sekci 3. vojenského mapování č. 3653/4 z let 1877–1880 východně od Čtyřdomí v místech křižovatky několika cest v údolí mezi kótami 506 m a Schaf B. 487 m (dnes bezejmenná kóta 501 m a Malý Ovčí vrch 492 m n. m.).^{58/} V těsné jižní blízkosti dnes probíhá trasa modré turistické značky. Pohledem na mapu stabilního katastru z roku 1843 obce Kropmach při západní hranici s Mařenicemi zjistíme, že zde sice není žádné pomístní jméno uvedeno, ale pozemky v těchto místech patřily v té době Josephu Gothovi, což se zajímavě shoduje se jménem kupce hutního statku v roce 1670, jímž byl Georg Gotte (či Gothe).

Novodobá prospekce se záměrem přesně lokalizovat stanoviště huti probíhala od první poloviny sedmdesátých let minulého století a zpočátku byla bezvýsledná. Jen na polní cestě vedoucí z obce kolem hřbitova směrem na tzv. *Hüttenwiese*, v místě stoupání ke křížku (500 m n. m.) byly místy ve vyježděných kolejích povozů nalézány drobné skelné taveniny a zlomky tavicích pánví, jež doplnily zlomky užitkové keramiky.^{59/} V roce 1994 našel montanista Petr Havránek z Jablonného v Podještědí při své prospekci v drobném lomu na k. ú. Kropmach v prostoru s toponymem *Hüttenwiese* nevelkou porézní taveninu, o které se původně pro její větší hmotnost domníval, že by mohla mít vztah k tamní těžbě limonitu.^{60/}

Prostor naleziště archeologizovaných pramenů po činnosti raně novověké sklářské huti je lokalizován v řídkém mladším lese mezi nepřiliš starou lesní cestou přetínající sporou vodoteč, která se nad cestou ztrácí v mírně podmáčeném k jihu skloněném terénu (obr. 6, 7). Vodoteč vytéká z vodní nádrže nevelkých rozměrů (pravděpodobně původní hutní rybníček). Na uvedenou lesní cestu je od severovýchodu napojeno několik starých

hlubokých úvozových cest ve směru od Kropmachu k louce s toponymem Hüttenwiese (obr. 8). Uvedená cesta pak pokračuje loukami jihozápadním směrem kolem Čtyřdomí jako polní cesta ke kostelu v Mařenicích.

V roce 2007 byl druhý z autorů této studie upozorněn opět Petrem Havránkem na nález několika drobných hmotných pramenů související s činností sklářské hutě. Byly nalezeny poblíž lesní cesty z Mařenic přes Čtyřdomí (Vierhäuser) do Kropmachu v blízkosti větvení několika lesních hlubokých úvozových cest.^{61/} Po následné rekognoskaci uvedeného prostoru ještě téhož roku byly sebrány zpod nevelkého vývratu další archeologizované prameny potvrzující informaci Petra Havránka.^{62/}

ARCHEOLOGICKÉ PRAMENY Z NALEZIŠTĚ

Hmotnými prameny verifikujícími v bezprostřední blízkosti činnost raně novověké sklářské hutě jsou drobné zlomky pánví a skelných tavenin, doprovázené zlomky užitkové keramiky. Zlomků skla je poměrně malé množství, jsou z tenkého světlezeleného, nazelenalého i sytějšího zeleného transparentního, ale také z čirého bezbarvého, kobaltově modrého či světle fialového skla.^{63/} Zlomky jsou z foukaných výrobků: dno s malou částí stěny číšky (?) s dutým okrajem a vydutým dnem (Ø 54 mm; Kr 149a, b), dno neurčitě nádoby s nepatrnými bublinkami s mírně vydutým dnem (Ø cca 36 mm; Kr 146), okraj číše (?) s velmi vysoce vydutým dnem s trubičkovitým okrajem (Ø 83 mm; Kr 147), zdeformovaný okraj hrdla lahvičky (v. cca 30 mm; Kr 148), zlomek mírně zdeformované stěny s větším množstvím drobných bublinek neurčitě nádoby s dvakrát opředěným vláknem (Kr 129), zlomek dvou řad z okraje nohy tvarované opřádáním tmavě modrým vláknem (Ø cca 69 mm; Kr 170), drobný zlomek stěny velmi světle modrého skla s optickým dekorem svislého žebra (Kr 154), drobný zlomek stěny tmavě modrého skla s optickým dekorem čoček (Kr 153) a tři drobné zlomky okrajů číšek z čirého skla s přibližně rekonstruovanými průměry 98 mm (Kr 118), 89 mm (Kr 158) a 61 mm (Kr 121). Nález doplňují tři zlomky kuliček ze světle azurově zeleného skla (Ø cca 10–12 mm; Kr 159, 163, 164) a intaktní kulička ze světle nazelenalého skla s velmi drobnými bublinkami (Ø 12 mm; Kr 162). Výrobu okenního skla zastupuje 17 zlomků okenních terčů z čirého a světle nazelenalého skla (Kr 117, 124–127, 131, 136), z nichž osm má dochované okraje (rekonstruované cca od 70 do 94 mm; Kr 124, 128, 130, 134, 135, 137, 138, 140, 141). Torzovitost zlomků foukaných artefaktů nedovoluje spolehlivě určit, resp. rekonstruovat jejich výsledné tvary, také účel kuliček je nejasný.

Nalezeny byly rovněž další pozůstatky tavení skla, např. zlomek pastelově velmi světlé šedomodré taveniny s několika drobnými vínově červenými šmouhami (Kr 177), drobná topeništní skla,^{64/} ostrohranná sytě modrá skla, nejpravděpodobněji z den pánví, stejně jako na jiných nalezištích běžné kapičky.^{65/} Sebrány byly také amorfní frity (Kr 107, 178, 179)^{66/} a otavné pískovce, snad předstapeň frit (Kr 104–106).

Z technické sklářské keramiky nutno zmínit několik drobných zlomků tavicích pánví (Kr 97–102, 176) a sem také zařazujeme šamotovou maltovinu, pravděpodobně z vyzdívký pece (Kr 103). Sklářskou keramikou jsou také chladicí hrnce, které jsou z červenice. Nalezeno bylo 12 zlomků (5 ks slepeno; Kr 108a–e až 115).^{67/} Nalezen byl rovněž amorfní kus jemnozrného pískovce (?) pravděpodobně z blíže neurčeného místa konstrukce tavicí pece, jež má v jednom místě drobně zesklavatělý povrch.

Nejpočetnější je z nálezového souboru užitková keramika čítající celkem 98 ks (Kr 1–96, 174, 175). Značná část je z neglazované běliny, menší část zlomků je glazovaná, několik kusů je z kameniny. Několik keramických zlomků je s ovaleným okrajem, po jednom zlomku je ucho a noha z kuthanu.

Huťmistrovské stavení a rychta v Kropachu

Sídlem huťmistra Valentina, který byl zároveň v Kropachu i rychtářem, bylo huťmistrovské stavení, dnes vyhořelá budova čp. 48 v Kropachu. Některá literatura i turistické publikace označují tento objekt jako lovecký zámeček či strážní hrádek (!) Berků z Dubé, jinde je nazývána renesanční tvrzí,^{68/} což zčásti souhlasí s jejím využitím huťmistry, povýšenými do šlechtického stavu. J. Friedrich se snažil doložit původ objektu jako majetku zákupské vrchnosti poukazem na úřední jednání, která se v 17. století podle zápisů konšelské knihy (Schöppenbuch) Horní Světlé v tomto domě konala.^{69/} Konšelská kniha Horní Světlé dnes bohužel dochována není, abychom mohli toto tvrzení ověřit, nicméně bylo obvyklé, že taková úřední jednání se odbyvala na rychtě, což tato stavba opravdu byla. Podle lidové tradice prý patřil Schürerům v Kropachu rovněž dům čp. 40, nazývaný U tří lip (něm. *Zu drei Linden*), který na počátku 20. století patřil Josefu Gothovi, tedy již zmíněnému majiteli mnoha pozemků na Hutní louce (na katastru Kropachu i Mařenic).^{70/} Jeho dvůr prý ještě před několika lety zdobily tři mohutné staré lípy. Pokud je čp. 40 totožné s dnešním domem stejného čísla severně od cesty na Hvozď, nenajdeme zde žádné pozůstatky po starém domě ani po prastarých stromech.

Hostinec je obdélné patrové stavení o rozměrech téměř 20x35 m se sedlovou střechou, které má prý dochovány hluboké sklepy (obr. 9). Jižní průčelí zpevňují v obou nárožích mohutné opěráky.^{71/} Poblíž jižního konce západního průčelí byly donedávna patrné zbytky renesančního psaníčkového sgrafita (obr. 10, 11). Východně od hostince přes silnici stojí velký objekt tzv. Zámku čp. 47. Vznikl patrně v 17. století jako správní budova cvikovské části zákupského panství, podřízené vrchnímu úřadu v Zákupcích.^{72/} Není však vyloučeno, že sloužil i k občasnému ubytování vrchnosti při cestě do této enklávy zákupského panství. V areálu byl umístěn i později proslulý krompašský pivovar. Tzv. Zámek je vyobrazen na mapě josefského vojenského mapování ještě jako podélný objekt situovaný od severu k jihu, na mapě stabilního katastru jej tvoří budovy ve tvaru písmene U otevřeného na západní stranu. Později bylo severní křídlo zbořeno a nahrazeno novostavbou. Dnes je v objektu umístěna zvláštní internátní škola.

Současně s ukončením činnosti sklářské huti ztratil huftmistrovský dům svoji rezidenční funkci a rychta připadla majiteli panství. V roce 1724 prodala velkovévodkyně Anna Marie Františka Toskánská na Zákupcích dům za 12.000 zlatých Hansi Georgu Zippemu^{73/} a dům dále sloužil jako hostinec. Tak tomu bylo po celé 19. století, kdy patřil potomkům Hanse Zippeho. V srpnu 1885 vyhořel, byl však obnoven pod jménem hostinec U zámku (*Zum Schloss*). Pak jej zakoupil Heinrich Palme, který se na základě smyšlených pramenů pokoušel doložit šestisetletou historii (!) budovy.^{74/} V roce 1934 jej koupila rodina Kofranek, která měla také řeznický krám s vlastními jatkami a velkoobchod s dobyt看em. Po 2. světové válce hostinec stále fungoval a po tzv. revoluci v roce 1989 byl ve vlastnictví rodiny Pohl. Po jeho prodeji byl v provozu ještě do roku 2010, poté byl uzavřen a v noci z 11. na 12. listopad 2012 podlehl úmyslně založenému požáru.^{75/} Dnes jen shořelé krovy a mohutné zdi budovy svědčí o jejím někdejší významu (obr. 12).

POZNÁMKY

- 1/ Schebek 1878, s. 25–48.
- 2/ Fischer 1924, s. 91–103.
- 3/ Fischer 1924, s. 26.
- 4/ Schebek 1878, s. 26, 28.
- 5/ Fischer 1924, s. 94.
- 6/ Fischer 1924, s. 8, 31; Zuman 1939, s. 2, pozn. 8, s. 4, pozn. 14.
- 7/ Gerthner 1897, s. 207.
- 8/ Zuman 1939, s. 2.
- 9/ Friedrich 1922, s. 336 (asi podle Geisler 1880).
- 10/ Seibt – Lemberg – Slapnicka (edd.) 1999, s. 777–778.
- 11/ Nový 1999, s. 13.
- 12/ Borkovcová – Šplíchal 1999, s. 38.
- 13/ Sacher 1963–1964, roč. III, č. 24.
- 14/ VMG v České Lípě, fond Vzácné tisky, sign. VT-49, Sacra Biblia, Nürnberg a Franckfurth 1720.
- 15/ SOKA Česká Lípa, Pozůstalost Amanda A. Paudlera, kart. 5, fasc. 4.
- 16/ Schebek 1878, s. 25, pozn.
- 17/ VMG v České Lípě, fond Negativy, inv. č. 1116; fond Rukopisy, sign. PRESSEL B, č. 2.
- 18/ Nový 1999, s. 12.
- 19/ Schebek 1878, s. 26.
- 20/ Sacher 1963–1964.
- 21/ Zuman 1939, s. 1–2. Jako prameny (viz i dále) uvádí Státní zemědělský archiv v Praze, Sign. Pražské ředitelství: Zákupy, fasc. 55. Dnešní uložení je: NA Praha, ŘSRF/P-ATS Zákupy, inv. č. 95, sg. 55a, Sklářny – provoz skláren v Juliovece a v Krompachu 1614–1783.
- 22/ Kadich – Blažek 1899, s. 131; Županič – Fiala – Koblasa 2014, s. 217; Tomandl 1968, s. 14–17.
- 23/ Schebek 1878, s. 26.
- 24/ Fischer 1924, s. 26.
- 25/ Zuman 1939, s. 2.
- 26/ NA Praha, ŘSRF/P – Knihy, inv. č. 27, Urbář panství Zákupy 1560–1568, nefol. Za zapůjčení opisu urbáře autoři srdečně děkují kolegovi Mgr. Martinu Aschenbrennerovi.
- 27/ Seibt – Lemberg – Slapnicka (edd.) 1999, s. 778.
- 28/ Zuman 1939, s. 2.
- 29/ Schebek 1878, s. 54–55. Pravděpodobně jeden z několika opisů (nikoliv originál) majestátu Rudolfa II. je dnes uložen ve Státním okresním archivu Jablonec nad Nisou, Sběrka listin (neinventarizováno).
- 30/ Seibt – Lemberg – Slapnicka (edd.) 1999, s. 778.

- 31/ Zuman 1939, s. 1. Nutno podotknout, že provedení erbu se v různých dobách a podle různých autorů liší (Kadich – Blažek 1899, s. 131, tab. 99; Zuman 1939, s. 1; Sedláček 1925, s. 644; Mysliveček 2006, s. 198).
- 32/ Fischer 1924, s. 27.
- 33/ Friedrich 1910, s. 150.
- 34/ Fischer 1924, s. 27.
- 35/ VMG v České Lípě, inv. č. V-0040.
- 36/ Alliger 1907, s. 153.
- 37/ Štěpán – Štěrbová 1999, s. 20–21; privilegium od r. 1610.
- 38/ Fischer 1924, s. 28–29.
- 39/ Březan 1985, s. 525–526.
- 40/ Fischer 1924, s. 31–32.
- 41/ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L14/1, Matrika zemřelých fary Cvikov 1650–1666, nefol.
- 42/ A. P. 1885, s. 68; Gerthner 1897, s. 207.
- 43/ Fischer 1924, s. 32.
- 44/ NA Praha, ŘSRF/P-ATS Zákupy, inv. č. 95, sg. 55a, Sklářny – provoz skláren v Juliovcé a v Krompachu 1614–1783. Podrobný obsah privilegia viz Zuman 1939, s. 4–5.
- 45/ Fischer 1924, s. 97–98.
- 46/ Zuman 1939, s. 6.
- 47/ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L14/1, Matrika narozených fary Cvikov 1650–1666, nefol.
- 48/ Černý 1934, s. 2
- 49/ Zuman 1939, s. 6–7.
- 50/ Zuman 1939, s. 7–11.
- 51/ Friedrich 1922, s. 339.
- 52/ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. L14/2, Matrika narozených fary Cvikov 1667–1678, fol. 59r.
- 53/ Gerthner 1897, s. 207.
- 54/ Fischer 1924, s. 32–33.
- 55/ Zuman 1939, s. 1; po něm i další.
- 56/ Gerthner 1897, s. 207–208; Friedrich 1922, s. 337. Podle E. Gerthnera patřilo A. Knoblochovi v Krompachu čp. 19.
- 57/ <http://oldmaps.geolab.cz; 1:28800>.
- 58/ <http://archivnimapy.cuzk.cz; 1:25000>.
- 59/ Nález z rekognoskace tohoto mikroregionu ze sedmdesátých a osmdesátých let 20. století jsou deponovány ve Sklářském muzeu Nový Bor. Další rekognoskace na severovýchod od prostoru Čtyřdomí se uskutečnila 8. května 1989 za spolupráce J. Mildorfa z Mařenic, který při předcházejících orbách tavních polností viděl různá, blíže nespecifikovaná, skla (taveniny?).

- 60/ Tavenina byla později rozříznutá diapilou pro srovnání s nálezy skelných tavenin z jiných lokalizovaných nalezišť sklářských hutí na území Čech. Má přiřazené č. Kr 180 v souboru archeologizovaných pramenů z polohy Hüttenwiese. Soubor v držení M. Gelnara bude po zpracování a nakreslení předán do sbírek archeologického oddělení VMG v České Lípě.
- 61/ Zůstává však otázkou, zdali zmíněné hluboké úvozové cesty jsou ty, jež stará regionální literatura uvádí jako Lange Reihe.
- 62/ Informaci sdělil Mgr. Petr Havránek z Jablonného v Podještědí, jemuž děkujeme za průběžné informace o jeho nálezech.
- 63/ K neobvyklým nálezům patří tenká trubička (Ø 2,4–3 mm, délky 24 mm), jejíž část je z čirého skla a část z téměř bílého skla složeného z velmi tenkých nitek (Kr 155).
- 64/ Topeništním sklem nazýváme sklo vyteklé z (prasklé) pánve na podlahu pece a odtud do topeniště.
- 65/ Kapičky různých tvarů, i amorfních, se vyskytují na řadě nalezišť zaniklých sklářských hutí od středověku po 18. století; autopsie druhého z autorů.
- 66/ Fritou u historických nálezů rozumíme slinutý nedokonale stavený, místy zesklavatělý materiál, několikrát přetavovaný, tj. předstupeň utavené skloviny.
- 67/ Chladicí hrnce byly většího soudkovitého tvaru a naležato umístěny do komory chladicí pece, do nichž byly vkládány hotové výrobky k vychlazení, tj. k odstranění vnitřního pnutí.
- 68/ Kolektiv 2000, s. 345.
- 69/ Friedrich 1922, s. 338.
- 70/ Friedrich 1922, s. 337.
- 71/ Panáček 2013, s. 46–47.
- 72/ Sommer 1834, s. 265.
- 73/ Friedrich 1922, s. 338.
- 74/ Palme 1933.
- 75/ Rosol 2014, s. 306.

PRAMENY

Národní archiv (NA) Praha

Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha – Knihy 1560–1910 [1926]

(ŘSRF/P – Knihy)

Inv. č. 27, Urbář panství Zákupy 1560–1568

Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků, Administrace toskánských statků – spisové pododdělení Zákupy [1559]–1850 (1889) (ŘSRF/P-ATS Zákupy)

Inv. č. 95, sg. 55a, Sklářny – provoz skláren v Juliovce a v Krompachu 1614–1783.

Státní oblastní archiv (SOA) Litoměřice:

Sbírka matrik, sign. L14/1, Matrika narozených fary Cvikov 1650–1666

Sbírka matrik, sign. L14/1, Matrika zemřelých fary Cvikov 1650–1666

Sbírka matrik, sign. L14/2, Matrika narozených fary Cvikov 1667–1678

Státní okresní archiv (SOKA) Česká Lípa:

Pozůstalost Amanda A. Paudlera

Vlastivědné muzeum a galerie (VMG) v České Lípě:

Fond Negativy, inv. č. 1 116

Fond Rukopisy, sign. PRESSEL B, č. 2

Fond Vzácné tisky, sign. VT-49

LITERATURA

Alliger, E. 1907: Glashütten im Adlergebirge, Mitteilungen des Nordböhmisches Exkursions-Klubs 30, s. 152–155.

A. P. 1885: Aus den Nachbarvereinen, Mitteilungen des Nordböhmisches Exkursions-Klubs 8, s. 68–69.

Borkovcová, Marie – Šplíchal, Václav 1999: Z historie sklářství na pomezí Čech a Moravy, Lanškroun.

Březan, V. 1985: Životy posledních Rožmberků II, Praha.

Černý, V. 1934: Katolická reformace v Zákupcích r. 1651, Bezděz V, s. 1–2.

Fischer, K. R. 1924: Die Schürer von Waldheim. Beiträge zur Geschichte eines Glasmachergeschlechtes, Prag.

Friedrich, J. 1910: Der Schloßberg zwischen Hermsdorf und Großmergthel, Mitteilungen des Nordböhmisches Exkursions-Klubs 33, s. 145–151.

Friedrich, J. 1922: Anmerkungen zur Geschichte der deutschböhmisches Glasindustrie, Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 60, s. 336–340.

Geisler, J. 1880: Aus Böhm.-Zwickau, Mitteilungen des Nordböhmisches Exkursions-Klubs 3, s. 21–22.

Gerthner, E. 1897: Familie Schürer von Waldheim, Mitteilungen des Nordböhmisches Exkursions-Klubs 20, s. 206–208.

Kadich, H. von – Blažek, C. 1899: Der mährische Adel, Nürnberg.

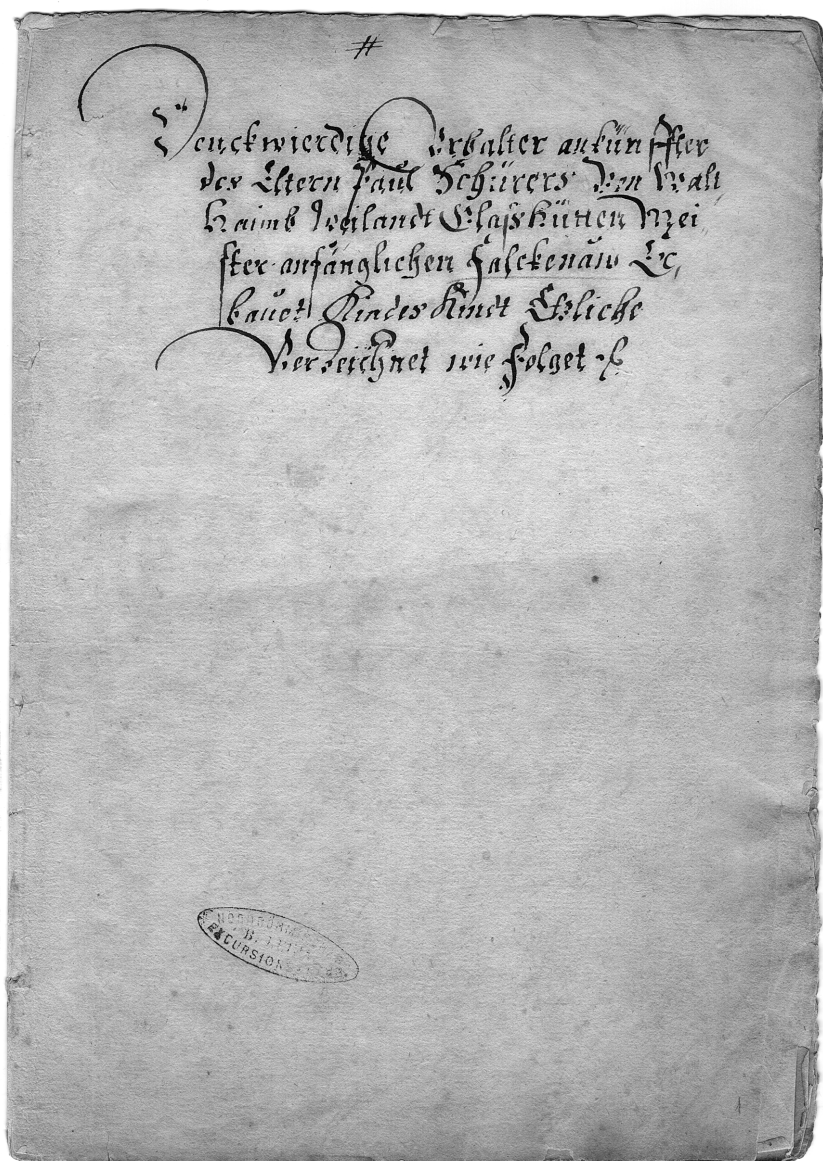
Kolektiv 2000: Encyklopedie českých tvrzí, II. díl, K–R, Praha.

Myslivoček, M. 2006: Velký erbovník 2. Encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české, Plzeň.

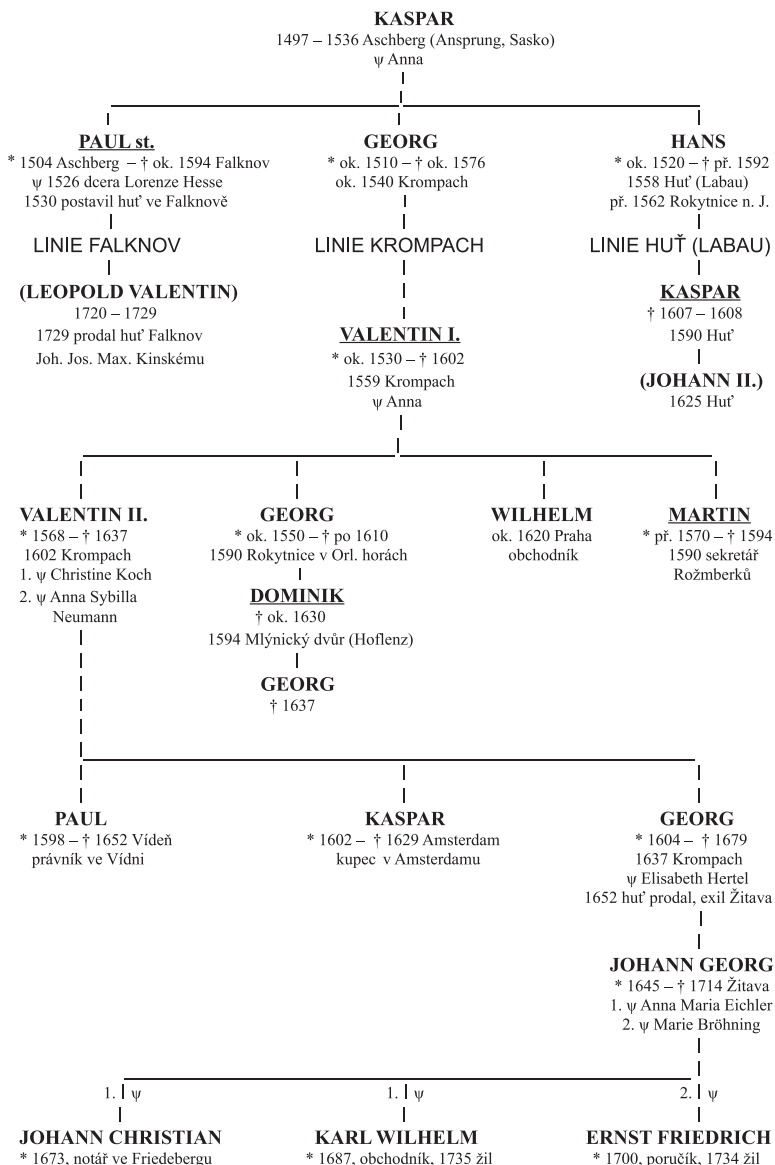
Nový, P. 1999: Sklářské rody severních Čech II. Schürerové, In: Jizerské/Lužické hory, roč. 4, č. 2, s. 12–13.

Palme, H. 1933: Festschrift zum 600 jährigen Jubiläum des Gasthauses „zum Schloß“ in Krombach 1333–1933, Deutsch-Gabel.

- Panáček, J. 2013: Takzvané lovecké zámečky na Českolipsku. In: Adepte cechu Hubertova – Tradice a současnost myslivosti, Česká Lípa 2013, s. 33–51.
- Rosol, J. 2014: Zajímavý osud jedné německo-české rodiny z Krompachu slovem i obrazem, *Bezděz* 23, s. 305–310.
- Sacher, Václav 1963–1964: Příběhy falknovské hutě. In: *Sklář, Orgán CZV KSČ Národního podniku Borské sklo*, roč. III – 1963, č. 24, roč. IV – 1964, č. 3, 4, 5, 6–7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15–16, 17, 18, 19.
- Sedláček, A. 1925: *Českomoravská heraldika II. Část zvláštní*, Praha.
- Seibt, F. – Lemberg, H. – Slapnicka, H. (edd.) 1999: *Biographisches Lexikon zur Geschichte der böhmischen Länder, Band III, Lieferung 10 (Schö-Schy)*, München.
- Schebek, E. 1878: *Böhmens Glasindustrie und Glashandel. Quellen zu ihrer Geschichte*, Prag.
- Sommer, J. G. 1834: *Das Königreich Böhmen. Statistisch-topographisch dargestellt*, Bd. 2. *Bunzlauer Kreis*, Prag.
- Štěpán, V. – Štěrbová, J. 1999: Vývoj sklářského průmyslu na panství Branná. *Severní Morava* sv. 78, Šumperk, s. 17–30.
- Tomandl, M. 1968: Význam dřeva pro sklářské hutě v Jizerských horách. In: *Ars vitraria* 2, *Jablonec nad Nisou*, s. 6–33.
- Zuman, F. 1939: Dvě zaniklé sklárny na panství zákupském (Příspěvek k dějinám českého sklářství), *Časopis Společnosti přátel starožitností* 47, s. 1–11 (I. Huť v Krompachu), 84–92 (II. Huť v Juliusthalu).
- Županič, J. – Fiala, M. – Koblasa, P. 2014: *Šlechtický archiv c. k. ministerstva vnitra. Erbovní listiny*, Praha.

Obr. 1. Titulní strana originálního rukopisu rodinné kroniky Schürerů (VMG v České Lipě, Fond Rukopisy, sign. PRESSEL B, č. 2, fol. 1r).

Obr. 2. Hypotetická rekonstrukce genealogie rodu Schürerů z Waldheimu s důrazem na krompašskou linii. Podtržené osoby jsou uvedeny v nobilitačním díplomu z roku 1592. Osoby v závorkách jsou posledními známými členy linií Falknov a Huť. Sestavil J. Panáček.

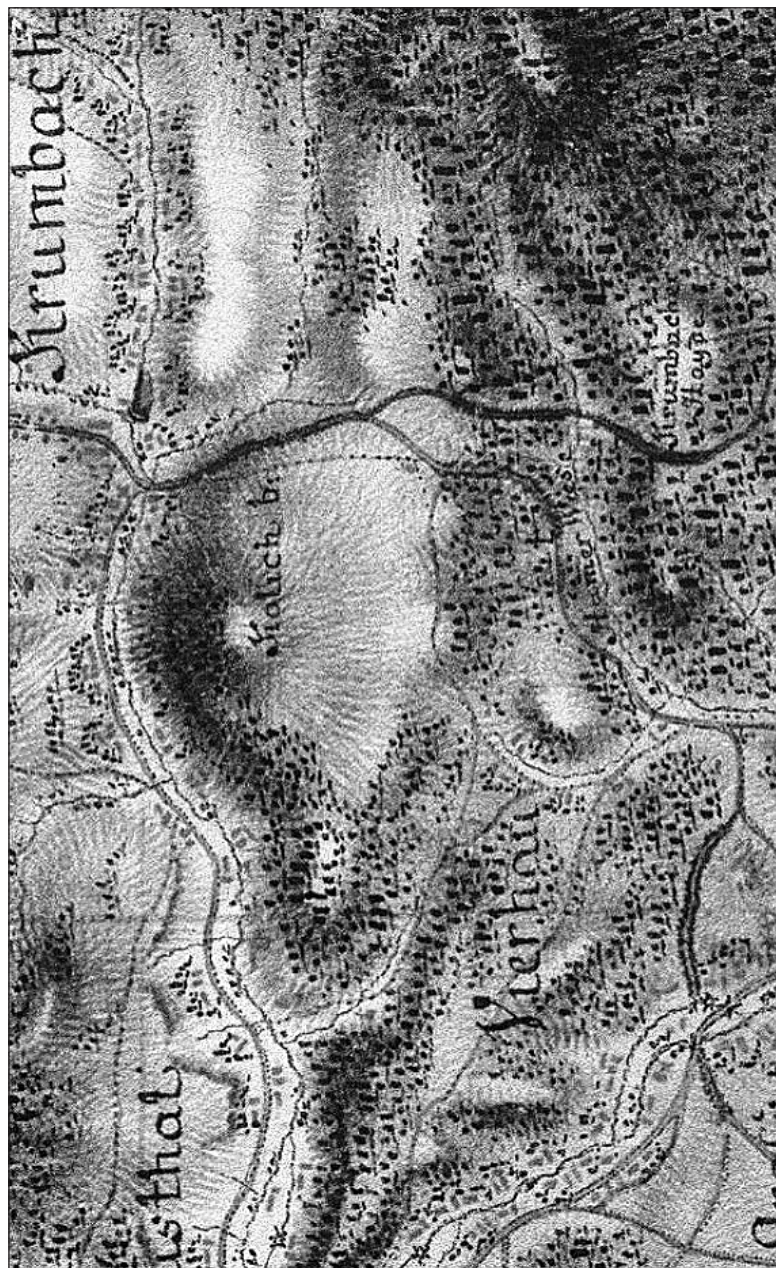
Státní tisk., Praha. Kreslil F. Zuman.

***Obr. 1. Erb Schürerů
z Waldheimu.***

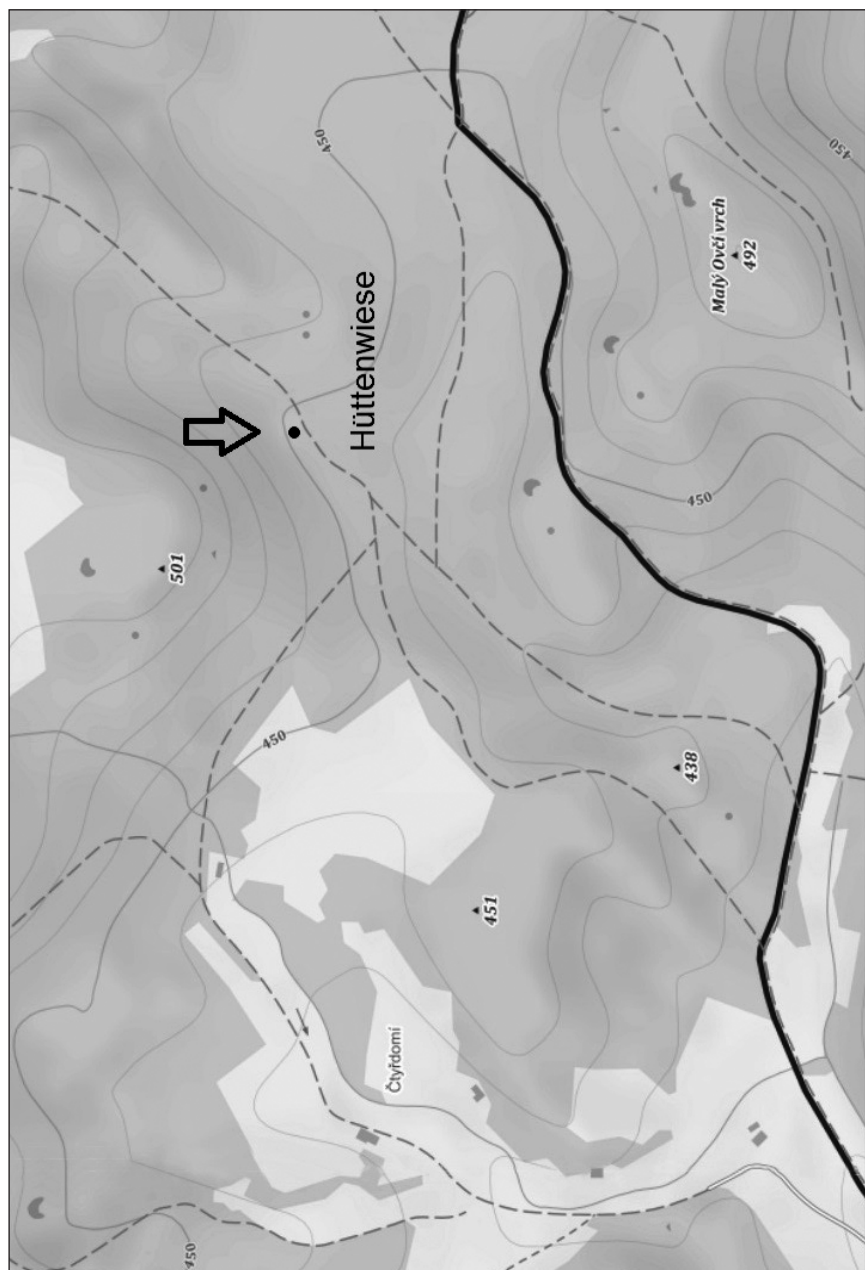
Obr. 3. Erb rodu Schürerů z Waldheimu (Zuman 1939, s. 1).

Obr. 4. Náhrobní deska Valentina Schürera z Waldheimu v expozici Vlastivědného muzea a galerie v České Lípě. Foto V. Štěpánský 2011.

Obr. 5. Okolí sklářské huti na mapě 1. vojenského (josefského) mapování z let 1764–1768, Čechy, list č. 11 (<http://oldmaps.geolab.cz/>).

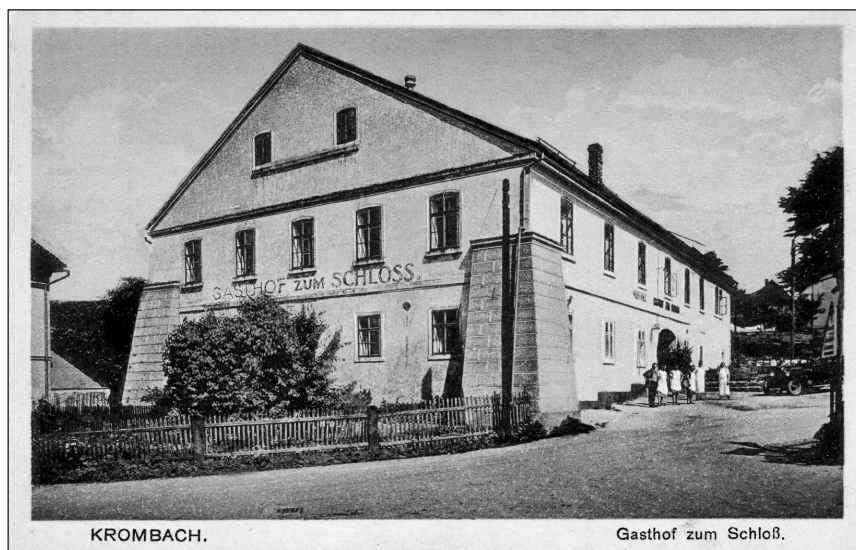
Obr. 6. Lokalizace nálezů hmotných pramenů po krompašské sklářské huti v blízkosti tzv. Hutní louky. Kresba J. Panáček dle mapy P. Havránka z roku 2007.

Obr. 7. Místo nálezu hmotných pramenů v lese za cestou v pravé části snímku. Foto M. Gelnar 2007.

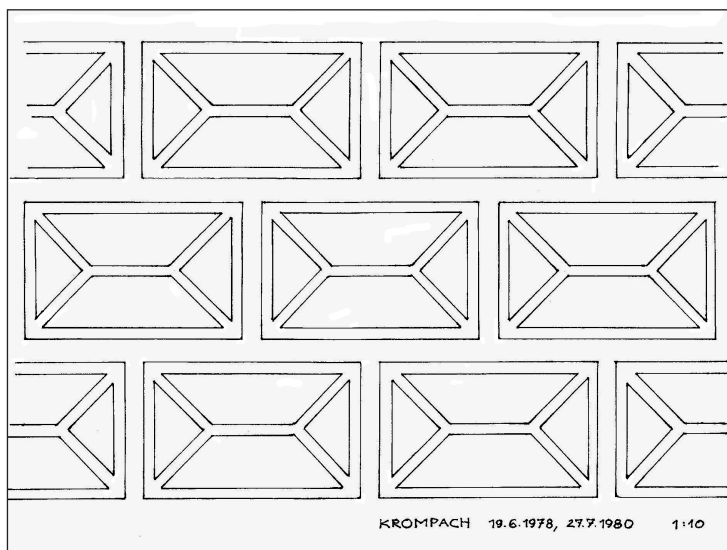
Obr. 8. Svazek úvozových cest (Lange Reihe?) v jihozápadním sousedství lokality. Foto M. Gelnar 2007.

Obr. 9. Hostinec U zámku na staré pohlednici. Archiv J. Panáčka.

Obr. 10. Zbytky renesančního psaničkového sgrafita poblíž jižního konce západního průčelí budovy hostince. Foto M. Gelnar 2005.

Obr. 11. Rekonstrukce renesančního psaníčkového sgrafita na bývalém hostinci. Kresba M. Gelnar 1980.

Obr. 12. Dnešní stav vyhořelé budovy hostince. Foto J. Panáček 2017.

RYTÉ SKLO ZE STANOVIŠTĚ SKLÁRNY NOVÁ HUŤ (1750–1875) NA KATASTRU OBCE SVOR

Michal Gelnar

Mnoho desetiletí se česká kunsthistorie věnuje jen výjimečným rytec-kým pracím, ale jak vypadala běžná produkce realizovaná touto zušlechťovací technikou, které bylo pochopitelně více než unikátních artefaktů, nikdo dosud neprezentoval. Vždy je velmi obtížné určit, kde které sklo bylo vyrobeno a následně zušlechtěno. Tak je tomu i se sklem ze sklářského regionu Lužických hor. Jaké bylo zde v minulosti vyráběno sklo, např. s rytou výzdobou, si jisti nejsme, na to nám písemné ani ikonografické prameny většinou neodpoví. Až od druhé třetiny 19. století někteří výjimeční rytci skla své práce signovali.

V tomto příspěvku prezentuji nálezy s rytou výzdobou (event. ve spojení s broušenou) ze sklárny Nová Huť, která stála na severním katastru obce Svor (původně Röhrsdorf).^{1/} Sklárna byla založena sklářem – výrobcem tabulového skla (*Tafelmachermeister*) J. V. Müllerem v roce 1750, který do té doby pracoval ve falknovské sklářské huti (dnešní Kytlice) na českokamenickém panství. Sklárna zanikla v roce 1875.

Tak jako mnoho jiných skláren zde v severních Čechách, tak i svorská (ve starších písemných pramenech někdy uváděná röhrsdorfská) vyráběla sortiment pro okolní rafinérské firmy na českokamenickém a sloupckém panství ke zušlechtění a jeho následnému exportování.^{2/} Vzhledem k tomu, že na jejím stanovišti byly provedeny jen povrchové sběry s drobnými sondami,^{3/} nemůže nám tato prezentace dát ani ucelenou, ale ani širší představu o zde vyráběném sortimentu. Nakonec však ani o jeho zušlechťování na místě samém, kdy hotové artefakty byly prodány regionálním obchodníkům sklem, či mnohé nepovedené výrobky a jejich zlomky mohly být – tak jako dnes – znovu recyklovány, tj. střečovány a přetaveny. Pokusím se, alespoň v náznaku, představit průřez tamní produkcí za dobu jejího dlouhého provozu, získaný z povrchových sběrů, tak jak to archeologizované fragmenty s touto zušlechťovací výzdobou dovolují.

Nalezené zlomky artefaktů z čirého bezbarvého skla jsou zdobeny velmi jednoduchými dekory, výjimečné glyptické práce zde nebyly nalezeny. Po jednom zlomku je rytina na skle barvy světle modré, kobaltově modré, fialové a ambrové.^{4/} Část prací je provedena technikou matné klouzavé rytiny, některé rytiny jsou s leštěnými prvky, jedna v kombinaci s brusem. Převažně byly tyto výrobky určeny pro méně náročného tuzemského či zahraničního spotřebitele. Z nalezených artefaktů lze přibližně vysledovat dobu činnosti sklárny, byť jen na několika málo torzech.

Přijmeme-li dataci švýcarských konvic do první poloviny 18. století,^{5/} tak zde nejstarším nálezem je zlomek hranaté láhve s velmi totožným motivem paprskovité hvězdice (obr. 1). Volně příbuzný motiv neúplně zachovaného motivu hvězdice je na skle z nálezů na – ca 4 km vzdušnou čarou vzdáleném – stanovišti barokní sklárny Rollhütte na svahu hory Jedlová (774 m).^{6/} Ta zanikla požárem roku 1739. Pak je ale sporné, zdali tato láhev byla vyrobena na Nové Huti, či pocházela-li z nějakého předešlého prostředí, kupř. z dřívějšího majetku zakladatele této sklárny J. V. Müllera. Jinou možností je, že tento barokní motiv setrval ještě nějaký čas po roce 1750.

Druhým z nejstarších nálezů z doby kolem poloviny 18. století, tj. z doby, kdy byla zahájena výroba v této sklárně, je zlomek pláště kónické čísky se svislým optickým dekorem mělkých žeber, mezi kterými je dochovaná nepatrná část rytého motivu – drobný horizontálně provedený oblouček, nad ním vertikálně provedená neúplná vlnka (obr. 2). Je velmi příbuzný některým nálezům z již zmíněné sklárny Rollhütte. Totéž se týká druhého zlomku stěny čísky (s prasklinou), na jejímž plášti je část výzdoby, z níž je dochován motiv zvonku a drobných lístků (obr. 3).^{7/}

Další dva zlomky okrajů číšek s pásy jsou provedené rustikální klouzavou matnou rytinou z rostlinných prvků s prohnutými úzkými obloučkovými a esovitými lístky a stvoly se zmenšujícími se bobulkami květů, vespuďu ohraničené linkou (obr. 4–5), ke kterým přináležejí jeden zlomek pláště s esovitým listem, vycházející z linky a velmi drobný zlomek okraje se zmenšujícími se bobulkami a částmi lístků. Zlomky datují do doby kolem poloviny 18. století a opět navazují na totožné motivy doložené ze sběrů při výzkumu zmíněné Rollhütte.^{8/}

Častým výrobkem již v první polovině 18. století byly zejména hranaté lahvičky na rosolku tzv. prysky.^{9/} Měly obdélný půdorys se zkosenými hranami. Byly především malovány pestrými emailovými barvami. Na stanovišti zaniklé sklárny Nová Huť byl nalezen menší typ s rustikální rytinou skládanou z dvojlinek tvořících uzavřené X, uvnitř s matnými oválky, pod

a nad nimi s motivem rozvilin. Na zkosených hranách jsou totožným způsobem provedeny husté vlny; původní malé hrdélko je ubroušeno (obr. 6).^{10/}

Další zlomek mírně kónické číšky je se svislým optickým dekorem nevýrazných žeber, které přetínají drobné ryté punkty.^{11/} Ve vertikálně dělených polích se zrcadlově opakuje stylizovaný květinový motiv. Okraj číšky doplňuje matný širší proužek (obr. 7). Tento artefakt datují kolem poloviny 18. století. Výzdobou optických více či méně výrazných žeber s rytým dekorem navazuje tento zlomek na produkci zaniklé Rollhütte.^{12/} Příbuzné optické dekory jsou také na artefaktech ze sklářských hutí v Jizerských a Orlických horách.

Následující zlomek kónické číšky má pod okrajem výzdobu z horizontálně rytých proplétajících se obloučků s vnitřní plochou vyplněnou šikmo šrafovanou mřížkou, po okrajích doplněných stylizovanými motivy lístků, puntků a trojlístů (obr. 8). Rekonstruovaný Ø okraje je ca 4,1 cm. Tento zlomek předběžně datují do poslední čtvrtiny 18. století. Motiv šrafování, jako výplň určité plochy, byl běžný již kolem roku 1700 na skle (nejenom) ze severních Čech a trval přibližně až do druhé čtvrtiny 19. století zejména na skle broušeném.^{13/} Tento zlomek, byť odlišného rozměru, je se shodnou rytinou na intaktním artefaktu z nálezu ve městě Delft v Nizozemí.^{14/}

Překvapivým je zlomek okraje blíže neurčeného, rozměry většího, artefaktu z tmavě fialového skla s poměrně kvalitní rytinou neúplně dochované šípkové růže (?) s lístky (obr. 9). Tento artefakt hypoteticky kladu do poslední čtvrtiny 18. století.

Dalším zlomkem je stěna číšky vejčitého tvaru na noze (ta není dochována) s neúplně zachovaným kruhovým medailonem paprskovitě orámovaným linkami, uvnitř s výplní rozvilin (?), při spodním okraji medailonu se dvěma svislými linkami, snad římská II. Na protilehlé straně je neúplně dochovaná kytice konvalinek(?) s horizontálně kladeným listovím (obr. 10). Číšku hypoteticky datují do 4. čtvrtiny 18. století. V případě akceptování římské číslice bychom tento artefakt mohli ztotožnit s památkou na Habsburka Františka II., císaře Svaté říše římské s datací od roku 1792.

Výjimečný tenkostěnný zlomek okraje číšky na noze (taktéž chybí) je s rytým a vyzlaceným motivem horizontálního pásu z drobných oválných čoček s girlandami ze stylizovaných kvítků (obr. 11). Pro charakteristickou výzdobu artefakt datují do doby kolem roku 1800. Tento klasicistní motiv přežil až do prvního desetiletí 19. století, zejména u výrobků na export, jak dosvědčují některé sbírkové artefakty z muzea v La Granja ve španělské Segovii^{15/} a ve sbírce španělského skla v ruské Ermitáži.^{16/}

Téměř intaktní je flakónek plochého hruškovitého tvaru, jehož povrch je broušen do nepravidelného plochého mnohostěnu (v. 80 mm); krátké úzké nahrubo zabroušené hrdlo je zčásti poškozeno. Z jedné strany je rytina schematicky provedeného jehličnanu se zajícem přeskakujícím nízký plůtek. Na protilehlé straně je motiv květinového koše se stylizovaným květem s listy ve vrcholu, jehož střed je úhlopříčně šrafován linkami (obr. 12 a,b). Flakónek lze datovat do 2. třetiny 19. století. Motiv květinového či ovocného koše se dlouho objevuje na sklech, keramice, na lidovém nábytku i lidové grafice.^{17/}

Zlomek pláště neurčitějšího rozměrnějšího válcového artefaktu (rekonstruovaný průměr je ca 76 mm) je členěn vertikálně a horizontálně matně provedenými proužky ohraničenými párovými linkami s drobnými leštěnými oválky. Plocha v polích je vyplněná mírně esovitě provedenými květinovými stvoly, se středy květů z vyleštěné čočky (obr. 13). Pro klasicistní charakter výzdoby artefaktu jej orientačně datuji do doby kolem 1800.^{18/}

Menší zlomek pláště většího artefaktu je ze světle modrého skla s geometrickou vyzlacenou rytinou. Ta je tvořena šikmo šrafovaným trojúhelníkovým útvarem, jehož ohraničující linky pokračují do ostatní plochy, na kterých jsou po třech nasazeny drobné lístky (obr. 14). Tento zlomek datuji do počátku 19. století.

Osm zlomků pochází z válcových čísek s rytým motivem šachovnice provedeným na koso; jeden větší zlomek je s dochovaným dnem a částí válcového pláště. Na průhledných kosočtverečných plochách jsou ryté hvězdičky, na jednom zlomku jsou ryté vyzlacené hvězdičky na matných plochách, na nematovaných jsou hvězdičky malovány zlatem (obr. 17).^{19/} Tři zlomky jsou s okrajem, pod nímž je matný rytý pás s lesklými podlouhlými oválky, pod jeho spodní hranou jsou v trojhranných plochách tři kratičké linky; jeden z těchto okrajů je odlišný – na horní matnou hranu pásu nasedají linky tvořící pilovitý (cikcak) motiv (obr. 15–16). Jeden ze zlomků má na matných kosočtvercích provedené menší čočky.

Poslední dva zlomky jsou počáteční prací jen s plochou rytých linek tvořících síť pro její následné matné vyplnění. Mnohdy bývá na číškách uvedena hvězdička na matném, nikoli na čirém kosočtverci,^{20/} také místo rytých hvězdiček byly hvězdičky či drobné snítky malovány zlatem.^{21/} Tento „šachovnicový“ motiv byl velmi rozšířený od konce 18. století a přetrvával až do konce 1. třetiny století následujícího.

Nález menšího zlomku je část široce kalichovitého tvaru drobné misky (rekonstruovaný Ø 67 mm), na jehož úzkém horizontálně rozevřeném okraji

jsou drobné oválky přetnuté linkou. Plášť obíhá širší matný proužek s nakoso provedenými zkříženými linkami, ohraničenými po stranách na sebe navazujícími podlouhlými oválky (obr. 18). Snad lze tento artefakt datovat do první třetiny 19. století.

Export do Orientu snad dokládá zlomek masivnějšího válcového hrdla láhve s matným pruhem ohraničeným linkami, ve kterém obíhá linka, na kterou navazují leštěné oválné lístky. Snad bych ji mohl určit jako výrobek 1. poloviny 19. století (obr. 19).

Jiným způsobem je provedena výzdoba zlomku okraje misky (?) s členitě kopinatými listy (obr. 20). Ten mohu analogickým srovnáváním s intaktními artefakty s příbuznou výzdobou datovat do první třetiny 19. století.

Složitější datování je u zlomku spodní části válcové číšky s nepatrně dochovaným motivem krajiny, zespodu s vlnovkou (obr. 21). Datuji ji do první poloviny 19. století.

Velmi drobná část rotačního artefaktu z ambrového skla je lepena ze 4 zlomků. Na plášti je rytý motiv rozvilin s drobnými lístky, který je datován do druhé čtvrtiny 19. století (obr. 22).^{22/}

Charakterističtějším artefaktem je torzo kónické číšky na noze s plochým prstencem (patka uražená). Na plášti kupy jsou dvě horizontální linky, z horní širší se obloukovitě zvedají stvoly větévek s drobnými lístky (obr. 23). Toto torzo lze datovat do poloviny 19. století.

Dalším nálezem původně rozměrnějšího objemu je podlouhlý konvexní zlomek tmavě modrého skla s pruhem oválných čoček mezi dvěma širšími linkami, kdy podél jedné z linek je otisk pilovitého motivu po původní malbě zlatem; zlomek je obtížně datovatelný.

Posledním archeologizovaným nálezem je zlomek misky (?) s malou částí dna s matnou rytinou rostlinného motivu.

Několik zlomků rotačních i plochých (okenních) pochází ze zkoušení rytí skla, znamená to, že na této huti se někteří z osazenstva hutě učili této zušlechťovací technice. F. Zuman ve svém obsáhlém článku žádné zušlechťovatele skla neuvádí.

Charakter většiny nálezů vykazuje jen víceméně rustikální produkci této sklárny. Mnoho vyráběných artefaktů bylo určeno jednak na zásobování okolního teritoria sklárny včetně sousední Lužice, především pak do ciziny, což tam dokládají publikované některé tamní sbírky či archeologické nálezy.^{23/}

K identifikaci produkce severočeského regionu nám tak pomáhají archeologické průzkumy pomocí sběrů na stanovištích zaniklých skláren.

Rozšiřuje to naše obzory o realizování – nejen – rytého severočeského skla.^{24/}

Fotografie nalezených zlomků skla (obr. 1–23) jsou bez titulků. Jejich popis je obsažen přímo v textu článku. Všechny fotografie autora.

POZNÁMKY

- 1/ Zuman 1938.
- 2/ Brožová 1979a; táž 1979b; Gelnar 2015; týž 2017.
- 3/ Poměrně nejvíce archeologizovaných skleněných a keramických artefaktů, včetně technické sklářské keramiky, po provozu sklárny bylo získáno jejich výběrem z technické rýhy pro uložení dálkového plynového potrubí, jež v roce 1992 přefalo hutní areál včetně přílehlé odpadové haldy.
- 4/ Název ambr je používán jako odborný termín ve sklářském průmyslu pro sklo barvy medově žluté až hnědé (Smrček – Voldřich 1994, s. 285). Ten je odvozen z anglického amber, v překladu jantar. Kunsthistorie popisuje tuto barvu skla jako *medově žluté sklo* či *topasové sklo*.
- 5/ Horat 1986, s. 121 obr. 137 a s. 122 obr. 138.
- 6/ Viz Gelnar 2008, 3. str. obálky, obr. 3, první řada, první zlomek.
- 7/ Viz Gelnar 2002, obr. na s. 11 druhá řada shora; týž 2008, 3. str. obálky, obr. 4 druhá řada shora.
- 8/ Gelnar 2002, obr. na s. 11 vlevo dole; týž 2008, 3. str. obálky, obr. 4 vlevo dole.
- 9/ Likérový rosol, zv. též rosoglio či rosolka, je mírně slazená pálenka.
- 10/ Prysky s malbou jsou ve zlomech doloženy jak z Nové Hutě, tak i z Rollhütte (k té Gelnar 2002 a 2008), pochopitelně také z jiných českých skláren a z jedné moravské.
- 11/ Několik intaktních artefaktů s totožnou výzdobou je ve sbírce Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, např. inv. č. 10.248.
- 12/ Mnoho zlomků číšek, i číšek na noze s příbuzným optickým dekorem bylo vyzvednuto na stanovišti Nové Hutě (Gelnar 2010, s. 95 obr. 1). Kónické číšky a jiné artefakty s totožnou či příbuznou optickou výzdobou přecházející do výrazných plastických žeborů jsou na mnoha torzech výrobků také ze sklárny Rollhütte (Gelnar 1999; týž 2008).
- 13/ Je na předmětech ve španělských sbírkách (Ballester – Alcaide 1991, s. 69 obr. 7 a s. 121 obr. 94.) Šikmě šrafovanou mřížku nalezneme např. na řadě artefaktů ze Švýcarska (Horat 1986, s. 109 obr. 112 /dat. 1822/, 113 /dat. 1815/, 114 /dat. 1841/, 116 /dat. 1829/, 135 /dat. kolem 1807/, 136 /dat. 1695/), také na číšce z produkce Královské manufaktury skla v La Granja de San Ildefonso (Michailova 1974, č. katalogu 178), což nejspíš dokládá oblibu tohoto motivu rozšířeného téměř po celé Evropě. Je také doložen z jihovýchodu Čech (Panenková – Fröhlich 1993, s. 12 obr. s. 6, s. 14 obr. 12, s. 32 obr. 53).

- 14/ Gelnar 2017, s. 239–246.
- 15/ Ballester – Alcaide 1991, s. 81, 96, 98, 105–106, 114.
- 16/ Michailova 1974, obr. 92 vlevo, č. katalogu 188. Ta tento artefakt určuje jako výrobek sklárny v La Granja(!). Oproti autorce se domnívám, že byl vyroben v severních Čechách pro naprostou shodnou rytou výzdobu jako na našem zlomku.
- 17/ Např. ve španělských publikacích autorky De Viñas z r. 1998 na s. 39 obr. 5 a 6, také u autorů Ballestera – Alcaide z r. 1991 na s. 111 obr. 77, ve švýcarské knize Horata (1986) na s. 120 obr. 132, v obrazové publikaci J. Staňkové Lidové umění z Čech, Moravy a Slezska z r. 1987, s. 128 obr. 208, s. 156 obr. 250, s. 157 obr. 252, s. 160 obr. 259, s. 161 obr. 250.
- 18/ Volně analogická výzdoba je na sbírkovém předmětu Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, inv. č. 435/1886, viz Kolektiv 1989, s. 127, č. katalogu 213.
- 19/ Válcová číška a číška na noze s takovou výzdobou je ve sbírce pražského Uměleckoprůmyslového muzea.
- 20/ Shodná výzdoba je např. ve švýcarské publikaci Horata (1986) na s. 115, obr. 125 s datací poloviny 19. století. Stejnou výzdobu má válcová číška ve sbírce Národního bavorského muzea v Mnichově.
- 21/ Např. soukromá sbírka na Novohradsku.
- 22/ Za konzultace datování uvedených nálezů děkuji historičce umění paní Olze Drahotové.
- 23/ Např. Ballester – Alcaide 1991; Henkes 1994; Vreeken 1998; de Viñas 1998.
- 24/ Souběžně s rytým sklem je z tohoto stanoviště nalezeno větší množství zajímavého skla, které připravuji také k publikování.

LITERATURA

- Ballester, J. M. – Alcaide, V. N. 1991: *Manufacture royale de verre. La Granja. Espagne.* Strasbourg.
- Brožová, J. 1979a: *České sklářství v polovině 18. století.* Sklář a keramik 2, roč. 29, s. 45–49.
- Brožová, J. 1979b: *Výzdoba skla řezbou v polovině 18. století v Čechách.* Sklář a keramik 3, roč. 29, s. 75–79.
- Drahotová, O. 1989: *Barokní řezané sklo, 1600–1760.* Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze a Galerie hlavního města Prahy.
- Gelnar, M. 1999: *Ryté sklo z barokní sklárny Rollhütte v Lužických horách.* II. Mezinárodní sympozium rytého skla, sborník, s. 65–66, Kamenický Šenov.
- Gelnar, M. 2002: *Barokní sklárna Rollhütte a zhodnocení hmotných pramenů z jejího zaniklého stanoviště.* Děčínské vlastivědné zprávy 2, roč. XII., s. 9–17. Děčín.
- Gelnar, M. 2008: *Zhodnocení hmotných pramenů ze zaniklé barokní sklárny Rollhütte v Lužických horách.* Časopis Společnosti přátel starožitností, č. 2, roč. 116, s. 84–93.

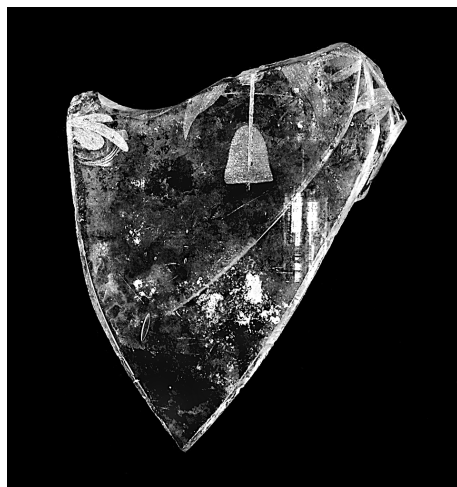
- Gelnar, M. 2010: *Nálezy skla – foukaného do optických předforem, do forem napevno, mačkaného kleštěmi a lisovaného – ze stanoviště sklárny Nová Huť (1750–1875) na katastru obce Svob. v Lužických horách*. Archeologia technica 21, Sborník přednášek z 28. semináře 7. dubna 2009, s. 93–112. Technické muzeum v Brně.
- Gelnar, M. 2015: *Lustrové ověšky a jiné segmenty ke stavění lustrů z naleziště sklárny Nová Huť na svorském katastru*. Bezděz 24, s. 187–197.
- Gelnar, M. 2017: *Poznámka k exportu skla z Lužických hor. Část I. Nizozemí*. Bezděz 26, s. 239–246.
- Henkes, H. E. 1994: *Glas zonder glans / Glass without Gloss*. Rotterdam.
- Horat, H. 1986: *Flühli-Glas*. Bern – Stuttgart.
- Kolektiv 1989: *České sklo II. Sklo období baroka 2. poloviny 17. století a 18. století. 2 svazky*. Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze.
- Michailova, O. 1974: *Spanisches Glas aus der Ermitage*. Leningrad.
- Panenková, D. – Fröhlich, J. 1993: *Jihočeské sklářství 14. až 20. století*. Jihočeské muzeum České Budějovice.
- Smrček, A. – Voldřich, F. 1994: *Sklářské suroviny*. Informatorium Praha.
- Staňková, J. 1987: *Lidové umění z Čech, Moravy a Slezska*. Panorama Praha.
- de Viñas, P. P. R. 1998: *La Real Fábrica de Cristales De la Granja*. Miján I.G.A.
- Vreeken, H. 1998: *Glas in het Amsterdams Historisch Museum en Museumwillel-Holthuisen*. Amsterdam.
- Zuman, F. 1938: *Sklárna Nová Huť na zákupském panství*. Časopis pro dějiny venkova, roč. XXV., s. 90–109.

Obr. 1

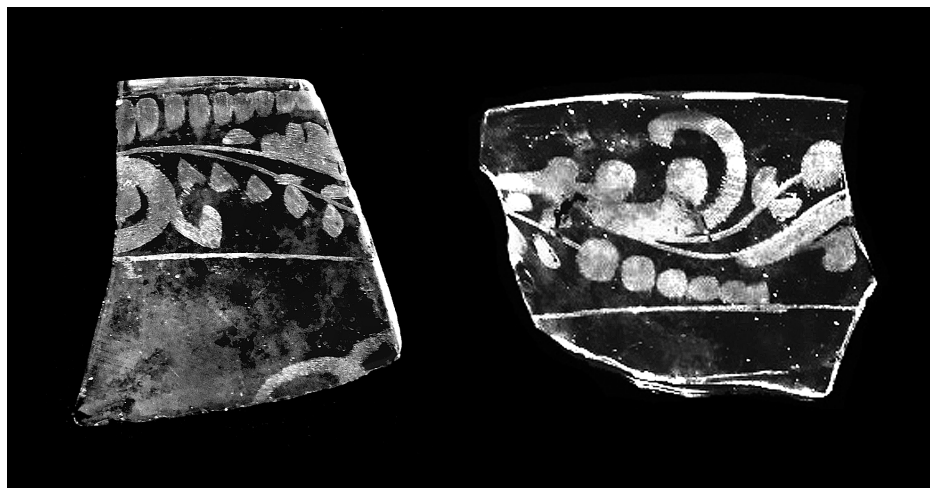
Obr. 2

Obr. 3

Obr. 6

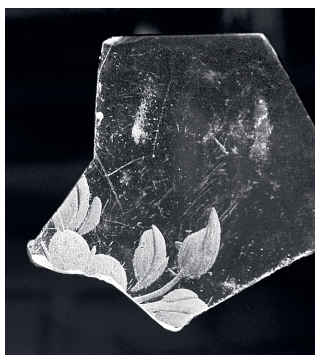
Obr. 4, 5

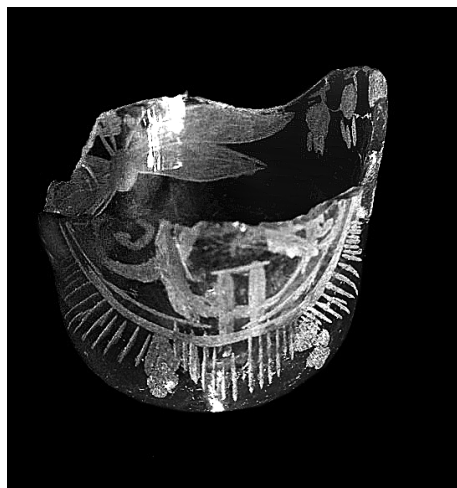
Obr. 7

Obr. 8

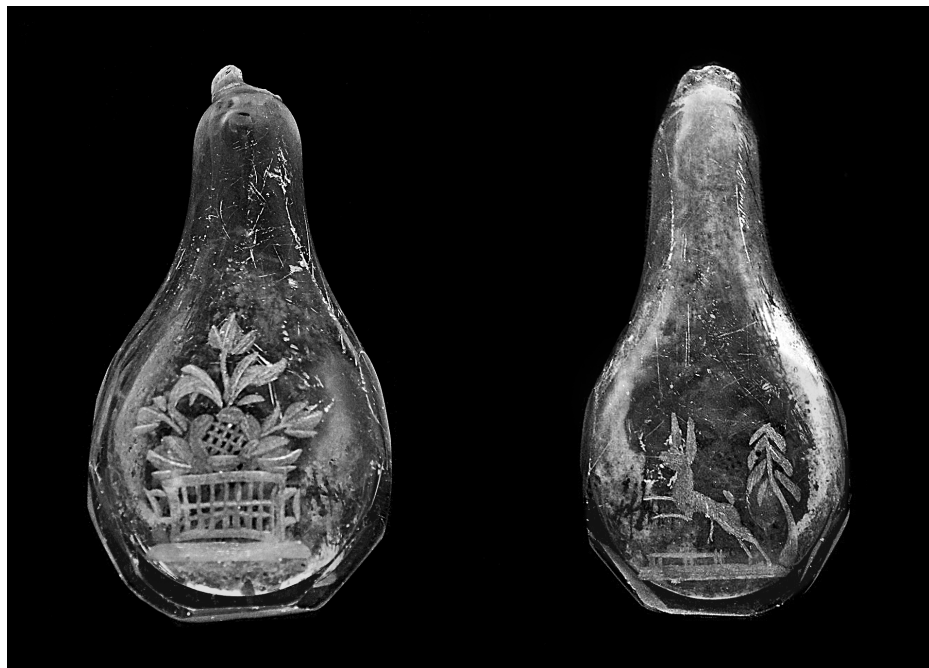
Obr. 9

Obr. 10

Obr. 11

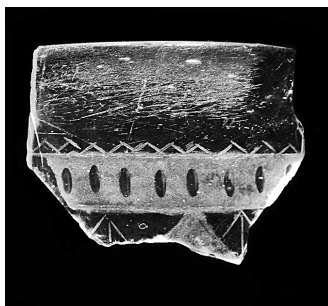
Obr. 12a, b

Obr. 13

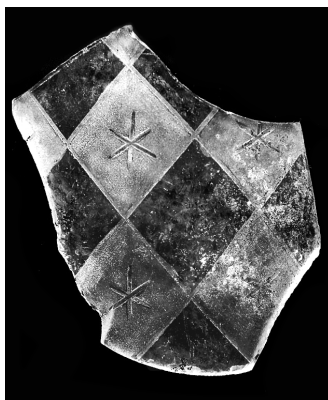
Obr. 14

Obr. 16

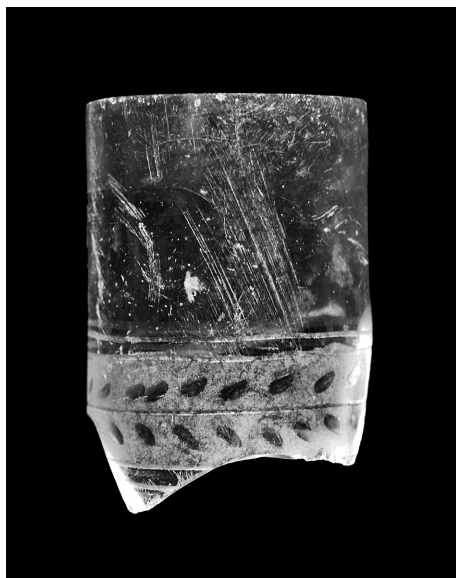
Obr. 15

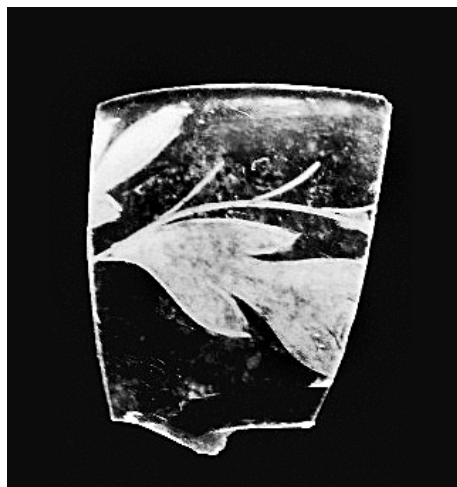
Obr. 17

Obr. 18

Obr. 19

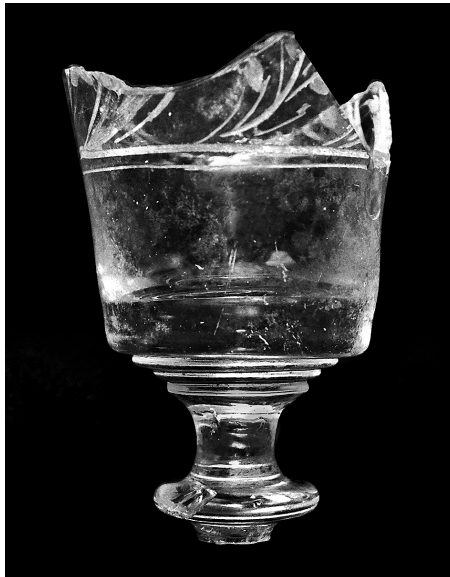
Obr. 20

Obr. 21

Obr. 22

Obr. 23

INSTRUKCE PRO SLUŽEBNICTVO SLOUPSKÝCH KINSKÝCH

Martin Aschenbrenner

Sloupské panství patřilo od roku 1710 hraběcímu rodu Kinských. Václav Norbert Oktavián Kinský ho tehdy koupil pro jednoho ze svých mladších synů Josefa Jana Maxmiliána a ten je po otcově smrti v roce 1719 skutečně zdědil. Protože však byl ještě nezletilý, vedl prvních několik let správu panství jeho starší bratr Štěpán. Josef Jan Maxmilián panství zvelebil a mimo jiné nechal také postavit zcela nový barokní zámek. Nikdy se však neoženil a neměl potomky, a tak panství po jeho smrti v roce 1780 zdědil vnuk jeho bratra Filip Kinský, a protože ani on neměl děti, přešel tento majetek po jeho smrti v roce 1827 opět na jeho synovce Karla Kinského.

Hraběti Karlu (st.) Kinskému bylo v době převzetí sloupského panství již 61 let, žádný pozemkový majetek mu předtím nepatřil, uplatnil se tedy jako vojevůdce ve službách císaře Františka II. v napoleonských válkách. Byl ženat s hraběnkou Alžbětou rozenou Thunovou, s níž měl syny Karla ml. a Augusta a dcery Filipínu a Antonii. Do Sloupu poprvé přijeli 3. května 1827.^{1/} Ačkoliv hrabě Karel st. Kinský zemřel již v noci ze 4. na 5. září 1831,^{2/} a panství mu tedy patřilo jen o málo více než čtyři roky, vykonal pro jeho zvelebení velmi mnoho. Z písemností jeho doby se dochovaly rovněž instrukce pro služebnictvo, které jsou zajímavou ukázkou z dějin každodennosti šlechty v první polovině 19. století.

Instrukce jsou uloženy ve Státním oblastním archivu Litoměřice – pobočka Děčín ve fondu Kinských.^{3/} Jedná se o soubor různě velkých a různým způsobem psaných listů a lístků, které zjevně sloužily k přípravě instrukce. Bohužel není jasné, co z toho bylo definitivní instrukcí či co se z těchto textů do definitivní instrukce dostalo. Některé texty se jeví jako konečné, jiné jako návrhy (jeden je takto přímo nazván), jiné představují pouhé narychlo psané poznámky.

Jako nejúplnější a v určité době definitivní se jeví čtrnáctistránkový text bez nadpisu, který je svázaný, má úvod i závěr. V jeho úvodu se uvádí, že „dosud chybí domácí instrukce, která má sloužit jako směrnice pro domácí

personál k udržení klidu,“ a že potřeba takové instrukce se stále více pociťuje. Hned první bod požaduje po všech hraběcích domácích zaměstnancích křesťanský a morální život, účast na nedělních a svátečních bohoslužbách a neustálou přítomnost v místě pobytu vrchnosti. Dále se žádá maximální věrnost a píle ve službě, zakazují se jakékoliv „familiárnosti“ a zvláště se zdůrazňuje ženatým mužům, aby nedopustili narušování klidu v domě svými manželkami. Zaměstnanci se dělí na úředníky, důstojníky a nižší služebnictvo, avšak není zcela jasné, kdo patří mezi úředníky, a kdo mezi důstojníky, nebo jedná-li se dokonce o stejnou skupinu osob.

Nejvyššími zaměstnanci hraběcí domácnosti byli pokladník, revident a správce domu (Hausverwalter). Pokladník samozřejmě spravoval hotové peníze a vyplácel je zejména správci domu proti stvrzenkám. Pokud odhalil podvod, musel jej ihned nahlásit, a to i v případě, že vzniklá škoda byla uhrazena. Viník byl pak propuštěn. Vedl pokladní deník, jehož opis na konci každého měsíce předkládal revidentovi, a revidentem vytknuté závady musel buď vysvětlit, nebo uhradit. Rozpočty a vyúčtování předkládal hraběti pouze s potvrzením (ratifikací) revidenta. Jak víme z dalších dokumentů, zastával v pojednávané době místo pokladníka Johan Miksch, kterého hrabě Karel Kinský převzal od svého předchůdce Filipa.^{4/}

Správce domu měl především na starosti zásobování a vedení dalšího personálu, o němž bude řeč dále. Každého 1. června předkládal rozpočet peněz na opatření livrejů pro služebnictvo a rozpočet na vosk a olej na svícení, na sv. Jana Křtitele, tj. 24. června, rozpočet na spotřebu dřeva a uhlí při vytápění pokojů a kuchyně, začátkem října o potřebě ovsa, sena a slámy pro stáje. Ke všem rozpočtům přiložil ceny od příslušných dodavatelů (k rozpočtu livrejů navíc celkovou potřebu látky k jejich ušití). Ty přezkoumali revident a pokladník a teprve potom předložili ke schválení. Zvláště se dbalo na odběr dřeva. Jeho dodavatelům vždy přišla smlouva a teprve na jejím základě mohli dřevo dodat. Pokud by tak byli učinili bez smlouvy, nesměl od nich nikdo dříví převzít, a pokud se tak stalo, nebylo dodavateli proplaceno. Správce domu musel bedlivě sledovat spotřebu otopu, krmiv i oleje na svícení, aby se jimi neplýtkovalo. Všechny tyto komodity osobně nakupoval, uskladňoval (příčemž se výslovně praví, že je musí uskladňovat na místech k tomu určených, nikoliv ve svém bytě) a vydával příslušným zaměstnancům (nepraví se to o oleji či vosku, ale z logiky ostatních nařízení se zdá, že nákup, uskladňování a vydávání těchto látek mu náleželo). Opatroval klíče od skladišť, nesměl je nikomu svěřovat a výslovně se mu ukládalo, aby častěji kontroloval zámky, jestli nejsou porušené.

Obdobně platily tyto zásady o vínu, jen se nemluví o rozpočtu na něj. Všechno zboží se platilo hotově a každý měsíc správce domu předkládal výkaz o vykonaných platbách pokladníkovi.

Složitější proces probíhal v případě nákupu potravin na stůl vrchnosti. Hrabě si vyhradil k obědu hovězí maso, „zelené“ jídlo, malý moučník a pečení se salátem a k večeři polévku a jedno jídlo. Jídelní lístek sestavoval kuchař a přikládal k němu ceny. Prostřednictvím komorníka předával tyto dokumenty každý večer hraběti, který je po svém schválení odevzdal správci domu. Ten pak je po měsíci srovnal s účty a celé toto vyúčtování předložil ke kontrole revidentovi. Správce domu sám rovněž nakupoval potraviny.

Předkládal také výkazy nutných oprav budov (všeho, co je připevněno). Zde nebyl stanoven termín, bezpochyby proto, že mnohé opravy nebylo možno v ročním horizontu předvídat. V každém případě však musel dát práci schválit, jinak nebyla proplacena. V tomto případě mohl účty proplácet čtvrtletně. Dával pozor na řemeslníky vykonávající tyto práce a kontroloval jejich účty, aby souhlasily se skutečně vykonanými pracemi. Měl vrchní dozor nad veškerým vybavením obydlí vrchnosti, nářadím zahradníka, vybavením stájí apod. Za všechny případné škody samozřejmě ručil. Vedl registra nádeníků, kteří pomáhali zahradníkovi, vyplácel je a každou sobotu o tom odevzdával výkaz.

Důležitou povinností správce domu byla také požární prevence. Přísně dbal na to, aby jemu podřízený personál nechodil na požárně nebezpečná místa s otevřeným světlem či aby na nich nekouřil. Dále dohlížel na podomky, kteří měli na starosti vytápění pokojů, aby při něm dávali pozor a nedošlo k požáru. Jeho odpovědností bylo, aby byla vždy po ruce lucerna, žebříky, hasičské háky, hasičské koše a stříkačky, a to v dobrém stavu a v dostatečném počtu. Na půdách dále udržoval nádoby naplněné vodou.

Správci domu bylo podřízeno livrejované služebnictvo, zahradník a kuchař, tedy patrně všechen domácí personál. Musel dbát na jejich slušné chování, dochvilnost při nástupu do služby i šetrnost a poctivost.

Komorník patřil patrně mezi livrejované sloužící, a tak byl podřízen správci domu, požíval však bezpochyby významného postavení. To nezbytně vyplývalo z jeho blízkosti pánovi domu, ale projevuje se i v instrukci tak, že je zařazen hned za předchozí tři nejvyšší hodnostáře hraběcí domácnosti. Bezpochyby k jeho povinnostem patřila drobná osobní služba hraběti, v instrukci se mu stanoví zvlášť pouze péče o páново oblečení a prádlo, které

měl zvláště uchránit před moly. Vrchní dozor nad tím měl ovšem správce domu, který vedl inventář oděvů a prádla a vyhotovoval pro pradelnu, o níž se jinak nemluví, prádelní lístky o předání a převzetí prádla.

Kuchař (Mundkoch) byl již připomenut v předchozím textu. Hrabě jej dobře platil, ale za to očekával přípravu chutných jídel a maximální šetrnost při jejich přípravě.

Zahradník byl rovněž už zmíněn. Podobně jako u kuchaře byla jeho činnost jasná, proto se o něm instrukce také zmiňují jen stručně. Měl dbát na čistotu zahrady a výslovně se mu zakazovalo odnášet zahradnické nářadí. Podle zvláštního ustanovení nesměl také dovolit, aby se po zahradě pohybovaly děti, a to ani děti domácího personálu.

Domovník (Hausmeister) byl patrně totožný s vrátným (Portier) z jiných textů, jak naznačují jeho povinnosti. Stále dohlížel u brány, a pokud chtěl někdo vejít, zdvořile se ho zeptal, co tam pohledává. Nikdo nesměl vcházet nebo vycházet bez jeho vědomí. Zvláště musel dávat pozor, aby do zátku nepronikli žebráci a různí tuláci; pokud chtěl někdo podat písemnou prosebnou žádost o almužnu, sám ji přijal a předal do kanceláře domu. Ve stanovenou hodinu otevíral a uzavíral bránu. Udržoval v čistotě průjezd, zatímco povinnosti zametat chodby a schodiště, kterou měl dříve, je výslovně zbaven. Dále se mu zde nařizuje pomáhat při skládání beden se sklem, tato část textu však není příliš jasná. Kromě toho se konstatuje, že se vrátný opjí, a to se mu pod hrozbou propuštění zakazuje.

Kromě komorníka a domovníka patřili k livrejovaným služebníkům, tedy podřízeným správce domu, bezpochyby komorní lokaj, dva myslivci a sluhové (Bediente). Stanoví se jim pouze obecně píle ve službě, avšak uvádí se zde několik podrobností, které však v plném rozsahu chápali pouze ti, kterých se týkaly. Sluha Eigner již neměl sloužit jako stolník, nýbrž převzít zametání chodeb a schodišť. Kůň, o kterého se staral Hoschek, měl být přidělen jinému stájovému personálu, nebo prodán, protože již byl nepotřebný. Hoschek mohl být použit k posílkám u kanceláře, úklidu schodiště „druhé části domu“ a dvora a k topení. Podomku Linhartovi se stanovil úklid pokojů, opatrování trojích kamen dřevem a jakási péče o světlo. Měl se také starat o „lékárenskou chodbu“. Podomek Zohendka (?), který měl na starosti sklad zrcadel, obstarával kromě toho čtvery kamna. Dále se mluví obecně o stájovém personálu a o nutnosti, aby sluhové a podomci se navzájem zastoupili. Jako poslední se v instrukci uvádí skladový manipulant (Niederlagsspediteur), který především vyřizoval objednávky zrcadel.

Další text je téměř totožný s úvodem textu předchozího, jedná se tedy zřejmě o návrh, který nebyl dokončen, nebo jehož pokračování se nedochovalo.

Třetí text se zdá být úplný a je nazván Návrh na instrukci pro sluhy (Bedienten). Původně je psaný v množném čísle, ale příslušná slova jsou, patrně jinou rukou, přeškrtnána a text tím převeden do čísla jednotného. Téměř identický je text označený „Bediente,“ tedy sluha. Přinášejí určité nejasnosti. Druhý se jeví jako návrh a první jako definitivní znění. Jednak je totiž první text vzorně napsaný a jednak obsahuje o 5 článků více (celkem 19 článků). Není však jasné, ke komu se vztahuje. Z podstatné části se jeví jako poměrně obecný, takže by se dalo předpokládat, že byl pojat do všech instrukcí pro sloužící, nebo že se s tímto textem všichni sloužící seznámili a pak teprve se svými konkrétními povinnostmi. Hned v prvním bodě se služebnictvu ukládá, aby svou službu zastávalo věrně, zdrželo se jakéhokoli „spolčování“, protože to dává pouze podnět ke klepaření, vedlo morální život a o nedělích a svátcích se účastnilo bohoslužeb. V dalších bodech se pak ukládá povinnost mlčenlivosti, protože často přichází do blízkosti panstva, nebýt vzpurné a nenechat si příkazy opakovat, spolehlivě plnit povinnosti, ráno časně vstát a splnit rychle své úkoly, aby bylo již čistě převlečené k dispozici panstvu, v případě výjezdů mít po ruce livrej, aby se nemuselo čekat, jak se to stává. Zvláště se v několika bodech připomíná nutnost dodržovat čistotu (v pokojích, při obsluze stolu, při nošení lamp). Poslední bod zakazuje oddávat se pití.

V souvislosti s obsluhou stolu se připomíná nutnost odnést všechna nepožitá jídla do kuchyně a nápoje do sklepa a neodvážit se něco z nich požit nebo si odložit stranou, „jak se to až do nynějška dělo“. Platilo to i pro chleba a housky, které se měly „rozřezat“ (patrně k přípravě dalších jídel či snad pro zvířata), ani ty si nesmělo služebnictvo vzít, nebo „nechat pohozené“, jak se to stávalo. Zajímavý je bod, z něž se dovídáme, že hlídač pokojů nemůže kvůli své nemoci zcela dbát na čistotu pokojů. Sluhové se proto vyzývají, aby pokoje uklízeli, a to ještě před donesením snídaně. Další drobnou zajímavostí je zmínka o „kávové kuchyňce“ (Kaffeeküche), kde se připravovala snídaně.

Rozpaky však budí body, které podrobněji rozebírají udržování stolního prádla, nádobí a nábytku v jídelně a kredenčním pokoji. Všichni sluhové sice, jak uvidíme dále, měli povinnost obsluhovat u tabule, ale povinnosti, o kterých je zde řeč, se pak téměř ve stejném znění objevují pouze u jediného, který měl hlavní obsluhu stolu na starosti; ostatně instrukcím pro

stolníka je tento text i v jiných ohledech dosti podobný. Ještě nejasnější je, proč se zde nachází ustanovení, aby sluha opatroval obsluhu doktora a komorníka a úklid jejich pokojů. Rovněž to bylo povinností jednoho konkrétního sluhy. Na druhé straně jsou však v textu 3.1 body o stolním prádle, obsluze doktora a komorníka a některé další škrtnuty, ovšem dvěma různými druhy inkoustu, tedy zřejmě v různé době. Snad tedy můžeme tento text skutečně považovat za obecnou instrukci pro všechny sluhy. V každém případě odráží celkový pohled vrchnosti na povinnosti služebnictva a na její priority. Kromě toho, jak bylo ukázáno, přináší i zajímavé drobné informace o provozu sloupského zámku.

Přejděme teď k jednotlivým sluhům. Celkem se dochovaly instrukce pro tři, a to i se jmény: Josef Fischer, Isidor Kraus a Albert Przewratil. Jejich povinnosti lze shrnout jako úklid, topení, svícení a obsluha stolu a kromě toho měl každý své další, zvláštní povinnosti. Některé okolnosti nám již dnes nemohou být zcela zřejmé (vymezení prostor k úklidu apod.), protože tehdy psali o skutečnostech, které všem účastníkům byly jasné, nám však již nejsou.

Josef Fischer uklízel pokoje hraběte a doktora, schodiště ke kávové kuchyni, chodbu ke komorníkovi, schodiště k doktorovi a záchody, Isidor Kraus všechny vrchnostenské pokoje, hlavní schodiště, vedlejší schodiště a připojené chodby a záchody (možná jiné než Fischer) a Albert Przewratil, který zastával funkci stolníka, kredenční pokoj a jídelnu. Co se týče topení, Josef Fischer dělal třísky a držel je v zásobě u kamen, donášel dřevo do pokojů hraběte, hraběnky, komorníka, komorné, důstojníků a do kávové kuchyně a odnášel popel na určené místo. Isidor Kraus donášel dřevo do vrchnostenských pokojů a dvou předpokojů „až k pokoji milostivé komtesy“ a vynášel popel. Albert Przewratil měl obstarávat „sám stále topení v kamnech“. Bohužel tedy jsou údaje o topení poněkud nejasné. Josef Fischer obstarával lampy na schodištích, která uklízel, tj. ke kávové kuchyni a k doktorovi. Isidor Kraus se staral o lampy v chodbě „až k východu hlavního schodiště“ a Albert Przewratil lampy ve vrchnostenských pokojích.

Hlavní službu u stolu konal Albert Przewratil, který v tom byl ovšem podřízen komorníkovi, jemuž také řekl, aby zajistil nutnou výpomoc v případě, že bylo více hostů. Obstarával, jak se výslovně praví, snídani, oběd, svačinu a večeři, tedy všechna jídla. Po skončení jídla vyčistil, uložil a uzamkl v kredenčním pokoji všechno stříbrné nádobí, za nějž výslovně ručil, stejně tak i ostatní stolní nádobí. V kredenčním pokoji a jídelně čistil stoly a almary. Špinavé stolní prádlo a utěrky předával k výměně komorné

(Kammerjungfer). Josef Fischer obsluhoval při obědě a večeři u důstojnického stolu a v případě potřeby, podle pokynů komorníka, také u stolu vrchnosti; k oběma tabulím donášel také podle pokynů komorníka pivo a pitnou vodu. Stejně tak konal v případě potřeby službu u stolu podle pokynů komorníka Isidor Kraus.

Co se týče dalších povinností, Josef Fischer obsluhoval doktora a komorníka a zařizoval blíže nespecifikované pochůzky. Isidor Kraus vykonával také poselství a Albert Przewratil obsluhoval hraběnku a komtesu Filipínu a v případě, že vrchnost někam jela, doprovázel ji v předepsané livreji. Všem se stanovila povinnost zastupovat v případě potřeby ostatní sluhy, kromě toho se výslovně praví u Isidora Krause, že musí zastupovat Alberta Przewratila při výjezdech vrchnosti.

Další texty jsou nadepsány buď označením služebního místa, nebo přímo jménem, nebo obojím. Jedná se o instrukce pro konkrétní osoby. Jména, která se v záhlaví textů obvykle uvádějí, nejsou však totožná se jmény v předposledním bodu prvně pojednávané instrukce.

Velmi podrobná je instrukce pro hlídače pokojů (Zimmerwärter; 20 článků), z níž vyplývají zajímavé údaje o provozu zámku. Opatroval klíče od panských i některých dalších pokojů, které byly označeny číslem, a od půd. Do pokojů nesměl nikoho cizího vpouštět kromě řemeslníků, jež tam konali nutné práce a nad nimiž tam měl vždy dohlížet. Zajímavá je však poznámka v instrukci, že pokud si chce někdo cizí pokoje prohlédnout, musí to dát hlídač pokojů na vědomí správě domu. Vyplývá z toho, že výjimečně bylo umožňováno zájemcům prohlédnout si interiér zámku. Hlídač pokojů dohlížel na úklid a v případě potřeby měl také přiložit ruku k dílu. Neustále měl procházet pokoje, „protože jinou práci nemá“, a v případě, že zjistil nečistotu, musel ji ihned odstranit. Výslovně se stanoví, že má sám čistit zrcadla a v létě častěji proklepávat a kartáčovat čalouněný nábytek („aby se kvůli prachu nevytvořili moli a nábytek nepoškodili“). Jinak ovšem měli úklid rozdělený sluhové, jak uvidíme dále. Pro úklid opatřoval potřebné náradí a materiál a také nakupoval olej do lamp. V horkých letních dnech musel hlídač pokojů otevřít už ve 3 hodiny ráno, resp. v noci, okna, „než se zvedne prach z cest“, a v 6 hodin je zase zavřít, případně je otevřít po dešti. Pochopitelně když zjistil nějaké poškození (výslovně se mluví také o zatékání střechem na půdy), musel jej ihned ohlásit v kanceláři domu. Většina ustanovení pro hlídače pokojů se však týká zvlášť doby, kdy panstvo na zámku nepobývá. Ihned musel uklidit všechny pokoje, zvláště pak pokoj s kredencemi, kde vyčistil kredence samotné a umyl

veškeré nádobí. Všechny pokoje pak po dobu nepřítomnosti panstva udržoval v čistotě. Dále vyčistil a vhodně uložil lampy, všechno, co bylo z kožešiny, předal do úschovy proti potvrzení kožešníkovi, uložil a často vyklepával a kartáčoval šatstvo, které si panstvo nevezalo s sebou, vyklepal a uložil pokojové i schodiškové koberce. Výslovně jako nová se mu v instrukci stanoví povinnost převzít a udržovat v čistotě také kuchyň a kuchyňské nádobí, z něhož měl to od kuchaře určené dát k pocínování, pokud to bylo nutné, k mědikovci. V čistotě a pohotovosti udržoval také pokoje pro hosty, neboť vrchnost sem často vyslala své úředníky, kteří v nich přespávali, nebo to povolovala i jiným osobám. Zajímavý je bod č. 17. V něm se praví, že při čištění předmětů, které jsou umístěny vysoko, se stává nutným použití žebříku, a protože se stává, že se jím poškrábe zeď, musí hlídač pokojů žebřík v horní části vždy podložit „buď látkou, nebo obyčejným flanelem“. Z instrukce je zjevné, že hlídač pokojů skutečně působil v zámku a byl jeho stálým zaměstnancem, tj. necestoval s vrchností na jiná místa pobytu.

K hlídači pokojů doplníme, že podle knihy mezd, která se však dochovala až od roku 1840,^{5/} tedy začíná devět let po smrti hraběte Karla Kinského, se vyskytuje funkce zámeckého hlídače pokojů se jménem Eigner. Toto jméno se objevuje výše, u sluhy, jmenovaného v první popisované instrukci.

Stejně tak „kmenovým“ zaměstnancem zámku byl vrátný (Portier) Johann Machaczek. Hlídal u brány, a pokud zde někoho potkal, měl se ho zdvořile zeptat, co tam pohledává. Vetřelce, kteří tam neměli co dělat, musel zadržet a oznámit v kanceláři domu a případné prosebné listy od žebráků rovněž předávat do kanceláře. Ve stanoveném čase pak otevíral a zavíral bránu, bohužel však se časy v instrukci neuvádějí. K jeho dalším povinnostem patřil úklid průjezdu „až ke schodům“ a chodby u kuchyně a péče o lampy v průjezdu. Kromě toho byl také skladníkem krmiva pro koně, které vydával a pak zapisoval do register v kanceláři domu, a obstarával poštu (noviny a dopisy). V době nepřítomnosti vrchnosti přebíral dále úklid tří dvorů, kůlnu s vozy i vozy samotné (zvláště měl dbát, aby se do nich nedali moli), komoru s postroji i samotné postroje a stáje (zde se výslovně stanoví, že je má také zbavovat pavučin).

Instrukce pro kočího Josefa Kihlbergera a hlídače koní Franze Sedlaka byla společná. Udržovali v čistotě stáje, kůlnu s vozy a komoru s postroji včetně oněch vozů a strojů samotných, tedy práce, které v době jejich nepřítomnosti přebíral vrátný. Výslovně se mluví o vytvoření hnojiště a vyvážení hnoje. V případě, že se něco stalo koním, museli to dát na vědomí

komorníkovi, pokud byla potřeba oprava vozů či dalších předmětů nebo jejich dokoupení, museli se o tom domluvit s kanceláří. Poněkud v rozporu s funkcí skladníka krmiva, kterou vykonával vrátný, je zde ustanovení, že krmivo musí držet v čistotě a uzamčené. Oba bydleli v tzv. stájovém pokoji, který si rovněž, jak se výslovně stanoví, měli sami uklízet. Protože tam neměli dost prostoru na topné dříví, museli topit uhlím a k tomu týdně dostávali dva koše měkkého dřeva. Přitom se jim výslovně zapovídalo tajně si přinášet další dříví, jinak by jim byla jeho cena stržena z platu.

Pozorný čtenář si zřejmě povšimnul, že řada povinností hlídače pokojů odpovídá domovníkovi z první instrukce, stejně je tomu v případě vrátného, avšak nejsou zcela stejné. Rovněž jména jednotlivých sluhů uvedená ve zvláštních instrukcích nejsou totožná s těmi, která se objevují v instrukci prvně pojednávané. Patrně se tedy jedná nejméně o dvě vrstvy dokumentů, kdy souhrnná instrukce je patrně starší (mluví se v ní o tom, že žádná taková dosud neexistuje), zatímco druhá vznikla nejspíše později, kdy se jednak změnilo služebnictvo, jednak byla pocítěna potřeba práci zejména sluhům přesněji rozdělit. V každém případě je nanejvýše pravděpodobné, že obojí vzniklo za hraběte Karla Kinského st., jak lze soudit podle zmínek o hraběcí rodině v obou vrstvách dokumentů. Můžeme je tedy zařadit do krátkého období 1827–1831.

Je nutno podotknout, že kromě papírků s rychle načrtnutými poznámkami, se v příslušné složce nachází ještě jedna instrukce, nadepsaná Podomek (Hausknecht) Kraus. Porovnáme-li ji s instrukcí pro Isidora Krause, zjistíme, že se shodují asi z poloviny. Avšak zde jsou všechny body postupně přeškrtnuty. Snad se tedy jednalo o nějaký prvotní návrh.

I když vztah jednotlivých dokumentů není zcela jasný, jejich vypovídací hodnota je velká. Jednak ukazuje celkové pojetí služby z pohledu vrchnosti. Všemi dokumenty se například prolíná neustálé nabádání k čistotě. Dále pak ukazuje konkrétní život na šlechtickém sídle ve druhé třetině 19. století, zejména celou organizaci služby. V neposlední řadě se v dokumentech objevuje také ohlas problémů, které měla vrchnost se sloužícími: vrátný se opíjí, služebnictvo obsluhující u stolu sbírá zbytky, sluha doprovázející vrchnost na vyjíždkách se často nestihne převléknout a musí se na něj čekat, při úklidu se nedává pozor, a tak žebřík poškrábe stěny apod.

POZNÁMKY

- 1/ SOKA Česká Lípa, AO Sloup, inv. č. 11, Obecní kronika 1836–1938, kart. 5V, fol. 156r.
- 2/ Tamtéž, fol. 5r.
- 3/ SOA Litoměřice – pobočka Děčín, RA Kinští-Preysingové, inv. č. 58, Písemnosti Karla Kinského týkající se panství Sloup 1776–1845, kart. 18.
- 4/ SOA Litoměřice – pobočka Děčín, RA Kinští-Preysingové, inv. č. 146, Jmenování Johana Miksche pokladníkem, kart. 35.
- 5/ SOA Litoměřice – pobočka Děčín, Vs Sloup, inv. č. 512, Kniha zaměstnaneckých platů 1840–1871.

PRAMENY

Státní oblastní archiv (SOA) Litoměřice – pobočka Děčín:

Rodinný archiv (RA) Kinští-Preysingové

Velkostatek (Vs) Sloup v Čechách

Státní okresní archiv (SOKA) Česká Lípa:

Archiv obce (AO) Sloup

DOBÝVÁNÍ ŽELEZNÝCH RUD U JABLONNÉHO V PODJEŠTĚDÍ

Petr Havránek

Na stránkách Bezdězu byly již popsány lokality těžby a zpracování železných rud u Mařenic, Velkého Valtína a Janovic, stranou zůstalo Jablonné v Podještědí, patřící také ke geologicky méně známým lokalitám, které jsou poněkud ve stínu klasické oblasti u Hamru na Jezeře. Kratochvílova topografická mineralogie uvádí několik údajů o výskytu rud na správním území města Jablonného (Kratochvíl 1953), na místě je však určitá opatrnost, např. zmínka o zlatu na Hvozdu by mohla vyvolat plané naděje. Netýká se totiž našeho Hvozdu (Hochwald), ale u Lobendavy ležícího Hohwaldu na saské straně hranic. Rovněž odkaz na rudní výskyty na Lemberku (Lämberg) není relevantní, vztahuje se k lokalitám u Kryštofova Údolí, určitý čas náležejícího k leberskému panství. Co se týče výskytů rud železa, Kratochvíl odkazuje převážně na práce B. Müllera, který popsal mnoho železnorudných výskytů při zpracování mapové sekce Německé Jablonné a následných vysvětlivek (Müller 1929, 1933). Z Müllerových map je patrná prostorová souvislost jeho železnorudných a kvarcitických žil s žilnými terciárními vulkanity, přesto většinou odlišuje v mapách železnorudní žíly od žil vulkanitů. Činí tak i tam, kde je vulkanická žíla bazaltoidu sama předmětem těžby pro obsah železa, tedy vlastně by ji mohl interpretovat jako železnorudní žílu. Právě přítomnost starých důlních prací nejlépe dosvědčuje rudní obsah vulkanické žíly. Zatímco pro vzdálenější Horní Sedlo shromáždil k dobývkám tehdy známé údaje, na území města Jablonného se vůbec dobývkám na vulkanických žilách nevěnoval. To je škoda, protože mohl popsat i lokality dnes zaniklé a snad mohl zaznamenat i údaje již nedostupné.

Dobývání železných rud u Jablonného dnes připomínají pouze stará důlní díla v lokalitách Lemberk, Sokol a Hvozď. Nejznámější je štola Lemberk (Havránek 1997), která je v délce 33 m vyražena ve zvětralé žíle vulkanitu směru SV – JZ mocné přibližně 1 m (obr. 1). Přesněji řečeno, štola je doslova vydlabána, vulkanická hornina je totiž rozložena na pestrobarevnou jílovitou hmotu, která je z hlediska rozpojitelnosti kopná nebo rypná, přitom

dostatečně soudržná, takže strop není nutné pažit. Boky štol tvoří pískovec zpevněný proželezněním nebo zbytky kontaktních ploch vulkanit – pískovec tvořených lupenitým železivcem, v Müllerově (1929) pojetí vnitřní výstelkou. Portál štol jakožto evidovaného starého důlního díla byl v roce 1998 vyzmáhán a opatřen mříží. Vulkanická žíla pokračuje jz. směrem pod hrad až k Pivovarskému rybníku, její průběh je indikován výraznými koncentrickými laminami oxidhydroxidů Fe odkrytými v sklepech na břehu rybníka. Pokračování žíly opačným směrem na severovýchod od štol je patrné na protějším svahu při hraně návrší nad Zpěvnou a je na ní zaraženo několik průzkumných pinek. Lemberskou žílu sleduje mnohem delší vulkanická žíla stejného směru probíhající od zámeckého hřbitova v ose hřbetu horní leberské aleje kolem Bredovského letohrádku přes návrší mezi Zpěvnou a Kunovou a končící na vulkanickém uzlu k. 426m (Öhlberg, telekomunikační věž). Na žíle je vyhloubeno několik pinek, které jižně od Zpěvné na k. 376m tvoří souvislý pinkový tah nasvědčující intenzivní těžbě (obr. 2).

Dalším evidovaným starým důlním dílem je štola na jižním úpatí Sokolu (obr. 3). Za zborceným portálem ústí štoly je propadlina, podle zachovalého odvalu lze předpokládat délku štolu přibližně 60m (obr. 4). O účelu štol se lze dohadovat, ale je znám výsledek revize štol z roku 1767. Portál štol nechal tehdy vyzmáhat sám Tadeáš Peithner z Lichtenfelsu, dvorní rada, vysokoškolský profesor a přisedící úřadu nejvyššího mincmistra a perkmistra monarchie. Výsledkem bylo zjištění nějakých železnatých látek a jemný bol (obr. 5).^{1/} Lze tedy předpokládat, že vysoký báňský úředník viděl ve štole nějaký vulkanit, uváděný bol^{2/} lze s trochou licence považovat za Toneisenstein, který byl podle Müllera (1929) předmětem těžby v železnorudných dobývkách na vulkanických žilách. Tomu, že štola narazila na terciérní prostředí, nasvědčuje i malá halda terciérních štěrků deponovaná mimo hlavní odval. Úvahy o dole na železnou rudu na Sokolu uvádí Kühn (2001). Mimo to je u Malého Sokolu v rozvětralém vulkanitu vyhloubena přes 2m hluboká jáma nejistého účelu.

Další zajímavou lokalitou je Hvozď, v předpolí nalezneme několik pinek na Zámeckém vrchu k. 536m, blíže ke Hvozdu pak menší pinkový tah na Kančím vrchu k. 499m a systém jam poblíž vodopádu při silnici Heřmanice – Krompach.^{3/} Pozoruhodná je ale 3m hluboká šachtice^{4/} na samém úpatí Hvozdu, o jejímž účelu však není možné uvést nic určitého, kromě toho, že díky její velikosti je téměř vyloučeno, aby se jednalo o jámu na zpracování volného balvanu pískovce, jak je na úpatí Hvozdu obvyklé (obr. 6). Drobné průzkumné práce na vulkanických žilách je možné

najít v Židovicích, na Liščím vrchu k. 536, větší pak severně od Petrovic na k. 431 m, v některých případech je však na místě zvážit i vojenský účel jam nebo jejich pozdější vojenské využití.

Všechny podrobněji popisované lokality jsou situovány v pískovcích jizerského souvrství lužické oblasti české křídové pánve. Výskyt vulkanitů v této části pánve se považuje za projev aktivity oherského riftu, kromě několika větších původně podpovrchových těles jsou přítomny bazické žilné vulkanity, typické pro okrajové části riftu a jeho úvodní fázi vývoje. Ložiskově byly zajímavé především polzenity, specifické horniny pro Českolipsko. K polzenitům lze s určitou mírou nejistoty přiřadit popisované žíly v okolí Lemberku. Těžba se soustředila bez výjimky na zcela zvětralé a proželeznělé svrchní části vulkanických žil. Zatímco dříve byl rudodárný význam připisován především vnějším zvětrávacím procesům (Havránek 1996), novější poznatky upřednostňují vnitřní procesy (Adamovič 2014). Obohacení vulkanických žil sloučeninami železa tak má spíš charakter hydrotermálních jevů souvisejících primárně s vulkanismem. Hlubinná hydrotermální fluida postupovala podél pronikajících vulkanických žil, přitom se obohacovala železem z tmavých minerálů žil a teprve mísením s vodami mělkého podpovrchového oběhu docházelo k vysrážení oxihydroxidů na kontaktech žil.

Těžba rud železa (geothit, hematit) na zvětralých vulkanických žilách bazických vulkanitů byla snadná, ať šlo o těžbu z povrchu hloubením šachtic (pinek) a hlubokých rýh nebo o krátká podzemní díla (štoly). Zajímavostí a určitým rizikem je skutečnost nově ověřená v roce 2016 např. na povrchových dobývkách v Mařenicích, že jednotlivé pinky na žíle mohly být pod zemí propojeny. Hutnění vytěžené rudy bylo snadné, polzenity totiž obsahují samy o sobě kalcit, olivín a jílové minerály, tedy vlastně hutnicí přísady, které se v současnosti používají při peletizaci železných rud.

Pro datování popisovaných železnorudných dobývek nejsou přímé údaje, jde spíše o úvahy vycházející z poznatků k lépe doloženým lokalitám v širším okolí. O stáří železnorudných dobývek vypovídají více údaje o hamrech, než údaje o dobývání, kterých je v Lužických horách poskrovnu. Určité vodítko poskytuje také záznam o havíři z blízkých Janovic k roku 1545 a zmínka o činnosti žibřidického hamru v 16. století (Štoviček 1986). Hamrem v Jablonném mohl být snad tzv. Schmelzmühle na Panenském potoku, pokud by se jednalo skutečně o hamr, pak mohl sloužit nejen pro zpracování rudy z popisované části Lužických hor, ale i pro dobývky z okolí Velkého Valtinova. Výmluvná je i skutečnost, že sám Peithner popisoval štolu na Sokolu jako starou, neměl tedy od místních žádné informace o jejím stáří,

což nasvědčuje jejímu vzniku před třicetiletou válkou, která způsobila při demografických změnách ztrátu historické paměti. Tomu ostatně nasvědčuje i Hantschelova poznámka (1907) k této štolě s uváděným stářím 16. a 17. století. Rozmach těžebních aktivit vycházející z Krušných hor se projevoval po celé 16. století a zasáhl i zdejší kraj, další významné „železářské“ období se váže k době Albrechta z Valdštejna a pak k hospodářské obnově po třicetileté válce a končí v 18. století.

POZNÁMKY

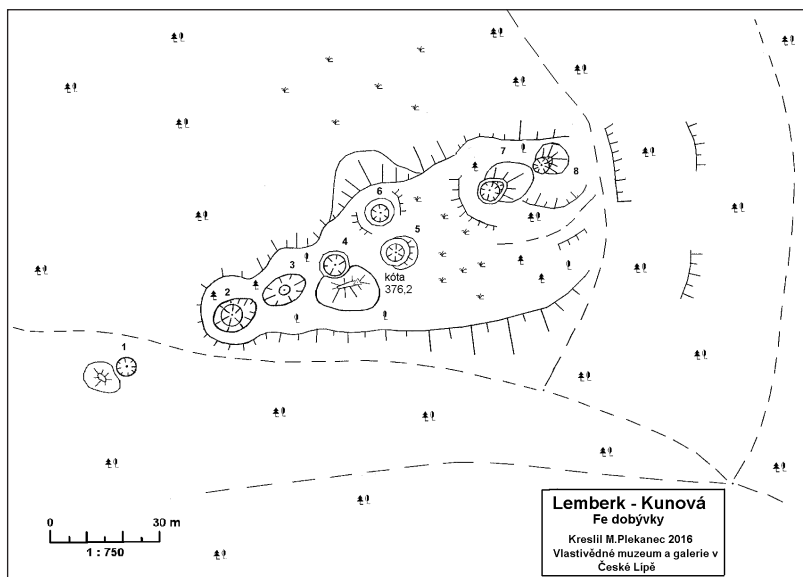
- 1/ Překlad J. Bílek a L. Jangl, české vydání 1982.
- 2/ Bol, bolus je přírodní červený nebo žlutý pigment = okr, směs jílového minerálu a oxidu železa, Polák 1972.
- 3/ Plekanec J., ústní sdělení, 2008.
- 4/ Plekanec M., ústní sdělení, 2014.

LITERATURA

- Adamovič, J. 2014: Železné rudy na území Geoparku Ralsko a jejich těžba. Sborník z 2. konference národních geoparků 29.–30. 4. 2014. Geopark Ralsko – Doksy, 20–21.
- Hantschel, F. 1907: Nordböhmischer Touristen-Führer für die Gegend zwischen des Landesgrenze im Norden, der Sprachgrenze im Süden, dem Komotauer Erzgebirge im Westen und dem Riesengebirge im Osten. Nordböhmischer Exkursions-Club, Česká Lípa.
- Havránek, P. 1996: Dobývání železných rud v okolí Mařenic, Bezděz 4: 153–158.
- Havránek, P. 1997: Štola Lemberk. Jizerské a Lužické hory, (2), 5. Liberec.
- Kratochvíl, J. 1953: Topografická mineralogie Čech. NČSAV, Praha.
- Kühn, P. 2001: Kde byl u Petrovic důl na železnou rudu. Bezděz 10: 379–381.
- Müller, B. 1929: Die geologische Sektion Deutsch-Gabel des Kartenblattes Rum-burg-Warnsdorf. Sborn. GÚ ČSR 8: 189–227.
- Müller, B. 1933: Erläuterungen zur geologischen Karte des Bezirkes Deutsch-Gabel in Böhmen. Firgenwald 6: 8–85. Liberec.
- Peithner z Lichtenfelsu, J. T. A. 1780: Pokus o přírodní a politické dějiny českých a moravských dolů. Překlad J. Bílek a L. Jangl, 1982.
- Peithner z Lichtenfelsu, J. T. A. 1780: Versuch über die natürliche und politische Geschichte der böhmischen und mährischen Bergwerke. Wien.
- Polák, A. 1972: Nerudné nerostné suroviny. SNTL, Praha.
- Štoviček, J. 1986: Železářství na česko-lužickém pomezí, Z dějin hutnictví 15, Rozpravy NTM 106: 55–69.

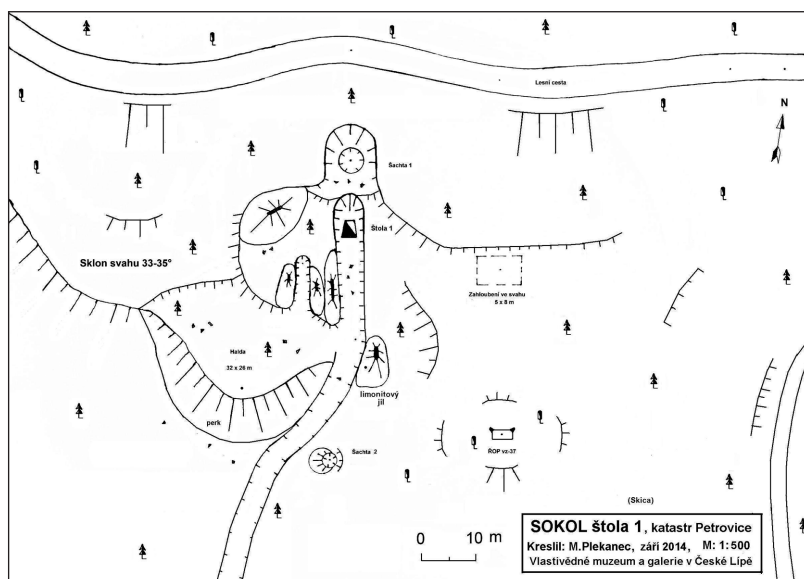
Obr. 1. Štola Lemberk v žíle bazaltoidu, Lvová. Foto autor.

Obr. 2. Dobývky na žíle bazaltoidu u k. 376, Lvová – Zpěvná. Kresba M. Plekanec.

Obr. 3. Halda štoly na Sokolu, Heřmanice. Foto autor.

Obr. 4. Situace starého důlního díla na Sokolu, Heřmanice. Kresba M. Plekanec.

fang mit Sande bedeckt ist, und auch seine Berge meistens aus Sandsteinen bestehen, unter welchen ein weißer und weißgraulichter Filtrirstein um Gabel besonders zu bemerken ist. Aus diesem Steine haut man ohne große Mühe sehr schöne und leichte Quaderstücke zu, aus denen in dieser Gegend die meisten Gebäude aufgeföhret sind.

Unter den gedachten Sandgebürgen um Gabel finden sich jedoch auch einige Erz- und Ganggebürge. Ich selbst habe im J. 1767. als ich das Gebürge, wo ehemals das alte Schloß Falkenburg stand, bereiset, daselbst auf der Halde eines alten Stollnmundloches, welches ich mit Bewilligung der Grundherrschaft in etwas verräumen ließ, nebst andern Eisenarten auch eine feine Solarerde angetroffen.

Auch Brückmann (g) und Valbin (h) gedenken der Solarerden in diesen Gegenden. Der letztere führet an dem angezeigten Orte noch mehrere in Böhmen gefundene dergleichen Erden an; worunter er besonders diejenige rühmet, welche zur Zeit Rudolphys II. in dem königlichen Garten zu Brandeis ausgegraben worden, und welche er *axungia solis & lunæ* nennet, sie auch wegen ihrer besondern Güte der morgenländischen gleichsetzen will. In eben diesem königl. Garten hat man, nach dem Zeugnisse unsers Schriftstellers, auch eine wahre Mumie gefunden. (i)

Obr. 5. Peithnerův popis stoly na Sokolu. Knihovna NTM Praha. Foto autor.

Obr. 6. Jáma na úpatí Hvozdu, Heřmanice. Foto autor.

DROBNOSTI

RENASANČNÍ POLYFONIE V ČESKÉ LÍPĚ

Jaroslav Panáček

Úvod

Církevní život je odjakživa neodmyslitelně spojen s provozováním zpěvu, později i hudby, zejména varhanní. Zprvu šlo o jednohlasý liturgický zpěv (v katolické církvi zvaný gregoriánský), později (v Čechách hlavně od 2. poloviny 15. století) vícehlasý, polyfonní, který se však zpočátku uplatňoval hlavně ve šlechtickém a měšťanském prostředí. Na rozvoj polyfonie měla velký vliv literátská bratrstva, která začala vznikat v českých městech v době kolem roku 1490. Vstupovali do nich vzdělaní měšťané, kteří se zavázali zpívat v kostele liturgickou hudbu (obr. 1). Byla to určitá reakce na to, že církev (ať už utrakvistická, která byla většinová, nebo katolická) zůstala po husitských válkách chudá a nemohla zaměstnávat profesionální zpěváky. Ve většině měst sice byla k dispozici farní škola, jejíž rektor, kantor a chudí žáci měli za poskytnuté živobytí řadu zpěvních povinností vůči kostelu, ovšem rostoucí gramotnost měšťanských vrstev a fakt možného podílu laiků na bohoslužbě vytvářely příznivou půdu pro působení bratrstev. Krátký rozkvět, který česká polyfonie a aktivita literátských bratrstev zažila v několika desetiletích kolem roku 1500, vystřídala asi od 30. let 16. století doba vleklé stagnace. Literátská kultura jako by se znovu uzavírala před světem, nevíme o žádné soudobé tvorbě z tohoto prostředí, pouze se opisovaly staré a nejstarší skladby, které se nanejvýš překládaly do češtiny. Snad jen v německy mluvícím pohraničí vyburcovaly úspěchy reformace zájem o pěstování nových forem reformačního zpěvu a dokonce i kompoziční činnost.^{1/}

O církevních záležitostech v České Lípě po husitských válkách až do nástupu protestantismu jsme na základě písemných pramenů aspoň v hrubých obrysech zpraveni.^{2/} O mnoho hůře jsme na tom s informacemi o hudebním životě, ať již v profánní či sakrální oblasti. Velkou zásluhu o pěstování hudby měli v minulých dobách učitelé (slovo kantor znamenalo původně předního zpěváka, který sám zpívá nebo předzpěvuje část liturgického textu). Mládež se ve školách od dětství učila základům

hudebního dění a učitelé se museli aktivně účastnit všech akcí s hudbou spojených a pořádaných jak městem, tak církví. O městské škole a školmistrovi v České Lípě je nejstarší zpráva z nadání oltáře sv. Václava a Ludmily v české kapli farního kostela sv. Petra a Pavla v roce 1391, kde se rovněž mluví o zpívaných mších.^{3/} V roce 1406 při založení oltáře Božího Těla a Panny Marie měl obdržet školmistr 3 kopy grošů jako odměnu pro zpěváky při mších.^{4/} To dokládá obvyklý postup té doby, kdy žáci farní či městské školy pod vedením učitele (kantora) doprovázeli mše liturgickým zpěvem. Kostelní zpěv býval i vítanou příležitostí pro chudé žáky, aby si přivydělali. Nadlouho poslední ze zpráv o škole je v roce 1424 zpráva o podučiteli Janovi.^{5/} Farní škola při kostele sv. Petra a Pavla působila i nadále, doplněná pak na konci 16. století, ne-li dříve, druhou školou při kostele Panny Marie, pravděpodobně protestantskou.^{6/}

Luteránství se začalo šířit ihned po vystoupení velkého reformátora s kritikou soudobé církve v proslulých 95 tezích v roce 1517. Brzy nato, na počátku dvacátých let 16. století, padlo luteránství v Čechách, rozdělených v té době na katolíky a utrakvisty, na úrodnou půdu. Již tehdy je dokumentován přímý Lutherův vliv, zprostředkovaný jeho korespondencí s českými kališníky.^{7/} První český překlad Lutherova díla, jeho traktátu *O velebné svátosti svatého pravého těla Kristova*, vydal již v roce 1520 Oldřich Velenský z Mnichova (na Českolipsku) ve své tiskárně v Bělé pod Bezdězem.^{8/} Šlo o první překlad Lutherova spisu z němčiny do jiného národního jazyka.

V historii České Lípy byl odedávna přijímán fakt, že prvním luteránským predikantem ve městě byl v roce 1566 sloupský kněz Zacharias Pullmann, kterého sem povolal majitel Mariánské čtvrti města Zikmund Berka z Dubé a Lípé, jenž se pod vlivem augsburské konfese a patrně i své druhé manželky Kunhuty z Eberštejna přiklonil k luteránskému učení.^{9/} V roce 1569 pak Zikmund obdržel od císaře svolení, aby si mohl na svých statcích držet evangelického duchovního.^{10/}

Zdá se však, že nekatolická konfese zahrnázila v České Lípě daleko dříve. Již v červnu 1562 nechal Petr Berka z Dubé ve Wittenbergu ordinovat ke kazatelskému úřadu v Lípě Johanna Berschdorfa z Děčína.^{11/} Ale nejen to. Stranou zájmu zůstal článek A. Paudlera z roku 1895, pojednávající překvapivě o luteránském faráři Balthasaru Resinariovi, který působil v České Lípě již o dvacet let dříve a zde také zemřel.^{12/} Nemusí se to však zdát až tak překvapivé, když uvážíme, že u vrchnosti převažoval již v té době rovněž protestantismus. Majitelem dvou čtvrtin lipského panství rozděleného

na čtyři díly – čtvrtí Dlouhé a Křížové – byl od roku 1532 Václav z Vartenberka na Rybnově († 1552), odpůrce katolicismu Ferdinanda I. Habsburského. Druhé dvě čtvrti – Zádušní a Mariánskou – držel od roku 1532 horlivý katolík Zdislav Berka z Dubé († 1553), ale v roce 1540 předal čtvrt Mariánskou již zmíněnému Zikmundu Berkovi z Dubé († 1570), svému nevlastnímu synovi. A jak už bylo uvedeno, i Zikmund se přiklonil k luteránství a horlivě ho prosazoval. Samotný katolík Zdislav Berka již nemohl zabránit vstupu protestantismu do města.^{13/} Kdo však byl Balthasar Resinarius?

Život a dílo Balthasara Resinaria

Podle Českého hudebního slovníku osob a institucí^{14/} patří skladatel a kněz Balthasar Resinarius mezi přední osobnosti německé reformace v Čechách. Jeho hudební díla se ve své době těšila ohromné popularitě a byl tehdy označován (Johann Holtheuser z Wittenbergu ve svém díle *Encomion musicae* z roku 1551) jako jeden z největších mistrů současnosti. V hudbě období reformace je označován jako „hvězda první velikosti“.^{15/} Jeho popularita však s časem nepominula a jeho díla jsou až do současnosti stále vydávána a má je na repertoáru nejen celá řada vokálních souborů zaměřených na tento druh hudby, ale i sólistů na různé nástroje (viola da gamba, varhany), a to jak v Čechách, tak i v zahraničí, zejména v Německu.

Encyklopedie, biografické lexikony a další literatura^{16/} uvádějí, že Balthasar Resinarius se narodil asi roku 1485 (nebo 1486 či 1480) v Děčíně, byl tedy současníkem Martina Luthera (1483–1546). Jeho původní příjmi bylo Harzer (někdy psáno též Hartzer či Harczer), které je stejně jako jeho latinská forma Resinarius odvozeno od výrazů označujících smůlu nebo pryskyřici (něm. das Harz, lat. resina). Hudební vzdělání získal jako vokalista dvorní kapely císaře Maxmiliána I. Habsburského ve Vídni, kterou od roku 1496 až do své smrti vedl slavný renesanční skladatel franko-vlámské školy jihonizozemského původu Heinrich Isaac (ok. 1455–1517). Jak dokládá záznam se jménem *Baldassar Harczer* v univerzitní matrice, studoval od roku 1515 teologii na univerzitě v Lipsku. Po studiích se vrátil v roce 1522 do rodného Děčína, kde se stal z iniciativy Hanse ze Salhausenu katolickým knězem. Do Děčína současně přišel na místo kaplana bývalý freiberský mnich kazatelského řádu Dominik Beyer.^{17/} Farář Balthasar Hartzer jej ve čtyřiceti člancích, sestavených výběrem z jeho kázání, nařkl z kacířství, které ale na výzvu vrchnosti nebyl schopen na základě Písma svatého prokázat. Celá polemika, včetně dopisu katolického administrátora Jana Žáka, Hartzerových článků i odpovědi Hanse ze Salhausenu byla

dokonce v roce 1523 vytištěna ve Wittenbergu.^{18/} Kauza se dostala i před panovníka, ale byla pak nakonec vizitátorem, pražským a míšeňským kapitulářem Arnoštem ze Šlejnic vyřešena domluvou.^{19/} Pod vlivem nového protestantského učení však po čase sám Hartzler přestoupil jako jeden z prvních konvertitů k luteránské víře. Od roku 1534 (zde se rovněž údaje různí) až do své smrti pak působil jako luteránský farář v České Lípě. Zemřel zde 12. dubna 1544 nebo 1546 (údaje se v literatuře rozcházejí).^{20/}

Dílo Balthasara Resinaria, jež se dochovalo, sestává z duchovních skladeb. Ve kterém období jeho života skladby vznikly, není známo. Jisté je, že nejvýznamnější z nich byly vydány v posledních dvou letech skladatelova života, tedy v době, kdy působil v České Lípě.^{21/} Resinariovy duchovní písně se dochovaly ve sbírkách *Sacrorum hymnorum* (s hymny např. *Caeduntur gladiis, Deus tuorum militum, Jesus corona virginium* a *Urbs beata Jerusalem*) z roku 1542 a *Neue Deudsche Geistliche Gesenge CXXIII* (30 chorálů, mezi nimi i chorál na slova Martina Luthera *Gelobet seist du, Jesu Christ*, jenž se stal hlavní luteránskou písní na 1. den vánoční) z roku 1544. Vedle latinských motet (*Factum est autem, In principio erat verbum, Liber generationis*, vyd. 1545; *Eya inquit Paulus, Tradiderunt, Vigila te ergo*, vyd. 1549) je znám také hymnus *Beatus author saeculi* a čtyři další písně. Nejvýznamnějším a nejvýznamnějším Resinariovým dílem je však soubor 80 responsorií.^{22/} V letech 1543 a 1544 jej vydal v saském Wittenbergu významný německý tiskař a kantor od sv. Tomáše v Lipsku Georg Rhau pod názvem *Responsoriorum numero octoginta de tempore et festis iuxta seriem totius anni. Libri duo* (80 responsorií a Janovy pašije; obr. 2). Skutečnost, že Rhau nechal vytisknout ve dvou dílech kompletní Resinariovu sbírku osmdesáti Responsorií a Janových pašijí jako sbírku děl jednoho autora namísto obvyklého souboru děl různých skladatelů, je dokladem, že se díla i jejich autor museli těšit značné vážnosti.

Autorovy kompozice byly určeny pro liturgické potřeby luteránské církve a reprezentují koncept, známý u wittenberských teologů. Hlavní pozornost je tedy zaměřována na zhudebněný text, který je nositelem významu. Resinariův kompoziční styl byl konzervativní a vycházel z tvorby čtvrté generace franko-vlámských skladatelů. Jeho polyfonní kompozice využívají *cantus firmus*, nejčastěji umístěný v tenoru, a je v nich patrná snaha o co nejčistší vyjádření slova.^{23/} Skladby pokrývaly bezprostřední liturgickou poptávku rané luteránské církve a odrážely myšlenkový svět luteránství, v němž je zdůrazněn význam slova v hudební tvorbě (obr. 3). Právě to zřejmě bylo také důvodem popularity, které se díla Balthasara Resinaria v té době těšila.

Obliba skladatelovy hudby je doložena také množstvím opisů, které vznikly podle Rhauových tisků. Ostatně, Resinariova Responsoria byla dříve zachována i v České Lípě. V inventáři kůru českolipského děkanského kostela sv. Petra a Pavla z roku 1652 jsou mezi osmnácti položkami uvedena *Responsoria Resinarij*.^{24/}

Resinariův vztah k České Lípě

Prakticky jedinými dobovými texty o Resinariovi (kromě polemiky o Beyrově kacířství v Děčíně) jsou dvě předmluvy ke Rhauově vydání skladatelových Responsorií z roku 1543. V první z nich (fol. 2r–4r) doporučuje doktor Johann Bugenhagen Pomeranus wittenberským studentům Resinariovo dílo. Druhá pochází od vydavatele Georga Rhaua (fol. 4v–5v) a je pro nás zvláště cenná, neboť uvádí informace o Resinariově původu a životě (obr. 4). Na fol. 4v se píše: ... *domino BALTASARE RESINARIO IECINO, qui hodie agit Episcopum Lippae in finibus Bohemiae, quod oppidum aequis abest spacijs á Dresda & Praga, ...* (pana Baltasara Resinaria Děčínského, který dnes působí jako biskup v Lípě v krajině Čech, z kteréhož města je stejně daleko do Drážďan i Prahy). Již A. Paudler ve svém článku dokazoval na řadě příkladů, že „Jecino, Jecina, Jecena“ byla v latinských textech poměrně běžná forma jména Děčín,^{25/} a také je dnes Resinarius pokládán za významného děčínského rodáka. Současně A. Paudler vysvětluje Resinariovo označení církevní hodnosti jeho oblíbeností mezi farníky, mezi nimiž požíval takové vážnosti jako skutečný „biskup“. Přesto je jako biskup i v nejnovější literatuře^{26/} naprosto nesmyslně označován.

Kromě Resinariova původu, místa jeho narození a vztahu k České Lípě se jako další otázka jeví datum jeho úmrtí, které se kupodivu v otázce dne a měsíce v literatuře shoduje, ale pochybnosti přetrvávají ve vročení (1544, 1546, ba i 1567).^{27/} Žádná literatura však neuvádí pramen. V České Lípě nepřicházejí do úvahy matriky, které zde byly vedeny až od roku 1575. Ani ty však neexistují, neboť pravděpodobně shořely při požáru města v roce 1787, a tak nejstarší dochovaná matrika zemřelých začíná až rokem 1742. Ani dvě nejstarší městské knihy, první z let 1461–1722, druhá z let 1524–1564, žádný záznam tohoto druhu neobsahují. Pozornost se tedy obrátila ke druhé zachované písemnosti vztahující se k Resinariovi.

Je jí *Epitaphium* (tj. nekrolog), které na Resinariovu počest složil, a to dokonce v několika verzích, významný českolipský rodák, přírodovědec, lékař a básník Georg Handsch (1529–1578).^{28/} Handschovi bylo tehdy pouhých 15 let a vrátil se právě z proslulé latinské protestantské školy v dnešní

Złotoryji (něm. Goldberg) v Dolním Slezsku, aby téhož roku pokračoval ve studiích v Praze. Nekrolog svědčí o úctě a vážnosti, jaké se patrně Resinarius v České Lípě těšil. Básně jsou dodnes dochovány v literární pozůstalosti Georga Handsche v Rakouské národní knihovně (Österreichische Nationalbibliothek) ve Vídni v rukopise 9821 na foliích 30v–37r. Básnické nekrology jsou uvedeny pod názvem *Epitaphium Venerabilis et Doctissime iuri Balthasari Resinarii olim Lippensem Parrochiam curantis* (Nekrolog velebného a veleučeního znalce Balthasara Resinaria, druhdy správce lipské farnosti).

Na foliu 36v pak nalezneme údaj o datu Resinariova úmrtí (obr. 5). Ve verši, který začíná „*Si desideras ...*“, je obsažen návod, jak získat rok úmrtí uložený v podobě chronostichu v níže uvedených čtyřech podtržených verších. Ve verši, který začíná „*Mensis Aprilis ...*“ je pak uveden návod, jak vypočítat den v měsíci z chronostichu následujícího řádku. Pravděpodobně rukou samotného Handsche jsou vedle připsány tyto údaje arabskými číslicemi. Chronostichy data Resinariova úmrtí:

IesV ChrIste bea BaLthasarVM

Inq(ue) sInVs hVnC Inter Abrahae

Et nos ILLI posthaC IVnge

AbrVptos fato LVgentl.

(= MCCCLLLLVVVVVVVVIIIIIIIII = 1544)

Mensis Aprilis tali norma

Lucem in versu quaere secundo

(Aprilis = duben)

SerVa nos ple IesV a Satana

(= VVII = 12)

Je tedy zřejmé, že správné datum Resinariova úmrtí je 12. duben 1544 a další roční data (1546, 1567) musela vzniknout omylem. První z nich (1546) uvádí jako rok úmrtí již A. Paudler,^{29/} původ druhého (1567) se nepodařilo zjistit.

Závěr

Ojedinelé zprávy o Balthasaru Resinariovi dokládají, že již v polovině 16. století se v České Lípě provozovala polyfonní liturgická hudba. A nejenom provozovala, nýbrž i komponovala. Každé město pohraničního věnce severních Čech přispělo v té době k vývoji pěstování hudby. A Balthasar Resinarius je z nich nejstarší a jmenovitě známý českoněmecký skladatel, jehož díla zůstala díky tisku zachována.^{30/}

POZNÁMKY

- 1/ Horyna 2003.
- 2/ Panáček 2018.
- 3/ RL s. 51, č. 76.
- 4/ RL s. 83–84, č. 154.
- 5/ RL s. 132, č. 290.
- 6/ Panáček 2009, s. 9.
- 7/ Podrobně o šíření luteránství v českých zemích viz Just 2009. O Lutherově přímém vlivu a jeho kontaktech s kališníky v Čechách viz s. 47–49.
- 8/ Národní knihovna Praha: Owelebbe Swatosti Swateho praweho Tiela Krystowa: A o bratrstwie Rzeč Doktora Martina Lutera. Rzeholy Swateho Augustyna. [Bělá pod Bezdězem] : Wytłaczono nakladem Woldrzicha Welenskeho ze Mníchowa, 1520. Oldřich Velenský z Mníchova pocházel z rodu, který sídlil na zaniklé vsi Mníchov nedaleko Jestřebí, viz Panáček 2008.
- 9/ Willomitzer 1880, s. 11.
- 10/ Panáček (ed.) 2016, s. 46–47.
- 11/ Buchwald 1895, s. 12, č. 219.
- 12/ Paudler 1895.
- 13/ Panáček 2014, s. 279–280.
- 14/ Vytlačil 2016.
- 15/ Hoffmann 2016, s. 16.
- 16/ ADB 28, s. 245–246; Haudeck 1911, s. 502–503; ÖML, heslo Resinarius (Hartzer, Harzer), Balthasar; Seibt – Lemberg – Slapnicka (edd.) 2000, s. 427; Heinz 2013, s. 35; Hoffmann 2016 a řada dalších.
- 17/ Eckert 1977, s. 37.
- 18/ Laube – Weiss 1997, s. 439–455.
- 19/ Paudler 1888; Paudler 1895, s. 133.
- 20/ Též Eckert 1977, s. 100.
- 21/ Paudler 1902, s. 132.
- 22/ Responsorium (z latinského *responsum* – odpověď) představuje v západní (římsko-katolické, anglikánské, luteránské) liturgii způsob střídavého zpěvu mezi předzpěvákem (zpravidla kantorem) a obcí (respektive při náročnějších nápěvech scholou). Místo kantora může part předzpěváka převzít sbor resp. schola.
- 23/ Vytlačil 2016.
- 24/ Státní okresní archiv Česká Lípa, Archiv města Česká Lípa, inv. č. 821, Decanal-Kirchen Rechnung S. S. Petrij et Paulij 1646–1666 (podle Mikanová 1980, s. 195, 211, 218).
- 25/ Paudler 1895, s. 133.
- 26/ Hoffmann 2016.
- 27/ Letopočet 1567 uveden např. v: Bach Cantatas Website, <http://www.bach-cantatas.com/Lib/Resinarius-Balthasar.htm>.

- 28/ Panáček 2013.
29/ Paudler 1895, s. 132.
30/ Hoffmann 2016, s. 16.

PRAMENY A LITERATURA

- ADB: Allgemeine Deutsche Biographie, Band 28 (Reinbeck–Rodbertus), Leipzig 1889.
- Eckert, A. 1977: Die deutschen evangelischen Pfarrer der reformationszeit in Nord- und Ostböhmen, Rappenaу – Obergimpern.
- Buchwald, G. 1895: Wittenberger Ordiniertenbuch. Zweiter Band (1560–1572), Leipzig.
- Haudeck, J. 1911: Musik und Gesang im Leipaer Bezirke. In: Hantschel, F. (ed.), Heimatkunde des politischen Bezirkes B.-Leipa, B.-Leipa, s. 501–522.
- Heinz, I. 2013: Musikalische Kostbarkeiten aus dem nordböhmischem Niederland. Vom Mittelalter bis zur Missa solemnis 1830, Varnsdorf.
- Hoffmann, H. 2016: Balthasar Resinarius, Bischof von Leipa und Komponist, Heimatnachrichten 66, č. 2, s. 16–17.
- Horyna, M. 2003: Tvář IV.: Renesanční polyfonie v Čechách, Harmonie on-line, www.casopisharmonie.cz.
- Just, J. 2009: Luteráni v našich zemích do Bílé hory. In: Just, J. – Nešpor, Z. R. – Matějka, O. et al., Luteráni v českých zemích v proměnách staletí, Praha, s. 23–126.
- Laube, A. – Weiss, U. 1997: Die Flugschriften gegen Reformation (1518–1524), Berlin.
- Mikanová, E. 1980: Hudební kultura v České Lípě a okolí (Příspěvek k dějinám hudby v severních Čechách). In: Sborník příspěvků k době poddanského povstání roku 1680 v severních Čechách, Praha, s. 194–229.
- ÖML: Österreichisches Musiklexikon online, www.musiklexikon.ac.at.
- Panáček, J. 2008: Zaniklá farní ves Mnichov a její držitelé, Bezděz 17, s. 5–25.
- Panáček, J. 2009: Školy a univerzitní studenti na Českolipsku v době předhusitské, Bezděz 18, s. 7–25.
- Panáček, J. 2013: Testament Georga Handsche z roku 1578, Bezděz 22, s. 353–366.
- Panáček, J. 2014: Renesanční šlechtic Jetřich Jiřij Berka z Dubé a z Lípě, Bezděz 23, s. 279–298.
- Panáček, J. (ed.) 2016: Kronika města České Lípy mistra Hanse Kriescheho, Litoměřice – Praha.
- Panáček, J. 2018: Církevní život v České Lípě po husitských válkách, Bezděz 27, s. 7–36.
- Paudler, A. 1888: Zwei alte Drucke. Ein Beitrag zur Geschichte der Reformation in Bensen und Tetschen, Mittheilungen des Nordböhmischem Excursions-Clubs 11, s. 146–156.
- Paudler, A. 1895: Der Leipaer Pfarrer Resinarius, Mittheilungen des Nordböhmischem Excursions-Clubs 18, s. 132–135.

- Paudler, A. 1902: Das Lutherthum in Leipa um 1550, Mittheilungen des Nordböhmi-
schen Excursions-Clubs 25, s. 132–134.
- RL: Regesta Lippensia, Anotovaná edice pramenů k dějinám České Lípy do roku 1437 (ed.
J. Panáček), Česká Lípa 2000.
- Seibt, F. – Lemberg, H. – Slapnicka, H. (edd.) 2000: Biographisches Lexikon zur Geschich-
te der böhmischen Länder III (N–Sch), München.
- Vytlačil, L. M. 2016: Resinarius, Balthasar (Hartzer; Harczer; Harzer), In: Český hudební
slovník osob a institucí, www.ceskyhudebnislovník.cz.
- Willomitzer, J. N. 1880: Die Lieb-Frauen-Kirche in Böhm. Leipa, Böhm. Leipa.

Obr. 1. Literátské bratrstvo v roce 1564 (Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě, sbírka negativů, č. 4174).

Obr. 2. Titulní strana Rhauova vydání Resinariiových Responsorii z roku 1543, Kniha 1, Tenor (zdroj: <http://imslp.org/wiki/Responsorium>).

Dominica prima Adventus. L

Hierc.
23.

Magnificam
testimonium
Prophete,
annuatio
omni tempore
repetitione
dignum de
Adventu Ch-
risti in carne
et eius reg-
no.

A

Obr. 3. Začátek notového partu prvního responsoria Dominica prima adventus: Ecce dies veniunt (zdroj: <http://imslp.org/wiki/Responsorium>).

**OMNIBVS LVDIMAGISTRIS, CANTORIBVS, MVSI-
CAEQVE STUDIOIS GEORGIVS
RHAU TYPOGRAPHVS
S. P. D.**

ECCE, EGO ITERVM NOVVM, NOVI AVTORIS; AT-
que quantum ego scio in nostris partibus hactenus incogniti, opus
insigne & praeclarum RESPONSORIORVM, per integrum an-
num, iuxta seriem D O M I N I C A R V M & Festorum, ex Offi-
cina mea literaria, vobis offero. Suntque plane noua multa, paucis his
diebus superioribus, ex torculari Mulica expressa, a venerabili & do-
ctissimo viro, domino BALTASARE RESINARIO IECINO,
qui hodie agit Episcopum Lippae in finibus Bohemiae, quod oppidum aequis abesse spa-
cibus a Dresda & Praga, Mulicam didicisse puer, in Aula Imperatoris Maximilian, inter
pueros Symphoniacos, sub praecceptore, eo tempore omnium in arte Mulica celeberr-
mo ac doctissimo H. ISAAC, cuius adhuc pallium apud Mulicos & nomen & egregia
monumenta nota sunt. Est autem mira suauitas & iucunda simplicitas coniuncta cum
quadam grauitate in carminibus & Harmonia IS A A C I, superioris temporis mo-
ribus conueniens. Hoc tempore vt mutati mores sunt, ita & modi mulici. Hanc pra-
eceptoris simplicitatem & grauitatem, egregie ac felicissime imitatur RESINARIVS,
ideo eius Harmonias praecipue admiratur Austria, quae semper praereliquis Germaniae
nationibus, Mulicam miro studio coluit, vbi am RESINARIUM nomen est celebre,
Notum est autem omnibus, qui vel medio critere in studio Mulicae versati sunt, quan-
ta cura ac diligentia Sancti Patres, facta & dicta CHRISTI, modulis aptauerint,
& quam concinne numeris sententijs & temporibus respondeant. Loquor enim de can-
tu Choralis. Verum postera aetas, maiorum studium perperam imitata, posthabitis Sa-
erae scripturae sententijs & historijs, sibi peculiare textus, & prorsus idolatricos exogita-
uit propter,

Obr. 4. První strana předmluvy Georga Rhaua k vydání Resinariových Responsorií z roku 1543 (Kniha 1, Tenor), kde je uvedena informace o jeho působení v České Lípě (zdroj: <http://imslp.org/wiki/Responsorium>).

Imo minoris magni restat
 Horum hominum qui sunt terrea
 Luctulenta pondera multilia.
 Sed quandoquidem legem nullam
 Servatis, nec nos ingenia
 Ductos communem flectere possunt.
 Multum ubi sum dixerit
 Adiuung. at finem ponam.
 Si desideras annu minorum.
 Solemnis cognoscere, quo sit
 Raptus, naturaeq; tributa
 Quo soluit agens in sinistra.
 Ista sequentia carmina quatuor
 De calculos eos vos redige.

Jesu Christe ora Balthasarum Inq; simul hunc miser Abrahae. Et nos illi posthac iunge Abruptos fato lugent.	} 1544
Mensis Aprilis tali nomina Lucam in mensu quere secundo Terna nos pie Joci a Satana — 12	

Lector delecte ora Christum
 Aeterni patris filiolum

Obr. 5. Folio 36v nekrologu Balthasara Resinaria od Georga Handsche s chronostichem data (v rámečku) Resinariova úmrtí v rukopisu 9821 Rakouské národní knihovny ve Vídni (Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě, sbírka negativů).

BAROKNÍ LETOHRÁDEK VÉVODY JULIA FRANTIŠKA SASKO-LAUENBURSKÉHO V ZÁKUPECH

Zdeněk Rydygr

Na Státním zámku v Zákupích se nachází plátno malíře Antona Schifera, které zobrazuje pohled na Zákupy před rokem 1858 (obr. 1). V centru obrazu je zámek s předzámčím, vpravo celý areál kapucínského kláštera s barokní stodolou směrem ke Kamenickému vrchu. Vlevo je vyvýšenina se zděnou stavbou, za kterou vidíme tehdy barokní kostel sv. Fabiána a Šebestiána. Zděná stavba na výšině nemohla být církevní stavbou, není o ní v tehdy již podrobně vedených knihách zmínka. Skutečnost je prostá – jedná se o původně barokní letohrádek vévody Julia Františka, vévody Sasko-Lauenburského, jehož doba panování se vyznačovala velkorysou stavební činností, v níž pokračovala i jeho dcera velkovévodkyně toskánská Anna Marie Františka. Julius František (obr. 2) zdědil zákupské panství v roce 1668 (jeho otec Julius Jindřich zemřel 20. listopadu 1665, matka Anna Magdalena roku 1668). Intenzivní stavební a architektonickou činností se vyznačoval již vévoda Julius Jindřich ve své hlavní rezidenci v Ostrově nad Ohří. Mimo přestavby původně šlikovského zámku se stala nejvýraznějším prvkem zámecká zahrada. Pro rozšíření již existující malé šlikovské zahrady nechal vykoupit Julius Jindřich za sedm tisíc zlatých 60 domů a stodol původní zástavby na pravém břehu místní říčky Bystřice. Vlastní zahradu začal budovat již před rokem 1642 a do roku 1648 vykoupil další nemovitosti za téměř 42 tisíc zlatých. Celkem za zřízení zahrady v Ostrově nad Ohří vydal 60 tisíc říšských tolarů.^{1/}

O zákupském lusthausu (letohrádku) se poprvé píše v roce 1670, kdy „tesaři pod vedením Georga Watzela z Brenné pracovali pro dvorního tesařského mistra Georga Spannigera (Spaniera) na novém letohrádku“. Spanniger se v některých pramenech uvádí jako „knížecí saský stavitel z Ostrova“, v letech 1674 a 1686 jako „dvorní tesařský mistr“. Kamenné prvky letohrádku mohl zhotovit kameník Adam Stielinger (Stüllinger) ze Schafhúza a vyzdít jej mohli zedníci Venzel Klein ze Zákup a Tomas Anderhart z Mimoňe, jejichž jména se v tu dobu v účetnictví vyskytují. Na zákupském panství

tehdy začal působit sedmatřicetiletý významný barokní architekt a stavitel Giovanni Domenico Orsi, který určitě plány letohrádku viděl. Orsiho pobyt v Zákupech je prvně písemně doložen roku 1671 a byl zde se svým pomocníkem, pozdějším také slavným stavitelem Janem Dominikem Canevallem. V letech 1671 a 1672 jsou zápisy o působení zedníků políra Hanse Antona Strintze, truhlářů Caspara Heinkeho ze Zákup, Valentina a Georga Goldehammerových ze Cvikova a sklenáře Hanse Höltzela z Častolovic.^{2/}

Letohrádek – „lusthaus“ je obecně stavba podobná zámečku, umístěná v oboře, parku, nebo ve volné krajině (obr. 3). Byla určena pro krátkodobý pobyt nebo odpočinek panstva především v létě; u těchto staveb se nepočítalo s možností noclehu. Jako stavební typ vznikl letohrádek v době renesance a tvořil obvykle ústřední a vyvýšený bod dispozice zahrady nebo parku, často s výhledem do okolní krajiny. Budova měla obvykle hlavní sál a ložnici, tzn. otevřenou chodbu nebo prostor na vnější straně objektu s výhledem do krajiny. Někdy byl s arkádami, tzv. „kolonádou“.

V červenci 1674 přišel poprvé do Zákup litoměřický stavitel Giulio Broggio, ale jen jako přizvaný odborný znalec pro posouzení plánů přestavby zámku a jeho okolí. Plány a následné provedení některých zámečkových staveb Domenicem Orsim překvapivě tvrdě zkritizoval.^{3/} Mimo Julia Františka zadávala práce i jeho manželka Hedvika Falcko-Sulzbašská, osmnáctiletá vdova po tyrolském arcivévodovi Zikmundu Františkovi (obr. 4). S ní se oženil roku 1668 a je více než pravděpodobné, že se k plánům letohrádku a k barokní zahradě na západním svahu pod ním vyjadřovala také. Podruhé se píše o letohrádku v malé zahradě poblíž kapucínského kláštera roku 1686, kdy na něm pracovali zedníci pod mistrem Wenzelem Kleinem. Kamenické práce v té době byly dílem mimoňského Hanse Heinricha Wohlmana, kterého řídil přímo Christoph Dientzenhofer.^{4/} Z pramenů však není jisté, zda jde o přestavbu původního letohrádku, nebo o zcela jiný objekt.

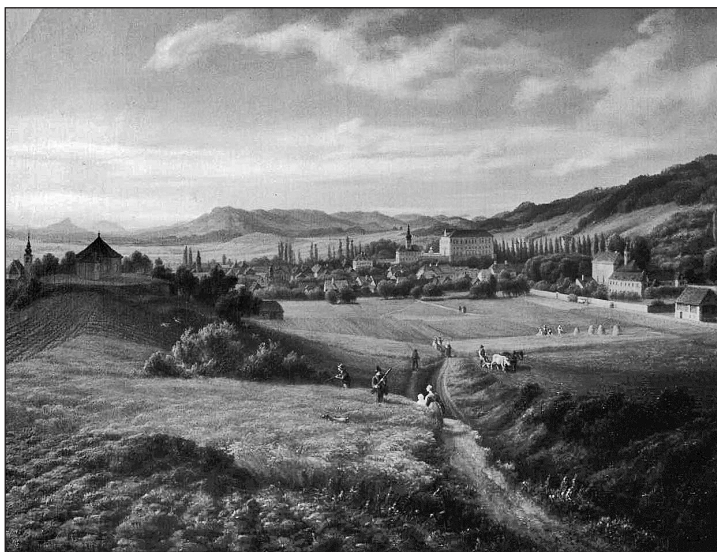
Na mapě stabilního katastru z roku 1843 vidíme pod naším letohrádkem barokní zahradu se zeleninovými záhony a vinnou révou (obr. 5). Okolo letohrádku je pozemek klasifikován jako pastvina s ovocnými stromy.^{5/} Kdy byl letohrádek rozebrán nebo zanikl, se zatím z dostupných pramenů nepodařilo zjistit.

POZNÁMKY

- 11/ Zeman a kol. 2001, s. 103.
- 21/ Macek – Zahradník 1996, s. 8.
- 31/ Macek – Zahradník 1996, s. 8–10.
- 41/ Macek – Zahradník 1996, s. 14.
- 51/ Stabilní katastr Zákupy 1843, list 04, www.archivnimapy.cuzk.cz.

POUŽITÁ LITERATURA

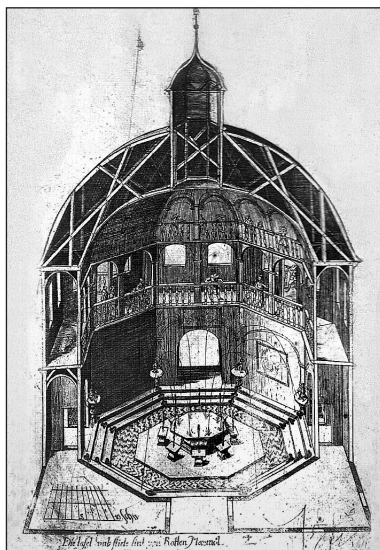
- Macek, Petr – Zahradník, Pavel 1996: Zámecký areál v Zákupích, Průzkumy památek, roč. 3, č. 2, s. 3–34.
- Zeman, Lubomír a kol. 2001: Dějiny města Ostrova, Ronov nad Doubravou.

Obr. 1. Anton Schiffer, Pohled na Zákupy, před r. 1858 (Státní zámek Zákupy, inv. č. Z 995).

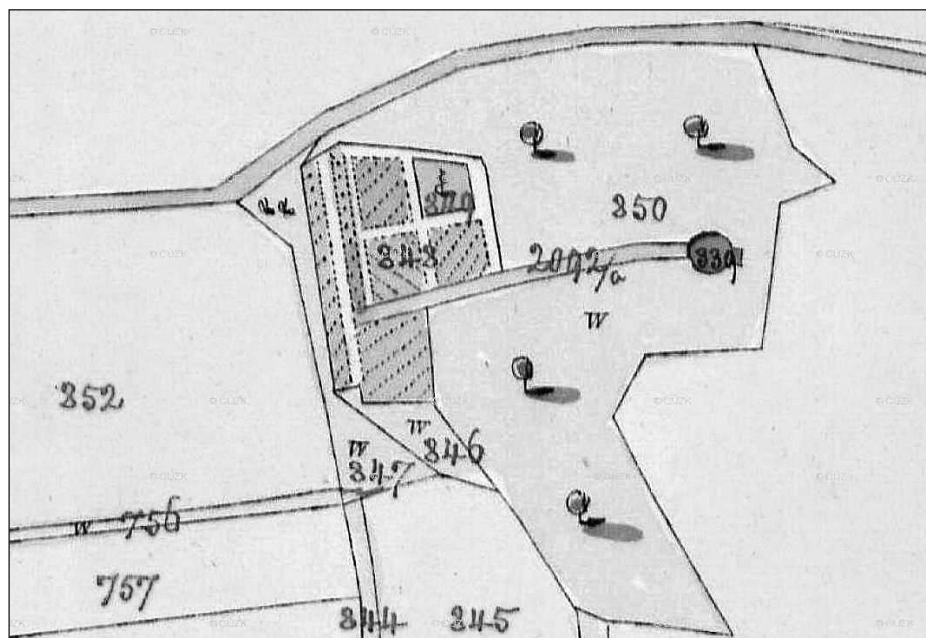
Obr. 2. Johann Borcking, Julius František, vévoda Sasko-Lauenburský (Wikipedia: Österreichische Nationalbibliothek Bildarchiv und Grafiksammlung).

Obr. 3. Zacharias Lesche, Dřevěná stavba letohrádku v Ostrově nad Ohří, ok. 1642 (Zeman a kol. 2001, s. 103).

Obr. 4. Marie Hedvika Augusta ze Sulzbachu, hraběnka Falcká (Wikipedia: Österreichische Nationalbibliothek Bildarchiv und Grafiksammlung).

Obr. 5. Letohrádek na mapě stabilního katastru Zákupy 1843, detail.

SKLENĚNÝ SVĚT BROUKŮ AUGUSTA PEVNÉHO

Michal Gelnar

Neznámým regionálním tvůrcem skleněných artefaktů z živočišné říše byl sklář Augustin Pevný (1900–1958) z Kamenického Šenova. Jeho amatérská záliba byla známá několika lidem v časech 1. republiky, ale dnes o jeho výjimečné řemeslně zručné tvorbě nevědí regionální muzejníci či historici umění. Je to jakási volná paralela s letitou tvorbou skleněných živočišných a rostlinných modelů otce a syna Leopolda (1822–1895) a Rudolfa (1857–1939) Blaschkových z Českodubška, později usazených v saském Hosterwitz u Drážďan, jejichž artefakty jsou velmi známé v zahraničí, byly tam publikovány, vystavovány, uznávány a vysoce oceňovány.^{1/}

Ale zpět k Augustinu Pevnému (obr. 1). Narodil se 24. srpna 1900 ve Skalici u České Lípy čp. 301. V jeho rodině se muži po několik generací živili sklářstvím. Jeho otec Josef (narozen 30. 6. 1868), než přibyl do Skalice u České Lípy do sklárny firmy A. Rückl, pracoval jako foukač skla ve sklárně v Rosicích. Otec Josefa Hynek byl tavičem skla ve Strání u Uherského Brodu (dnes Květná), kde se Josef sklářem pravděpodobně vyučil. Augustin tak pokračoval v rodinné tradici.^{2/}

Sklář Augustin, posléze používal zkráceného jména Gustav, zhotovoval dle rodinné tradice doma nad kahanem motýly a kytičky a tyto polotovary ve sklářské huti firmy Štěpána Hrdiny na Práchni si o přestávkách zatavoval do těžítek.^{3/} Zhotovoval také drobné plastické realisticky vyhlížející skleněné brouky a hmyz. Jednotlivé artefakty adjustoval „entomologickým“ způsobem na kruhové podložky a překrýval půlkulatým víkem z čirého bezbarvého skla. Ty tak evokovaly entomologický studijní materiál (obr. 2).

O Gustavových autentických artefaktech mnoho nevíme, více informací se dozvídáme z dochované korespondence a sporadicky z drobných noticek v předválečných tiskovinách.^{4/} Zachovaná korespondence dokládá jeho úsilí prosadit se se svou výjimečnou a obdivuhodnou tvorbou do povědomí širší veřejnosti. Nabízel je jednak jednotlivě, tak i v kolekcích různým institucím a významným osobám působícím zejména ve sklářství či v jiných odvětvích.

Korespondence, zachovaná jen s jednostrannými příjmy, tj. odpovědmi kamenickošenovskému skláři, nám dokládá snahu představitelů vedení některých institucí pomoci mu různou formou propagace i materiálně a uvést jeho tvorbu do povědomí širší veřejnosti.^{5/} Odhadujeme, že tato jeho práce nad kahanem začala někdy kolem poloviny dvacátých let.

V souboru archiválií po Gustavu Pevném je pozvánka ke slavnostnímu zahájení výstavy Propagačního týdne českého kvalitního skla, kde vystavoval. Akci pořádal Sklářský ústav v Hradci Králové a Národohospodářský ústav v Mladé Boleslavi v létě roku 1927.^{6/} Gustav se výstavy zúčastnil a za své exponáty obdržel diplom.^{7/}

Ze září téhož roku je dopis z Umělecko–průmyslového musea Obchodní a živnostenské komory v Praze (nynější Uměleckoprůmyslové museum), kde ředitel Dr. F. X. Jiřík žádá Gustava Pevného o zaslání ohlášené kolekce (nevíme jaké) na připravovanou výstavu skleněné bižuterie v muzeu.^{8/}

Koncem téhož roku dostal Gustav dva dopisy od výstavního výboru Všeobecné krajinské výstavy v Kutné Hoře s nabídkou k účasti na připravované výstavě k 10. výročí vzniku Československé republiky následujícího roku, kde měly být prezentovány „význačné výrobky všech průmyslových odvětví z celých Čech“.^{9/} Zdali se Gustav výstavy zúčastnil, nevíme, pravděpodobně ano.

Z jakých informačních zdrojů se Gustav dozvěděl o tvorbě otce a syna Leopolda a Rudolfa Blaschkových, tvořících své živočišné a rostlinné artefakty v saském Hosterwitz, zejména pro Harvardovu univerzitu v Cambridge v USA, netušíme. V každém případě do Cambridge odeslal dopis, na který mu přišla odpověď v září 1928 od asistenta J. I. Hubbarda z Botanického muzea této univerzity, v kterém jej informuje, že pan Blaschka v Cambridge nepracuje, ale žije a pracuje v Německu, a také, že na univerzitě není potřeba práce. Z toho vyplývá, že mladý Gustav tvorbu otce a syna Blaschkových odněkud znal a předpokládal, že pracují v Americe; snad tam chtěl také pracovat.^{10/}

Jakým způsobem se dozvěděl o Pevného broucích blíže neurčený F. Jirkovský, žijící či pracující v čínském Harbinu, netušíme. Během podzimu obdržel od Gustava Pevného dva broučky, z nichž jeden byl dopravou značně poškozen.^{11/}

V tomtéž roce, tj. 1928, se připravovala světová výstava ve španělské Barceloně.^{12/} Autoři knihy Světové výstavy, Od Londýna 1851 po Hannover 2000, J. Halada a M. Hlavačka uvádějí, že Československo se této výstavy zúčastnilo jen soukromými expozicemi.^{13/} Této světové přehlídce

se ale zúčastnilo i Ministerstvo obchodu, kde v jeho propagačním oddělení vystavoval také Sklářský ústav v Hradci Králové.^{14/} Na této mezinárodní výstavě, konané v letech 1929 až 1930, vystavoval Gustav své skleněné zoomorfni „kuriozity“ a ozdoby na dámské klobouky. Tato jeho prezentace byla součástí různorodé expozice Ministerstva obchodu. Za kolekci brouků obdržel od tohoto ministerstva 4.000,- Kč.^{15/} Jeho brouci se na výstavě těšili značné pozornosti návštěvníků.^{16/}

Reakcí na úspěch vystavovaných brouků v Barceloně byla nabídka spolku SVEP z Brna, kteří Gustava žádali o zaslání jeho výrobků (brouků, ozdob dámských klobouků apod.), které by prodávali na výstavě (nespecifikováno) v Brně, probíhající od 3. 8. do 15. 9. téhož roku. Jak tato brněnská nabídka dopadla, nemůžeme posoudit. Kdy získal dvě kazety brouků a hmyzu do své sbírky skla kamenickošenovský sklářský podnikatel Václav Jílek, netušíme.^{17/} Dnes jsou součástí bohaté sbírky skla pražského Uměleckoprůmyslového musea s původním označením Jílkova sbírka, na neurčitou dobu deponované ve Sklářském muzeu v Kamenickém Šenově (obr. 3, 4).^{18/}

V roce 1930 se Gustav Pevný zúčastnil Jubilejní výstavy čsl. skla a bijouterie v Železném Brodu.^{19/} Své zoomorfni i jiné artefakty nabízel také některým institucím. Tak z 26. července 1928 je dopis s odpovědí ředitelství Technického Musea Československého v Praze (nynější Národní technické muzeum); je podepsána Ing. Veselým. Gustav do sbírek tomuto ústavu nabízel jednu skříňku se skleněnými brouky za 1.000 Kč a tři těžítka za 100 Kč.^{20/} Muzeum jeho nabídku odmítlo s poukazem, že na tuto jeho tvorbu současně upozorňuje Ministerstvo obchodu.^{21/} Tato muzejní instituce také uvedla, že její sbírky jsou provizorně umístěny v nedostatečných prostorech, ale že by bylo vhodné v budoucnu, kdyby u nich „...ve sklářském oddělení mohl pracovat sklář-umělec, jako je tomu ve velkých museích zahraničních, na to pomýšleti budeme však moci teprve po výstavbě vlastní a rozsáhlé muzejní budovy, což potrvá ještě značnou řadu let...“.^{22/} Další dopis z tohoto muzea je z 9. května 1932, kdy se tento ústav obrátil na Gustava Pevného – po zprostředkování královéhradeckým Sklářským ústavem – ohledně jeho několikadenního předvádění sklářské tvorby během IX. všesokolského sletu v červnu a červenci.^{23/} Pevný nabídku přijal, což vysvětluje z dalšího dopisu muzea z 24. května t. r., kterým ředitelství dojednává podrobnosti předvádění, ubytování a prodeje Pevného výrobků. Poslední zachovaný dopis je z 15. června, v němž vedení muzea stanovuje den sklářova příjezdu a zaslání jeho pracovního stolu a pomůcek.

Jiná korespondence k jeho účasti na předvádění během sletových dnů nebyla u Gustavových potomků dochována. Jaký ohlas jeho předvádění zde mělo, nevíme.

Jistě na něčí doporučení nabízel Gustav své zoomorfní bibeloty řadě osobností působícím ve sklářském průmyslu a jiných ústavech. Tak z 2. dubna 1929 je dopis obchodního rady Ing. Jiřího Uhrmanna, vrchního ředitele Inwaldových skláren v Praze – Zlíchově, v němž Pevnému odpovídá na jeho dopis ohledně zakoupení skleněných brouků.^{24/} Další osobnost, která od Gustava zakoupila kolekci skleněných brouků, byl generální ředitel Constantin Pierre, ředitel sklárny v Holýšově u Plzně.^{25/} Jinou osobností sklářského průmyslu, které Gustav Pevný nabízel kolekci brouků, neboť jeho práce viděl v Holýšově u generálního ředitele C. Pierra, a brouci se mu líbili, byl generální ředitel Ing. Bedřich Heller, předseda Hospodářského Svazu sklářských průmyslníků v ČSR. Kolekci získal za 1.000,- Kč.^{26/} Je velmi pravděpodobné, že osobností, které si zakoupily od Gustava brouky a hmyz, bylo daleko více, než je doloženo dochovanou korespondencí.

Několikaletá korespondence Gustava se Sklářským ústavem v Hradci Králové z let 1929 až 1933 dokládá snahu této instituce mu pomoci v jeho, jak píše amatérské tvorbě, prosazení se ve vztahu k širší veřejnosti, a tím i větším zájmu o jeho tvorbu a následný prodej. Ta započala Pevného nabídkou Ministerstvu obchodu, které přeposlalo jeho nabídku hradeckému ústavu. Ten v lednu roku 1929 Gustavu Pevnému napsal, že sleduje jeho snahu v pracovním pokroku a uplatnění jeho tvůrčích schopností. Kuratorium ústavu rozhodlo zakoupit Pevnému potřebné nářadí a suroviny, s tím, že podrobnosti s ním projedná referent a konzultant Antonín Korál.^{27/}

O Gustavovu tvorbu se také zajímal Karel Viktora, předseda Svazu sklářského dělnictva v Československé republice, se sídlem v Teplicích–Šanově. V roce 1929 uveřejnil několik článků o jeho výjimečné tvorbě v tiskovinách Obrana, Právo lidu a Zájmy českého severu.^{28/}

V následujícím roce 1930 se Gustav zúčastnil Jubilejní výstavy čsl. skla a bijouterie v Železném Brodu.^{29/} V květnu měl v úmyslu vyrobit skleněný lustr.^{30/} V té době zhotovil také skleněné motýly, o kterých není nic bližšího známo.^{31/} Na jaře 1932 byl Gustav Pevný bez práce, jak sdělil do Sklářského ústavu v Hradci Králové.^{32/} Zastihla jej krize ve sklářském průmyslu.

V roce 1933 se Gustav zúčastnil Celostátní výstavy československého skla v Praze, jež proběhla v Umělecko – průmyslovém museu Obchodní a živnostenské komory v Praze (nynější Uměleckoprůmyslové museum) od 26. listopadu 1933 do 7. ledna 1934. Dobový tisk uvedl, že výstavu

navštívilo více než 25 tisíc návštěvníků. Z ledna 1934 je dopis z tohoto ústavu, v němž úřadující náměstek ředitele Dr. K. Herain děkuje Gustavu Pevnému za dar dvou skleněných brouků, které tomuto ústavu věnoval po ukončení pražské Celostátní výstavy československého skla.^{33/}

Začátkem roku 1935 korespondoval profesor Dr. Karel Absolon ze Zoologického oddělení Moravského zemského musea v Brně na doporučení L. Wallsche (? , nečitelné) s Gustavem Pevným o možné spolupráci na tvorbě modelů zvířat pro muzeum.^{34/} Jestli byla tato spolupráce realizována, netušíme. Z útržkovitých sdělení členů rodiny se dozvídáme, že Gustav doma nad kahanem zhotovoval množství skleněných papoušků; o těch zatím nic bližšího nevíme. Dva sklenění papoušci bývali v majetku bratra Rudolfa. Pro nějaký mšenský podnik u Jablonce zhotovoval skleněné oči. Byly určeny pro kožešinové šály z lišek a pro další potřeby preparátorů.^{35/}

Jak se Gustav Pevný po druhé válce začlenil do pracovního procesu, není známo. Jen dle sdělení rodiny víme, že nějakou dobu pracoval v n. p. Umělecké sklo v Alšově ulici v Novém Boru, kde se realizovaly drobné originální artefakty.^{36/} Na začátku roku 1950 se snažil redaktor K. Viktora pomocí Gustavu Pevnému uplatnit jeho schopností v železnobrodské sklářské škole. Proto psal Jaroslavu Brychtovi, řediteli Státní odborné školy sklářské, mohl-li by tam Pevný vyučovat jako odborný učitel při zhotovování příbuzných artefaktů, které do té doby vyráběl, a předat tak své několikaleté zkušenosti žákům školy. Z Viktorova následného dopisu vysvítá, že ředitel Brychta na jeho dopis neodpověděl a konstatoval, že snad i tento je současnou situací rozladěn, neboť také jeho drobné figurální artefakty nejsou oceňovány, a že v jeho dílnách musí vyrábět teploměry. Proběhla korespondence, reagující na kopii určenou Gustavovi, mezi redaktorem Karlem Viktorou a Gustavem, kterou nemáme celou k dispozici. Ale z následujícího redaktorova dopisu vysvítá, že Gustav byl celou situací nemožnosti se realizovat a uživit rodinu velmi roztrpčen.^{37/}

V tvorbě kamenickošenovského skláře Gustava Pevného ještě zbývá mnoho bílých míst a otazníků. Vyplnit je bude úkolem dalších regionálních badatelů.

Dva Pevného sklenění brouci jsou doloženi ve sbírce Uměleckoprůmyslového musea v Praze (inv. č. 20.096 a, b) (obr. 2). Další dvě sady brouků byly v Jílkově sbírce v Kamenickém Šenově, kterou kompletně před lety získalo Uměleckoprůmyslové museum v Praze; deponována je ve Sklářském muzeu v Kamenickém Šenově (inv. č. 305/–325–313 DE 9713/304, 306/–326–314 DE 9713/305). V osmdesátých letech jsem nějaké brouky zahlédl

v uzamčené skříni na tehdejší místním úřadu v Práchni u Kamenického Šenova; jejich osud je neznámý. Kazetu s brouky zakoupil koncem roku 1929 Ing. Bedřich Heller, generální ředitel společnosti Dolové a průmyslové závody, dříve firma Jan David Starck, předseda Hospodářského svazu sklářských průmyslníků. Dále obchodní rada Jiří Uhrmann, vrchní ředitel skláren v Praze – Zlíchově, Constantin Pierre, ředitel sklárny v Holýšově u Plzně. Podle žádosti hradeckého Sklářského ústavu z 29. 4. 1929 měl Gustav zhotovit jednu kazetu brouků, kterou chtěl ústav vystavit v místním muzeu. Zdali byla realizována, dosud nevíme.

POZNÁMKY

- 1/ O tvorbě mořských živočichů a rostlin ze skla otce Leopolda a syna Rudolfa Blaschkových původem ze severních Čech bylo v cizině napsáno velmi mnoho. Sporadické výstavy se konaly od roku 1959, jejich boom s velkolepými výstavami a publikacemi nastal až koncem minulého a začátkem tohoto tisíciletí. Výstavy jejich tvorby byly realizovány zejména v USA, Kanadě, Anglii, Irsku, Belgii, Dánsku a Německu (Price R. W., 2007; Dufek 2015). V posledním desetiletí se jejich světově známou tvorbou, u nás neznámou, zabýval Ing. Vladimír Dufek, CSc. který se zaměřil zejména na genealogii těchto tvůrců, a opravil a upřesnil mnohé nepřesné údaje uváděné v zahraniční literatuře (Dufek b. d. /2011/; týž 2015; Dufek – Gelnar 2012).
- 2/ Josef Pevný se narodil 30. 6. 1868. Pracoval ve sklárně v Rosicích na jižní Moravě. Ta byla postavena v roce 1920, ale již v prosinci 1921 byla výroba zastavena a zaměstnanci propuštěni. Tak je pravděpodobné, že její zánik postihl i Josefa, který našel práci až ve sklárně Rücklů ve Skalici u České Lípy. Josef se pravděpodobně sklářem vyučil ve Strání u Uherského Brodu (dnes Květná), kde jeho otec Hynek byl sklářem. Tyto údaje byly čerpány z křestního a rodného listu.
- 3/ Bratr Rudolf vlastnil po bratrovi Gustavovi těžítka s kytíčkami a dva papoušky; jak ti vypadali, nevíme.
- 4/ Archiválie dočasně uloženy u autora příspěvku. Čerpal jsem jen z věstníku Sklářské rozhledy, vydávaného Sklářským ústavem v Hradci Králové v letech 1924–1950.
- 5/ V uvedených institucích (některé již zanikly), které s A. Pevným korespondovaly, tyto korespondence již nejsou dochovány.
- 6/ Dopisy Národohospodářského ústavu pro severovýchodní Čechy v Mladé Boleslavi z 23. 6. a 7. 10. 1927. Tištěná pozvánka k zahájení výstavy dne 3. 7. 1927.
- 7/ Diplom v pozůstalosti nebyl zachován.
- 8/ Dopis F. X. Jiřika, ředitele Umělecko-průmyslového musea v Praze z 22. 9. 1927.
- 9/ Dopisy z 5. 12. 1927 a 20. 2. 1928.
- 10/ Viz zde první odstavec. Dopis z Cambridge 4. 9. 1928.
- 11/ Dopis z 4. 9. 1928.

- 12/ NN 1928, s. 157; NN 1929, s. 78.
- 13/ Halada – Hlavačka 2000, s. 132–136.
- 14/ Viz pozn. 12. Dále dopisy Sklářského ústavu v Hradci Králové Gustavu Pevnému z 5., 13. a 29. 4. 1929. NN 1930b, s. 60: „Sklářský ústav obdržel „Grand prix“ na mezinárodní výstavě v Barceloně“ za vzorovou kolekci uměleckého skla.
- 15/ Dopis ze dne 22. 6. 1929 z Ministerstva obchodu, za ministra obchodu podepsán A.(?) Peroutka, kde Pevnému je oznámeno, že za zhotovení kolekce skleněných brouků pro výstavu v Barceloně mu odesílají po srážce kolkovného 4.000 Kč.
- 16/ Dopis SVEP z 5. 7. 1929 (podpis nečitelný).
- 17/ Braunová 1997, s.18.
- 18/ Dvě kazety s několika brouky jsou součástí tzv. Jílkovy sbírky z Kamenického Šenova, dnes ve sbírce Uměleckoprůmyslového musea v Praze, inv. č. 305/–325 –313 DE 9713/304, 306/–326–314 DE 9713/305.
- 19/ NN 1930c, s. 88 a dopis z 3. 7. 1930 od K. Viktorý, předsedy Svaz sklářského dělnictva v Československé republice, se sídlem Teplice–Šanov.
- 20/ Tehdejší sbírky byly umístěny ve Schwarzenberském paláci na Hradčanském náměstí.
- 21/ Ač to byla u nás ojedinělá a neobyčejně řemeslně provedená tvorba, tento ústav neměl o tyto výjimečné Pevného unikátní artefakty zájem. Tuto Pevného nabídku předalo Sklářskému ústavu v Hradci Králové; dále viz v textu.
- 22/ Skutečně to trvalo několik let, než se muzeum dočkalo nové výstavní budovy na Letné. Po vítězném návrhu architekta Milana Babušky v roce 1935 započala stavba až v roce 1938. Stavba skončila za německé okupace Československa v roce 1941, objekt však zabralo protektorátní ministerstvo pošt. Muzejní expozice v novém objektu byly otevřeny až v roce 1948.
- 23/ IX. slet všesokolský v Praze toho roku byl oslavou 100. výročí narození M. Tyrše, kterého se zúčastnilo 190 tisíc cvičenců a více než jeden milion diváků.
- 24/ Uhrmannův dopis G. Pevnému z 2. 4. 1929. K Uhrmannovi viz Čtyroký 1930, s. 113–114.
- 25/ Dopis G. Pevnému ze Sklářského ústavu v Hradci Králové z 5. 4. 1929.
- 26/ Korespondence ze 4. 11., 9. 11., 13. 11., 23. 11. a 30. 11. 1929. K osobě Ing. Bedřicha Hellera, generálního ředitele společnosti Dolové a průmyslové závody, dř. fa Jan David Starck, viz např.: NN 1929, s. 81–82.
- 27/ Dopis G. Pevnému ze Sklářského ústavu v Hradci Králové ze 7. 1., 14.1., 4. 2., 21. 2. a 15. 3. 1929. Antonín Korál byl předsedou Ústřední komise domácí práce sklářské a publicista.
- 28/ Dopis K. Viktorý ze 14. 3. 1929. Životopis sklářského odboráře Karla Viktorý byl publikován PhDr. M. Grisou, CSc. v roce 1994. K. Viktora (1882–1963) byl předsedou Svazu sklářského dělnictva, činný v poradním sboru pro průmysl sklářský při ministerstvu obchodu, průmyslu a živností, ve výboru pro sklářský průmysl při Mezinárodním úřadu práce v Ženevě a exekutivě Mezinárodní odborové organizace sklářského dělnictva se sídlem v Paříži a publicista. Po 2. světové válce se stal

- krátce ředitelem odboru sociální politiky generálního ředitelství Československých závodů sklářských v Praze (Grisa 1994).
- 29/ Dopisy ze Sklářského ústavu v Hradci Králové z 26. 4. a 24. 5. 1930. NN 1930a; NN 1930c, s. 88; NN 1930d, s. 107; Katalog Jubilejní výstavy etc. v Železném Brodě, 1930, s. 64.
- 30/ Reakcí na tento jeho úmysl, viz dopis ze Sklářského ústavu v Hradci Králové 27. 5. 1930.
- 31/ Dopis z Hradce z 13. 1. 1931. Pevného nákres motýlů, zmiňovaný v dopise, nebyl jeho v pozůstalosti dochován.
- 32/ Dopis G. Pevnému ze Sklářského ústavu v Hradci Králové z 30. 4. 1932.
- 33/ Dopis ze 17. 1. 1934. V rozsáhlé sbírce skla Uměleckoprůmyslového musea v Praze jsou dva takové sbírkové předměty, které Gustav Pevný tomuto ústavu v roce 1934 daroval (inv. č. 20.096 a, b). Dnes je jeden značně poničen.
- 34/ Dopis z 26. 2. 1935.
- 35/ Ústní informace autorovi.
- 36/ Langhamer b. d., s. 116. N. p. Umělecké sklo byl založen 1. 7. 1948 a byl rozdělen na pět ateliérů. První se věnoval experimentování v oblasti tvorby hutního skla. Tato jeho malá sklářská huť byla v provozu pravděpodobně do konce roku 1952, kdy od 1. 1. 1953 tyto Borské ateliéry byly sloučeny s n. p. Borocrystal a spolu s podnikem Borské sklárny sloučen v jeden podnik Borské sklárny n. p. Nový Bor (viz K. H. 1952, s. 24–25; Langhamer 1985, s. 41–42, 44; Langhamer b. d., s. 116–117). Kdy byl tento ateliér v Alšově ulici zrušen, se dosud nepodařilo přesně dohledat.
- 37/ Viktorovy dopisy z 3.2., 15. 3. a Gustavův dopis redaktoru Viktorovi z 3. 3. 1950.

LITERATURA

- Braunová, Helena 1997, Sbírka Václava Jílka. In: Starožitnosti a užité umění 9, s. 18.
- Čtyroký, V. 1930: 40 let vynikající práce vrchního ředitele obchodního rady Jířho Uhrmanna. Sklářské rozhledy 8–9, roč. VII, s. 113–114.
- Dufek, Vladimír b. d. (2011): Genealogie hodkovického sklářského rodu Blaschků. Vydáno vlastním nákladem. Praha.
- Dufek, Vladimír 2015: Skleněný svět Blaschků. Dílo Leopolda Blaschky a jeho syna Rudolfa. 3. rozšířené vydání. Vydáno vlastním nákladem. Praha.
- Dufek, Vladimír – Gelnar, Michal 2012: Blaschkas Glaswelt. Selbstverlag Vladimír Dufek. Erste Ausgabe, Prag.
- Grisa, Miroslav 1994: Sklář Karel Viktora. Sklář a keramik 7–8, s. 114–116.
- Halada, Jaroslav – Hlavačka, Milan 2000: Světové výstavy. Od Londýna 1851 po Hannover 2000. Libri Praha.
- Katalog Jubilejní výstavy čsl. skla a bijouterie a Pojizerské krajinské výstavy v Železném Brodě, 1930.

- K. H. (Karel Hetteš) 1952: Umělecké sklo. Česká sklářská tradice a výsledky činnosti národního podniku Umělecké sklo. Praha
- Langhamer, A. 1985: České sklo v letech 1945–1985. In: Autorský kolektiv (Arnošt, F. – Drahotová, O. – Langhamer, A.), České sklo. Historie českého skla a současnost oborového podniku Crystalex Nový Bor. Vydal oborový podnik Crystalex Nový Bor.
- Langhamer, A. b. d.: České sklo ve 20. století. In: Vondruška, V. – Langhamer A.: České sklo. Tradice a současnost. Vydal Crystalex Nový Bor, b. d. (kolem 1990).
- NN 1928, Mezinárodní výstava v Barceloně r. 1929. In: Sklářské rozhledy 10, roč. V, s. 157.
- NN 1929: Výstava v Barceloně. In: Sklářské rozhledy 5, roč. VI, s. 78.
- NN 1929, K padesátinám generálního ředitele Ing. Bedřicha Hellera. In: Sklářské rozhledy 6, roč. VI, s. 81–82.
- NN 1930a: Výstava čsl. skla a bižuterie v Železném Brodě. In: Sklářské rozhledy 2, roč. VII, s. 28.
- NN 1930b: Sklářský ústav obdržel „Grand Prix“ na mezinárodní výstavě v Barceloně. In: Sklářské rozhledy 4, roč. VII, s. 60.
- NN 1930c: Sklářský ústav v Hradci Králové. In: Sklářské rozhledy 6, roč. VII, s. 88.
- NN 1930d: Jubilejní výstava skla a bijouterie v Železném Brodě. In: Sklářské rozhledy 7, roč. VII, s. 107.
- Price, R. W. 2007: Drawing upon Nature: Studies for the Blaschkas' Glas Models / selected and introduced by S. M. Rossi-Wilcox and D. Whitehouse. Corning Museum of Glass. Corning NY.

INTERNETOVÉ ZDROJE

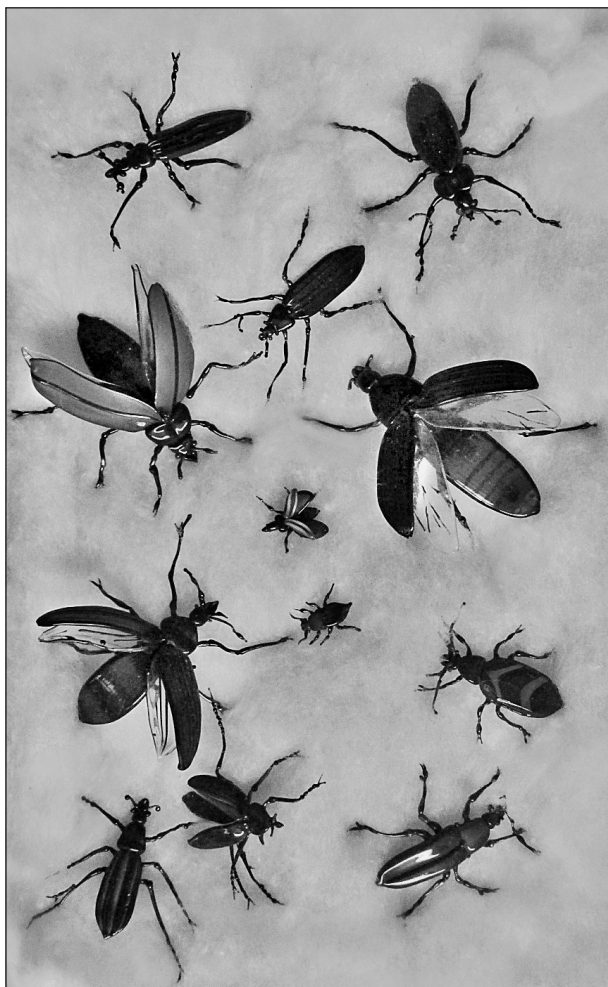
- <http://www.martinkov.cz/organizace-a-spolky/tj-sokol/historie-vsesokolskych-sletu>.
- https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C5%A1esokolsk%C3%BD_slet#IX._slet_1932.

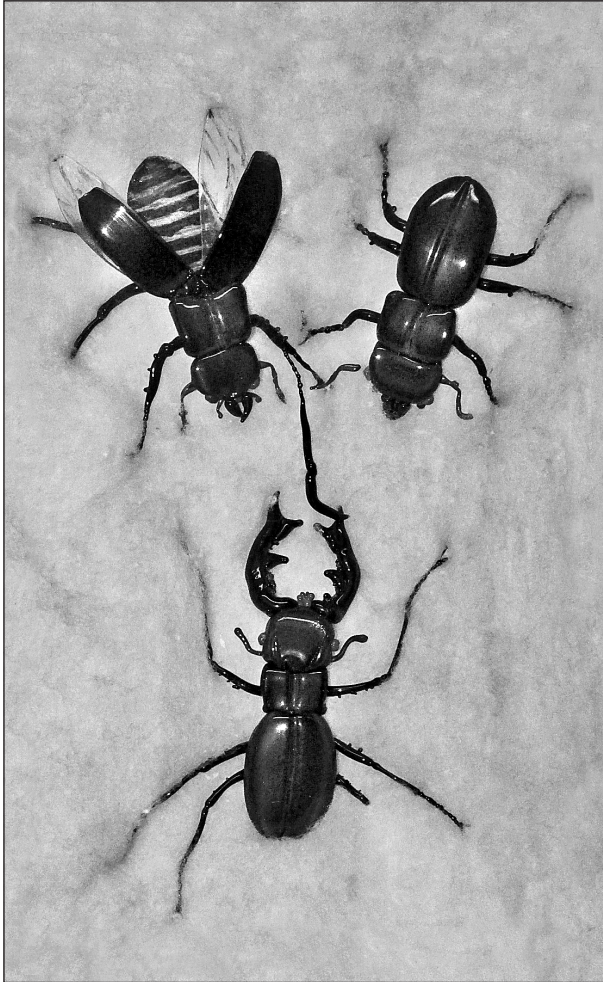
Obr. 1. Portrét Augusta Pevného, archiv autora.

Obr. 2. Brouk v kazetě, foto G. Urbánek, Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze.

Obr. 3. Hmyz a brouci v kazetě, foto Sklářské muzeum v Kamenickém Šenově, sbírka Jílek, Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze.

Obr. 4. Brouci v kazetě, foto Sklářské muzeum v Kamenickém Šenově, sbírka Jílek, Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze.

ZPRÁVY

ZPRÁVA O ČINNOSTI VLASTIVĚDNÉHO SPOLKU ČESKOLIPSKA V ROCE 2017

Jaroslav Panáček

Publikační činnost

V červnu 2017 vydal Vlastivědný spolek Českolipska se spoluvydavateli Státním okresním archivem v České Lípě a Vlastivědným muzeem a galerií v České Lípě s přispěním dotace Města Česká Lípa 26. číslo Vlastivědného sborníku Bezděz o rozsahu 328 stran s obsahem:

Jaroslav Panáček – Daniel Wojtucki: Poslední českolipský kat; Martin Aschenbrenner: Cukrovar v Nových Zákupcích (Příspěvek k dějinám zani-
kajícího dvora v Nových Zákupcích); Miloslav Sovadina: Vlastivědný časopis
Mitteilungen des Nordböhmisches Exkursions-Klubs míří do světa; Jan
Rucz: Svorsko-jablonská dráha – založení, stavba a s tím spojené problé-
my; Jindřich Černý – Ladislav Čapek – Zdeněk Lust – Lukáš Blažej: Motýli
(Lepidoptera) obory Vřísek (Zahrádky u České Lípy); Lukáš Blažej: Kutilky
a vosy (Hymenoptera: Aculeata: Spheciformes a Vespidae) žizníkovské pís-
kovny; Petr Mužák: Fosilie z Písečné u České Lípy; Martin Aschenbrenner:
Hosté Kinských na zámku Sloup v Čechách (1886–1933); Jaroslav Paná-
ček: Novozámecký hejtman Baltasar Kühnel na Nedamově; Michal Gel-
nar: Poznámka k exportu skla z Lužických hor; Martin Benda: Neznámý
vlastivědec Camillo Mell; Michal Rádl: Jazykovědec Friedrich Kabesch
(1886–1967); Marek Hofman: Vzpomínka na Waldemara Matušku; Josef
Rozum – Jaroslav Panáček: Existovalo vůbec Smojno?; Jaroslav Panáček:
Český sochař Jan Komárek (1904–1965) (K výstavě v galerii VMG v Čes-
ké Lípě v roce 2017); Jaroslav Panáček: Zpráva o činnosti Vlastivědného
spolku Českolipska v roce 2016; Petr Kozojed: Zpráva o činnosti Státního
okresního archivu Česká Lípa za rok 2016; Zdeněk Vitáček: Zpráva o čin-
nosti Vlastivědného muzea a galerie v České Lípě v roce 2016.

V září 2017 vydal Vlastivědný spolek Českolipska s podporou dotace
na cestovní ruch Města Česká Lípa publikaci Jaroslava Panáčka Čes-
ká Lípa a okolí v díle tří umělců. Publikace v rozsahu 48 stran přináší
35 barevných celostránkových reprodukcí obrazů s náměty České Lípy

a okolí tři českolipských umělců: Eduarda Steffena, Wilhelma Reichelta a Johanna Siegerta. Publikaci prodává Státní okresní archiv, Vlastivědné muzeum a galerie, Městské informační centrum a všechna tři knihkupectví v České Lípě.

Přednášková a zájezdová činnost

7. ledna 2017, klubovna muzea od 14 hodin

Dojmy z Českolipska. Neznámé obrázky z meziválečného období s pohledem na život a přírodu Českolipska.

Přednáška Ladislava Smejkala s promítáním digitalizovaných historických fotografií.

14. ledna 2017, klubovna muzea od 14 hodin

Umělecké a historické památky Německa VI: Pasov – Mnichov – Berchtesgaden.

Přednášel Zdeněk Pokorný.

21. ledna 2017, klubovna muzea od 14 hodin

Sbírka Biblí Bohumila Malotína v českolipském muzeu. Prezentace u příležitosti nedožitých devadesátých narozenin sběratele, hudebníka a znalce Lužických Srbů Bohumila Malotína.

Přednáška Ladislava Smejkala a Jany Fridrichové.

28. ledna 2017, klubovna muzea od 14 hodin

Cesta do Vídně podniknutá v roce 1864 Janem Evangelistou Konopasem. Ukázky z rukopisného cestopisu s Konopasovými ilustracemi. Opožděná připomínka stého výročí úmrtí císaře Františka Josefa I.

Přednáška Ladislava Smejkala.

4. února 2017, sraz v 10 hodin na zastávce Česká Lípa – Střelnice

Stará Slovanka a blízké okolí.

Zimní vycházka po České Lípě společně s Klubem českých turistů pod vedením Ladislava Smejkala.

11. února 2017, klubovna muzea od 14 hodin

Českolipský klášter a naše národní obrození. Činnost klášterního gymnázia v polovině 19. století.

Přednáška Ladislava Smejkala.

18. února 2017, klubovna muzea od 14 hodin

Srí Lanka, země exotického ráje.

Přednáška Alexandra Vondry.

25. února 2017, klubovna muzea od 14 hodin
Umělecké a historické památky naší vlasti XII: Český Krumlov a České Budějovice.
Přednáška Zdeňka Pokorného s promítáním diapositivů.
4. března 2017, sraz v 10 hodin u budovy České spořitelny
Poznávání historického Svárova.
Zimní vycházka po České Lípě společně s Klubem českých turistů pod vedením Ladislava Smejkal.
7. března 2017, náměstí T. G. Masaryka v 16 hodin
Občanské shromáždění ke 167. výročí narození T. G. Masaryka.
V 16:30 hodin v Maštálkově síni VMG vernisáž výstavy s dialogem dvou členů VŠČ Ladislava Smejkal a Zdeňka Pokorného: Dialog o České Lípě.
11. března 2017, klubovna muzea od 14 hodin
Severočeský Excursions-Club, průkopník vlastivědné práce na Českolipsku
Přednáška Miloslava Sovadiny.
8. dubna 2017, sraz v 10 hodin u muzea
Komentovaná prohlídka památek ambitu kláštera k 390. výročí založení českolipského kláštera.
Vycházka po klášteře s průvodcem Ladislavem Smejkalem.
22. dubna 2017, sraz v 10 hodin u muzea
Putování městem po obvodu historických hradeb. Tématický výklad k 680. výročí první zmínky o České Lípě.
Vycházka po České Lípě pod vedením Ladislava Smejkal.
26. dubna 2017, Maštálkova síň VMG v 16:30 hodin
František Kněžík a ti druzí.
Vernisáž výstavy o životě drobného rolníka na Českolipsku ve 20. století, především po roce 1945 s průvodním slovem Ladislava Smejkal.
1. května 2017, odjezd od muzea v 7 hodin
Autobusový zájezd do Podkrušnohoří – Teplicko.
Trasa: Česká Lípa – Dubí (slavný mariánský kostel) – Hrob (zbořený evangelický kostel z roku 1617) – Osek (cisterciácký klášter) – Hrad Rýzmburk – městské muzeum v Litvínově.
Zájezd vedl Ladislav Smejkal.
20. května 2017, sraz na hlavním nádraží v 8 hodin
Vlakový zájezd do národního parku Saské Švýcarsko.

Odjezd z České Lípy rychlíkem do Děčína a dále vlakem do stanice Stadt Wehlen. Prohlídka hradu a pěší putování v délce 7 km s návštěvou výletního místa Bastei a hradu Rathen.

Zájezd vedl Ladislav Smejkal.

24. června 2017, odjezd od muzea v 7 hodin

Autobusový zájezd do západní Lužice.

Trasa: Česká Lípa – Rumburk – Neukirch (tkalcovská vesnice) – Bischofswerda (prohlídka města) – Rammenau (nejkrásnější zámek v Lužici) – Kamenz (město lužického Šestiměstí) – Pulsnitz (historické město, středisko výroby proslavených perníků).

Zájezd vedl Ladislav Smejkal.

28. června 2017, Maštálkova síň VMG v 16:30 hodin

Velká válka a revoluce.

Vernisáž výstavy v den výročí Sarajevského atentátu ke stému výročí bolševické revoluce. Sociální dopady společenských převratů ve 20. století.

10. září 2017, sraz na hlavním nádraží v 8 hodin

Vlakový zájezd do Žitavy. Výročí reformace a Velké postní plátno.

Návštěva výstavy k 500. výročí reformace v Horní Lužici. Prohlídka jiných zajímavých míst ve městě v rámci Dne otevřených dveří památek.

Zájezd vedl Ladislav Smejkal.

23. září 2017, sraz před ZŠ Svárov v 10 hodin

Vycházka na Hůrku.

Výklad o vývoji podoby města a o geologické minulosti historika Ladislava Smejkala a geologa VMG Petra Mužáka.

26. září 2017, Maštálkova síň VMG v 16:30 hodin

Roky na kartě.

Vernisáž výstavy kartičkových kalendářů sběratele Zdeňka Binky.

28. září 2017, odjezd od muzea v 7 hodin

Svatováclavský autobusový zájezd do Podkrušnohoří do míst nejvíce postižených těžbou uhlí.

Trasa: Bílina (zámek s archeologickou památkou hradu, památky města) – Kyselka (historický lázeňský areál) – Most (přenesený děkanský kostel) – Litvínov (městské muzeum s historií soukenické manufaktury) – zámek Jezeří.

Průvodce Ladislav Smejkal.

14. října 2017, klubovna muzea od 14 hodin

Vlastivědná práce muzea v padesátých a šedesátých letech 20. století, k 50. výročí Klubu přátel muzea.

Přednášel Ladislav Smejkal.

21. října 2017, klubovna muzea od 14 hodin
Reformace v Horní Lužici.
Přednášel Milan Turek z Liberce.
28. října 2017, Lípa svobody na Slovance ve 13:30 hodin
Společná oslava státního svátku u Lípy Svobody na Slovance.
Průvodní slovo Ladislav Smejkal.
4. listopadu 2017, sraz na hlavním nádraží v 8 hodin
Dušičkový vlakový zájezd do Bělé pod Bezdězem.
Návštěva hřbitova s hroby významných osobností, Horka, Máchův pomník, procházka po městě.
Provázel Ladislav Smejkal.
11. listopadu 2017, klubovna muzea od 14 hodin
Českolipsko ve válečné tetralogii, první díl, léta 1914–1915.
Výklad s recitací veršů a četbou textů. Přednášel Ladislav Smejkal.
17. listopadu 2017, klubovna muzea od 14 hodin
Sardinie známá a neznámá.
Přednáška Ladislava Pytlouna.
25. listopadu 2017, klubovna muzea od 14 hodin
Umělecké a historické památky naší vlasti XIII: České Budějovice a Česká Třebová.
Přednášel Zdeněk Pokorný.
2. prosince 2017, klubovna muzea od 14 hodin
Dráha Ústecko-Teplická. Z historie železnice procházející Českou Lípou.
Přednášel Jiří Šťastný z Mimoně.
9. prosince 2017, klubovna muzea od 14 hodin
Českolipsko ve válečné tetralogii, druhý díl, rok 1916.
Výklad s recitací veršů a četbou textů. Přednášel Ladislav Smejkal.

Celkem se všech klubových akcí (přednášky, vernisáže, zájezdy, vycházky aj.) v roce 2017 zúčastnilo cca 720 osob.

Výchovná činnost

V rámci příprav spolku na oslavy 140. výročí založení prvního vlastivědného spolku v České Lípě Nordböhmischer Excursions-Club uspořádal přípravný výbor oslav pod vedením člena spolku Michala Panáčka pilotní etapu vlastivědné vědomostní hry pro základní a střední školy, inspirované životními osudy a činnostmi vybraných významných historických osobností města. Zkušební první ročník se uskutečnil v říjnu a listopadu 2017. Pro základní školy bylo zvoleno téma prvního českolipského kronikáře Hanse Kriescheho, při němž žáci plnili ve skupinkách zadané úkoly, které pak prezentovali v rámci výuky. Studenti středních škol měli možnost se přes spolkový web přihlásit k plnění úkolů na téma průkopníka fotografie a zakladatele nejstaršího fotografického časopisu v Evropě Wilhelma Horna. Výsledky jejich snažení pak byly představeny v rámci společného setkání. Vítězní studenti získali finanční odměny a zážitkový výlet.

ZPRÁVA O ČINNOSTI STÁTNÍHO OKRESNÍHO ARCHIVU ČESKÁ LÍPA ZA ROK 2017

Petr Kozojed

Personální situace

K 1. dubnu 2017 se z rodičovské dovolené vrátila Mgr. Ivana Austová. K 30. červnu 2017 ukončila působení v archivu PhDr. Jana Blažková, kterou na základě výběrového řízení nahradila Mgr. Blanka Michnová (Samková), dosud zaměstnaná v archivu jako zástup za rodičovskou dovolenou. V archivu tak pod vedením PhDr. Petra Kozojeda pracovali odborní archiváři Mgr. Ivana Austová, Mgr. Blanka Michnová a Mgr. Michal Rádl, samostatné archivářky Viola Bendová a Jaroslava Jarolímková a archivářka Martina Brůžková, která zároveň vyřizovala administrativu a hospodářskou agendu. Na dohodu v archivu dále pracovali domovník Stanislav Kotek a uklízečka Michaela Levová. V termínu od 10. do 14. července 2017 vykonal v archivu odbornou praxi student Filozofické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem Vít Seidl.

Přehled o archiváliích

Na základě údajů databáze PEvA (celostátní elektronické evidence archivních souborů) bylo k 31. 12. 2017 v SOkA Česká Lípa uloženo 1698 archivních souborů v rozsahu 3965,82 bm. Z celkového rozsahu bylo 2358,16 bm (59,46%) nezpracováno, 1607,66 bm (40,54%) zpracováno a 1462,05 bm (36,87%) inventarizováno. Ze zmíněných 1698 archivních souborů je 1134 zpracováno, z toho 1073 zinventarizováno. Badatelé mají k dispozici 1385 archivních pomůcek, z toho 108 je v elektronické podobě dostupných na webových stránkách Státního oblastního archivu v Litoměřicích.

Předarchivní péče a výběr dokumentů

V roce 2017 bylo vydáno celkem 116 protokolů o výběru archiválií ve skartačním řízení a 8 protokolů o výběru archiválií mimo skartační řízení. Dále archiv realizoval 7 kontrol výkonu spisové služby, a to u Obce Jestřebí,

Dětského domova, Základní školy a Mateřské školy Krompach, Základní školy a Mateřské školy Kunratice u Cvikova, Města Zákupy, Obce Radvanec, Soukromé podnikatelské střední školy Česká Lípa a Obce Velký Valtinov. Kontrola u Obce Velký Valtinov se uskutečnila z podnětu Odboru veřejné správy, dozoru a kontroly Ministerstva vnitra ČR. V rámci skartačních řízení i mimo ně poskytovali archiváři metodickou pomoc a konzultace v oblasti spisové služby, především obecním úřadům a školám.

Archivu se podařilo v roce 2017 do svých fondů získat několik zajímavých přírůstků, ať již formou daru soukromníka nebo delimitacemi z jiných archivů. Prof. dr. Volker Oppitz z Drážďan předal archivu kroniku obce Polevsko z let 1740–1945 (uložena v archivním souboru Archiv obce Polevsko), dr. Evžen Skála z Doks pak věnoval korespondenci a plakáty Divadelního klubu Jirásek z let 1953–1981 (uloženo v archivním souboru Okresní dům osvěty Česká Lípa). Ze Státního oblastního archivu v Litoměřicích, pobočka Děčín bylo delimitováno 11 úředních knih, 10 knih z let 1531–1879 do archivního souboru Archiv města Cvikov, 1 kniha z let 1859–1880 do archivního souboru Archiv obce Kunratice u Cvikova. Jednalo se o pozemkové knihy, převzaté v rámci probíhající digitalizace archivního materiálu. Ze Státního okresního archivu Děčín byly delimitovány generální cechovní artikule z roku 1739, které byly zařazeny do archivního souboru Cech pekařů Jablonné v Podještědí. Ze Státního okresního archivu Náchod pak byla delimitována listina z 28. října 1636 – sdělení města Žitava o tom, že král Ferdinand III. potvrdil městu Česká Lípa privilegium krále Vladislava Jagellonského na volný obchod se solí a dalšími komoditami. Tato vzácná archiválie bude zařazena do archivního souboru Archiv města Česká Lípa.

Naopak ze Státního okresního archivu Česká Lípa bylo z archivního souboru Okresní soud Česká Lípa I do Státního oblastního archivu v Litoměřicích, pobočka Děčín delimitováno 5 úředních knih z let 1810–1879. V tomto případě šlo opět o pozemkové knihy, předané v rámci probíhající digitalizace archivního materiálu.

Péče o fyzický stav archiválií

V roce 2017 uskutečnili archiváři 30 prověrek fyzického stavu archiválií, prohlédnuto bylo celkem 43 kartonů. V restaurátorské dílně SOkA Liberec byly restaurovány plány z archivního souboru Archiv města Česká Lípa, a to stavební plán hřbitovní kaple k židovskému hřbitovu z roku 1862, stavební plán rozšíření synagogy z roku 1861 a plán míst v synagoze z roku 1864. Restaurátorská dílna SOA v Litoměřicích pak zrestaurovala soubor

70 skleněných negativů s motivy z Novoborska z let 1930–1942 (archivní soubor Sběrka fotografií a pohlednic Česká Lípa) a výše zmíněnou listinu z října 1636, delimitovanou ze SOkA Náchod.

Sami českolipští archiváři pak lihem očistili alba, dokumentující cyklistický závod Tour de Bohemia (archivní soubor Městský národní výbor Nový Bor). V archivním souboru Sklářská škola (německá) Kamenický Šenov byl parami butanolu ošetřen třídní výkaz z let 1920–1921 a lihem očištěn třídní výkaz z let 1918–1919. Průběžně celý rok byla v depozitářích sledována a zaznamenávána teplota a relativní vlhkost vzduchu.

Zpřístupňování archiválií

V průběhu roku 2017 pokračovalo zpracování kmenového archivního souboru Okresní národní výbor Česká Lípa, konkrétně zemědělského a finančního odboru z let 1960–1990. Zinventarizovány a badatelsky zpřístupněny byly archivní soubory Archiv obce Valteřice a Obecná a měšťanská škola (česká) Náhlov. Archivní soubory Dívčí obecná a měšťanská škola (německá) Česká Lípa, Chlapecká obecná a měšťanská škola (německá) Česká Lípa, Místní národní výbor Horní Krupá, Místní národní výbor Kuřívody, Místní národní výbor Olšina, Místní národní výbor Palohlavy, Místní národní výbor Proseč, Místní národní výbor Svěbořice a Místní národní výbor Židlov prošly reinventarizací, kdy byly namísto starých nevyhovujících opatřeny novými archivními pomůckami.

Archiváři pokračovali v pořádání obyvatelské kartotéky z let 1900–1945 v archivním souboru Okresní úřad Česká Lípa I, zpracovali dalších 8 kartotéčních krabic. Průběžně probíhala katalogizace archivního souboru Sběrka fotografií a pohlednic Česká Lípa, zpracováno bylo 104 kusů fotografií.

Využívání archiválií

V roce 2017 vykonalo 119 badatelů, z toho 7 cizinců ze Spolkové republiky Německo, celkem 305 badatelských návštěv. Badatelé studovali 125 témat, z toho 32 témat se týkalo úředních potřeb. Do studovny bylo předloženo 640 kartonů archiválií a 747 knih a periodik z odborné knihovny. Archiv vyřídil 16 žádostí o vystavení ověřené kopie školního vysvědčení a 33 rešerší, z toho 21 rešerší k úředním účelům. Jednalo se zvláště o majetková šetření pro Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, oproti roku 2016 přibýlo dotazů muzeí, studentů i soukromých badatelů. V roce 2017 bylo do archivní knihovny zařazeno 170 nových knih, k 31. 12. 2017 tak knihovna obsahovala 23 655 svazků.

Odborná činnost

Dne 19. ledna 2017 se archiváři podíleli na prezentaci edice Jaroslava Panáčka Kronika města České Lípy mistra Hanse Kriescheho ve Vlastivědném muzeu a galerii v České Lípě. Archiv navštívily 3 exkurze, v červnu členové spolku Leipaer Heimat e. V. v rámci krajanského setkání německých rodáků v České Lípě, v listopadu pak dvě skupiny studentů českolipského gymnázia. V roce 2017 se archiváři opět zúčastnili celé řady vzdělávacích akcí, ať již obligátních nebo vycházejících z jejich odborného zájmu. Viola Bendová s Jaroslavou Jarolímkovou se zúčastnily kurzu Zásady správné korespondence, semináře Spisová služba v praxi pro školská zařízení a školení Dezinfekce archiválií n-butanolem. Viola Bendová absolvovala školení operátorů programu PEvA a spolu s Blankou Michnovou ještě zdokonalovací kurz programu PEvA, Jaroslava Jarolímková navštívila seminář o nových knihovnických systémech. Všichni zaměstnanci podstoupili školení v ovládání aplikace Bach pro pořádání archiválií, Martina Brůžková byla navíc proškolená v používání programu MS Excel a elektronického systému spisové služby WISPI. Petr Kozojed se zúčastnil školení Právní úprava služebního hodnocení, školení Manažer jako kouč týmu ve veřejné správě a konference k pořadacímu programu ELZA. Rok 2017 byl ve znamení dvou celostátních oborových konferencí. 17. archivní konferenci v Liberci absolvovali Ivana Austová, Jana Blažková, Petr Kozojed a Michal Rádl, který přednesl příspěvek Poslední německý starosta České Lípy Josef Thurner. 11. sjezd českých historiků v Olomouci navštívili Michal Rádl, Petr Kozojed a Ivana Austová, která přednášela na téma Role rodinné paměti v nobilitačním procesu.

Výstavní a publikační činnost

Ve dnech 5. až 9. června 2017 při příležitosti Mezinárodního dne archivů uspořádal archiv ve spolupráci se Severočeským muzeem v Liberci výstavu historických fotografií Rudolfa Ginzela pod názvem Zaniklé Českolipsko. Archiv dále přispěl k uspořádání výstavy Historické fotografie Nového Boru ve foyer Městského divadla v Novém Boru a spolupracoval na přípravě výstavy Plavba na sever 1928 v Městském muzeu Žacléř.

V roce 2017 archiv vydal Bibliografii historicko-vlastivědné literatury okresu Česká Lípa za rok 2016 a podílel se na vydání 27. svazku vlastivědného sborníku Bezděz, kde se rovněž objevily příspěvky archivářů Petra Kozojeda (Zpráva o činnosti Státního okresního archivu Česká Lípa za rok 2016) a Michala Rádl (Jazykovědec Friedrich Kabesch). Michal Rádl mimo

to publikoval v časopise SIGNUM článek Odznak Lyžař ČSSR. Na připravované knize „Česká Lípa, město na Ploučnici“ se autorsky podílela Jana Blažková zpracováním historie města po roce 1945, archiváři dále zajistili výběr a skenování fotografií pro obrazovou přílohu. Dlouhodobějším projektem zůstává spolupráce s Vlastivědným spolkem Českolipska na chystaných oslavách 140. výročí založení Nordböhmischer Excursions-Club v roce 2018.

ZPRÁVA O ČINNOSTI VLASTIVĚDNÉHO MUZEA A GALERIE V ČESKÉ LÍPĚ ZA ROK 2017

Zdeněk Vitáček

Péče o svěřenou sbírku

Sbírka, kterou spravuje Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě, je ve vlastnictví Libereckého kraje a je zapsána v centrální evidenci sbírek Ministerstva kultury ČR pod číslem OMČ/002-04-12/080002. K 31. 12. 2017 obsahovala sbírka 529.661 evidenčních čísel sbírkových předmětů. Počet kusů předmětů je však 1.276.309 kusů, protože některá evidenční čísla obsahují i několik stovek kusů předmětů (archeologie, entomologie). V roce 2017 byla sbírka doplňována především vlastní činností odborných pracovníků a z nákupů. Nákup sbírkových předmětů byl realizován ve výši 490.753,- Kč. Sbírka muzea a galerie byla především díky archeologickému výzkumu doplněna o nových 76.000,- sbírkových předmětů.

Z nákupů byl nejvýznamnější soubor 57 důlních předmětů a strojů souvisejících s hornictvím, určených pro vybudování nové stálé expozice „Těžba uranu na Českolipsku“. Tento nákup byl umožněn získáním dotace Ministerstva kultury ČR z programu Integrovaný systém ochrany movitého kulturního dědictví (ISO), podprogram C, výkup KP a předmětů kulturní hodnoty mimořádného významu na rok 2017. Sbírka takového rozsahu, jaká byla soukromým sběratelem k odkoupení nabídnuta, byla v současnosti jedinou nabízenou u nás. Vzhledem k útlumu těžby uranu a hornictví se předměty mající regionální charakter získávají velmi obtížně a některé jsou již nesehnatelné. Pozůstatky této těžby jsou víceméně nenávratně zlikvidovány (např. demolice bývalého důlního závodu Hamr v roce 2015), a proto nabídka takto uceleného souboru je nejen v kraji, ale i v celé ČR výjimečná a ojedinělá.

V průběhu roku prováděli kurátoři sbírky a správci depozitářů katalogizaci a inventarizaci sbírkových předmětů. V roce 2017 probíhala také generální předávací inventura oborové skupiny „Zoologie – bezobratlí“, kterou přebíral kurátor Bc. L. Blažej. Konzervováno a restaurováno bylo

200 sbírkových předmětů a preparováno bylo 6.517 sbírkových předmětů pro přírodovědu, především pro entomologii.

Na základě poskytnutí finanční dotace z Ministerstva kultury ČR v rámci podprogramu Memoriae Mundi Series Bohemica veřejné informační služby knihoven pro rok 2017 jsme realizovali třetí část digitalizace unikátních starých tisků v naší sbírce. Cílem Národního programu digitálního zpřístupnění vzácných dokumentů, je šetrná, bezpečná a vysoce kvalitní digitalizace historických dokumentů, spolehlivé uchování vzniklých dat a jejich zpřístupnění v Manuscriptoriu. Společnost, která pro nás digitalizaci prováděla, disponuje unikátními technologiemi speciálně vyvinutými pro digitalizaci historických knižních dokumentů, zejména rukopisů a starých tisků. Digitalizace je prováděna unikátní bezkontaktní metodou snímání přirozeně otevřené knihy.

Knihovna muzea spravovala 72.271 knihovních jednotek. V roce 2017 se knihovna dočkala nových posuvných a stacionárních regálů pro uložení sbírkových knih v depozitáři. Celkové náklady ve výši 393.810,- Kč jsme hradili ze dvou třetin z programu ISO na preventivní ochranu před nepříznivými vlivy prostředí pro rok 2017 a z jedné třetiny z mimořádného příspěvku zřizovatele, kterým je Liberecký kraj. Knihovna se také věnovala zpřístupnění svého unikátního historického fondu v rámci programu Retrokon – retrospektivní konverze katalogů v ČR, Veřejné informační služby knihoven pro rok 2017.

Stálé expozice

Sbírkové předměty byly vystavovány ve 24 expozicích na ploše 730 m² a vystaveno bylo 5829 sbírkových předmětů. V lednu a únoru, kdy bylo muzeum i galerie uzavřené, jsme doplnili stálé expozice o nové sbírkové předměty z našich depozitářů. Provedli jsme ošetření vystavených exponátů. V roce 2017 jsme dokončili novou část stálé expozice věnovanou potiskování textilu na Českolipsku.

Pokračovali jsme v dokončování poslední části stálé, regionální, historické expozice Českolipska s důrazem na Českou Lípou. Expozice bude prezentovat historické období let 500 až 1750 na Českolipsku, což zahrnuje středověk, gotiku, renesanci, baroko a dobu cechů. Expozice bude dokončena a předána veřejnosti na jaře 2018. Budování expozice probíhá bez jejího uzavření a tak mohou naši návštěvníci sledovat její zrod.

Pokračovaly také práce ve sklepení hlavní budovy kláštera na nové stálé expozici, která bude prezentovat těžbu uranu na Českolipsku. Záměrem

Vlastivědného muzea a galerie v České Lípě je vytvořit novou stálou expozici ve sklepních prostorách hlavní budovy s názvem „Těžba uranu na Českolipsku“. K realizaci bylo zapotřebí zajistit exponáty, které by odpovídaly ideovému záměru a navazovaly na stávající sbírky. Zároveň byl kladen důraz na to, aby pocházely z regionu Českolipska a ve velké míře souvisely konkrétně s dobýváním uranu na tomto území. Do sbírek muzea se tak dostal rozsáhlý soubor, který koncepčně navázal na exponáty získané v minulých letech. Tímto nákupem jsme navíc získali jedinečné původní důlní mechanizační prostředky, které jsme v rámci regionu znali pouze z archivní fotodokumentace. Nyní již nic nebrání tomu, pokračovat v realizaci a vlastní instalaci plánované expozice. Zejména velké kolejové mechanizační prostředky, např. lopatový přehazovací nakladač NL12, bylo velmi obtížné pro své hmotnostní i rozměrové parametry nainstalovat přímo do výstavních prostor. O to víc si ceníme toho, že tyto jedinečné exponáty jsou nyní součástí sbírky a budou veřejnosti představeny v živém konceptu hornické expozice.

V roce 2017 pokračovaly práce na realizaci záměru představit návštěvníkům sídlo muzea jako památkově chráněný, jedinečný a unikátní areál bývalého augustiniánského kláštera. Informační panely rozmístěné v klášterním areálu budou informovat návštěvníka o dané části areálu a o jeho účelu, kdy zde působil řád augustiniánů.

V roce 2017 navštívilo expozice, výstavy a akce 26.662 návštěvníků.

Pobočky

Také v roce 2017 byly přístupné veřejnosti tři specializované pobočky Vlastivědného muzea a galerie v České Lípě. Archeologické muzeum Českolipska – Šatlava v České Lípě rozšířilo svou činnost v rámci akcí pro veřejnost Muzejní noc a Mezinárodní den archeologie. Stále se však nedaří získat dostatečné finanční prostředky na revitalizaci zahrady a vybudování archeologického výukového a odpočinkového místa v tomto venkovním prostoru.

V památníku K. H. Máchy v Doksech s expozicí rybníkářství a rybníkářství na Českolipsku proběhlo několik výstav a akce pro veřejnost – vlněné pohádkové odpoledne a pouťové odpoledne. Tradiční již 32. řezbářské sympózium proběhlo v září a přilákalo na 210 návštěvníků. Otevřenou řezbářskou dílnou se stala opět zahrada památníku.

Na pobočce Vísecké rychty v Kravařích u České Lípy jsme připravili další celosezónní výstavu o bylinách a jejich všestranném užití. Uskutečnily

se zde již tradiční akce – Masopust, Velikonoce, Den otevřeného podstávkového domu a Šikovné ruce na rychtě znovu s paličkýádou. Součástí všech akcí je trh ručních výrobků, ukázky řemesel a ručních prací, workshopy a tvůrčí dílničky pro děti i dospělé. V roce 2017 jsme oslavili 220. výročí rychty, kterou si dal v dnešní podobě postavit rychtář Václav Kern v roce 1797, Dnem Vísecké rychty.

Vědeckovýzkumná a publikační činnost

V roce 2017 zpracovávali odborní pracovníci celkem 48 vědeckovýzkumných úkolů. Pokračovaly záchranné archeologické výzkumy na Českolipsku (výkon archeologické památkové péče) a projekty: „Archeologie Českolipska“ – výzkum a dokumentace archeologických lokalit, „Vyhodnocení, archeologický potenciál, obnova a možnosti restaurování historických nápisů a maleb v NPP Jeskyně Na Špičáku“, „Kvartérní sedimenty pískovcové krajiny středního Pojizeří a Českolipska“, „Dokumentace skalních rytin, nápisů a dalších prvků historické krajiny v CHKO Český ráj“, „Dokumentace skalních rytin, nápisů a dalších prvků historické krajiny Českolipska“, „Inventarizace jeskyní a skalních převisů v CHKO Český ráj“, „Dokumentace brusíren a mačkáren skla“, „Hornická populace Českolipska“. Několika projekty pokračoval přírodovědný výzkum Českolipska. Nejvýznamnějšími jsou výzkumné projekty v oborech zoologie obratlovců a bezobratlých. Uskutečnila se poslední výzkumná cesta v rámci mezinárodního projektu zoologického výzkumu Balkánského poloostrova.

Odbaveno bylo 1.237 badatelských úkonů. Publikováno bylo 63 výstupů plnění vědeckovýzkumných a odborných úkolů. Bylo realizováno 260 záchranných archeologických výzkumů. Nejvýznamnější akcí byl výzkum historické hrnčířské čtvrti v České Lípě, lokality nadregionálního významu, kde bylo zachráněno půl milionu artefaktů.

Knihovna muzea realizovala 1.661 badatelských výpůjček.

Výstavní činnost a akce pro veřejnost

V roce 2017 jsme uskutečnili 21 výstav, 10 komentovaných prohlídek, 31 výukových projektů pro základní a mateřské školy Libereckého kraje v rámci výukového dotačního programu MK ČR pro MŠ a ZŠ – „Podpora výchovně vzdělávacích aktivit v muzejnictví“ – „MUZEUM PRO DĚTI aneb Kufr plný překvapení“ – nabídka 10 dílčích výukových programů, 22 přírodovědných výukových programů pro ZŠ a MŠ, 5 přednášek pro žáky ZŠ volící si své budoucí povolání „Burza profesí a řemesel“, 2 terénní exkurze

pro žáky ZŠ a SŠ, 3 celodenní akce pro ZŠ, MŠ a veřejnost (Den Země, Den zvířat, Čekání na Ježíška), 1 celodenní Ekologická soutěž žáků ZŠ druhého stupně a víceletých gymnázií, 5 akcí pro veřejnost (Vítání ptačího zpěvu, Žabí noc, Motýlí noc, Noc pro netopýry, Světový festival ptačtva), založení mykologického kroužku při VMG pro veřejnost, 5 archeologických terénních exkurzí pro veřejnost, Mezinárodní den archeologie pro veřejnost, 43 kulturně vzdělávacích akcí a přednášek (Mezinárodní den archeologie, Mezinárodní den muzeí, Muzejní noc, Dny evropského dědictví, vánoční trhy v muzeu, masopust a velikonoce, Den otevřeného podstávkového domu, výročí Vísecké rychty, pohádkové a pouťové odpoledne, rezbářské sympozium), 5 víkendových dílen pro děti.

Nejvýznamnější výstavou v galerii byla výstava z naší sbírky „Jan Komárek – plastiky“. V galerii Jídelna se uskutečnily výstavy současných umělců Vladimíra Kiseljova, Luďka Paprskáře, Manuela Rodrigueze Mendeze, Kláry Horáčkové a Jiřího Suchého. V Maštálkově výstavní síni proběhly výstavy Dialog o České Lípě, Rolník František Kněžík a ti druzí, Válka a revoluce, Roky na kartě a Klub přátel muzea – 50 let historie.

Výstavy jsme uskutečnili také na pobočce Vísecké rychty a Památníku K. H. Máchy v Doksech (K. H. Mácha – pomníky, sochy, náhrobky, Nezapomenutelný ilustrátor Máje Jan Zrzavý a další).

Údržba spravovaných objektů

Vedení organizace spravuje 7 objektů prohlášených za nemovitou kulturní památku, 3 zahrady a jeden vesnický dvůr.

Na detašovaných pracovištích U Vodního hradu v České Lípě proběhla příprava a zahájení druhé etapy opravy a restaurování vnějších omítek, a to jižní a severní fasády na objektu občanské vybavenosti č. p. 57, tzv. Červeného domu (letohrádku).

Z důvodu nedostatku finančních prostředků probíhala na všech ostatních objektech pouze běžná základní údržba.

Ekonomika

Rozpočet na rok 2017 byl sestaven jako vyrovnaný, avšak s maximálním využitím vlastních finančních zdrojů a fondů. Příspěvek na provoz včetně účelových příspěvků od zřizovatele byl ve výši 15.676.886,- Kč. Tržby za vlastní výkony a příjmy jsme realizovali ve výši 2.244.554,- Kč. Vlastní aktivitou jsme získali na dotacích a grantech 993.559,- Kč. Rozpočet byl sestaven tak, aby byly splněny základní cíle – udržení zaměstnanců

v organizaci a jejich odbornosti mzdovou motivací, revitalizace a budování nových stálých expozic směřující ke zvýšení návštěvnosti, spolufinancování projektů Ministerstva kultury ČR a udržení spravovaných objektů v provozuschopném stavu. Muzeum mělo 34 přepočtených kmenových zaměstnanců.

KRONIKA

220. VÝROČÍ VÍSECKÉ RYCHTY V KRAVAŘÍCH U ČESKÉ LÍPY

Marek Hofman – Jaroslav Slabý

V roce 2017 oslavila Vísecká rychta 220. výročí svého postavení. Součástí oslavy, která se uskutečnila 3. června 2017, byl kulturní program, při němž na venkovní scéně rychty vystoupila bluegrassová skupina Red Leaf z Úštěku a folklorní soubor Horačky z Českého Dubu, který zazpíval lidové písně a ukázal lidové tance. Kromě tohoto bohatého programu nechyběly ani řemeslné výrobky a občerstvení, které zajistil Retrobufet z Nového Boru. Pro děti byly uspořádány dílničky. V rámci oslav byla v objektu rychty vystavena nově zrestaurovaná malovaná dvoudveřová skříň z roku 1796, jedna z nejstarších dochovaných skříňí muzejní sbírky, jejíž část je uložena v depozitáři na půdě Vísecké rychty.^{1/}

Historie Vísecké rychty

Rychta čp. 3 v původně samostatné části dnešních Kravař patří k největším roubeným stavbám v Čechách. Bývala rychtou obce Vísky (něm. Dörfel), malé osady oddělené Bobřím potokem od Kravař, s nimiž Víska postupně splývala a k nimž byla v polovině 19. století administrativně připojena. Po celou dobu, z níž jsou dohovány písemné prameny, tj. od počátku 16. století, patřila zdejší usedlost rodině Kernů, zámožným sedlákům, zastávajícím téměř dědičně ve Vísece rychtářský úřad. Kernové vlastnili rozsáhlá obilná pole, chovali koně, dobytek, ovce, jejich chmelnice patřily k největším v okolí. Tyto skutečnosti významně ovlivnily vzhled a rozsah domu.^{2/}

Dnešní podobu získala rychta při přestavbě v roce 1797, kterou provedl tehdejší rychtář a majitel usedlosti Jan Václav Kern (1755–1813). Objekt byl trvale obýván až do roku 1945. Po odsunu německého obyvatelstva připadl objekt čp. 3 místnímu JZD, které jej využívalo jako vepřín a posléze jako ovčín a skladiště suti a stavebního materiálu. Z důvodu výjimečnosti této stavby se o objekt začaly zajímat orgány památkové péče. Koncem roku 1953 požádalo Ministerstvo kultury Krajský národní výbor (KNV)

v Ústí nad Labem, aby byla Vísecká rychta opravena a účelně využívána. Kravaře v tuto dobu spadaly pod okres Litoměřice, a tak se KNV v Ústí nad Labem obrátil 22. ledna 1954 na Okresní národní výbor (ONV) v Litoměřicích a pověřil ho provedením místního šetření v objektu čp. 3 v Kravařích. Při tomto šetření se zjistilo, že v přízemí objektu se nachází vepřín, který novým požadavkům nevyhovuje, a tak bude přemístěn. Při prohlídce celé budovy byl potvrzen její dezolátní stav. Tomuto šetření byl přítomen i zástupce Místního národního výboru Kravaře, který prohlásil, že nemá žádné finanční prostředky na provedení oprav. Rovněž vyslovil nezájem o jakékoliv využití tohoto objektu a navrhl, aby byl objekt demolován, protože hyzdí vzhled obce.

Snahy o záchranu objektu Vísecké rychty se tedy objevují již od roku 1953, ale jak vyplývá z další korespondence, veškerá jednání, závěry a ujednání od roku 1953 až do roku 1972 byla neúčinná a pro záchranu objektu se neučinilo takřka nic. Objekt byl i nadále využíván k ustájení hospodářského zvířectva. Tato skutečnost společně s nedostatečnou údržbou zapříčinila dezolátní stav objektu. Nadměrnou vlhkostí došlo k narušení dřevěných konstrukcí především hnilobou a dřevokaznými houbami a hmyzem. Rovněž vandalismus zanechal výrazné stopy.

Určité změny přinesla až územní reorganizace v roce 1960, kdy byly Kravaře s okolními obcemi připojeny k okresu Česká Lípa. I přes dosti špatný stav se podařilo zapsat objekt Vísecké rychty pro jeho mimořádnou architektonickou hodnotu do státního seznamu památkových objektů. Jeho novým vlastníkem se stal odbor kultury ONV Česká Lípa, který rozhodl využít objekt po rekonstrukci pro etnografickou expozici Okresního vlastivědného muzea. Největší zásluhu na tomto rozhodnutí měl tehdejší ředitel muzea Břetislav Vojtíšek.

Rekonstrukce objektu čp. 3 v Kravařích byla zahájena na počátku roku 1972. Postup prací na záchranu objektu byl dohodnut mezi zástupci Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody (SÚPPOP) Praha, odborem kultury ONV Česká Lípa a Krajským střediskem SÚPPOP Ústí nad Labem.

Vlastní práce provádělo zpočátku stavebně výrobní družstvo Prago-servis Praha. Po likvidaci tohoto družstva na konci roku 1973 převzalo práce na objektu stavebně výrobní družstvo Montáž Praha. Další úkoly byly zadány Architektonické službě, zařízení Českého fondu výtvarných umění, podniku Dílo. Směrnice pro rekonstrukční práce vypracovali ing. arch. Jiří Škabrada ve spolupráci s Břetislavem Vojtíškem. V 80. letech byly hlavní rekonstrukční práce hotové a připravovalo se vlastní řešení celého areálu

usedlosti i vlastní expozice. Jak je patrné z velkého plánu před vstupem do chléva, byl původní záměr mnohem větší. Do areálu měly být svezeny vybrané objekty lidové architektury z okresu Česká Lípa. Nakonec však byla realizována pouze obnova hlavního objektu čp. 3.

Autorem technického scénáře a libreta k vlastní expozici byl Břetislav Vojtíšek. Výtvarné řešení interiéru prováděl akad. arch. Petr Fuchs, akad. sochař Ivo Rozsypal a akad. arch. Petr Roztočil. Veškeré práce byly dokončeny na přelomu roku 1985 a 1986 a slavnostní otevření nové etnografické expozice proběhlo 5. dubna 1986.^{3/}

V současné době uvidí návštěvník rychty expozici zaměřenou na lidové bydlení v severních Čechách. Je zde vystaveno velké množství lidového malovaného nábytku, především skříně a truhly z období 18. až 19. století.

POZNÁMKY

- 1/ Trojpodlažní půda a pět komor rychty v horním patře sloužily v minulosti k sušení chmele, který se na Kravařsku pěstoval již od 16. století. Muzejní depozitář se nachází v prvním podlaží trojpodlažní pudy, ve kterém je umístěn malovaný nábytek (skříně, truhly, kolébky a ostatní) z 18. a 19. století. Dále je zde uskladněno nářadí a náčiní, potřebné k tehdejšímu životu na vesnici. Druhé a třetí podlaží pudy nemá v současné době využití. Historické malované skříně a truhly restauruje pan Karel Kučera, konzervátor a sbírkový kurátor novodobých militárií VMG v České Lípě.
- 2/ Podrobná historie Vísecké rychty včetně písemných pramenů viz Vojtíšek – Vojtíšková 1990.
- 3/ Archiv VMG v České Lípě, Vísecká rychta, Jaroslav Slabý: Historie Vísecké rychty, s. 1–3.

PRAMENY A LITERATURA

Archiv Vlastivědného muzea a galerie (VMG) v České Lípě:

fond Vísecká rychta, Slabý, Jaroslav: Historie Vísecké rychty (rukopis v PC).

Vojtíšek, Břetislav 1986: Vísecká rychta zpřístupněna, Českolipský nástup, ročník XXXVI, číslo 13, s. 6.

Vojtíšek, Břetislav – Vojtíšková, Marie 1990: Vísecká rychta. Příspěvek k lidovému stavitelství na Českolipsku v 18. století, Krajský ústav památkové péče Ústí nad Labem.

Obr. 1. Štítová strana Vísecké ryčky na snímku z 30. let 20. století (VMG, fotoarchiv).

Obr. 2. Pohled od západu na nádvoří průčelí s roubenou obytnou částí a zděnou hospodářskou částí domu ve 30. letech 20. století (VMG, fotoarchiv).

Obr. 3. Pohled od západu na nádvoří průčelí Vísecké rychty v době rekonstrukce v 70. letech 20. století (VMG, fotoarchiv).

Obr. 4. Pohled na Víseckou rychtu od západu ze dvora areálu, současný stav (foto Vladimír Štěpánský).

Obr. 5. Vstupní část areálu Vísecké rychty, současný stav (foto Vladimír Štěpánský).

BĚŽTE DO ČESKÉ LÍPY, TO JE VÝBORNÉ MĚSTO ... K JUBILEU MARIE A BŘETISLAVA VOJTÍŠKOVÝCH

V červnu roku 2000 udělilo město Česká Lípa Mgr. Marii Vojtíškové a Mgr. Břetislavu Vojtíškovi titul „Čestný občan České Lípy“. Byl to jeden z prvních titulů čestných občanů, které město Česká Lípa vůbec udělilo. Ve stručném souhrnu v úvodu zprávy o tomto slavnostním aktu byly zásluhy manželů Vojtíškových vtěleny do několika vět:

„Manželé Vojtíškovi společně a každý zvlášť přispěli k zachování a rozmnožení kulturních pokladů města České Lípy, k uchování pramenů poznání a k růstu vzdělanosti občanů. Věrní svému poslání, působili téměř půl století jako zakladatelské osobnosti, utvářející muzeum a archiv do podoby moderních a na vědeckých základech postavených institucí moderního formátu“.^{1/}

Těchto několik vět skutečně vystihuje celoživotní práci manželů Vojtíškových nejen pro Českou Lípu, ale i pro celé Českolipsko. Na rok 2018 připadá výročí 90. narozenin manželů Vojtíškových, u Marie Vojtíškové však, bohužel, nedožítých. Toto jubileum si tedy plně zaslouhuje hlubší přiblížení jejich veřejné práce.

Do České Lípy přišli manželé Vojtíškovi jako mladí učitelé roku 1951. Marie Vojtíšková byla rodačka z Prahy (nar. 30. ledna 1928) a po gymnaziálních studiích začala studovat na Filozofické fakultě Karlovy univerzity. Břetislav Vojtíšek se sice narodil v Trnavě 28. září 1928, ale roku 1939 se rodina přestěhovala ze Slovenska do Nymburka a potom, hned v květnu 1945, do České Lípy, kam byl otec Břetislava Vojtíška vyslán jako zaměstnanec Československých státních drah. Po maturitě v České Lípě rovněž odešel na studia na Filozofickou fakultu Karlovy univerzity. Do České Lípy se po studiích již Marie a Břetislav Vojtíškovi vrátili jako manželé. Oba začali pracovat jako učitelé českolipských škol, Marie ve škole na náměstí Osvobození, Břetislav v Tyršově škole v Mánesově ulici.

Na jaře 1952 vypsal město konkurs na místo profesionálního ředitele muzea. A Břetislav Vojtíšek, dobře ze studií vybaven nejen jazykovými znalostmi, včetně latiny, ale i odbornými historickými znalostmi, se do konkursu přihlásil a místo ředitele muzea získal. Avšak po necelém roce práce

byl povolán do základní vojenské služby a tehdy, roku 1953, jej ve funkci ředitele českolipského muzea vystřídala Marie Vojtíšková. Po návratu manžela z vojenské služby přešla Marie Vojtíšková od 1. listopadu 1955 na uvolněné místo ředitele nově budovaného okresního archivu.

Hned na počátku své životní dráhy se tedy Marie a Břetislav Vojtíškoví stali řediteli okresních institucí, ty se však doslova topily v problémech, které bylo nutno neprodleně řešit. A Vojtíškoví je vytrvale řešili s houževnatostí a s odvahou, ale i se zřejmou koncepcí, podepřenou odbornými znalostmi.

Muzeum bylo na počátku padesátých let umístěno hlavně v Červeném domě, ale zde byly uloženy jen sbírky německého vlastivědného muzea a zachráněné části sbírek předválečného Českého muzea pro kraj českolipský. Kromě toho bylo součástí muzea i tzv. Wedrichovo muzeum poblíž českolipského parku a potom svozy, které z poválečných konfiskací v terénu a z někdejších městských a místních muzeí zachránil a do České Lípy soustředil bývalý správce muzea Bohumil Kinský. Břetislav Vojtíšek musel tento konglomerát, často nevidovaného muzejního materiálu, roztrždit a oddělit depozitáře muzea od stálé muzejní expozice. Tu pojal jako výběrový soubor hmotných dokladů vývoje společnosti. Byla to první takto koncipovaná muzejní expozice v severních Čechách a její autor byl za to po zásluze odměněn oceněním ministra kultury.

Okresní archiv, který byl oficiálně zřízen v roce 1951, byl v období po roce 1953 umístěn v přízemí budovy čp. 231 v Žižkově ulici. Prostory, které byly archivu přiděleny, ale vůbec neodpovídaly archivním potřebám, chyběly regály, archiválie byly uloženy na zemi a tak není divu, že byly napadeny houbou. V takovém neutěšeném stavu archiv převzala Marie Vojtíšková. Několik prvních let archivní práce proto strávila záchranou již v archivu uložených písemností, opravami depozitářů a alespoň základním tříděním obsahu archivu.

Bylo zřejmé, že jak omezené muzejní prostory Červeného domu, tak i nevyhovující umístění archivu v Žižkově ulici, nemohou stačit ani aktuálním, ani dále rostoucím potřebám obou institucí a zejména pak požadavkům na moderní muzejní a archivní práci.

V roce 1960 se podařilo díky společnému úsilí manželů Vojtíškových přesvědčit Okresní národní výbor o tom, že budova augustiniánského kláštera je vhodným místem pro umístění okresního muzea a okresního archivu. V klášteře dosud sídlil učňovský internát, bylo tedy nutné prosadit jeho přemístění a potom postupně provádět nutné stavební úpravy,

aby budovy mohly sloužit muzeu a archivu. V roce 1964 se jako první nastěhoval do kláštera okresní archiv a muzeum zde zahájilo svou činnost v roce 1968. Obě instituce tak konečně získaly v klášteře důstojné umístění a dobré podmínky pro rozvoj své odborné práce.

Hned od začátku působení muzea v klášteře usiloval Břetislav Vojtíšek o vytvoření širokého aktivu spolupracovníků a zájemců o vlastivědnou práci v Klubu přátel muzea. Před okresním muzeem stál úkol vytvořit stálou historickou a přírodovědnou expozici, a tak aktivity numismatiků, ochránců památek i přírody, byly vítány a podporovány. Z nich vzešla i řada pomocníků, kteří zcela bezplatně pomáhali vytvořit první výstavy a počátky expozičních prací.

Nadějně počátky muzejní práce byly spjaty s očekáváním jara roku 1968, které bylo naplněno tvůrčím ovzduším. Zájem o muzeum začal stoupat. Padesáté výročí vzniku samostatného státu měla uvítat výstava zásadního významu, společné dílo manželů Vojtíškových: Osmnáctá chasa v boji proti Deutschböhmen. Připomněla podíl náhradní setniny českých vojáků na položení základů československého státu v pohraničí. Vyšla i stejnojmenná publikace.

Srpnem 1968 ale dlouhodobě nabral i vývoj muzejnictví jiný směr. Vstup sovětských vojsk do České Lípy dokonce ohrozil i samotnou existenci muzejní instituce, protože státní orgány zvažovaly, zda neumožnit Sovětům umístění komandatury v klášteře. Břetislav Vojtíšek klášter nejen uhájil, ale v těchto nelehkých podmínkách byla otevřena v únoru 1972 stálá historická expozice zahrnující období od pravěku do roku 1948. Stálá historická expozice získala ocenění odborné i laické veřejnosti.

Nastupující normalizace přinesla manželům Vojtíškovým další komplikace v hájení místa archivu a muzea ve veřejném životě. Práce obou institucí se dostaly pod dohled a ideologický tlak orgánů státní správy i KSČ. V atmosféře nedůvěry a censury se rodila nejen stálá muzejní expozice, ale i časově omezené výstavy nebo byly vydávány muzejní a archivní publikace. Při prosazování a zdůvodňování této práce bylo nutno postupovat velmi diplomaticky, využívat možností, které doba přinášela zdůrazňováním různých politických výročí, obhajovat činnost muzea i archivu nejen odbornými, ale i ideologickými argumenty, které dodával sám režim. Navzdory nepochopení a později i naprostému nezájmu okresních funkcionářů tak bylo možno dosáhnout mnoha nečekaných výsledků. Kupodivu právě v kritických 70. letech, která obecně nepřála publikační činnosti, začal okresní archiv vydávat nejen příležitostné, ale také periodické publikace.

Marie Vojtíšková vzpomínala v citovaném článku, že je za studií na Karlově univerzitě motivovali jejich profesori k návratu do pohraničí: „...Běžte do České Lípy, to je výborné město, tam můžete udělat spoustu objevné práce, hlavně oprašte ten prach na povrchu a uvidíte, že to bylo i české prostředí...“. Ze zpětného pohledu je vidět, že Marie a Břetislav Vojtíškoví se zachovali podle rady a celou svojí celoživotní muzejní a archivní činností skutečně udělali spoustu objevné práce. Marie Vojtíšková soustředila do archivu v maximální možné míře všechny archiválie z Českolipska a po zajištění prostorových a ukládacích problémů je začala od poloviny 60. let systematicky zpracovávat, od 70. let i za pomoci dalších archivních spolupracovníků. Důraz, kladený na odbornou archivní práci přinesl záhy své výsledky. Již roku 1957 vydala Marie Vojtíšková knihu „Českolipsko“, kterou doprovodil svými kresbami českolipský malíř Rudolf Novotný. Šlo tehdy o významný počin, neboť tato útlá kniha byla prvním odborně fundovaným českým přehledem dějin Českolipska od středověku až do poválečné doby.

Několik let poté, co Marie Vojtíšková na počátku 70. let zinventarizovala nejdůležitější archivní fond „Archiv města Česká Lípa“, k němuž vypracovala monumentální čtyřsvazkový podrobný inventář, napsala na základě získaných poznatků první české dějiny města Česká Lípa. Kniha „Česká Lípa“, na níž se kapitolami o topografii poválečné historie města podílel také Jaroslav Panáček starší, vyšla roku 1976. Tato kniha byla prvním českým zpracováním historie severočeského města a vznikla daleko dříve, než se vylíčení svých dějin dočkaly třeba Litoměřice nebo Liberec a další města v severních Čechách. Kapitoly, věnované dějinám České Lípy od poloviny 17. století do poloviny 19. století, patří dodnes k faktograficky nepřekonanému dílu. Žádný z jiných historiků zatím neprostudoval prameny z tohoto období důkladněji a v takové šíři.

Publikační činnost byla pro Marii Vojtíškovou jedním z hlavních prostředků naplňování vědecké, kulturní a společenské funkce archivu. Hlavním vydavatelským počinem archivu od 70. let byl po dlouhou dobu nepravidelný sborník Českolipsko literární. Sborník, který v sobě spojoval „literární tradice a nový život“ (jak konstatoval jeden z referátů o konferenci Arbesova Česká Lípa), přinášel původní studie k dějinám české literatury v severních Čechách a Marie Vojtíšková do něj pravidelně přispívala svými články. Daleko důležitější však byla její redakční práce, při níž dokázala vyhledat a získat pro spolupráci na sborníku mnohé regionální autory. Stránky Českolipska literárního ale nabídla i dalším přispěvatelům,

z nichž mnozí měli z politických důvodů znemožněno publikování v celostátních odborných časopisech, avšak v regionálním sborníku jejich práce cenzuře unikala.

Doslova praktickým naplněním oné objevné práce odkrývání českých stop v pohraničí, chápaném ještě v 50. letech minulého století jako území doslova vyrvané Němcům, je drobná brožurka „Jiskry a plaménky“, v níž M. Vojtíšková vylíčila vývoj národnostního uvědomování a politického vzrávání české menšiny v České Lípě.

Dějiny okresu a jednotlivých míst se Marie i Břetislav Vojtíškoví zabývali i poté, co koncem 80. let odešli do důchodu. V průběhu 90. let zpracovali dějiny dalších měst a obcí na Českolipsku, např. Dubé, Sosnové, Jezvě nebo Stráže pod Ralskem. Marie Vojtíšková se i nadále věnovala svým oblíbeným literárně historickým tématům (kniha „Bezděz v krásné literatuře“), přesto ale značný zájem věnovala dějinám České Lípy. Se smyslem pro místopisný detail se tak roku 1999 zrodila publikace „Podivuhodné příběhy lékařského domu“, přibližující nejen výstavbu a různorodé využívání bývalého objektu státních finančních úřadů a posléze Ústavu národního zdraví, ale také historii celé přilehlé Hrnčířské čtvrti. A možno také zmínit dva originální příspěvky, publikované v útlých brožurách, které vydávalo Město Česká Lípa. Byl to jednak „Třpyt a stíny města České Lípy v době krále Rudolfa II.“ (1997), jednak objevná a svým tématem ve své době unikátní monografie „Židé v České Lípě“ (1999). Břetislav Vojtíšek zase pracoval na přelomu tisíciletí po několik let jako kronikář města Česká Lípa.

Nejen vydavatelská a publikační činnost, ale i muzejní výstavy manželů Vojtíškových vyžadovaly mnohdy notnou dávku odvahy. V široké škále výstav uskutečněných z iniciativy Břetislava Vojtíška je třeba zvláště upozornit na příležitosti, které dal umělcům ocitajícím se v Praze a ve velkých městech částečně na indexu: fotografie Tarase Kuščynského, kreslený humor Vladimíra Renčina nebo keramika Marty Taberyové.

V roce 1983 byl Břetislav Vojtíšek odvolán z funkce ředitele muzea, prý pro nedostatečnou kádrovou práci. Skutečnost byla zřejmě jiná, neprosazoval jednoznačně linii ideologické služby a umožňoval v bádání i v tvorbě maximum dosažitelné svobody. Prostor pro prezentaci objektivního poznávání nové i starší historie regionu byl v českolipském muzeu zřetelně větší než kdekoliv jinde, a to i navzdory panujícímu cenzurnímu omezení. Proto ne každý, kdo se podílel na úspěšné práci a rozvoji muzea, byl typem socialisticky uvědomělého občana. Přicházeli do něj spíše lidé, kteří uměli pocítit, ocenit a využít onen závan svobodné tvorby.

Lze uvést několik příkladů. Výstava k 55. výročí ruské revoluce v roce 1972 zamířila i do dávných věků českých vztahů s východem. Výstava 25 let Pěveckého sboru severočeských učitelů v roce 1973 byla příležitostí odhalit bohatství hudební kultury českolipských Čechů. Při šedesátém výročí vzniku republiky v roce 1978 přesáhl horizont výstavy hranice třídního pojetí dějin a výstava přinesla řadu nových poznatků. Výstavy o středověkém hrnčířství, pečetích či selském povstání v roce 1680 podaly neobvyklé rozměry spojitosti hmotných pramenů muzea a písemných dokladů okresního archivu.

Účelová spolupráce s mladými konstruktéry a zlepšovatelí vytvořila úžasné podmínky pro nápadité výstavy ZENIT. Dlouholetá spolupráce s Klubem neprofesionálních výtvarníků při Okresním kulturním středisku vedla k pravidelným výstavám výtvarníků – amatérů, kteří nikdy před tím ani nikdy potom již neměli takové možnosti při předvedení svých uměleckých snah.

Již od počátku svého působení na Českolipsku se manželé Vojtíškoví zapojili také do ochrany památek. Památková péče v sobě zahrnuje ochranu široké škály historických památek od zámků, kostelů a drobných architektonických památek, přes městské domy, vesnickou lidovou architekturu až po technické památky. Nebylo tomu tak ale vždy, tento nesmírně široký záběr se v průběhu let vyvíjel. Ještě v 50. letech byla zcela opomíjena lidová architektura. Teprve zákon o kulturních památkách z roku 1958 zahrnul do památkové péče i lidovou architekturu. Břetislav Vojtíšek byl koncem 50. let minulého století jmenován radou Okresního národního výboru okresním památkovým konzervátorem a Marie Vojtíšková pracovala spolu s ním v komisi památkové péče ONV. Přesto, že v této oblasti navázali na práci svých předchůdců, bylo nyní opět třeba jít do terénu a zrevidovat, zaevidovat a zdokumentovat spoustu jak již známých, tak i nově nalezených památek. Výsledkem této fáze práce byl „Průvodce historií a přírodními krásami Českolipska“, který zpracoval B. Vojtíšek spolu s přírodovědcem M. Honců roku 1967. V dalším průběhu zejména 70. let byl tento soupis obohacen hlavně o památky lidové architektury.

Velkým bohatstvím Českolipska jsou zejména roubené podstávkové domy. Břetislav Vojtíšek si proto ve dvou postgraduálních studijních kurzech značně doplnil vědomosti o hmotné kultuře a zvláště lidové architektuře. Už od poloviny sedmdesátých let začal koncipovat podobu Muzea lidového bydlení v Kravařích jako jádra budoucího možného skanzenu. Trvalo plných deset let, než byla expozice lidového bydlení přes všechny

překážky otevřena. Bohužel však jen v omezeném měřítku, v Kravařích se podařilo rekonstruovat a obnovit jen tzv. Víseckou rychtu. Posléze ale vznikly videofilmy o lidové architektuře Českolipska a roku 1995 vyšla v Drážďanech ve spolupráci s německými a polskými národopisci kniha „Bildwörterbuch – Obrázkový slovník lidové architektury v Horní Lužici, severních Čechách a Dolním Slezsku“, v níž části o severních Čechách zpracoval Břetislav Vojtíšek. O značném čtenářském ohlasu této knihy svědčí, že roku 2016 vyšlo její druhé rozšířené vydání. Spolu s etnografem Josefem Vařekou napsal Břetislav Vojtíšek další zásadní publikaci „Lidová architektura v severních Čechách“, která vyšla roku 1999.

Největší problém památkové ochrany představovaly zanedbané venkovské zámky (např. Stvolínky, Horní Police, Velký Valtinov), opuštěné kostely (např. Dobranov, Stružnice, Volfartice a mnohé jiné) a technické památky (např. papírna v Útěchovicích). Některé objekty se podařilo zachránit a využít pro další perspektivní rozvoj muzea a archivu. Tak manželé Vojtíškoví získali a začali pro potřeby svých institucí opravovat zámek ve Stvolínkách a zámek ve Stráži pod Ralskem. Je žalostným svědectvím o tehdy panujících poměrech, že kupodivu i snaha o záchranu zákonem chráněných, přesto však chátrajících objektů, vzbuzovala často nevěli správních orgánů. Ty zpravidla naléhaly na urychlenou likvidaci, často podloženou nepravdivou argumentací. Na místě zbouraného Wedrichova muzea v České Lípě nebo zámku v Mimoní, kde měla údajně vyrůst nová nákupní střediska, jsou však dodnes volná prostranství, využívaná jen jako parkoviště. Kostel ve Stružnici byl zbourán kvůli silničnímu obchvatu obce. Břetislav Vojtíšek nicméně stačil silou své osobnosti zasahovat do záležitostí památkové péče a díky neústupnosti členů památkové komise a odborně podloženým oponenturám dodnes stojí kavárna Union v České Lípě a domy na jižní straně českolipského náměstí nebo historický most v Horní Polici.

Marie a Břetislav Vojtíškoví se rovněž podíleli na celé řadě různých kulturních akcí v České Lípě i na Českolipsku. Od počátku šedesátých až do poloviny sedmdesátých let se organizačně i odborně zapojili do pořádání literárněvědných konferencí Arbesova Česká Lípa, roku 1978 pomáhali zorganizovat oslavy 800. výročí založení obce Kravaře, o tři roky později (1981) se autorsky podíleli na programu oslav 600. výročí udělení nejstarších dochovaných městských práv České Lípě. Vrcholem organizační práce Marie Vojtíškové bylo roku 1980 uspořádání 4. severočeského archivního symposia k 300. výročí nevolnického povstání roku 1680, které se konalo v Doksech za účasti významných odborníků z celého tehdejšího Československa.

Břetislav Vojtíšek zase působil v muzeologických grémiích, např. Krajské radě muzeí.

Manželé Vojtíškovi patřili k první generaci odborně vyškolených historiků, kteří přišli na počátku 50. let minulého století pracovat do regionálních muzeí a archivů. Jako vynikající odborníci poznali důvěrně regionální historické prameny a mohli tak položit základy české regionální historie v severočeském pohraničí. Své poznatky vtělili nejen do mnoha odborných článků a publikací (které, i když jsou podepsány jen jedním z autorů, jsou většinou společným dílem), ale zprostředkovali je i široké veřejnosti svými přednáškami, výstavami a popularizující žurnalistikou.

Svojí celoživotní prací vybudovali z muzea a z archivu moderní vzdělávací, vědecky (a v případě muzea i umělecky) zaměřené instituce, jejichž prostřednictvím se po dlouhá léta podíleli na kulturním životě České Lípy i celého českolipského okresu. Poslání, s nímž přišli do České Lípy, tak naplnili celým svým životem.

Ladislav Smejkal – Miloslav Sovadina

POZNÁMKY

1/ Vlastníková, Eva: Čestné občanství Vojtíškovým. Městské noviny 2000, č. 1, str. 1.

NESTÁRNOUCÍ JAROSLAV PANÁČEK

Ačkoliv se letos zařadí Ing. Jaroslav Panáček již mezi sedmdesátníky, na jeho pracovním nasazení a aktivitách to rozhodně není vidět. Dá se říci, že po odchodu do důchodu našel své pravé uplatnění ve Vlastivědném muzeu a galerii v České Lípě. Jeho aktivity zde našly nejen inspirační zdroje, ale i možnost plně se věnovat práci, kterou dosud provozoval jen jako zálibu a koníčka.

Přes rodinné učitelské tradice se Jaroslav Panáček rozhodl pro studium strojírenství na Vysoké škole strojní a textilní v Liberci, které završil získáním titulu Ing. roku 1972. Zaměstnání vývojového konstruktéra pak na dlouho, až do doby těsně před odchodem do důchodu roku 2010, našel v podniku Narex (později Protool) Česká Lípa. Jenže vrozené geny i rodinná tradice (jak otec Jaroslav Panáček starší, tak i strýc Josef Panáček zasvětili život vlastivědnému a historickému bádání, jež našlo svoji odezvu v jejich publikační činnosti) se nakonec projeví. Již v průběhu sedmdesátých let začal Jaroslav Panáček stále častěji navštěvovat českolipský okresní archiv a bádát nad historií Českolipska. Jeho zájem byl opravdu velice silný a převážil nad všemi ostatními dosavadními koníčky. Díky vytrvalosti a důslednosti si ve velice krátké době osvojil na potřebné úrovni paleografické i jazykové znalosti.

Prvním zájmovým okruhem Jaroslava Panáčka byly zaniklé středověké osady. Na toto téma uveřejnil roku 1978 ve sborníku Litoměřicko svoji prvotinu „Okřešice, Bořetín a Stráž (Příspěvek k určení polohy osad).“ Na volbu tématu mělo bezpochyby vliv přátelství s archeologem dr. Františkem Gabrielem, s nímž objížděl, nejprve jako příležitostný pomocník, později jako již respektovaný partner, archeologické lokality. V tomto tandemu byl Jaroslav Panáček zejména archivním badatelem, hledal v archivu písemné prameny a literaturu k historii zkoumaných lokalit. Od roku 1982 začal publikovat výsledky svého studia zaniklých středověkých osad na Českolipsku v časopisu Zpravodaj místopisné komise ČSAV (roku 1983 změnil tento časopis název na Onomastický zpravodaj a od roku 1995 na Acta onomastica), v němž během desetiletí 1982–1992 uveřejnil devět studií

o zaniklých středověkých osadách na Českolipsku. Další dva články publikovali společně s F. Gabrielem v jiném renomovaném časopisu Akademie věd, v Historické geografii.

O několik let později, ale stále souběžně s výzkumem zaniklých středověkých osad, se J. Panáček spolu s F. Gabrielem zaměřili na výzkum hradů. Po téměř dvě desítky let soustavně a systematicky pečlivě zaměřovali všechny dochované i téměř neznatelné a zapomenuté hradní lokality na Českolipsku. Výsledky svých výzkumů publikovali zprvu v letech 1985–1987 v Ročence Klubu Augusta Sedláčka, který sdružoval zájemce o studium hradů, později od roku 1991 v nově založeném sborníku *Castelologica bohemica*, specializovaném na výzkum hradů. Představili tak odborné veřejnosti několik dosud neznámých nebo málo známých hradů (hrad na Konvalinkovém vršku u Jestřebí, hrad u Kluku, u Velenic, nebo hrady Stohánek, Milštejn a další). Vedle těchto samostatných objektů ale zpracovali také velice obsáhlou studii o vývoji hradů na tzv. Horním území novozámeckého panství, v níž provedli identifikaci a lokalizaci mnohých objektů a upozornili na staré a dlouhodobě tradované omyly.

Vyvrcholením jejich studia hradní architektury na Českolipsku byla kniha „Hrady okresu Česká Lípa“, která vyšla v pražském nakladatelství Argo roku 2000. V ní soustředili oba autoři výsledky svého mnohaletého výzkumu a představili v ní na 50 opevněných panských sídel Českolipska. Přesné zaměření hradů umožnilo jejich typologické zařazení a lokalizace těchto objektů přispěla k nápravě mnohých chyb a omylů z minulosti. Jejich práce opravila a upřesnila vědomosti o středověku Českolipska. I když se autorská dvojice odchodem Františky Gabriely z České Lípy rozpadla, ve výzkumu hradů pokračují samostatně i nadále a ve sborníku *Castelologica bohemica* se setkáváme s články J. Panáčka až do současnosti. Ovšem rozpad nebyl naštěstí definitivní, neboť jméno Jaroslava Panáčka nacházíme vedle jmen dalších spoluautorů F. Gabriely a K. Podroužka také na obsáhlé monografii „Helfenburk. Hrad pražských arcibiskupů“ (Občanské sdružení Hrádek, 2011).

Dalším, vcelku logickým, pokračováním výzkumů Jaroslava Panáčka se stalo město Česká Lípa. Shodou okolností se převažující publikační základem pro toto téma stal vlastivědný sborník *Bezděz*, který začal vycházet od roku 1990. Sborník vydává Vlastivědný spolek Českolipska, jehož předsedou je již od jeho založení roku 1991 právě Jaroslav Panáček, který je od roku 2010 také výkonným redaktorem *Bezdězu*.

V prvních sedmi ročnících Bezdězu opět společně s Františkem Gabrielem pravidelně publikoval Jaroslav Panáček články zaměřené na dějiny České Lípy. Podrobili rozboru nejstarší osídlení města, českolipskou hrnčířskou výrobu a v sérii článků také historii a stavební vývoj českolipských kostelů. V dalších ročnících Bezdězu se pak zaměřil sám na další významné objekty, jako špitál a pivovary, dále na založení České Lípy, dělení Berků v roce 1502, zaniklé památky ve farním kostele a mnohá další českolipská témata. Objevem byly podrobně zpracované studie o českolipském cínařství, zvonařství a puškařství. Vedle toho publikoval Jaroslav Panáček v jiných odborných časopisech články o českolipské radnici (s F. Gabrielem) nebo o názvech ulic v České Lípě (též samostatně).

Na tomto jen lehce načrtnutém zaměření Panáčkových prací je ovšem velmi dobře vidět i odborný růst jejich autora. Jestliže ještě v 90. letech nechtěl opustit časový horizont středověku a slovní přestřelky mezi „středověkáři“ a historiky novověkých dějin (neřku-li „dějin současných“) byly vtipným oživením jednání redakční rady Bezdězu, posléze se však ukázalo, že přesah přes hranice „novověku“ je pro další bádání nezbytný. Právě tento posun v rozšíření Panáčkovy časového záběru historické práce byl nesmírně významný pro jeho další odborný růst. Stačí jen nahlédnout do bibliografie prací Jaroslava Panáčka. Po roce 2000 již zcela samozřejmě překračuje historický předěl roku 1500 a v Bezdězu i jinde publikuje články k historii České Lípy v 16. a 17. století.

Právě práce zaměřené na středověké dějiny České Lípy měly zásadní vliv na prohloubení poznání středověké historie města a tedy i na její zcela novou interpretaci. Ta je jen stručně zmíněna v monografii „Z dějin České Lípy“, která byla vydána roku 1999.

Téhož roku zpracoval J. Panáček anotovanou edici pramenů k středověkým dějinám České Lípy „Regesta Lippensia“, v níž soustředil prameny k dějinám města do roku 1437. Své znalosti dějin města pak zúročil i jako autor dvou úvodních kapitol a místního a věcného rejstříku k edici nejstarší českolipské městské knihy, která vyšla jako první svazek severočeské ediční řady Libri civitatis pod názvem Pamětní kniha města České Lípy 1461–1722. A protože tématice České Lípy je Jaroslav Panáček věren dodnes a jeho publikované příspěvky k dějinám České Lípy jdou již do desítek, jistě nepřekvapí, že stál u zrodu nové knihy o dějinách České Lípy „Česká Lípa, město na Ploučnici“, která by měla vyjít v letošním roce. Kromě organizační a koncepční práce je Jaroslav Panáček autorem nejen kapitol ze středověkých dějin České Lípy, v nichž plně rozvedl nový pohled

na středověké počátky města, ale dovedl její historii až do roku 1620, do bitvy na Bílé hoře. Kromě toho je autorem nebo spoluautorem dalších kapitol o českolipských stavebních památkách a stavebním vývoji města až do 20. století.

Velký zlom v odborném vývoji Jaroslava Panáčka znamenal odchod do důchodu v červnu 2009. Ukončil sice práci ve firmě Narex (po roce 1989 po změně majitele i názvu Protool Česká Lípa), ale nevěnoval se svému koníčku jen tak lehce z domova a volným tempem důchodce. Naopak – již v září 2009 nastoupil do Vlastivědného muzea a galerie jako dosud chybějící historik středověku a naplno se ponořil do muzejní práce. Ze zpětného pohledu necelých deseti let se jeví, že muzeum zapůsobilo na Jaroslava Panáčka svým geniem loci a že zde našel prostředí, v němž mohl nejen uplatnit své znalosti, ale také realizovat své dosud neuskutečněné (a mnohdy za jiných okolností neuskutečnitelné) plány. Muzeum na druhé straně získalo nejen zkušeného, ale i zapáleného, pilného a tvořivého pracovníka. Výhoda tedy byla oboustranná, ale co je nejdůležitější, z plodů této pracovní fáze Jaroslava Panáčka profituje zejména českolipská historiografie a vlastivědná práce.

Jaroslav Panáček vstoupil do instituce, kde cítí svoji maximální využitelnost, tvůrčí příležitosti a reálné možnosti uplatnění. V muzeu byl Jaroslav Panáček pověřen zpracováním elektronické evidence sbírky cínu, sbírky pečetí a sbírky pohlednic. Svoji práci v muzeu přispěl kromě veřejnosti skryté katalogizační práce také k několika nepominutelným kulturně významným počínům. Po dvouleté práci zúročil velkou výstavou „Českolipský cín“ roku 2011 svoje zpracování sbírek českolipského cínu. Kromě toho byl ale také autorem tří výstav, které připomněly dílo tří českolipských malířů – Wilhelma Reichelta (2010), Eduarda Steffena (2011) a Johanna Siegerta (2016). Svůj velký zájem o dobu gotiky na Českolipsku naplnil realizací výstavy „Středověké umění na Českolipsku“ roku 2012. K výstavě a k jednání odborného kolokvia, jakožto doprovodné akce výstavy, byl vydán výpravný sborník Středověké umění na Českolipsku, v němž se Jaroslav Panáček prezentoval jako autor a spoluautor dvou příspěvků. Nutno ale připomenout, že i ke všem dříve zmíněným výstavám byly vydány příležitostné publikace.^{1/} Všechny výstavy měly kromě toho svůj ohlas i ve vlastivědném sborníku Bezděz.

Vedle muzejní práce se Jaroslav Panáček věnuje s pílí sobě vlastní také dalším svým výzkumům. V první řadě dějinám České Lípy. Kromě narůstající řady článků v Bezdězu je tu třeba zmínit zejména edici českolipské

kroniky Hanse Kriescheho, v níž kronikář popsal dějiny města od bájných počátků až do roku 1621, podle vlastních zážitků ale jen pro období konce 16. a dvou desetiletí 17. století. Jaroslav Panáček připravil, přeložil a úvodem opatřil obsáhlé dílo, o jehož edici v minulosti usiloval již ve 30. letech minulého století první českolipský archivář Karl Josef Bienert. Jaroslav Panáček svým dílem nejen zpřístupnil pro historické bádání důležitý pramen k regionálním dějinám, ale dal do rukou široké veřejnosti čtivé dějiny města z pohledu autora 17. století.

České Lípě ale patřily i jeho další publikované práce. V záviděníhodné spolupráci se synem Michalem Panáčkem publikovali třeba pojednání Kostely v České Lípě (2013) nebo Historismus a secese v České Lípě (2014). Nepřehlédnutelná je také pozornost, kterou Jaroslav Panáček věnoval historii českolipských hostinců. Po seriálové přípravě pro českolipské noviny *Názor – Čtrnáctideník pro Českou Lípou*, kde ve čtyřiceti pokračováních pojednal o neznámějších a zejména přetrvávších hostincích v České Lípě, zkompletoval tyto drobné studie spolu s Jiřím Kratochvílem do knihy „Pohostinná Česká Lípa“.

Přesto, že je Česká Lípa v díle Jaroslava Panáčka dominujícím tématem, nevytěsnila z jeho zorného pole ani jiná témata. Za zmínku stojí zejména genealogické studie o různých méně významných (a tedy i nedostatečně prozkoumaných) rodech na Českolipsku. Uvést lze třeba pány z Klinštejna, ze Smojna, z Weitmile, z Mnichova či Vlky z Kvítkova. Tyto genealogické práce byly ponejvíce publikovány (s výjimkou Weitmilů a pánů z Mnichova, kteří byli otištěni v *Bezdězu*) v *Časopise Společnosti přátel starožitností*.

Dalším odklonem od převládající hradní a českolipské tematiky byly příležitostné práce na historii jiným měst. První z nich byly dějiny Žandova, na nichž se autorsky podílel spolu s Františkem Gabrielem a Ladislavem Smejkalem. O patnáct let později se zapojil do zpracování dějin města Mimoně a mimoňského zámku a současně v roce 2013 na přípravě knihy o dějinách Mistrovic - Nového Oldřichova.^{2/} V přípravách je i další publikace o dějinách města Cvikova.

Myslím, že každému čtenáři, který až do těchto míst přečte toto jubilejní laudatio, je již jasné, že Jaroslav Panáček je opravdu „nestárnoucí“. Tolik energie, elánu a potěšení z práce lze nalézt u málokterého z jeho vrstevníků. Ke vši tvůrčí a publikační práci je třeba ještě připočíst každoroční redakční přípravu dalšího *Bezdězu*, což je sice neviditelná, leč časově náročná koordináční, lektorská i úřední (příprava žádostí o granty) práce. A to vše zvládá náš jubilant s nadhledem a, doufáme, že s nevyčerpatelnou energií.

Proto tedy přejeme našemu jubilantovi hodně sil a energie pro realizaci všech plánů a neutuchající nadšení pro další tolik užitečnou práci.

Miloslav Sovadina

POZNÁMKY

- 1/ Panáček, Jaroslav: Českolipský cín. Vlastivědné muzeum a galerie Česká Lípa, 2011; Panáček, Jaroslav: Česká Lípa a okolí v díle tří umělců. Česká Lípa, Vlastivědný spolek Českolipska, 2017.
- 2/ Město Žandov a blízké okolí. Žandov, Žandov, 1998; Mimoň v zrcadle staletí, Mimoň 2012 (s M. Honců, V. Pešou a L. Smejkalem); Zámek v Mimoni. Zbytečně zbořená památka, Mimoň 2013 (kolektiv autorů); Kdysi Mistrovice, dnes Nový Oldřichov, Česká Lípa 2013 (kolektiv autorů).

BIBLIOGRAFIE PRACÍ JAROSLAVA PANÁČKA ZA LÉTA 1980–2018.

- Okřešice, Bořetín a Stráž (Příspěvek k určení polohy osad), Litoměřicko XVI, 1980, s. 117–122.
- Po stopách zaniklých osad na českolipském okrese, Nástup XXXI, 1981. (Okolí České Lípy) č. 27 z 9. 7., s. 3; (Povodí Bobřího potoka) č. 28 z 16. 7., s. 5; (Okolí Dubé) č. 29 z 23. 7., s. 3; (Okolí Doks a Bezdězu) č. 30 z 30. 7., s. 5; (Mezi Mimoní a Jablonným) č. 31 z 6. 8., s. 3.
- Zaniklé osady na panství Stráž pod Ralskem, ZMK XXIII, 1982, č. 5, s. 565–570.
- Zaniklé osady na panství Jablonné v Podještědí, OZ XXIV, 1983, č. 1–2, s. 109–111.
- Přehled pramenů k dějinám vesnického osídlení okresu Česká Lípa, Historická geografie 21, 1983, s. 133–175 (s F. Gabrielem).
- Zaniklé osady na panství kláštera doksanského v okolí Kravař, OZ XXIV, 1983, č. 4–5, s. 559–566.
- Místní jména na panství lipském (Česká Lípa) v 15. století, OZ XXV, 1984, č. 3–5, s. 349–362.
- Hrad na Konvalinkovém vršku, Ročenka KAS 1985, s. 30–35 (s F. Gabrielem).
- Zaniklé středověké osady na českolipském okrese. In: Z minulosti Děčína a Českolipska IV, 1985, s. 279–300.
- Zaniklé osady na novozámeckém panství, OZ XXVII, 1986, s. 108–120.
- Bezděz (Anotovaná bibliografie časopisu), Ročenka KAS 1986, s. 128–136.
- Příspěvek k dějinám vesnického osídlení okresu Česká Lípa, Historická geografie 25, 1986, s. 355–364 (s F. Gabrielem).
- Zaniklé osady v okolí Doks a Bezdězu, OZ XXVIII, 1987, s. 89–96.
- Hrad u Velenic, Ročenka KAS 1987, 1988, s. 20–24 (s F. Gabrielem).
- Zaniklé osady v okolí Dubé a Housky, OZ XXX, 1989, s. 95–105.
- Vznik a počátky České Lípy, Bezděz 1, 1990, s. 11–38 (s F. Gabrielem).
- Vývoj panských sídel na Horním území novozámeckého panství (1. část), CB 2, 1991, s. 23–52 (s F. Gabrielem).
- Počátky pánů z Klinštejna a z Ronova, MVP 30 – ČSPS 100, 2/1992, s. 84–91.
- Českolipské hostince I–XXXX, Názor (Čtrnáctideník pro Českou Lípu) 3/1990–18/1992.
- Omyly v místním názvosloví na Českolipsku, OZ XXXII–XXXIII, 1991–1992, s. 134–150.
- Poznámky k dílu F. Roubíka „Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách“, OZ XXXII–XXXIII, 1991–1992, s. 151–158.
- Od historie k současnosti. NAREX 1943–1993, Česká Lípa 1993.
- Vývoj panských sídel na Horním území novozámeckého panství (2. část), CB 3, 1993, s. 7–46 (s F. Gabrielem).
- Hrad Stohánek, CB 3, 1993, s. 145–150 (s F. Gabrielem).
- Bezejmenný hrad u Kluku, CB 3, 1993, s. 329–336 (s F. Gabrielem).

- Českolipská radnice jako hmotný pramen, Sborník Společnosti přátel starožitností 3, 1992, s. 151–165 (s F. Gabrielem).
- K otázce kostela sv. Petra a Pavla v České Lípě. Bezděz 1994, s. 9–32 (s F. Gabrielem).
- Vývoj panských sídel na Horním území novozámeckého panství (dokončení), CB 4, 1994, s. 27–62 (s F. Gabrielem).
- Křestní jména Ronovců, OZ XXXIV–XXXV, 1993–1994, s. 96–110.
- Kostel sv. Maří Magdaleny v České Lípě, Bezděz 3, 1995, s. 25–47 (s F. Gabrielem).
- Hrad Milštejn, Bezděz 4, 1996, s. 17–35 (s F. Gabrielem).
- Jména ulic v České Lípě ve středověku, AO XXXVI, 1995, s. 187–195.
- Neopevňovaná panská sídla v České Lípě, CB 5, 1996, s. 205–216.
- Jména ulic v České Lípě – pramen poznání vývoje města. Historická topografie České Lípy, Česká Lípa 1996.
- Prameny k dějinám středověkého osídlení vojenského prostoru „Ralsko“, Bezděz 5, 1997, s. 47–72 (s F. Gabrielem).
- Kostel sv. Kříže na českolipském předměstí, Bezděz 6, 1997, s. 19–40 (s F. Gabrielem).
- Českolipské kostely Panny Marie a sv. Mikuláše, Bezděz 7, 1998, s. 35–55 (s F. Gabrielem).
- Hradní nomenklatura na Českolipsku, AO XXXVIII, 1997, s. 69–82.
- Severočeské hrady na kupách, CB 6, 1998, s. 69–106 (s F. Gabrielem).
- Město Žandov a blízké okolí, Žandov 1998 (s kolektivem autorů).
- Secese v České Lípě. Kavárna Union, Jizerské a Lužické hory 3, 1998, č. 11–12, s. 20–21.
- Stručně o počátcích města. In: Jablonné v Podještědí - Pohledy do minulosti, Česká Lípa, 1998, s. 6–7.
- K dějinám špitálu v České Lípě, Bezděz 8, 1999, s. 35–50.
- PhDr. František Gabriel – padesátiletý, Bezděz 8, 1999, s. 335–339.
- Z dějin České Lípy, Česká Lípa, 1999 (s M. Vojtíškovou a L. Smejkaem).
- Rybníky v povodí Bobřího potoka na Českolipsku, AO XL, 1999, s. 164–177.
- Regesta Lippensia. Anotovaná edice pramenů k dějinám České Lípy do roku 1437, Česká Lípa 2000.
- Dějiny hrnčářství v České Lípě, Bezděz 9, 2000, s. 5–41 (s F. Gabrielem).
- Hrady okresu Česká Lípa, Praha 2000 (s F. Gabrielem).
- Pustý zámek u Zakšína, CB 7, 2000, s. 111–125 (s F. Gabrielem).
- Jubileum PhDr. Františka Gabriela, CB 7, 2000, s. 409–412.
- Rybníky v povodí Mlýnského potoka na Českolipsku, Onomastické práce 4, 2000, s. 389–399.
- Počátky pánů z Klinštejna a z Ronova (Teze přednášky SPS), MVP 38 – ČSPS 108, 2000, s. 242–244.
- Konrád Pflüger v České Lípě? Bezděz 10, 2001, s. 87–104 (s M. Panáčkem).
- Založení České Lípy a městské právo, Bezděz 11, 2002, s. 5–30.
- Architektonické články ze zaniklého kostela v České Lípě, PP 9 - I/2002, s. 104–114 (s M. Panáčkem).
- Dobředělej nebo Machsgut? AO XLIII, 2002, s. 54–57.

- Sídla nižší šlechty na Českolipsku v době předhusitské. Rozbor současného stavu poznání, CB 8, 2002, s. 9–32.
- Hrnčířská rodina Machsgut (Dobředělej) v České Lípě, Bezděz 12, 2003, s. 91–100.
- I. konference stavebně historického průzkumu v Zahrádkách u České Lípy v roce 2002, Bezděz 12, 2003, s. 453–457.
- Česká Lípa v době gotické. In: Ústecký sborník historický 2003/1. Gotické umění a jeho historické souvislosti II, s. 157–211.
- Dělení Berků z Dubé v roce 1502, Bezděz 13, 2004, s. 23–48.
- Popis českolipského hradu z roku 1502, CB 9, 2004, s. 371–381.
- Jména osedlých v České Lípě v 16. a 17. století, AO XLV, 2004, s. 40–51.
- Lada. Kaple Neposkvrněného početí Panny Marie (rukopis SHP), Česká Lípa 2004 (s M. Panáčkem).
- Ke vzniku českolipské veduty tzv. tovaryšského listu, Bezděz 14, 2005, s. 5–20.
- Nejstarší českolipská městská kniha a její využití v dosavadní historiografii. In: Pamětní kniha města České Lípy 1461–1722. Libri civitatis I. Ústí nad Labem 2005, s. 9–11 (s I. Ebelovou).
- Paměť města. In: Pamětní kniha města České Lípy 1461–1722. Libri civitatis I. Ústí nad Labem 2005, s. 13–32.
- Zaniklý farní kostel sv. Petra a Pavla v České Lípě, Věčko V, 2006, č. 1, s. 66–69.
- Radnice a náměstí v České Lípě, Věčko V, 2006, č. 2, s. 60–63.
- Pivovary a várečné právo v České Lípě, Bezděz 15, 2006, s. 25–44.
- Bedřich Smetana v České Lípě? Bezděz 15, 2006, s. 167–172.
- Gotika a renesance v České Lípě, Věčko V, 2006, č. 3, s. 84–87.
- Českou Lípou 19. a 20. století, Věčko V, 2006, č. 4, s. 34–37.
- Jména českolipských měšťanů v době předhusitské, AO XLVII, 2006, s. 386–391.
- Abondio nebo Aponte? PP 13 - II/2006, s. 125–130.
- Hrad Lemberk, jeho vznik a vývoj, CB 10, 2006, s. 109–130 (s F. Gabrielem).
- Rod pánů ze Smojna, MVP 44 – ČSPS 114, 2006, s. 13–31.
- Tachov čp. 38, okr. Česká Lípa (rukopis SHP), Česká Lípa 2007 (s M. Panáčkem).
- Kuník z Weitmile „plebanus in Lipa“ a jeho rod, Bezděz 16, 2007, s. 5–26.
- Zaniklá farní ves Mnichov a její držitelé, Bezděz 17, 2008, s. 5–25.
- Rod Vlků z Kvítkova, MVP 46 – ČSPS 116, 2008, s. 3–19.
- Jména hostinců v České Lípě do roku 1945, AO IL, 2008, s. 280–289.
- Historické mapy, plány a veduty České Lípy, Česká Lípa 2008.
- Opravy hradu Ralsko v letech 1937–1939, CB 11, 2008, s. 313–324.
- Školy a univerzitní studenti na Českolipsku v době předhusitské, Bezděz 18, 2009, s. 7–25.
- Mikuláš Chudý z Újezda – první Lobkovic, ČSPS 117, 2009, s. 31–46.
- Česká Lípa čp. 492, okr. Česká Lípa (rukopis SHP), Česká Lípa 2010.
- Zahrádky čp. 32, okr. Česká Lípa (rukopis SHP), Česká Lípa 2010 (s M. Panáčkem).
- Zaniklé památky ve farním kostele sv. Petra a Pavla v České Lípě, Bezděz 19, 2010, s. 35–60.

- Wilhelm Reichelt (1861–1934). Českolipsko a jiné náměty (K výstavě v galerii VMG v České Lípě v roce 2010), *Bezděz* 19, 2010, s. 235–247 (s E. Reslovou).
- Sbírka cínů VMG v České Lípě a díla českolipských cínařů (nepublikovaná zpráva VMG), Česká Lípa 2010.
- Lhota čp. 13, okr. Česká Lípa (rukopis SHP), Česká Lípa 2010 (s M. Panáčkem).
- Před osmdesáti lety vyšlo první číslo *Bezdězu*, *Městské noviny* 12/červen/2010, s. 6.
- Založení augustiniánského kláštera v České Lípě, Česká Lípa 2010.
- Zaniklé obce ve vojenském prostoru Ralsko 1946–1991, *AO LI*, 2, 2010, s. 531–541.
- Česká Lípa 2011 aneb krajské město a jeho okolí (1850–1855). Měsíční kalendář na rok 2011 s litografiemi W. Kirchnera, Česká Lípa 2010.
- Českolipský cín. K výstavě ve VMG v České Lípě červenec–srpen 2011, Česká Lípa 2011.
- Českolipské cínařství, *Bezděz* 20, 2011, s. 37–85.
- Regesta Lippensia addenda. Dodatky edice pramenů k dějinám České Lípy do roku 1437, *Bezděz* 20, 2011, s. 387–394.
- Eduard Steffen (1839–1893). Výtvarník a zvelebitel České Lípy. K výstavě v galerii VMG v České Lípě v roce 2011, *Bezděz* 20, 2011, s. 461–477.
- Helfenburk. Hrad pražských arcibiskupů, Praha 2011 (s F. Gabrielem a K. Podroužkem).
- Dva gotickorenesanční portály z České Lípy, *PP 18 - 1/2011*, s. 151–174 (s M. Panáčkem).
- Kat a hrdelní právo v České Lípě, *ČSPS* 119, 2011, s. 34–50.
- Tvrz v Ladech u České Lípy, *CB* 12, 2010, s. 397–401 (s F. Gabrielem).
- Pohostinná Česká Lípa. Českolipské hostince do 2. světové války, Česká Lípa 2011 (s J. Kratochvílem).
- Středověké umění a architektura Českolipska v zrcadle písemných pramenů a literatury, In: *Středověké umění na Českolipsku*, Česká Lípa 2012, s. 5–22.
- Středověké umění a reliktury architektury ve sbírkách Vlastivědného muzea a galerie v České Lípě. In: *Středověké umění na Českolipsku*, Česká Lípa 2012, s. 31–40 (s E. Reslovou).
- Nástin demografického a sídelního vývoje historického území České Lípy, *Bezděz* 21, 2012, s. 5–24.
- Kdo byla Jarmila z Máchova Máje? *Bezděz* 21, 2012, s. 241–256 (se Z. Lencem).
- Středověké umění na Českolipsku (K výstavě ve VMG v České Lípě v roce 2012), *Bezděz* 21, 2012, s. 289–297.
- K ikonografii augustiniánského kláštera v České Lípě, *PP* 19 - 1/2012, s. 126–131.
- Mimoň v zrcadle staletí, *Mimoň* 2012 (s M. Honců, V. Pešou a L. Smejkaem).
- Takzvané lovecké zámečky na Českolipsku. In: *Adepte cechu Hubertova – Tradice a současnost myslivosti*, Česká Lípa 2013, s. 33–51.
- Zvonaři a zvony v České Lípě a okolí, *Bezděz* 22, 2013, s. 47–90.
- K technologii výroby cínových nádob, *Bezděz* 22, 2013, s. 325–334.
- Testament Georga Handsche z roku 1578, *Bezděz* 22, 2013, s. 353–366.
- Kostel Nejsvětější Trojice ve Stružnici, *Bezděz* 22, 2013, s. 367–384 (s P. Fletcherem).
- Kostely v České Lípě, Česká Lípa 2013 (s M. Panáčkem).

- Záamek v Mimoní. Zbytečně zbořená památka, Mimoň 2013 (kolektiv autorů).
- Kdysi Mistrovice, dnes Nový Oldřichov. Příběh dvou obcí v jednom celku, Česká Lípa 2013 (kolektiv autorů).
- Vývoj místního jména Česká Lípa, AO LIV, 2013, s. 217–227.
- Českolipští puškaři a jejich výrobky, Bezděz 23, 2014, s. 5–51.
- Českolipská fara u Všech svatých, Bezděz 23, 2014, s. 235–245.
- Renesanční šlechtic Jetřich Jiří Berka z Dubé a z Lipé, Bezděz 23, 2014, s. 279–298.
- Zapomenutý výtvarník Bohuslav Mikeš, Bezděz 23, 2014, s. 335–340 (s P. Königem a M. Bártou).
- Skalní hrad a poustevna Sloup, Nymburk 2014.
- Poznámky k vývoji sídelní aglomerace Zákup u České Lípy, ČSPS 121, 2013, s. 160–167.
- Historismus a secese v České Lípě, Česká Lípa 2014 (s M. Panáčkem).
- Kaple Čechů ve farním kostele sv. Petra a Pavla v České Lípě, Bezděz 24, 2015, s. 5–26.
- Jan Kepka z Chlumu na Svojkově, průvodce Husův do Kostnice, Bezděz 24, 2015, s. 209–219.
- Továrna na píana Rösler v České Lípě, Bezděz 24, 2015, s. 221–233.
- Neznámá vyobrazení hradu Jestřebí, okr. Česká Lípa, CB 15, 2015, s. 120–129.
- Trhy, jarmarky a specializovaná tržiště v České Lípě, Bezděz 25, 2016, s. 15–40.
- Nové informace o středověkém umění na Českolipsku, Bezděz 25, 2016, s. 161–177.
- Zajímavé zbraně českolipského puškaře, Bezděz 25, 2016, s. 283–288.
- Neznámý umělec Johann Siegert (1870–1939). (K výstavě ve VMG v České Lípě v roce 2016), Bezděz 25, 2016, s. 291–306.
- Krb Berků z českolipského hradu, CB 13, 2016, s. 409–419.
- Franz Friedrich Nessel – osiemnastowieczny czeskolipski i wrocławski kat, Pomniki Dawnego Prava 34, Wrocław 2016, s. 10–33 (s D. Wojtuckim).
- Kronika města České Lípy mistra Hanse Kriescheho, Litoměřice – Praha 2016.
- Neznámé zaniklé vesnice na Českolipsku, AO LVII, 2016, s. 78–85.
- Klášter řádu obutých augustiniánů v České Lípě. In: P. Uličný a kol., Architektura Albrechta z Valdštejna II. Italská stavební kultura v Čechách v letech 1600–1635, Praha 2017, s. 790–805 (s B. Klipcovou, J. Krčkem, P. Uličným).
- Poslední českolipský kat, Bezděz 26, 2017, s. 5–29 (s D. Wojtuckim).
- Novozámecký hejtman Baltasar Kühnel na Nedamově, Bezděz 26, 2017, s. 223–237.
- Existovalo vůbec Smojno? Bezděz 26, 2017, s. 275–286 (s J. Rozumem).
- Český sochař Jan Komárek (1904–1965). (K výstavě v galerii VMG v České Lípě v roce 2017), Bezděz 26, 2017, s. 289–300.
- Česká Lípa a okolí v díle tří umělců, Česká Lípa 2017.
- Vykopávky v roce 1833 na hradě u Velenic (okr. Česká Lípa), CB 17, 2017, s. 35–44.
- Česká Lípa, město na Ploučnici, Česká Lípa 2018 (základní kapitoly o středověku a raném novověku do Bílé hory a další doprovodné kapitoly).

ZKRATKY

AO: Acta onomastica

CB: Castellologica bohemica

ČSPS: Časopis Společnosti přátel starožitností

KAS: Klub Augusta Sedláčka

MVP – ČSPS: Muzejní a vlastivědná práce – Časopis Společnosti přátel starožitností

OZ: Onomastický zpravodaj ČSAV

PP: Průzkumy památek

SHP: Stavebně historický průzkum

VMG: Vlastivědné muzeum a galerie

ZMK: Zpravodaj Místopisné komise ČSAV

SEZNAM AUTORŮ

- Mgr. Jiří ADAMOVIČ, CSc., Geologický ústav Akademie věd České republiky, Praha
- Mgr. Martin ASCHENBRENNER, Gymnázium Česká Lípa
- Bc. Lukáš BLAŽEJ, Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě
- Petr BRŮHA, Ústí nad Labem
- Michal GELNAR, Česká sklářská společnost, Praha
- Mgr. Petr HAVRÁNEK, Ministerstvo průmyslu a obchodu, Praha
- Bc. Marek HOFMAN, Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě
- Mgr. Martin KLEMENT, Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích
- PhDr. Petr KOZOJED, Státní okresní archiv Česká Lípa
- PhDr. Renata MAUSEROVÁ, KulturaDoksy.cz, příspěvková organizace
- Pavel MORAVEC, Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Regionální pracoviště Ústecko, oddělení Litoměřice
- Petr MUŽÁK, Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě
- Ing. Jaroslav PANÁČEK, Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě
- RNDr. Josef PEROUTKA, Česká Lípa
- Ing. Zdeněk RYDYGR, Muzeum Eduarda Helda při PVO s. r. o, Zákupy
- Bc. Jaroslav SLABÝ, Společnost přátel historie města Jablonného v Podještědí
- Mgr. Ladislav SMEJKAL, Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě
- Miloslav SOVADINA, Brno
- Ing. Zdeněk VITÁČEK, Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě
- Miroslav ŽEMLIČKA, Regionální muzeum v Teplicích

POKYNY PRO ÚPRAVU PŘÍSPĚVKŮ PUBLIKOVANÝCH VE SBORNÍKU BEZDĚŽ

Pro zjednodušení a usnadnění redakční přípravy sborníku Bezděz prosíme autory o dodržování následujících zásad při odevzdávání rukopisu.

Pokyny všeobecné:

1. Články a studie by neměly svým rozsahem, včetně poznámek a seznamu pramenů a literatury, přesáhnout 20 stran normovaného textu (1 strana odpovídá 1800 znakům včetně mezer).

2. Texty rukopisů se přijímají (včetně příloh) elektronicky ve formátech pro MS Office (*.doc, *.docx, *.rtf) na mailové adrese **sbornikbezdez@seznam.cz**, případně předané na CD. Pište průběžně na celý řádek, jednoduché řádkování, stránky (řádky) na pravé straně nezarovnávejte, nedělte slova na konci řádku. Ucelené odstavce odklepněte klávesou „Enter“. Neupravujte text ani výčty do více sloupců. Rukopis nijak neupravujte, bude upraven jednotně pro celý sborník. Pište vše obyčejným písmem, slova uvnitř textu nezdůrazňujte. **Nepoužívejte formátování textu (s výjimkou kurzívy u latinských názvů, viz. níže)!**

3. Přílohy se přijímají nejčastěji v elektronické podobě (formáty *.jpg, *.tiff, *.pdf), každá vždy jako samostatný soubor. V papírové podobě předkládejte náčrtky na formátu A 4 kreslené tuší, fotografie formátu 9x13 cm, kontrastní, lesklé. Grafické přílohy (pérovky, grafy, mapky aj.) se přijímají pouze černobíle, kontrastní s ohledem na předpokládané zmenšení. Tabulky (možné odevzdání ve formátu editorů MS Office) číslované nevkládějte do textu. Je třeba je dodat jako zvláštní soubor nebo list. Texty k obrázkům, tabulkám, grafům a mapkám musí být dostatečně vysvětlující, uvádějte je vždy na konci souboru textu (za Poznámkami, Literaturou a Resumé). Označení tabulek: Tab. 1, 2... (ve všech jazycích). Označení obrázků: Obr. (v češtině), Fig. (v angličtině), Abb. (v němčině).

4. Poznámky se píší na konci textu, nikoli na stránku pod textem dole. Poznámky se číslují průběžně bez ohledu na eventuální kapitoly článku. Jsou to samostatné věty, píší se tedy na začátku velkým písmenem a končí tečkou. V textu se vyznačují za interpunkčním znaménkem číslicemi v horním indexu, za číslem následuje lomítko – /. Vlastní text poznámky číslujte a pište písmem stejné velikosti jako text, za číslem udělejte lomítko – /. **Nepoužívejte automatické poznámkování!**

5. Práce se otiskují v češtině, abstrakt (stručný obsah článku v maximálním rozsahu 15 řádků rukopisu) v angličtině. U článků a studií je nutný na konci práce souhrn (resumé) psaný v němčině. Souhrn, včetně názvu článku, v rozsahu asi 1/10 textu můžete vypracovat v češtině, překlady zajistí redakce.

6. Práce schvaluje k přijetí do časopisu redakční rada, která práce z oddílu Články a studie (vybavené abstraktem a resumé) bude předkládat dvěma nezávislým recenzentům k posou-

zení. Za věcný obsah příspěvku a za přesnost a pravdivost údajů odpovídá autor. Redakční rada si vyhrazuje právo k stylistickým, pravopisným a formálním (nikoli obsahovým) zásahům do textu prací. O sporných případech, které tyto „Pokyny“ neobsahují, se autor dohodne přímo s redakcí.

Po sazbě dostanou autoři svoji práci k provedení tiskové korektury.

7. Příspěvky se nehonorují. Autoři obdrží zdarma 1 autorský výtisk sborníku a 10 separátů každé původní práce.

Pokyny pro úpravu přírodovědných článků a studií

8. Práce (odevzdaný rukopis) má mít toto základní uspořádání (v uvedeném pořadí): stručný a výstižný název v češtině, jméno a příjmení autora/ů (mezi předposledním a posledním autorem použit znak „&“), kontakty na autory, název v angličtině, abstrakt, klíčová slova, vlastní text práce, případné poděkování, literatura, cizojazyčný souhrn, texty k přílohám (na samostatném listu), přílohy (obrázky, grafy, tabulky, mapy).

Abstrakt a klíčová slova jsou uvedeny v anglickém jazyce. Klíčová slova mají vystihovat obsah článku v počtu 3–10 slov. Abstrakt vystihuje obsah článku v max. 30 řádcích rukopisu. Taxony se v abstraktu uvádějí nezkráceně, tj. včetně jména autora a roku popisu.

Vlastní text práce obsahuje povinné kapitoly: úvod, materiál a metodiku, výsledky a diskusi, příp. souhrn a závěr. Jednotlivé části mohou být výjimečně u jednoduchých nebo specifických prací spojeny (např. výsledky s diskusí). V nutných případech je možno členění zjednodušit (faunistické práce), u krátkých sdělení a ostatních článků (recenze, personálie a informační články) nemusí být text práce členěn.

9. Jména taxonů uvádějte při první zmínce v práci celá, tj. včetně autora a roku popisu. V dalším textu při opakování je možno rodová jména zkracovat, autora popisu a letopočet již neuvádět, pokud tak nemůže dojít k záměně či nejasnostem

Faunistické a floristické údaje zapisujte v pořadí: země, okres, katastr, název lokality (případně bližší specifikaci – ideálně GPS souřadnice v systému WGS 84) s kódem pole pro síťové mapování uvedeným v závorce, datum nálezu, počet kusů (exemplářů, případně samců a samic), možné doplnění způsobu sběru, jméno autora nálezu, determinátora, uložení dokladového exempláře, autora revize, chovu nebo pozorování – lze u běžných druhů vynechat.

Jednotlivé údaje je možno vyjádřit standardními latinskými zkratkami: c. = centralis – střední, sept. = septentrionalis nebo bor. = borealis – severní, mer. = meridionalis – jižní, or. = orientalis – východní, occ. = occidentalis – západní, ex. o. = ex ovo, množné číslo ex ovis – z vajíčka, z vajíček, ex. l. = ex larva, množné číslo ex larvis – z larvy, z larev, z housenky, z housenek, ex. p. = ex pupa, množ. č. ex pupis – z kukly, z kukel, lgt. nebo leg. = legit – sbíral, det. = determinavit – určil, revid. = revidit – revidoval, educ. = educavit – vychoval, observ. = observavit – pozoroval, coll. = collectio – sbírka. Poslední jmenovné zkratky se píší za jméno a spojují se spojkou „et“ = a – např.: P. Novák lgt., det. et coll. Pro vyjádření samčího pohlaví lze uvést zkratku m – male, pro samičí pohlaví f – female.

Pouze taxony živočichů a rostlin na úrovni rodů, druhů a poddruhů (ne však čeledí a vyšších taxonomických jednotek) pište vždy kurzívou, ne však autory popisů taxonů, letopočty a zkratky ssp., sp., spp., f. a další.

Datum se píše obvyklým způsobem arabskými číslicemi (nevypíše-li autor např. ze stylistických důvodů slovní název měsíce), za tečkou se dělá vždy mezera (19. 10. 1963, 18. 2. 2000). V anglickém textu (např. abstrakt) je třeba dodržovat tamní jazykový úzus a psát římské číslice malými písmeny (19.x.1963, 18.ii.2000). V angličtině se též píše desetinná tečka místo čárky (63.9 mm).

Příklad faunistického údaje: *Ammophila sabulosa* (Linnaeus, 1758). Bohemia bor., okr. Česká Lípa, Provodín u České Lípy, pískovna pod hřbitovem (5353, příp. 5353d), 10.–17. 7. 2012, 3 m, 2 f, moerieckeho past, P. Novák lgt., det. et coll.

Názvy kapitol pište malými tučnými písmeny se zarovnáním k levému okraji.

10. Citace literatury v textu pište dle vzoru: (Pavel 1970), Pavel (1970), (Pavel & Petr 1970), Pavel & Petr (1970), Pavel et al. (1970) – při více než dvou autorech.

V seznamu literatury na konci článku se uvádějí pouze citované v textu. Autoři se píší v seznamu literatury v abecedním pořadí, práce od jednoho autora v chronologickém sledu, při více pracích téhož autora z jednoho roku používejte označení a, b, c, ..., za příslušným rokem. Čárkou se oddělují jen jména autorů, mezi posledním a předposledním jménem je použit znak „&“ (např. Hudec K., Chytil J., Štastný K. & Bejček V. 1995:...).

Citace prací z časopisů, periodik a řad sborníků: Název práce včetně rodových a druhových jmen se píše standardním písmem, bez použití kurzívy. Název časopisu (periodik) se píše kurzívou. U časopisů se uvádí: název časopisu, ročník, číslo (je-li v ročníku každé číslo stránkováno samostatně), za dvojtečkou a mezerou následují stránky (od–do) bez označení „p., pp., s.“ (např.: *Bezděz* 6: 60–79.). Názvy časopisů je možno zkrátit vžitými zkratkami.

Příklad citace:

Bárta Z. 1967a: Nové druhy savců pro oblast Labských kvádrových pískovců. *Sborn. Severočes. Muz. – Přír. Vědy* 3: 175–183.

Bárta Z. 1967b:...

Citace knih, monografií a jiných samostatných publikací: Název knihy se píše kurzívou, ostatní údaje standardním písmem. Uvádí se autor, rok vydání, název, nakladatelství, místo vydání a počet stran.

Příklad citace:

Hůrka K. 1996: *Carabidae České a Slovenské republiky*. Kabourek, Zlín, 565 pp.

Citace nepublikovaných rukopisů (diplomové práce, závěrečné zprávy z výzkumů apod): Název se píše kurzívou, ostatní údaje standardním písmem. Uvádí se název práce, zkratka Msc., případně typ práce (dipl. práce, habil. práce apod.), dále jedno z míst (název instituce a město), kde je práce uložena/dostupná a počet stran.

Příklad citace:

Plocek A. 1974: *Ryby v řece Ploučnici*. Msc., dipl. práce, depon. in katedra zoologie, Přír. fak. UK, Praha. 135 pp.

Pokyny pro úpravu článků z oboru historie

11. Poznámky a citaci literatury je možno upravit dvojím způsobem.

a) Je možno použít tradičních číslovaných poznámek, v nichž bude citována příslušná literatura a prameny. Citace uvádějte podle vzoru, včetně dodržení uvedené interpunkce: Žemlička, J.: Vývoj osídlení dolního Poohří a Českého středohoří do 14. století, Praha 1980, s. 135.

Při opakování díla stačí uvést zkrácenou citaci : Žemlička, J.: Vývoj osídlení, s. 90.

Při opakování autora i díla: Tamtéž, s. 102–103.

Při opakování autora: Týž: Čechy v době knížecí (1034–1198). Praha 1997, s. 125.

Citace článku dvou autorů v periodické publikaci:

Panáček, J. – Gabriel, F.: Českolipské kostely Panny Marie a sv. Mikuláše. Bezděz 7, 1998, s. 42.

Citace článku ze sborníku:

Maur, E.: Hrad Vlčejn a Pabiankové. K počátkům husitství na Plzeňsku. In: Seminář a jeho hosté. Sborník prací k 60. narozeninám doc. dr. Rostislava Nového, Praha 1992, s. 81.

Citace vydaných pramenů:

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V-2. Edd. J. Šebánek et S. Dušková, Praha 1981, s. 216, č. 614. (V další citaci již stačí CDB V-2, s. 217, č. 615.)

Při citaci nevydaných pramenů uveďte: název archivu a jeho sídla, název příslušného archivního fondu, inventární číslo a název archiválie, u úředních knih též folio:

Státní okresní archiv (SOKA) Česká Lípa, Archiv města (AM) Česká Lípa, inv. č. 2274, Vyvlastnění pozemků pro stavbu Severní dráhy.

Při použití tohoto způsobu citace nutno doplnit na závěr Soupis pramenů, edic pramenů a použité literatury.

b) Odkazy na literaturu a prameny je možno umístit do textu do závorky:

(Žemlička 1980, 135);jak tvrdí J. V. Šimák (1917, 52); (CDB V-2, s. 148, č. 570); (SOKA Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. č. 2523, Hokynářský řád pro Českou Lípu).

Seznam literatury a pramenů se uvede na konci článku. Autoři se píše v abecedním pořadí, práce od jednoho autora v chronologickém sledu, při více pracích téhož autora z jednoho roku se použije označení a, b, c, ..., za příslušným rokem:

Lahmer, R. 1889a: Zur Geschichte der nordböhmisches Leinen – Industrie, MNEC 12, s. 97–105.

Lahmer, R. 1889b: Einiges von der nordböhmisches Kattunindustrie, MNEC 12, s. 298–304.

Seznam se doplní o soupis použitých zkratk:

MNEC: Mitteilungen des Nordböhmisches Excursions-Clubs.

SAP: Sborník archivních prací.

Číslovaných poznámek je možno využít na vysvětlení různých vedlejších okolností a problémů nebo k odkazům na takový druh pramene, který nelze v krátké a jednoduché formě umístit do závorky v textu.

PŘEHLED DOSUD VYDANÝCH SVAZKŮ BEZDĚZU

Podrobnou bibliografii svazků 1–20 vlastivědných sborníků Bezděz autora Miloslava Sovadiny vydal Vlastivědný spolek Českolipska v r. 2011 pod názvem:

Bibliografie Vlastivědného sborníku Bezděz, Svazek 1–20 (1990–2011).

Bibliografii je možno až do rozebrání získat zdarma ve Státním okresním archivu v České Lípě nebo ve Vlastivědném muzeu a galerii v České Lípě.

Bezděz 21/2012, 319 stran, 159Kč

ČLÁNKY A STUDIE: Jaroslav Panáček: Nástin demografického a sídelního vývoje historického území České Lípy; Martin Aschenbrenner: Panství Zákupy za Berků z Dubé; Petr Gajdošík: Adam Vilém Schellart a lenní statky Albrechta z Valdštejna; Robert Krejcar: Tiskárna Bergman po zániku listu Deutsche Leipae Zeitung (1945–1951); Tomáš Rejzek: Vegetace obnaženého dna Černého rybníka u Volfartic a „Chovného rybníka“ u Stružnice; Miroslav Honců – Jiří Chvalkovský – Josef Kadlec – Ludvík Kašpar – Václav Klapka – Petr Matušových – Martin Petrželka – Jiří Rak – Josef Všetěčka: Tesaříkovití (Cerambycidae) Českolipska – 2. část; MATERIÁLY: Michal Gelnar: Hmotné prameny z naleziště gotické sklářské hutě v okolí Jiřetína pod Jedlovou v Lužických horách; Michal Gelnar: Hmotné prameny po zaniklé malé sklářské huti 18. století v obci Svojkov; Petr Mandažiev: Stavba kostela ve Volfarticích; DROBNOSTI: Michal Gelnar: Středověké sklářské hutě na tzv. Polesného louce v katastru obce Naděje okresu Česká Lípa; Zdeněk Lenc – Jaroslav Panáček: Kdo byla Jarmila z Máchova Máje? Jaroslav Beneš: Strážmistr Jarý, Četnické humoresky a Lužické hory; Jaroslav Beneš: O nezřízení četnické stanice v Petrovicích; Petr Khün: Mineralogie železných „rud“ ze šachet v polesí Boreček u Mimoně; ZPRÁVY: Jaroslav Panáček: Středověké umění na Českolipsku (K výstavě ve VMG v České Lípě v roce 2012); Jaroslav Panáček: Zpráva o činnosti Vlastivědného spolku Českolipska – Klubu přátel muzea v roce 2011; KRONIKA: Miloslav Sovadina: Vzpomínka na Marii Vojtiškovou.

Bezděz 22/2013, 431 stran, 210Kč

ČLÁNKY A STUDIE: Ondřej Vodička: Hrad Bezděz jako katolické centrum za husitských válek. Rekonstrukce bezdězské katolické enklávy a církevních poměrů v souvisejících lokalitách mezi léty 1419–1436; Aleš Mudra:

Monstrance z Jablonného v Podještědí; Jaroslav Panáček: Zvonaři a zvony v České Lípě a okolí; Martin Aschenbrenner: Správa panství Lemberk v první polovině 19. století; Jana Blažková: Němečtí antifašisté po skončení druhé světové války na Českolipsku – 2. část; Tomáš Rejzek: Mokřad v nivě Svitávky (Kunratice u Cvikova) – botanický průzkum a návrh ochrany; Josef Slavíček: Makromycety NPR Karlovské bučiny – 2. část; Jindřich Černý: Mikrolepidoptera Českolipska 1. část (Micropterigidae – Batrachedridae); Miroslav Honců: Majky (Coleoptera, Meloidae) okolí České Lípy; MATERIÁLY: Petr Gajdošík: Urbář panství Stvolínky z poloviny 17. století; Petr Mandaziev: Capella defunctorum v Markvarticích u České Kamenice; Jaroslav Panáček: K technologii výroby cínových nádob; Martin Aschenbrenner: Kronika Horního Prysku z meziválečného období; DROBNOSTI: Ľubomír Turčan: Pokus o umělecko-historickou interpretaci torza gotické sochy z hradu Lipý v České Lípě; Jaroslav Panáček: Testament Georga Handsche z roku 1578; Petr Fletcher – Jaroslav Panáček: Kostel Nejsvětější Trojice ve Stružnici; Martin Aschenbrenner: Feriální kolonie (prázdninové osady) v Horní Polici na počátku 20. století; Jaroslav Beneš: Československé hraniční orientační sloupy v Lužických horách; ZPRÁVY: Jaroslav Panáček: Zpráva o činnosti Vlastivědného spolku Českolipska – Klubu přátel muzea v roce 2012; Tomáš Cidlina: Adepté cechu Hubertova. Tradice a současnost myslivosti (K výstavě ve VMG v České Lípě v roce 2013); KRONIKA: Helena Braunová: Jubileum Sklářského muzea v Kamenickém Šenově.

Bezděz 23/2014, 350 stran, 175 Kč

ČLÁNKY A STUDIE: Jaroslav Panáček: Českolipští puškaři a jejich výrobky; Martin Aschenbrenner: Rekonstrukce, přestavby a stavby církevních budov v Zákupích ve třetí čtvrtině 19. století; Miloslav Sovadina: Vznik vlastivědného spolku „Nordböhmischer Excursions-Club“; Vojtěch Kessler – Martin Klement: O původu, významu a budoucnosti turnerského kříže na skále u Dubé; Ladislav Smejkal: Napoleonovo muzeum v Zákupích; Tomáš Rejzek: Sukcese na dně Černého rybníka u Volfartic – stav v roce 2012; Jindřich Černý: Mikrolepidoptera Českolipska 2. část (Coleophoridae – Choreutidae); Střevlíkovití brouci (Coleoptera, Carabidae) vybraných inverzních roklí v Národním parku České Švýcarsko; Miroslav Honců: Nálezy vážky široké *Leucorrhinia caudalis* (Charpentier, 1840), (Odonata, Libellulidae) na Českolipsku (Česká republika); MATERIÁLY: Jaroslav Panáček: Českolipská fara u Všech svatých; Petr Gajdošík: Českolipští rodáci v premonstrátském klášteře Teplá; Miroslav Kolka – Ivan Peřina: Brusírna

skla č.p. 12H ve Mlýnech v kontextu stavebního vývoje brusíren v Lužických horách; DROBNOSTI: Jaroslav Panáček: Renesanční šlechtic Jetřich Jiří Berka z Dubé a z Lipé; Petr Mandažiev: Marginálie k barokní architektuře na Českolipsku a Mladoboleslavsku. Glosy k tvorbě Mikuláše Raimodiiho; Jiří Rosol: Zajímavý osud jedné německo-české rodiny z Krompachu slovem i obrazem; ZPRÁVY: Jaroslav Panáček: Zpráva o činnosti Vlastivědného spolku Českolipska – Klubu přátel muzea v roce 2013; KRONIKA: Miloslav Sovadina – Petr Havránek – Ladislav Smejkal: Tři jubilanti českolipského muzea; Petr König – Milan Bárta – Jaroslav Panáček: Zapomenutý výtvarník Bohuslav Mikeš.

Bezděz 24/2015, 270 stran, 154 Kč

ČLÁNKY A STUDIE: Jaroslav Panáček: Kaple Čechů ve farním kostele sv. Petra a Pavla v České Lípě; Jan Sobotka: Pruská mapa části Saska a severních Čech v době války o dědictví bavorské; Martin Aschenbrenner: Rekonstrukce, přestavby a stavby církevních budov na Zákupsku ve třetí čtvrtině 19. století; Jindřich Černý: Mikrolepidoptera Českolipska 3. část (Tortricidae, Pyralidae, Crambidae); MATERIÁLY: Václav Bláha – Petr Mandažiev: Materiálie k architektuře doby baroka a k sochařství v severních Čechách (Historické a uměnovědné zlomky); Martin Aschenbrenner: Neznámé dokumenty k zákupské textilní manufaktuře Leitenbergerů (Příspěvek k dějinám zanikajícího dvora v Nových Zákupcích); Michal Gelnar: Lustrové ověšky a jiné segmenty ke stavění lustrů z naleziště sklárny Nová Huť na svorském katastru; Blanka Samková: Sčítací operáty ve Státním okresním archivu Česká Lípa a jejich digitalizace; DROBNOSTI: Jaroslav Panáček: Jan Kepka z Chlumu na Svojkově, průvodce Husův do Kostnice; Jaroslav Panáček: Továrna na piana Rösler v České Lípě; Michal Rádl: Němci v boji za Československo; ZPRÁVY: Jaroslav Panáček: Zpráva o činnosti Vlastivědného spolku Českolipska v roce 2014; KRONIKA: Jaroslav Slabý: Společnost přátel historie města Jablonného v Podještědí – 15 let.

Bezděz 25/2016, 334 stran, 163 Kč

EDITORIAL: Miloslav Sovadina: Jak dál ve vlastivědné práci; ČLÁNKY A STUDIE: Jaroslav Panáček: Trhy, jarmarky a specializovaná tržiště v České Lípě; Michaela Casková: Noví měšťané českolipští v letech 1461 až 1720; Miloslav Sovadina: Vlastivědný časopis Mitteilungen des Nordböhmi-schen Exkursions-Klubs v historickém přehledu; Martin Aschenbrenner: Okrašlovací spolek v Jablonném v Podještědí (1891–1938); Lukáš Blažej

– Josef Kadlec – Petr Brůha – Petr Matúšových – Ladislav Čapek: Brouci (Coloepoptera) jírovcové aleje v oboře Vřísek (Zahrádky u České Lípy); MATERIÁLY: Jaroslav Panáček: Nové informace o středověkém umění na Českolipsku; Miloslav Kolomazník: Francouzi na Českolipsku 1813; Martin Aschenbrenner: Návštěvní kniha sloupské poustevny; Petr Fletcher – Reinhard Selz: Padlí ze Stružnice ve 2. světové válce; DROBNOSTI: Ivan Peřina: Architektonické články z hradu Křída (okr. Česká Lípa); Petr Mandažiev – Jana Šubrtová: Malby Josefa Hagera v kostele sv. Vavřince v Jezvém; Jaroslav Panáček: Zajímavé zbraně českolipského puškaře; ZPRÁVY: Jaroslav Panáček: Neznámý umělec Johann Siegert (1870–1939) (K výstavě ve VMG v České Lípě v roce 2016); Jaroslav Panáček: Zpráva o činnosti Vlastivědného spolku Českolipska v roce 2015; KRONIKA: Miloslav Sovadina: Půl století práce v českolipském muzeu.

Bezděz 26/2017, 326 stran, 165 Kč

ČLÁNKY A STUDIE: Jaroslav Panáček – Daniel Wojtucki: Poslední českolipský kat; Martin Aschenbrenner: Cukrovar v Nových Zákupcích (příspěvek k dějinám zanikajícího dvora v Nových Zákupcích); Miloslav Sovadina: Vlastivědný časopis Mitteilungen des Nordböhmisches Exkursions-Klubs míří do světa; Jan Rucz: Svorsko-jablonská dráha – založení, stavba a s tím spojené problémy; Jindřich Černý – Ladislav Čapek – Zdeněk Lust – Lukáš Blažej: Motýli (Lepidoptera) obory Vřísek (Zahrádky u České Lípy); Lukáš Blažej: Kutilky a vosy (Hymenoptera: Aculeata: Spheciformes a Vespidae) žizníkovské pískovny; Petr Mužák: Fosilie z Písečné u České Lípy; MATERIÁLY: Martin Aschenbrenner: Hosté Kinských na zámku Sloup v Čechách (1886–1933); DROBNOSTI: Jaroslav Panáček: Novozámecký hejtmán Baltasar Kühnel na Nedamově; Michal Gelnar: Poznámka k exportu skla z Lužických hor; Martin Benda: Neznámý vlastivědec Camillo Mell; Michal Rádl: Jazykovědec Friedrich Kabesch (1886–1967); Marek Hofman: Vzpomínka na Waldemara Matušku; DISKUSE: Josef Rozum – Jaroslav Panáček: Existovalo vůbec Smojno? ZPRÁVY: Jaroslav Panáček: Český sochař Jan Komárek (1904–1965); Jaroslav Panáček: Zpráva o činnosti Vlastivědného spolku Českolipska v roce 2016; Petr Kozojed: Zpráva o činnosti Státního okresního archivu Česká Lípa za rok 2016; Zdeněk Vitáček: Zpráva o činnosti Vlastivědného muzea a galerie v České Lípě za rok 2016.

Obsah všech vydaných čísel sborníku Bezděz nalezne zájemce též na našich internetových stránkách: www.vscl.cz.

OBSAH

Jaroslav Panáček Editorial	3
--	---

ČLÁNKY A STUDIE, ČÁST SPOLEČENSKOVĚDNÍ

Jaroslav Panáček Církevní život v České Lípě po husitských válkách	7
--	---

Martin Aschenbrenner Okrašlovací spolek v Zákupích (1895–1914)	37
--	----

Miloslav Sovadina Redaktor Karl Zimmermann	55
--	----

Martin Klement – Renata Mauserová Dokské propagační materiály z první poloviny 20. století a jejich využití při výzkumu městského image	93
---	----

ČLÁNKY A STUDIE, ČÁST PŘÍRODOVĚDNÁ

Petr Brůha – Lukáš Blažej Brouci (Coleoptera) čeledí Elateridae, Eucnemidae a Throscidae vybraných pískoven Českolipska	121
---	-----

Miroslav Žemlička - Pavel Moravec Katalog sbírky motýlů (Insecta: Lepidoptera) Václava Klieště uložené ve Vlastivědném muzeu a galerii v České Lípě	139
---	-----

Petr Mužák Makrofauna a paleoekologie Ostrovských vrchů (Ralsko)	197
--	-----

Jiří Adamovič – Josef Peroutka

Kruhové struktury

v pískovcích jizerského souvrství u Doks 215

MATERIÁLY

Jaroslav Panáček – Michal Gelnar

Schürerové z Waldheimu na Krompachu a jejich huť 249

Michal Gelnar

Ryté sklo ze stanoviště sklárny Nová Huť (1750–1875)

na katastru obce Svor 275

Martin Aschenbrenner

Instrukce pro služebnictvo sloupských Kinských 289

Petr Havránek

Dobývání železných rud u Jablonného v Podještědí 299

DROBNOSTI

Jaroslav Panáček

Renesanční polyfonie v České Lípě 309

Zdeněk Rydygr

Barokní letohrádek vévody

Julia Františka Sasko-Lauenburského v Zákupech 321

Michal Gelnar

Skleněný svět brouků Augusta Pevného 327

ZPRÁVY

Jaroslav Panáček

**Zpráva o činnosti Vlastivědného spolku
Českolipska v roce 2017** 341

Petr Kozojed

**Zpráva o činnosti Státního okresního archivu
Česká Lípa za rok 2017** 347

Zdeněk Vitáček

**Zpráva o činnosti Vlastivědného muzea
a galerie v České Lípě za rok 2017** 353

KRONIKA

Marek Hofman – Jaroslav Slabý

220. výročí Vísecké rychty v Kravařích u České Lípy 361

Ladislav Smejkal - Miloslav Sovadina

**Běžte do České Lípy, to je výborné město ...
K jubileu Marie a Břetislava Vojtíškových** 367

Miloslav Sovadina

Nestárnoucí Jaroslav Panáček 375

Seznam autorů 387

Pokyny pro úpravu příspěvků publikovaných

ve sborníku Bezděz 388

Přehled dosud vydaných svazků Bezdězu 392

BEZDĚZ 27

Obálku navrhl:

Vladimír Hofmann

Překlad anglických abstraktů:

Jiří Adamovič, Petr Mužák, Ivan Stýblo, Miloš Trýzna

Výkonný redaktor:

Jaroslav Panáček

Redakční rada:

Petra Ajšmanová, Martin Aschenbrenner, Lukáš Blažej,
Helena Braunová, Tomáš Cidlina, Jitka Cidlinová, Jakub Čejka,
František Gabriel, Miroslav Honců, Josef Kadlec, Miroslav Kolka,
Petr Kozojed, Petr Kühn, Ladislav Pořízek, Michal Rádl,
Ladislav Smejkal, Zdeněk Vitáček, Martin Waldhauser

Adresa redakce:

Státní okresní archiv Česká Lípa, Střelnice 3035, 470 01 Česká Lípa

Náklad:

400 výtisků

1. vydání

Česká Lípa 2018

Vydal Vlastivědný spolek Českolipska, Státní okresní archiv Česká Lípa,
Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě

Příprava tiskových podkladů Ivan Ulrych – Nakladatelství VEGA-L,
Nymburk

Tisk fronte s. r. o., Sezemice

ISBN 978-80-86319-31-5

ISSN 1211-9172